

HEYDƏR ƏLİYEV

MÜSTƏQİLLİYİMİZ
ƏBƏDİDİR

o n d ö r d ü n c ü k i t a b

dekabr, 1997 - fevral, 1998

AZƏRNƏŞR
BAKI-2005

Buraxılışına məsul

RAMİZ MEHDİYEV

ƏLİYEV HEYDƏR

Ə 56 **Müstəqilliyimiz əbədidir.** B., Azərnəşr, 2005, 520 səh.

Zəmanəmizin qüdrətli siyasətçisi və müdrik dövlət xadimi Heydər Əliyevin oxuculara təqdim olunan bu kitabında ölkəmizdə hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesindən, ictimai-siyasi, iqtisadi, mədəni həyatın bir çox sahələrindən, xarici ölkələrlə əlaqələrin genişlənməsindən bəhs olunur. Kitabda prezident H.Əliyevin Türkiyə, Rusiya, Gürcüstan və Yaponiyaya rəsmi səfərləri zamanı və Azərbaycana gələn dövlət və hökumət başçıları ilə apardığı danışıqlar, imzalanmış sənədlər, keçirilmiş çoxsaylı görüşlərin, söhbətlərin materialları dərc olunmuşdur. Bu və digər görüşlərdə H.Əliyev dünya ölkələri ilə əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsi zəruriliyini, Azərbaycanın siyasi strategiyasının xalqımızın milli mənafelərinə xidmət etdiyini, iqtisadi siyasətimizin şəffaf olduğunu, dünya iqtisadiyyatına qoşulduğunu bəyan etmişdir.

Bütün bu görüşlərdə və danışıqlarda, ümummilli liderimiz Azərbaycanın əsas problemi Dağlıq Qarabağ problemini qaldırır və onun sülh yolu ilə 1996-cı il ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplər əsasında həll olunmasına yorulmadan çalışırdı.

BBK -32

Ə $\frac{0801000000}{M - 651(07) - 2005}$

© Azərnəşr, 2005

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

DÜNYA AZƏRBAYCANLILARINA <i>25 dekabr 1997-ci il</i>	10
XALQ ARTİSTİ FƏRHAD BƏDƏLBƏYLİYƏ <i>26 dekabr 1997-ci il</i>	13
DÜNYA AZƏRBAYCANLILARININ HƏMRƏYLİK GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ TƏNTƏNƏLİ TOPLANTIDA NİTQ <i>27 dekabr 1997-ci il</i>	14
TÜRKMƏNİSTANA RƏSMİ SƏFƏRİNİ BAŞA ÇATDIRARAQ VƏTƏNƏ DÖNƏRKƏN YOLÜSTÜ BAKIDA DAYANAN TÜRKIYƏNİN BAŞ NAZİRİ MƏSUD YILMAZLA TƏKBƏTƏK GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>28 dekabr 1997-ci il</i>	17
TÜRKIYƏNİN BAŞ NAZİRİ MƏSUD YILMAZLA APARILAN AZƏRBAYCAN- TÜRKIYƏ DANİŞIQLARINDAKI ÇIXIŞDAN <i>28 dekabr 1997-ci il</i>	18
“AZƏRSUN” ŞİRKƏTİNİN “KASPIAN INVESTMENT BANKI”NİN (“SİBANK”) YENİ OFİSİNİN AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ “KANAL - 6” TELEVİZİYASI MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ <i>29 dekabr 1997-ci il</i>	19
“AZƏRSUN” ŞİRKƏTİNƏ MƏNSUB “KASPIAN ŞOPİNQ” TİCARƏT MƏRKƏZİNİN AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ <i>29 dekabr 1997-ci il</i>	20
“BAKI XƏZƏR BİTKİSEL YAĞ” FABRİKİNİN AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ NİTQ <i>29 dekabr 1997-ci il</i>	21
ŞƏHİD UŞAQLARI VƏ KİMSƏSİZ UŞAQLAR ÜÇÜN TƏŞKİL EDİLMİŞ YENİ İL ŞƏNLIYINDƏ ÇIXIŞ <i>31 dekabr 1997-ci il</i>	26
AZƏRBAYCAN XALQINA YENİ İL TƏBRİKİ <i>31 dekabr 1997-ci il</i>	28
“MÜSYO BRİKOLAC AZƏRYANI MARKET” TİCARƏT MƏRKƏZİNİN AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ NİTQ <i>3 yanvar 1998-ci il</i>	31
DÜBƏNDİ TERMİNALININ AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>4 yanvar 1998-ci il</i>	35
DÜBƏNDİ TERMİNALININ AÇILIŞINA HƏSR OLUNMUŞ MİTİNGDƏ NİTQ <i>4 yanvar 1998-ci il</i>	37
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA KOMİSSİYASININ İCLASINDA NİTQ <i>14 yanvar 1998-ci il</i>	39
RESPUBLİKADA TORPAQ İSLAHATLARININ HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ VƏZİY- YƏTİNƏ HƏSR EDİLMİŞ MÜŞAVİRƏDƏ ÇIXIŞ <i>16 yanvar 1998-ci il</i>	46
YEKUN NİTQİ <i>16 yanvar 1998-ci il</i>	63

ÜMUMXALQ HÜZN GÜNÜNDƏ ÖZ DOĞMALARININ MƏZARLARINI ZİYARƏT ETMƏK ÜÇÜN ŞƏHİDLƏR XİYABANINA GƏLMİŞ ŞƏHİD AİLƏLƏRİNİN ÜZVLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ <i>20 yanvar 1998-ci il</i>	65
ÇEXİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB VATSLAV HABELƏ <i>21 yanvar 1998-ci il</i>	67
RUSİYA FEDERASIYASININ ŞİMALİ OSETİYA-ALANIYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ALEKSANDR SERGEYEVİÇ DZASOXOVA <i>21 yanvar 1998-ci il</i>	68
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI <i>22 yanvar 1998-ci il</i>	69
AVROPA ŞURASI PARLAMENT ASSAMBLEYASININ (AŞPA) NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ – AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ AVROPA ŞURASINA DAXİL OLUNMASINA DAİR AŞPA-NN MƏRUZƏÇİLƏRİ JAK BOMEL VƏ CORC KLERFAYT İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ <i>22 yanvar 1998-ci il</i>	73
RUSİYA FEDERASIYASI FEDERAL MƏCLİSİ FEDERASIYA ŞURASININ SƏDRİ YEQOR STROYEV LƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>23 yanvar 1998-ci il</i>	76
GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB EDUARD ŞEVARDNADZEYƏ <i>24 yanvar 1998-ci il</i>	77
GÜRCÜSTANA QISAMÜDDƏTLİ İŞGÜZAR SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB <i>24 yanvar 1998-ci il</i>	78
GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ EDUARD ŞEVARDNADZE İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>24 yanvar 1998-ci il</i>	79
GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ EDUARD ŞEVARDNADZENİN 70 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ ONUN AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ TƏRƏFİNDƏN TƏBRİK EDİLMƏSİ MƏRASİMİNDƏ NİTQ <i>24 yanvar 1998-ci il</i>	80
RAMAZAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA TƏBRİK <i>29 yanvar 1998-ci il</i>	86
ÖZBƏKİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB İSLAM KƏRİMOVA <i>30 yanvar 1998-ci il</i>	87
RAMAZAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ QAFQAZ MÜSƏLMANLARI İDARƏSİNİN SƏDRİ ŞEYXÜLİSLAM HACI ALLAHŞÜKÜR PAŞAZADƏ İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ <i>30 yanvar 1998-ci il</i>	88
AZƏRBAYCAN GƏNCLƏRİ GÜNÜNƏ HƏSR EDİLMİŞ BƏDİİ-İDMAN BAYRAMINDA NİTQ <i>2 fevral 1998-ci il</i>	90
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA ÖLÜM HÖKMÜNÜN LƏĞV EDİLMƏSİ HAQQINDA MİLLİ MƏCLİSƏ MÜRACİƏT	

<i>3 fevral 1998-ci il</i>	93
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHLÜKƏSİZLİK ŞURASININ İCLASINDAN SONRA MƏTBUAT ÜÇÜN BƏYANAT	
<i>4 fevral 1998-ci il</i>	95
TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ ÖLKƏMİZDƏKİ YENİ FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ QƏDRİ ECVET TEZCANIN ETİMADNAMƏSİNİN TƏQDİM OLUNMASI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ	
<i>9 fevral 1998-ci il</i>	96
TÜRKİYƏNİN ƏDİRNƏ ŞƏHƏRİNİN BƏLƏDİYYƏ BAŞÇISI HƏMDİ SƏDƏFÇİ VƏ ƏDİRNƏNİN TARİXİ KIRPINAR AĞASI HÜSEYN ŞAİN İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ	
<i>10 fevral 1998-ci il</i>	97
LİVANIN BAŞ NAZİRİ RAFİQ ƏL-HƏRİRİ İLƏ TƏKBƏTƏK GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN	
<i>11 fevral 1998-ci il</i>	99
İKİ ÖLKƏNİN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTLƏRİ ARASINDA AZƏRBAYCAN-LİVAN DANIŞIQLARINDA ÇIXIŞ	
<i>11 fevral 1998-ci il</i>	100
LİVANIN BAŞ NAZİRİ RAFİQ ƏL-HƏRİRİNİN ŞƏRƏFİNƏ VERİLMİŞ RƏSMİ ZİYAFƏTDƏ ÇIXIŞ	
<i>11 fevral 1998-ci il</i>	102
İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ AZƏRBAYCANDAKI SƏFİRLİYİNİN İSLAM İNQİLABININ 19-cu İLDÖNÜMÜ MÜNASİBƏTİLƏ TƏŞKİL ETDİYİ RƏSMİ QƏBULDA NİTQ	
<i>11 fevral 1998-ci il</i>	104
LİVANIN BAŞ NAZİRİ ƏL-HƏRİRİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN	
<i>12 fevral 1998-ci il</i>	106
TÜRKİYƏYƏ QISAMÜDDƏTLİ İŞGÜZAR SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVABLAR	
<i>13 fevral 1998-ci il</i>	107
TÜRKİYƏNİN ATATÜRK ADINA HAVA LİMANINDA RƏSMİ QARŞILANMA MƏRASİMİNDƏ AZƏRBAYCAN VƏ TÜRKİYƏ PREZİDENTLƏRİNİN JURNALİSTLƏR QARŞISINDA BƏYANATLA ÇIXIŞLARI	
<i>13 fevral 1998-ci il</i>	108
TÜRKİYƏ BÖYÜK MİLLƏT MƏCLİSİNİN SƏDRİ HİKMƏT ÇƏTİN İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN	
<i>13 fevral 1998-ci il</i>	110
TÜRKİYƏNİN BAŞ NAZİRİ MƏSUD YILMAZ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN	
<i>13 fevral 1998-ci il</i>	111
TÜRKİYƏNİN "NƏRGİZ TV" TELEVİZİYASININ 1997-ci İL ÜÇÜN "DÜNYADA İLİN ADAMI" MÜKAFATININ TƏQDİ EDİLMƏSİ MƏRASİMİNDƏ NİTQ	
<i>13 fevral 1998-ci il</i>	112
TÜRKİYƏ PREZİDENTİ SÜLEYMAN DƏMİRƏL İLƏ TƏKBƏTƏK GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN	
<i>14 fevral 1998-ci il</i>	114
TÜRKİYƏ SİLAHLI QÜVVƏLƏRİ BAŞ QƏRARGAHININ RƏİSİ, ORDU	

GENERALI İSMAYIL HAQQI QARADAYI İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>14 fevral 1998-ci il</i>	115
TÜRKİYƏNİN QARS ŞƏHƏR BƏLƏDİYYƏSİNİN, TÜRK SƏNAYEÇİLƏRİ VƏ İŞ ADAMLARI VAKFINİN (TVCUAB) AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİNƏ 1997-ci İLİN İNSAN HAQLARI VƏ "İLİN DÖVLƏT ADAMI" MÜKAFATLARININ TƏQDİM OLUNMASI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ <i>14 fevral 1998-ci il</i>	116
TÜRKİYƏNİN İŞ ADAMLARI İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ <i>14 fevral 1998-ci il</i>	118
TÜRKİYƏYƏ İŞGÜZAR SƏFƏRİN YEKUNLARI BARƏDƏ TÜRKİYƏ VƏ AZƏRBAYCAN PREZİDENTLƏRİNİN BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANATLARI <i>14 fevral 1998-ci il</i>	121
DAĞISTAN–AZƏRBAYCAN DOSTLUQ CƏMİYYƏTİNİN TƏSİS KONFRANSININ İŞTİRAKÇILARINA <i>16 fevral 1998-ci il</i>	125
YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ GƏNCLƏR BİRLİYİ NÜMAYƏNDƏLƏRİNİN ÜMUMRESPUBLİKA TOPLANTISINDA NİTQ <i>18 fevral 1998-ci il</i>	126
XALQ ARTİSTİ ARİF BABAYEVƏ <i>19 fevral 1998-ci il</i>	134
ƏMƏKDAR MƏŞQÇİ MUXTAR DADAŞOVA <i>19 fevral 1998-ci il</i>	135
XALQ RƏSSAMI BÖYÜKAĞA MİRZƏZADƏYƏ <i>20 fevral 1998-ci il</i>	136
İNSAN VƏ VƏTƏNDAŞ HÜQUQLARININ VƏ AZADLIQLARININ TƏMİN EDİLMƏSİ SAHƏSİNDƏ TƏDBİRLƏR HAQQINDA FƏRMANI <i>22 fevral 1998-ci il</i>	137
XOCALI SOYQIRIMININ ALTINCI İLDÖNÜMÜ İLƏ ƏLAQƏDAR AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT <i>23 fevral 1998-ci il</i>	140
YAPONİYANIN BAŞ NAZİRİ RYUTARO HAŞİMOTONUN DƏVƏTİ İLƏ BU ÖLKƏYƏ İLK RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB <i>23 fevral 1998-ci il</i>	141
YAPONİYANIN "İTOÇU" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ MİNORO MUROFUŞİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>24 fevral 1998-ci il</i>	142
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ YAPONİYANIN "İTOÇU" ŞİRKƏTİNİN TƏŞKİL ETDİYİ RƏSMİ QƏBULDA NİTQ <i>24 fevral 1998-ci il</i>	143
YAPONİYANIN "NİÇİMEN" ŞİRKƏTİNİN VİTSE-PREZİDENTİ İTO ŞUNRO İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>24 fevral 1998-ci il</i>	144
YAPONİYANIN "TOMEN" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ AKİXİRO TZUÇİ İLƏ	

GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>24 fevral 1998-ci il</i>	145
YAPONİYANIN "MITSUI" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ YEŞİMO ŞQEYİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>24 fevral 1998-ci il</i>	146
YAPONİYA İXRAC-İDXAL BANKININ PREZİDENTİ YASUDA XİROŞİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>24 fevral 1998-ci il</i>	147
YAPONİYA BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ AGENTLİYİNİN PREZİDENTİ KİMİO FUCİTA İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>24 fevral 1998-ci il</i>	148
YAPONİYA XARİCİ TİCARƏTİN İNKİŞAFI TƏŞKİLATININ SƏDRİ TOYOŞİMO TORO İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>24 fevral 1998-ci il</i>	149
YAPONİYANIN XARİCİ ÖLKƏLƏRLƏ İQTİSADİ ƏMƏKDAŞLIQ FONDUNUN PREZİDENTİ AKİRO NİŞİQAKI İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>25 fevral 1998-ci il</i>	150
YAPONİYANIN İMPERATORU ƏLAHƏZRƏT AKİXİTO İLƏ TƏKBƏTƏK GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>25 fevral 1998-ci il</i>	151
YAPONİYANIN "MİTSUBİSİ" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ ŞİNROKU MOROXAŞI İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>25 fevral 1998-ci il</i>	152
YAPONİYANIN "SUMİTOMO" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ MİYUXARA KİNCİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>25 fevral 1998-ci il</i>	153
YAPONİYA MİLLİ NEFT KÖRPORASIYASININ PREZİDENTİ KUNİO KOMATSU VƏ BİR SIRA ŞİRKƏTLƏRİN RƏHBƏRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>25 fevral 1998-ci il</i>	154
YAPONİYA MİLLİ NEFT KÖRPORASIYASININ RƏHBƏRLƏRİ ADINDAN AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ TƏŞKİL EDİLMİŞ QƏBULDA NİTQ <i>25 fevral 1998-ci il</i>	155
YAPONİYA PARLAMENTİ NÜMAYƏNDƏLƏR PALATASININ SƏDRİ İTO SOİKXİRO İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>26 fevral 1998-ci il</i>	157
YAPONİYA PARLAMENTİ MÜŞAVİRLƏR PALATASININ SƏDRİ SAUTO CURO İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>26 fevral 1998-ci il</i>	158
YAPONİYA–AZƏRBAYCAN DOSTLUĞU PARLAMENT ASSOSİASIYASI ADINDAN AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ TƏŞKİL OLUNMUŞ QƏBULDA NİTQ <i>26 fevral 1998-ci il</i>	160
YAPONİYANIN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ KEYZO OBUÇİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>26 fevral 1998-ci il</i>	163

YAPONİYANIN "NISSÖ İVAİ" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ HUSAMİÇE MASATAKI İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>26 fevral 1998-ci il</i>	164
YAPONİYANIN "MARUBENİ" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ İVAO TORİUMİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>26 fevral 1998-ci il</i>	165
YAPONİYANIN "SONİ MEDIA UORLD" KORPORASIYASININ RƏHBƏRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>26 fevral 1998-ci il</i>	166
YAPONİYANIN İQTİSADI TƏŞKİLATLARININ AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ TƏŞKİL ETDİKLƏRİ RƏSMİ QƏBULDA NİTQ <i>26 fevral 1998-ci il</i>	167
YAPONİYANIN BAŞ NAZİRİ RYUTARO HAŞİMOTO İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>26 fevral 1998-ci il</i>	169
YAPONİYANIN "CAPEKS" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ VADA İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>26 fevral 1998-ci il</i>	172
YAPONİYANIN "NİÇİMEN" ŞİRKƏTİNİN AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ TƏŞKİL ETDİYİ QƏBULDA NİTQ <i>27 fevral 1998-ci il</i>	173
RÖYTER AGENTLİYİNİN TOKİO MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ <i>27 fevral 1998-ci il</i>	174
YAPONİYANIN "ASAHI" TELEŞİRKƏTİNƏ MÜSAHİBƏ <i>27 fevral 1998-ci il</i>	177
"ENÇ-EYÇ-KEY" TELEKANALINA MÜSAHİBƏ <i>27 fevral 1998-ci il</i>	180
YAPONİYANIN XARİCİ TİCARƏT VƏ SƏNAYE NAZİRİ MİSTİO XORİUÇİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>27 fevral 1998-ci il</i>	183
YAPONİYANIN "NİKKEY SİMBUN" QƏZETİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ <i>27 fevral 1998-ci il</i>	184
YAPONİYANIN "ASAHI SİMBUN" QƏZETİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ <i>27 fevral 1998-ci il</i>	186
YAPONİYADA TƏHSİL ALAN AZƏRBAYCANLI TƏLƏBƏLƏRLƏ GÖRÜŞÜ VƏ ÇIXIŞI <i>27 fevral 1998-ci il</i>	189
TOKİODA MƏTBUAT KONFRANSINDA ÇIXIŞ VƏ SUALLARA CAVABLAR <i>27 fevral 1998-ci il</i>	191
YAPONİYANIN "SANKEY SİMBUN" QƏZETİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ <i>27 fevral 1998-ci il</i>	194
YAPONİYANIN "YOMIURI SİMBUN" QƏZETİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ <i>27 fevral 1998-ci il</i>	196

KİOTO PROFEKTURA VƏ BƏLƏDİYYƏ İDARƏSİ, ŞƏHƏRİN TİCARƏT-SƏNAYE PALATASI ADINDAN AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ TƏŞKİL EDİLMİŞ RƏSMİ QƏBULDA NİTQ <i>27 fevral 1998-ci il</i>	198
YAPON ÇAY DƏSTGAHI MƏCLİSİNDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>28 fevral 1998-ci il</i>	199
KİOTODAKI QIZIL MƏBƏDLƏ TANIŞLIĞI ZAMANI SÖYLƏDİKLƏRİNDƏN <i>28 fevral 1998-ci il</i>	200
KİOTODAKI QƏDİM NİDZÖ QƏSRİ İLƏ TANIŞLIQ ZAMANI SÖHBƏTDƏN <i>28 fevral 1998-ci il</i>	201
YAPONİYA XARİCİ İŞLƏR NAZİRLİYİNİN OSAKO ŞƏHƏRİNDƏKİ NÜMAYƏNDƏSİ SƏFİR CƏNAB SATO TƏRƏFİNDƏN AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ RƏSMİ QƏBULDAKİ SÖHBƏTDƏN <i>28 fevral 1998-ci il</i>	202
KİOTODAKI NİŞİCİN-ORİ-KALKAN TOXUCULUQ-SƏNAYE MƏRKƏZİNDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>28 fevral 1998-ci il</i>	203
KİOTO ƏL SƏNƏTİ MƏRKƏZİNDƏKİ SÖHBƏTDƏN <i>28 fevral 1998-ci il</i>	204
QEYDLƏR	205
ŞƏXSİ ADLAR GÖSTƏRİCİSİ	220
COĞRAFİ ADLAR GÖSTƏRİCİSİ	223

DÜNYA AZƏRBAYCANLILARINA

Hörmətli həmvətənlər!

Əziz soydaşlarımız!

31 Dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günüdür. Bu ümummilli bayram münasibətilə hamınızı ürəkdən təbrik edir, hər birinizə səmimi arzularımı yetirirəm.

Azərbaycan xalqı dünya mədəniyyətində öz dəst-xətti ilə seçilən xalqlardandır. Onun əsrlər boyu yaratdığı mədəniyyət və ədəbiyyat nümunələri həyat eşqi, azadlıq və müstəqillik duyğuları ilə aşılanaşdır. Xalqımızın "Kitabi-Dədə Qor-qud", "Koroğlu" dastanları kimi möhtəşəm sənət abidələri, dünya sivilizasiya tarixində silinməz iz qoymuş Nizami Gəncəvi, Əfzələddin Xaqani, Xətib Təbrizi, İmaməddin Nəsi-mi, Qətran Təbrizi, Məhəmməd Füzuli kimi korifeylərinin yaradıcılığı bəşəri ideyaların tərənnümünə, haqqın, ədalətin, humanist idealların bərqərar olmasına xidmət etmişdir. Səfiəddin Urməvinin, Əcəmi Naxçıvanının, Sultan Məhəmməd Təbrizinin dünya mədəniyyəti xəzinəsinə verdikləri incilər sənətsevərləri indi də heyran qoyur.

Xalqımızın dünya elminə bəxş etdiyi töhfələrlə fəxr etməyə haqqı var. Nəsirəddin Tusinin, Əbülhəsən Bəhmənyarın, Mirzə Fətəli Axundovun, Abbasqulu Ağa Bakıxanovun və digər mütəfəkkirlərin adları dünya elm aləminə yaxşı tanışdır.

Cavanşir və Babək kimi sərkərdələrin qəhrəmanlıqları böyük vətənpərvərlik məktəbinə çevrilmiş, vətənin bütövlüyü, xalqın birliyinin təcəssümü olmuşdur. Məhəmməd Cahan Pəhləvanın, Qızıl Arslanın, Uzun Həsənin, Şah İsmayıl Xətəinin və başqa dövlət xadimlərimizin həyat və fəaliyyəti xalqın [6-7] vətən sevgisi və dövlətçilik hissini daha da inkişaf etdirmiş, onu həyatın ən vacib, ən ümdə məqsədinə çevirmişdir.

Keçən əsrdə milli maarifçilik ideyalarının gerçəkləşməsi sayəsində Azərbaycanda demokratik mətbuat, ana dilli məktəb, dünyəvi teatr yaranaraq milli şüurun formalaşmasına güclü təkan verdi. Bakının qısa bir müddət ərzində dünyanın neft paytaxtına çevrilməsi iqtisadiyyatla yanaşı, ictimai-siyasi və mədəni həyatda köklü dəyişikliklər üçün möhkəm zəmin yaratdı.

Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri müstəqillik ideyası ətrafında birləşərək 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasına nail oldular. Lakin Azərbaycan demokratik dövləti çox yaşaya bilmədi, xarici müdaxilə nəticəsində süqut etdi.

Bundan sonra Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulmuşdur. 1922-ci ildə isə respublikamız SSRİ-nin tərkibinə daxil edilmişdir. Tariximizin sovet dövründə ölkəmiz müstəqil yaşamasına da, Azərbaycanın dövlət rəmzləri - bayrağı, himni, gerbi və sair dövlətçilik atributları mövcud olmuş, xalqımız öz milli-mənəvi dəyərlərini, dilini, dinini, adət-ənənələrini qoruyub saxlamış, iqtisadiyyatını, elmini, mədəniyyətini daha da inkişaf etdirmişdir. Həhayət, altı il bundan öncə xalqımız öz istiqlaliyyətini əldə etmiş və Azərbaycan Respublikasını yaratmışdır.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurulması bizim həyatımızda mühüm tarixi hadisədir. Doğrudur, müstəqillik yolu bizim üçün hamar olmayıb və biz ağır sınaqlara məruz qalmışıq. Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü, erməni qəsbkarlarının ərazimizin 20 faizini işğal etməsi bir milyondan çox həmvətənimizi doğma yurd-yuvasından didərgin salaraq qaçqın və köçkünə çevirmişdir. Müstəqil dövlətçiliyimizə mane olmağa çalışsan daxili və xarici qüvvələrin təxribatları, keçmiş iqtisadi əlaqələrin pozulması, keçid dövrünün [5-6] sosial-iqtisadi çətinlikləri və sair problemlər də bizim müstəqillik yolumuzu xeyli çətinləşdirmişdir. Lakin bütün bunlar xalqımızın öz müstəqil dövlətçiliyinə inamını, mübarizə əzmini və qətiyyətini nəinki sarsıtmamış, əksinə, daha da möhkəmlətməmişdir.

Son illərdə aparılan məqsədyönlü siyasət nəticəsində ölkənin həyatında əldə edilmiş nailiyyətlər göz qabağındadır. Ermənistanla 1988-ci ildən bəri davam edən müharibə üç il yarımdan artıqdır ki, dayandırılmış, atəşkəsə nail olunmuşdur. Ölkə daxilində qeyri-qanuni silahlı dəstələrin fəaliyyətinə birdəfəlik son qoyulmuş, siyasi hərc-mərcliyin qarşısı alınmışdır. Qətiyyətlə deyə bilərəm ki, hal-hazırda Azərbaycan Respublikası tam siyasi sabitlik şəraitində yaşayır. Bu da ölkə həyatının müxtəlif sahələrində köklü dəyişikliklərin həyata keçirilməsi üçün möhkəm zəmin yaradır.

Azərbaycan Respublikası müstəqil bir ölkə kimi demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu yolu ilə gedir. Cəmiyyətimiz dünyada sınaqdan çıxmış və xalqımızın milli xüsusiyyətlərinə uyğun gələn demokratik prinsiplər əsasında formalaşır. Xalqımızın tarixi arzusu olan müstəqil dövlətimizin ilk konstitusiyası ümumxalq referendumu nəticəsində qəbul edilmişdir. Konstitusiya Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyinin, suverenliyinin, ərazi bütövlüyünün qorunmasını, vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsini Əsas Qanun şəklində təsbit etdi. Konstitusiyanın müddəaları əsasında çoxpartiyalı, demokratik seçkilər yolu ilə parlament yaradılmış, siyasi plüralizmə nail olmaq, cəmiyyətimizdə demokratik prinsipləri inkişaf etdirmək üçün qanunlar qəbul edilmişdir.

Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi həyatımızın bütün sahələrində yaşaması və inkişafına hərtərəfli şərait yaradılmış, onun zənginləşməsi və dünya dilləri arasında layiqli mövqə tutması üçün daha geniş perspektivlər açılmışdır. [7-8]

İndi Azərbaycanda fikir müxtəlifliyi, söz, mətbuat, vicdan azadlığı, insan hüquqlarının qorunması cəmiyyətimizin əsas və dönməz prinsiplərini təşkil edir. Xalqımız öz həyatını qanunların aliliyi, tarixi, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və inkişafı şəraitində qurur və bundan sonra da bu yolla gedəcəkdir.

Azərbaycan iqtisadiyyatı böyük dəyişikliklər və islahatlar dövrünü yaşayır. Bazar münasibətlərinə keçid və dünya iqtisadi sisteminə inteqrasiya olunmaq siyasətimizin əsas istiqamətlərini təşkil edir. Ölkədə makroiqtisadi sabitlik təmin olunmuş, 80-ci illərin sonundan iqtisadiyyatda baş verən geriləmə hallarının qarşısı alınmış, bəzi sahələrdə isə nəzərəcarpacaq irəliləyiş əldə edilmişdir.

Bu gün ölkədə aparılan iqtisadi islahatlar keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. İqtisadiyyatın strukturunda köklü dəyişikliklər baş verir, yeni təsərrüfat sisteminin tələb-lərinə uyğun təsisatlar və iqtisadi münasibətlər formalaşır. Hazırda sənayenin, ticarətin, nəqliyyatın, məişət xidməti sahələrinin özəlləşdirilməsi, bank-maliyyə sisteminin, istehsalın yenidən qurulması, dünyanın ən böyük dövlət və özəl qurumları ilə müştərək layihələrin həyata keçirilməsi və sair Azərbaycanın iqtisadiyyat sahəsində əldə etdiyi uğurlar-dandır.

Dünyanın inkişaf etmiş nüfuzlu şirkətləri ilə neft müqavilələrinin bağlanması, bu müqavilələrin işə başlaması, ilkin neftin artıq Qərbi bazarlarına nəql edilməsi ölkə iqtisadiyyatında böyük dəyişikliklərə zəmin yaratmışdır.

İslahatlar iqtisadiyyatın digər sahələrinə nisbətən aqrar sahədə daha sürətlə gedir. Kənd təsərrüfatında aparılan radikal islahatlar – ictimai və dövlət mülkiyyətində olan əmlakın özəlləşdirilməsi, torpaqların xüsusi mülkiyyətə verilməsi, mülkiyyət formalarının dəyişdirilməsi, kəndlidə həqiqi sahibkarlıq hissələrinin yaradılması öz müsbət nəticələrini vermiş və [8-9] Azərbaycanda ərzaq problemi birdəfəlik aradan qaldırılmışdır.

Ölkə iqtisadiyyatında həyata keçirilən dəyişikliklər və bunun nəticəsində nail olduğumuz inkişaf dövlətə əhalinin sosial vəziyyətini yaxşılaşdırmaq, elmə, mədəniyyətə, təhsilə daha çox vəsait cəlb etmək imkanı yaradır.

Azərbaycan bu gün müstəqil bir dövlət kimi bütün dünyada tanınır və özünəməxsus nüfuza malikdir. İstiqlaliyyət əldə etdikdən sonra dövlətimiz qısa müddətdə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının, İslam Konfransı Təşkilatının, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin, Türk Dövlətləri Birliyinin, Qara Dəniz Ölkələri İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının, Beynəlxalq Valyuta Fondunun, Ümumdünya Bərpa və İnkişaf Bankının, İslam İnkişaf Bankının üzvü olmuş, Parlamentlərarası İttifaq, Avropa Şurası, Avropa Birliyi, Avropa Parlamenti, NATO və başqa beynəlxalq təşkilatlarla qarşılıqlı faydalı əlaqələr yaratmışdır.

Azərbaycan diplomatiyası dövlətimizin müstəqilliyinin, təhlükəsizliyinin və ərəzi bütövlüyünün təmin olunması, bütün ölkələrlə hərtərəfli, bərabərhüquqlu və qarşılıqlı faydalı münasibətlər qurmaq sahəsində mühüm uğurlar qazanmışdır.

Bu gün dövlətimizin ən ağırlı problemi olan Ermənistan-Azərbaycan münacişəsi və Dağlıq Qarabağ probleminin həlli ilə bağlı Azərbaycanın haqq səsi dünya dövlətləri, beynəlxalq və regional qurumlar tərəfindən dəstəklənir. İnanıram ki, yaxın zamanlarda bu problem sülh yolu ilə özünün ədalətli həllini tapacaq və ölkəmizin ərəzi bütövlüyü bərpa olunacaqdır.

Biz dəfələrlə bəyan etmişik ki, Ermənistan-Azərbaycan münacişəsi dinc yolla həll olunmalıdır. Biz müharibə istəmirik. Biz sülh tərəfdarıyıq. Azərbaycanda, bütün Qafqaz regio[9-10]nunda və bütün dünyada sülhün bərqərar olması bizim ən ümdə arzumuzdur. Azərbaycan sülhsevər ölkə olaraq bütün dövlətlərlə və xalqlarla, ələlxüsus öz qonşuları ilə qarşılıqlı anlaşma, mehriban qonşuluq və əməkdaşlıq şəraitində yaşamaq istəyir.

Qoy Azərbaycanın müstəqilliyinə qəsd etmək niyyətində olan bütün xarici və daxili qüvvələr bilsinlər ki, öz suverenliyi və ərəzi bütövlüyü uğrunda minlərlə qurban vermiş Azərbaycan xalqı hər bir təcavüzkarə, hər bir qara qüvvəyə, hər bir təcridatçıya və onların əlində alətə çevrilən şəxslərə layiqincə cavab verəcəkdir.

Əziz soydaşlarımız!

Azərbaycan bütün dünya azərbaycanlılarının tarixi Vətəni, doğma ata-baba yurduudur. Məmnuniyyət hissi ilə qeyd edirəm ki, dünyanın bütün ölkələrində yaşayan və qəlbi doğma Azərbaycanla bir döyünən həmvətənlərimizin də xalqımızın milli azadlıq mübarizəsində, ölkəmizin tərəqqisi və inkişafı yolunda önəmli xidmətləri vardır.

Bu gün harada yaşamasından asılı olmayaraq Azərbaycanı özlərinin tarixi vətəni sayan bütün insanlar ölkəmizin müstəqilliyini qoruyub saxlamaq naminə dövlətçilik ideyaları ətrafında sıx birləşməli, sarsılmaz həmrəylik nümayiş etdirməlidir. Vətəni, millətini, xalqını sevən hər bir azərbaycanlı Azərbaycanın müstəqilliyinin dönməz olması üçün səy göstərməlidir. Bütün azərbaycanlılara, bu və ya digər tellərlə ölkəmizlə bağlı olan hər bir şəxsə azərbaycançılıq, vətənpərvərlik hissələri, tarixi torpağımıza, yurdumuza, mədəniyyətimizə məhəbbət aşılamaq hamımızın ümdə vəzifəsidir. Vətənimizin, respublikamızın taleyi hər bir soydaşımızın taleyi olmalıdır.

Müstəqil Azərbaycanın dövlət rəmzləri – bayrağı, gerbi, himni ilə bütün dünya azərbaycanlıları fəxr edə bilər. Azərbaycanın müstəqilliyi, ərəzi bütövlüyü, təhlükəsizliyi, bu günü və gələcəyi hər bir soydaşımızı,

milli mənsubiyyətindən [10-11] və dini etiqadından asılı olmayaraq hər bir həmvətənimizi düşünürməlidir. Bütün dünya bilməlidir ki, Azərbaycan xalqının müstəqillik əzmi və iradəsi qarşılaşdığımız hər bir çətinliyə qalib gələcəkdir. Xalqımızın müdrikliyi, yenilməzliyi və qəhrəmanlığı müstəqil dövlətimizin yaşamasının və inkişafının əsasını təşkil edir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikası dünyada yaşayan bütün azərbaycanlılar üçün doğma vətəndir. Hansı ölkədə yaşamasından asılı olmayaraq azərbaycanlı öz ana dilini, dinini, milli ənənələrini heç zaman unutmamalıdır. Hər bir azərbaycanlı fəxr etməlidir ki, onun böyük tarixə, qədim zəngin mədəniyyətə malik olan Azərbaycan kimi vətəni vardır. Hər bir azərbaycanlı bilməlidir ki, onun arxasında Azərbaycan Respublikası kimi müstəqil bir dövlət durur.

İnanıram ki, əsrlərdən bəri arzusunda olduğumuz və uğrunda mübarizə apardığımız müstəqil və azad Azərbaycan ideallarının həyata keçdiyi bu tarixi sınaq anlarında dünyanın hər bir guşəsində yaşayan həmvətənlərimiz bizim ümummilli məqsədlərimizin tam gerçəkləşməsi üçün daha böyük əzmlə çalışacaqlar. Qətiyyətlə bəyan edirəm ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əbədidir və heç bir qüvvə bizi bu yoldan döndərə bilməyəcəkdir.

Hamınızı azad, müstəqil, demokratik Azərbaycan dövlətinin daha da möhkəmlənməsi naminə həmrəyliyə və milli birliyə çağırıram.

Ulu Tanrıdan bütün dünya azərbaycanlılarına səadət və əmin-amanlıq diləyirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 25 dekabr 1997-ci il

[11]

XALQ ARTİSTİ FƏRHAD BƏDƏLBƏYLİYƏ

Hörmətli Fərhad Bədəlbəyli!

Sizi – Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin tanınmış nümayəndəsini 50 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Sizin ifaçılıq sənətiniz musiqi həyatımızda mühüm yer tutur. Siz Azərbaycanın ifaçılıq məktəbini nüfuzlu beynəlxalq müsabiqələrdə təmsil edərək böyük uğurlar qazanmışınız. Klassik musiqimizin dünyada yorulmaz təbliğatçısı kimi əməyiniz yüksək qiymətə layıqdır. Ölkəmizin görkəmli bəstəkarlarının əsərləri və dünya musiqi xəzinəsindən incilər sizin ifanızda musiqisevərlərin böyük rəğbətini qazanmışdır.

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında böyük xidmətləri olan bir nəslin zəngin ənənələrini davam etdirərək siz respublikamızın musiqi həyatında öz dəsti-xəttinizlə seçilirsiniz. Bakı Musiqi Akademiyasının rektoru kimi gənc musiqiçilər nəslinin yetişdirilməsi sahəsində pedaqoji fəaliyyətiniz təqdir olunmalıdır.

Sizin ictimai həyatda iştirakınız bilavasitə musiqi ilə bağlı olaraq musiqi xadimləri cəmiyyəti və “Azərbaycan mədəniyyətinin dostları” fondunda öz əksini tapmışdır. İnanıram ki, siz istedadınızdan, təşkilatçılıq qabiliyyətinizdən və təcrübənizdən istifadə edərək zəngin musiqiçi mədəniyyətimizin təbliğ olunması və respublikada gənc musiqiçi kadrların hazırlanması sahələrində bundan sonra da var qüvvənizi sərf edəcəksiniz.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 26 dekabr 1997-ci il

[12]

DÜNYA AZƏRBAYCANLILARININ HƏMRƏYLİK GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ TƏNTƏNƏLİ TOPLANTIDA NİTQ

Respublika sarayı

27 dekabr 1997-ci il

Əziz həmvətənlər, bacılar və qardaşlar!
Hörmətli xanımlar və cənablar!

Sizi Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü bayramı münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Bu möhtəşəm salondan sizin adınızdan, Azərbaycan vətəndaşları, Azərbaycan dövləti adından bütün dünya azərbaycanlılarına bayram salamlarımı və ən xoş arzularımı göndərirəm.

Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü münasibətilə mənim fikirlərim, mülahizələrim və arzularım indicə oxunan müraciətdə öz əksini tapıbdir. Ona görə də mənim burada çıxış etməyimə bəlkə də ehtiyac yoxdur. Ancaq mən yalnız bir neçə söz demək üçün sizin qarşınızda durmuşam.

Azərbaycanlılar min illərlə öz tarixi, etnik, doğma torpaqlarında - böyük Azərbaycanda yaşamışlar, yaratmışlar və bəşər sivilizasiyasına dəyərli töhfələr vermişlər. Dünyada gedən müharibələr, inqilablar, hərbi münaqişələr, ictimai-siyasi proseslər nəticəsində Azərbaycan parçalanmış, azərbaycanlıların bir qismi yerlərindən-yurdlarından sürgün, deportasiya olunmuş, parçalanma nəticəsində bir-birindən ayrı düşmüşlər. Bəziləri isə özlərinə iş aramaq, təhsil almaq üçün doğma torpaqlarını tərk edib başqa ölkələrdə məskunlaşmışlar. Belə [13-14]liklə, tarix boyu böyük Azərbaycan torpağından azərbaycanlılar dünyaya səpələnmişlər. İndi demək olar ki, dünyanın bir çox ölkələrində azərbaycanlılar yaşayırlar. Rusiyada, Müstəqil Dövlətlər Birliyinə mənsub olan digər ölkələrdə, Qafqazda, qonşu Gürcüstanda, Dağıstanda, İranda, Türkiyədə, Avropada, Amerikada, Şərqi ölkələrində azərbaycanlıların böyük icmaları yaranıbdir. Onlarda millilik hissləri günü-gündən artır. Onlar bir-biri ilə daha da sıx əlaqə qurmağa çalışırlar və həmrəylik hissləri güclənir.

Biz - bu torpaqda yaşayan azərbaycanlılar başqa ölkələrdə yaşayan soydaşlarımızın haqqında həmişə düşünmüşük, onlarla əlaqə yaratmaq istəmişik və onlarla həmrəyliymizi bildirməyə çalışmışıq. Ancaq biz keçmiş zamanlarda - böyük Sovet İttifaqının tərkibində olduğumuz vaxt bu imkanlardan məhrum idik, ya da bu imkanlar çox məhdud olmuşdur.

1980-ci illərin axırında, Sovetlər İttifaqı zəifləməyə başladığı zaman bizim Azərbaycanda yaşayan azərbaycanlılar öz soydaşları, bacı-qardaşları ilə əlaqə qurmağa daha da çox cəhdlər göstərmişlər. Məhz bu istək, bu arzu, bu cəhdlər 1989-cu ilin sonunda gənc azərbaycanlıları İranda, Türkiyədə yaşayan azərbaycanlılardan bizi ayıran, Sovetlər İttifaqının sərhəd qoşunlarının yaratdığı mühəndis istehkamlarını, tikanlı simləri vurub dağıtmağa, qırmağa məcbur etmişdir. Bu, o vaxt - 1989-cu ilin dekabrında tarixi bir hadisə olmuşdur. O günlər Arazın o tayında da, bu tayında da azərbaycanlılar bir-birinə qovuşmağa, birləşməyə çalışmışlar. Bu arzular, bu istəklər yerinə yetmiş və bu gün biz böyük xoşbəxtlik hissi ilə deyə bilərik ki, başqa ölkələrdə yaşayan soydaşlarımızla, qohum-əqrəbalarımızla azad, sərbəst əlaqə yaratmaq imkanına malikik.

Biz 1989-cu ilin dekabr ayında baş vermiş bu hadisəyə xüsusi əhəmiyyət verərək və onu yüksək qiymətləndirərək 1991-ci il dekabr ayının 16-da Naxçıvanda Muxtar Respublika Ali Məclisinin bu barədə xüsusi qərarını qəbul etdik [14-15] və 31 dekabr gününü Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü elan etdik.

Bizim Naxçıvanda qəbul etdiyimiz bu qərar əsasında sonra Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti Azərbaycan Ali Sovetinin qərarını qəbul etdi. Beləliklə, 1991-ci ilin dekabrından indiyədək bizim çox əziz bir bayramımız, 31 dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü bayramımız vardır. Bu, bizim üçün çox əzizdir. Ona görə ki, dünyada milyonlarla azərbaycanlılar yaşayırlar. Onlar müxtəlif ölkələrdədirlər. Onları həmrəyliyə çağırmaq, bu barədə təşəbbüskarlıq etmək bizim müstəqil Azərbaycan Respublikasının tarixi missiyasıdır. Biz bu tarixi missiyamızı yerinə yetiririk.

Ümidvaram ki, altı il bundan öncə təməli qoyulmuş bu bayram günü bütün dünya azərbaycanlıları tərəfindən ilbəl qeyd olunacaq və azərbaycanlıları bir-biri ilə qovuşmaq, bir-biri ilə əlaqələrini inkişaf etdirmək, bir-biri ilə sıx olmaq üçün daha da böyük fəaliyyətə dəvət edəcəkdir.

Bu günlər Azərbaycanın istiqlaliyyətinin, dövlət müstəqilliyinin də altı ili tamam olur. Biz altı ildir ki, müstəqillik şəraitində yaşayırıq. Biz bu illərdə böyük sınaqlardan, böyük imtahanlardan, çətin yollardan keçdik. Ən önəmlisi, ən əhəmiyyətli odur ki, dövlət müstəqilliyimizi, milli azadlığımızı qoruyub saxlamışıq və Azərbaycan Respublikası öz ölkəsində demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quraraq Dünya Birliyində özünə layiq yerini tutubdur.

Bu günlər bir əlamətdar tarixi hadisəni də qeyd etmək lazımdır. 25 il bundan əvvəl Azərbaycanın paytaxtında, Bakıda indi bu mərasimi keçirdiyimiz Respublika sarayı tikilib istifadəyə verilmişdir. 1971-1972-ci illərdə biz bu sarayın tikintisi ilə məşğul olduq. Bu böyük, əzəmətli saray iki il müddətində tikildi

və 1972-ci ilin dekabr ayında istifadəyə verildi. Bu saray 25 ildir ki, Azərbaycan xalqına, respublikamıza xidmət edir. Artıq bu saray bizim dövlətçiliyimizin rəm[15-16]zinə çevrilibdir. Bu saray Azərbaycan dövlətinin, xalqının, mədəniyyətinin ən böyük sərvətlərindən biri olubdur.

Mən o illəri xatırlayıram. O illəri xatırlayanlar yaxşı bilirlər ki, bu saray yerləşən ərazi və onun ətrafı Bakının, demək olar ki, ən xoşagəlməyən bir hissəsi idi. Biz burada gözəl şəhərimizin mənzərəsini pozan, artıq öz fəaliyyətini itirmiş binaları dağıtdıq, bu sarayı tikdik, yaratdıq. Sarayın önündə böyük bir meydan, hovuzlar, fəvvarələr yaratdıq, ağaclar, güllər, çiçəklər əkdik. 25 ildir ki, bu saray da, onun ətrafında olan meydan da Azərbaycan xalqının istirahətinə, mədəniyyətinə, əylənməsinə xidmət edir.

Mən bu münasibətlə sizi təbrik edirəm. Düşünürəm ki, Azərbaycanda 25 il müddətində bu saraya gəlməyən adam tapmaq olmaz. Çünki burada o qədər təntənəli mərasimlər, tamaşalar, gözəl konsertlər, görüşlər keçirilibdir ki, insan-larımız bura alışıb və buranı özlərinə doğma ev hesab edirlər.

1971-1972-ci illərdə bu binanın tikilməsi ilə gecə-gündüz məşğul olmuş inşaatçıların bir qrupu da bu gün bu salondadır. Mən xahiş etmişdim ki, onları dəvət etsinlər.

Mən o illəri xatırlayıram. O vaxt bu işlərə özüm şəxsən nəzarət edirdim, tez-tez, vaxtaşırı bu tikintiye gəlirdim, bu tikinti prosesi ilə maraqlanırdım. Mən bilirəm ki, bu tikinti nədən ibarətdir. Bu tikintinin altında bəlkə üstündəkindən də çox binalar, qurğular, bütün bu sarayı idarə edən avtomat mexaniki qurğular, cihazlar yerləşibdir. Bunların hamısını iki il müddətində yaratmaq çox çətin idi. Ona görə də mən 25 il keçəndən sonra inşaatçılara yenə də öz təşəkkürümü bildirirəm və burada iştirak edən inşaatçıların nümayəndələrinin – başda Əliş Ləmbəranski olmaqla – hamısını təbrik edirəm, onlara təşəkkür edirəm.

Gözəl tikiblər. Bu saray xalqımıza 25 ildir ki, təmirsiz və mütəmadi olaraq xidmət edir. Bu, işin nə qədər keyfiyyətli görüldüyünü sübut edir. Eyni zamanda, bu 25 il müddətində [16-17] bu saraya xidmət edənlər, onu qoruyub saxlayanlar, yaşadanlar – sarayın işçiləri, bu kollektiv də çox böyük zəhmətlər çəkiblər. Mən qapıdan buraya daxil olarkən bir qadın mənə yaxınlaşdı. O, 25 ildir ki, burada işləyir. Onun adı Dilarə xanımdır. O, gənc vaxtında buraya gəlibdir və 25 ildir ki, burada işləyir, xidmət göstərir. Belə zəhmət adamlarının qarşısında və ümumiyyətlə, bu sarayı tikən, yaradan və 25 il bu sarayın istismarında zəhmət çəkən adamların hamısının qarşısında mən böyük hörmət və ehtiramımı bildirirəm və onların hamısına təşəkkür edirəm.

Əziz dostlar, azərbaycanlıların həmrəylik gününü bayram edərkən onu qeyd etmək lazımdır ki, altı illik istiqlaliyyət dövründə biz Azərbaycan Respublikasının gələcəyinin təməlini qoymuşuq. Bugünkü müstəqil Azərbaycan Respublikası bütün dünya azərbaycanlılarının dayağıdır və bütün dünya azərbaycanlıları üçün örnəkdir. Mən əminəm ki, dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan azərbaycanlılar da müstəqil Azərbaycan Respublikasına öz doğma münasibətlərini daim göstərəcəklər və bizim həmrəyliyimiz günü-gündən artacaqdır.

Məni sevindirən odur ki, azərbaycançılıq artıq tarixdə həkk olunubdur. Azərbaycan dili - Azərbaycan xalqının ana dili, müstəqil Azərbaycan Respublikasının dövlət dili artıq dünya dilləri içərisində öz yerini tapıbdir. Dünya azərbaycan-lılarında millilik, milli vətənpərvərlik hissləri günü-gündən artır, bu da bizim həmrəyliyimizin güclənməsinin rəmzidir. Mən əminəm ki, bütün bu proseslər bundan sonra daha da sürətlə inkişaf edəcəkdir.

Əziz dostlar, biz Yeni il ərəfəsindəyik, 1998-ci il qarşımızdadır. İnanırıq ki, 1998-ci ildə Azərbaycan yeni uğurlu addımlar atacaq və Azərbaycan xalqının həyatı, yaşayışı, respublikamızın bütün sahələrində işlər 1997-ci ildəkindən daha da yaxşı olacaqdır. Mən bu fürsətdən istifadə edib [17-18] sizi Yeni il münasibətilə təbrik edirəm. Sizə, bütün Azərbaycan vətəndaşlarına səadət və bütün işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Müstəqil Azərbaycanın altıncı ildönümü bizim hər birimizdə böyük iftixar hissi doğurur. Azərbaycan xalqı, Azərbaycan milləti yaşayıb, yaşayır və yaşayacaqdır! Azərbaycan dili, bizim dövlət dilimiz yaşayıb, yaşayır və yaşayacaqdır! Azərbaycan yaşayıb, yaşayır və müstəqil Azərbaycan Respublikası əbədi yaşayacaqdır!

* * *

Təntənəli toplantı əbədi-bədii kompozisiya və geniş konsert programı ilə başa çatdıqdan sonra incəsənət ustaları ilə görüşdə səmimi söhbətdən

Sağ olun, təşəkkür edirəm! Bu gün çox yaxşı konsert hazırlamısınız. Bu bayram bizim üçün yeni bayram deyil, amma belə çərçivədə, belə miqyasda onu ilk dəfədir ki, qeyd edirik. Bildiyiniz kimi, biz bu günü 1991-ci ildə elan etmişik. Bilirəm ki, mən bugünkü toplantının keçirilməsi haqqında qərar verəndən sonra sizin az vaxtınız olubdur. Ancaq çox yaxşı hazırlamısınız, layiqli konsert hazırlamısınız. Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Mən bu mərasim haqqında öz fikirlərimi söyləyərkən xahiş etdim ki, bu bayram bizim sırf milli incəsənətimizdən, musiqimizdən, mahnılarımızdan ibarət olsun, çünki Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik günüdür. Burada azərbaycançılığı, milliliyi, dilimizi daha da geniş göstərmək lazımdır, nəinki, başqa konsertlərdə. Görürəm ki, buna da nail olmusunuz. Çox sağ olun, təşəkkür edirəm. Həmişə olduğu kimi, hamınız çox yaxşı ifa etdiniz. Görürəm, rejissor Cənnət Səlimova da buradadır. Mən həmişə incəsənətləyəm, mədəniyyətləyəm. [18-19]

Respublikanın xalq artisti Nodar Şaşıqoğlu, səni də təbrik edirəm, çox sağ ol. Sən qocalmırsan, həmişəki kimi cavansan, gözəl səsin var. Yaxşı ifa etdin. Sənin ifanda Səməd Vurğunun şerlərini 15–20 il bundan əvvəl də eşitmişik. Yaxşı şerlərdir, yaxşı sözlərdir. Sən də həmişəki kimi yaxşı ifa etdin. Səni yubileyin münasibətilə bir daha təbrik edirəm, cansağlığı, yeni müvəffəqiyyətlər arzulayıram. Bu gün Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik gününü qeyd edirik. Sən Sankt-Peterburqda yaşayırsan. Azərbaycan səninlə həmrəy-dir, sən də Azərbaycanla həmrəysən.

Bir daha sizin bayramınızı, qarşıdan gələn Yeni ilinizi təbrik edirəm. Sağ olun. [19]

**TÜRKMƏNİSTANA RƏSMİ SƏFƏRİNİ
BAŞA ÇATDIRARAQ VƏTƏNƏ DÖNƏRKƏN
YOLÜSTÜ BAKIDA DAYANAN TÜRKIYƏNİN
BAŞ NAZİRİ MƏSUD YILMAZLA
TƏKBƏTƏK GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

Rrezident iqamətgahı

28 dekabr 1997-ci il

Heydər Əliyev: Türkiyənin hörmətli Baş naziri cənab Məsud Yılmaz!

İlk öncə imkan tapıb Azərbaycana qısa müddətli səfərə gəldiyiniz üçün Sizə təşəkkür edirəm.

Eyni kökdən olan xalqlarımız və ölkələrimiz arasında dostluq, qardaşlıq münasibətlərinin daha da sıxlaşmasından məmnun olduğumu bildirərək Azərbaycan-Türkiyə əməkdaşlığının hazırkı vəziyyətindən razılıqla bəhs etmək istəyirəm və nəzərə çarpdırıram ki, cənab Məsud Yılmazın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin Bakıya bu səfəri də böyük əhəmiyyət daşıyır.

Türkiyə Respublikasının yeni hökumətinin həyata keçirdiyi uğurlu tədbirləri yüksək qiymətləndirirəm və beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycanın haqq işinin müdafiə olunmasına qardaş Türkiyə dövləti rəhbərlərinin daim xüsusi diqqət yetirməsindən məmnunluqla bəhs etmək istəyirəm.

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması sahəsində ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində aparılan danışıqlardan söhbət açmaqla xatırladıram [20-21] ki, həmsədrlərin irəli sürdükleri təkliflər bu münaqişənin həlli üçün əsasdır və buna görə də bu beynəlxalq təşkilatın üzvü olan ölkələrin xarici işlər nazirlərinin Kopenhagen görüşünün əhəmiyyətindən də ayrıca danışmaq olar.

Vurğulayıram ki, respublikalarımız arasında bütün sahələrdə əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi zəruridir və Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənilməsində dost ölkənin – Türkiyənin neft şirkətinin yaxından iştirakı hər iki tərəf üçün çox faydalıdır.

Ölkəmizdə və Qazaxıstanda hasil edilən neftin, Türkmənistan qazının Azərbaycandan Türkiyəyə, oradan isə dünya bazarına çıxarılması sahəsində görülən işlərdən bəhs edərək nəzərə çarpdırıram ki, Azərbaycan Bakı-Ceyhan neft kəmərinə xüsusi əhəmiyyət verir.

M ə s u d Y ı l m a z: Hörmətli cənab prezident, qonaqpərvərliyə və diqqətə görə minnətdarlıq edirəm, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev ilə görüşdən şərəf duyduğumu vurğulayıram. Mənim başçılıq etdiyim yeni hökumətin gördüyü işlər, Rusiyaya, Amerika Birləşmiş Ştatlarına və Türkmənistana səfərlərimin nəticələri barədə Sizə daha ətraflı məlumat vermək istərdim. Dost ölkələrimiz arasında bütün sahələrdə əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsinə, Azərbaycan və Qazaxıstan neftinin, Türkmənistan qazının Azərbaycandan Türkiyəyə, oradan isə dünya bazarına çıxarılmasına verdiyiniz dəstəyə və göstərdiyiniz köməyə görə Sizə təşəkkür edir, Bakı-Ceyhan neft kəmərinin çəkilişi ideyasının artıq reallaşmasından məmnunluq duyduğumu bildirirəm.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlədilməsində Türkiyə şirkətinə yaradılan şəraitdən razılıq edir və "Türk Petrolları"nın bu sahədə fəaliyyətini genişləndirmək niyyətində olduğumuzu vurğulayıram. [21-22]

Nəzərə çarpdırıram ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində sülh yolu ilə aradan qaldırılması sahəsində görülən işləri Türkiyə diqqətlə izləyir və əmin olduğumu bildirirəm ki, bu münaqişə 1998-ci ildə öz ədalətli həllini tapacaqdır.

Bu görüşə görə təşəkkür edirəm və çox hörmətli Heydər Əliyev, nəzərə çarpdırıram ki, sizi yaxın vaxtlarda Türkiyədə görmək arzusundayam. [22]

TÜRKİYƏNİN BAŞ NAZİRİ MƏSUD YILMAZLA APARILAN AZƏRBAYCAN–TÜRKİYƏ DANIŞIQLARINDAKI ÇIXIŞDAN

Prezident iqamətgahı

28 dekabr 1997-ci il

Türkiyənin Baş naziri cənab Məsud Yılmaz!

Sizin rəhbərliyiniz ilə geniş tərkibdə nümayəndə heyətini səmimi-qəlbədən salamlayıb və Türkmənistana rəsmi səfərdən sonra qısa müddətə respublikamıza gəlməyinizdən məmnun qaldığımı bildirirəm. Mən Azərbaycana Sizin bu səfərinizi ölkələrimiz arasında olan dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin yeni bir təzahürü kimi qiymətləndirirəm. Hesab edirəm ki, danışıqlar və səmimi münasibətlər respublikalarımız arasında əməkdaşlığı daha da genişləndirir, sıxlaşdırır.

Azərbaycan ilə Türkiyə arasındakı dostluq, qardaşlıq əlaqələrinin xüsusi xarakter daşdığını xüsusi nəzərə çarpdırmaq istəyirəm. Biz bu əlaqələri çox yüksək qiymətləndiririk, bütün sahələrdə əməkdaşlığımızın durmadan genişləndirilməsi, inkişaf etdirilməsi üçün öz tərəfimizdən lazımı səylər göstəririk.

Mən cənab Məsud Yılmaz ilə keçirdiyim təkbətək görüşü yüksək qiymətləndirir və əmin olduğumu bildirirəm ki, aparılan danışıqlar qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığın daha da möhkəmlənməsində mühüm rol oynayacaqdır.

Eyni kökdən olan qardaş xalqlarımızın və ölkələrimizin əməkdaşlığının gündən-günə inkişaf etməsinə Türkiyənin böyük əhəmiyyət verdiyini yüksək qiymətləndirirəm. Biz Azər [21-22] baycanda, Qazaxıstanda və Türkmənistanda hasil edilən neftin və qazın Türkiyədən dünya bazarına çıxarılması haqqında cənab Məsud Yılmazla apardığımız danışıqları yüksək qiymətləndirir və bunu tamamilə dəstəkləyirik. Mən bir daha bildirmək istəyirəm ki, Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə istismarı sahəsində dünyanın böyük neft şirkətləri ilə apardığımız işlər nəticəsində ilk neftin hasilatına başlanmışdır. Artıq şimal istiqamətindəki Bakı-Novorossiysk kəməri ilə neft ixrac edilir. Qərb istiqaməti üzrə Bakı-Supsa kəmərinin tikintisinə başlanmışdır, bu iş sürətlə davam edir. Bizə verilən vədlər əsasında deyə bilərəm ki, bu iş 1998-ci ilin oktyabr ayında başa çatacaqdır. Beləliklə, biz Azərbaycan neftinin iki marşrut üzrə ixrac olunması məsələsini artıq həll etmişik. Ancaq böyük neft kəmərinin çəkilişi barədə apardığımız danışıqları davam etdiririk. Bakı-Ceyhan neft kəmərinin tikilməsini dəstəkləmişik və dəstəkləyirik. Bu sahədə öz tərəfimizdən lazımı işlər görürük, dünyanın bu işlərə cəlb olunmuş şirkətləri ilə danışıqlar aparırıq. Güman edirəm ki, bütün bu işlər öz səmərəli nəticəsini verəcəkdir. Yəni Türkiyə ictimaiyyətini daim maraqlandıran Bakı-Ceyhan boru xəttinin çəkilməsi barədə qəbul etdiyimiz qərar qətidir.

Sizin bu sahədə apardığınız danışıqlar və gördüyünüz işlər haqqında verdiyiniz məlumatı yüksək qiymətləndirir, həmin layihənin tezliklə reallaşacağına əmin olduğumu bildirir və demək istəyirəm ki, gərək 1988-ci ilin oktyabr ayınadək bu barədə qərar qəbul edilsin və bu işə əməli surətdə başlansın. Biz bu sahədə iş aparmalıyıq. Hesab edirəm ki, Sizin gördüyünüz işlər uğurludur və biz də bu məsələlərin tezliklə həll edilməsinə çalışacağıq.

Görüş zamanı cənab Məsud Yılmazın irəli sürdüyü təkliflərin həyata keçirilməsi üçün lazımı tədbirlər görülmək və "Türk Petrolları" şirkətinin Azərbaycanda fəaliyyətinin genişləndirilməsi üçün hər şərait yaradılacaqdır. [24-25]

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması sahəsində son illər görülən böyük əhəmiyyətli işləri, Minsk qrupuna üç böyük dövlətin - ABŞ-ın, Rusiyanın, Fransanın həmsədrlik etməsini və həmsədrlərin irəli sürdükleri son təklifləri biz qəbul etmişik. Ermənistan rəhbərliyi və prezidenti də bu təklifləri qəbul edibdir. Lakin Dağlıq Qarabağda olan qüvvələr hələ ki, bu təkliflərə qoşulmayıblar. Minsk qrupunun həmsədrləri bu təkliflərin həyata keçirilməsi üçün ciddi fəaliyyət göstərmək fikrindədirlər. Siz bilirsiniz ki, bu münaqişə təkcə Azərbaycan üçün yox, həm də dostlarımız, xüsusən Türkiyə üçün çox ağırlı bir problemdir. Çünki bir milyondan çox Azərbaycan vətəndaşı yerindən-yurdundan didərgin düşərək qaçqın vəziyyətində, çadırlarda ağır vəziyyətdə yaşayır. Biz Türkiyənin göstərdiyi daimi dəstəyi yüksək qiymətləndiririk.

Türkiyənin və ATƏT-in Minsk qrupunun üzvü olan digər ölkələrin bu sahədə səylərinin artırılmasının zəruriliyini vurğulayaraq, əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, 1988-ci ildə bu münaqişənin sülh yolu ilə həllində uğurlar əldə ediləcəkdir.

Azərbaycan ictimaiyyəti qardaş Türkiyənin həyatı ilə daim maraqlanır, dost ölkənin yeni hökumətinin apardığı siyasəti yüksək qiymətləndirir. Biz həmişə istəyirik ki, Türkiyə Cümhuriyyətinin bütün arzuları yerinə yetirilsin. Çünki bu, Azərbaycan üçün də dəstəkdir. Türkiyə hökumətinin son vaxtlarda atdığı müsbət addımlar Azərbaycan ictimaiyyəti tərəfindən diqqətlə izlənir və ona böyük əhəmiyyət verilir. Mən bugünkü görüşümüzü də yüksək qiymətləndirirəm. [25]

**“AZƏRSUN” ŞİRKƏTİNİN
“KASPIAN INVESTMENT BANKI”NIN
("SİBANK") YENİ OFİSİNİN AÇILIŞI
MƏRASİMİNDƏ “KANAL - 6” TELEVİZİYASI
MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ**

29 dekabr 1997-ci il

Türkiyənin iş adamlarına uğurlar arzulayıram. İş adamları Türkiyə iqtisadiyyatının inkişafı üçün daha da çox yararlı işlər görsünlər. Eyni zamanda mən arzulayıram ki, Türkiyənin iş adamları Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı iqtisadi əlaqələrin inkişaf etməsində daha yaxından, daha fəal iştirak etsinlər və Azərbaycanda sərmayə qoymaq işi ilə məşğul olsunlar.

Dünən Türkiyənin Baş naziri, hörmətli Məsud Yılmaz Azərbaycanda qısa bir müddət ziyarətdə oldu. Biz bir çox məsələlər haqqında danışıqlar apardıq, o cümlədən iqtisadiyyatımızın inkişafı, Türkiyənin iş adamlarının Azərbaycanda daha geniş iş görməsi barəsində müzakirə apardıq. Güman edirəm, Türkiyənin iş adamları artıq dərk ediblər ki, Azərbaycanda sərmayə qoymaq üçün bütün imkanlar var. Çünki burada ictimai-siyasi sabitlik təmin olunubdur, rahatlıq təmin edilə bilər və gəlib sərmayə qoymaq, iş görmək üçün Azərbaycanın çox dəyərli qanunları qəbul olunubdur. Xarici sərmayənin gəlməsi üçün Azərbaycanda bütün imkanlar yaranıbdir. Türkiyənin iş adamları sadəcə, gecikmədən bunlardan istifadə etməlidirlər. Geciksələr, onların yerlərini başqaları gəlib tutacaqlar. [26-27]

Yeni ildə Türkiyə xalqına, Türkiyə Cümhuriyyətinə və Türkiyənin iş adamlarına səadət və əmin-amanlıq arzulayıram.

M ü x b i r: Sayın cümhur başkanı, sizin hər zaman söylədiyiniz bir gözəl söz var: **“Biz bir millət, iki ayrı dövlətik”**. Bunu sizin dilinizdən təkrar eşitmək istərdik.

H e y d ə r Ə l i y e v: Bilirsiniz, mənim bu sözüm artıq Türkiyədə dillərdə gəzir, ona görə də öz dediyim sözü daha təkrar etmək istəmirəm. Bir halda ki, mənim bu sözüm hər bir Türkiyə insanının, Azərbaycan vətəndaşının ürəyindən olubdur, demək, bu söz doğrudan da ürəkdən gələn sözdür. Şübhəsiz, mən bu sözü daim deyirəm ki, biz bir millətlik, iki dövlətlik. Ona görə hər iki dövlətimizi günü-gündən qaldırmaq, inkişaf etdirmək lazımdır. [27]

**“AZƏRSUN” ŞİRKƏTİNƏ MƏNSUB
“KASPIAN ŞOPİNQ” TİCARƏT MƏRKƏZİNİN
AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ**

Bakı, Nərimanov rayonu

29 dekabr 1997-ci il

Burada, ticarət mərkəzində malların zəngin çeşidli olmasından, bu məhsulların Türkiyədən, habelə Avropanın bir sıra digər ölkələrindən öz nəqliyyatları vasitəsilə gətirilməsindən, alıcılara yüksək səviyyədə ticarət xidməti göstərilməsindən, Azərbaycanda ticarət şəbəkəsinin dünya ölkələri ilə inteqrasiya əsasında genişlənməsindən məmnun qaldığımı bildirirəm.

Bu gün əhaliyə belə geniş çeşiddə, yüksək keyfiyyətli məmulat təklif edilməsi respublikamızda bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin dönmədən həyata keçirilməsi, Azərbaycan iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatı ilə inteqrasiyası nəticəsində mümkün olmuşdur. Belə müasir ticarət mərkəzi yaratdığına görə “Azərsun” şirkətinin nümayəndələrinə təşəkkür edir, onlara işlərində uğurlar arzulayıram. [28]

“BAKI XƏZƏR BİTKİSEL YAĞ” FABRİKİNİN AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ NİTQ

Bakı, Nizami rayonu

29 dekabr 1997-ci il

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Hörmətli qonaqlar!

Mən sizi – bu salona toplaşanların hamısını “İntersun Holding” qrupunun Azərbaycandakı fəaliyyəti nəticəsində əldə etdiyi nailiyyətlər münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Biz bu gün burada – “İntersun Holding” qrupunun Azərbaycanda gördüyü müştərək işlər sırasında keçmişdə ölkəmizdə yaradılmış, amma indi tamamilə yenidən qurulmuş, müasir texnologiya əsasında məhsul istehsal edən marqarin zavodunun açılış mərasimində iştirak edirik. O, Azərbaycanda istehsal sahəsində dəyişikliklərin, yeniləşmənin parlaq bir nümunəsidir.

Azərbaycanın iqtisadiyyatı yeni iqtisadi sistem yaradılması prosesindədir və bu proses çoxşaxəlidir. Həmin şaxələrdən biri də mövcud olan istehsal sahələrini modernləşdirməkdən, yeniləşdirməkdən, dünya standartları səviyyəsinə qaldırmaqdan və xalqın, cəmiyyətin, bazarın tələblərinə uyğun məhsul istehsal etməkdən ibarətdir. Bu baxımdan 1960-cı illərdə yaranmış, Azərbaycanda sadəcə marqarin istehsalı ilə məşğul olmuş zavodun yenidən qurulması və yüksək səviyyəli yağ məhsulları istehsalının təmin edilməsi təqdirəlayiq bir haldır. Mən bunu yüksək qiymətləndirirəm və bizim iqtisadi siyasətimizin həyata keçirilməsində əlamətdar bir hadisə hesab [29-30] edirəm. Hesab edirəm ki, bu, həyatın yeni tələblərinə uyğun istehsal sahələrinin yaranması və qurulması üçün gərəkli bir nümunədir.

Mən bu münasibətlə sizi və bu istehsal müəssisəsində, bu fabrikdə çalışan bütün işçiləri, kollektivi ürəkdən təbrik edirəm. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bu gün sizin mənimlə apardığınız danışıqlar zamanı və bu kürsüdən verdiyiniz sözlər yerinə yetiriləcəkdir. Əminəm ki, müəssisə nəzərdə tutulmuş istehsal həcminə çatacaq və yüksək keyfiyyətli, geniş çeşidli yağ məhsulları istehsal edəcəkdir.

“İntersun Holding” qrupunun Azərbaycandakı fəaliyyəti çoxmənalıdır. Birinci tərəfdən, belə bir böyük qrupun Azərbaycanda qısa zamanda bir neçə sahədə, özəl sektorda iş görməsi, xarici sərmayənin gətirilib respublikamızda yerləşdirilməsi və xarici şirkətlərin ölkəmizdə səmərəli iş görməsi üçün yaranmış normal şəraiti nümayiş etdirir.

Bu onu göstərir ki, son illərdə bizim iqtisadiyyat sahəsində həyata keçirdiyimiz siyasət və tədbirlər öz nəticəsini verir. Bu onu göstərir ki, sərbəst iqtisadiyyat, təşəbbüskarlıq, bazar iqtisadiyyatı, sahibkarlıq sözləri sadəcə söz deyil, bunlar Azərbaycanın müasir həyatında artıq öz əməli yerini tapmış və bu yeni iqtisadiyyat prinsipləri respublikamızda bərqərar olmuşdur. Mən bunu yüksək qiymətləndirirəm. Hesab edirəm ki, “İntersun Holding” qrupunun fəaliyyəti bizim bu sahədə atdığımız addımların uğurlu nəticəsidir.

“İntersun Holding” qrupunun fəaliyyəti eyni zamanda, Azərbaycan ilə Türkiyə və başqa ölkələr arasında özəl sektor vasitəsilə iqtisadi əlaqələrin inkişaf etdiyini göstərir. Bu da bizim siyasətimizdir. Bu da bizim əməli surətdə həyata keçirdiyimiz tədbirlərdir.

Mən bir daha qeyd edirəm ki, “İntersun Holding” qrupu öz fəaliyyəti ilə xarici ölkələrdən olan böyük qruplara, şirkətlərə nümunə göstərir, onların da gəlib Azərbaycanda [30-31] iş alması, müştərək iş görməsi üçün yollar açır. Biz belə sağlam təməl, prinsiplər əsasında qurulan işləri daim dəstəkləmişik və dəstəkləyəcəyik. Azərbaycanda iqtisadi siyasət bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında qurulubdur və həyata keçirilir. Biz bu iqtisadi siyasəti həyata keçirmək üçün lazım olan qanunları, dövlət sənədlərini qəbul etmişik, fərmanlar və sərəncamlar verilibdir.

Biz hər bir xarici sərmayəçinin Azərbaycanda sərbəst, səmərəli iş görməsinə təminat vermişik və bu da “İntersun Holding” qrupunun fəaliyyətində öz bariz nümunəsini gös-tərir. Biz bundan sonra da Azərbaycanda sərbəst iş görmək üçün təşəbbüs göstərən hər bir sərmayəçiyə burada lazımı şərait yaratmağa hazırıq. Mən belə düşünürəm ki, “İntersun Holding” qrupunun digər əhəmiyyətli cəhəti də ondan ibarətdir ki, onlar Azərbaycanda sağlam fikirlərlə fəaliyyətə başlamışlar. Mənim həyat prinsipimə görə bu da ən əsas şərtidir.

Respublikamızın və ölkəmizə bənzər respublikaların iqtisadiyyatında son illərdə gedən dəyişikliklərdə müsbət nəticələrlə yanaşı, ayrı-ayrı iş adamları, xarici şirkətlər, xarici iş adamları tərəfindən qanunları pozmaq və yaxud da qanunlardan kənar, qeyri-sağlam yollarla getmək vasitəsilə, qısa desək, fırıldaqçılıqla da işlər görülmüş və belə işlər görmək cəhdi indi də vardır. Ola bilər, respublikamızda bu işlər yeni başlanan zaman Azərbaycanda bu cür niyyətlərlə, fikirlərlə iş görməyə başlayan insanlar, yaxud xaricdən ölkəmizə gəlmiş iş adamları müəyyən qədər buna müvəffəq olublar, qanunsuz varlanıblar, para toplayıblar. Onlar belə işləri ilə həm iqtisadiyyatımıza, həm də cəmiyyətimizə çox zərər vurublar.

Bu hallar məlumdur. Ancaq indi hamı bilməlidir ki, biz artıq belə hallara yol verməyəcəyik. Bizim qanunlarımız, qərarlarımız, tələblərimiz belə halların aradan qaldırılmasını təmin edəcəkdir. Ona görə də mən "İntersun Holding" qrupunun işinin müvəffəqiyyətini, bunların birinci növbədə [31-32] sağlam təməllər əsasında qurulduğunu qeyd edərək və gələcəkdə də belə davam edəcəyinə əmin olaraq, Azərbaycanda bütün başqa yollarla iş görmək istəyənlərə – həm respublikamızın vətəndaşlarına, həm də xarici ölkələrin vətəndaşlarına xəbərdarlıq edirəm ki, o cür qanunsuz yollardan əl çəkmək lazımdır.

Azərbaycanın indiki həyatı qanun çərçivəsində, insafla, vicdanla iş görüb pul qazanmaq, qazanc götürmək üçün çox əlverişli şərait yaradıbdır. Bu şəraitdən istifadə etmək lazımdır. Əyri yollarla getmək lazım deyildir. Biz hamıya sərbəstlik vermişik. Biz bu gün "İntersun Holding" qrupunun Qələbə Meydanının yanında yaratdığı ticarət mərkəzinə baxarkən, oradakı mağazaları, dükanları və onların içərisində dolu olan çoxçeşidli malları görürkən və o mağazaların sahibləri ilə söhbət edərkən, onların əhval-ruhiyyəsinin şahidi olarkən bir daha hiss edirik ki, Azərbaycanın ictimai, iqtisadi, ticarət həyatı nə qədər dəyişilibdir. Bax, belə sağlam iş insanlara da, yəni sahibkarlara da, onların xidmətindən istifadə edən vətəndaşlara da xeyir gətirir.

"İntersun Holding" qrupunun fəaliyyəti haqqında burada məlumat verildi. Mən onu qeyd etmək istəyirəm ki, bu qrupun Azərbaycanda gördüyü işlər xalqımız, vətəndaşlarımız üçün çox faydalıdır. Onlar ticarətdən başlayıblar, sonra çay fabriki yaradıblar. Dediym kimi, Qələbə Meydanının yanında böyük ticarət mərkəzi yaradıblar, yaxşı, nümunəvi ticarət nümayiş etdirirlər, yağ istehsalı ilə məşğul olmağa başlayıblar, inşaatla məşğul olurlar. Özləri burada dedi ki, sosial sahəyə də xüsusi fikir verirlər.

Mən bunları bir daha xatırladaraq onu qeyd etmək istəyirəm ki, bu sahələr ölkəmizin bu günü üçün çox vacib sahələrdir. Azərbaycanlılar çox çay içəndirlər. Bəlkə də dünyanın heç yerində azərbaycanlılar kimi çay içən yoxdur. Çay bizim çox sevimli içkimizdir, eyni zamanda bir qida [32-33] maddəsidir. Əgər Azərbaycanda bu sahə artıq yaramıbsa, həm respublikamızın tələbatını ödəyir, həm də ixrac olunursa, bu, çox təqdirəlayiq haldır. Şübhəsiz ki, yağ da hər bir insan üçün lazım olan məhsuldur.

Keçmiş zamanlarda bizdə marqarini çox az adam alardı, alanlar da ondan yalnız məhdud çeşidli yeməklər hazırlanmasında istifadə edirdilər. Açıq deyək ki, imkanlı adamlar marqarindən heç vaxt istifadə etməzdilər, - biz hər şeyi necə var, o cür deməliyik, - çünki hesab edirdilər ki, Azərbaycanda kərə yağı ən keyfiyyətli yağdır. Ümumiyyətlə, azərbaycanlılar kərə yağını çox sevirdilər.

Mənim xatirimdədir, biz 1970-ci illərdə Azərbaycana bitki yağları, xüsusən zeytun yağı gətirərkən onları almırdılar, mağazalarda qalırdı. Günəbaxan yağını – buna Azərbaycanda semiçka yağı deyirdilər – heç kim almırdı. O illər Azərbaycanda heç bilmirdilər ki, soya adlı yağ var. Məsələn, bizim bəzi vətəndaşlarımız Orta Asiya respublikalarına gedib-gəlib deyirdilər ki, Özbəkistanda plovu ancaq pambıq çiyidindən hazırlanan yağdan bişirirlər. Azərbaycanlılar təəccüb edirdilər ki, bu necə ola bilər, - plov gərək ancaq keyfiyyətli kərə yağından bişirilsin. Bu, bizim xalqımızın xüsusiyyəti idi.

Azərbaycanda marqarin zavodu işləyirdi, marqarin istehsal olunurdu, ancaq yenə də deyirəm, çox imkanlı adamlar marqarinini heç vaxt almazdılar. Amma indi dünyada gedən proseslər, qapıların açılması dünyanı Azərbaycana, Azərbaycanı dünyaya göstərdi, bizim vətəndaşlarımız da artıq bitki yağlarından geniş miqyasda istifadə edirlər. Bitki yağları və indi başqa yağlarla qarışıq istehsal olunan yağ məhsulları, o cümlədən marqarin adı daşıyan müasir yağ da çox yüksək keyfiyyətlidir.

Mən bu zavodun keçmişini xatırlayıram. O vaxt bu zavod o qədər də böyük hörmətə malik olan müəssisə deyildi. Baxmayaraq ki, burada çox fədakar insanlar işləyirdilər. [33-34] Mən çox sevinirəm ki, onların əksəriyyəti indi də bu zavodda işləyirlər. Ancaq onların özləri o vaxt istehsal etdikləri məhsulla indiki məhsulu müqayisə edə bilirlər.

Beləliklə, Azərbaycan əhalisinin yağa olan ehtiyacının, - demirəm hamısının, müəyyən, böyük bir hissəsinin – məhz Azərbaycanın istehsalı sayəsində təmin edilməsi çox müsbət bir hadisədir. Çünki, yenə də deyirəm, yağ elə bir məhsuldur ki, hər insan bu yağdan istifadə edir. Son illər, xüsusən xarici ticarət genişləndikdən sonra Azərbaycana xaricdən çoxlu yağ məhsulları gəlir. Ancaq əgər biz bunu özümüz Azərbaycanda istehsal edə bilirsək, əhalimizi təmin etmək iqtidarına malik oluruqsa və hətta bunu ixrac etmək mümkün olacaqsa, bu, iqtisadiyyatımızda istədiyimiz nailiyyətlərdən biridir.

"İntersun Holding" qrupunun fəaliyyətini görürsünüz, - çay, yağ istehsal edirlər. Bunlar cəmiyyət, insanlar üçün ən vacib məhsullardır. Azərbaycanda insana çörək kimi, yağ da, çay da lazımdır. Mən çox məmnunam ki, "İntersun Holding" bu işlərlə məşğul olur. Mən bunu ona görə xüsusi qeyd edirəm ki, son illər Azərbaycanda bəzi iş adamları xarici iş adamları ilə əlaqəyə girərək cəmiyyətin tələbatını yox, özlərinin qazancını yüksək tuturlar. Məhz buna görədir ki, son illər Azərbaycanda araq, spirt istehsalını artırmağa başlayıblar.

Mən bir neçə ay bundan əvvəl bu barədə öz fikrimi demişdim, bu gün bir daha deyirəm. Azərbaycanda keçmişdə bu qədər araq, spirtli içkilər içən olmayıbdır. Necə olubdur ki, xalqımız bu qədər spirtli içkilər içməyə başlayıbdır? Bu, bizim üçün zərərli bir şeydir. Bir tərəfdən, bol olanda onun qiyməti də aşağı düşür. Spirtli içkilər, xüsusən araq istehsal etməklə bizim xalqımızın ənənələri pozulur. Bunu sübut etmək lazım deyil ki, spirtli içkilər, xüsusən araq hər bir insan üçün zərərli bir içkidir. Xalqımız keçmiş zamanlarda heç vaxt araq, spirtli içki içməyibdir. Bizim islam dinimiz də bunu yasaq, qadağan [34-35] edibdir. Ancaq yenə də

deyirəm, bəzi iş adamları fikirləşirlər ki, daha çox qazançı araq istehsalından götürmək olar. Biri orada, biri burada araq sexi, spirt sexi yaradır. Mənə məlumat gəlir ki, bizim yüksək vəzifəli bəzi şəxslər də belə araq, spirt istehsalına himayədarlıq edirlər, çünki oradan qazanc götürməyə çalışırlar.

Mən bu gün bir daha bəyan edirəm: Azərbaycanda belə hallara son qoyulmalıdır. Mən Azərbaycanda spirtli içkiləri qadağan etmirəm. Ancaq üzümü öz soydaşlarıma tutub, sadəcə demək istəyirəm ki, gəlin bizim milli, dini, mənəvi ənənələrimizi – ulu babalarımızdan əsrlərdən əsrlərə bizə qalmış ənənələrimizi pozmayaq. Gəlin onlara sadıq olaq, arağa bu meylin artmasına nəinki imkan verməyək, hətta onun qarşısını alaq. Bu, mənim ümumi fikrimdir. Amma konkret istehsalla əlaqədar onu demək istəyirəm ki, Azərbaycanda spirt, araq, yaxud da ki, spirtli içkilər əhaliyə nə qədər lazımdır, o qədər istehsal olunmalıdır. Başqa istehsalın qarşısı alınmalıdır. Mən bizim Nazirlər Kabinetinə, müvafiq nazirliklərə, komitələrə bu haqda göstəriş vermişəm. Bu gün bir daha bunu təkrar edirəm – bunların qarşısı alınmalıdır.

Bax, bu baxımdan mən "İntersun Holding" in işini bəyənirəm, çünki onlar araq, spirtli içkilər istehsal etməyiblər. Güman edirəm ki, bundan sonra da belə işlərlə məşğul olmazlar. Yağ, çay, şəkər və başqa məhsulların hamısı Azərbaycan üçün, xalqımız üçün lazım olan məhsullardır.

Bu gün biz bu qrupun gördüyü işlərlə tanış olduq, yaradılmış "Sibank" ı ziyarət etdik. Şəxsən mən hesab edirəm ki, bu, Azərbaycanın həyatında əlamətdar hadisədir. Çünki biz özəl sektoru inkişaf etdiririk. Özəl banklar olmalıdır. Ancaq 1990-1991-ci illərdə Azərbaycanda bu sahədə bir xəstəlik əmələ gəlmişdi: hər yerindən duran özünə bir bank yaratmağa başladı. Bir də gördük Azərbaycanda o qədər bank yaranıb ki, bilmirəm, ən böyük ölkələrdə bu qədər bank [35-36] ola bilər, yoxsa yox. Yəni belə bir dəb düşdü. Bəziləri belə hesab edirlər ki, bank elə bir şeydir, 3-4 adam bir yerə yığılıb bank yaradacaq və buradan pul götürəcəkdir. Biz bunun da acı nəticələrini gördük. "Xəyalbank", "Vahidbank" və başqa banklar yaranmışdı. Onlar camaatın pulunu yığdılar, yedilər, qaçdılar, cinayət etdilər.

Biz bank haqqında qanun qəbul etdik. Bizim Milli Bankımıza da göstərişlər veriləndir ki, Azərbaycanda bütün bank quruculuğu yalnız qəbul etdiyimiz qanun çərçivəsində olmalıdır. Şübhəsiz ki, bununla yanaşı, biz özəl sektoru inkişaf etdirərək, sanballı özəl bankların yaranmasının tərəfdarıyıq, biz bunu dəstəkləyirik. Ancaq gərək bu bank həqiqətən bank olsun. "Sibank" ın əhəmiyyəti bir də ondan ibarətdir ki, bu, eyni zamanda investisiya bankıdır, Azərbaycanda müxtəlif layihələrin maliyyələşdirilməsi funksiyasını da daşıyır.

Bu gün biz bankın yeni binası ilə tanış olduq. Həm binanın özü, həm bankın işçiləri, həm də orada yaranmış sistem məndə çox xoş təəssürat yaratdı. Mən bunu müsbət qiymətləndirirəm. Bizim milli banka bir daha bildirmək istəyirəm ki, ümumi strateqiyamıza uyğun olmayan xırda-xuruş banklar aradan çıxmalıdır. Biz sanballı, köklü, yaxşı əsaslı, yüksək biliyə, səriştəyə malik bank işçiləri ilə təmin edilmiş və lazımı kapitalı olan bankların yaranmasına üstünlük verməliyik.

Beləliklə, "İntersun Holding" qrupu Azərbaycanda artıq öz yerini tutubdur. Cüman edirəm ki, indiyədək görülən işlər bu qrupun gələcəkdə daha da geniş işlər görməsi üçün şərait yaradır. Mən bunu dəstəkləyirəm. Yəni hər bir belə təşəbbüsü, hər bir belə sağlam addımı mən Azərbaycanın dövlət başçısı kimi dəstəkləyirəm. Azərbaycanda ümumiyyətlə, belə işlər sağlam, müasir tələblərə uyğun özəl sektorun yaranması üçün çox əhəmiyyətlidir.

Biz bütün sahələrdə – sənayedə, ticarətdə, nəqliyyatda, kənd təsərrüfatında özəlləşdirmə proqramını həyata keçiririk. [36-37] Kənd təsərrüfatında özəlləşdirmə torpaq islahatı haqqında qanun əsasında həyata keçirilir. Torpağın xüsusi mülkiyyətə verilməsi, xüsusi mülkiyyətçi tərəfindən sərbəst istifadə olunması təmin ediləndir. İndi bu proses gedir. Azərbaycanda aqrar sektorun heyvandarlıq, maldarlıq sahəsi artıq tamam özəlləşdirilibdir. Torpaq ardıcıl surətdə xüsusi mülkiyyətə verilir. Mən əminəm ki, bunlar öz müsbət nəticəsini verəcəkdir. Bütün başqa sahələrdə də özəlləşdirmə proqramı dayanmadan həyata keçirilməlidir. 1998-ci il bu sahədə çox məhsuldar il olmalıdır. Biz öz tərəfimizdən bunun üçün lazımı tədbirləri daim görəcəyik. Ancaq lazımdır ki, özəl sektorda fəaliyyət göstərmək istəyən hər bir adam, hər bir yeni sahibkarlıq qayda-qanunlarını, dünyanın özəl sektorunun təcrübəsini mənimsəsin. Çünki bunlar hamısı bizim üçün tamamilə yeni hadisələr, hallardır.

Bu gün biz "İntersun Holding" in ticarət mərkəzinə baxarkən – mən sizə doğrusunu deyim, bizim kimi adamlar mağazaya çox az-az gedir, ona görə də bəzən bilmirik ki, mağazalarda nə var, nə yox – o mağazalardakı malları gördükcə hətta bizim özümüz də həm sevinirdik, həm də təəccüblənirdik. Dünyanın bütün ölkələrində nə qədər gözəl mallar istehsal edilirsə, onlar Azərbaycanda var, özü də istənilən qədər, cürbəcür çeşiddə var. Mən həmin mallara baxarkən orada olan həmkarlarıma müraciət edirdim və biz keçmiş, 15-20 il bundan əvvəlki vaxtı xatırlayırdıq. Heç 15 il yox, 10 il bundan əvvəl də belə idi – o vaxt mağazaların çoxu boş olurdu. O vaxt "İmport mallar" deyirdilər, həmin mallar satıcılar tərəfindən altda gizlədilir. Satıcı onu ya baha qiymətə satırdı, ya onu tanışlıqla gedib almaq olardı, yaxud bəzi vəzifəli şəxslər öz vəzifəsindən istifadə edib onu ala bilərdi. Ona görə də o vaxtlar hətta "defisit" sözü arada çox gəzirdi.

Xatirimizdədir, məşhur artist Arkadi Raykin bu barədə çox gülməli bir macəra da danışdı ki, defitsiz yaşamaq [37-38] olmaz, onsuz mümkün deyil. Amma indi heç bir defisit, yəni qıtlıq yoxdur, hər

şey var. Hansı növdən, çeşiddən istəyirsən mal tapa bilərsən. Bu, bizim sərbəst iqtisadiyyat, sərbəst ticarət sahəsində həyata keçirdiyimiz siyasətin nəticəsidir.

Bu gün mən gördüm ki, bu mağazanın sahibləri keçmişdə mağazada işləyənlərdən fərqlidirlər. Onların çoxu elə keçmişdə də mağazada işləyiblər. Mən onların birindən soruşdum ki, sən o vaxt da işləmişən, indi də işləyirsən, vəziyyət necədir? Deyir ki, yox, müqayisə etmək mümkün deyil. Həmin insandır, o vaxt da ticarətdə işləyib, indi də işləyir. O vaxt dövlət ticarətində işləyərkən bəzən məcburən oğurlayırmış, bəzən qiymətindən artıq, baha satırmış, ondan qazanırmış. Amma indi malını sərbəst, istədiyi kimi satır və halal qazanc götürür. Buna halal qazanc deyirlər. Amma onun o vaxtkı qazancı o qədər də halal deyildi.

Bu təcrübə bir-iki günə mənimsənilən təcrübə deyil. Biz ticarət sahəsində buna artıq xeyli nail olmuşuq. Çünki Azərbaycanda ticarətin əksəriyyəti, yaxud da hamısı özəlləşdirilibdir. Çox məmnuniyyətlə demək istəyirəm ki, Azərbaycanın, o cümlədən Bakının küçələrində, meydanlarında, böyük prospektlərində olan keçmiş mağazalar öz görkəmini tamamilə dəyişibdir. Onların həm xarici görünüşü dəyişibdir, həm də içərişi malla doludur. Əlbəttə, onların xarici görünüşü həm şəhəri gözəlləşdirir, həm də alıcıları cəlb edir.

Bu təcrübə ticarət sahəsində artıq mənimsənilibdir. Amma başqa sahələrdə, xüsusən istehsal sahələrində bu təcrübə geniş yayılmalıdır. Ona görə də hesab edirəm ki, "İntersun Holding" qrupunun təcrübəsi öyrənilməlidir və bu, bizim bir çox iş adamlarımız üçün nümunə ola bilər.

Beləliklə, biz bu gün, 1997-ci ilin son günlərində Azərbaycanda iqtisadiyyat sahəsində siyasətimizin və apardığımız əməli işlərin xırda bir nəticəsi ilə tanış olduq. Bu, sevindirici haldır. Mən ümidvaram ki, 1998-ci ildə biz belə hallarla tez-tez rastlaşacağıq. Bir daha qeyd edirəm, özəlləşdirmə proqramı [38-39]ni ardıcıl surətdə həyata keçiriləcək və insanlarımız özəlləşdirmədən bəhrə götürəcəklər.

Bu gün tanış olduğumuz bu sahələrin bir əhəmiyyətli cəhəti də ondan ibarətdir ki, burada bizim vətəndaşlarımız, insanlar yeni iş yerləri alıblar. Azərbaycana gələn hər bir şirkət, yaxud burada yaranan hər bir özəl qurum yeni iş yeri açarsa və onların sayı çoxdursa, bu həm onun özü üçün, həm də bizim respublikamız üçün əhəmiyyətlidir və faydalıdır. Bu müəssisənin işçiləri dedilər ki, burada işləyənlərin 97 faizi Azərbaycan vətəndaşlarıdır. Bu, çox sevindirici haldır. Onların əksəriyyəti keçmişdən burada işləyənlərdir. Mən sezlərlə tanış olarkən, onlar özlərini belə təqdim etdilər. Bu da çox sevindirici haldır.

Onlar artıq yeni şəraitdə, yeni üsul-idarə, yeni texnologiya ilə işləyirlər. Onların özləri də keyfiyyətə yüksəliblər, həm ticarətdə, həm zavodda, bankda, həm də başqa yerlərdə işləyirlər. Özü də görürəm, işləyənlər əsasən gənclərdir. Bu, məni çox sevindirir. Şübhəsiz ki, onların maaşı əvvəlki maaşlardan xeyli artıqdır. Beləliklə, respublikamızda görülən bu işlər işsizlərin sayını azaldır, yeni-yeni insanlara iş və yeni keyfiyyətli iş verir. Bunların hamısı bizim qarşımızda duran sosial vəzifələrin yerinə yetirilməsinə xidmət edir. Mən bunu da çox yüksək qiymətləndirirəm.

Gözəl bəy burada müraciət etdi ki, onlar bu zavodun yaxınlığında bir idman kompleksi götürmək istəyirlər, ya özəlləşdirmək istəyirlər?

Əbdülbəri Gözəl: Biz ondan xeyriyyə məqsədi ilə istifadə etmək istəyirik.

Heydər Əliyev: Bəs həmin bina kimin olmalıdır?

Əbdülbəri Gözəl: Möhtərəm prezident, biz istəyirik ki, bu bina bizim xeyriyyə müəssisəmizə verilsin. Kompleksin müdiri də buna razıdır. [39-40]

Heydər Əliyev: Onda Baş nazir də, Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı da, Dövlət Əmlak Komitəsinin sədri də bu məsələlərə baxsınlar və mənə məlumat versinlər.

Ancaq bu münasibətlə mən onu demək istəyirəm ki, həmin o idman kompleksi 1970-ci illərdə yaranıbdir. Mənim xatirimdədir, gərək ki, biz onu "Azərelektroterm" zavodunun tərkibində yaratdıq. O, çox nümunəvi bir idman kompleksi idi. O vaxtlar ondan yaxşı istifadə edilməyə başlandı. Orada çox gözəl şərait yaranmışdı. Təəssüflər olsun ki, həmin bina neçə illərdir başsız qalıbdır. Kimsə onu kiməsə veribdir, o da ondan istifadə etmir. Ona görə də mən hesab edirəm ki, məsələni o kompleksdən səmərəli istifadə olunması prinsipi əsasında həll etmək lazımdır. Əgər onu özəlləşdirmək lazımdırsa, özəlləşdirin. Yoxsa kiminsə olsun, siz ondan istifadə edəsiniz – mən bunu bir az başa düşə bilmirəm.

Bilirsiniz, indi bizdə özəlləşdirmə getdiyinə görə dövlət sektorunda bir şey qalmaqacaqdır. Yoxsa siz deyirsiniz ki, həmin idman kompleksinin müdiri də sizə razılıq veribdir. Onun müdiri kimdir ki? Onun müdiri əgər o kompleksdən istifadə edərsə, haqqı var bir şey desin. Əgər istifadə etmirsə, başlı-başına buraxıbsa, orada müdirin heç bir haqqı yoxdur. Bu dövlətdir. Bir halda ki, dövlətdir, biz müəyyən etməliyik ki, bunu nə edək. Özəlləşdirməliyiksə, özəlləşdirək, yaxud başqa cür istifadə etməliyiksə, istifadə edək. Onun müdirinin orada heç bir haqqı yoxdur. Bildinizmi? Siz isə deyirsiniz ki, onun müdiri də, siz də razısınız.

Mən şəhər icra hakimiyyəti başçısına və Dövlət Əmlak Komitəsinin sədrinə tapşırıram, Baş nazir də bu işə nəzarət edər, siz bu məsələyə baxarsınız.

Ümumiyyətlə, sizin qrupun sosial məsələlərə xüsusi fikir verməsini mən qiymətləndirirəm və ümid edirəm ki, gələcəkdə də bu sosial məsələlər sizin diqqət mərkəzinizdə olacaqdır. [40-41]

Mən sizi bu nailiyyətlər münasibətilə bir daha təbrik edirəm və "İntersun Holding" qrupuna gələcək uğurlar arzulayıram.

Biz yeni il ərəfəsində görüşürük, 1998-ci ili qarşılayırıq. 1998-ci il Azərbaycan Respublikası üçün yeni uğurlar ili olacaqdır. Biz Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü bayramı ərəfəsində görüşürük. Bu bayramlar münasibətilə – Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü, qarşıdan gələn 1998-ci il, yeni il bayramı münasibətilə sizin hamınızı təbrik edirəm, sizə cansağlığı, səadət, bütün işlərinizdə uğurlar arzulayıram. [41]

ŞƏHİD UŞAQLARI VƏ KİMSƏSİZ UŞAQLAR ÜÇÜN TƏŞKİL EDİLMİŞ YENİ İL ŞƏNLIYINDƏ ÇIXIŞ

Bakı, İdman oyunları sarayı

31 dekabr 1997-ci il

Əziz uşaqlar, balalar, gənclər, müstəqil Azərbaycanın əziz övladları!

Sizi qarşıdan gələn 1998-ci il – Yeni il münasibətilə ürəkdən təbrik edir, sizə şən həyat, xoşbəxtlik, cansağlığı, səadət arzulayıram.

Bu gün Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günüdür. Əziz balalar, biz sizinlə müstəqil Azərbaycan Respublikasında yaşayırıq. Ancaq dünyanın bir çox ölkələrində bizim soydaşlarımız, bacı-qardaşlarımız, milyonlarla azərbaycanlı yaşayır, sizin kimi gənclər, azərbaycanlı balaları, azərbaycanlı uşaqları yaşayır. Bu bayram münasibətilə mən sizi, bütün dünya azərbaycanlılarını, bütün ölkələrdə yaşayan azərbaycanlı uşaqları, gəncləri ürəkdən təbrik edirəm, dünya azərbaycanlılarına xoşbəxt gələcək arzulayıram.

Əziz uşaqlar, əziz gənclər! Siz bu gün bu gözəl saraya Yeni il bayramı, yolka bayramı münasibətilə toplaşmışınız. Qarşıdakı günlərdə Azərbaycanda uşaqlar, gənclər tətil zamanı istirahət edərək Yeni il bayramlarında, yolka bayramlarında iştirak edəcəklər, oxuyacaqlar, oynayacaqlar, şənlənəcəklər və yenidən dərslərə, işlərə hazırlaşacaqlar.

Bu gün, bu bayramların başlanğıc günü siz burada Azərbaycanın gənclərinin, uşaqlarının yüksək istedadla malik olduğunu bir daha nümayiş etdirdiniz. Sizin mahnılarınız, mu[42-43]siqiniz, rəqləriniz, göstərdiyiniz əyləncəli nümunələr hamısı çox gözəldir, çox sevindiricidir. Sizi bu istedadlarınız münasibətilə, təqdim etdiyiniz bugünkü gözəl tamaşa münasibətilə təbrik edirəm və sizə gələcəkdə də öz istedadlarınızın inkişaf etdirilməsində, incəsənətdə, musiqidə, mahnıda, bütün işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Biz sizinlə birlikdə Azərbaycan sirkinin də bir neçə gözəl tamaşalarına baxdıq və onlar da çox yaxşı təəssürat bağışlayır. Burada səsləndi ki, Azərbaycan sirkinin də yubileyidir. Azərbaycan sirkisi xalqımıza böyük xidmətlər göstərmiş, xüsusən uşaqlara, gənclərə, onların əylənməsinə, şənlənməsinə çox xidmətlər göstərmişdir və gələcəkdə də göstərəcəkdir. Sirk işinə özünü həsr etmək böyük istedad və cəsarət tələb edir. Mən bu fürsətdən istifadə edib Azərbaycan sirkinin bütün əməkdaşlarına təşəkkürümü bildirir, onları da bu bayram münasibətilə təbrik edirəm.

Əziz uşaqlar, əziz gənclər! Mən sizə baxıram, nə qədər gözəlsiniz, insanları, öz valideynlərinizi – ata-ananızı, baba-nənənizi nə qədər sevindirirsiniz, bizim xalqımızı, millətimizi nə qədər sevindirirsiniz, dövlətimizi nə qədər sevindirirsiniz, mənə nə qədər sevindirirsiniz. Çox sağ olun! Sizə baxdıqca, sizi dinlədikcə mən Azərbaycanın, müstəqil Azərbaycan Respublikasının gələcəyi haqqında düşünürəm və düşünərək öz-özümə deyirəm ki, narahat olmaq lazım deyil, Azərbaycanın gələcəyi var. Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyi onun əbədi olan dövlət müstəqilliyi ilə bağlıdır. Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyi Azərbaycan vətəndaşlarının Vətənə olan sevgisi, məhəbbəti ilə, onların vətənpərvərliyi, millətimizin qüdrəti ilə bağlıdır. Əziz uşaqlar, əziz gənclər, Azərbaycanın gələcəyi sizinlə bağlıdır, sizin istedadınızla, gələcək fəaliyyətinizlə bağlıdır. Siz bizim sabahımızsınız, bizim gələcəyimizsiniz. Siz bizim hər birimizin, bütün Azərbaycan xalqının xoşbəxtliyisiniz.

XX əsr sona çatır. 1998-ci il bu əsrin son illərindən biridir. Biz XXI əsrə doğru addımlayırıq. XXI əsr Azərbaycan xalqı, [43-44] Azərbaycan milləti, Azərbaycan Respublikası üçün, bütün dünya azərbaycanlıları üçün yeni uğurlar, yeni nailiyyətlər əsri olacaqdır. Əziz uşaqlar, əziz balalar, XXI əsrin yaradıcıları, qurucuları siz olacaqsınız. Bu illərdə çox çətinliklə, böyük mübarizələrlə böyük maneələrin qarşısını alaraq qurduğumuz, yaratdığımız müstəqil Azərbaycan Respublikası, demokratik, hüquqi, dünyəvi Azərbaycan dövləti XXI əsrdə yaşayacaq, inkişaf edəcək və əziz balalar, əziz gənclər, o, sizin çiyinlərinizdə irəliləyəcəkdir.

Biz bu illərdə gələcəyin böyük təməlini qoyuruq, möhkəm təməlini, polad təməlini qoyuruq. Sizin borcunuz, vəzifəniz bizim qurduğumuz, yaratdığımız işləri, müstəqil Azərbaycan Respublikasını, Azərbaycan dövlətini gələcəkdə qorumaqdan, yaşatmaqdan ibarət olacaqdır. Bu, sizin şərəfli vəzifənizdir. Siz – bu günün uşaqları, gəncləri gələcəyin aparıcı qüvvələrisiniz. Mən əminəm ki, siz Vətəninizə, doğma Azərbaycan torpağına, millətinizə, dilinizə, dininizə, milli-mənəvi ənənələrimizə daim sadıq qalacaqsınız, onları qoruyub saxlayacaq, daim inkişaf etdirəcək, daha da ucalara qaldıracaqsınız.

Əziz uşaqlar, əziz gənclər, mən sizə inanıram. Bu gün Azərbaycan Respublikasının qarşısında duran ağır və çətin problemləri həll edərək, Azərbaycanın prezidenti kimi, dövlət başçısı kimi mən sizdən ilham alıram, sizə inanaraq bu işləri görürəm. Əminəm ki, siz bu işlərin etibarlı davamçısı olacaqsınız. Sizin hamınıza bir daha cansağlığı arzu edirəm.

Mən sevinirəm, bu gün şadam ki, Azərbaycanın uşaqları, balaları sülh, əmin-amanlıq şəraitində yaşayırlar, Azərbaycanın uşaqları, gəncləri ölkəmizdə yaranmış ictimai-siyasi sabitlik və tam rahatlıq şəraitində yaşayırlar. Mən sevinirəm ki, xalqımızın güzəranı günü-gündən yaxşılaşır və yaxşılaşacaqdır. Mən sevinirəm ki, uşaqlara, gənclərə qayğı artır və artacaqdır. Mən sevinirəm ki, çətinliyə, problemlərə baxmayaraq, sizin üzünüz gülür, çalırınsınız, oynayırınsınız, rəqs edirsiniz. Ümidvaram ki, ilbəl bundan da yaxşı, bundan da gözəl olacaq, siz bundan da çox şənlənəcəksiniz. [44-45]

Əziz uşaqlar, əziz övladlar, mən sizin hamınızı öpürəm, bağrıma basıram. Hər biriniz mənim üçün doğmasınız, əzizsiniz. Bilin ki, mənim qəlbimdə hər birinizin yeri var. Sizə bir daha cansağlığı arzu edirəm. Yeni il bayramınız mübarək olsun! Sağ olun, sağ olun, sağ olun! Gələcək görüşlərə qədər!

* * *

Yeni il şənliyinin ilk günü saraya toplaşmış uşaqlara Azərbaycan Prezidentinin adından təqdim olunmuş 2 minədək bayram hədiyyəsinin hər birisinin içərisinə təbrik sözləri yazılmış açıqca qoyulmuşdu.

"Əziz və mehriban balam!

Səni Yeni il münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Arzu edirəm ki, Yeni il özü ilə bərabər xoş günlər və səadət gətirsin. Arzum səni müstəqil, qüdrətli Azərbaycanda xoşbəxt görməkdir.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti "

*Yeni il şənliyində iştirak və çıxışdan sonra
ANS müstəqil televiziyasının müxbirinə
qısa müsahibə*

ANS özəl şirkətdir, mən eşitdiyimə görə, yaxşı fəaliyyət göstərir. ANS şirkətinin Azərbaycanda mövcud olması və sərbəst fəaliyyət göstərməsi Azərbaycanda demokratiyanın, aşkarlığın, söz azadlığının və fikir müxtəlifliyinin nə qədər həqiqi olduğunu bir daha sübut edir. Sizin şirkətiniz hansı fikirləri istəyir, onu da söyləyir. Ona görə də mən istərdim ki, Azərbaycanda belə şirkətlər olsun. Çünki mən dəfələrlə demişəm ki, fikir, söz azadlığı bizim cəmiyyətimizin əsas prinsiplərindən biridir və qoy onlar sağlam fəaliyyət göstərsinlər. Sizə uğurlar arzulayıram. [46]

AZƏRBAYCAN XALQINA YENİ İL TƏBRİKİ

31 dekabr 1997-ci il

Əziz həmvətənlər, bacılar, qardaşlar, Azərbaycanın vətəndaşları!

Sizi qarşidan gələn Yeni il, 1998-ci il münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Bu gün Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günüdür. Bütün ölkələrdə yaşayan azərbaycanlılara səmimi təbriklərimi və ən xoş arzularımı çatdırıram.

Vidalaşdığımız 1997-ci il Azərbaycan xalqı üçün uğurlu il olmuşdur. 1997-ci ildə Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi daha da möhkəmlənmişdir. Biz Azərbaycanın ilk demokratik Konstitusiyasının qəbul edilməsinin ikinci ilini də başa vururuq. 1997-ci ildə Konstitusiyanın müddələrinin həyata keçirilməsi yolunda çox işlər görülmüşdür, qanunlar qəbul olunubdur, fərmanlar, qərarlar verilibdir və onların əməli surətdə icrası təmin ediləndir. Azərbaycanda demokratiya, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesi 1997-ci ildə sürətlə inkişaf edibdir. Ölkəmizin hər sahəsində nailiyyətlər əldə olunubdur.

Azərbaycanın prinsipial, xalqımızın milli mənafələrini təmin edən xarici siyasətinin və həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsində Azərbaycanın dünya miqyasında hörməti daha da artmış, əlaqələri genişlənməmişdir. 1997-ci ildə bir çox ölkələrə edilmiş rəsmi səfərlər, xarici ölkələrin dövlət və hökumət başçıları, parlament nümayəndələrinin Azərbaycana ziya-rətləri, imzalanmış sazişlər, müqavilələr, birgə bəyanatlar və başqa sənədlər Azərbaycan ilə dünyanın bir çox ölkələri [46-47] arasındakı əlaqələrin hüquqi-normativ bazalarını yaratmış, onları inkişaf etdirmək üçün çox böyük imkanlar açmışdır. Bunlar hamısı bizim əlaqələrimizi genişləndirmiş və möhkəmləndirmişdir.

1997-ci ildə Azərbaycan dünyanın bütün beynəlxalq təşkilatlarının toplantılarında, müşavirələrində iştirak etmiş, Azərbaycanın problemlərini, Azərbaycanın fikirlərini dünya-ya çatdırmışdır. Bunların hamısının nəticəsində biz bu gün böyük iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycan dünyada daha çox tanınmış, ölkəmizə maraq daha da çox artmış və Azərbaycan ilə əlaqə qurmaq istəyən dövlətlərin sayı da artmışdır.

Bizim xarici siyasətimizdə əsas yer tutan – Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin, Dağlıq Qarabağ probleminin həll olunması məsələsidir. 1997-ci ildə bu sahədə gərgin iş aparılmışdır. 1996-cı ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması prinsipləri ilk dəfə qəbul edilmişdir. 1997-ci ildə bu prinsiplər ardıcıl surətdə müdafiə edilmiş və ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları, Fransa məhz bu prinsiplər əsasında məsələnin sülh yolu ilə həll edilməsi üçün təkliflərin işlənməsi, hazırlanması ilə məşğul olmuşlar. Bu prinsiplər bütün ölkələr tərəfindən tanınmış, bu ilin sonunda Kopenhagendə ATƏT-in üzvü olan ölkələrin xarici işlər nazirlərinin görüşündə də bu prinsiplər və Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi barəsində Minsk qrupunun həmsədrləri tərəfindən verilmiş təkliflər bəyənilmişdir.

Beləliklə, 1998-ci ildə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll [47-48] olunması üçün böyük imkanlar yaranmışdır. Biz həmişə bəyan etmişik və bu gün, 1998-ci ilə doğru gedərkən mən bir daha bəyan edirəm ki, respublikamız Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunmasının tərəfdarıdır və məsələnin bu yolla həll edilməsi üçün biz konstruktiv addımlar atmışıq və bundan sonra da onları atacağıq. Əminəm ki, 1998-ci ildə biz bu yolla gedərək müsbət nəticələr əldə edə biləcəyik.

Respublikamızın daxilində ən mühüm nəticə ondan ibarətdir ki, ölkəmizdə yaranmış ictimai-siyasi sabitlik daha da möhkəmlənmişdir. Bunun nəticəsində vətəndaşlarımızın rahat, əmin-amanlıq şəraitində yaşaması təmin olunmuşdur, ölkəmizə xarici investorların daha da həvəslə, maraqla gəlməsi müşahidə edilir.

1997-ci ildə Azərbaycanın iqtisadiyyatında müəyyən müsbət nəticələr əldə olunmuşdur. Ümumi daxili məhsul 5,3 faiz artmışdır, sənaye məhsulu istehsalının azalması dayandırılmış, 1997-ci ildə az da olsa – 0,3 faiz artım əldə edilmişdir. İqtisadiyyata kapital qoyuluşu 1 milyard 500 milyon dollar təşkil etmişdir. Azərbaycana xarici investisiyanın gəlməsi 1997-ci ildə daha da artmış, 1 milyard 200 milyon dollara çatmışdır. Xarici ticarət dövriyyəsi artmış, 1 milyard 600 milyon dollar təşkil etmişdir. Burada müsbət hal ondan ibarətdir ki, 1997-ci ildə idxala nisbətən ixrac 30 faiz artmışdır. Əhalinin gəlirləri 1997-ci ildə 31 faiz artmışdır. Qeyd etməliyəm ki, bu da MDB ölkələri içərisində ən yüksək göstəricidir.

Azərbaycana xarici investisiyanın gəlməsində dünyanın böyük neft şirkətləri ilə bizim gördüyümüz müştərək işlər çox əhəmiyyət kəsb edir. Biz artıq bu işlərin əməli nəticəsini görürük. 1994-cü ilin sentyabr ayında imzalanmış "Əsrin müqaviləsi"nin əməli nəticəsini bu ilin noyabr ayında böyük bayram kimi, bizimlə müştərək işləyən ölkələrin, şirkətlərin nümayəndələri ilə birlikdə qeyd etdik. "Çıraq" neft yatağından ilkin neft alındı və artıq tikilmiş, qurulmuş boru kəməri ilə neft Qara dənizə ixrac olunur. Neftin qərb istiqaməti ilə ixrac edilməsi üçün nəzərdə tutulmuş boru kəməri tikilməkdədir və o, 1998-ci ilin oktyabr ayınadək istifadəyə verəcəkdir. [48-49]

Bizim bu sahədə işlərimiz genişləndirilib. 1997-ci ildə bir neçə yeni böyük müqavilələr imzalanıb. İmzalanmış müqavilələrin hamısı bir yerdə ümumi sərmayəsi, yəni bu sahədə Azərbaycana qoyulan sərmayə 30 milyard dollar həcmində çatmışdır. İqtisadiyyatda bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin həyata keçirilməsi sahəsində gözə çarpan nailiyyətlər əldə edilmişdir. Özəlləşdirmə proqramı ardıcıl surətdə həyata keçirilir və biz artıq onun əməli nəticələrini görürük. Torpaq islahatı, aqrar islahatlar yerinə yetirilir, torpağın xüsusi mülkiyyətə verilməsi prosesi həyata keçirilir və bunlar da öz müsbət nəticəsini verir.

Bazar iqtisadiyyatı Azərbaycanda iqtisadiyyatın demok-ratik prinsiplər əsasında qurulmasını bir daha nümayiş etdirir. Məhz bunların nəticəsidir ki, son iki ildə ümumi daxili məhsulun əldə edilməsində özəl sektorun payı 15 faizdən 40 faizə, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında isə 80 faizə qalxmışdır. Bütün bunların və xarici şirkətlərlə müştərək işlərin görülməsi nəticəsində yeni iş yerləri açılmış, Azərbaycanın vətəndaşlarının bir çoxu bu iş yerlərindən istifadə edərək özlərinin maddi vəziyyətini xeyli yaxşılaşdırmışdır.

Bizi keçən illərdə həyatımızda narahat edən daxili sabitlik yaratmaq idi. 1997-ci ildə bu sahədə görülmüş işlər, apardığımız siyasət cinayətkarlıqla mübarizəni də gücləndirmiş və ictimai-siyasi sabitliyi pozan cinayətkar ünsürlərin zərərləşdirilməsinə nail olunmuşdur. Belə bir şəraitdə vətəndaşlarımız rahat, sərbəst yaşamaq, çalışmaq, təhsil almaq, istirahət etmək imkanları əldə etmişlər.

Bunların hamısı 1997-ci ildə əldə olunmuş böyük nailiyyətlərin kiçik xülasəsidir.

1998-ci ildə bizim qarşımızda böyük vəzifələr durur. Mən əminəm ki, biz bu vəzifələri şərəflə yerinə yetirəcəyik.

Biz dövlət müstəqilliyimizin 6 ilini sona çatdırdıq. Son illər Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin möhkəmlənməsində xüsusi yer tutur. Bunların əsasında Azərbaycanın demokratik [49-50] Konstitusiyasını rəhbər tutaraq, onun müddəalarını, demok-ratik prinsipləri respublikamızda ardıcıl surətdə həyata keçirərək biz yeni nailiyyətlər əldə edəcəyik.

Güman edirəm ki, 1998-ci ildə iqtisadiyyat daha da yüksələcək, özəlləşdirmə proqramı geniş tətbiq olunacaq, həyata keçiriləcəkdir və bu proqramın çox hissəsi artıq sona çatacaqdır. Biz torpaq islahatı və torpağın xüsusi mülkiyyətə verilməsi sahəsində 1998-ci ildə çox işlər görə biləcəyik. Şübhəsiz ki, bunlar öz müsbət nəticələrini verəcəkdir.

1998-ci ildə biz xarici siyasətdə tutduğumuz yol ilə gedəcəyik. Yolumuz isə Azərbaycanın milli mənafeələrini üstün tutaraq prinsiplial, müstəqil, sərbəst siyasət aparmaqdan ibarətdir. Bizim məhz bu siyasətimiz dünyanın bir çox ölkələrini Azərbaycanla sıx əlaqə qurmasının əsasını təşkil edir. Bu siyasət və iqtisadiyyatda aparılan işlər nəticəsində Azərbaycan həm özünün daxili imkanlarından səmərəli istifadə edə bilir, həm də Şərqlə Qərblə arasında bir körpü olaraq çox faydalı işlər görür. 1998-ci ildə bu işlər də davam edəcəkdir.

Bizim tutduğumuz yol demokratiya yoludur. Bizim tutduğumuz yol müstəqillik yoludur. Bizim tutduğumuz yol azadlıq yoludur. Bizim amalımız Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini daha da möhkəmləndirmək və onu əbədi etməkdən ibarətdir. Bizim ali məqsədimiz vətəndaşlarımıza, xalqımıza daha da firavan həyat yaratmaq, qarşıda duran sosial-iqtisadi problemləri həll etmək və çətinlikləri aradan götürməkdən ibarətdir. Bu çətinliklər, problemlər var. Biz bunu açıq-aydın görürük və heç vaxt heç kəsdən də gizlətmirik. Məhz hər şeyə ədalətli münasibət göstərərək ölkəmizin həyatına, onun hər sahəsinə tam ədalətli, obyektiv münasibət göstərərək, həyatımızda olan qüsurları, çatışmazlıqları, çətinlikləri aradan götürürük və əminəm ki, 1998-ci ildə bu sahədə biz çox nailiyyətlər əldə edəcəyik.

Beləliklə, 1998-ci il böyük ruh yüksəkliyi ilə, nikbinliklə qarşılayırıq. Əminəm ki, 1998-ci il Azərbaycanın hər bir vətəndaşına [50-51]şına, hər bir ailəsinə yeni uğurlar, səadət, xoşbəxtlik gətirəcəkdir. Mən sizi Yeni il münasibətilə bir daha təbrik edirəm.

Mən yeni il salamlarımı və təbrikimi yerindən-yurdundan didərgin düşmüş, köçkün vəziyyətində çadırlarda yaşayan soydaşlarımıza çatdırıram. Onların vəziyyəti, qaygıları bizim əsas qaygılarımızdır. Bizim fəaliyyətimizdə bu, mərkəzi yer tutur. Bizim bacılarımız, qardaşlarımız, köçkün vəziyyətində yaşayan soydaşlarımız bilməlidirlər ki, onları bu vəziyyətdən çıxarmaq üçün biz bütün imkanlarımızdan istifadə edirik və bundan sonra da edəcəyik. Mən inanıram ki, biz 1998-ci ildə bu sahədə müsbət nəticələr əldə edəcəyik. Mən inanıram ki, işğal olunmuş torpaqlarımız Ermənistan silahlı qüvvələrindən azad ediləcəkdir və yerindən-yurdundan didərgin düşmüş soydaşlarımız öz elinə-obasına qayıdacaq, öz torpağında yaşayacaqlar. Mən buna inanıram.

Mən inanıram ki, bizim apardığımız işlər nəticəsində və Dünya Birliyinin bizə göstərdiyi dəstəyə arxalanaraq biz Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa edəcəyik, işğal olunmuş torpaqlarımızın hamısı azad ediləcəkdir, Azərbaycan xalqı, dövləti bütün ərazisinə nəzarət edəcək, onun sərhədləri toxunulmaz olacaqdır.

Bu bayram axşamı biz Vətənimizin, torpağımızın müdafiəsi uğrunda qəhrəmancasına şəhid olmuş insanları böyük minnətdarlıq hissi ilə xatırlayırıq. Onların qəhrəmanlıq nümunələri bizim qəlbimizdə əbədi yaşayacaqdır. Mən Yeni il təbriklərimi və salamlarımı şəhidlərin ailələrinə çatdırıram, onlara yeni ildə uğurlar arzulayıram. [51-52]

Vətənimizin müdafiəsinə xidmətlər göstərmiş, ölkəmizin yaşamasında, inkişaf etməsində böyük xidmətləri olan vətəranlar, ağsaqqallar, torpaqlarımızın müdafiəsində şikəst olmuş vətəndaşlarımız böyük hörmətə və ehtiramə layiqdirlər. Mən onları Yeni il münasibətilə təbrik edirəm və onların hamısına uzun ömür, xoşbəxt həyat arzulayıram.

Məmnuniyyət hissi ilə qeyd edirəm ki, ölkəmizin müstəqil-liyinin, ərazi bütövlüyünün müdafiəsində bizim cəsəətli Milli Ordumuz durubdur. Sona çatan ildə Azərbaycanın Milli Ordusu daha da möhkəmlənib, Azərbaycanın Silahlı Qüvvələri daha da təkmilləşib, öz professional səviyyəsini artırıbdır. Ancaq 1998-ci ildə onların qarşısında daha da böyük vəzifələr durur. Ən böyük, ən müqəddəs vəzifə torpaqlarımızı etibarlı qorumaq, bizim torpağımıza qəsd edən hər bir qüvvəyə vaxtında, lazımı cavab verməkdən ibarətdir. Mən bu Yeni il salamlarımı və bayram təbriklərimi bizim əsgərlərimizə, zabitlərimizə göndərirəm, səngərlərdə duran döyüşçülərimizə göndərirəm. Ermənistan silahlı qüvvələri ilə üz-üzə duraraq sərhədlərimizi qəhrəmancasına qoruyan gənclərimizə göndərirəm. Əziz qardaşlar, mən sizi xüsusi təbrik edirəm və inanıram ki, siz öz müqəddəs vətəndaşlıq borcunuzu layiqincə yerinə yetirəcəksiniz.

Bizim cəmiyyətimizdə qadınlar daim böyük rol oynamışlar. Qəhrəman analar xalqımız üçün gənc əsgərlər yetişdirir, ölkəmizin həyatının bir çox sahələrində fədakarcasına çalışırlar. Yeni il münasibətilə qadınları, anaları xüsusi təbrik edirəm, onlara müqəddəs analıq şərəfini layiqincə daşımağı arzu edirəm.

Yeni il münasibətilə bütün dünyada, dünyanın bütün ölkələrində yaşayan azərbaycanlıların hamısını bir daha salamlayıram, təbrik edirəm. Azərbaycanın hüdudlarından kənardə yaşayan bütün soydaşlarımıza olan hörmət və ehtiramımızı bildirirəm, bizim həmrəyliyimizin daha da güclənməsini arzulayıram. Soydaşlarımıza səadət, bütün işlərində uğurlar arzulayıram.

Azərbaycanın vətəndaşları 1998-ci ili böyük ümidlərlə qarşılayırlar. Mən də belə ümidlərlə yaşayıram. Əminəm ki, bizim ümidlərimiz çin olacaqdır, arzularımız yerinə yetəcəkdir.

Yeni iliniz mübarək olsun! [52]

“MÜSYO BRİKOLAC» TİCARƏT MƏRKƏZİNİN AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ* NİTQ

Bakı, Xətai rayonu

3 yanvar 1998-ci il

Hörmətli dostlar, xanımlar və cənablar!

Bu gün, 1998-ci ilin ilk günlərində Bakıda əlamətdar hadisənin qeyd olunması üçün buraya toplaşmışıq. Burada, keçmişdən Bakının Qaraşəhər adlandırılan hissəsində abadlıq işlərinin davam etməsi məni çox sevindirir. Paytaxtımızın yaşlı sakinləri yaxşı bilirlər ki, Qaraşəhər adı vaxtilə məhz Bakının bu hissəsində, indi biz olduğumuz hissədə bir neçə neft emalı müəssisəsinin yaranması ilə əmələ gəlmişdir. Çünki o vaxt XX əsrin əvvəlində yaranmış zavodlarda, istehsal [53-54] müəssisələrində neft emal edilərkən atmosfərə həm havanı çirkləndirən, zəhərləndirən, həm də havanın rəngini qara edən maddələr buraxılırdı. Burada evlərin çoxu qara rəng almışdı, küçələrdə, hətta ağacların yarpaqlarının üzərində qara rəng görünürdü. Ona görə də Bakının sakinləri bu yeri Qaraşəhər adlandırmışdılar.

Mən çox məmnunam ki, artıq Qaraşəhər anlayışı aradan qalxıb və bizim gənc nəsə mənsub olan soydaşlarımız, vətəndaşlarımız bəlkə də bunu heç bilmirlər. Mənim xatirimdədir, 1970-ci illərin təxminən ortasından biz bu Qaraşəhərin bütün iqlimini, atmosferini zəhərləyən zavodları, fabrikləri tədricən dağıtmağa başladığımız və dağıtdığımız. Onların yerində müasir texnologiyaya malik olan zavodlar, müəssisələr yaratmış, bu ərazinin çox hissəsini isə yaşayış binaları tikilməsinə ayırdığımız və burada yaşayış binaları tikildiyi. İndi demək olar ki, Qaraşəhərdən elə bir nişanə qalmayıbdır. Ancaq bəzi nişanələr var. O nişanələr - yerə hopmuş neft, mazut torpaqda qalıbdır və ərazinin bir neçə hissəsində torpaq hələ mazutludur, neftlidir, təmiz deyil. Ona görə də bu işi davam etdirmək lazımdır.

Ümumiyyətlə, vaxtilə Bakının ətrafında neft mədənləri işləyərkən, quyulardan neft çıxarkən, həm torpağın dağıdılması, həm də torpağa neft qarışması prosesi uzun illər olubdur. Vaxtilə biz onları aradan qaldırmaq üçün proqramlar yaratmışdıq, ancaq bəzi səbəblərə görə o proqramlar həyata keçirilməyib. Hesab edirəm bu, hamımızın borcudur ki, biz təkcə indi olduğumuz yeri yox, ətraf sahələri də təmizləməliyik. Bəlkə nəzərdə tutulmuş geniş proqramların hamısını birdən-birə yerinə yetirmək mümkün olmayacaqdır. Amma bunu tədricən etməliyik.

Bu baxımdan burada, şəhərin Qaraşəhər adlanan bu hissəsində yeni müasir tipli mağazaların, müasir tipli sağlamlıq mərkəzinin yaranması bir çox cəhətdən əhəmiyyətlidir. [54-55] Birinci növbədə yer təmizlənir, mazutlu neftlə çirklənmiş torpaq təmizlənir, yəni biz şəhərimizi təmizləyirik. İkinci tərəfdən də mazutlu, çirkli, qara torpaq olan yerdə, yaxud bu köhnə, yararlı olmayan binalar olan yerlərdə müasir tipli yeni binalar yaranır. Bunun özü də çox əhəmiyyətlidir. Ancaq bu gün onu da qeyd edək ki, bu binalar adı binalar deyil, bunlar bizim Bakının, respublikanın vətəndaşlarına böyük xidmət göstərən müəssisələrdir, mağazalardır. Demək, bunun əhəmiyyəti daha da yüksəklərə qalxır.

Mən burada tanış olduğumuz iki böyük kompleksi məhz bu baxımdan yüksək qiymətləndirirəm. Belə bir təşəbbüsü bəyənirəm və belə təşəbbüsün həyata keçirilməsi üçün vaxtilə mən də buna dəstək vermişəm. İndi çox məmnunam ki, bu, təkcə təşəbbüs kimi qalmayıbdır, bu təşəbbüs həyata keçirilibdir, yerinə yetirilibdir və bunun nəticəsini biz bu gün böyük sevinc hissi ilə qeyd edirik.

Burada “Ramstor” supermarketi yarananda ilk dəfə böyük hadisə kimi qəbul olundu. Nəinki Bakıdan, hətta Azərbaycanın çox yerlərindən ölkəmizin vətəndaşları bu mağazaya gəlib buranı ziyarət etdilər, tanış oldular, ondan istifadə etdilər. Bu gün verilən məlumatlara görə buradan artıq səmərəli istifadə olunur və o, xalqımıza, vətəndaşlarımıza xidmət göstərir, xeyir gətirir. Bununla yanaşı, məhz bu yerdə ikinci böyük mağazanın yaradılması, bunun yanında sağlamlıq mərkəzinin yaradılması təqdirəlayiq hadisədir. Mən bunu yüksək qiymətləndirirəm. Eyni zamanda bunu o cəhətdən qiymətləndirirəm ki, əgər “Ramstor” mağazası ərzaq malları və başqa istehlak malları satan, ticarət edən bir mağazadırsa, bu gün açılan bu

* Mərasimdə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev öz nəvələri ilə birlikdə iştirak etmişdir.

“Müsyo Brikolac”ın rəhbərləri və işçiləri dövlətimizin başçısını səmimi salamladılar, ticarət mərkəzi barədə ona geniş məlumat verdilər.

Mərasimə gəldiyinə, respublikamızda yaratdığı əmin-amanlığa, ictimai-siyasi sabitliyə, xalqımızın xoşbəxt yaşaması üçün həyata keçirdiyi tədbirlərə, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedən müstəqil Azərbaycanda aparılan iqtisadi islahatların uğurlu nəticələrinə görə ölkəmizin başçısına minnətdarlıqlarını bildirən “Müsyo Brikolac” birgə müəssisələrinin rəhbərləri Yeni il və Türkiyənin “Nərgiz TV” telekanalının keçirdiyi rəy sorğusunun nəticələrinə görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin planetimizin siyasi xadimləri arasında “Dünyada ilin adamı” fəxri adına layiq görülməsi münasibətilə respublikamızın rəhbərini səmimi qəlbdən təbrik etdilər.

böyük mağaza, keçmişdən bizim öyrəndiyimiz bir söz var – universal mağazadır. Bu isə həqiqətən insanların böyük tələbatını təmin edə biləcək bir ticarət mərkəzidir.

İndi təkcə Bakıda yox, respublikamızın başqa şəhərlərində də ərzaq malları satmaq üçün, yaxud digər istehlak malları – [51-56] paltar, ayaqqabı, başqa mallar satmaq üçün mağazalar çox-dur. Mən bir neçə gün bundan əvvəl Qələbə meydanının ya-nında bir ticarət mərkəzini ziyarət etdim. Bunu da Türkiyənin Azərbaycanda olan şirkəti yaradıbdır. Orada həddindən artıq cürbəcür mallar sərbəst satılır. Bu, bir orada deyil, başqa mağazalarda da satılır. Ancaq keçmişdə də olubdur, indi də var – bizim həmişə ticarətdə zəif cəhət o olubdur ki, hesab edilib ki, insanlara yalnız yemək-içmək malları satmaq lazımdır. Paltar, geyim, ayaqqabı da lazımdır. Amma insanların həyatı üçün çox lazım olan mallar, yəni təsərrüfat malları da lazımdır. Bizim dilimizdə buna təsərrüfat malları deyirlər.

Məsələn, bu mağazada toplanmış malların əhaliyə çatdırılması keçmiş zamanlarda da böyük problem olmuşdur. Vaxtilə məhz belə mağazalar, - burada qeyd olundu, - Azərbaycanda təsərrüfat malları satan mağazalar kimi yaranıbdır. Ona "Min bir xırdavat" mağazası deyilirdi. Belə mağazalar yaradırdılar ki, əhalinin bu cəhətdən tələbatı ödənilsin. Ancaq onlar da bu tələbatın hamısını ödəyə bilmirdilər. Ona görə də indi burada olduğumuz mağazanın profili, yəni istiqaməti, əsas məqsədi insanlar üçün, onların həyatı üçün, yaşayışı üçün, evləri üçün, bağları üçün lazım olan çoxçeşidli malların buradan rahat alınmasıdır və onlara lazımi xidmətlər göstərilməsinin həm böyük ticarət əhəmiyyəti var, həm də böyük sosial əhəmiyyəti var.

Bilirsiniz, bir var insanların tələbatını ödəmək, bir də var ki, insanların tələbatını ödəyərkən onların həyatını daha da yüngülləşdirmək, onların tələbatının həyata keçməsi üçün şərait yaratmaq lazımdır. Mən bu mağazanın içini gəzərkən bax, bunları müşahidə etdim, bunları gördüm. Bu, sadəcə o deyil ki, nə istəyirsən, gəl al. Birincisi, bunun özü çox əhəmiyyətlidir. On il bundan öncə Azərbaycanda kafel almaq üçün ora-bura müraciət edirdilər. Kimsə tanışlıqla bir yerdən kafel [56-57] gətirirdi - biri Rusiyadan gətirirdi, biri vaxtilə Çexoslo-vakiyadan gətirirdi. O vaxt Azərbaycanda ən gözəl kafelə çex kafeli deyirdilər. Yəqin xatirinizdədir, kim evinin hamamına tapıb çex kafeli qoya bilirdisə, özünü xoşbəxt hiss edirdi.

Yadımdadır, o vaxt tikilən evlərin hamam olan hissəsinə kafel vurulmurdu. Sadəcə olaraq rəngləndirirdi və hesab edirdilər ki, elə bundan da istifadə etmək olar. Bizim özümüz də belə şəraitdə yaşamışıq. Mənimlə işləyən həmkarlarım 15-20 il öncə belə şəraitdə yaşayıblar. Əgər onun evində sadə bir hamam olubsa onunla da razılaşıbdır. Kafelin olub-olmamasının heç bir əhəmiyyəti olmayıbdır. Görürsünüzmü, qısa bir zamanda həyat necə dəyişibdir. Amma gəlib buradan hansı kafeli – hansı rəng istəyirsən, hansı ölkədən gətirilmiş istəyirsən, ala bilərsən. Ancaq bir kafel deyil, başqa malların adını çəkmək istəmirəm. Bizim üçün keçmişdən yadda qalan kafeldir. Bəlkə də o vaxtlar bizim həyatımızda, məişətimizdə yadda qalan şeylər olmayıbdır. Ona görə də belə bir mağazanın yaranması həm ticarət nöqtəyi-nəzərindən, həm bizim əhalinin tələbatının ödənilməsi baxımından, həm də sosial nöqtəyi-nəzərdən çox əhəmiyyətlidir, çox dəyərlidir. Mən bunu yüksək qiymətləndirirəm.

Bundan əvvəl tanış olduğumuz sağlamlıq mərkəzi də çox gözəldir. Şübhəsiz ki, bu mağaza bütün insanlara xidmət edəcəkdir. Kim istəyirsə, oraya da gedə bilər. Onsuz yaşamaq olar, amma bu mağazasız yaşamaq olmaz. Bu mağaza insanların gündəlik tələbatını ödəyən bir mağazadır.

Mən sizi təbrik edirəm. Bu gün gözəl mərkəzləri hazırlayıb əhalinin istifadəsinə verməyiniz münasibətilə və bunların açılışı münasibətilə sizi təbrik edirəm. Sizə bu cür işlərinizdə - həm bu mağazada, bu mərkəzdə, həm də gələcəkdə uğurlar arzulayıram.

Ancaq bu işlərin, bu nümunələrin mənası daha da dərinidir. Birincisi, bu, açıq-aydın nümayiş etdirir ki, Azərbaycanda [57-58] sərbəst iqtisadiyyat, bazar iqtisadiyyatı, təşəbbüskarlıq geniş vüsət alıbdır. İnsanlar bunun üçün lazım olan şərait əldə ediblər, lazımi imkanlar yaranıbdır. İkincisi də, insanlar bu işi artıq mənimsəyiblər və görə bilirlər, sərmayə, kapital qoyub böyük işlər yarada bilirlər.

Biz bir neçə ildir ki, bazar iqtisadiyyatını təbliğ edirik, onu Azərbaycanda tətbiq edirik. Dəfələrlə demişik və bu gün, 1998-ci ilin ilk günlərində bir daha bildirmək istəyirəm ki, iqtisadiyyatımızın bütün sahələrində gələcək yolumuz yalnız və yalnız onu bazar iqtisadiyyatı yolu ilə aparmaqdan, bazar iqtisadiyyatının prinsiplərini Azərbaycanın həyatında tam bərqərar etməkdən ibarətdir. Mən çox məmnunam ki, bu proses ardıcıl surətdə həyata keçirilir, öz nəticələrini verir. Bazar iqtisadiyyatı böyük bir kompleksdir. Burada həm sahibkarlıq, həm təşəbbüskarlıq, həm özəlləşdirmə, həm xarici sərmayənin gəlməsi, həm ayrı-ayrı vətəndaşların öz sərmayəsindən, imkanlarından istifadə etməsi – hamısı böyük kompleks təşkil edən bir prosesdir. Azərbaycanda bu proses respublikamızın konstitusiyası əsasında, qəbul etdiyimiz qanunlar əsasında, Azərbaycan prezidentinin bu sahədə verdiyi fərmanların, qərarların əsasında, bir də bizim bu sahədə əməli fəaliyyətimiz nəticəsində həyata keçirilir. Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatını tətbiq etmək üçün, yaratmaq üçün, inkişaf etdirmək üçün çox iş görmək lazımdır. Biz bu işlərin hamısını görürük və indi bazar iqtisadiyyatı üçün geniş meydan, geniş yollar açılıbdır. Kim bu işdə bacarıqlıdırsa, kim bu işi bacarırsa, o, irəliyə düşüb, gedib və biz də onu alqışlayırıq. Buna heç vaxt mane olmağa qoymarıq. Əksinə, belə təşəbbüskarlara, belə sahibkarlara biz həmişə kömək etmişik və kömək edəcəyik.

Azərbaycanda sahibkarlıq yaranır, sahibkarlar təbəqəsi yaranır. Bunun özü də əlamətdar, sevindirici bir haldır. Biz bunu istəyirik. Amma bu elə bir şey deyil ki, yuxarıdan məcbur edəsən ki, bu yaransın. Bu, insanların öz təşəbbüsü ilə [58-59] yaranan bir şeydir. Sadəcə olaraq dövlət, hökumət bunun üçün şərait yaradır, imkanlar yaradır, qanunlar yaradır. İnsanlar isə bu imkanlardan, bu qanunlardan, bu şəraitdən istifadə etməlidirlər və beləliklə, Azərbaycanda sahibkarlıq inkişaf etməlidir.

Biz 1997-ci ili başa vuraraq və indi 1998-ci ildə addımlayaraq sevinc hissi ilə deyə bilirik ki, respublikamızda geniş sahibkarlar dəstəsi yaranır, özəl sektor inkişaf edir. Mən keçən dəfə qeyd etdim ki, son iki ildə iqtisadiyyatımızda ümumi daxili məhsulun əldə olunmasında özəl sektorun payı 15 faizdən 40 faizə qalxmışdır. Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsal olunmasında özəl sektorun payı 80 faizə çatmışdır. Görürsünüz, qısa bir müddətdə nə qədər irəliləyiş var, özəl sektor nə qədər inkişaf edibdir.

Keçmiş iqtisadiyyatdan, ictimai mülkiyyətdən, ümumi ictimai iqtisadiyyatdan, dövlətin ictimai iqtisadiyyatından özəl sektora keçmək asan deyildir. Amma biz buna qısa müddətdə nail ola bilmişik. Bu, öz-özlüyündə çox əlamətdar haldır. Hesab edirəm ki, bu sahədə 1998-ci il daha da uğurlu il olacaqdır. Məhz elə bu ilə qədəm qoyarkən burada, bu özəl sektorun yaratdığı müəssisələrdə onu görürük ki, özəl sektor nə iş görə bilər, nə edə bilər, nə yarada bilər. Eyni zamanda bu, bir tərəfdən təbliğatdır, ikinci tərəfdən də başqalarına bu işə qoşulmağa imkan verir. Buna indiyə qədər kimsə şübhə edirdisə, şübhə etməsin.

Mən qeyd etdim ki, biz keçmişdə xalqın tələbatını ödəmək üçün belə mağazalar yaratmağa çalışırdıq. Mən keçmiş zamanlarda da Azərbaycanın rəhbəri olmuşam. Tam səmimiyyətlə deyirəm – o vaxt biz belə mağaza yarada bilməzdik. Bu əgər dövlət sektorunda olsaydı, heç vaxt belə mağaza yaratmaq mümkün olmazdı. Təkcə biz yox, Sovetlər İttifaqının paytaxtı Moskvanın özündə o vaxt olan ən böyük mağaza buna bərabər ola bilməzdi. Bu ancaq bazar iqtisadiyyatının, [59-60] özəl sektorun inkişafı nəticəsində, ikinci tərəfdən də, Azərbaycanın qapılarının dünya iqtisadiyyatına açılması və Azərbaycanın sahibkarlarının, şirkətlərinin başqa ölkələrin şirkətləri ilə müştərək işləməsinin nəticəsində ola bilər. Özəl sektor təkbaşına bunu yenə də edə bilməzdi. Məsələn, çoxdan özəl sektorla məşğul olan İsgəndər Xəlilov bunu Azərbaycanda təkbaşına edə bilməzdi. Əgər onun Türkiyə şirkətləri kimi ortağı olmasa idi və müştərək iş görməsə idi, o bunu edə bilməzdi. Türkiyə şirkətləri də bunu özbaşına edə bilmirlər. Burada dedilər, onlar bu texnologiyayı Fransadan alıb gətiriblər. Bizim dostlarımız indi mənə dedilər ki, Türkiyədə ancaq İstanbulda belə bir ticarət mərkəzi vardır. İkincisini Azərbaycanda, Bakıda yaradıblar. Amma bilmirəm doğru dedilər, ya doğru demədilər. Bəlkə mənə xoş olmaq üçün dedilər ki, bu mağaza İstanbuldakı mağazadan daha üstündür. Bu belədirsə, təbiidir. Çünki birincisini orada yaratmışınız, təcrübə əldə etmişiniz. İkinci addımı atanda, əlbəttə ki, birincidən yaxşı olacaqdır. Siz indi başqa bir yerdə də yaratmaq istəyirsiniz. Güman edirəm, o bundan da yaxşı olacaqdır. Buna da təəccüblənmək lazım deyil.

Bu ticarət mərkəzlərinin yaradılmasının bir xüsusi cəhəti də Azərbaycana xarici investisiyanın, sərmayənin gəlməsi, respublikamızda xarici şirkətlərin gəlib sərbəst iş görmək imkanları və bu müştərək iş nəticəsində Azərbaycana başqa ölkələrin, iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinin, texnologiyasının gətirilməsidir. Yenə də deyirəm ki, bu da Azərbaycanın qapılarının dünyaya açılması nəticəsində olmuşdur. Mən həmişə demişəm, bu gün də deyirəm ki, bizim qapılarımız xarici sərmayəçilər üçün, xarici investisiyalar üçün açıqdır. Bizim son illər apardığımız açıq qapı siyasətimiz Azərbaycana çox böyük nailiyyətlər gətiribdir. Bunlardan biri də bu gün gördüyünüzdür. Bu da respublikamızda özəl sektorun inkişaf etməsi, eyni zamanda Azərbaycanın başqa ölkələrlə [60-61] özəl sektoru ilə müştərək iş görməsi ilə bağlıdır. Biz bunun əməli nəticəsini görürük. Hesab edirəm ki, 1998-ci ildə bu sahədə yeni uğurlarla rastlaşacağıq.

Bu işlərdə Türkiyə ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əməkdaşlığın inkişaf etməsini də biz məmnuniyyət hissi ilə qeyd etməliyik. Biz bütün ölkələrlə iqtisadi əlaqələrimizi genişləndirmək, inkişaf etdirmək istəyirik. Ancaq bizim üçün dost, qardaş olan Türkiyə ilə iqtisadi əlaqələrimiz daha da sıx olmalıdır və biz çalışırıq ki, daha da sıx olsun. Azərbaycanda hamı bilir ki, ölkəmiz dövlət müstəqilliyini əldə etdikdən sonra respublikamıza ilk addım atan, ilk dəfə gələn Türkiyənin iş adamları olmuşlar. Türkiyənin iqtisadiyyatı ilk dəfə Azərbaycana daxil olmuşdur. Doğrudur, ola bilər, zaman etibarilə istərdik ki, Türkiyə-Azərbaycan iqtisadi əlaqələri daha da yüksək səviyyədə olsun. Əgər Türkiyə Azərbaycana ilk addım atan ölkədirsə, gerek bu müddətdə iqtisadi əlaqələrdə daha da yüksək göstəricilər əldə edə biləydik.

Mən hesab edirəm ki, biz əldə olunanları yüksək qiymətləndirməliyik və Azərbaycanın özəl şirkətinin Türkiyənin bir neçə özəl şirkəti ilə həm "Ramstor" mağazasında, həm sağlamlıq mərkəzində, həm burada müştərək iş görməsi, Türkiyənin şirkətlərinin burada yaxşı inşaat işləri aparması, - bunların hamısı Türkiyə-Azərbaycan iqtisadi əlaqələrinin inkişaf etməsini göstərir. Bu da sevindirici haldır, bizim siyasətimizin nəticəsidir, həyata keçirdiyimiz əməli işlərin nəticəsidir. Bax, bunların hamısı birlikdə bugünkü hadisənin məzmunu və mənasıdır. Bunların hamısına görə, yəni kompleks olaraq məmnun olduğumu bildirirəm və sizin hamınızı, təkcə bu işi qurub – yaradanları yox, bu işə qoşulanları da təbrik edirəm. Güman edirəm ki, bu işlər davam etdiriləcəkdir.

Bu işlərin bir müsbət nəticəsi də odur ki, insanlar üçün yeni iş yerləri açılır. Məsələn, bu özəl şirkətlərdə minə yaxın adam işləyir. Qeyd olundu ki, bu ticarət mərkəzində 150 nəfər gənc [61-62] çalışır. Bunlar, birincisi, işlə təmin edirlər. Demək, bunların maddi vəziyyəti də təmin olunur. Gənc insanlar müasir texnologiyanı mənimsəyirlər. Bizim Türkiyədən olan dostlarımız deyirlər ki, onlar gələcək işlərində burada təcrübə almış azərbaycanlılardan istifadə edəcəklər. Bunlar da çox əhəmiyyətli haldır. Yəni bütün bu yaranan ticarət, istehsal, məişət xidməti müəssisələri Azərbaycanda yeni iş yerlərinin açılmasını təmin edir və təmin etməlidir. Bu da görülən işlərin ən mühüm sosial cəhətidir, əhəmiyyətidir. Bunlara görə də sizi təbrik edirəm. Sizə gələcək işlərinizdə uğurlar arzulayıram. Əminəm ki, sizin mağazanızın qapısı daim açıq olacaqdır, insanlar buraya gələcək, buradan faydalanacaqlar və hamısı sizə dua oxuyacaq.

Sizi Yeni il münasibətilə bir daha təbrik edirəm, hamınıza cansağlığı, səadət arzulayıram və bütün işlərinizdə uğurlar diləyirəm. Sağ olun. [62]

DÜBƏNDİ TERMİNALININ AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏKİ SÖHBƏTDƏN

Bakı, Əzizbəyov rayonu

4 yanvar 1998-ci il

O k a n T a p a n (*"Kaspian Trans KO İNK" şirkətinin prezidenti*): Zati aliləri, hörmətli prezident. Qazaxıstanın və Türkmənistanın yeni yataqlarından çıxarılan xam neftin Xəzər dənizi və Azərbaycan ərazisi vasitəsilə Qara dəniz limanlarına daşınması üçün mən hər şeydən əvvəl, Azərbaycanda bunun üçün imkan yaradan, bizim şirkətə etimad göstərən, böyük alicənablıq göstərən bu açılış mərasiminə gəlmiş, hədsiz hörmət bəslədiyim Heydər Əliyevə ən dərin təşəkkürümü bildirirəm. İndi isə şirkətin gördüyü işlər barədə Sizə ətraflı məlumat vermək istəyirəm. Qeyd olunmalıdır ki, Qazaxıstanın Aktau limanından Batumiyə qədər 1600 kilometr məsafə var. Gəmilərlə Dübəndiyə gətirilən neft boru kəməri ilə Əli Bayramlıya nəql olunur. Sonra neft dəmir yolu ilə Batumi limanına daşınır və orada tankerlərə yüklənir. İndən belə Dübəndi stansiyasından da dəmir yolu ilə neft göndəriləcəkdir. Biz 1998-ci ildə Batumi limanına 4 milyon ton neft göndərə biləcəyimizə ümid edirik.

H e y d ə r Ə l i y e v: Gələn il daşınması nəzərdə tutulan neftin nə qədəri Qazaxıstandan və Türkmənistandan gətiriləcək?

O k a n T a p a n: Bununla əlaqədar məlumat vermək istəyirəm ki, 1,8 milyon ton "Tengiz – Şevron" şirkətindən, 500 min ton Türkmənistanın Çələkən yatağından, qalanı da digər şirkətlərdən alınacaqdır. [63-64]

H e y d ə r Ə l i y e v: "Kaspian Trans KO İNK" şirkətinin rəhbərlərinin nəzərinə çatdırmaq istəyirəm ki, biz Sizi tanıyırdıq və nəzərdə tutulan qədər neftin alınmasına Siz cavabdehsiniz. Belə bir cəhətə də diqqət yetirməlisiniz ki, burada siz neftləri bir-birinə qarışdırmamalısınız. Bu neftləri qarışdırmaq olmaz, çünki buradakı neftin keyfiyyəti ayrı, Tengiz neftinin keyfiyyəti ayrı, Çələkən neftinin keyfiyyəti ayrıdır. Öncə siz başlayanda oradan neft gətirdiniz, bizim nefti apardınız, əvəzində bizə neft verdiniz. Elədir, yoxsa yox? Oradan gələn neftin keyfiyyəti bizim neftin keyfiyyətindən aşağıdır, bizimki yüksəkdir. Borcunuzu verdinizmi? Mən bu işlərdə sizə güzəşt elədim, daha bundan sonra güzəşt eləməyəcəyəm. Borc qalmasın.

O k a n T a p a n: Biz gələcəkdə nefti Qara dəniz sahilinə həm də boru kəməri vasitəsilə nəql etmək niyyətindəyik. Bununla da, 1999-cu ilin birinci yarısında neftin daşınmasını 10-12 milyon tona çatdırmağı nəzərdə tutmuşuq.

H e y d ə r Ə l i y e v: Şirkət bu işlərə nə qədər kapital qoymuşdur?

O k a n T a p a n: İndiyədək 25 milyon dollar, o cümlədən 1997-ci ildə 15 milyon dollar sərmayə qoyulmuşdur.

A b i d Ş ə r i f o v: Cənab prezident, onu da əlavə edim ki, şirkət 1997-ci ildə Azərbaycan Dövlət Dəmir Yoluna, ARDNŞ-ə və Xəzər Gəmiçiliyinə 9,6 milyon dollar borc vermişdir.

N a t i q Ə l i y e v: Cənab prezident, bildirirəm ki, daşınan neftin hər tonu üçün Azərbaycan 16 dollar alır. Bunun 6 dolları Xəzər gəmiçiliyinə, 3 dolları ARDNŞ-ə, qalanı dövlət dəmir yoluna çatır.

O k a n T a p a n: 2002-ci ildə Qazaxıstan və Türkmənistanın neft yataqlarında hasilat 20 milyon tona çatacaqdır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Bilirsiniz, sizin nəzərdə tutduğunuz boru kəməri bu qədər neftin nəqlini təmin etməyəcəkdir. Ona görə də biz Qazaxıstan prezidenti Nursultan Nazarbayev ilə anlaşma imzalamışıq ki, Xəzər dənizinin dibi ilə boru xətti çəkilməlidir. Biz bunu həyata keçirəcəyik. [64-65]

O k a n T a p a n: Onu da qeyd etmək istərdim ki, Dübəndi stansiyasının yerindən və bu stansiyadan Böyük Kəsik stansiyasınadək sahədə şirkətin 270 nəfər azərbaycanlı işçisi çalışır. Eyni zamanda bilavasitə dəmir yolunda 80 nəfər üçün iş yeri açılmışdır.

A k a k i Ç x e i d z e (*Gürcüstanın Dövlət Dəmir Yolunun rəisi*): Möhtərəm cənab prezident! Gürcüstan dəmiryolçuları neft müqavilələri ilə bağlı respublikanın üzərinə düşən öhdəliklərin yerinə yetirilməsində fəal iştirak edirlər. Neft qatarlarının təhlükəsiz hərəkətinin təmin edilməsi üçün dəmir yollarının üst örtüyü, rabitə və enerji təminatı sistemləri əsaslı təmir olunaraq istifadəyə verilmişdir. Sizin daimi qayğınız və bir çox problemlərin həllinə diqqətinizdən nəticə çıxaran Gürcüstan dəmiryolçuları qarşısında duran vəzifələrin layi-qincə yerinə yetirilməsi üçün əzmlə çalışırlar.

H e y d ə r Ə l i y e v: Deməli, Gürcüstanın dəmir yolu da intensiv işləməyə başlamışdır. Verilmiş məlumatlardan aydın olur ki, işlər yaxşı gedir, ümumiyyətlə, bu, yaxşı işdir. Hesab edirəm ki, vaxtilə qaldırılan bu təşəbbüs yaxşı təşəbbüs olubdur. Bizim neft şirkəti bu işə başlayanda bir balaca şübhə var idi ki, nə olacaq, nə olmayacaq, - mühafizəkarlıq etdiniz. Amma mən sizə dedim ki, mühafizəkar olmayın. Natiq Əli-yev də mühafizəkarlıq edirdi, onun aparatında da mühafizəkarlıq edən, bu işə mane olmaq

istəyən adamlar vardı. Bizə bir az zərər dəyib, çünki neft vermişik, daşıyıblar, amma bunun yerinə neft verməyiblər. Borcu bu ay təmin etmək lazımdır. Amma mənə belə gəlir ki, bu işlər hamısı özünü doğruldur. Yaxşı təşəbbüs, yaxşı işdir. Asiya – Avropa dəhlizinin yaranması üçün yaxşı bir işdir.* [65]

* Söhbətdən sonra Okan Tapan qədim türk-səlcuq döyüşçülərinin metaldan hazırlanmış miniatür fiqurlarından ibarət xatirə hədiyyəsini Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevə təqdim etdi.

DÜBƏNDİ TERMİNALININ AÇILIŞINA HƏSR OLUNMUŞ MİTİNQDƏ NİTQ

Bakı, Əzizbəyov rayonu

4 yanvar 1998-ci il

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Hörmətli qonaqlar, dostlar!

Son illər bizim gördüyümüz böyük işlərin nəticəsində Azərbaycan dünyanın neft mərkəzlərindən birinə çevrilmişdir. Bununla yanaşı, Azərbaycan Avropa ilə Asiyanın qovuşduğu bir yerdə yerləşdiyinə, öz coğrafi və geopolitik vəziyyətinə görə Avropa - Asiya iqtisadi, nəqliyyat əlaqələrinin də yaranmasında və inkişaf etməsində xüsusi rol oynayır. Son vaxtlar bu sahədə də xeyli işlər görülmüşdür. Xəzər hövzəsində qonşu ölkələrlə birlikdə bizimlə müştərək iş görən və Mərkəzi Asiya, Qazaxıstan ərazisində fəaliyyət göstərən xarici ölkələrin şirkətləri ilə aparılan birgə işlərin nəticəsində Transqafqaz magistralı, Avropa-Asiya nəqliyyat dəhlizi yaranmışdır. Bu nəqliyyat dəhlizi artıq fəaliyyət göstərir, öz səmərəli nəticələrini verir. O, Mərkəzi Asiya, Qazaxıstan ölkələri, Azərbaycan, Gürcüstan respublikaları üçün və bölgəmizdə fəaliyyət göstərən başqa ölkələrin şirkətləri üçün çox fayda gətirir.

Bunlar hamısı bizim siyasi və iqtisadi strategiyamızın nə qədər düzgün, məqsədəuyğun və Azərbaycan xalqının milli mənafelərini təmin edən olduğunu bir daha sübut edir. Biz bütün bunları Xəzər dənizi hövzəsindəki neft yataqlarında [66-67] xarici ölkələrin neft şirkətləri ilə bərabər, müştərək işlərimizin nəticəsində görürük. Biz bütün bu işlərin əməli nəticəsini Transqafqaz magistralının, Avropa-Asiya nəqliyyat dəhlizi-nin artıq əməli fəaliyyətində görürük. Bunlar hamısı bizim respublikamızın, ölkəmizin həyatında yeni, çox ümidverici hadisələrdir. Bunlar hamısı bizim iqtisadiyyat sahəsində apardığımız işlərin əməli nəticəsidir. Bunlar hamısı bizim iqtisadiyyatımızın dünya ölkələri ilə daha da sıx inteqrasiya olunduğunu nümayiş etdirir.

Amerika Birləşmiş Ştatlarının "Şevron-Tengiz", "Mobil", Fransanın "Total" şirkətlərinin Qazaxıstandakı və Türkmənistanın yataqlardan hasil etdiyi neftin dünya bazarlarına ixracı üçün Azərbaycanın imkanlarından istifadə olunması ilə əlaqədar təşəbbüslər irəli sürülmüşdür. Belə bir təşəbbüs xüsusən "Kaspian Trans KO İNK" özəl şirkəti tərəfindən Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin qarşısında irəli sürülmüşdür. Biz onu dəstəkləmişdik, buna imkan yaratmışdıq. Görülən bu müştərək işlərin nəticəsində Qazaxıstandakı "Tengiz" neft yataqlarından və ümumiyyətlə, Qazaxıstan ərazisindən çıxarılan neftin, "Mobil" və "Total" şirkətlərinin Türkmənistanın hasil etdikləri neftin Xəzər dənizi ilə respublikamıza gətirilməsi və buradan məhz Azərbaycanın nəqliyyat imkanlarından – bizim Xəzər dəniz donanmasının, dəmir yolunun və ölkəmizin ərazisində olan neft kəmərlərinin imkanlarından istifadə olunaraq Gürcüstan dəmir yolu vasitəsilə Batumi limanına çatdırılması proqramı müəyyən edilmişdir.

Bu proqram 1997-ci ildə müvəffəqiyyətlə həyata keçiril-mişdir. Biz bunların ilk nəticəsini qeyd etmək üçün buraya toplaşmışıq və gələcək işlərin də həyata keçirilməsi məsələlərini müzakirə edirik. Bu iş başlayarkən Azərbaycanın bəzi dairələrində bunun əhəmiyyəti bəlkə də o qədər dərk olunmamışdı. Ancaq özəl "Kaspian Trans KO İNK" şirkəti bu iş [67-68]də çox təşəbbüskarlıq etmişdir. Ədalət naminə bunu qeyd etmək lazımdır. Dediym kimi, sonra aparılan işlərin nəticəsində bu proqram 1997-ci ildə müvəffəqiyyətlə həyata keçirilmişdir. Ancaq bu, asan bir iş olmamışdır. Çünki onları həyata keçirmək üçün bizim topladığımız bu yerdə gərək dəmir yolu vasitələri, boru kəmərləri təmir ediləydi, bərpa olunaydı, onlar bir-biri ilə uzlaşdırılardı, bağlanardı. Bu, böyük bir proses olmuşdur. Bu prosesdə "Kaspian Trans KO İNK" şirkəti ilə bərabər, Azərbaycanın Dövlət Neft Şirkəti, Dövlət Dəmir Yolu İdarəsi, Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi, inşaat təşkilatları – hamısı birləşib bu işləri görmüşlər.

Biz bu gün bu işlərin müsbət nəticələrini qeyd edirik. Ən əsas müsbət nəticə ondan ibarətdir ki, Xəzər dənizinin şərq sahilində, Qazaxıstan, Türkmənistan respublikalarının və orada işləyən başqa ölkələrin şirkətlərinin hasil etdiyi neftin Xəzər dənizindən Azərbaycana, buradan Gürcüstan ərazisin-dən keçməklə Qara dənizə çıxarılması problemi həll olunubdur. Ümumiyyətlə, bu, böyük bir problemdir. Gələcəkdə bu sahədə böyük işlər görülməkdir. İndi nəinki biz, dünyanın bir çox maliyyə mərkəzləri, Avropa Birliyi bu işlərlə ciddi məşğul olurlar.

Xəzər dənizi hövzəsində, Xəzəryanı ölkələrdə gələcəkdə hasil olunacaq neftin Avropaya və dünya bazarlarına çıxarılması indi ən böyük problemlərdən biridir. Bu problemi həll etmək üçün bir çox layihələr hazırlanıb, onlar beynəlxalq iqtisadi təşkilatlarda müzakirə edilir. Mən hesab edirəm ki, bunların hamısının çox uğurlu gələcəyi vardır. Bu problemlərin həll olunmasında Azərbaycan mərkəz yerini tutur. Bizim məhz indi qeyd etdiyimiz işlərin bu problemlərin həll edilməsinə hazırlığın bir mərhələsi kimi əhəmiyyəti də çox böyükdür.

Mən bunları bəyənirəm. Bu məsələ əvvəlcə qalxarkən və bu təşəbbüs irəli sürülərkən mən buna dəstək vermişdim. Mən [68-69] inanırdım ki, bu, bizim iqtisadiyyatımız üçün nəinki xeyirli və əhəmiyyətlidir, ümumiyyətlə bu, bölgədə gələcəkdə böyük işlər görmək üçün yaxşı bir örnək olacaqdır. Ona görə də mən onu dəstəkləmişdim. Məmnuniyyət hissi ilə qeyd edirəm ki, artıq birinci mərhələ geridə qalıbdır, işlər görülübür və bunlar öz nəticəsini veribdir. Biz də buraya bu əlamətdar hadisəni qeyd etmək üçün toplaşmışıq.

Burada verilən məlumatlardan aydın oldu ki, 1998-ci ildə daha da çox işlər görülməkdir. Bundan öncə mənə 1999-cu ildə bu sahədə görülmək işlər barədə xəritə üzərində çox ətraflı məlumatlar verildi. Mən bütün bu məlumatları dəyərləndirirəm, onlara inanıram və onların həyata keçirilməsini dəstəkləyirəm. Hesab edirəm ki, bu işlər Azərbaycanın, Mərkəzi Asiya respublikalarının, Xəzəryanı ölkələrin iqtisadiyyatının gələcək inkişafı üçün, dünyanın bir çox ölkələrinin şirkətlərinin Xəzər dənizi hövzəsinə olan iqtisadi maraqlarının həyata keçirilməsi üçün çox əhəmiyyətlidir.

Görülən bu işlər eyni zamanda bizim dəmir yolunu canlandırır, inşaatçılarımıza çox yeni işlər veribdir, həm dövlət dəmir yolu, Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi İdarəsinə, Xəzər Dəniz Donanmasına, həm də Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinə gəlirlər gətiribdir. Orada yeni iş yerləri açılıbdır. Dəmir yolu xətlərinin, ümumiyyətlə, yolların çəkilməsi, bərpa edilməsi, sisternlərin təmir olunması, işə salınması həm Azərbaycanda, həm də Gürcüstanda, Bakı-Gürcüstan-Qara dəniz dəmir yolu xəttinin də canlanmasına gətirib çıxarmışdır.

Bunlar hamısı gələcək üçün hazırlıqdır. Ancaq bu, təkə neft ixrac etmək üçün yox, eyni zamanda Transqafqaz magistralının yaranması ilə əlaqədar 1997-ci ilin əvvəlində bizim imzaladığımız böyük sazişin həyata keçirilməsi üçün də çox lazımdır. İndi Avropadan Mərkəzi Asiyaya, Asiyadan Aropaya gedən yüklərin çox hissəsinin məhz bu magistral vasitəsilə daşınması böyük iqtisadi əhəmiyyət kəsb edir. [69-70] Bunlar öz iqtisadi əhəmiyyəti ilə yanaşı, bizim ölkələrin müstəqilliyini, asılı olmamasını daha da gücləndirir. Bunlar çox əhəmiyyətlidir.

Mən bu gün burada verilən məlumatları çox məmnuniyyət hissi ilə qəbul edirəm ki, Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolu İdarəsi buraxılmış səhvləri artıq aradan qaldırır və işinin keyfiyyətini yaxşılaşdırır, yaxşı iqtisadi nəticələr əldə edə bilir. Bu, çox vacib məsələdir. Çünki dəmir yolu Azərbaycan iqtisadiyyatının böyük bir hissəsidir. Biz Azərbaycanda dəmir yolunu on illərlə yaratmışıq, onun maddi-texniki bazasını qurmuşuq. Təəssüflər olsun ki, 1990-cı ildən başlayaraq Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunda da çox şeylər dağılıbdır, itirilibdir. Yaxşı ki, indi bunların qarşısı alınır. Mən indi Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunda inkişafı hiss edirəm.

Bizim Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi İdarəsi donanması Azərbaycanın çox böyük sərvətidir. O, böyük işlər görür və gələcəkdə də görəcəkdir. Bu sahədə də işlərin müsbət istiqamətdə getməsi sevindirici haldır.

Nəhayət, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin son illər imzalanan böyük neft müqavilələrinin həyata keçirilməsi sahəsində apardığı tədbirlər Azərbaycanın təbii sərvətlərinin, xüsusən neft yataqlarının səmərəli istifadə olunması üçün və XXI əsrdə onların əməli nəticələrini görmək üçün çox yaxşı əsas yaradır.

Bunlar hamısı Azərbaycan dövlətinin, hökumətinin həyata keçirdiyi iqtisadi islahatların, apardığı doğru, düzgün siyasətin nəticəsidir. Biz 1997-ci ildə əldə etdiyimiz nailiyyətlərə əsaslanaraq 1998-ci ildə iqtisadi islahatları, özəlləşdirməni daha da geniş surətdə həyata keçirəcəyik. Əminəm ki, bunlar hamısı Azərbaycanın iqtisadiyyatını daha da inkişaf etdirəcək və vətəndaşlarımızın rifah halını yaxşılaşdıracaqdır. Görülən hər bir belə iş bizim vətəndaşlarımızın bir hissəsinin işlə təmin olunmasına şərait yaradır, eyni zamanda onların iqtisadi vəziyyətini yaxşılaşdırır. [70-71]

Burada verilən məlumatlar onu göstərir ki, bütün bu işlər əvvəldən axıradək kompleks surətdə yüzlərlə yeni iş yerinin açılmasını təmin edibdir. Demək, yüzlərlə adam yeni iş alıb və iqtisadi vəziyyətini yaxşılaşdırıbdır. Bunlar ardıcıl surətdə davam edəcəkdir.

Mən neftçiləri, dəmiryolçuları, gəmiçiləri bütün bu nailiyyətlər münasibətilə təbrik edirəm. "Kaspian Trans KO İNK" özəl şirkətinin Azərbaycanda, təkə respublikamızda yox, Xəzər dənizində, Qazaxıstanda, Türkmənistanda, Gürcüstanda gördüyü işi qiymətləndirirəm. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bu yaxşı başlanğıc gələcək böyük işlərin təməlidir. Ümidvaram ki, bu gün burada verilən sözlərin hamısı yerinə yetiriləcəkdir, proqram həyata keçəcəkdir və bunlar yeni-yeni iş yerləri açacaq, vətəndaşlarımızın, insanların rifah halını yaxşılaşdıracaqdır.

Mən sizi ürəkdən təbrik edirəm. Dəmiryolçular, neftçilər, gəmiçilər bilməlidirlər ki, mən həmişə onların işlərini xüsusi qiymətləndirmişəm. Mən bu sahələrin inkişafı üçün keçmişdə də çox səylər qoymuşam. Məmnunam ki, indi də respublikamızın müstəqil olduğu və çətin iqtisadi proseslər dövrü keçdiyimiz bir zamanda da bu sahələr öz xüsusi çəkisini saxlayıb, öz rolunu oynayır. Bu sahələr mənim daim diqqət və qayğım altında olub və bundan sonra da olacaqdır.

Mən bu nailiyyətlər münasibətilə sizi təbrik edirəm. Sizin hamınıza gələcək işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Yeni il, 1998-ci il çox sevindirici, əlamətdar hadisələrlə başlanır. Onlardan biri də bugünkü mərasimdir, toplantıdır. Mən sizi Yeni il münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm və hər birinizə 1998-ci ildə cansağlığı, səadət və işlərinizdə uğurlar arzulayıram. Sağ olun. [71]

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA KOMİSSİYASININ İCLASINDA NİTQ

Prezident sarayı

14 yanvar 1998-ci il

Hörmətli komissiya üzvləri!

Biz bu gün çox əhəmiyyətli, vacib olan bir məsələni müzakirə edirik, müstəqil Azərbaycan Respublikasında dövlətçiliyin, qanunvericiliyin, qanunvericilik aktlarının yaranması prosesinin həyata keçirilməsi ilə məşğuluq. Bu baxımdan, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasının yaranması çox mühüm bir vəzifədir. Hesab edirəm ki, işçi qrupu ötən müddətdə faydalı iş görüb və hazırlanmış layihə bu gün əsasən qəbul oluna bilər.

Ötən müddətdə görülən işlərdən xüsusi qeyd olunması tədbirlər ondan ibarətdir ki, Naxçıvan Muxtar Respublikası Konstitusiyasının layihəsi beynəlxalq təşkilatlarla məsləhət-ləşdirilibdir. Bu, çox əhəmiyyətlidir. Çünki biz çalışmalıyıq ki, bütün qanunvericilikdə, qanunlarımızda, dövlət aktlarında demokratik prinsiplər öz əksini tapsın və bizim bu qanunlarımız, fərmanlarımız, dövlət aktlarımız – hamısı demokratik prinsiplərə uyğun olaraq hazırlansın, qəbul edilsin. Biz Avropada olan beynəlxalq təşkilatları adətən bu baxımdan nümunə kimi qəbul etmişik, onlarla əməkdaşlıq edirik, onların təcrübəsindən istifadə edirik. Biz bu sahədə indiyə qədər çox addımlar atmışıq. İndi də Naxçıvan Muxtar Res[72-73]publikasının Konstitusiyası layihəsinin hazırlanması mərhələsində beynəlxalq təşkilatlarla birlikdə məsləhətləşmələr aparılması, onların rəylərinin öyrənilməsi və onların təkliflərinin alınması çox əhəmiyyətli haldır.

Onların təklifləri burada bildirildi. Elə bilirəm ki, işçi qrupu bu təklifləri bugünkü müzakirədən sonra da ətraflı təhlil etməlidir və yaxşı olardı ki, həmin təkliflər imkan daxilində qəbul olunsun. Şübhəsiz, ola bilər, bəzi ekspertlərin fikirləri bizim bugünkü reallığımıza uyğun olmasın. Bu təkliflər də, o rəylər də hökm deyil. Biz bunları öz həyatımızla, öz reallığımızla, eyni zamanda öz milli ənənələrimizlə, milli mənafeələrimizlə də uyğunlaşdırmalıyıq. Ona görə də hesab edirəm ki, bu, əhəmiyyətli işdir, bunu axıra çatdırmaq lazımdır.

Komissiya üzvləri bu gün burada çıxış etdilər, faydalı təkliflər verdilər. Onların da hamısı nəzərə alınmalıdır. Güman edirəm ki, biz artıq buna çox vaxt sərf etmişik. İndi isə bu Konstitusiya layihəsi təxminən on günün içərisində hazırlanıb tamamlanmalıdır və sona çatmalıdır. Yəni heç bundan artıq vaxt da lazım deyil. Çünki Konstitusiya layihəsi var, beynəlxalq təşkilatların rəyləri var, burada işçi qrupunun təklifləri və komissiya üzvlərinin təklifləri var. Hesab edirəm, bir neçə günün içərisində oturub bunları ətraflı təhlil etmək lazımdır və yararlıları qəbul olunmalı, nəzərə alınmalıdır, layihə son variantda təqdim olunmalıdır.

Mən xahiş edirəm ki, işçi qrupu işçi qrupuna daxil olan bütün şəxsləri dəvət etsin. Çünki mən Etibar Məmmədovun buradakı çıxışından belə anladım ki, onlar guya cəlb olunmayıblar, ya necə? Mən bunu anlaya bilmədim.

R a m i z M e h d i y e v : Etibar Məmmədov işçi qrupunun üzvü deyil. O, beynəlxalq təşkilatlardan gəlmiş rəylərlə tanış olmaq istəyir.

H e y d ə r Ə l i y e v : Yaxşı, o rəyləri də verin tanış olsunlar. Həmin rəylərlə işçi qrupunun da, komissiyanın da [73-74] üzvlərini tanış edin. Doğrudur, onların əksəriyyətini burada oxudular, ancaq bir də tanış edin.

Hər halda məqsəd ondan ibarətdir ki, biz indiki zamana görə ən mükəmməl bir Konstitusiya qəbul edək. Elə bir Konstitusiya qəbul edək ki, o, uzunömürlü olsun, çox illər, onilliklər yaşasın və Azərbaycanda qanunvericilik bazasının bir hissəsini təşkil etsin. Hesab edirəm, biz bunu edə bilirik.

Mən bugünkü müzakirə ilə əlaqədar bir neçə fikirləri də bildirmək istəyirəm. Mən bunu bəzi çıxışlara görə də lazımı hesab edirəm.

Naxçıvan Azərbaycanın qədim torpağıdır və qədim zamanlardan Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsidir. Naxçıvanın 3500 illik tarixi var. Deyə bilmərəm ki, Naxçıvanın tarixi istənilən qədər yazılıbdır, ancaq Naxçıvanın həm qədim – eramızdan əvvəlki tarixinin, həm orta əsrlər dövrü, həm də son əsrlər dövrü tarixinin nə qədər zəngin olduğunu mövcud, əlimizdəki yazılardan, kitablardan görmək mümkündür. Naxçıvan həqiqətən zəngin tarixə malik Azərbaycan diyarıdır, torpağıdır. Azərbaycanda vaxtilə şahlıqlar da, xanlıqlar da, dövlətlər də olubdur, Eldəgəzlər dövləti də, Atabəylər dövləti də olubdur. Bunlar hamısı məlumdur.

Ancaq eyni zamanda, Naxçıvanın tarixi nə qədər zəngindirə, o qədər də kəşməkəşlidir, mürəkkəbdir. Görürsünüz, dünyanın çox yerlərindən Naxçıvana böyük maraq olmuşdur. Çingiz xan da, Teymurləng də, hətta X əsrdə Bizans hökmdarı da Naxçıvanda olmuşdur. Çoxlu belə tarixi faktlar gətirmək olar. Bu

qədim, çoxəsrlik tarix zamanı Naxçıvan torpağı yaşamışdır. Naxçıvanda insanlar yaşamış, yaratmış, cürbəcür məhrumiyyətlərlə rastlaşmış, müxtəlif çətinliklərlə, faciələrlə üzləşmişlər. Ancaq yaşamışlar və Naxçıvan bu günə qədər Azərbaycanın torpağı olaraq yaşayır. Bunun özü böyük nailiyyətdir. [74-75]

Bizim XX əsrdə də Naxçıvanın tarixi çox mürəkkəb, ziddiyyətli, çətin olmuşdur. 1917-ci il Oktyabr inqilabından sonra, - indi burada bəzi faktlar gətirildi, - Naxçıvanın son dəfə – 1924-cü ildə muxtar respublika elan edilməsinə qədər və 1926-cı ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasının ilk Konstitusiyası qəbul olunana qədər, yəni həmin 5-6 il içərisində nə qədər ağır, çətin və ziddiyyətli proseslər olmuşdur. Erməni daşnaq qüvvələri xüsusən XX əsrdə, ondan əvvəl də həmişə Naxçıvana göz dikmişlər, qəsd etmişlər, Naxçıvanı ələ keçirmək istəmişlər.

Amma Naxçıvanın ətrafındakı torpaqlar da Azərbaycan torpağı olmuşdur. Buna baxmayaraq, orada ermənilər də yerləşmişlər. Onlar o biri torpaqları əllərinə keçirdikləri kimi, - məsələn, Türkiyənin indiki ərazisində olan bəzi torpaqları, yaxud indi Ermənistan Respublikasının yerləşdiyi Azərbaycan torpaqlarını əllərinə keçirdikləri kimi, - Naxçıvanı da əllərinə keçirməyə çalışmışlar. Əgər onlar bəzi yerlərdə istədiklərinə nail ola bilməmişlər, amma Naxçıvan ərazisində bunu edə bilməmişlər.

Təəssüf etmək olar ki, Naxçıvan torpaqlarının bir qismi bəzi hallarda ermənilərin əllərinə keçib, ancaq Naxçıvan öz ərazisini əsasən qoruyub saxlamışdır. Əgər Naxçıvanı Azərbaycandan ayıran Azərbaycan torpaqlarının – Zəngəzur mahalının vaxtilə Ermənistana verilməsi olmasaydı, bəlkə də heç Naxçıvanın muxtariyyəti də lazım deyildi, Azərbaycan vahid əraziyə malik olan bir ölkə idi. Ancaq Zəngəzur mahalının, o cümlədən onun bir hissəsi olan Mehri, Qafan rayonlarının – Azərbaycan torpaqlarının 1920-ci ildə Ermənistana verilməsi bizim tariximizdə Azərbaycan torpaqlarının əldən getməsinin çox ağır bir hadisəsidir.

Ermənilər həmişə bizim torpaqları zəbt etməyə çalışmışlar. Tarixdən məlumdur, məsələn, 1918-ci ildə Tiflisdə ermənilər, gürcülər, azərbaycanlılar öz müstəqil dövlətlərini yaratmağa [75-76] çalışarkən əvvəl ümumi bir fikir olmuşdu ki, Zaqafqaziya kimi bir dövlət yaransın. Sonra bu fikir baş tutmadığından, Gürcüstan da, Azərbaycan da, Ermənistan da öz müstəqilliyini elan etmişlər. Ancaq orada çox ciddi, qızgın və çox kəskin danışıqlar, mübahisələr getmişdi.

Məlumdur ki, o vaxtlar Azərbaycan Demokratik Respublikasını yaradanlar Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsinin, o cümlədən İrəvanın Ermənistana verilməsinə razı olmuşlar. Azərbaycan Demokratik Respublikasının Baş naziri Fətəli xan Xoyskinin Tiflisdən xarici işlər naziri Həsən Hacınskiyə teleqramı bizim arxivlərimizdə vardır. Həmin teleqramda xahiş edir, o çalışsın ki, onlar Tiflisdən gələ bilsinlər. Çünki onlar Tiflisdən gələ bilmirdilər. Bilirsiniz ki, o dövrdə onların Azərbaycana gəlməsinə imkan verilmirdi. O, eyni zamanda xəbər verir ki, biz artıq ermənilərlə mübahisələri sona çatdırdıq, çünki biz İrəvanı ermənilərə verməyə razılaşdıq. Teleqram rus dilində yazılıb. Orada deyilir: "Mı ustupili Yerevan armyanam". Bu, 1918-ci ilə aid olan sənəddir.

Bizim tariximizin bütün bu mərhələləri araşdırılmalı, təhlil olunmalıdır, yazılmalıdır. Mən bu fikri bir neçə dəfə irəliyə sürmüşəm və bu gün də hesab edirəm ki, qədim tariximiz də, şübhəsiz, bizə lazımdır. Ancaq indi Azərbaycanın çox minillik tarixini istədiyimiz kimi yazmağa, yəni həqiqəti yazmağa bizim imkanımız yoxdur. Lakin XIX-XX əsrlər bizim üçün çox əhəmiyyətli bir dövrdür, onu yazmaq lazımdır. Elə indi Naxçıvanla əlaqədar bir neçə arxiv materialları ilə tanış olarkən mən bir daha xatırlayıram, - çünki həmin materialları əvvəl də görmüşdüm, - mən xatırlayıram ki, bizim bugünkü ictimaiyyətimizə, gələcək nəsillərə həqiqəti çatdırmağa nə qədər böyük ehtiyac var.

Məlumdur ki, 1920-ci ilin dekabr ayında Ermənistanda sovet hakimiyyəti qurulan zaman Azərbaycan hökumətinin adından bəyan edilmişdi ki, Zəngəzur və Naxçıvan qəzaları [76-77] Ermənistanın tərkibinə verilir. Bu da məlumdur. Sonra ermənilər həm Naxçıvana, həm də Dağlıq Qarabağa çox iddia etdilər. Məhz buna görə də Naxçıvanın Azərbaycanın tərkibində olması üçün 1921-ci ildə referendum keçirildi və Naxçıvan əhalisinin 90 faizi Naxçıvanın Azərbaycanın tərkibində olmasına səs verdi. Bilirsiniz ki, Dağlıq Qarabağda referendum keçirilibdir və Dağlıq Qarabağın da əhalisi onun Azərbaycanın tərkibində olmasına səs veribdir.

Bunlar tarixin səhifələridir. Ancaq eyni zamanda, bu gün biz keçmişdə – Azərbaycanın müqəddəratının həll olunduğu dövrdə Azərbaycanın milli mənafeələrini qoruyanların fəaliyyətinə böyük məmnuniyyət hissi ilə yüksək qiymət verərək, deyə bilirik ki, çox sədaqətli, vətənpərvər insanlar da olubdur. Onların fədakarlığı, vətənpərvərliyi nəticəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası qorunub saxlanılıbdır. Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusunun iki beynəlxalq müqavilə ilə təyin olunması təsadüfi bir şey deyil. Fikirləşmək lazımdır, nə üçün Naxçıvanın statusu beynəlxalq müqavilələrlə müəyyən olunubdur? Çünki o vaxtlar Naxçıvana göz dikənlər çox idi. Onun məhz Azərbaycanın tərkibində olmasını bir daha təsdiq etmək üçün o, belə beynəlxalq müqavilələrdə öz əksini tapmışdır. 1921-ci ilin mart ayında Moskva müqaviləsi və 1921-ci ilin oktyabr ayında Qars müqaviləsi bağlanmışdır.

İndi biz bilirik ki, dövlətlərarası işləri görmək nə qədər çətinidir. Amma təsəvvür edin, 1920-21-ci illərdə nə indiki nəqliyyat, kommunikasiya vasitələri var idi, nə də indiki başqa imkanlar var idi. Bunların heç biri olmadığı halda, Azərbaycanın o vaxtkı fədakar insanları Azərbaycanın qorunub saxlanılması üçün də nə qədər mübarizə aparıblar. Biz bunu heç vaxt unutmamalıyıq, qiymətləndirməliyik. Səhvlər də olubdur,

həmin səhvlərə görə biz böyük itkilər də vermişik və indiyə qədər qaytara bilmədiyimiz itkilər vermişik. Ancaq böyük uğurlar da, nailiyyətlər də olubdur. Bunlardan biri də [77-78] Naxçıvana aid olan həmin bu Moskva və Qars müqavilələridir və bunlar üçün çalışsan, onları əldə edən Azərbaycan Respublikasının o vaxtkı rəhbərləri olublar.

Mən bir-iki dəfə demişəm, Sovet İttifaqı dağılandıqdan sonra yeni meydana çıxmış bəzi qüvvələr hesab edirdilər ki, 1920-ci ildən sonra Azərbaycan tamam batıb, ta 1990-cı ilə qədər Azərbaycan bərhad olub və sair. Xeyr, belə deyil, tarix bunu göstərir. 1920-ci ildən 1922-ci ilin dekabrına qədər Azərbaycanda kommunist rejimi olubdur, sovet hakimiyyəti qurulubdur. Ancaq Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası müstəqil respublika olubdur.

Əgər Azərbaycan Rusiya Federasiyası, Ermənistan, Gürcüstan respublikaları ilə və Türkiyə ilə 1921-ci ilin oktyabr ayında Qars müqaviləsini imzalayıbsa və Azərbaycanın adından Behbud Şaxtaxtinski Qarsda bu müqaviləni imzalayıbsa, demək, o vaxt Azərbaycan Respublikası öz müqəddəratını həll etmək yolunda çox müstəqil olubdur. Biz bunu unutmamalıyıq, tariximizi qaralamamalıyıq. Biz tariximizin qara tərəflərini də, ağ tərəflərini də göstərməliyik, faciəni də, nailiyyəti də, uğurları da göstərməliyik. İnsanların çəkdiyi zəhməti itirmək olmaz.

Bu müqavilələrin əhəmiyyəti çox böyükdür. Şübhəsiz ki, biz Sovetlər İttifaqının tərkibində olanda bu müqavilələr tamamilə unudulmuşdu. Deyə bilərəm ki, Azərbaycanın əhalisinin bəlkə 99 faizinin belə müqavilələrin olmasından xəbəri yox idi. Ola bilər bəlkə də ayrı-ayrı tarixçilər, tədqiqatçılar bunu bildirdilər. Həmin müqavilələr tamam unudulmuşdu. Çünki buna ehtiyac yox idi. Hamı Sovetlər İttifaqının tərkibində idi. Sovetlər İttifaqının tərkibində olarkən Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası da var idi. 1926-cı ildə də, 1937-ci ildə də, 1978-ci ildə də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası qəbul olunmuşdur. Ona görə də heç kəs arayıb-axtarmırdı ki, Qars müqaviləsi, yaxud Moskva [78-79] müqaviləsi nədir, nədən ötrüdür. Buna heç ehtiyac da yox idi. Amma hesab edirəm ki, Sovetlər İttifaqı dağılan zaman və Naxçıvana qarşı yenə də xəyanətkar əllər uzanan zaman biz bu müqavilələrin Azərbaycan üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu dərk edə bildik.

1990-cı ildə və ondan sonrakı dövrdə Naxçıvanda bu müqavilələr səsləndi, insanlar bu sənədləri yada saldılar və həmin müqavilələrdən istifadə etdilər. Xatirimdədir, 1992-ci ilin mart ayında mən Naxçıvanda Ali Məclisin sədri olarkən Türkiyəyə səfər etdiyim zaman orada mərhum prezident Turqut Özalla, o vaxtkı Baş nazir Süleyman Dəmirəllə danışıqlarımızda həmin Qars və Moskva müqavilələrini biz çox geniş səsləndirdik. Uzun bir fasilədən sonra Türkiyə Cümhuriyyətinin başçıları, xüsusən Baş nazir Süleyman Dəmirəl bütün mətbuat qarşısında bəyan etdi ki, Moskva və Qars müqavilələrinə görə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusunda əgər bir dəyişiklik edilərsə, Türkiyə burada səs sahibidir. Bu, həqiqətən də belədir. Çünki həm Qars müqaviləsini, həm də Moskva müqaviləsini imzalayan bir tərəf də Türkiyədir. Türkiyə o vaxt olduğu kimi, indi də dünyanın böyük, müstəqil dövlətidir. Bu baxımdan Türkiyə o vaxtdan Naxçıvan Muxtar Respublikasının qaranlıq kimi olubdur.

Bunlar bizim tariximizin səhifələridir. Eyni zamanda bunlar Azərbaycanın torpaq, ərazi bütövlüyü uğrunda gedən prosesləri və onların nəticələrini əks etdirən faktlardır. Beləliklə, Naxçıvan çətin bir dövr yaşayıb, sonra Azərbaycanın tərkibində muxtar bir respublika kimi fəaliyyət göstərmişdir.

Ancaq burada deyildi, təəssüflər olsun ki, Ermənistan sonralar da Azərbaycanın Ermənistanla sərhəd olan bəzi torpaqlarını ələ keçirməyə cəhd edibdir. Onlar 1929-cu ildə bu sahədə yenə də özlərinin xeyrinə işlər görə biliblər.

Bəli, bu həqiqətdir ki, 1929-cu ildə Zaqafqaziya MİK-in qərarı ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının burada adı [79-80] çəkilən kəndləri, 657 kvadratkilometr torpağı Ermənistanla verilmişdir. Bu həqiqətdir. Ancaq tək bu deyil. Bəhs etdiyimiz ərazi Naxçıvan Muxtar Respublikasından verilmiş ərazidir. Amma bu tərəfdən – indiki Zəngilan, Qubadlı rayonları tərəfindən də torpaqlar verilibdir. Məsələn, məlumdur ki, Mehri rayonunda böyük bir Nüvədi kəndi var. O, çoxminlik əhalisi olan bir kənddir, sırf azərbaycanlı kəndidir. Nüvədi Arazın sahilində Naxçıvanla Azərbaycanın böyük torpağını ayıran, indi Ermənistanın olan Mehri rayonunda, həmin məsafənin düz ortasında yerləşir. Həmin Nüvədi kəndi də 1929-cu ildə Azərbaycanın tərkibindən Ermənistanla verilibdir. Amma Nüvədi tamamilə Azərbaycan kəndi və qədim, çox böyük ənənələrə malik olan bir kənddir. Onu da deyə bilərəm ki, həmin Nüvədi kəndinin əhalisi çox dəyanətli insanlardır. Mənim xatirimdədir, hətta Ermənistanın ərazisindən azərbaycanlıların əksəriyyəti çıxarıldığı halda, 1991-ci ildə onlar Nüvədidən çıxmırdılar. Sonradan onları oradan zorla çıxarıb Zəngilandakı Vejnəli kəndinin yanına gətirdilər. Orada çadırlarda yaşayırdılar. Onlar doğma kəndlərindən çıxmırdılar, mübarizə aparırdılar. Onları oradan çıxara da bilmirdilər. Sonradan bir neçə dəfə Naxçıvana mənim yanıma gəldilər, imdad istədilər. Amma mən özüm Naxçıvanı çox çətinliklə qoruyurdum, onlara nə edə bilərdim? Buna baxmayaraq, onda bizim imkanımız var idi, Zəngilan rayonunun Vejnəli kəndinin yanında yerləşən çadırlara, nüvədilərin yanına vertolyot vasitəsilə bir neçə dəfə nümayəndələr göndərdim. Biz oraya müəyyən yardım göndərdik, onlarla əlaqə saxlayırıdıq.

Yəni o dövrdə və sonralar təkə Naxçıvanın torpaqları yox, Azərbaycanın başqa hissələrindən də torpaqlar, təəssüflər olsun ki, əldən gedibdir. İndi bizi Naxçıvandan ayıran, sərhəddən dəmir yolu ilə getsək, təxminən 46 kilometr məsafə, - Ermənistanı İrana bağlayan məsafə əldən gedibdir. [80-81] O vaxt,

hətta Zəngəzur Ermənistana verilən zaman da onun ərazisi o qədər deyildi. Dünən biz xəritə ilə baxırıdık, - onun Araza çıxan ərazisi 10 kilometr olubdur. Amma sonradan o tərəfdən, Naxçıvana daxil olan kəndlər əlindən alınmışdır. Ermənilər bu tərəfdən, yəni Zəngilandan – o vaxt Zəngilan deyildi, Cəbrayıl qəzası hesab olunurdu – bir hissəni alaraq, Ermənistana qataraq 10 kilometrlik məsafəni indi 46 kilometr ediblər. Bilirsiniz, bunlar hamısı gedən proseslərdir, amma bizim zərərimizə olan proseslərdir. Bunlar bizim torpaqlarımızın bax, beləcə, tədricən əldən getməsi prosesidir.

Bir halda ki, söhbət düşüb, mən bir tarixi faktı da çatdırmaq istəyirəm, - baxmayaraq ki, bu, artıq məlumdur. Bəli, 1968-ci ildə, 1969-cu ildə Ermənistan Azərbaycana qarşı yenə də torpaq iddiaları ilə çıxış edibdir. Onlar Zaqafqaziya Kartoqrafiya İdarəsinin, gərək ki, 1932-ci ildə yaratdığı xəritələrdən o vaxt istifadə etmişdilər. Məlumdur, - gərək ki, bunu Həsən Həsənov da bilir – o vaxt o xəritələri yaradanların da hamısı ermənilər olmuşdular və şübhəsiz ki, həmin xəritələri saxtalaşdırmışdılar. Təəssüf ki, bizim tərəf bu barədə sayıq olmayıbdır. Elə bizim millətimizə zərər vuran xüsusiyyətimiz bir də bundan ibarətdir ki, belə hallarda biz nəinki sayıq olmuruq, çəvik də olmuruq. Amma təəssüf ki, müqabil tərəf bizdən sayıq da, çəvik də olur, bəzən bizdən güclü də olur. Onlar bu xəritələri götürərək Azərbaycanın cürbəcür hissələrindən, Ermənistanla sərhəd olan hissələrin-dən torpaqların iddiasına başlamışdılar.

Mənim xatirimdədir, o vaxt mən respublikanın rəhbəri deyildim, amma rəhbər vəzifə tuturdum. Respublikanın o vaxtkı rəhbərləri Ermənistanın rəhbərləri ilə bir neçə dəfə görüşlər keçirdilər. 1968-ci ildə bir protokol da imzalanmışdı. O protokol da indi arxivdə var, dünən onu mənə bir də göstərdilər. Ermənilər Naxçıvanın Ermənistanla sərhədində Sədərək rayonunun ərazisindən bir qisim torpaqları, sonra [81-82] Ordubad tərəfdən Mehri ilə sərhəddə olan torpaqları, Gədəbəy rayonundakı – mənim xatirimdədir, orada bir Tağlar kəndi var idi, – Tağlar kəndini, sonra Qazax, Qubadlı və Laçın rayonlarından bir neçə hissə torpaqları iddia edirdilər. Təəssüflər olsun ki, Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərləri də bununla razılaşıbmışdılar, protokol da imzalanmışdı. 1969-cu ilin may ayında Azərbaycan Respublikasının Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti, onun sədri mərhum İsgəndərov fərman imzalamışdı ki, o torpaqlar verilsin. Bunun icrası bir balaca ləngidi. Yaxşı ki, ləngidi.

Bilirsiniz ki, 1969-cu ilin iyul ayında mən Azərbaycanın o vaxtkı Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçildim. İndi mən o günləri xatırlayıram. Bir neçə gün idi ki, işləyirdim, bu məsələni gətirib mənim qarşıma çıxartdılar. Moskvadan da çox böyük təzyiq edirdilər ki, qərar qəbul olunub, tez edin, icrasına sərəncam verin. Dedim, bilirsiniz, bu qərar mayda qəbul olunub, əgər iyul ayına qədər icra edilməyibsə, imkan verin, mən onu bir araşdırım. Şübhəsiz ki, mən araşdırandan sonra gördüm ki, buna razılıq verə bilmərəm. Mən razılıq vermədim. Bu da məlumdur. Nə qədər ki, mən Azərbaycanda işlədim, o qərar həyata keçmədi. 1985-ci ildə Ermənistan tərəfi o qərarın həyata keçirilməsinə nail olmuşdur: Yenidən komissiyalar təyin edilmişdi, yenidən protokollar yazılmışdı, həmin o torpaqları, o cümlədən Naxçıvandan bir qisim torpaqları Ermənistana vermişdilər.

Bunları bilmək lazımdır. Mən hesab edirəm ki, əldən gedən torpaqlar nə vaxtsa qayıtmalıdır. Azərbaycanın tarixi torpaqları qayıtmalıdır. Xalqımız da daim bilməlidir ki, bizim tarixi torpaqlarımız hansılar olubdur, hansılar nə vaxtsa əlimizdən gedibdir, nəyə görə əlimizdən gedibdir və şübhəsiz ki, bunlar qayıtmalıdır. Biz də qaytara bilməsək, gələcək nəsillər bunları qaytaracaqlar. [81-82]

Ermənistanın Azərbaycana qarşı bu siyasəti XX əsrdə həmişə davam edibdir. Mən bu torpaqlarla əlaqədar məsələni dedim. 50 il bundan əvvəl, 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlılar Ermənistandan deportasiya olunublar. O, Azərbaycan torpaqları idi də. Həmin torpaqlardan, hansılar ki, o vaxtlar – 1918, 1919, 1920-ci illərdə mübahisə nəticəsində Ermənistanın əlinə keçdi, ondan sonra – 40-50 il yaşayandan sonra – 1948-ci ildə hesab elədilər ki, azərbaycanlıları oradan tama-milə çıxartmaq lazımdır, sonra heç kim deməsin ki, bunlar Azərbaycan torpağı olubdur.

Sovet hakimiyyəti dövründə insanlara, xalqlara qarşı çox böyük cinayətlər edilibdir. 1920-1930-cu illərdə nə qədər rep-ressiya olunubdur, nə qədər insanlar öz yerindən-yurdundan sürgün edilibdir. Bizim Azərbaycan bu sahədə çox böyük zərbələr alıbdir. O vaxt Sovet hakimiyyətinin siyasəti ümumiyyətlə, hər yerə aid idi. Amma Sibirdən adamları başqa yerə sürgün etmirdilər ki! Yaxud Rusiyanın orta vilayətlərindən, lap mülkədar, qolçomaq, xalq düşməni olsun, - onları götürüb Sibirə və ya Qazaxıstana sürgün etmirdilər. Sürgün olunanlar elə bizim xalqlar idi. Amma Zaqafqaziyadan götürsək ki, 1920-ci ildən sovetlər hakimiyyəti çökənədək hansı xalqdan nə qədər sürgün olunubdur, heç yerdə Azərbaycanda olduğu qədər adam sürgün edilməyibdir. 1937-1938-ci illər repressiyasında Zaqafqaziyada heç yerdə Azərbaycanda olduğu qədər repressiya olmayıbdır. 1937-1938-ci illər repressiya bütün Sovetlər İttifaqında aparılırdı. Amma ayrı-ayrı regionlarda, respublikalarda onun miqyası bir-birindən fərqli idi. Əgər Zaqafqaziyayı götürsək – biz Azərbaycanı daim Ermənistanla, Gürcüstanla müqayisə edirik – 1920-ci ildən başlayaraq Azərbaycandan sürgün edilənlər o biri respublikalara nisbətən daha çox olubdur.

1937-1938-ci illərdə Azərbaycanda repressiyaya məruz qalanlar da çox olubdur. Bundan əlavə, azərbaycanlıların [83-84] bir hissəsi 1937-1938-ci illərdə buradan İrana sürgün edilibdir. Bu da tarixi bir hadisədir, çoxdan unudulubdur. İran təbəəsi olduğuna görə azərbaycanlıları buradan, Azərbaycanın hər yerindən kütləvi surətdə sürgün etdilər. Həmin bu tarixi faciədən də 60 il keçibdir.

İndi sizin heç biriniz bəlkə o günləri xatırlaya bilməzsiniz. Amma mən o günlərin şahidiyəm. Mən Naxçıvanda yaşayırdım. Bizim qonşularımızı gəlib iki günün içində gətirir ağlaya-ağlaya avtomobillərə doldurdular, çıxarıb Arazın o tayına saldılar. Mən 1937-1938-ci illərdə Naxçıvandan siyasi motivlər üzrə Orta Asiyaya sürgün olunanları da görmüşəm. Onlar orta məktəbdə mənimlə bir yerdə oxuyan qızlar, oğlanlar idi, göz yaşları içində gəlib bizimlə vidalaşırdılar. Biz də başa düşmürdük, gəlib onları yola salanda gördük ki, bir günün içərisində onların evlərində – eşiklərində nə varda töküb – dağıdıb, onları avtomobillərə doldurub sürürlər.

Beləliklə, bizim xalqımız XX əsrdə çox faciələrlə rastlaşmışdır. Bunların içərisində Naxçıvanın başına gələn bəlkə Azərbaycanın başqa bölgələrindən daha da dəhşətli, faciəli olubdur. Eyni zamanda onu da qeyd etmək lazımdır ki, keçmiş zamanlarda olduğu kimi, 1980-ci illərin sonunda, 1990-cı illərdə bütün çətinliklərə, məhrumiyyətlərə baxmaya-raq, naxçıvanlılar yenə də çox dəyanətli oldular.

Məsələn, 1990-cı il yanvarın 19-da Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Sovetinin Naxçıvanın Sovetlər İttifaqının tərkibindən çıxması haqqında qərarı, mən hesab edirəm ki, tarixi bir əhəmiyyət kəsb edibdir. Doğrudur, Azərbaycanın Ali Soveti yanvarın 29-da bu qərarı ləğv edibdir. Amma bu, tarixdə qalan bir hadisədir. Naxçıvan Muxtar Respublikasının insanları və Ali Sovetdə təmsil olunan adamlar öz iradələrini ifadə ediblər. Nəyə görə? Azərbaycana qarşı edilən ədalətsizliyə görə. O vaxt sovet qoşunları Bakıya hələ daxil olmamışdı, amma Naxçıvana hücumlar [84-85] edilmişdi. Naxçıvana Ermənistan tərəfindən hücumlar edilmişdi. O vaxt Kərki kəndi əldən getmişdi, başqa kəndlərə hücumlar edilmişdi. Həm Ermənistanda, həm də Naxçıvanda olan sovet qoşunları da naxçıvanlıları müdafiə etməmiş-dilər, – baxmayaraq ki, orada həddindən çox sovet qoşunları var idi. Ona görə də naxçıvanlıların başqa əlacı olmamışdı, qərar qəbul etmişdilər.

Xatirimdədir, mən 1990-cı il yanvarın 20-də Yanvar hadisələri ilə əlaqədar görüşlər keçirdiyim zaman Türkiyədə çıxan qəzetləri mənə gətirdilər. Həmin qəzetlər böyük başlıq-larla yazmışdılar ki, "Naxçıvan yanır, Naxçıvan yanır". Doğrudur, o vaxt mən heç bunu bilmirdim. Mən bunu ayın 21-də bildim. Çünki mənim əlaqəm yox idi. Mən bu hadisəni xarici müxbirlərin mənə verdikləri qəzetlərdən, məlumatlar-dan bildim. Ancaq bu, böyük bir hadisə idi.

Ondan sonrakı dövrdə də Naxçıvan bu blokada şəraitində yaşadı və bütün çətinliklərə sinə gərdi. Bunun özü də Azərbaycanın milli mənafeələrini Naxçıvanın nə qədər sədaqətlə müdafiə etdiyini göstərir. Burada da deyildi, - ancaq bununla yanaşı, Azərbaycan hakimiyyəti tərəfindən Naxçıvana qarşı ədalətsizliklər də olubdur. Mən keçmiş yaxşı xatırlayıram. Azərbaycanın rəhbərliyi tərəfindən Naxçıvana daim ögey münasibət göstərilibdir. Məsələn, 1930-cu, 1940-cı, 1950-ci, 1960-cı illəri xatırlayıram. Hətta mən Azərbaycanın rəhbəri olan zaman da bunu hiss edirdim. Baxmayaraq ki, mən Azərbaycanın rəhbəri idim, – aydındır, mən Naxçıvanda doğulmuş bir adamam, – məsələn, gördüm ki, ayrı-ayrı strukturlarda Naxçıvanın normal hüquqlarını ödəmək istəmirdilər. Mən bunu gördüm.

Naxçıvana ögey münasibət olubdur. Ona görə də, açıq danışım, Naxçıvanda əsas quruculuq işi, sənayenin, kənd təsərrüfatının inkişafı – bunların hamısı 1970-ci illərdən başlayaraq gedibdir. Gedin Naxçıvana, sayın, - əgər keçmiş [85-86] xanların tikdikləri binaları, yaxud da tarixi abidələri istisna etsək, 1970-ci ilə qədər və 1970-ci ildən sonra Naxçıvanda nə tikilib, nə yaradılıb. Bu, təkcə Naxçıvanda belə deyil, bunu Azərbaycanın hər yerinə aid etmək olar. Amma mən Naxçıvanı deyirəm, ona görə ki, bu gün Naxçıvan haqqında söhbət aparıram. Bunu da ona görə deyirəm ki, bilirəm, - Naxçıvana ögey münasibət olubdu. Məhz bu ögey münasibətin də nəticəsi olub ki, Naxçıvanın hüquqlarını daim məhdudlaşdırmaq istəyiblər.

Məsələn, 1991-ci ilin oktyabr ayında 112-ci maddənin o bəndinin çıxarılması haqqında burada deyildi. Məlum məsələdir, bu nə ilə bağlı idi. 1991-ci ilin sentyabr ayında Naxçıvanda sovet hakimiyyəti ləğv olundu, Heydər Əliyev xalqın tələbi ilə Ali Məclisin sədri seçildi. Sentyabrın 8-də Azərbaycanda prezident seçkiləri keçirilirdi və Ayaz Mütəllibov prezidentliyə yeganə namizəd idi. Naxçıvan əhalisi bunun əleyhinə idi, biz bunu gizlətmirdik. Naxçıvanın əhalisi bunu dəfələrlə demişdi. Mənim özüm də, məndən savayı, Naxçıvan-dan olan başqa deputatların əksəriyyəti də Ali Sovetin sessiyalarında çıxış edib deyirdilər, Ayaz Mütəllibovun prezident seçilməsinə etiraz edirdilər. Çünki yanvar hadisələrində o, günahkar idi, Azərbaycanda, xüsusən Bakıda fəvqəladə vəziyyət saxlayırdı və Naxçıvana qarşı da ədalətsizlik etmişdir. Ona görə də əhali etiraz edirdi. Biz bu prezident seçkilərinə getmədik.

Ondan əvvəl isə Naxçıvana qarşı təzyiqlər nə ilə əlaqədar idi? 1991-ci ilin mart ayında SSRİ-nin saxlanması ilə əlaqədar referendum keçirildi. Ali Sovetdə məsələ müzakirə olunurdu. O vaxtkı deputatların bəziləri burada iştirak edirlər – Asya xanım da, Etibar Məmmədov da o vaxt deputat idilər. Deyəsən, Anar deputat deyildi. Bəxtiyar müəllim deputat idi. Deputatlardan başqaları da burada var. Müzakirə zamanı bir çox deputat, o cümlədən mən də, Naxçıvandan [86-87] məndən savayı başqa deputatlar da çıxış elədik ki, Sovet İttifaqı dağılır, sovet hakimiyyəti böyük bir ədalətsizlik edibdir ki, 20 Yanvar faciəsini törədibdir, ondan qabaq da Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan qoparıb. Demək olar ki, qoparmışdı.

Dağlıq Qarabağ Azərbaycandan 1988-ci ildə qoparılıb. Mən 1991-ci ilin fevral ayında sessiyadakı çıxışmda deyəndə ki, Dağlıq Qarabağ əldən gedib, məni haya-küyə basdılar ki, Dağlıq Qarabağ indiki

qədər bizim, Azərbaycanın olmayıb-dır. Əgər Dağlıq Qarabağda Xüsusi İdarəetmə komitəsi yarandısa, demək, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın tərkibindən çıxdı və Xüsusi İdarəetmə komitəsi Volskinin başçılığı ilə birbaşa Moskvaya tabe oldu. Moskvaya tabe oldusa, hesab elə ki, Ermənistana tabe oldu. Bunlar hamısı məlum şeydir.

Ona görə də referendum haqqında məsələ müzakirə olunanda biz, Naxçıvandan olan deputatlar çıxış edib dedik ki, referenduma getmək lazım deyil. Naxçıvanda referendum keçirilmədi. Onda – 1991-ci ilin mart ayında Naxçıvana bir zərbə vurdular, bir neçə naxçıvanlıyı yığıb televiziya, qəzetlərə çıxardılar ki, “Naxçıvanı Azərbaycandan ayırırlar”. Sonra ikinci hadisə. Naxçıvan referendumuna getmədi, prezident seçkilərində iştirak etmədi. Ondan sonra daha bir zərbə vurmağa başladılar. Bununla yanaşı, elə oldu ki, bunlar gözləmədiyi halda Heydər Əliyev Naxçıvan Ali Məclisinin sədri seçildi. Onlar narahat oldular ki, Heydər Əliyev sabah gəlib Azərbaycanın Ali Soveti sədrinin yanında oturacaq. Necə edək, bunu tələsik ləğv edək? Naxçıvanı bu hüquqdan məhrum etmək məqsədi ondan ibarət idi ki, Heydər Əliyev buraya gəlməsin. Heydər Əliyevin heç buraya gəlmək fikri yox idi. Amma bir nəfər adama şəxsi münasibətdən, qərəzdən ötrü, – elə Bəxtiyar Vahabzadənin çıxışından da gördünüz, - Naxçıvan Muxtar Respublikasının bütün hüququnu tapdala-maq olmaz. [87-88]

Onlar Naxçıvan Muxtar Respublikasının hüququnu tapdalamaq istədilər: Sağ olsun o deputatlar, hansılar ki, müdafiə etdilər. Doğrudur, biz o vaxt Naxçıvanda bu hüquqdan heç vaxt istifadə etmədik. Mən ondan sonra Naxçıvanda nə qədər işlədim, buraya bir dəfə də gəlmədim. Ancaq Naxçıvanın bu hüququ saxlanıldı. Ondan sonra Naxçıvana yenə də qəsd olunmuşdu. Burada bu barədə deyildi, ancaq mən bunu bir az ətraflı bildirmək istəyirəm. Bu da tarixi bir məsələdir.

Bəli, 1992-ci ilin sonunda, 1993-cü ilin əvvəlində artıq hakimiyyətdə Xalq Cəbhəsi, Müsavat Partiyası idi. Bunlar hakimiyyətdə idi, əvvəlki hakimiyyət yox idi. Əvvəlki haki-miyyət 112-ci maddəni ləğv etmək istədi. Bu hakimiyyət isə ümumiyyətlə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusunu ləğv etmək məsələsini qarşısına qoydu. Belə bir təklif hazırlanmışdı, burada müzakirə olunurdu. Allah bilir, 1993-cü ildə baş vermiş hadisələr olmasaydı, Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusu bəlkə də artıq ləğv edilmişdi. Düzdür, xalq bunun əleyhinə çıxacaqdı. Ancaq bu, hansı faciəyə gətirəcəkdə, - bunu da bilmək olmaz. Amma bu həqiqətdir. Prezidentin, Milli Məclisin nümayəndələri Naxçıvana gəlmişdilər. O vaxtlar, oktyabr ayında Naxçıvanda çevrilmiş həyata keçirmək istədilər, alınmadı. Ondan sonra böyük bir sessiya çağırılmışdıq. Nümayəndələr gəlmişdilər, orada açıq-aydın deyirdilər ki, Azərbaycan unitar dövlətdir və unitar dövlətdə bu muxtariyyət ola bilməz. Ona görə də Naxçıvanın muxtariyyəti ləğv edilməlidir, Naxçıvanın ayrı-ayrı rayonları birbaşa Azərbaycana tabe olmalıdır.

Bilirsiniz, dövlətin, xalqın, millətin, torpağın müqəddəratını götürüb ayrı-ayrı şəxslərlə olan münasibətə qurban vermək olmaz. O vaxt bunu nədən ötrü edirdilər? Yalnız və yalnız ona görə ki, Heydər Əliyevdən canlarını qurtarsınlar.

Beləliklə, Qars müqaviləsi, Moskva müqaviləsi, o vaxt, o çətin illərdə Azərbaycan torpağının hər bir hissəsini qoru[88-89]mağa cəhd göstərən insanlar, onların fəaliyyəti nəticəsində əldə olunan sənədlər və nəticələr, baxın, bu isə 1990-cı illərdə Azərbaycanın torpağına, ərazi bütövlüyünə qəsd edən insanlar, Naxçıvanın hüquqlarını məhdudlaşdırmaq, muxtariyyətini ləğv etmək istəyənlər. Bunlar milli mənafə haqqında çox bol-bol danışılar və hesab edirlər ki, Azərbaycan haqqında guya onlardan çox düşünən yoxdur.

Mən Naxçıvanın muxtariyyəti ilə əlaqədar keçən dəfə demişəm, bu gün bir az geniş danışdım. Ona görə geniş danışdım ki, tarixin bu səhifələri bu gün bir az yada düşsün. Mən hesab edirəm ki, Naxçıvanın muxtariyyəti tarixi nailiyyətdir, biz bunu qoruyub saxlamalıyıq. Naxçıvanın muxtariyyəti Naxçıvanın əldən getmiş başqa torpaqlarının qaytarılması üçün ona xidmət edən çox böyük bir amildir. Biz bu amili qoruyub saxlamalıyıq. Naxçıvanın muxtariyyəti Naxçıvanla, Azərbaycanla Türkiyənin sərhədi üçün tarixi bir hadisədir. Çox tarixi bir hadisədir ki, o vaxt həm Azərbaycanın tərkibində Naxçıvanda muxtariyyət yaranıbdır, həm də o sərhədlər həmin müqavilələrlə nizamlanarkən Azərbaycanın Türkiyə ilə kiçik də olsa, bir sərhədi yaranıbdır. O sərhəd 1921-ci ildə həmin müqavilələrlə yaranıbdır. Amma 1991, 1992, 1993-cü illərdə o sərhədin olmasının və 1991, 1992-ci illərdə o körpünün yaranmasının Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələrdə nə qədər böyük rol oynadığını artıq hamı görür.

Mən bax, bu bəzi tarixi məqamları yada salaraq bildirmək istəyirəm ki, Naxçıvanın muxtariyyətini qoruyub saxlamalıyıq və Naxçıvana ona lazım olan hüquqlar verilməlidir. Bu baxımdan hesab edirəm ki, hazırlanmış layihə ümumən tələblərə cavab verir. Ancaq buradakı müzakirə ilə əlaqədar, dediyim kimi, bütün təkliflər, fikirlər 10 gün müddətində nəzərə alınmalıdır, işlənməlidir və biz son layihəni almalıyıq. [89-90]

Mən də belə fikirdəyəm ki, son layihə alındıqdan sonra bizim komissiya tərəfindən o, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə göndərilməlidir. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi onu müzakirə etməlidir, qərar qəbul etməlidir. Ondan sonra; şübhəsiz, qəbul olunmuş həmin o Konstitusiyaya Azərbaycanın Milli Məclisi tərəfindən qanun şəklində təsdiq edilməlidir. Beləliklə, biz həm Azərbaycanın qanunvericiliyi sahəsində çox ciddi addım atırıq, həm də ki, bu məsələləri nizamlayırıq. Yəni müstəqil Azərbaycan dövlətinin, respublikasının tərkibində Naxçıvan Muxtar Respublikası böyük tarixi

mərhələlərdən keçərək, nəhayət, özünə uyğun, özünə məxsus bir status, bir yer alacaqdır. Bu, bu gün üçün də, gələcək üçün də lazımdır.

Mən bugünkü iclasa, görülən işlərə görə Sizə təşəkkür edirəm. Ümidvaram ki, bu Konstitusiya layihəsi 10 gün müd-dətində tamamlanıb təqdim ediləcəkdir. Sağ olun. [90]

RESPUBLİKADA TORPAQ İSLAHATLARININ HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ VƏZİYYƏTİNƏ HƏSR EDİLMİŞ MÜŞAVİRƏDƏ ÇIXIŞ

Prezident sarayı

16 yanvar 1998-ci il

Sizi bu görüşə dəvət etməkdə məqsədim odur ki, mən torpaq islahatının həyata keçirilməsi işləri ilə maraqlanıram. Ümumiyyətlə, torpaq islahatı həyata keçirilir, bu haqda vaxtaşırı məlumatlar verilir. Ancaq pambıqçılıqla məşğul olan rayonlarda torpaq islahatının həyata keçirilməsi və indiki vəziyyəti xüsusi maraq doğurur.

Hesab edirəm ki, pambıqçılıqla məşğul olan rayonlarda bizim çox məhsuldar böyük torpaq sahələrimiz vardır. Onların bölünməsi, paylanması, bunlardan səmərəli istifadə edilməsi mürəkkəb prosesdir. Bu proses necə həyata keçirilir? İşlər nə yerdədir, necədir? Mən bunu bilmək istəyirəm.

Mən istərdim ki, kənd təsərrüfatı naziri bu barədə məlumat versin. Sonra isə yerlərdən olan adamlar əgər bu barədə məlumat vermək istəsələr, onları dinləyəcəyəm.

KƏND TƏSƏRRÜFATI NAZİRİ İRŞAD ƏLİYEVİN ÇIXIŞI

Möhtərəm prezident!

Hörmətli müşavirə iştirakçıları!

Bu gün, yeni ilin başlanğıcından dönüb arxaya baxarkən, 1993-cü ilin ikinci yarısından sonra Azərbaycanın ictimai-siyasi, iqtisadi həyatında, xarici siyasətində baş verən möhtə[90-91]şəm dəyişiklikləri hər bir azərbaycanlı fəxrlə, qürurla qeyd edir. Sizin müdrik siyasətiniz, qətiyyətiniz nəticəsində bu illərdə ölkədə sabitlik, sərbəst iş və azad yaşayış şəraiti yaranmışdır, xüsusi mülkiyyətə əsaslanan yeni iqtisadi münasibətlər bərqərar olmuşdur. Möhtərəm prezident, 1997-ci il həm də şəxsən Sizin rəhbərliyiniz və iştirakınızla bağlı aparılan aqrar islahatın həyata keçirilməsində dönüş ili kimi yadda qalacaqdır.

1997-ci ildə istehsal edilmiş 4 trilyon manatlığa yaxın kənd təsərrüfatı məhsullarının 80 faizə qədəri özəl sektorda istehsal olunmuşdur. Biz son illər apardığımız aqrar islahatların həyata keçirilməsinin konkret dövrünə qədəm qoymuşuq. İndiyə qədər aqrar islahatlar aparılmış kolxoz və sovxozların 1200-nün və ya 75 faizinin fəaliyyətinə xitam verilmiş, onlardan 500-dən çoxunun baş yer quruluşu layihələri tərtib olunmuş, 50 min ailəyə torpaq hüququna dair dövlət aktları və əmlak payları verilmişdir. Torpaqların özəlləşdirilməsi, torpaq payı və mülkiyyət hüququna dair dövlət aktlarının verilməsi işi xüsusilə son aylar sürətlənmişdir. Eyni zamanda yerli islahat komissiyaları fermerlərin işinə müsbət təsir edəcək əmlakın özəlləşdirilməsi üçün hazırda ardıcıl iş aparırlar. Artıq 26 min 670 ədəd yük avtomobilindən 9335 ədədi və ya 35 faizi, 31 min 257 traktordan 10 min 905 ədədi, yəni 34,8 faizi, taxıl, yem yığan kombaynların 40-45 faizi özəlləşdirilmişdir.

Cənab prezident, Sizin tapşırığınıza əməl olunmuş, heyvandarlıqda islahatlar başa çatdırılmışdır. Hazırda bütün qaramalın cəmi 1,1 faizi, xırdabuynuzlu heyvanların isə 4,6 faizi dövlət təsərrüfatlarındadır. Qalan mal-qara artıq xüsusi bölmədədir.

Mal-qaranın baş sayı 1990-cı ildən başlayaraq ilbəl sürətlə azalırdı. Lakin hazırda maldarlıqda baş sayının azalmasının qarşısı alınmış, hiss edilən artım meylləri yaranmışdır. 1996-cı [92-93] il yanvarın 1-nə olan vəziyyətlə müqayisədə hazırda iribuy-nuzlu mal-qaranın sayı 146 min və ya 8,7 faiz, xırdabuynuzlu heyvanların sayı isə 551 min baş, yəni 11,9 faiz artmışdır. Son iki ildə heyvandarlıq məhsulları üzrə ət istehsalında 6,5 faiz, süd istehsalında 4,5 faiz, yumurta istehsalında 14,3 faiz, yun istehsalında 0,4 faiz artım olmuşdur. Bütün bunlar isə bir tərəfdən daxili bazarda heyvandarlıq məhsullarına olan ehtiyacın əsasən yerli məhsullar hesabına ödənilməsinə imkan yaratmış, digər tərəfdən isə qiymətlərin sabit saxlanılmasına və aşağı düşməsinə kömək etmişdir.

1996-cı ilin 11 ayında respublikaya 104,7 milyon ABŞ dolları həcmində heyvandarlıq məhsulları gətirilmişdisə, 1997-ci ilin müvafiq dövründə bu rəqəm cəmi 32,8 milyon ABŞ dolları həcmində olmuş, başqa sözlə, heyvandarlıq məhsullarının idxalı üç dəfə azalmışdır. Cənab prezident, mütləq rəqəmlə bu, 71 milyon dollar deməkdir. Digər tərəfdən, idxal olunan məhsulların qiyməti əsaslı dərəcədə aşağı düşmüş, nəticədə adamlar xeyli vəsaitə qənaət etmişlər. Belə ki, idxal olunan ət məhsullarının hər tonunun qiyməti 1996-cı ildəki 1205 ABŞ dollarından 716 dollara, süd məhsullarının hər tonu 1949 dollardan 986,5 dollara enmiş, yaxud 40-50 faiz aşağı düşmüşdür.

Bazar iqtisadiyyatının əsas barometri olan idxal-ixrac əməliyyatları islahatların bəhrəsini daha düzgün əks etdirir. 1996-cı ilin 11 ayında ümumən 327,2 milyon ABŞ dolları həcmində kənd təsərrüfatı məhsulları idxal, 76,7 milyon dollar həcmində ixrac edilmişdisə, keçən il idxal 135 milyon dollar olmuş, ixrac isə 151

milyon dollara çatmışdır. Yəni əvvəlki illə müqayisədə idxal 2,6 dəfə azalmış, ixrac isə 2 dəfədən çox artmışdır.

Heydər Əliyev: Vahid Axundov, sən mənə rəqəm vermişdin ki, ixrac idxaldan 30 faiz artıqdır. Demək, ixracın əksər hissəsi kənd təsərrüfatının hesabına artmışdır. [93-94]

Vahid Axundov: Cənab prezident, 1997-ci ildə bizdə idxal təxminən 20 faiz azalmışdır, idxal isə təxminən 30 faiz artmışdır.

Heydər Əliyev: Demək, kənd təsərrüfatı məhsullarının hesabına artıb.

Artur Rasizadə: Cənab prezident, ixracın artmasında neft məhsulları da mühüm yer tutur.

Heydər Əliyev: Neft məhsullarını biz həmişə ixrac edirdik.

Artur Rasizadə: Keçən il rekord miqdarda olubdur, yəni 2 milyon 875 min ton məhsul ixrac edilmişdir. Həm də bu, qənaətin hesabına olmuşdur.

Heydər Əliyev: Həmin ölkədir, həmin neftdir. Əvvəl dağıdılırdı, amma indi artıq hər şey üzə çıxır. Yəni elə o vaxt da məlum idi, indi üzə çıxır. Ancaq indi dağıdılmır, məhsul ixrac edilir, ölkəyə gəlir gəlir. Bunların hamısını toplayın, təhlil edin. Gərək biz bunları mətbuata da verək ki, kor olanlar görsünlər. Onlar kor deyil, gözləri var, ancaq görmək istəməzlər. Yaxud başqa şey görmək istəyirlər, onu da görməyəcəklər.

İrşad Əliyev: Möhtərəm prezidentimiz, əgər kənd təsərrüfatı məhsullarının idxal-ixracı 1996-cı ildə mənfi 250 milyon dollar təşkil edirdisə, indi 17 milyon dollar həcmində artım var.

İslahatlar möhtərəm prezidentimizin uzaqgörənliklə söylədiyi nəticələri verməkdədir. Hər şeydən əvvəl, ölkəmizin tarixində ilk dəfə öz torpaqlarının və mülkiyyətinin tam sahibi olan Azərbaycan kəndlisi artıq sahibkardır, torpağını əkib-becərir, ona övlad münasibəti bəsləyir. Yeni fermerlər nəslə əvvəlki kolxozçulardan daha fəaldır, məsələlərə daha yara-dıcı, qənaətcil bir iqtisadçı gözü ilə baxan, bazarın tələbi ilə ayaqlaşmaq üçün öz biliyini artıran yeni insanlardır.

Mən bir misalla bunu aydınlaşdırmaq istəyirəm. Əgər 1996-cı ildə kənd təsərrüfatına pulu ödənilmədən 228 min ton dizel yanacağı, 120 min ton benzin işlədilmişdisə, keçən il [94-95] dizel yanacağı 85 min ton, benzin 24 min ton məhdudlaşmışdır. Artıq bu sahədə israfçılıq hallarının qarşısı qətiyyətlə alınır.

Emal və kənd təsərrüfatına xidmət sahələrində də özəlləşdirmə sürətlə davam edir. 130 emal müəssisəsinin yarısı, 296 xidmət müəssisəsinin 175-i özəlləşdirilmişdir, qalanları isə ardıcılıqla hərraclara çıxarılıb.

Cənab prezident, respublikada olan 19 pambıqtəmizləmə zavodu Sizin 1997-ci il 5 may tarixli fərmanınızla özəlləşdirilmək üçün Dövlət Əmlak Komitəsinin sərəncamına verilmişdir. Komitə tərəfindən bu iş pambıq yığım dövrünədək başa çatdırılmışdır. 1997-ci ildə pambıqçılıqda demək olar ki, yeni münasibətlər yaranmağa başlamışdır. 14 pambıqtəmizləmə zavodunun sahibləri birgə, iki zavod tam müstəqil, üç zavodun sahibləri isə birgə fəaliyyət göstərir. Pambıq yığım pulları pambıqtəmizləmə zavodları tərəfindən əsasən ödənilmişdir. Onlar söz verirlər ki, pambıq yığımının qalan pulunu bir ay ərzində tamamilə ödəyəcəklər. Şum edilməsi üçün müəyyən miqdarda yanacaq ayrılmış toxumun təminlənməsi, səpin kondisiyasına çatdırılması, dərmanlama işi aparılır.

Keçən il iqlim şəraitinin yaratdığı çətinliklər və pambıqçıların maddi marağının təmin olunması nəticəsində 124,6 min ton məhsul tədarük edilmişdir. Hər hektardan çox cüzi miqdarda – 5,9 sentner məhsul götürülmüşdür. Ağdaş, Hacıqabul, Ağcabədi, Göyçay rayonlarında məhsuldarlıq 5 sentnerdən aşağı, Neftçala rayonunda isə 1,7 sentner olmuşdur.

Möhtərəm prezident, respublikada istehsal olunan kənd təsərrüfatı məhsullarının ən vacibi və diqqət tələb edən pambıqdır. Xüsusən bazar iqtisadiyyatı şəraitində istehsalçı – emalçı münasibətləri daha dəqiq qurulmalıdır. Mütəxəssislərin apardıqları təhlil göstərir ki, pambıq əkinlərinin hər hektarından 25 sentnerdən az məhsul götürüldükdə indiki qiymətlərlə pambıqçılıq zərərlə başa gəlir. [95-96]

Son iki ildə pambıqçılıq 22 faiz artıq ziyanla işləyir. Odur ki, bazar iqtisadiyyatının indiki şəraitində pambıqçılıq üçün maddi təminat yaradılmasa, xüsusi mülkiyyətçilər pambıq becərməsindən imtina edə bilərlər. Özəl pambıqtəmizləmə zavodları istehsalçıları yanacaq, mineral gübrələr, bitki mühafizə vasitələri ilə təmin etməyə xüsusi fikir verməlidirlər.

Əkinlərdən yüksək məhsul götürülməsi üçün indi kənddə əlverişli şərait yaradılmışdır. İndi pambıqçılıqla əsasən özəl qurumlar, torpaq sahiblərinin yaratdığı kəndli fermer təsərrüfatları, kənd təsərrüfatı kooperativləri, icarə müəssisələri və kiçik müəssisələr məşğul olurlar. Onların kifayət qədər və münasib torpaq sahələri vardır. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi bu qurumlarla sıx əlaqə saxlayır. Mütəxəssislərimiz yerlərdə işin gedişi ilə ayda bir dəfə yaxından tanış olur və nöqsanların aradan qaldırılması üçün Dövlət Əmlak Komitəsinə və pambıqtəmizləmə zavodlarına əməli tövsiyələr verirlər.

Möhtərəm prezident, gözlətmək lazım deyil, pambığın satılma qiyməti məhsulun maya dəyərindən xeyli aşağı olmuşdur.

Heydər Əliyev: Deyirsən ki, gizlətmək lazım deyil. Niyə gərək gizlədəsən?

İrşad Əliyev: Cənab prezident, pambığın hər kiloqramı 1 300 manata başa gəldi, amma görünür, alıcıların 1 000 manatdan artıq pul verməyə imkanları olmadı. Dünya Bankı və Beynəlxalq Valyuta Fondu ilə bizim anlaşmaya əsasən bankın ssuda borcları verilməli idi. 1996-cı ildə istehsal olunmuş pambığın

pulundan 176 milyard manat bank ssudalarına tutulmuşdur. Beləliklə, gələcək məhsul istehsalını maliyyələşdirmək üçün kənd əməkçilərinin imkanı yoxdur. Pambıqçılıqda şum edilməsi, arat qoyulması, şoran torpaqların yuyulması, zərərvericilərə qarşı mübarizənin təşkili, gübrələrin alınması işlərinin maliyyələşdirilməsi məsələsi bizi ciddi narahat edir.

Onu da qeyd etməliyəm ki, indi respublikada mülkiyyət-çilər – kooperativlər, kəndli fermer təsərrüfatları və birgə [96-97] təsərrüfatlar yaranır və məndəki statistik məlumatlara görə, onların öhdəsində olan torpaqlar keçmiş briqadaların sahələrinə bərabərdir, yəni orada kompleks aqrotexniki tədbirlər həyata keçirmək mümkündür. Yeni sahibkarlar bizim əvvəllər bacarmadığımız işi daha asanlıqla görə bilərlər.

Mən həmişə əlaqədar yoldaşlarla – icra hakimiyyəti başçıları ilə, sahibkarlarla görüşməyə cəhd edirəm ki, qüvvələrimizi birləşdirək. Açıqı deyim, bəzilərinə elə gəlir ki, guya biz onlara tam kömək etməyəcəyik. İnanıram ki, bugünkü müşavirədən sonra belə hallara da son qoyulacaqdır. Biz bu işləri əlaqəli şəkildə görməliyik.

Cənab prezident, mən söz verirəm ki, biz əlimizdən gələn bütün işləri görəcəyik və qarşıya çıxıb biləcək problemləri birgə aradan qaldıracağıq.

Mən torpaqların bölünməsi sahəsində görülən işlərdən də danışmaq istəyirəm. Respublikamızın pambıqçılıq rayonlarında 695 kolxoz və sovxoz var idi. Onların hamısı artıq kəndli fermer təsərrüfatlarına, kooperativlərə, icarə təsərrüfatlarına çevrilibdir. Torpaq payı müəyyənləşdirilib, hər kəs norma əsasında torpaq alır, amma hələ onların hamısına dövlət aktı verilməyib. Doğrudur, 40 təsərrüfata dövlət aktları da verilib, 101 təsərrüfatın sənədləri kompüterlərə yığılıb.

Hesab edirəm ki, emal müəssisələri ilə yeni yaradılmış təsərrüfatlar arasında qarşılıqlı yaradıcı münasibət qura bilsək və bazar iqtisadiyyatı şəraitində kəndliyə lazımi kömək göstərsək, biz pambıqçılığı inkişaf etdirə bilərik.

Heydər Əliyev: Sən dedin ki, pambıqçılıq rayonlarında neçə təsərrüfat var idi?

İrşad Əliyev: Pambıqçılıqla məşğul olan 695 kolxoz və sovxoz var idi. Artıq onların hamısının fəaliyyətinə son qoyulub. Onların əvəzinə kəndli fermer təsərrüfatları, kooperativlər, icarə təsərrüfatları yaradılıbdir. [97-98]

Heydər Əliyev: Necə yaranıb? Torpaq ayrı-ayrı adamlara paylanıb, sonra onlar birləşiblər?

İrşad Əliyev: Bəli, torpaq paylandıqdan sonra qohum-əqrəba birləşib birgə çalışırlar və onların öhdəsində olan sahələrdə geniş iş aparmaq mümkündür.

Heydər Əliyev: Yəni, dediyin o 695 kolxoz və sovxozun torpaq sahələrinin hamısı camaata paylanıbdır?

İrşad Əliyev: Bəli, demək olar ki, paylanıbdır. Amma torpaq alanların bir çoxu torpaq aktlarını hələ almayıbdır.

Heydər Əliyev: Torpağı götürüblər? Hər kəs bilir ki, bu torpaq sahəsi onundur?

İrşad Əliyev: Bəli, torpağı götürüblər, hər kəs öz sahəsini tanıyır, indi orada iş gedir.

Heydər Əliyev: Sən dedin ki, avtomobillər, traktorlar, ümumiyyətlə, texnika yeni təsərrüfat qurumlarına verilib. Onlar pulla satılıb, yoxsa necə verilib?

İrşad Əliyev: Cənab prezident, 1994-cü ilin yekununda apardığımız araşdırmalar nəticəsində belə qərara gəldik ki, bütün bu texnikanı aqroservislərdə işlətmək lazımdır. O zaman kənd təsərrüfatına verilən kreditin faizi 260-a qalxdı. Buna görə də həmin aqroservislərdə iş dayandı. Bu il biz qəti qərara gəldik ki, həmin texnikanı saxlamaq lazım deyil, onu kəndliyə vermək lazımdır. Texnikanın sahibi onu yavaş-yavaş bərpa edib işlədə bilər.

Heydər Əliyev: Həmin texnika satıldı, yoxsa pay kimi verildi?

İrşad Əliyev: Bir hissəsi satıldı, qalan hissəsi də pay kimi verildi. Ümumiyyətlə, mövcud texnika müxtəlif variantlarla özəlləşdirildi. Söhbət kolxoz və sovxozlarda olmuş texnikalardan gedir. Kənd təsərrüfatına xidmət edən təşkilatlar isə Dövlət Əmlak Komitəsi tərəfindən səhmdar cəmiyyətlərə çevrilibdir.

Heydər Əliyev: Rayon icra hakimiyyəti başçıları bu barədə nə deyə bilərlər? Çünki rayon icra hakimiyyəti baş[98-99]çıları hesab etməməlidirlər ki, kolxoz-sovxozlar ləğv olundusa, torpaq camaata verildisə və pambıqtəmizləmə zavodları özəlləşdirilibsə, demək, onlar kənarda durmalıdırlar. Yox, siz bu keçid dövründəki işlərin hamısında fəal iştirak etməlisiniz, özünüzü kənara çəkməməlisiniz.

SAATLI RAYON İCRA HAKİMİYYƏTİNİN BAŞÇISI GÜLHÜSEYN ƏHMƏDOVUN ÇIXIŞI

Möhtərəm prezident!

Hörmətli müşavirə iştirakçıları!

Möhtərəm prezident, məlumat vermək istəyirəm ki, biz torpaq islahatı, sovxoz və kolxozların islahatı haqqında qanunları və Sizin 1997-ci il 5 may tarixli fərmanınızı rəhbər tutaraq rayonda islahata başlamışıq.

Saatlı rayonundakı torpaqların 49 min 611 hektarı dövlət mülkiyyətində, 31 min 743 hektarı bələdiyyə mülkiyyətində saxlanılıb, 37 min 693 hektarı isə özəlləşdirilibdir. Rayonu-muzda 1997-ci ilin əvvəlində 65 kolxoz var idi. Bizdə vaxtilə 3-4 kənd bir kolxoz idi. 1990-cı ilədək həmin kolxozlar parça-lanmışdı və onların sayı, dediyim kimi, 65-ə çatmışdı. Bu gün Saatlıda bir kolxoz da yoxdur. Biz həmin kolxozların bütün torpaqlarını, əmlakını camaata paylamışıq. Rayonda adam-başına orta hesabla 51 sot torpaq sahəsi düşür. Saatlıda 70 min 468 nəfər torpaq payı almışdır.

Heydər Əliyev: Demək, 70 mindən çox adam torpaq sahəsi alıb?

Gülhüseyn Əhmədov: Bəli.

Heydər Əliyev: Rayonda əhali nə qədərdir?

Gülhüseyn Əhmədov: Saatlının əhalisi 83 min nəfərdir. [99-100]

Möhtərəm prezident, rayonumuzda 1130 kəndli fermer, payıbəlli təsərrüfatlar, kiçik müəssisələr, kooperativlər yaranmışdır. Biz torpaqların hamısını camaata paylamışıq. Torpaq alanların demək olar ki, 50 faizi öz qohum-əqrəbaları ilə birlikdə işləyirlər.

Mən Sizə açığını deyim ki, böyük narahatlıq hissi keçirirdim. Belə ki, şum getmirdi. Mən Ramiz Mehdiyevə də, Abbas Abbasova da, Yusif Hübətova da bu narahatlığım barədə söhbət açmışdım. Yoldaşlar mənə dedilər ki, narahat olma, camaat özü torpağını əkəcək.

Möhtərəm prezident, biz torpaqları kəndlilərə əsasən iyul-avqust aylarında payladım. Noyabrın 4-5-dən sonra camaat torpağa elə girişdi ki, Saatlı rayonunda əvvəlki illərdəki qədər taxıl səpildi. Mən Sizə açıq deyim ki, kolxozlar mövcud olanda biz əkinləri suvarmaq üçün adam tapmırıq. Bunu gizlətmək lazım deyil. Tapdığımız suçular da suyu başlı-başına buraxırdılar ki, sabahadək hara gedirsə-getsin. Ancaq noyabr ayında biz gedib gözdük, gördük ki, bir hektar sahədə orta hesabla 4-5 adam əkin suvarır.

Heydər Əliyev: Suçuların sayı artıb?

Gülhüseyn Əhmədov: Cənab prezident, yəni bu torpaq özünüdür. O bilir ki, bu torpağı yaxşı saxlamalıdır, becərməlidir. İndi rayonda xüsusiyyətçilik yaranıb. Mən 1997-ci ildə rayonda az pambıq istehsal olunduğunu da etiraf etməliyəm. Bunun da əsas səbəbi o idi ki, hava şəraiti pis oldu, pambığın satış qiyməti aşağı düşdü.

İşin bugünkü gedişi pis deyil. Camaat yaxşı şum edir, arat qoyur, torpağı yaz əkininə hazırlayır. Bu da onu göstərir ki, camaat öz torpağını boş qoymayacaqdır.

İndi biz özəlləşdirilən müəssisələrlə kəndlilər arasında müqavilələr bağlanmasına xüsusi fikir veririk. Məsələn, rayonda pambıqtəmizləmə, şirə zavodları, taxıl şirkəti özəlləşdirilibdir. Hazırda şirə zavodunun işçiləri gəlib kəndlilərlə müqavilə [100-101] bağlayırlar ki, mən sizə toxum, gübrə verəcəyəm, siz 10 hektarda pomidor əkib mənə verin, tomat hazırlayım. Taxıl şirkəti müqavilə bağlayır ki, mən sizə bu qədər gübrə verəcəyəm, mənə bu qədər taxıl lazımdır.

Möhtərəm prezident, mən hesab edirəm ki, camaatın pambıq əkməyə marağı böyükdür.

Heydər Əliyev: Keçən il neçə hektar sahə pambıq altında olub?

Gülhüseyn Əhmədov: 15 min 500 hektar.

Heydər Əliyev: İndi bu il 15 min 500 hektar sahədə pambıq əkiləcək, yoxsa yox?

Gülhüseyn Əhmədov: Cənab prezident, mən bu suala cavab verməyə bir az çətinlik çəkirəm. Çünki torpağı camaata paylamışıq.

Heydər Əliyev: Mən başa düşürəm. Amma sən rayondasan, ona görə də deyə bilərsən.

Gülhüseyn Əhmədov: Belə hesab edirəm ki, 12-13 min hektar sahədə pambıq əkiləcək. Əgər pambıqçılıq üzrə Səhmdar Cəmiyyəti kəndlilərlə yaxşı müqavilə bağlasa, aldığı pambığın pulunu vaxtılı-vaxtında ödəsə, bu sahəyə marağ daha da artar.

Mən belə görürəm ki, yazda rayonda bir hektar da olsun sahə boş qalmayacaq. Camaat pambıq, kartov, soğan, bir sözlə, nə istəyir əkəcək.

Möhtərəm prezident, mən İrşad müəllimə də bu barədə demişəm, camaat aqroservislərin yaradılmasına o qədər də ehtiyac duymur. Kolxozun əmlak payı bölünəndə kənd təsərrüfatı texnikası da adamlara satıldı, paylandı. Doğrudur, 1990-cı ildən bəri Saatlı rayonunda bir ədəd də texnika alınmayıb. Amma buna baxmayaraq, rayonumuzda kənd təsərrüfatı texnikası sarıdan da çətinlik yoxdur. Məsələn, biz taxıl əkini zamanı bunu hiss etmədik. Yanacağı da camaat özü gedib alır. [101-102]

Cənab prezident, bunu da etiraf edirəm ki, vaxt var idi, kolxozun yanacağından kim necə istəyirdi o cür də istifadə edirdi. Rayona gələn hər kəs dövlətin yanacağını doldurub aparırdı. Ancaq indi belə şeylər yoxdur. Hamı bilir ki, bu yanacaq onun özünüdür, ondan qənaətlə istifadə etməlidir, torpağı əkməlidir, becərməlidir.

Mən inanıram ki, əgər pambıqçılıq üzrə səhmdar cəmiyyətlər kəndlilərlə sərfəli müqavilə bağlasalar, pambığın bir kiloqramını 1400, 1500 manata alsalar, bu sahə sürətlə inkişaf edər.

Heydər Əliyev: Siz bu işlərə nəzarət edirsinizmi?

Gülhüseyn Əhmədov: Bəli, əlbəttə ki, nəzarət edirik. Doğrudur, pambıqtəmizləmə zavodu özəlləşdirildiyinə görə biz onun işinə o qədər də nəzarət edə bilmirik.

Heydər Əliyev: Yox, zavoda nəzarət etmirsiniz. İndi deyirsiniz ki, rayonda 13 min hektar pambıq əkiləcək. Yəqin buna nəzarət edilməlidir. Qarşıya çıxan problemləri həll etmək, kömək göstərmək

lazımdır. Mən bunu ona görə deyirəm ki, icra hakimiyyəti başçıları belə hesab etməlidir ki, torpaq kəndliyə verildi, pambıqtəmizləmə zavodu da özəlləşdirildi, - demək, mən əlimi yuyub kənara çəkməliyəm. Belə ola bilməz. Siz pambıqçıya da, zavoda da kömək etməlisiniz.

G ü l h ü s e y n Ə h m ə d o v: Möhtərəm prezident, bizim köməyimiz ondan ibarətdir ki, biz birinci növbədə kəndləri gəzirik, camaatı başa salırıq. Mən bu müşavirədən qabaq Nadir Nəsirovla da bu barədə söhbət etdim.

Bilirsiniz ki, əvvəllər kəndlərdə böyük su kanalları var idi. İndi camaat yığışb kanalı özü qazır, təmizləyir. Çünki həmin kanalları onlar üçün heç kim qazmayacaq, təmizləməyəcək. Vaxtilə kəndlərdəki kanalları kolxoz qazdırırdı, amma indi bu işi hər kəs özü görməlidir. Camaat gərək pambıqçılıq üzrə Səhmdar Cəmiyyətlə indidən müqavilə bağlasın ki, həmin cəmiyyət də onları toxumla, gübrə ilə vaxtında təmin etsin. [102-103] Biz rayon üzrə 15 min hektar sahədə pambıq əkmək üçün çiyid götürmüşük, hazır saxlamışıq, hətta başqa rayonlardan ehtiyacı olanlara vermək üçün ehtiyatımız vardır. Yeri gəlmişkən deyim ki, taxıl səpini zamanı bizdən toxum istəyən heç olmadı. Kəndlilər toxumu özləri tədarük etmişdilər, olmayanlar da axtarıb tapmışdılar. Ona görə də taxıl səpini yaxşı getdi. Doğrudur, çiyid ehtiyatı yaratmaq bir az çətindir.

H e y d ə r Ə l i y e v: Çiyid əkin üçün hazırlanmalıdır.

G ü l h ü s e y n Ə h m ə d o v: Bəli, çiyid pambıqtəmizləmə zavodunda hazırlanmalıdır.

Cənab prezident, bizdə işlər belə qurulur. Mən inanıram ki, bu işlər yaxın 1-2 ildən sonra çox yüksək nəticələr verəcəkdir. Torpağı camaata paylamışıqsa, demək, bunun nəticəsi müsbət olacaq.

H e y d ə r Ə l i y e v: Camaatın dolanışıqı, maddi vəziyyəti necədir?

G ü l h ü s e y n Ə h m ə d o v: Möhtərəm prezident, camaatın vəziyyəti indiki şəraitdə ümumən yaxşıdır. Mən hesab edirəm ki, 3-4 aydan, taxıl biçinindən sonra daha yaxşı olacaqdır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Yox, indi necədir? Çünki müxalifətdə olan bəzi şəxslər – respublikada olanlar da, Azərbaycandan qaçıb xaricdə yaşayanlar da bəyanatlar verirlər ki, Azərbaycan əhalisinin 95 faizi, hətta bəziləri deyir ki, 98 faizi aclıq içindədir. Sən bu barədə nə deyə bilərsən?

G ü l h ü s e y n Ə h m ə d o v: Möhtərəm prezident, mən hesab edirəm ki, belə şey yoxdur. Onsuz da onlar hay-küylə məşğuldurlar.

H e y d ə r Ə l i y e v: Onların hay-küylə məşğul olduğunu mən səndən də yaxşı bilirəm. Sən de görüm vəziyyət nə təhərdir?

G ü l h ü s e y n Ə h m ə d o v: İndi camaatın vəziyyəti çox yaxşıdır. Camaat taxılla tam təmin olunubdur. Möhtərəm [103-104] prezident, bu gün taxılın kiloqramı bazarda 450-500 manata satılırsa, daha bundan ucuz nə ola bilər?

H e y d ə r Ə l i y e v: İnsan təkcə taxılla yaşamır, başqa şeyləri də var?

G ü l h ü s e y n Ə h m ə d o v: Möhtərəm prezident, camaatın torpağı, heyvanı, toyuğu var. Bizdə elə adam var ki, həyatındakı torpağı ildə 2-3 dəfə əkir, çünki onun dolanışıqı buradandır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Onları mənə izah etmə, camaat necə dolanır?

G ü l h ü s e y n Ə h m ə d o v: Camaat indi yaxşı dolanır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Evi, yeməyi, içməyi var? Paltar alır? Avtomobili var?

G ü l h ü s e y n Ə h m ə d o v: Bəli, hər şeyi var. Avtomobili olan da var, olmayan da.

Möhtərəm prezident, təbii ki, təzə ailə quranların çətinliyi də var. Hamı, qohumu-əqrəbası köməkləşib bir ev düzəldirlər. İnandırırıram ki, yığışb belələrinə çox yaxşı şərait yaradırlar.

H e y d ə r Ə l i y e v: Mən onu demirəm. Deyirlər ki, camaatın 95 faizi acdır, mən bu haqda soruşuram.

G ü l h ü s e y n Ə h m ə d o v: Xeyr, mən açıq etiraf edirəm ki, bizim rayonda belə şey yoxdur. Camaat çox yaxşı yaşayır.

İMİŞLİ RAYON İCRA HAKİMİYYƏTİNİN BAŞÇISI ƏLİ MƏMMƏDOVUN ÇIXIŞI

Möhtərəm prezidentimiz!

Hörmətli müşavirə iştirakçıları!

İcəzənizlə, İmişli rayonunda aqrar islahatların gedişi və pambıqçılıq sahəsində mövcud vəziyyət barədə məlumat verim.

Möhtərəm prezident, İmişli rayonunda aqrar islahatlar inamla davam edir. Əlbəttə, ötən müşavirələrdə Sizin verdiyi [104-105] niz tapşırıqlar, ümumiyyətlə, bu sahəyə böyük diqqətiniz biz imişliləri daha gərgin işləməyə sövq edibdir.

Rayonda heyvandarlıq üzrə islahat tam başa çatıbdir. Rayon üzrə 36 min hektar torpaq sahəsi 68 min adam arasında bölünməlidir. Adambaşına 0,54 hektar torpaq düşür. Rayondakı 46 təsərrüfatdan 41-də islahat artıq başa çatıbdir. Torpağın 92 faizi püşkatma yolu ilə və "Torpaq islahatı haqqında" qanunun tələblərinə ciddi əməl etməklə bölünüb kəndlilərə verilmişdir.

İmişlidə üç kolxoz 50-60 ildir ki, qışlaq ərazisində yerləşir və onların torpaqları dövlət fonduna daxildir. Bu kolxozların yerləşdiyi ərazilərdə torpaqların şəxsi mülkiyyətə verilməsi məsələsi bu yaxınlarda Nazirlər Kabinetində müzakirə edilib həll olunacaqdır. Digər iki kolxoz isə şəhərə bitişik ərazidə yerləşir. Hazırda hər iki təsərrüfatda gərgin iş gedir, siyahılarda dəqiqləşdirmə aparılır.

Yenə də deyirəm, rayonun qalan təsərrüfatlarında torpağın şəxsi mülkiyyətə verilməsi işi başa çatmışdır. Həmin beş təsərrüfatda da uzağı 20 günə torpağı bölüb öz sahiblərinə verəcəyik.

Möhtərəm prezident, Azərbaycanın aqrar bölməsi elə bir məsuliyyətli mərhələyə gəlib çatıb ki, qısa müddətdə onun yüksək inkişafına qətiyyən şübhə ola bilməz. Mən istəyirəm ki, bu fikrimi misallarla izah edim.

Taxıl əkini dövründə İmişlidə toxum problemi var idi. Biz bunu əvvəldən bilirdik. Ona görə də toxum əldə etmək üçün bir neçə yerlə əlaqə saxlamışdıq. Rayondakı fermerlərin 80 faizi taxıl əkininə qalmış az vaxtda çox yüksək keyfiyyətli toxum əldə etdilər və İmişlidə 38 min hektar sahədə səpin aparıldı.

Bilirsiniz ki, ötən il pambıq az istehsal edildi. Amma məhsulun az istehsal olunmasının səbəbi pambıqçılığa münasibətdə deyil. Ötən il İmişlidə mütəxəssislərin hesablamalarına görə 25 min ton pambıq gözlənilirdi. Ancaq havaların birdən-[105-106]birə pisləşməsi buna imkan vermədi. Yoldaşlar mənə deyir ki, hər 15-20 ildən bir pambıqçılıq üçün belə əlverişsiz hava şəraiti olur. Bax, bunun nəticəsində də keçən il pambıq məhsulu istehsalı xeyli aşağı düşdü. İmişli rayonu ötən il 11 min ton pambıq istehsal etdi və əlbəttə, bu, çox az idi.

Möhtərəm prezidentimiz, biz rayonun 41 təsərrüfatında torpaqları pambıq səpininə qədər bölüb camaata vermişdik. Ona görə də müəllim də, həkim də, böyük də, kiçik də, bir sözlə, hamı becərmə başlayandan mövsümün sonunadək sahələrdə işlədi. Amma iş elə oldu ki, hava şəraiti yüksək məhsul əldə etməyə imkan vermədi.

Möhtərəm prezident, biz yaxşı bilirik ki, Siz aqrar islahatların həyata keçirilməsinə xüsusi diqqət yetirirsiniz. Mənə elə gəlir ki, əhalinin pambıqçılığa marağı böyükdür. Amma bir-iki vacib məqamı unutmaq olmaz. Əgər pambığın satış qiyməti lazımi səviyyəyə qaldırılsa, - bu qiymət libe-rallaşdırıla da bilər, - yığılan məhsulun pulu vaxtında ödənil-sə, əlavə heç bir problem ola bilməz.

Pambıqtəmizləmə zavodları indi səhmdar cəmiyyətlərə çevrilmişdir.

Heydər Əliyev: Sizdə pambıqtəmizləmə zavodu var?

Əli Məmmədov: Bəli, var. Rayon kənd təsərrüfatı idarəsinin ali təhsilli 6 nəfər mütəxəssisi hazırda yerlərdə fermerlərlə pambıqçılıq üzrə Səhmdar Cəmiyyəti arasında müqavilə bağlanması işi ilə məşğuldur. Bu günədək rayon üzrə 14 min 400 hektar sahədə pambıq əkilməsi üçün müqavilələr imzalanıb.

Heydər Əliyev: Keçən il neçə hektar sahədə pambıq əkilmişdi?

Əli Məmmədov: Keçən il 13 min 400 hektarda pambıq əkməmişdik. Bu il ötən ildəkindən min hektar çox sahədə pambıq əkilməsi barədə müqavilə imzalanmışdır. [106-107]

Heydər Əliyev: Demək, bu müqavilə pambıqtəmizləmə zavodu, yəni Səhmdar Cəmiyyət ilə torpaq sahibləri arasında imzalanıb?

Əli Məmmədov: Bəli. Rayonda 1250 kəndli fermer təsərrüfatı var. Zavod onlara şum etmək üçün yanacaq verir. Ona görə də indi şumlama işi sürətlə davam edir. Mən yenə deyirəm, onlar problemi köklü surətdə həll etməyə imkan vermir. Mənə elə gəlir ki, alıcı təşkilatlar arasında ciddi rəqabət olmalıdır. Pambığın qiyməti artırılmalıdır və toplanmış məhsulun pulu vaxtında ödənilməlidir.

Möhtərəm prezidentimiz, indi kəndli öz haqq-hesabını çox yaxşı bilir. O bilir ki, bir hektar sahədən nə qədər gəlir götürmək olar və təbii ki, ən çox gəlir gətirə bilən bitkini əkməyə üstünlük verir. Azərbaycanda pambıqdan çox gəlir gətirən bitki yoxdur. Ona görə də sözsüz ki, pambıq əkilməlidir. Pambıq həm də ölkəmiz üçün strateji məhsuldur. Amma pambıqçılığın inkişaf etdirilməsi üçün real şərait yaradılmalıdır. Yenə də deyirəm, o da qiymətdən, məhsulun haqqının vaxtında ödənilməsindən asılıdır.

Mən fermerlərlə tez-tez görüşürəm. Sizi inandırırım ki, əgər yığılan pambığın pulu vaxtında ödənilsə, lazım olan gübrəni də, başqa şeyləri də özləri alırlar. İndi camaat çoxlu mal-qara da saxlayır, digər gəlirləri də var. Bax, bunun hesabına da pambıqçılığı inkişaf etdirə bilərik.

İmişli rayonu aqrar islahatları ən uzağı bu ilin aprel ayının sonunadək başa çatdıracaqdır.

Heydər Əliyev: Torpaq tamamilə şəxsi mülkiyyətə veriləcək, sahibkarlar yaranacaq?

Əli Məmmədov: Bəli.

Cənab prezidentimiz, icazə verin, bir məsələ barədə də öz fikrimi bildirim. Respublikamızda gedən müsbət işləri, ölkənin inkişafını gözü götürməyən bədxahlarımız vardır. Belələri həmişə olub, bu gün də var. Onlar istəyirlər ki, sözlərini öz [107-108] səviyyələrində olan adamlar vasitəsilə xalqa çatdıralar. Təbii ki, bu da mümkün deyil.

Möhtərəm prezidentimiz, dörd il bundan əvvəlki dövrlə indini müqayisə etsəm, deyə bilərəm ki, vaxt var idi, İmişlidə aclıq, səfalət baş alıb gedirdi. Amma indi vəziyyət çox yaxşıdır. Məsələn, həmin dövrdə çörək zavodlarının heç biri işləmirdi, onların hamısının qapısı bağlı idi. İmişli camaatının hamısı çörəyi Bakıdan alıb qatarla gətirirdi. Mən bunun şahidi olmuşam, qohumlarım da mənə dəfələrlə deyiblər ki, dörd il bundan əvvəl Bakıdan gələn qatarın vaqonlarında çörək bağlamalarının əlindən tərpnəmək

olmurdu. Bir çoxları da çörəyi Bakıdan alıb gətirib İmişlidə satırdılar. Amma bu gün İmişliyə kənardan bir kiloqram da çörək gəlmir. Bu gün rayonda istehsal edilən çörək əhalinin tələbatını artıqlaması ilə ödəyir. İmişlidə bütün çörək zavodları hazırda işləyir.

Əgər dörd il bundan qabaq Bakıda da, İmişlidə də, digər rayonlarda da dilənçi əlindən tərpenmək olmurdusa, bu gün onlar görünür. İmişlidə dilənçi yoxdur. Mənə müraciət edənlərdən də hiss olunur ki, köməyə ehtiyac duyanların sayı xeyli azalıbdır. Bu, sevindirici haldır.

Rayonda pensiyaçıların təqaüdü, büdcədən maliyyələş-dirilən təşkilatların əmək haqqı 100 faiz ödənilibdir. İmişlidə xeyli yeni iş yerləri açılmışdır. Yeri gəlmişkən onu da deyim ki, torpaqlar şəxsi mülkiyyətə verildikdən sonra əhalidə mal-qara xeyli artmışdır. Camaatın digər sahələrdən də gəliri vardır. İmişlidə əhalinin yaşayış səviyyəsi gündən-günə yaxşılaşır.

Ölkəni talayıb aparən Rəsul Quliyev kimi adamların təbliğatçılarından biri bu yaxınlarda mənə rast gəldi. Mən gördüm ki, bu adama heç kim baş qoşmurdu. Atalar yaxşı deyib ki, dünyada ən dəhşətli şey aqlın çatışmazlığıdır. Mən bilmirəm, Rəsul Quliyevin aqlı olub, yoxsa yox, - bunu özü bilər. Amma vətəninə, millətinə, xalqına azca da olsa ürəyi [108-109] yanan, onun təəssübünü çəkən bir şəxs, vaxtilə yüksək vəzifədə işləmiş bir adam ölkənin varidatını talayıb, gedib xarici ölkədə respublikamıza qarşı təxribatla məşğul olmamalıdır.

İmişli rayonunda Rəsul Quliyevi və onun kimilərini müda-fiə edən iki-üç adam tapıla bilər. Belə bir adam tapıldı, məlum oldu ki, o, uzun illər həbsxanada yatmış, əqli cəhətdən də xəstədir. Rəsul Quliyev kimilərini yalnız belə adamlar müdafiyə edə bilərlər.

Möhtərəm prezidentimiz, İmişli rayonunun bütün əhalisi-nin Sizə böyük inamı, hörməti var. Onlar Sizi öz ürəklərində, qəlblərində yaşadırlar. Bu bir həqiqətdir ki, Siz bizim hər birimizə bütöv bir Azərbaycanı, dilimizi bəxş etmişiniz. Bu haqqı itirmək, ölkənin yüksəlişini görməmək ən azı nadanlıq-dır.

Mən bütün müşavirə iştirakçılarına üzümü tutub demək istəyirəm ki, Heydər Əliyev şəxsiyyətinin böyüklüyünü...

Heydər Əliyev: Söhbət şəxsiyyətdən getmir. Şəxsiyyət onsuz da görünür. Sən mənim sualıma cavab ver, camaat necə yaşayır?

Əli Məmmədov: Çox yaxşı.

Heydər Əliyev: Ac adam var? Bəziləri deyir ki, əhalinin 95 faizi acdır.

Əli Məmmədov: Möhtərəm prezidentimiz, sosializm quruluşu dövründə belə bir qayda-qanun var idi ki, hamı bərabərləşir. İndi biz real olaraq kapitalizm sistemində yaşayırıq. Bəzən məndən təxminən 10 yaş cavan, fiziki cəhətdən çox sağlam bir adam mənim yanıma kömək üçün gəlir. Yəni bu adam hər bir iş görə bilər. Möhtərəm prezident, indi elə bir şəraitdir ki, tənbel, əlbəttə, əziyyət çəkəcəkdir.

Heydər Əliyev: Belə adamlar neçə faiz təşkil edir?

Əli Məmmədov: Belələri təxminən 0,1-0,2 faiz təşkil edir.

Heydər Əliyev: 90 faiz deyil ki? [109-110]

Əli Məmmədov: Qətiyyən yox. Bu sözləri deyənlər dövlətçiliyimizi gözü götürməyənlər, milləti, Vətəni sevməyənlərdir. Onların heç bir sosial bazası yoxdur.

Heydər Əliyev: Onları dəvət edin, sizin rayona gəlsinlər, vəziyyəti görsünlər.

Əli Məmmədov: Kim istəyir gəlsin. Mənim çıxışımı yəqin ki, televiziyaadan eşidəcəklər – gəlsinlər, mən onlara vəziyyəti göstərim.

Heydər Əliyev: Gəlsinlər, görsünlər.

BEYLƏQAN RAYON İCRA HAKİMİYYƏTİNİN BAŞÇISI XASAY ƏHMƏDOVUN ÇIXIŞI

Çox hörmətli, möhtərəm prezident Heydər Əliyev!

Sizin çox uzaqgörənliklə apardığınız siyasət nəticəsində respublikamızda aqrar islahatlar öz bəhrəsini verməkdədir. Beyləqan rayonunun əhalisi bu gün məhz bu müsbət nəticələrdən sözün əsl mənasında bəhrələnir.

Beyləqan rayonunda 67 min 725 hektar torpaq sahəsi tamamilə şəxsi mülkiyyətə verilmişdir, 12 min 209 ailə torpaq payı almışdır. Torpaq payı verilmiş ailələrdən 2 min 557-si dövlət aktı almış, onların hər biri öz torpağının sahibidir.

Möhtərəm prezident, bildiyiniz kimi, Beyləqan həm də heyvandarlıq rayonudur. Keçmişdə buradakı 31 təsərrüfatda 171 min baş qoyun, 17 min baş mal-qara var idi. Rayonda damazlıqla məşğul olan bir təsərrüfatdan başqa, qalan təsərrüfatlarındakı bütün heyvanlar əhaliyə verilmişdir. Aparılan araşdırmalar göstərir ki, hazırda rayon əhalisində olan heyvanların sayı 217 min başa çatmışdır.

Heydər Əliyev: Bəs keçən il nə qədər idi?

Xasay Əhmədov: Cənab prezident, biz islahatları aparmağa başlayanda rayonda 171 min baş xırdabuynuzlu [110-111] heyvan var idi. Bunun 29 min başı damazlıq təsərrüfatında saxlanılır.

Heydər Əliyev: İndi xırdabuynuzlu heyvanların baş sayı 217 minə çatıb?

Xasay Əhmədov: Bəli, hələ bəlkə bundan da çoxdur.

Möhtərəm prezident, biz əldə etdiyimiz bu yüksək nailiyyətləri şəxsən Sizin Beyləqan camaatına göstərdiyiniz qayğının nəticəsi kimi qiymətləndiririk. Bu gün beyləqanlılar çox yüksək əhval-ruhiyyədə işləyirlər.

Cənab prezident, bayaq Siz soruşdunuz ki, xalq bu aqrar islahatların həyata keçirilməsini necə qarşılayır?

Möhtərəm prezident, bütün əhali belə hesab edir ki, Siz aqrar islahatların həyata keçirilməsi ilə əlaqədar xalqımıza gələcək bəxş etmişiniz. Siz bütün ailələrin xoşbəxt sabahına uğurlu bir yol açmışınız. Məsələn, bu gün balaca bir uşaq da deyir ki, bura bizim torpağımızdır, mülkiyyətimizdir və biz öz torpağımızın sahibiyik.

Saatlı Rayonu İcra Hakimiyyəti başçısının da dediyi kimi, əvvəlki illərdə taxıl əkinində müəyyən çətinlik var idi. Məsələn, o vaxt biz başqa yerlərdən, o cümlədən Bərdə, Qazax rayonlarından 3 min 700 tondan çox toxum almışdıq. Amma bu il biz heç bir çətinlik çəkmədik. Keçən il 12 min hektar sahədə taxıl əkmədik, amma bu il 15 min 600 hektar sahədə səpin apardıq.

Heydər Əliyev: Yəni toxum almaq üçün sənin heç bir çətinliyin olmadı?

Xasay Əhmədov: Bəli. Taxıl səpinində mənim heç bir əziyyətim olmadı.

Heydər Əliyev: Camaat özü gedib, toxum alıb, gətirib, əkilir və nəticədə keçən ildəkindən də çox əkilir.

Xasay Əhmədov: Bəli. Keçən ildəkindən 4 min hektar çox sahədə taxıl əkilir. [111-112]

Möhtərəm prezident, əlbəttə ki, bütün bunlar Sizin müdrikcəsinə, peyğəmbərcəsinə apardığınız siyasətin və aqrar islahatların həyata keçirilməsinə göstərdiyiniz diqqət və qayğının nəticəsidir. Siz təkcə son bir ildə aqrar islahatların həyata keçirilməsi vəziyyətinə həsr olunmuş dördüncü müşavirə keçirirsiniz, vaxtınızı bu işə sərf edirsiniz. Hələ aqrar islahatlar, torpaq islahatı haqqında qanunlar Sizin tapşırığı-nızla xalqın müzakirəsinə verildəndə camaat çox doğru-düzgün başa düşdü ki, bizim gələcəyi görəndə müdrik prezidentimiz hər bir ailənin, adamın qayğısını, fikrini çəkir.

Möhtərəm prezidentimiz, bu il Beyləqanda 14 min 800 hektar sahədə pambıq əkilməsi barədə müqavilə bağlanmışdır. Camaat artıq həmin sahələrdə şum edir. Desəm ki, hamının gördüyü iş eyni səviyyədədir, bu, düzgün olmaz. Yanacaq sarıdan çətinlik çəkənlər də var. Mən müvafiq təşkilatlarla əlaqə saxlamışam. Biz bu məsələnin tezliklə həll olunmasına çalışırıq.

Heydər Əliyev: Yanacağı torpaq sahibləri özləri almalıdırlar.

Xasay Əhmədov: Onlara yanacaq pambıqtəmizləmə zavodu, yəni Səhmdar Cəmiyyəti ilə torpaq sahibləri arasında bağlanmış müqaviləyə əsasən əvvəlcədən avans kimi verilir. Artıq 8 min hektar sahə qış aratına qoyulubdur. 15 min 560 hektar taxıl sahəsində yüksək səviyyədə cücərti alınmışdır.

Möhtərəm prezident, Beyləqan camaatı hər gün Sizin nəfəsinizlə yaşayır. Çünki Siz onlara Beyləqanı yenidən vermişiniz, yeni bir Azərbaycan bəxş etmişiniz.

Bayaq Siz əhəlinin əhval-ruhiyyəsinin necə olmasını soruşdunuz. Mən bir kəndli balası kimi deyirəm, indi hər bir adamın geydiyi yaxşı kostyumu, paltarını on il bundan əvvəl on nəfər geyinə bilmirdi. İndi adamların əhval-ruhiyyəsi çox yaxşıdır. Onlar torpağa ürəkdən bağlanmışlar. İndi hər kəs başa düşür ki, o, öz gələcəyi üçün çalışır. [112-113]

Cənab prezident, Beyləqan rayonunun əhalisi Sizin daxili və xarici siyasətinizi daim dəstəkləyir, müdafiə edir. Biz aqrar islahatların müvəffəqiyyətlə başa çatması üçün əlimizdən gələni edəcəyik.

Heydər Əliyev: Sizin rayonda qaçqınlar yaşayır?

Xasay Əhmədov: Möhtərəm prezident, rayonumuzda 28 minə yaxın qaçqın yaşayır. Başqa rayonlardan fərqli olaraq bizim rayonda qaçqınların hamısı tarlalarda işləyir. Siz gözəl bilirsiniz ki, vaxtilə Beyləqan rayonu Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı, Laçın rayonlarının əhalisi hesa-bına təşkil edilmişdir. Rayonumuzda məskunlaşmış qaçqınların hamısı öz qohum-əqrəbalarının yanındadır, onların hamısı işləyir. Biz bələdiyyə mülkiyyətində qalmış 6 min 800 hektar torpaq sahəsinin hamısını müvəqqəti istifadə üçün birinci növbədə qaçqınlara, köçkünlərə vermişik. Onların heç bir problemi yoxdur. Yoldaşlar gəlib vəziyyəti görüblər. Sizi inandırırım ki, ayda bir qaçqın da qəbula gəlmir. Biz onlarla yerlərdə görüşürük. Qaçqınların hamısı yerli adamlarla qay-nayıb qarışıbdır.

Heydər Əliyev: Heç bir problem yoxdur?

Xasay Əhmədov: Xeyr, yoxdur.

KONSORSİUMUN DİREKTORU NURİ PAKSUNUN ÇIXIŞI

Möhtərəm Prezident!

Öncə, özəlləşdirmə haqqında qanun çıxararaq hərraclarda iştirakımıza icazə verdiyinizə və mənə də burada çıxış üçün söz verdiyinizə görə təşəkkürümü bildirirəm.

Şəxsən mən Sizi dahi və uzaqgörən bir insan kimi ilk dəfə 1992-ci ilin əvvəlində Naxçıvanda tanımış və o dəhşətlər altında Naxçıvanda və bütün Azərbaycanda gördüyünüz işlə[113-114]rin şahidi olmuşam. Vaxtilə Azərbaycan və Rusiya dövlətlərinin razı olmamasına baxmayaraq, Türkiyə ilə Azərbaycanın yeganə ortaq sərhədini açıb iki ölkənin ən yüksək inkişafının ancaq sərbəst, özəl iqtisadiyyat vasitəsilə olacağını qeyd etmişiniz. O zamankı Baş nazir, indiki cümhur başkanı Süleyman Dəmirələ söylədiyiniz “Biz yardım istəmirik, ticarət istəyirik” sözləriniz hələ də yadımızdadır. “Ümid körpüsü”nü açdınız, hətta dəmir yolu körpüsünü hazırladınız. Mən öz narazılığımı bildirəcəyəm, - biz dövlət tərəfindən dəmir yolunu birləşdirə bilmədik. Əgər birləşdirsəydik, yol açılacaq və ticarət davam edəcəkdik.

Heydər Əliyev: İnşallah, o da birləşəcək.

Nuri Paksu: Bu, Sizin irəlini görməyinizdir. O siyasətə paralel siyasətlər Türkiyədə və Azərbaycanda aparılmadığından, nələr itirdiyimizi Rusiya, Özbəkistan və Qazaxıstanla sazişlər bağlamış iş adamlarımız hiss edirlər. Naxçıvanda ilk ticarətin başladığı dövrdə çox işlər nəzərdə tutmuşduq, amma yol açılmadığından bunlar hamısı ləğv olundu. Əgər bunlar davam eləsəydi, Naxçıvan magistral ticarətin çox mühüm məntəqəsinə çevriləcəkdik. Siz o yolu açdınız, amma təəssüf ki, bu işlər davam eləmədi. İnşallah, ümid edirik ki, bu yol açılacaq və ticarət davam edəcəkdir.

1997-ci ilin avqustunda keçirilən hərraclarda Türkiyə şirkətləri tərəfindən 14 pambıqtəmizləmə zavodunun səhm paketləri alınmışdır. Bu şirkətlər mövcud çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün konsorsium kimi işləməyi qərara almış və məni nümayəndə təyin etmişlər.

Öncə, bu çətin şəraitdə özəlləşdirmə kimi çox ağır, amma gərəkli bir işə başladığınız üçün ürəkdən gələn təbriklərimi söyləmək istəyirəm.

Çıxışımı üç istiqamətdə davam etdirmək istəyirəm. Birincisi, özəlləşdirmə ərafəsi; ikincisi, mövcud vəziyyətimiz; üçüncüsü, görmək istədiyimiz işlər. [114-115]

Cənab Prezident, zavodların səhm paketləri alınandan sonra gördüklərimizdən çox dilxor olduq: zavodların külli miqdarda – 400 milyard manat borcları var.

Heydər Əliyev: 400 milyard?

Nuri Paksu: 400 milyard manat. Bunu deməklə kimisə günahlandırmaq fikrində deyiləm. Xəstəliyi təyin edə bilməsək, müalicəsini edə bilmərik. Bunların hamısının müəyyən səbəblərdən, çətinliklərdən meydana gəlməsi məlumdur. Ancaq bunların səbəblərini qısaca söyləsək deyə bilərik ki, birincisi, 1995-ci ilin məhsulunun satışı çox yubandırılmışdır. 1996-cı il avqustun axırına qədər onun cəmi 15 faizi satılmışdı. Təzə ilin məhsulu yığılanda köhnə ilin məhsulunun 80-85 faizi anbarlarda keyfiyyətini itirməkdə idi. Zavodlara orta hesabla 130 faizlə ssuda verilmiş, mahlicə isə bir ildən çox gözləmək lazım gəlmişdir. Hörmətli prezidentin apardığı siyasət nəticəsində dollara nisbətə manatın məzənnəsi aşağı düşmüş, əksinə, qalxmışdır. Belə bir vəziyyətdə bizim borcumuz artmış, mal isə dəyərini itirmişdir.

İkincisi, 1996-cı ilin məhsulu dünya qiymətləri nəzərə alınmadan, hər kiloqramı əlavə dəyər vergisi daxil olmaqla 1680 manata satın alınmışdır. Bəzi icra hakimiyyəti başçıları burada şikayət edirlər ki, biz pambığı ucuz alırıq. Lakin qiymətləri biz təyin etmirik, dünya bazarı formalaşdırır. Biz malımızı həmin bazara uyğun olaraq satmağa məcburuq. Bank faizləri nəzərə alınmamaqla hər kiloqramı 1550 manata gələn mahlicə orta hesabla bir dollara satılmışdır ki, bu da zavodların 120 milyard manat zərəmə düşməsi deməkdir. 1995-ci ilin məhsulunun qalığı və 1996-cı ilin məhsulu keçən ilin iyun ayınadək satılıb qurtarmışdır. Məhsulun qiymətini dövlət, satış qiymətini isə bazar təyin etdiyinə görə zavodların düşdüyü qalan 120 milyard manat zərəmə də diqqət yetiriləcəyinə inanıram. Bank faizlərinin həddən artıq yüksək olmasına və qiymət fərqlərinə baxmayaraq, pambıq zavodlarının [115-116] hesabına bir sıra konserv zavodları tikilmiş, kolxoz və sovxozların borclarının bir hissəsi pambıq zavodlarının üstünə yazılmışdır.

Dünya təcrübəsində olduğu kimi, Azərbaycan Respublika-sında “Əlavə dəyər vergisi haqqında” qanunun 5-ci maddə-sinə əsasən ixrac edilən malın əlavə dəyər vergisinin müxtəlif üsullarla geri qaytarılması prosesi illər boyu tətbiq olunmuşdur. Müxtəlif dövlət təşkilatlarına verilən məhsulun pulu alınmamışdır. Təkcə keçmiş “Xalq üçün mallar” Konserininin 54,5 milyard manat borcu vardır. Belə bir vəziyyətdə ssuda faizləri də artmaqda davam etmişdir. Pambığın qiymətinin yüksək saxlanmasına baxmayaraq, təsərrüfatların pullarının ödənilməsində problemlər yaranmış, zavodların kolxoz və sovxozlara külli miqdarda borcları qalmışdır. Bayaq dediyim kimi, bütünlükdə bu borclar 400 milyard manat təşkil edir.

Hörmətli Prezident, hazırda təmsilçisi olduğumuz zavodlarda 95 min 609 ton pambıq alınmış, əvəzində təsərrüfatlara 64 milyard manat pul verilmişdir. Bir ay ərzində bu rəqəm 75 milyard manata çatacaq və borcumuz qalmayacaqdır. Biz bu il torpağın şumlanması üçün 6 milyard manat avans vermişik və həmin məbləği keçən ilin məhsulunun qiymətinə daxil etmirik. Bundan məqsəd təsərrüfatları həvəsləndirmək və keçən ilin məhsulundan gəlir götürməyənlərə kömək göstərməkdir. Eyni zamanda, təsərrüfatları yanacaq - sürtkü materialları və ehtiyat hissələri ilə təmin etmək üçün də əlimizdən gələni etməyə çalışırıq.

Bir sıra problemləri aradan qaldırmaq üçün, özəlləşdirmə haqqında Sizin göstərişlərinizə əsasən, təsərrüfatlara onlardan aldığımız pambığın pulunu nağd olaraq birbaşa zavodda, yaxud da evlərində veririk (çünki bildirdik ki, əvvəllər insanlar pullarını almaqda çətinlik çəkir və narazı olurdular). Bu,

insanlarda bizə qarşı inam yaratdı. İşimizdə müəyyən problemlər və ya xərclər yaratsa da, camaatın rahatlığı üçün bunu [116-117] etdik. Beləliklə, illərdən bəri pullarını almaqda çətinlik çəkdiqlərini söyləyən insanlardakı inamsızlığı az da olsa aradan götürdük. Dediym kimi, pulları ssuda borcu kimi deyil, avans olaraq verdik. Vaxtilə bu pullar ssuda kimi verilir və üstünə faiz gəlirdi.

Heydər Əliyev: O ssuda da sonra qaytarılmırdı.

Nuri Paksu: Hazırda bütün çətinliklərə baxmayaraq, keçən ilə nisbətən xeyli çox – 79 min hektara yaxın şum aparılmışdır. Müqavilə bağlamaq istədiyimiz təsərrüfatların hamısına şum aparmaq üçün kifayət edəcək qədər yanacaq pulu verilmişdir. Bundan başqa, ehtiyacı olanlar üçün digər xərcləri ödəməkdən ötrü əlavə pul göndərmişik.

İndi zavodlarımızda pambığın emalı başa çatmaqdadır. Mahlıc çıxımı orta hesabla 35 faiz olmuşdur.

Heydər Əliyev: Neçə faiz?

Nuri Paksu: 35 faiz.

Heydər Əliyev: İrşad Əliyev, siz heç vaxt 35 faiz verməmişsiniz.

İrşad Əliyev: Mən Ucarda işləyəndə 34 faiz verirdik.

Heydər Əliyev: Bəlkə sənə Ucarda bir heykəl qoyaq? Elə bildim, fəxr edirsən ki, 34 faiz vermisiniz.

İrşad Əliyev: Çox da, az da olur.

Heydər Əliyev: Ola bilər, birində 36 faiz olsun, birində 34 faiz. Amma orta hesabla 35 faizdir. Sən də Ucarda işləyəndə 34 faiz ala bilməmişdin. Bilirəm, mən Azərbaycanda bu işlə çox məşğul olmuşam, 31-32 faiz ən yüksək rəqəm idi. Amma əvvəlki zamanlarda 27-28 faizdən yuxarı çıxmırdı, elədirmi? Burada səndən savayı keçmiş kənd təsərrüfatçısı yoxdur, qalanların hamısı cavandır. Sən onlara nisbətən bir az çox görmüsən. Amma mənə 60-cı illər də, 70-ci illər də xatirimdədir. 60-cı illərdə 26-27 faiz alınırdı, sonra 30-31 faizə, mənə belə gəlir ki, daha sonra orta hesabla 32 faizə [117-118] qaldırdıq. Amma indi 34-35 faiz deyir. Axıra qədər 35 faiz saxlayacaqsınızımı?

Nuri Paksu: İnşallah, saxlayarıq.

Heydər Əliyev: Saxlayacaqsınız. Nə qədər emal etmişiniz?

Nuri Paksu: 28 min ton mahlıc almışığı, cəmi 33 min ton olacaqdır.

Heydər Əliyev: Qalanı o biri zavodlardandır? 154 min tondan 33 min tonu. İndi görək onlar nə qədər mahlıc alacaqlar.

Nuri Paksu: Eyni zamanda, mövsümün yarından çoxunun keçməsinə baxmayaraq, aşağı növlər, yəni 3,4,5,6-cı növ mahlıc 10 faizdən yuxarı deyildir.

Heydər Əliyev: Yoldaş Əliyev İrşad, bunlar möcüzə icad eləməyiblər ki, həmin şeydir. Sadəcə, indi bu, özlərininkidir. Ona görə birincisi, çox səliqə ilə işləyiblər, ikincisi də, oğurlanırlar. Yaxşı, bunlar texnologiyada bir dəyişiklik etməyiblər ki? Zavod həmin zavoddur, cihazlar həmin cihazlardır. Hələ keçən il hava pis olduğuna görə gərək xammalın keyfiyyəti əvvəlki ildəkindən aşağı olaydı. Burada İmişlinin icra hakimiyyəti başçısı deyirdi ki, hektardan 25 sentnerdən az pambıq götürülsə, rentabelli deyildir. Mən hesab edirəm, bunlar 25 sentnerdən mütləq çox götürəcəklər. Mən hesab edirəm, hamısı 25 sentnerdən artıq götürəcək, buna heç şübhə yoxdur. Bunlar da bu il 35 faiz mahlıc götürüblər, gələn il, inşaallah, daha da çox olacaqdır.

İrşad Əliyev: Bunlar yaxşı işləsələr, mahlıc çıxacaqdır.

Heydər Əliyev: Çıxacaq, mən də belə fikirdəyəm.

Nuri Paksu: Hörmətli Prezidentim, eyni zamanda bu il bizdə 6-cı növ mahlıc heç olmadı, emal eləmədik. 5-ci növ də yox səviyyəsindədir.

Heydər Əliyev: Ulyuk, lint deyirdilər, bəs onlar nə təhər? [118-119]

Nuri Paksu: Hörmətli Prezident, hamısı bir yerdə 2 faiz çıxdı.

Heydər Əliyev: Əvvəllər deyirdilər ulyuk belə gəldi, lint elə getdi. Abbas Abbasov bu işləri bilir, çox məşğul olubdur.

Nuri Paksu: Bütün bunlardan əlavə, Sizin göstərdiyiniz yolla, bu sistemin daxilində iş gördük. İnanıram ki, görəcəyimiz iş daha çox olacaqdır. Zavodlarda fəhlələrin maaşları, illərlə ödənilməyən maaşlar da daxil olmaqla, aybaay ödənilmişdir. İndiyədək 20 milyard manata qədər əmək haqqı verilmişdir. 4 milyard da köhnə illərin borcu idi. Zavodların bəzilərində işçilərin sayının həddindən artıq olmasını qarşılıqlı razılaşdırma əsasında normallaşdırmağa çalışmışıq. Çünki 200 adamın işləyəcəyi yerə əlavə adamlar götürülmüş, maaşları az olmaqla yanaşı, aylarla da ödənilməmişdir.

İşə başladığımızdan bu yana enerji, yanacaq, qaz, əmək haqqı, pambıq pulu üçün 92 milyard manat sərf edilmişdir. Gələn həftə bu rəqəm 105 milyard manat olacaqdır. Hörmətli Prezident, indiyədək bütün bunlar üçün 10 faizdən çox borcumuz yoxdur.

Bu işlərdə Sizin bir çox illər öncə əldə etdiyiniz nailiyyətlərə bir balaca yaxınlaşa bilsək bu, bizim üçün böyük göstərici olacaqdır. Çünki Siz o zaman hektardan 31 sentnerə qədər məhsul almısınız. Bizim ona çatmağımız bir az çətindir.

Heydər Əliyev: Alacaqsınız.

Nuri Paksu: Bu bizim borcumuzdur. Cənab Prezident, Sizin iqtisadi inkişafı ilə bağlı fikirlərinizə əsaslanaraq, biz gələcəkdə Azərbaycanın bir xammal anbarı deyil, irlük, parça, toxuculuq malları satan ölkə olmasını arzulayırıq. Məsələn, son on ildə Türkiyədə bu sahədə istehsal 3 dəfə artmış, 10 milyard dolları ötmüşdür. İnşallah, Sizde də toxuculuqda, iplik sənayesində inkişafa nail ola bilsək, Azərbaycanda xam pambıq satışında əldə ediləndən 4-5 dəfə artıq fayda olacaqdır. [119-120]

Çiyid səpininə gəldikdə isə, onun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması ilə yanaşı, səpilən çiyidin miqdarını da azaltmağa çalışacağıq. İndi adətən, bir hektara 80 kiloqram çiyid səpi-rik, gələcəkdə 20 kiloqram olacaqdır.

Heydər Əliyev: 80 kiloqram əvəzinə 20 kiloqram?

Nuri Paksu: Onu xüsusi cərgələrlə əkəcəyik, bu da ildə təxminən 8 min ton çiyidə qənaət edəcəkdir. Eyni zamanda məhsuldarlıq artacaq, xərclər də azalacaqdır.

Amerika firmaları ilə danışıqlar aparırıq. Bizim texnologiyamız var, işləyir, amma emal prosesi çox vaxt alır, pambıq keyfiyyətini itirir. İndi yeni avadanlıq gətirəcəyik ki, bu da emal müddətini qısaldacaq, eyni zamanda malımızı bazara tez çıxara biləcəyik.

Heydər Əliyev: Zavodların avadanlığını dəyişdirəcəksiniz?

Nuri Paksu: İnşallah, dəyişdirəcəyik. Hazırda pambıq əkinlərinə dərman səpən texnika yox dərəcəsinədir. Buradakı insanlarla danışıqlar aparıb texnikanı gətirəcəyik.

İcazə versəniz, bir az da çətinliklərimizdən danışardım. Yanacağı təsərrüfatlara aldığımız qiymətə veririk ki, bu da olduqca artıq xərc deməkdir. Dünyanın hər yerində belədir ki, dövlət bəzi mallarda fermer təsərrüfatlarına kömək edir.

Heydər Əliyev: Nə demək istədiyini mən başa düşürəm. Baş nazirə baxıram.

Nuri Paksu: Məsələn, Türkiyədə gübrə alarkən dövlət onun qiymətinin 50 faizini geri qaytarır. Əgər mümkündürsə, fermer təsərrüfatlarına yanacaq verilməsinə qayğı göstərilsin ki, onlara bir az ucuz başa gəlsin.

Təbii ki, rayonlarda texnikanın işlədilməsi ilə bağlı hər şeyi təkbaşına görməyimiz mümkün deyildir. Ona görə də kredit almaq imkanlarının olması və insanlara texnika üçün kredit verilməsi lazımdır. Əgər fermer təsərrüfatlarına belə yardım edilərsə, onlar minnətdar olurlar. [120-121]

Çıxışında demək istədiklərim bunlardır. Bu fürsəti mənə verdiyiniz üçün təmsilçisi olduğum şirkətlərin adından minnətdarlığımı bildirirəm.

Heydər Əliyev: Bu il neçə hektarda şum aparacaq-sınız, neçə hektarda pambıq əkəcəksiniz?

Nuri Paksu: 79 min hektar şumlanmışdır. 112 min hektar üçün müqavilə bağlamışıq. Hörmətli Prezident, bir şeyi nəzərinizə çatdırım. Biz sahələrdə məhsuldarlığı artırmağa çalışırıq. Əsas məqsəd bu olmalıdır. Əgər torpaq pambıq yetişdirmək üçün əlverişli deyilsə, ondan daha səmərəli iş üçün istifadə edilməlidir.

Heydər Əliyev: Mən bunu dəstəkləyirəm, bu fikirlə razıyam. Demək, siz 112 min hektara müqavilə bağlayacaqsınız?

İrşad Əliyev: Ümumiyyətlə, pambıq əkinləri 197 min hektar olacaqdır.

Heydər Əliyev: Keçən illərdə 212 min idi?

İrşad Əliyev: 216 min hektar. Onların dediyi ilə razılaşmaq olar ki, məhsuldarlıq çox olsun.

Heydər Əliyev: Bəli, mən razıyam ki, məcburən hektarı artırıb az məhsul götürməkdənsə, az əkilər çox məhsul götürmək lazımdır. Mən bununla razıyam.

Mən Baş nazirə tapşırıram, – Abbas Abbasovla, kənd təsərrüfatı naziri ilə birlikdə baxın, görün onun dedikləri ilə bağlı nə etmək olar. Çünki onlara kömək etmək lazımdır ki, vəziyyətdən çıxsınlar.

Mənə belə gəlir ki, pambıq konsorsiumu direktorunun fikirləri bizi müəyyən qədər qane etdi. [121-122]

**“GORAN – PAMBIQ”, “AĞDAŞ – PAMBIQ”, “ZƏRDAB –
PAMBIQ” SƏHMDAR CƏMIYYƏTLƏRİNİN SƏDRİ
VAHİD CAMAYIN ÇIXIŞI**

Zati-aliləri cənab prezident!

İcazə verin, “Dünyada ilin adamı” elan olunmağınız münasibətilə Sizi təbrik edirəm. Azərbaycanda iqtisadiyyatı yüksəltmək və ölkənizə daha çox investorlar cəlb etmək üçün Sizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür arzulayırıq.

Cənab Prezident, Azərbaycanda iqtisadi prosesləri sürətlən-dirmək üçün bizə və bütün xarici investorlara özəlləşdirmədə iştirak etmək imkanı verdiyinizə görə Sizə təşəkkür edirik.

İsveçrənin “Cekot” şirkəti kimi biz özəlləşdirmə prosesində iştirak etmişik və cənab Nadir Nəsimovun köməyi ilə “Ağdaş-Pambıq”, “Zərdab-Pambıq” və “Goran-Pambıq” Səhmdar Cəmiyyətlərinin səhm paketlərini almışıq.

Cənab Prezident, xüsusi müəssisələrlə dövlət şirkətləri arasında fərq qoymayan bir qisim fəhlə vəziyyəti tam başa düşür. İcra hakimiyyəti başçıları bizi dəstəkləsə də, müəyyən çətinliklərlə qarşılaşırıq.

Rayonların bəzilərində özəlləşdirmə tam başa çatmayıbdır ki, bu da mürəkkəb vəziyyət yaradır. Belə ki, özəlləşdirmə başa çatanda bizim qarşımızda kimin məsuliyyət daşıyacağı bizi narahat edir.

Cənab Prezident, çiyid səpini və pambığın becərilməsində gecikməmək üçün özəlləşdirmə prosesini sürətləndirməyi Siz-dən rica edirik. Xarici investorlar kimi, biz narahatıq ki, maliyyələşdirməmizin, yanacaq, toxum, gübrə, kimyəvi dərmanlar və texnika ilə təchizatın müqabilində fermerlər bizə təminat verə biləcəklərmi.

Heydər Əliyev: Kim təminat verməlidir?

Vahid Camay: Fermerlər. Sonuncu problemimiz mürəkkəbdır – elektrik enerjisinin verilməsi kəsilir, onun kilovatinın qiyməti bahadır, zavodların Enerji Səhmdar Cəmiyyətinə və vergi idarələrinə köhnə borcları var. [122-123]

Cənab Prezident, biz inanırıq ki, Sizin köməyinizlə Azərbaycanın gələcəyi uğurlu olacaqdır. Özümüzdə gəldikdə isə, hər şeyi edəcəyik ki, Siz razı qalasanız.

Heydər Əliyev: Sağ olun. Amma sizdən əvvəl çıxış edən investor, – o, Azərbaycan və türk dillərində danışdı, görünür, siz başa düşmədiniz, – dedi ki, bütün bu problemləri onlar özləri həll edirlər. O ki qaldı özəlləşdirmə məsələsinə, mən indi rayonların rəhbərlərindən soruşacağam. Bütün qalan məsələləri – elektrik enerjisindən, yanacaqdan və sairədən, zavodların borclarından söhbət gedir – bunları onlar özləri həll edirlər. Özləri də həll etməlidirlər.

Vahid Camay: Biz bunları həll etməyə hazırıq. Bilirsiniz, keçən il məhsul yüksək olmayıb, Şərqdə beynəlxalq bazar da qiymətləri çox aşağı salır.

Heydər Əliyev: Bu məlumdur, sizin digər həmkarınız da bu barədə dedi, məlumdur. Amma nə etməli? Bu, bizdən asılı deyildir.

Tərcüməçi: O Sizdən xahiş edir ki, kömək edin, borcları dərhal yox, bir müddətdən sonra ödəsinlər.

Heydər Əliyev: Deyin görək, siz nə qədər pambıq emal edirsiniz? Bunu bilirsiniz, ya yox?

Vahid Camay: 4 min ton.

Heydər Əliyev: 4 min ton. Bu mahlıcdır, yoxsa xam pambıq?

Vahid Camay: Xam pambıq.

Heydər Əliyev: Bəs niyə belə az? Goranboy, Ağdaş, Zərdab rayonlarında üç zavod var. Bu üç rayonda nə qədər pambıq yığılıbdır?

Yerdən səs: Ağdaşda 2458 ton, Ağsuda 1765 ton, Zərdabda 4638 ton, Goranboyda 4675 ton, cəmi təxminən 15 min ton.

Tərcüməçi: Mahlıc haqqında danışır. [123-124]

Heydər Əliyev: Soruşun görək, mahlıc çıxımı neçə faizdir?

Vahid Camay: 34,9 faiz.

Heydər Əliyev: 34,9 faiz, yaxşıdır. Onlarda 35 faizdir. 34,9 faiz də yaxşıdır. Bu, əvvəllər Azərbaycanda alındığından çoxdur.

Vahid Camay: Çox sağ olun, inanırıq ki, gələcəkdə bunu artıracığıq, buna ümidimiz var.

Heydər Əliyev: Çiyid səpini üçün neçə hektar sahə hazırlayırsınız?

Vahid Camay: 31 min hektar.

Heydər Əliyev: Nə üçün 31 min? (*İrşad Əliyev*): Bəs sən dedin 197 min hektar.

İrşad Əliyev: Ağdam, Kürdəmir, Sabirabad... rayonları ayrıdır.

Heydər Əliyev: Onlar ayrırırlar, başa düşdüm.

Mən Baş nazirə, kənd təsərrüfatı nazirinə, müşavirim Axundova tapşırıdım ki, - sizdən ötrü bir də deyirəm, - bu problemləri həm onlardan, həm də sizdən ötrü bir də nəzərdən keçirsinlər, baxsınlar, - nə kömək göstərmək olar. Amma eyni zamanda siz öz qüvvənizə, öz imkanlarınıza ümid bəsləməlisiniz. O ki qaldı torpaqların özəlləşdirilməsinə, mən indi soruşacağam ki, niyə gecikdirirlər.

Vahid Camay: Təşəkkür edirəm.

Heydər Əliyev: Sağ olun. Yaxşı, bu rayonlarda torpağın paylanması nə üçün gecikir? Ağdaş, Zərdab, bir də Goranboy. [124-125]

AĞDAŞ RAYON İCRA HAKİMİYYƏTİNİN BAŞÇISI İSMİXAN ŞAHMURADOVUN ÇIXIŞI

Möhtərəm Prezident!

Mən sizin vaxtınızı çox almaq istəmirəm. Burada torpağın şəxsi mülkiyyətə verilməsi məsələsi müzakirə edilir. Cənab prezident, mən Sizə məlumat verirəm ki, biz torpaqların hamısını kəndlilərə paylamışıq.

Heydər Əliyev: Bəs burada deyildi ki, sizin rayonda bu iş bir az ləng gedir?

İsmixan Şahmurov: Cənab Prezident, "Ağdaş-Pambıq" Səhmdar Cəmiyyəti istəyir ki, hər bir adamla ayrıca müqavilə bağlasın. Müqavilənin bağlanması üçün isə torpağın şəxsi mülkiyyətə verildiyi barədə dövlət aktları olmalıdır. Mən ötən ilin dekabr ayında bu məsələdən xəbər tutdum. Biz rayonun bütün kəndli fermer təsərrüfatları rəhbərlərinin iştirakı ilə böyük bir müşavirə keçirdik. Mən onlara demişəm ki, Ağdaş rayonunda pambıq əkilməsi çox vacibdir. Çünki Ağdaşda pambıqçılığın özünəməxsus tarixi vardır. Rayon əhalisinin 55 min nəfəri kənddə yaşayır. Onların ən azı 20 min nəfəri pambıqla məşğul olur. Hər bir adam da öz torpaq payını alıbdir. Onlara demişəm ki, mən Sizə təminat verirəm, işlərimiz tamamilə yaxşı olacaqdır.

Cənab Prezident, biz dövlət aktlarını hissə-hissə alırıq. İndi Səhmdar Cəmiyyəti ilə müqavilələrin bağlanması sürətlə davam edir. Hazırda rayonda şum mütəşəkkil qaydada gedir. Mən Sizə zəmanət verirəm ki, Ağdaşda işlər bundan sonra da yaxşı gedəcəkdir.

Möhtərəm Prezident, məlumat verim ki, rayonumuzda 34 kəndli fermer təsərrüfatı "Ağdaş-Pambıq" Səhmdar Cəmiyyəti ilə müqavilə bağlayıbdir. Rayonda pambıq əkini üçün 2500 hektar sahə şum edilməlidir. İndiyədək 1500 hektar sahədə şum aparılıbdir. Bizdə yay şumu daha yaxşı gedibdir. Rayonumuzda torpaq payladığımız adamların əksəriyyəti [125-126] taxılı pambıq altına səpdi. Çünki pambıq altına səpilməmiş taxıldan daha çox məhsul götürmək olur.

Cənab Prezident, biz istəyirik ki, hər bir adam dövlət aktı alsın, bundan sonra Səhmdar Cəmiyyəti ilə müqavilə bağlasın.

Heydər Əliyev: Dövlət aktı olacaq, siz də bu işə nəzarət edin. Amma iş aparın ki, şum edilsin və Səhmdar Cəmiyyəti öz işini görsün.

İrşad Əliyev: Cənab Prezident, bunlar kollektiv fermer təsərrüfatları yaradıblar. Onların hər birinin 495 hektar torpaq sahəsi var. Bu, elə ayrıca bir kolxoz deməkdir.

Heydər Əliyev: Yeni kolxoz yaradıblar?

İrşad Əliyev: Biz onlarla bu barədə söhbət aparmışıq. Nazirliyimizin nümayəndələri rayonda olublar, birgə iclas keçirib bu məsələni müzakirə etmişik.

İsmixan Şahmurov: Cənab Prezident, onların 55 faizi ləğv edildi. Yaranan həmin kollektiv fermer təsərrüfatlarında hər kəsin öz torpaq sahəsi var idi, onlar sonradan birləşmişdilər. İndi biz torpaq sahəsi olan hər bir adama akt veririk, onlar da həmin kollektiv təsərrüfatlardan ayrılıb sərbəst işləyirlər.

Heydər Əliyev: Bax, Səhmdar Cəmiyyəti də ona görə sizdən dövlət aktını tələb edir. Çünki görürlər ki, siz yenidən kolxoz yaradırsınız.

İsmixan Şahmurov: Cənab Prezident, mən Sizə öz məsuliyyətimlə cavab verirəm ki, Ağdaşda bir dənə də kolxoz yoxdur və ola da bilməz.

Heydər Əliyev: Olmamalıdır.

İsmixan Şahmurov: Bəli, olmamalıdır. Yoxdur.

Mən bir məsələni də demək istəyirəm ki, Ağdaşda 11 min hektar sahədə taxıl əkilibdir. Taxıl toxumunun əksəriyyəti pambıq altına səpiləbdir. Taxıl əkini zamanı heç bir çətinliyimiz olmayıbdir. Toxumu da, yanacağı da camaat özü tapıbdir.

Heydər Əliyev: Yaxşı, bu səpin öz işidir. Məşğul ol. [126-127]

GORANBOY RAYON İCRA HAKİMİYYƏTİNİN BAŞÇISI AĞA ƏKBƏROVUN ÇIXIŞI

Cənab Prezident!

Bizdə bir hektar da olsun paylanmamış torpaq qalmayıbdir.

Heydər Əliyev: Hamısını paylamısınız?

Ağa Əkbərov: Bəli, hamısını paylamışıq.

Heydər Əliyev: Yəqin sizdə də dövlət aktları hələ tam verilməyib? Çünki burada sizin rayonun da adı çəkildi.

Ağa Əkbərov: Bəli, torpaq payladığımız adamların çoxunun dövlət aktları olmadığına görə bizim rayonun da adı burada çəkildi. "Goran-pambıq" Səhmdar Cəmiyyəti dövlət aktı olmayanlarla müqavilə bağlamır.

Heydər Əliyev: Ağdaşda olduğu kimi, siz də yenidən kolxoz yaratmırsınız ki?

Ağa Əkbərov: Xeyr, bizdə kolxoz yoxdur, ola da bilməz. Cənab Prezident, mən o vaxt da Sizə demişəm: bizdə Rus Borisi kəndinin camaatı kolxozun ləğv olunmasını istəmir.

Heydər Əliyev: Hansı kənd?

Ağa Əkbərov: Rus Borisi kəndi.

Heydər Əliyev: Onlar kolxozu dağıtmaq istəmirlər?

Ağa Əkbərov: Bəli, onlar kolxozu dağıtmaq istəmirlər. Biz onlara demişik ki, gedib İsmayılı rayonundakı Nikitin adına kolxozun işi ilə tanış olunlar.

Heydər Əliyev: Eybi yoxdur, qoy o kolxoz qalsın. Nikitin adına kolxoz da qalsın. Dəyməyin, həmin kolxozların qalması həlledici bir şey deyildir.

Ağa Əkbərov: Baş üstə, dəymərik.

Cənab Prezident, mən Sizin bir sualınıza da cavab vermək istəyirəm. Bəziləri deyirlər ki, Azərbaycan camaatının 95 faizi acdır. Bunu deyənlər yəqin ki, kordur, görmürlər.

Heydər Əliyev: Bilmirsən bunu deyənlər kimdir? Axı sən siyasətçisən, bilirsən ki, bunu deyənlər kimlərdir. [127-128]

Ağa Əkbərov: Cənab Prezident, bəli, bilirəm.

Heydər Əliyev: Bilirsənsə, onda de görüm, bunu deyən kimlərdir?

Ağa Əkbərov: Bunu deyən Rəsul Quliyev kimləridir.

Heydər Əliyev: Təkcə o deyil, o biriləri də deyir.

Ağa Əkbərov: Mütəllibovdur, Vəzirovdur, hamısı deyir.

Heydər Əliyev: Yox, Mütəllibov bura qarışmır. Buradakılardan kimlərdir? Yadından çıxıb onlar kimlərdir?

Ağa Əkbərov: Cənab Prezident, vallah onların adlarını o qədər çəkmişik ki, dilimiz qabar olubdur.

Heydər Əliyev: İndi nə deyə bilərsən?

Ağa Əkbərov: Mən ermənistanlıyam, biz ayran aş deyirik, yerli adamlar dovğa deyir. Biz keçmişdə ən varlı adam olmuşuq, vəziyyətimiz indi də pis deyil. Keçmişdə toy edəndə süfrədə bir ayran aş, bir də bozartma olurdu.

Heydər Əliyev: Hərə bir boşqab bozartmanı yeyib gedirdi.

Ağa Əkbərov: Bəli. Amma indi kənddə toy edən lap kasıb adamın süfrəsində neçə cür içki, nə qədər şirələr, soyuq yeməklər, müxtəlif növ isti xörəklər olur. Belə acından ölmək olar?

Heydər Əliyev: Bəlkə o, süfrəyə belə yeməkləri ancaq toyda düzə bilir, başqa vaxt olmur?

Ağa Əkbərov: Ac olsa süfrəyə belə yeməklər qoya bilməz. Məsələn, bizim rayonumuzda 20 nəfər imkansız adam ola bilər. Bu da rayon əhalisinin heç 0,1 faizini təşkil etməz. İnanın, çətinlik çəkənlərə imkanlı adamların hamısı kömək edir. Acından ölmək məsələsi tamamilə boş söhbətdir.

Bəzən deyirlər ki, Heydər Əliyevi təriflə. Heydər Əliyevi allah tərifləyib, ona tərif lazım deyil. Bəziləri deyir ki, vaxtilə Heydər Əliyevə əl çalmışam, gerek o mənə vəzifə versin.

Heydər Əliyevi allah-təala qoruyur, qoruyacaq da. İnsafı, vicdanı olan adam, müsəlman qanı olan hər bir adam Heydər [128-129] Əliyevin zəhmətini görməlidir. Camaat onsuz da bunu görür. Boş, mənasız sözlər danışan adamların mini də olsa, havayı şeydir.

Cənab Prezident, mən bütün goranboylular adından əmin edirəm ki, Sizi bütün xalq çox istəyir, Sizə inanır. Xalqımız müsəlman aləmində yeganə Sizə inanır. Onlar inanırlar ki, ölkəni çətin vəziyyətdən yalnız Siz çıxara bilərsiniz. Bütün goranboylular həmişə olduğu kimi, yenə də Sizi müdafiə edirlər.

Heydər Əliyev: Torpağın şəxsi mülkiyyətə verilməsi işini başa çatdırın.

Ağa Əkbərov: Baş üstə.

ZƏRDAB RAYON İCRA HAKİMİYYƏTİNİN BAŞÇISI TOFIQ İMANOVUN ÇIXIŞI

Möhtərəm Prezident!

Hörmətli müşavirə iştirakçıları!

Zərdab rayonunda da aqrar islahatlar qanunauyğun qaydada, planlı şəkildə həyata keçirilir. Rayonda 32 kolxoz və sovxoz var idi. Həmin təsərrüfatlardan 21-də islahat, demək olar ki, başa çatıb. Möhtərəm Prezident, mən söz verirəm ki, təsərrüfatlarımızda islahat bu il aprel ayının axırınadək başa çatdırılacaqdır.

Burada bizim rayonun da adı çəkildi. Pambıqçılıq üzrə Səhmdar Cəmiyyəti torpaq payladığımız adamların dövlət aktı olmamasından narahatdır. Dövlət aktı almış adamların yaratdığı qurumlar isə Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçməlidir. Biz kəndli fermer təsərrüfatlarının rəhbərləri ilə bu barədə söhbət aparmışıq, məsələnin mahiyyətini onlara ətraflı izah etmişik. Onlar Səhmdar Cəmiyyəti ilə müqavilə bağlayırlar. Bu iş hazırda sürətlə davam edir.

Rayonumuzda pambıq əkiləcək sahələrdə şum gedir. Səhmdar Cəmiyyəti onları yanacaq təmin edir. Səhmdar [129-130] Cəmiyyətinin pambıq yığım pulundan camaata 360 milyon manat borcu var, onlar bunu tezliklə ödəyəcəklər.

Cənab Prezident, rayonumuzda əhalinin əhval-ruhiyyəsi yaxşıdır. İşlər qaydasında gedir. Biz çalışacağıq ki, islahatları müvəffəqiyyətlə başa çatdıraq.

“AĞDAM-PAMBIQ” SƏHMDAR CƏMİYYƏTİNİN SƏDRİ KAMİL SARIYEVİN ÇIXIŞI

Çox hörmətli möhtərəm Prezident! Biz Ağdam pambıq zavodunu 1996-cı ilin sentyabr ayında tikib istifadəyə verdik. Mən 1995-ci ildə rayon icra hakimiyyətindən məktub alıb, kənd təsərrüfatı naziri İrşad Əliyevin qəbulunda oldum. O, razılıq verdikdən sonra biz Horadiz pambıqtəmizləmə zavodunda

1956-cı ildən quraşdırılmış avadanlığı söküb Ağdamın Xındırstan kəndinə gətirdik. Biz orada, pambıq qəbulu məntəqəsinin ərazisində istehsal gücü 5 min ton olan pambıqtəmizləmə zavodunun tikintisini başa çatdırdıq. Həmin il biz pambığı özümüz qəbul etdik, mahlic istehsal etdik. Mahlic çıxımı 31,76 faiz oldu.

Heydər Əliyev: Görürsən, onlarda mahlic çıxımı 35 faiz olubdur.

Kamil Sarıyev: Mən Sizi inandırırım ki, bu il mahlic çıxımı 38 faiz olacaqdır. Mən Əmlak Komitəsinə də bu barədə rəsmi məlumat vermişəm. Zavodumuzda 800 ton pambıq qalıbdır. Onu da bu ayın içərisində emal edib qurtaracağıq.

Heydər Əliyev: Bilirsən, əvvəllər mən bu faiz haqqında danışmışdım. Çünki məhsul dövlətin idi, mən də istəyirdim ki, dövlətin hesabına pambıq çox gəlsin. İndi mən bu faizləri soruşanda bir az qəribə alınır. Bu məhsul sizindir, mən də sizin üçün deyirəm. Şübhəsiz ki, məhsul nə qədər çox olsa, dövlət də gəlir çox gələcək. Mən bax, bu gəlirə görə [130-131] həmin faizlə maraqlanıram. Amma bu gəlirin əsas hissəsi axı elə sənidir. Bəs necə oldu ki, mahlic çıxımı keçən il 31,76 faiz idi, bu il isə 38 faiz olacaq? Ona görə ki, məhsul sənin özünündür, özün üçün işləyirsən.

Kamil Sarıyev: Möhtərəm Prezident, mən keçən il təsərrüfatlardan 4 milyard 900 milyon manatlıq xam pambıq almışam. Təsərrüfatlara 1998-ci il yanvarın 1-nə qədər 3 milyard 500 milyon manat vəsait ayırmışam ki, bunun da 2 milyard 324 milyon manatını onlara nəgd pul şəklində vermişəm. Biz hazırda 882 milyon 300 min manatlıq yanacaq alıb təsərrüfatlara norma üzrə paylamışıq. Rayonda bu günə qədər 3 500 hektar sahədə şum aparılıbdır.

Heydər Əliyev: Keçən il nə qədər şum edilmişdi?

Kamil Sarıyev: Keçən il 3 900 hektar sahədə şum edilmişdi.

Rayon icra hakimiyyətinin başçısı Həsən Sarıyev bizim hamımızı yığıb birlikdə söhbət aparılıbdır. Rayonda hər həftənin birinci günü planlaşdırma keçirilir. Həsən Sarıyev orada da tapşırıb ki, biz bu il 5 min hektar sahədə şum edib pambıq əkəcəyik. Bizim əkin üçün çiyidimiz var. Keçən il toxumu Ləki pambıqtəmizləmə zavodundan almışdıq, bu il özümüz tədarük edib hazırlamışıq.

Hörmətli Prezident, Ağdamda 1996-cı ilə qədər istehsal edilən pambıq Bərdə və Ləki pambıqtəmizləmə zavodlarına verilirdi. Hazırda bizim Səhmdar Cəmiyyətimizdə 200-dən çox qaçqın çalışır. Mən bütün işçilərin əmək haqqını dekabrın 1-dək ödəmişəm.

Heydər Əliyev: Sən özün xındırstanlısan?

Kamil Sarıyev: Xeyr. Mən Ağdam rayonunun Seyidli kəndindənəm, orada anadan olmuşam, orta məktəbi də orada bitirmişəm. 1968-ci ildə Bakı Politexnik Texnikumuna qəbul olmuşam. Sonra Azərbaycan Dövlət İnşaat Mühəndisləri İnstitutunu bitirmişəm. [131-132]

Hörmətli Prezident, mən 1968-ci ildən Respublika Kənd Tikintisi Nazirliyi sistemində çalışmışam. Fəhləlikdən trest rəisi vəzifəsinə qədər yüksəlmişəm. 9 il səyyar mexanikləşdirmə dəstəsinin rəisi, 4 il də trest rəisi işləmişəm.

Heydər Əliyev: Çox sağ ol. İndi də sahibkar, pambıqçı olmusan.

Kamil Sarıyev: Bəli, cənab Prezident. İndi də bunun bəhrəsini görürəm.

Heydər Əliyev: Yaxşı işlə, 38 faiz mahlic al.

“KÜRDƏMİR-PAMBIQ” SƏHMDAR CƏMIYYƏTİNİN SƏDRİ MAHİR QƏRİBOVUN ÇIXIŞI

Möhtərəm Prezident!

Kürdəmirdə 1997-ci ildə 10500 hektar sahədə pambıq əkilmişdi. Bu il isə biz 11 min hektarda pambıq əkilməsi üçün müqavilələr bağlamışıq. Kürdəmir rayonunda torpaq bütün-lüklə camaata paylanılıbdır. Hər kəs öz torpaq sahəsini tanıyır. Biz torpaq verilmiş adamların dövlət aktı almasını gözləmirik. Bilirik ki, ölkəmizdə həyata keçirilən aqrar islahatlar qısa müddətdə müvəffəqiyyətlə başa çatacaqdır. Biz bütün müqavilələri fərdi adamlarla bağlayırıq.

İcəzənizlə onu da deyim ki, keçən il biz 10 500 hektar pambıq sahəsindən 5735 ton pambıq qəbul etmişdik. Onun dəyəri 5 milyard 398 milyon manatdır. Biz indiyədək təsərrüfatlara 5 milyard 267 min manat vəsait ödəmişik. Keçən ilin məhsulundan təsərrüfatlara 130 milyon manat borcumuz qalıbdır. Hazırda həmin borcun hesabına təsərrüfatlara yanacaq veririk. Biz 11 min hektarda şum aparmaq üçün tələb olunan yanacağın 90 faizini təsərrüfatlara çatdırmışıq.

Onu da qeyd etməliyəm ki, gördüyümüz bu işlərdə rayon icra hakimiyyətinin də köməyi çox olubdur. Biz bir yerdə, əlaqəli surətdə işləyirik. [133-133]

Builk pambıq əkini üçün bizə 900 tona yaxın toxum lazımdır. Biz həmin toxumu dərmanlayıb qablaşdırmışıq. Hazırda başqa rayonlara da toxum satmaq imkanımız vardır. Respublika Dövlət Əmlak Komitəsinin və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin əməkdaşları da işimizə ciddi nəzarət edirlər.

Heydər Əliyev: Bu il sən neçə faiz mahlic almısan?

Mahir Qəribov: Bu il biz orta hesabla 35,1 faiz mahlic almışıq.

Heydər Əliyev: Görürsünüz, bunlar hamısı 35 faizdən çox mahlic istehsal edirlər. Camaatınız necə yaşayır?

Mahir Qəribov: Camaatımız çox yaxşı yaşayır.

Heydər Əliyev: Sən zavodda işləyənləri, yoxsa rayon əhalisini nəzərdə tutub deyirsən?

Mahir Qəribov: Mən rayon camaatını nəzərdə tutub deyirəm. Zavodumuzun – Səhmdar Cəmiyyətimizin fəhlələri ötən ilin dekabrınadək əmək haqqı alıblar.

Rayon icra hakimiyyətinin başçısı da bilir ki, biz zavodun 1996-cı ildən qalmış borclarını da ödəmişik. Bu il isə cəmi 130 milyon borcumuz qalıbdır. Biz çox yaxşı şəraitdə işləyirik.

Heydər Əliyev: Yaxşı işlə. 1998-ci ildə daha yaxşı nəticə əldə et.

AĞDAM RAYON İCRA HAKİMİYYƏTİNİN BAŞÇISI HƏSƏN SARIYEVİN ÇIXIŞI

Hörmətli cənab prezidentimiz!

Hazırda Ağdam rayonunun ərazisində 65 min əhali yaşayır. Onların 34 mini qaçqındır.

Çıxış üçün söz almaqda məqsədim odur ki, qaçqınların vəziyyəti haqqında Sizə məlumat verim və “respublikada əhalinin 90-95 faizi acdır” deyənlər haqqında öz fikrimi bildirim.

Ağdam rayonunda 1997-ci ildə 18 min tondan çox taxıl istehsal olunmuşdur. Biz hər hektardan 30,3 sentner məhsul [133-134] götürmüşük. Rayonumuzda ötən il 4370 ton pambıq istehsal edilmişdir. Biz istehsal olunan taxılın 1000 tondan çoxunu şəhid ailələrinə, əlillərə vermişik. İndi Ağdamda hamı çörəyi öz təndirində bişirir.

İrşad müəllim 1992-ci ildə Ağdamda vəziyyətin necə olduğunu çox gözəl bilir. İndi qıraqda durub bərkədən danışanlar gərək 1992-ci ildəki o ağır vəziyyəti unudub belə sözlər deməsinlər. Əgər onlar indi Ağdama gəlsələr görürlər ki, hər kəsin evində taxılı da, çörəyi də var. Yeri gəlmişkən mən bir faktı deyim ki, Xalq Cəbhəsinin liderlərindən birinin Ağdamda yaşayan bacısı Baş nazirin müavini İzzət Rüstəmovun yanında qışqıraraq dedi ki, mən acam, evimdə taxılım yoxdur. Mən fikirləşdim ki, ola bilər, onun evində taxıl yoxdur. Həmin gün biz bu məsələni araşdırdıq. Məlum oldu ki, həmin qadının evində 11 kisə un var. Demək, o, başqalarının öyrətməsi ilə bu sözləri demişdir. O yalvardı ki, günahımdan keçin, mənə öyrətdiklərinə görə bu sözləri demişəm.

Həmin adamlar qoy Ağdama gəlsinlər, evlərə baxsınlar, görsünlər ki, camaat necə yaşayır. Mən Sizə deyim ki, indi Ağdamda heç bir qaçqın çadırda yaşamır. Onlar hamısı daşdan, kərpicdən tikilmiş evlərdə yaşayırlar.

Burada dedilər ki, hamı Prezidentimizə dua edir. Bəli, bu belədir. Amma mən onu da əlavə edirəm ki, Prezidentimizə dua edən özünə, ailəsinə, uşağına dua etmiş olur. Ona görə ki, camaatın, qaçqınların yaxşı yaşaması üçün bu şəraiti yaradan, daha doğrusu, onları yenidən həyata qaytaran cənab Prezident, Sizsiniz. Möhtərəm Prezidentimiz, qaçqınlarımız Sizə axşam da, sabah da dua edir. Siz televiziyada görünməyəndə və yaxud bir saat gec görünəndə onlar həyəcanlanırlar. Onlar narahat olurlar ki, görəsən, Prezidentimiz hansı ölkəyə səfərə gedib ki, televiziyada görünmədi, bizim ümidimiz onadır. Möhtərəm Prezidentimiz, camaatın hamısının ümid yeri sizsiniz. [1304135]

Heydər Əliyev: Camaat çox öyrənib, demək, mən hər gün televiziyada görünməliyəm? Mən bunu başqa yerlərdən də eşidirəm ki, bir-iki gün televiziyada görünməyəndə, deyirlər ki, Heydər Əliyevə görəsən nə olubdur? Başlayırlar şayiələr yaymağa. İndi mən necə edim ki, hər gün televiziyada görünüm? İşlər çoxdur, bəziləri də elədir ki, televiziya deyil.

Həsən Sarıyev: Cənab Prezident, rayonumuzun camaatı vaxtilə olmuş aclığı görüblər, ona görə də indi hamı bir-birinin əlindən tutur. Adamlarımız firavan şəraitdə yaşayırlar. Qaçqınların hamısı işləyir. Biz pambıq sahəsi götürüb işləyən qaçqınların hər birinə 500 kiloqram taxıl vermişik. Ona görə də Ağdamda pambıq sahəsini becərmək üstündə ciddi rəqabət var. Hamı istəyir ki, 2-3 hektar sahə götürüb becərsin, daha çox qazansın.

Cənab Prezident, bütün şəraiti də onlara Siz yaratmışınız.

Cənab Prezident, Ağcabədi rayonunun ərazisində bizim bir çadır şəhərciyimiz var. Orada məskunlaşmış qaçqınlara Türkiyənin humanitar təşkilatları xidmət göstərir, ona görə də ona “Türk çadırı” deyirlər. Bir-iki adam həmin şəhərciyə gəlib ki, “Biz Rəsul Quliyevi müdafiə komitəsindənək, bəra-bərlik partiyasındanıq”. Bizim heç birimizin xəbərimiz olmadan camaat onları oradan qovub. Camaat onlara deyib ki, əgər siz yaxşı adamsınızsa, niyə məşinınızın nömrəsini açmışınız? Qaçqınlar onları oradan biabırılıqla qovublar.

Mən xahiş edirəm, elə adamlar qaçqınların yanına gəlsinlər, görsünlər ki, onlara nə divan tuturlar. Həmin komitəni yaradanlara hamı nifrət edir. Qaçqınlar deyirlər ki, qoy onlar gəlib bizimlə maraqlansınlar. Rəsul Quliyev 1994-cü ildə vəzifədə olanda Xalq Cəbhəsinin üzvü idi. Məsələn, o vaxt o gedib Bərdədə qonaq evində yox, Sərdarın evində qalırdı. 1994-cü ilin aprel ayında döyüş gedən zaman o oraya gələndə Sərdarın evində qalmışdı. Demək, onun əqidəsi o vaxtdan belə imiş. [135-136]

Heydər Əliyev: Hansı Sərdarın?

Həsən Sarıyev: Həmidov Sərdarın.

Heydər Əliyev: Onun evində qalırdı?

Həsən Sarıyev: Bəli.

Mən fürsətdən istifadə edib, bir sıra rayonların, o cümlədən Bərdə rayonunun icra hakimiyyətinin başçısına minnətdarlığımı bildirirəm ki, onlar qaçqınlara lazımi kömək göstərirlər, qaçqınların əmək haqqını vaxtlı-vaxtında verirlər.

Heydər Əliyev: İndi Ağdamda 65 min əhali yaşayır?

Həsən Sarıyev: Bəli.

Heydər Əliyev: Rayon işğal olunmayanda orada nə qədər əhali yaşayırdı?

Həsən Sarıyev: Ağdamda 155 minə yaxın əhali yaşayırdı.

Heydər Əliyev: Müharibə başlamamışdan əvvəl?

Həsən Sarıyev: Bəli.

Heydər Əliyev: Demək, indi 65 min əhali öz torpağında yaşayır?

Həsən Sarıyev: Cənab Prezident, gündəlik olaraq rayona gəlirlər, biz onları imkan daxilində orada yerləşdiririk. [136]

YEKUN NİTQİ

Mən hesab edirəm ki, bu gün biz çox faydalı bir müşavirə keçirdik. Bu gün ümumiyyətlə, günümüz çox mühüm məsələlərlə bağlı olubdur. Günün birinci yarısında keçirdiyimiz müşavirə də çox vacib və əhəmiyyətli olmuşdur. Ancaq son vaxtlar məni iqtisadi islahatların, xüsusən torpaq islahatının həyata keçirilməsinin vəziyyəti daha çox maraqlandırır. Doğrudur, mən aparatdan, Nazirlər Kabinetindən və nazirliklərdən lazımi məlumatlar alıram. Amma xasiyyətim belədir, mən hər şeyi özüm bilmək istəyirəm. Ona görə də bu gün bu fürsətdən istifadə edib pambıqçılıq rayonlarının icra hakimiyyəti başçılarını, pambıqtəmizləmə zavodlarını özəlləşdirib bu işlərlə məşğul olan adamları bu müşavirəyə dəvət etdim.

Doğrusunu deyim ki, bu gün verilən məlumatlar çox sevindiricidir. Mən belə də təsəvvür edirdim. Amma müəyyən narahatlığım da var idi. Sizin verdiyiniz məlumatlar məni müəyyən qədər rahat etdi. Ona görə ki, birincisi, islahatlar ardıcıl surətdə gedir, torpaqlar paylanıb, özəlləşdirilib və insanlar torpaqların üzərində işləyirlər, bundan razıdırlar. İslahatların həyata keçirilməsi nəticəsində insanların maddi vəziyyəti, rifah halı xeyli yaxşılaşıb.

Siz mal-qaranın nə qədər artması barədə indi burada məlumat verdiniz. Mal-qaranın artması tək onun sahiblərinin maddi vəziyyətinin yaxşılaşması demək deyil, ümumiyyətlə, Azərbaycanda heyvandarlıq məhsullarının artması deməkdir. Bu, bütün xalqımız, əhalimiz, vətəndaşlarımız üçündür. Yaxud, əvvəlki illərə nisbətən torpaqdan nə qədər səmərəli istifadə olunması barədə burada məlumat verdiniz. Görürsünüz, pambıqtəmizləmə zavodları yenidən özəlləşdirilib. [137-138] Özəlləşmədən sonra orada iş hələ istənilən səviyyədə həyata keçirilməyibdir. Ancaq buna baxmayaraq, burada məlumatlar verildi ki, 1997-ci ildə yığılmış pambıqdan, – biz bilirik ki, hava şəraiti ağır oldu, uzun müddət yağışlar yağdı, yağış da olanda pambığın keyfiyyəti aşağı düşür, – Azərbaycanda indiyədək görünməmiş göstərici əldə ediləndir: pambığın mahlıc çıxımı 35 faiz olubdur.

Bunlar hamısı aqrar islahatların həyata keçirilməsi sahəsində bizim gördüyümüz işlərin nəticəsidir və bütün bu işlərin Azərbaycanın iqtisadiyyatına, sosial vəziyyətinə və insanların maddi şəraitinin yaxşılaşmasına nə qədər xidmət göstərdiyini sübut edir. Bunlar çox sevindirici haldır.

Ancaq mən pambıq əkini ilə əlaqədar problemlər olduğunu da burada hiss etdim. Mən birinci növbədə rayon icra hakimiyyəti başçılarına tapşırıram – siz gərək bu məsələlərdən kənara çəkilməyəsiz, həm torpaq sahiblərinə, həm də pambıqtəmizləmə zavodlarının sahiblərinə kömək edəsiniz ki, burada verilən vədlər yerinə yetirilsin, şum aparılsın, pambıq əkini vaxtında həyata keçirilsin, əkin üçün çiyid hazırlansın, aqrotexniki tədbirlər vaxtında görülsün.

Hər halda, verilən məlumatlar məndə çox böyük ümid yaradır. Amma mən hesab edirəm ki, rayon icra hakimiyyəti başçıları bu işləri axıra çatdırmaq üçün öz fəaliyyətlərini davam etdirməlidirlər. Nazirlər Kabineti, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, Prezidentin İcra Aparatı müşavirədə qaldırılan məsələlərə baxmalı və lazımi kömək etməlidirlər. Kənd əhalisinin yanacaq, elektrik enerjisi ilə təmin olunmasına və lazımi mallarla təchiz edilməsinə xüsusi fikir verməlidir. Mən tam əminəm ki, 1998-ci ildə Azərbaycanda yüksək pambıq məhsulu götürüləcəkdir.

Biz bu gün eyni zamanda onun şahidi olduq ki, özəlləşdirmə, torpaq islahatı ardıcıl surətdə həyata keçirilir. Mən əminəm ki, biz 1998-ci ildə bunun daha da yüksək nəticələrinin şahidi olacağıq. Torpaq Komitəsi torpaq sahiblərini [138-139] dövlət aktları ilə təmin etməlidir. Mən bilirəm ki, siz bununla məşğul olursunuz. Amma Torpaq Komitəsinin sədri sabah da olmasa, birisi gün mənim yanıma gəlsin, mənim bu barədə bəzi fikirlərim var, onları sizə bildirərəm. Hər halda, bu işləri sürətləndirmək lazımdır. Bilirəm ki, sənədlərin hazırlanması, paylanması da böyük bir prosesdir. Amma bu iş də sürətləndirilməlidir.

Sizin rayonlarda, ümumiyyətlə, kənd təsərrüfatı rayonlarında əhalinin sosial vəziyyəti haqqında verdiyiniz məlumatlar da məni sevindirir. Yəni mənim heç şübhəm yoxdur ki, vəziyyət belədir. Mən Azərbaycanın hər yerində olan vəziyyətə hər gün nəzarət edirəm, məlumatlar alıram. Mən bilirəm ki, Azərbaycanda əhalinin sosial-iqtisadi vəziyyəti indi hansı səviyyədədir. Şübhəsiz ki, bu, bizim arzu etdiyimiz, istədiyimiz səviyyədə deyil.

Mən əminəm ki, iqtisadiyyat sahəsində bizim apardığımız işlər, o cümlədən iqtisadi islahatlar 1998-ci ildə tək kənd əhalisinin yox, respublikanın bütün vətəndaşlarının sosial-iqtisadi, maddi vəziyyətini xeyli yaxşılaşdıracaqdır.

Büdcədən maliyyələşdirilən təşkilatlarda çalışanlar əmək haqlarını alırlar. Amma biz bu il maaşları artırıcağıq. Aparılan islahatlar, özəlləşdirmə nəticəsində insanlar özəl mülkiyyətlərindən istifadə edərək maddi vəziyyətlərini şübhəsiz ki, yaxşılaşdıracaqlar. Bunlar hamısı olacaqdır. Ancaq şübhəsiz ki, bu gün mövcud vəziyyət də normaldır. Bəzi iftiraçıların, Azərbaycanın vəziyyəti haqqında yalanlar, şayiələr yaymaq istəyən adamların cəhdləri əhəmiyyətsizdir, əbəsdir. Mən məsləhət görürdüm ki, onlar reallığı dərk edə bilsinlər. Reallıq da bu gün burada verilən məlumatlardır. Bəli, reallıq yerlərdə olan vəziyyətdir. Kim istəyir, gedib baxsın. Amma hansısa otaqda oturub, isti yeməklər yeyib, xarici ölkələrdə oturub xalq haqqında belə yalanlar danışmaq xalqa zərər verməkdən başqa bir şey deyildir. [139-140]

Şübəsiz ki, bunlar boş sözlərdir. Mən bəlkə də buna heç fikir verməzdim. Amma bir halda ki, bunu deyirlər, müxalifət qəzetləri də ayrı-ayrı yazılar verirlər, mən bir daha sual verib, sizdən cavab almaq istədim. Hesab edirəm ki, siz mənə obyektiv cavab vermisiniz. Sizin verdiyiniz cavablar məndə olan məlumatlarla üst-üstə düşür.

Mən hesab edirəm ki, bu istiqamətdə görülən işləri davam etdirmək lazımdır. Təkcə pambıq əkininə yox, – mən bunu günün birinci yarısında keçirdiyimiz müşavirədə də dedim, – kənd təsərrüfatının bütün sahələrində işlərə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır. Sağ olun. [140]

ÜMUMXALQ HÜZN GÜNÜNDƏ ÖZ DOĞMALARININ MƏZARLARINI ZİYARƏT ETMƏK ÜÇÜN ŞƏHİDLƏR XİYABANINA GƏLMİŞ ŞƏHİD AİLƏLƏRİNİN ÜZVLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

Bakı, Şəhidlər xiyabanı

20 yanvar 1998-ci il

Bu gün sizin üçün də, bizim üçün də böyük matəm günüdür. Bu, tək sizin faciəniz deyil, bütün millətimizin, bütün xalqımızın faciəsidir. O dəhşətli gecədən, dəhşətli gündən səkkiz il keçibdir. Ancaq bizim xalqımız o günü heç vaxt unutmayacaqdır. Çünki o, ayrı-ayrı insanlara edilən qəsd, təcavüz deyildi, bu, bütün Azərbaycan xalqına, Azərbaycan millətinə, Azərbaycan ölkəsinə edilən hərbi təcavüz idi və bizim xalqımıza qarşı soyqırım idi. Bu təcavüz nəticəsində həlak olanlar xalq qəhrəmanlarıdır, onlar millətimizin qəhrəmanlarıdır. Onların həlak olması bizim üçün, xalqımız üçün, sizlər üçün, ailə üzvləri üçün böyük itkidir, faciədir. Ancaq eyni zamanda onların şəhid olması xalqımızın qəhrəmanlıq rəmzidir. Onların şəhid olması zamanı tökülən qan bütün xalqımızın qanıdır. O qanın hər damcısında bizim xalqımızın qüdrəti var, xalqımızın qəhrəmanlığı var, xalqımızın milli azadlıq, müstəqillik arzuları vardır. O gecə tökülən qanlar müqəddəs qanlardır. Onlar bizim xalqımızın əsrlər boyu milli azadlıq, müstəqillik uğrunda tökdüyü qanlara qovuşmuş qanlardır, o gecə tökülən [141-142] qanlar Azər-baycanın müstəqilliyini nümayiş etdirən milli bayrağımızın üstündəki qandır.

Biz itkilərə görə, tələfata görə məyus oluruq, kədərlənirik və daim kədərlənəcəyik. Biz sizinlə birlikdəyik. Bu, tək sizin kədəriniz, sizin qəminiz-qüssəniz deyil, bütün Azərbaycan xalqının qəmi-qüssəsidir. Ancaq onlar öz şəhidliyi ilə, canla-rından tökülən qan ilə özlərini də əbədləşdirmişlər. Onlar xalqımızın müstəqillik, milli azadlıq arzularını və bu yolda şəhid olmağa hazır olduğunu bütün dünyaya nümayiş etdir-miş və bununla da qəhrəmanlıq nümunələri göstərmişlər.

Dünyaya gələn hər bir insan bu dünyanı tərk edəcəkdir. Bu dünya heç kim üçün əbədi deyildir. Ancaq öz əməlləri ilə, xalqa, millətə sədaqəti ilə, xalqın milli istiqlaliyyət ruhunu yüksəklərə qaldırmaları ilə dünyalarını dəyişənlər ən müqəddəs insanlardır. Onlar cismən bu dünyadan gediblər, ancaq ruhən bizim qəlbimizdədirlər, bütün Azərbaycan xalqının qəlbindədirlər. Bu gün Şəhidlər xiyabanına ümumxalq axını və hər bir Azərbaycan vətəndaşının gəlib bu müqəddəs qəbirləri ziyarət etmək arzusu və ziyarəti onu sübut edir ki, onlar – bu şəhidlər bütün xalqımızın qəlbində yaşayırlar. Onlar heç vaxt unudulmayacaqdır.

Biz bu günlər 20 Yanvar faciəsinin ildönümünü qeyd edərək, xalqımıza qarşı bu təcavüzü edənləri, xalqımıza qarşı soyqırım törədənləri, o günahsız insanları həlak edənləri bir daha məhkum edirik, onlara ümumxalq nifrəti nümayiş etdiririk. Bəzən deyirlər ki, onlar cəzalanmayıblar. Cəza cürbəcür olur. Bir var ki, insanı bir cinayətə görə cəmiyyətdən təcrid edirlər. O, müəyyən bir müddət cəza çəkir. Bir də var ki, bu cinayəti törədənlər həm Moskvada, həm də Azər-baycanda daimi cəzaya məhkum olublar. Onlar harada yaşa-malarından asılı olmayaraq – Moskvada, dünyanın başqa yerlərində, burada, Azərbaycan torpağında, hətta bizim içimizdə daim cəzaya məhkum olunublar. Onlarda heç olmasa [142-143] zərrə qədər vicdan qalıbsa, dərk etməlidirlər ki, nə qədər böyük cinayət ediblər, nə qədər cəzaya məhkum olunublar. Bəziləri nə qədər arsız da olsalar, hesab edirəm ki, xalqın onlara nifrəti ən böyük cəzadan da çox cəzadır və bu nifrət daim olacaqdır.

Biz 1994-cü ildə iki ay müzakirə apardıq. Xatirinizdədir, 1994-cü il yanvarın əvvəlində mən təşəbbüslə çıxış etdim ki, 20 Yanvar faciəsinə indiyə qədər siyasi qiymət verilməyibdir. Biz bunu Milli Məclisdə müzakirə etdik. Hərə öz sözünü dedi və qərar qəbul etdik. Şübhəsiz ki, bəlkə bu qərar da hər şeyi əhatə etmir. Ancaq bu gün bizim əlimizdə olan əsaslara görə hesab edirəm ki, bu qərar tarixi əhəmiyyət kəsb edən bir qərardır. Bəziləri deyirlər ki, bura kiminsə adı salınıb, kiminsə adı salınmayıbdır. Bəzilərinin adı ora düşüb. Amma mən bu gün, 20 Yanvar faciəsinin səkkizinci ildönümü münasibətilə deyirəm ki, həm o vaxtkı sovet hökumətinin ali rəhbər orqanları, onların rəhbərləri, həm də Azərbaycana o dövrdə rəhbərlik edənlərin hamısı – birincisi də, ikincisi də, üçüncüsü də, dördüncüsü də, beşincisi də, – hamısı o faciənin günahkarlarıdır.

Mən dünən gecə televiziya baxırdım. Orada bəzi adamları danışdırırdılar. O vaxtkı rəhbərlərdən biri deyir ki, "biz gecə saat 11-də dağılıb evimizə getdik. Biz bilmirdik ki, Bakıya qoşun girəcəkdir. Bunu ancaq Vəzirov bilirmiş, bir də Mütəllibov bilirmiş". Yalan danışır! O qoşunlar bir gündə paraşütlə bir dəqiqənin içərisində bura düşmədilər ki! Qoşunlar bura 10-15 günün içərisində ardıcıl surətdə gətirilib Bakının ətrafına doldurulmuşdu. Gecə ya saat 12-də, ya da 1-də birdən-birə Bakı şəhərinin müxtəlif istiqamətlərindən qoşunlar Bakının mərkəzinə hücum etdilər. Məgər onları gətirib bura paraşütləmi salmışdılar? Hamısı yalandır! Heç olmasa onların vicdanı olsun, heç olmasa bu günlər doğrusunu desinlər. Nə cür oldu ki, onlar gedib gecə saat 11-də rahat yatdılar, səhər ayılıb gördülər ki, faciə baş veribdir? Gecə səhərə qədər Bakı şəhəri qana qorq olmuşdu. Onlar hamısı günahkardır. [143-144]

Mən dünən hiddətə gəlmişəm. İnsanda nə qədər həyasızlıq olar ki, çıxıb televiziya ilə desin ki, "mən bunu bilməmişəm, mən onu bilməmişəm. Bunu bir Vəzirov bilib, bir Mütəllibov bilib, bir də Elmira Qafarova bilib". Bəli, onlar biliblər, onlar günahkardılar. Amma o birisilər də bilirdilər. Nə cür oldu ki, bunu adi insanlar bildilər, gecə bütün insanlar dəhşətə gəldi, adamlar gecə bir-birinə telefonla zəng ediblər ki, oradan tank keçdi, buradan top keçdi, oradan atəşə tutdular, buradan atəşə tutdular və s., amma bunlar rahat yatıblar.

Gecə mən yatdığım vaxt bir yerdə güllə atılanda oyanıram. Bir güllə səsinə oyanıram. Bəs o tanklar, toplar, avtomatlar, pulemyotlar bütün bu şəhərin binalarını atəşə tutanda bunların qulaqları nə qədər kar idi. Gözləri kor idi ki, elə yatmışdılar ki, ayıla bilmirdilər! Onların hamısı günahkardılar. Onlar bilməlidirlər ki, bu gün onların hüquqi məsuliyyəti əgər sübut olunmayıbsa, mənəvi məsuliyyətləri göz qabağındadır. Mən bununla nəyi demək istəyirəm? Bizim xalqımızın qəhrəmanlarını, canını qurban verən insanları görürsünüz. Biz bunlarla fəxr etməliyik. Azərbaycan xalqının qəhrəmanlığını, cəsurluğunu nümayiş etdirənlər bu insanlardır, bu şəhidlərdir. Amma o böyük-böyük vəzifələri tutub, belə gərgin dövrdə gedib evində yatanlar və xalqın aqibətinə biganə qalanlar indi də burada rahat gəzənlərdir. Onlar xalqa xəyanət etmiş adamlardır. Onların hər biri böyük cinayət edibdir.

Ancaq indi bizim məqsədimiz qisaskarlıqdan ibarət deyil. Şübhəsiz ki, hərə öz cəzasını almalıdır. Mən bir də qeyd edirəm ki, xalqın o nifrətindən doğan cəza onlara bütün cazalardan da bəlkə ağır cəzadır. Bu, daim olacaqdır. Bizim isə məqsədimiz odur ki, dünyaya daim göstərməliyik ki, bu, Azərbaycan xalqına qarşı XX əsrdə onun 70 il itaət etdiyi dövlət tərəfindən edilmiş cinayət və o dövlətin aparıcı qüvvələri tərəfindən, aparıcı şəxsləri tərəfindən edilmiş cinayətdir. [144-145]

Şəhidlər öz qəhrəmanlıqları, şəhidlikləri ilə xalqımızın mənəviyyatını yüksəklərə qaldırmışlar. Bizim insanlar buraya gələrkən, biz də hər dəfə bu məzarları, bu qəbirləri ziyarət edərkən onlara Allahdan rəhmət diləyirik. Amma eyni za-manda onların hər birinin qarşısında şəxsən mən baş əyirəm. Çünki onlar öz şəhidliyi ilə bizim xalqımızı yüksəltdilər. Bəli, onlar bizim müstəqilliyimizə yol açdılar. Onlar sübut etdilər ki, xalqımızı müstəqillik yolundan çəkəndirmək olmaz və biz bu müstəqilliyi də əldə etdik. Biz bu müstəqil dövlətdə yaşayırıq, yaşayacağıq və o şəhidlərin bugünkü müstəqilliyi-mizin əldə edilməsində xüsusi xidmətləri vardır. Onlar bizim bu müstəqilliyimizin təməlini qoyan insanlardır. Onlar əmin ola bilirlər ki, onların tökülən qanları heç vaxt unudulma-yacaq, onların qəhrəmanlığı heç vaxt unudulmayacaqdır. Onların şəhidliyi Azərbaycan xalqını daha da mətinləşdirib, Azərbaycan xalqının daim müstəqil yolla getməyinə kömək edir və kömək edəcəkdir.

Hörmətli bacılar, qardaşlar! Hörmətli analar! Mən sizə hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Bilin ki, siz xalqımız üçün, şəxsən mənim üçün çox əziz insanlarsınız. Siz belə qəhrəman övladlar yetişdirmisiniz, sizin ailənizdə belə qəhrəman insanlar olubdur. Siz bununla fəxr edə bilərsiniz. Bütün bunlar da sizə təskinlik verməlidir, sizə təsəlli verməlidir. Allah sizə səbr versin. Allah xalqımıza səbr versin. Amma bilin ki, bizim bu yolumuz uğurlu yoldur. Bu yolda itkilərimiz olub, şəhidlərimiz olub. Bəlkə bundan sonra da ola bilər. Ancaq biz bu yolla gedirik, gedəcəyik və o şəhidlər də, onların qəhrəmanlıq nümunələri də böyük bir məşəl kimi bizim bu yolumuzu işıqlandırır və işıqlandıracaqdır. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin! [145]

**ÇEXİYA RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VATSLAV HABELƏ**

Zati-aliləri,

Çexiya Respublikasının prezidenti seçilməyiniz münasibə-tilə Sizə səmimi təbriklərimi yetirir, cansağlığı və səadət, məsul fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram.

Sizin yenidən prezident seçilməyiniz ölkənizin xalqı arasında yüksək hörmət və rəğbət qazandığınızı sübut edir.

Əminəm ki, Azərbaycan Respublikası ilə Çexiya Respublikası arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri ölkələrimizin dost xalqlarının mənafeyinə, ümumi sülh və tərəqqi işinə xidmət edəcəkdir.

Hörmət və ehtiramla,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 21 yanvar 1998-ci il

[146]

**RUSİYA FEDERASIYASININ
ŞİMALİ OSETİYA-ALANIYA
RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
ALEKSANDR SERGEYEVİÇ DZASOXOVA**

Hörmətli Aleksandr Sergeyeviç,

Şimali Osetiya-Alaniya Respublikasının prezidenti seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edir, Sizə möhkəm cansağlığı və dövlət fəaliyyətinizdə böyük uğurlar arzulayıram.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Şimali Osetiya-Alaniya arasın-da dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri qardaş xalqlarımızın rifahı naminə inkişaf edəcək və dərinləşəcəkdir.

Ümidvaram ki, biz birgə səylərlə regionumuzda möhkəm sülh və sabitlik şəraitinin bərqərar edilməsinə nail olacağıq.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 21 yanvar 1998-ci il

[147]

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI

22 yanvar 1998-ci il

Hörmətli jurnalistlər, mətbuat, informasiya orqanlarının nümayəndələri!

Mən bir mühüm məsələ ilə əlaqədar mülahizələrimi, fikirlərimi və təkliflərimi bəyan etmək üçün sizinlə görüşə gəlmişəm.

Məlumdur ki, Azərbaycanda son illər cinayətkarlığa qarşı mübarizə güclənibdir. Hakimiyyət, hüquq-mühafizə orqanları dövlətin siyasətini həyata keçirərək ardıcıl tədbirlər keçiriblər və bunlar da öz müsbət nəticələrini veribdir.

1993-cü ildə baş vermiş vətəndaş müharibəsinin qarşısı alındı. Ondan sonrakı dövrdə – 1993-1994-cü illərdə və 1995-ci ilin birinci yarısında respublikamızda demək olar ki, o dövrə, zamana qədər yaranmış kriminogen vəziyyətin aradan götürülməsi üçün ardıcıl işlər görüldü. İndi o illəri xatırlamaq çətin deyildir. Azərbaycanda çoxsaylı cinayətkarlar öz əməl-lərini cəzasız həyata keçirirdilər. Çoxsaylı cinayətkar qruplar, dəstələr, qeyri-qanuni silahlı dəstələr mövcud idi. Onların bir çoxu ayrı-ayrı qruplara, insanlara, ayrı-ayrı siyasi təşkilatlara məxsus idi. Bunlar da hamısı Azərbaycanda gizli, qanunsuz, çoxsaylı odlu silahların saxlanması, işlənməsinə, istifadə edilməsinə gətirib çıxarmışdı.

Məhz buna görə də Azərbaycanda hərc-mərclik, özbaşınalıq var idi. O dövrlərdə insanlar öz həyatlarını qorumaq üçün çox əziyyətlər çəkirdilər. Reket qrupları insanları soyurdu. [148-149] İnsan oğurlamaq, öldürmək adı bir hala çevrilmişdi. Bunlar bir ilin işi deyildi. Hesab edirəm ki, 1993-cü ilə qədər, ondan əvvəlki illərdə cəzasızlıq, hakimiyyətsizlik, özbaşınalıq nəticəsində Azərbaycanda belə bir vəziyyət yaranmışdı.

Biz vəziyyəti normallaşdırmaq üçün çox işlər görməli olduq, çox çətinliklərlə rastlaşdıq. Ancaq məmnuniyyətlə qeyd edə bilərəm ki, biz bu vəzifələrin öhdəsindən gələ bildik. Ayrı-ayrı cinayətkar qrupları zərərsizləşdirərək, biz eyni zamanda, dövlətə qarşı böyük cinayət edən mütəşəkkil bir qurumla rastlaşdıq. 1994-cü ilin oktyabr ayında respublika-mızda hakimiyyətdə olan çox yüksək vəzifəli insanlar tərəfin-dən Azərbaycanda dövlət çevrilişinə cəhd oldu. Biz bunun qarşısını aldığımızı. Ancaq indi o hadisədən 3 il keçib. O cinayəti edən adamların bəziləri bu 3 il ərzində hələ də axtarılır, tapılır. Ayrı-ayrı ölkələrdə yaxalanır. Hətta o vaxt o cinayətin fəal təşkilatçılarından biri bir ay bundan öncə Rusiyanın hansısa bir şəhərində yaxalanıb gətirilmişdir.

Ancaq sevindirici haldır ki, onlar orada-burada nə qədər gizlənsələr də, indi bizim dövlətimiz elə imkanlara malikdir, hüquq-mühafizə orqanlarımız işlərini yaxşılaşdırıblar, ona görə də belə adamlar başqa ölkələrdə də yaxalanıblar.

Amma xatirinizdədir, ondan sonra biz yeni bir böyük silahlı dəstə ilə rastlaşdıq. İndi müxalifətdə olan ayrı-ayrı qruplar belə cinayətkarları bəzən müdafiə etməyə, yaxud da ki, onların hüquqlarının müdafiəsi üçün çalışırlar. Əlbəttə, hər bir insanın hüququ müdafiə olunmalıdır. İnsan yaşayarsa, onun hüquqları müdafiə olunmalıdır. Bizim buna heç vaxt etirazımız yoxdur. Ancaq eyni zamanda, onu düşünmək lazımdır ki, bu insanlar Azərbaycan xalqına nə qədər zərər vurmuşlar. Bir insan öz cinayətkarlığı ilə yüzlərlə insanın hüquqlarını tapdalamışdır.

Azərbaycanda belə bir böyük mütəşəkkil qrup respublika Daxili İşlər Nazirliyinin tərkibində OMON dəstəsi içərisində yaranmışdı. OMON bir gündə, bir ayda bir, ildə belə vəziy-[149-150]yətə düşməmişdi. Şübhəsiz ki, OMON vaxtilə vətənimizə lazım olan məqsədlər üçün yaranmışdı. Ancaq sonra bu qrup özbaşına buraxıldığına, ona rəhbərlik edilmədiyinə görə, yaxud rəhbərlik edən adamların özləri də cinayətkar olduqlarına görə həmin bu dəstə tədricən böyük bir cinayətkar dəstəyə çevrildi. Dövlətin mənafeyini, insanların hüquqlarını müdafiə etmək, mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə aparmaq əvəzinə insanlara qarşı təcavüz, cinayətlər etdilər. Onlar insanları soyurdular, insanlara işgəncə verirdilər, insanları öldürürdülər. İndi istintaq aydın edib ki, onların cinayəti təkcə 1995-ci ilin mart ayında etdikləri cinayət deyildi. Bəzilərinin üzərində 5,6,7 ölüm cəzası var, daha doğrusu, cəzayı hələ indi alıblar, ölüm hərəkəti var, insanları öldürüblər.

Bəli, məhz buna görə də OMON tədricən cinayətkar bir dəstəyə çevrildi. Cinayətkarlıqdan o qədər həm vəsait topladı, həm də silahlandı ki, sonra hakimiyyət iddiasına düşdü və dövləti devirməyə çalışdı. Onun da qarşısı alındı. Həmin o dəstənin də tör-töküntüləri hələ indiyə qədər axtarılır, tapılır. Bəziləri yaxalanıb, bəziləri isə hələ ki, ayrı-ayrı ölkələrdə gizlənilib və Azərbaycana qarşı təxribat dəstələri hazırlamağa çalışırlar. Bunlardan son terrorçu, təxribatçı qrupu – Elçin Əmiraslanovun böyük bir dəstəsi 1996-cı ilin dekabr ayında Azərbaycanda yaxalandı. Onlar artıq mühakimə də olunublar, məhkəmə onların cəzasını veribdir.

Bu cinayətkarların böyük qruplarının ondan sonrakı dövrdə də aşkar olunması, zərərsizləşdirilməsi, aradan qaldırılması və cəmiyyətimizin, ölkəmizin bu cinayətkar qruplardan təmizlənməsi işi ardıcıl surətdə

gedib, gedir və bu gün də davam etməkdədir. Bunların da ən əsas nəticəsi ondan ibarətdir ki, nəhayət, Azərbaycanda daxili ictimai-siyasi sabitlik, əmin-amanlıq yaranıbdir.

Hesab edirəm ki, Azərbaycanda cinayətkarlıqla mübarizə uğurludur. Cinayət hallarının sayı xeyli azalıbdır. Ən önəm [150-151]lisi odur ki, o qatı, mütəşəkkil cinayətkarlığın, çox kütləvi cinayətkarlığın qarşısı tamamilə alınmışdır.

Daxili işlər naziri Ramil Usubov ilin yekunları ilə əlaqədar sabah mətbuat konfransı keçirəcəkdir. O, orada konkret rəqəmlər, faktlar gətirəcəkdir. Maraqlananlar ondan məlumatlar ala bilərlər. Ancaq ümumən desək, respublikamızda əmin-amanlıq yaranıbdir. İnsanlar rahat yaşaya, istirahət edə bilirlər, işləyə, gəzə bilirlər. Yəqin bunları – 1993,1994,1995-ci illərdə olmuş vəziyyətlə indiki vəziyyəti siz özünüz də görürsünüz.

Hesab edirəm ki, bu nailiyyətlərin əsasında respublikada cinayətkarlıqla mübarizə davam etdirilməlidir. Hələ bir çox cinayətlər mövcuddur, onların qarşısı alınmalıdır. Düşünək ki, ümumiyyətlə, cəmiyyətdə cinayət ola bilməz, - bu, müm-kün deyil. Ancaq bu, tamamilə elə bir vəziyyətə gətirməlidir ki, cinayət olan kimi onun qarşısı alınsın.

Bu sahədə gördüyümüz işlərlə yanaşı, hesab edirəm ki, biz cəzanın humanistləşdirilməsi sahəsində də bir çox dəyərli addımlar atmışıq və yaxşı nəticələr əldə etmişik. Bu da ondan ibarətdir ki, biz cəza çəkən insanlar haqqında da düşünürük və düşünmüşük. Cəza çəkənlərin bir qisminin əfv olunması, onlara amnistiya verilməsi, onların bağışlanması haqqında lazımı qərarlar qəbul etmişik. Bunların nəticəsində insanların bir çoxu cəzadan, cəza çəkməkdən azad olunub, yaxud da ki, cəzaları yüngülləşibdir.

Yəni biz bir tərəfdən cinayətkarlıqla mübarizəni gücləndir-mişik, digər tərəfdən də cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi sahəsində çox ciddi, dəyərli addımlar atmışıq, tədbirlər həyata keçirmişik.

Bunlar sizə məlumdur. Ancaq yığcam olaraq xatırlatmaq istəyirəm. Həbsdə olan, cəza çəkən 1705 insan bu son illərdə mənim verdiyim fərmanlar əsasında cəzadan azad olunub, əfv edilibdir. 1996-cı ilin mayında və 1997-ci ilin oktyabrında [151-152] mənim təşəbbüsümlə Milli Məclis amnistiya haqqında qərar qəbul edibdir. Bu amnistiyanın tətbiq olunması nəticəsində indiyə qədər 17 min vətəndaş cəzadan azad edilibdir. 1997-ci ilin oktyabrında qəbul edilmiş amnistiya hələ ki, tətbiq olunur. O, tətbiq edilib qurtarana qədər cəmi 30 min Azər-baycan vətəndaşı cəzadan azad olunacaqdır. Biz bu sahədə öz işlərimizi davam etdirməyə çalışacağıq.

Hesab edirəm ki, cinayətkarlıqla mübarizənin gücləndiril-məsi cinayət hadisələrini öz-özlüyündə azaldacaqdır. Eyni zamanda, bizim cəza siyasətimizin humanistləşdirilməsi də insanlarda cinayətə, cinayətkarlığa qarşı sağlam münasibət yaradacaqdır. Bizim cəza siyasətimizin humanistləşdirilməsi sahəsində bir məsələ də çox mühüm yer tutur. Bu da Azərbaycanda ölüm hökmü və ölüm hökmünün icrası məsələsidir.

Bildiyiniz kimi, ölkəmizdə Azərbaycan Respublikası yara-nandan indiyə qədər həm keçmiş Sovetlər İttifaqı zamanı, həm də biz müstəqilliyimizi əldə edəndən sonra ölüm cəzası Azərbaycanın cinayət məəcəlləsində olubdur və bu gün də var. Ancaq biz ölüm cəzasının da bu son illərdə azaldılması və onun tamamilə ləğv olunması üçün çox işlər görmüşük. Bu, ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın cinayət məəcəlləsində ölüm cəzası ilə əlaqədar olan bir çox maddələrə 1996-cı ildə baxılıb, mənim təklifimlə Milli Məclisdə qərarlar qəbul olunmuşdur. Bu qərarlara görə Azərbaycanın cinayət məəcəlləsində 21 maddədən ölüm cəzası götürülmüşdür. Ondən sonra indiyə qədər cinayət məəcəlləsində ən ağır cinayətlər üzrə 11 maddə-də ölüm cəzası saxlanılıbdır. Bununla bərabər, 1996-cı ildə qadınlara və 65 yaşına çatmış kişilərə ölüm cəzası hökmü çıxarılması qadağan edilibdir. İndi isə mən növbəti addım atmaq fikrindəyəm. Ancaq bu münasibətlə keçmiş illərin sta-tistikasını da xatırlamaq pis olmazdı.

Mən qeyd etdim ki, ölüm cəzası Azərbaycanın cinayət məəcəlləsində həmişə olubdur, məhkəmələr də ölüm cəzası [152-153] haqqında hökmlər çıxarıblar. Ancaq ölüm cəzası haqqında hökm çıxarmaq və onu icra etmək məsələləri də, şübhəsiz, bir-birindən ayrı şeylərdir.

Keçmiş illərin statistikasına nəzər salsaq, əgər 1988-ci ildən götürsək, Azərbaycanda 1988-ci ildə 5 nəfər ölüm cəzasına məhkum olunmuş, 5 nəfər haqqında ölüm hökmü icra edilmişdir, yəni onlar güllələnmişlər. 1989-cu ildə 6 nəfər, 1990-cı ildə 3 nəfər haqqında ölüm hökmü icra olunmuşdur.

1990-cı ildən 1993-cü ilə qədər Azərbaycanda ölüm hökmü icra edilməmişdir. 1993-cü ildə 9 nəfər barədə ölüm hökmünün icra olunması haqqında fərman verilmişdir, 8 nəfər haqqında ölüm hökmü icra olunmuşdur. Bir nəfər ölüm hökmü icra edilənə qədər özü həbsxanada ölmüşdür.

1988-1989-cu illər haqqındakı rəqəmləri mən təhlil etmək istəmirəm. Dedim ki, onlar az olubdur. 1988,1989,1990-cı il-lərdə 14 nəfər haqqında ölüm hökmü icra edilmişdir. Amma 1993-cü ildə 9 nəfər haqqında ölüm hökmünün icra olunması haqqında fərman verilmiş, 8 nəfər haqqında icra edilmişdir.

1993-cü ilin iyun ayından Azərbaycanda ölüm hökmü icra olunmur. Faktiki olaraq bu cəzanın, hökmün icra edilməsinə biz moratorium qoymuşuq.

Ancaq 1993-cü ildə bu 9 nəfərin haqqında ölüm hökmünün qəbul olunması çox qəribə bir haldır. 1992-ci il iyun ayının 16-da Azərbaycanda prezident səlahiyyətlərini həyata keçirən İsa Qəmbərov məhkəmə tərəfindən ölüm hökmünə məhkum olunmuş 9 nəfərin bağışlanması haqqında vəsətəti rədd edib və bu barədə fərman verib, - demək, ölüm hökmünün icra olunması haqqında fərman veribdir. 1993-cü ilin

yanvar ayında prezident Əbülfəz Elçibəy 2 nəfər haqqında ölüm hökmünün icra olunması barədə fərman veribdir.

Çox qərribə bir haldır. Xalq Cəbhəsi və Müsavat hakimiyyəti cəmiyi bir il davam edibdir. Ancaq onlar öz fəaliyyətlərinə başlayarkən ölüm haqqında hökmləri icra etməyə [153-154] can atıblar. Öldürülən, yəni güllələnən bu adamlar Bayıl həbsxanasında güllələniblər. Şübhəsiz ki, məhkəmənin qərarlarına mənim heç bir etirazım ola bilməz, - məhkəmə qərar çıxarıbsa, bu, məhkəmənin işidir. O işin məzmunundan görünür ki, güllələnən bu adamlar cinayət ediblər. Bəlkə də onları ölüm hökmünə düzgün məhkum ediblər, amma onlar başqalarına nisbətən o qədər də təhlükəli adam olmayıblar. Qərribə də burasındadır ki, İsa Qəmbərov 7 nəfərin ölüm hökmünün icrası haqqında fərmanı 1992-ci ilin iyun ayının 16-da imzalayıbdir.

Məlumdur ki, 1992-ci il iyun ayının 7-də prezident seçkiləri keçirilibdir. Əbülfəz Elçibəy prezident seçilibdir. Mərkəzi seçki komissiyası iyunun 13-də Əbülfəz Elçibəyin prezident seçilməsi haqqında məlumat dərc edibdir. O vaxt mövcud olan prezident seçkiləri haqqında qanuna görə prezident seçilən gündən öz prezidentlik vəzifəsinə başlamış hesab olunur. Demək, iyunun 7-də Əbülfəz Elçibəy prezident seçilmiş, iyunun 13-də mərkəzi seçki komissiyası bu barədə məlumat vermişdir. Xatirimdədir ki, iyunun 17-də Əbülfəz Elçibəyin prezident kimi inaqurasiyası keçirilmişdir. İyunun 16-da, bir gün ondan öncə, Əbülfəz Elçibəy prezident olduğu halda – demək, bu zaman artıq İsa Qəmbərov prezident səlahiyyətini həyata keçirə bilməzdi – görünür, ən vacib məsələlərdən biri ondan ibarət imiş ki, ölümə məhkum olunmuş 7 nəfər haqqında o hökmün icra edilməsi barədə fərman imzalsın. Bunun arxasında nə var, mən deyə bilmərəm. Amma bu fakt özü-özlüyündə çox böyük təəccüb və narahatçılıq doğuran bir haldır.

Dediym kimi, sonra isə Əbülfəz Elçibəy artıq prezident olaraq 1993-cü ilin yanvar ayında 2 ölüm hökmünün icra edilməsi haqqında da fərman imzalayıbdir. Bunların hamısı, bu fərmanlar 1993-cü ilin fevral ayında həyata keçirilibdir, yəni bu adamlar güllələniblər. Bir illik hakimiyyət zamanı güllələməklə [154-155] məşğul olmaq nə humanistlikdən xəbər verir, nə humanistliyə, nə də demokratiyaya uyğundur. Ancaq bu gün humanistlikdən, insan hüquqlarından, demokratiyadan dəm vuranlar hakimiyyət əldə etdikləri zaman bu işlərlə məşğul olublar.

Bildirdiyim kimi, 1993-cü ilin iyun ayından biz Azərbaycanda ölüm hökmlərinin icrasını dayandırmışıq. Bu da heç təsadüfi deyildir. Baxmayaraq ki, o illər bizim üçün çox mürəkkəb, ağır, çətin illər olubdur, - Azərbaycanın dövlətini, müstəqilliyini qoruyub saxlamaq, Azərbaycanda bu dövlətçiliyə olan qəsdlərin qarşısını almaq lazım idi. Şübhəsiz ki, bunlar çox qəti addımlar atmaq, tədbirlər görmək, həyata keçirmək tələb edirdi. Biz bunları etmişdik. Ancaq biz humanistliyimizi də itirməmişdik. Məhz ona görə də biz ölüm hökmünün icrasını dayandırmışıq.

Ancaq eyni zamanda deyə bilərəm ki, bu ötən dövrdə ölüm hökmünə məhkum olunmuş adamlardan 12 nəfəri mənim fərmanla bağışlanıbdır. Yəni onların barəsində ölüm hökmü cəza yerlərində uzunmüddətli cəza çəkməklə əvəz olunubdur.

Keçmiş illərdən indiyə qədər məhkəmələr tərəfindən çıxarılmış hökmlərlə, onların əsasında Azərbaycanın həbsxanasında ölüm hökmünə məhkum olunmuş 128 nəfər vətəndaş vardır. Bunların içərisində çox qatı cinayət etmiş adamlar da var. Şübhəsiz ki, ölüm hökmünə məhkum olunanlar ən qatı cinayət etmiş adamlardır, amma onların da dərəcəsi vardır. Onların arasında bir neçə insanı öldürmüş, həddindən artıq cinayətkarlıq etmiş, bizim dövlətçiliyimizə, müstəqilliyimizə qarşı, respublikamızın dağılması, parçalanması ilə əlaqədar cinayətlər etmiş adamlar vardır.

Bütün bunlara baxmayaraq, mən bu məsələləri ətraflı təhlil edəndən sonra belə qərara gəlmişəm ki, Azərbaycanın cinayət məəcəlləsində ölüm hökmü ilə əlaqədar olan bütün maddələr dəyişilməlidir və Azərbaycanda ölüm hökmü bir cəza kimi ləğv olunmalıdır. Ölüm hökmünə məhkum olunmuş [155-156] insanların cəzası müvafiq qaydada, uzunmüddətli cəzalarla əvəz edilə bilər.

Beləliklə, 1993-cü ilin iyun ayından ölüm hökmünün icrasına qoyulmuş faktiki moratorium indi isə real olaraq Azərbaycanda ölüm hökmünün ləğv edilməsinə gətirib çıxardı.

Mən bununla əlaqədar Azərbaycanın Milli Məclisinə qa-nunvericilik təşəbbüsü ilə təqdimat göndərirəm və ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycanın parlamenti, Milli Məclisi bizim bu humanist addımımızı dəyərləndirəcək və mənim təklifimi qəbul edəcəkdir. Beləliklə, Azərbaycanda ölüm hökmü tamamilə ləğv olunacaqdır.

Əmin ola bilərsiniz ki, biz Azərbaycanda cinayətkarlıqla mübarizəni bundan sonra da davam etdirəcəyik və bunun üçün bütün imkanlardan istifadə olunacaqdır. Azərbaycanda bütün vətəndaşların hüquqlarının qorunması, Azərbaycan vətəndaşlarının sərbəst yaşaması üçün əmin-amanlığın təmin edilməsi bizim vəzifəmizdir. Biz bu vəzifəni həyata keçirəcəyik, humanistlik siyasətimizi bundan sonra da davam etdirəcəyik və Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitlik gündən-günə möhkəmlənəcəkdir.

Təəssüf ki, bəzi qüvvələr, hətta özlərini siyasi qüvvə hesab edən adamlar yenidən köhnə əhval-ruhiyyə ilə yaşayırlar və silahla, güclə nəyəsə nail olmaq istəyirlər, belə cəhdlər göstərirlər. Bu, bizə məlumdur. Ancaq onlar da, Azərbaycanın bütün vətəndaşları da bilməlidirlər: Azərbaycan dövləti son illərdə öz qüdrətini həm ölkədə, həm də dünyada nümayiş etdiribdir. Biz Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitliyi qoruyub saxlamağa qadirik və heç kəsə Azərbaycanın qanunlarını, konstitusiyasını pozmağa yol verməyəcəyik. Azərbaycanın

bütün vətəndaşları arxayın ola bilərlər ki, Azərbaycanın dövləti, onun prezidenti verdiyi sözlərə, andına sadıqdır. Azərbaycan vətəndaşlarının hüquqları və onların əmin-amanlığı daim qorunacaqdır.

Sağ olun. Təşəkkür edirəm. [156]

**AVROPA ŞURASI PARLAMENT
ASSAMBLEYASININ (AŞPA) NÜMAYƏNDƏ
HEYƏTİ – AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
AVROPA ŞURASINA DAXİL OLUNMASINA DAİR
AŞPA-nın MƏRUZƏÇİLƏRİ JAK BOMEL VƏ
CORC KLERFAYT İLƏ
GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ**

Prezident sarayı

22 yanvar 1998-ci il

Xoş gəlmişsiniz! Cənab Bomel, mən sizinlə yenidən görüşməyimə çox şadam. Mənim sizinlə dostluğumun, tanışlı-ğımın artıq müəyyən tarixi var. Mən sizinlə həm Bakıda, həm də Parisdə keçirdiyim görüşlərimi məmnunluqla xatırlayıram. Sizinlə hər bir görüşüm məndə çox güclü təəssürat yaradıbdır.

Mən sizin həmkarlarınızı da salamlayıram. Səfirliyin nümayəndələri də buraya xoş gəliblər. Mən bilirəm ki, siz dünən, bu gün çoxlu görüşlər keçirmisiniz, danışıqlar aparmısınız. Şəxsən siz keçmişdə də Azərbaycanda olmusunuz. İndi buraya müəyyən bir fasilədən sonra gəlmisiniz. Güman edirəm ki, keçmişlə müqayisədə respublikamızın bugünkü gününü qiymətləndirə bilərsiniz. Bütün bu görüşlər, danışıqlar hamısı bizi daha da sıx əməkdaşlığa sövq edir.

Biz Avropa Şurası ilə əməkdaşlığa ciddi olaraq girişmişik və layiqli partnyor olmaq istəyirik. Mən Azərbaycan ilə Fransa arasındakı əlaqələri çox müsbət qiymətləndirirəm. Prezident cənab Jak Şirak bir neçə gün bundan əvvəl mənə [157-158] telefonla zəng etmişdi. Bizim çox əhəmiyyətli telefon danışı-ğımız oldu. Mən Avropa Şurasının üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının ötən ilin oktyabrında keçirilmiş zirvə görüşünü də çox məmnuniyyətlə xatırlayıram. Həm zirvə görüşü, həm də o görüş zamanı keçirdiyim çoxsaylı görüşlərim ölkəmiz üçün çox əhəmiyyətli olmuşdur. Mən sizi məmnuniyyətlə dinləməyə hazırım.*

* * *

Öncə mən Azərbaycana gəldiyinizə və buradakı işinizə görə sizə təşəkkür edirəm. Siz Azərbaycan ilə Avropa Şurası arasında əlaqələrin inkişaf etməsində və Azərbaycanın Avropa Şurasının tam hüquqlu üzvü olması sahəsində gördüyünüz işlərin Avropa Şurasına çatdırılmasında çox xidmətlər göstərirsiniz. Biz sizin xidmətlərinizi qiymətləndiririk və tam əminəm ki, sizinlə çox yaxın əməkdaş olacağıq.

Cənab Bomel, siz Azərbaycan haqqında, burada gedən işlər, son zamanlar – keçən ziyarətinizlə bu ziyarət arasında – Azərbaycanda gözə çarpan dəyişikliklər haqqında çox mehribancasına danışdınız. Mən sizə çox təşəkkür edirəm. Bu, bizim üçün əhəmiyyətlidir. Həm sizin sözləriniz, həm də cənab Klerfaytın sözləri bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Cənab Bomel, siz bizimlə xeyli müddətdir ki, tanışsınız. Azərbaycanda olmusunuz və ölkəmizdə həyatın dinamikasını müşahidə edirsiniz, baş vermiş müsbət dəyişiklikləri görürsünüz. Siz isə, cənab Klerfayt, Azərbaycana ilk dəfə gəlmisiniz və çox məmnunam ki, qısa müddətdə xoş təəssüratlar əldə etmişiniz.

Mən sizin fikirlərinizin, tövsiyələrinizin hamısını məmnuniyyətlə qəbul edirəm. Bir şeyi bildirmək istəyirəm ki, əgər biz, Azərbaycanın başçıları, hakimiyyəti öz ölkəmizi Avropa Şurasına üzv etmək istəyiriksə, demək, bu istəyimizlə, arzu-muzla, təklifimizlə öz üzərimizə böyük məsuliyyət və vəzifələr götürürük. Yaxşı dərk edirik ki, əgər Azərbaycan Avropa [158-159] Şurasının üzvü olarsa, demək, o, həm qanunlarını, həm qay-dalarını, həm də hakimiyyətin işini Avropa Şurasının bütün tələblərinə uyğunlaşdırmalıdır. Bunu dərk edərək istəyirik ki, Avropa Şurasının üzvü olaq. Demək, biz özümüz öz üzərimizə çox böyük yeni məsuliyyətlər götürürük. Bu məsuliyyətlər şübhəsiz ki, birinci növbədə bizim Konstitu-siyanın bütün tələblərinin təsdiq olunması ilə əlaqədardır, Azərbaycanda hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quru-culuğu prosesini davam etdirib sona çatdırmaqla əlaqədardır, Azərbaycanda demokratiyanın, insan hüquqlarının bərqərar olması, siyasi və iqtisadi islahatların axıra qədər həyata keçirilməsi ilə əlaqədardır. Bir sözlə, Azərbaycanda Avropa standartlarına, Avropa Şurasının standartlarına uyğun bir cəmiyyətin yaradılması ilə əlaqədardır.

Əgər biz bütün bunların hamısını edəcəyimizə, həyata keçirəcəyimizə arxayın olmasaydıq, bu yola düşməzdik. Bütün bu prinsiplərin Azərbaycanda nəzərə alınması, təsdiq olunması bizim özümüzün içimizdən gələn istəklərin, arzularının nəticəsidir. Bizi heç kəs buna məcbur etmir. Xalqımız 70 il və ondan

* Avropa Şurası Parlament Assambleyasının məruzəçiləri cənab Jak Bomel və cənab Corc Klerfayt çıxış edərək vaxt tapıb onları qəbul etdiyinə görə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevə öz minnətdarlıqlarını bildirdilər.

qabaq da totalitar sistemdə yaşayıbdır. Biz müstəqillik əldə edəndən sonra hansı sistemlə getmək istəsəydik, o sistemlə də gedəcəydik. Burada cürbəcür qüvvələr var. Bəziləri hesab edirlər ki, keçmiş ideologiyanın, yəni kommunist ideologiyasının yolu ilə getmək lazımdır. Biz bunu rədd etmişik. Başqa qüvvələr var – hesab edirlər ki, Azərbaycan müsəlman ölkəsidir, ona görə burada islam dövləti yaranmalıdır. Biz bunu da rədd etmişik. Yəni biz özümüz, şübhəsiz ki, xalqımızın ümumi rəyini nəzərə alaraq, ən əsası isə – istəyimizi, arzumuzu həyata keçirərək bu yolu seçmişik. Bu yolu seçdiyimizə və bu yolla inamla getdiyimizə görə, [159-160] hesab edirik ki, bu yol bizi istər-istəməz Avropa Şurasına gətirib çıxarmalıdır.

Bu sahədə çox işlər görüldübdür. 1995-ci ilin noyabrında ümumxalq səsverməsi ilə Konstitusiya qəbul etdik və parlament seçdik. Çox məmnunam ki, cənab Bomel, siz bizim bütün bu işlərimizin müşahidəçisi olmusunuz.

Biz o Konstitusiyanı yazmaq üçün çox vaxt sərf etdik. Əgər zəhmət çəkib onu yazmışıqsa, demək, bu Konstitusiyanı həyata keçirməliyik, ona riayət etməliyik. Bunlar bizim iradəmizin, xalqımızın iradəsinin nəticəsidir. Biz ikibaşlı siyasət apara bilmərik və heç vaxt aparmırıq. Biz keçmişdə Sovet İttifaqının tərkibində olanda bəlkə də bəzi şeylər ürəyimizcə olmadan, dövlətin ümumi tələbi olduğuna görə onlara razı olurduq. Amma indi müstəqil dövlətlik, heç kəsdən asılı deyilik və heç bir mərkəzin də göstərişini yerinə yetirmirik, öz taleyimizi özümüz təyin edirik. Ona görə bizim gördüyümüz işlər, qəbul etdiyimiz qanunlar da öz iradəmizlə olan şeylərdir.

Bu gün mən bəyan etdim ki, Azərbaycanda ölüm hökmü ləğv olunur. Mən 1993-cü ilin iyun ayından Azərbaycana başçılıq edirəm. Mən o vaxtdan ölüm cəzasını ləğv etmişdim, çünki bu müddətdə ölüm hökmü alan adamların heç birisinin hökmü icra olunmayıbdır. Bu müddətdə ölüm hökmünün ləğv edilməsi üçün bir neçə tədbir həyata keçirmişəm. 1996-cı ildə Cinayət Məcəllə-sində 21 maddədən ölüm hökmünün götürülməsinə nail oldum. Cinayət Məcəlləsinin 11 maddəsində ölüm cəzası qaldı. Qadınlara, 65 yaşına çatmış kişilərə ölüm hökmü çıxarılması da o vaxtlar ləğv olundu. Görürsünüz, bu, bir prosesdir. Bu gün isə ona son nöqtə-ni qoydum. Bu, mənim üçün yeni fikir deyil, çoxdan bu fikirdə idim. Bunu məhz bu gün etdim ki, Sizin üçün bir hədiyyə verim.

Əmin ola bilərsiniz ki, bundan sonra da Azərbaycanın qanunvericiliyində humanistlik prinsipinin daha da dərinləş-dirilməsi üçün çox işlər görəcəyəm. Bu gün elan etdim ki, [160-161] bizim həbsxanalarda ölüm cəzasına məhkum olunmuş 128 vətəndaş var. Onların içərisində bizim dövlətçiliyimizə qəsd edənlər, Azərbaycan prezidentinə qarşı terror aktları hazırlayıb həyata keçirmək istəyən adamlar da var. Amma bunlara baxmayaraq, mən bu bəyanatımla onların hamısını ölüm cəzasından xilas etdim.

Siz bildirdiniz ki, iki il müddətində bir çox qanunların qəbul olunması haqqında təminat versəm yaxşı olar. Bəyan edirəm ki, mən bu təminatı verirəm. Adını çəkdiyiniz qanunların bir neçəsi bu yaxın vaxtlarda qəbul olunacaqdır. O cümlədən bələdiyyələr haqqında, polis haqqında, proku-rorluq haqqında, vəkillər haqqında qanunlar çox yaxın vaxtlarda qəbul ediləcəkdir. Bir neçə başqa qanunlar da artıq hazırlanmaqdadır. Ona görə də iki il çox müddətdir. Amma bir halda ki, siz iki il deyirsiniz, mən iki ili qəbul edirəm. Sizə söz verirəm ki, nəzərdə tutulan bu qanunlar iki ildən xeyli əvvəl qəbul olunacaq və həyata keçiriləcək, tətbiq ediləcəkdir.

Əmin ola bilərsiniz ki, qısa bir zamanda Konstitusiya Məhkəməsi təşkil ediləcək və onun sədri, üzvləri təyin oluna-caqlar. Bilirsiniz ki, bu barədə qanun son zamanlarda qəbul olunub, indi Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin və üzvlərinin namizədliklərinin müəyyən edilməsi üzərində iş gedir.

Qanunun aliliyi sahəsində indiyə qədər çox iş görmüşük və əmin ola bilərsiniz ki, bundan sonra da çox işlər görəcəyik. İnsan haqlarının qorunması sahəsində görülən işlərdən əlavə, mən bir-iki gün öncə sərəncamlar imzalamışam. Yəqin bu barədə Sizə məlumat veriblər. İnsan hüquqlarının qorunması haqqında yarım əsr bundan öncə – 1948-ci ildə Parisdə qəbul edilmiş sənədin əlli illiyi münasibətilə bir çox tədbirlər hazırlanır və həyata keçiriləcəkdir.

Dağlıq Qarabağ problemi, yəni Ermənistan – Azərbaycan münacişəsi barəsində Sizə keçən dəfələr də, yəqin ki, bu gün də məlumatlar verilibdir. Qısaca onu deyə bilərəm ki, 1996-cı ilin [161-162] dekabrında Lissabon zirvə görüşündə qəbul olunmuş bəyanat əsasında Minsk qrupunun üç həmsədri müəyyən edildi – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransa. Biz bunu çox yüksək qiymətləndiririk ki, dünyanın üç böyük dövləti, onların prezidentləri bu problemlə birlikdə məşğul olmaq üçün Minsk qrupunun həmsədrliyi vəzifələrini üzərlərinə götürmüşlər.

1997-ci ildə bu sahədə aparılan danışıqlar, nəhayət, Minsk qrupunun təkliflərinə gətirib çıxarıbdır ki, Ermənistan – Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münacişəsi iki mərhələdə həll olunsun: birinci mərhələdə Azərbaycanın işğal olunmuş altı rayonu işğalçı dəstələrdən azad edilsin, ikinci mərhələdə isə iki rayon – Laçın və Şuşa rayonları azad olunsun və eyni zamanda Dağlıq Qarabağın statusu müəyyən edilsin.

Siz bilirsiniz ki, Azərbaycan bu təklifləri qəbul edib və Ermənistanın prezidenti də qəbul edibdir. Strasburqda olarkən, keçən il oktyabrın 10-da Ermənistan prezidenti Levon Ter-Petrosyan və Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev bu barədə birgə bəyanat veriblər. Bu bəyanatda göstərilir ki, Minsk qrupu həmsədrlərinin verdikləri təklifi biz qəbul edirik və münacişəni bu təkliflər əsasında həll etmək istəyirik.

Bilirsiniz ki, yanvarın 7-8-də bu məsələ Yerevanda Ermənistan prezidentinin yanında müzakirə olunub, müəyyən fikir ayrılığı meydana çıxıbdır. İndi məlum olur, əvvəl də biz bunu bildirdik ki, Dağlıq Qarabağda

olan qüvvələr Minsk qrupunun bu təkliflərini hələ indiyə qədər qəbul etmirlər. Bilməlisiniz ki, bizdə, Azərbaycanda da bu təklifi qəbul etməyimizi hamı bəyənir. Müxalifətdə olan partiyaların, demək olar, hamısı bizim bu addımımızın əleyhinədir və onlar bizi ittiham edirlər ki, belə bir təklifə razılıq vermişik. Onlar hesab edirlər ki, Dağlıq Qarabağa heç vaxt yüksək status vermək olmaz, ancaq mədəni muxtariyyət vermək olar. Hətta bəziləri hesab edirlər ki, sülh danışıqları heç bir şey vermir, məsələni ancaq müharibə yolu ilə həll etmək olar və bizi müharibəyə dəvət edirlər. [162-163]

Ancaq bu fikirlər cəmiyyətin ümumi rəyini təmsil etmir, bu fikirlər bizim cəmiyyətdə azlıq təşkil edir. Ona görə də bu gün bir daha bəyan edirəm ki, biz məsələnin yalnız və yalnız sülh yolu ilə həll olunmasının tərəfdarıyıq. 3 il 8 aydır ki, atəşkəs rejimində yaşayırıq və bundan sonra da, tamam sülh əldə olunana qədər atəşkəs rejimini qoruyub saxlayacağıq. Mən, Azərbaycanın prezidenti kimi, bəyan edirəm ki, heç vaxt məsələnin yenidən müharibə, döyüşlər yolu ilə həll olunmasına yol verməyəcəyəm.

Ümidvaram ki, Ermənistanda da, Dağlıq Qarabağda da bu təklifləri rədd edən insanlar, nəhayət, dərk edəcəklər ki, başqa yol yoxdur və biz məsələnin sülh yolu ilə həllinə nail olacağıq.

Cənab Bomel, siz tamamilə doğru buyurdunuz ki, Azər-baycan çox mühüm coğrafi-strateji vəziyyətə malik olan bir ölkədir. Azərbaycanın zəngin təbii sərvətləri var. Azərbaycan Avropa ilə Asiyanın qovuşduğu yerdə yerləşir və Avropa ilə Asiya arasında bir körpüdür. Eyni zamanda Azərbaycanın böyük problemləri var: ərazi bütövlüyümüz pozulub, ərazimiz-in 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır, bir milyondan artıq vətəndaşımız köçkün-qaçqın vəziyyətində yaşayır.

Amma apardığımız həm daxili və xarici siyasət, həm də iqtisadiyyat sahəsində gördüyümüz işlər mənə əsas verir deyim ki, Azərbaycanın çox xoşbəxt gələcəyi var. Bu gələcəyi, inkişafı da demokratiya, islahatlar yolunda, Avropaya daha da yaxın olmaq yolunda görürük. Əmin ola bilərsiniz ki, biz bu yolla bundan sonra da uğurla gedəcəyik və sizinlə bir yerdə olacağıq. [163]

**RUSİYA FEDERASIYASI FEDERAL MƏCLİSİ
FEDERASIYA ŞURASININ SƏDRİ
YEQOR STROYEV LƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

Prezident sarayı

23 yanvar 1998-ci il

H e y d ə r Ə l i y e v: Hörmətli cənab Yeqor Stroyev! Sizin və başçılıq etdiyiniz nümayəndə heyətinin Azərbaycana gəlmənizi səmimi-qəlbən salamlayıram. Rusiya Federasiyasının belə bir nümayəndə heyətinin respublikamıza səfərin-dən məmnun qaldığımı bildirirəm.

Azərbaycan ilə Rusiya Federasiyası arasında qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığın durmadan genişləndirilməsi hər iki tərəf üçün böyük əhəmiyyət daşıyır. Rəhbərlik etdiyiniz nümayəndə heyətinin ölkəmizə səfərinin bu əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynayacağına əmin olduğumu bildirirəm. Hesab edirəm ki, biz Rusiya ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əməkdaşlığın inkişafı, habelə elm, mədəniyyət, təhsil sahəsində əlaqələrimizin inkişafı ilə bağlı ən mühüm məsələlər barəsində fikir mübadiləsi apara bilərik.

Y e q o r S t r o y e v: Cənab prezident, səmimi mehriban qəbula və Azərbaycana dəvətə görə Sizə təşəkkür edirəm. Bu səfər ölkələrimiz arasında münasibətlərin daha da yaxşılaşmasına kömək edəcək və bu işdə Sizin göstərdiyiniz böyük diqqət və qayğı əvəzsizdir. Sizin rəhbərliyiniz ilə hüquqi demokratik dövlət quruculuğu, islahatların həyata keçirilməsi [164-165] sahəsində Azərbaycanda görülən işlər, əldə edilən uğurlar Rusiya Federasiyasında diqqətlə izlənilir. Ölkələrimizin iqtisadi əlaqələrinin sıxlaşdırılmasına Rusiyanın da böyük maraq göstərdiyini nəzərə çarpdırmaq istəyirəm.

H e y d ə r Ə l i y e v: Bilirsiniz ki, Azərbaycan artıq yeddinci ildir müstəqil respublikadır. Bu illər ərzində ölkə bir çox mürəkkəb, olduqca çətin mərhələlərdən keçmişdir. Sovet İttifaqı hələ dağılmazdan əvvəl Azərbaycanda çox mürəkkəb ictimai-siyasi vəziyyət yaranmışdı. Siz yəqin ki, Dağlıq Qara-bağdakı hadisələrlə və Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, Azərbaycan-er-mənistan arasında münaqişə barədə məsələyə baxıl-masına o vaxtkı Sovet İttifaqı rəhbərliyinin ədalətsiz münasibəti ilə əlaqədar keçirilmiş aramsız mitinqləri, xalq çıxışlarını xatırlayırsınız. Bütün bunlar nəticə etibarilə Azərbaycan xalqı üçün böyük faciəyə gətirib çıxardı. Bir neçə gün bundan əvvəl Azərbaycan xalqı 20 Yanvar faciəsinin səkkizinci ildönümünü qeyd etmişdir. Xalq hərəkətini yatırmaq üçün sovet qoşunlarının iri kontingenti Bakıya yeridildi. Bu dəhşətli qərarı sovet rəhbərliyi, şəxsən Qorbaçov və onun ətrafındakılar qəbul etmişdilər. O vaxt Sovet İttifaqının güc nazirliklərinin bütün rəhbərləri Bakıda idilər və onlar Azərbaycan xalqına qarşı əslində soyqırımını törətdilər.

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra Dünya Birliyi ilə əlaqələrinin daha da möhkəmləndirilməsi sahəsində bir çox müvəffəqiyyətlər əldə etmişdir. Biz dünyanın inkişaf etmiş ölkələri ilə bütün sahələrdə əməkdaşlığın genişləndirilməsinə xüsusi diqqət yetiririk.

Azərbaycan ilə Rusiya Federasiyası arasında əlaqələri, xalqlarımızın tarixi ənənələrə malik münasibətləri daha da canlandırmaq üçün ölkələrimizdəki zəngin potensial imkan-lardan dolğun şəkildə istifadə etməliyik. Bunun hər iki tərəf üçün çox faydalı olduğunu nəzərə çarpdırmaq istəyirəm. [165-166]

Y e q o r S t r o y e v: Cənab prezident, mehriban qəbula görə təşəkkür edirəm. Sizə Rusiya Federasiyasının prezidenti Boris Yeltsinin səmimi salamını və belə bir arzusunu – Sizin Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin tezliklə həlli barədə Kişinyovda qaldırdığımız məsələlərin beynəlxalq hüquq çərçivəsində nizama salınmasını çatdırmaq istəyirəm. Rusiya Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə, onun sərhədlərinin toxunulmazlığına həmişə tərəfdar olmuşdur və tərəfdardır. Səmimi qəbula və nikbinliyə, məsələlərin cəsarətlə qaldırılmasına görə, onları ən mürəkkəb vəziyyətdə həll etmək bacarığınıza görə Sizə cənab prezident, bir daha təşəkkür edirəm.

H e y d ə r Ə l i y e v: Səmimi sözlər üçün, ölkəmizin ərazi bütövlüyü barəsində fikirlərə və mövqeyə görə Sizə təşəkkür edirəm. Bu, böyük əhəmiyyətə malikdir, çünki məsələnin dincliklə nizama salınması üçün əsasdır. Rusiyanın parçalan-ması mümkün olmadığı kimi, Azərbaycanın parçalanması da mümkün deyildir. Ümidvaram ki, söhbətimiz əməli fəaliyyət-timizdə konkret təsdiqini tapacaqdır. [166]

**GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB EDUARD ŞEVARDNADZEYƏ**

Əziz Eduard Amvrosiyeviç!

Sizi, görkəmli dövlət xadimini, anadan olmağımızın 70 illiyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Sizə, doğmalarınıza və yaxınlarınıza möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və firavanlıq arzulayıram.

Bir neçə onilliklər ərzində bizi sıx əməkdaşlıq və səmimi, mehriban münasibətlər birləşdirir. Taleyin hökmü belə olub ki, bizim xalqlarımız da və biz – iki qonşu dövlətin siyasi rəhbərləri də öz yolumuzda ağrı-acını və sevinci, çətinlikləri və uğurları birgə hiss etmişik.

1970-1980-ci illərdə respublikalarımızın sosial-iqtisadi yüksəlişi və mədəniyyətinin çiçəklənməsi, Moskvada fəaliyyət, Sovet İttifaqının dağılması, ölkələrimizin müstəqillik qazanması, dərin siyasi və iqtisadi böhran və vətəndaş müharibəsi, qanlı münaqişələr, Gürcüstanı və Azərbaycanı parçalamaq cəhdləri, keçid dövrünün çətinlikləri, daxili siyasi vəziyyətin sabitləşdirilməsi, əsaslı siyasi və iqtisadi islahatlar, müstəqilliyi möhkəmləndirmək və azad, demokratik ölkələrin Dünya Birliyinə qovuşmaq sahəsində uğurlu addımlar – bütün bunları biz əl-ələ verərək, bir-birimizə kömək edərək və dəstək verərək birgə yaşamışıq və birgə yaşayırıq.

Ölkələrimizin əməkdaşlığı son dərəcə mühüm əhəmiyyətə malikdir və bütün Qafqazda və onun hüduqlarından kənarında sülhün və sabitliyin bərpasına səmərəli təsir göstərir.

Əziz dost, mən bizim dostluğumuzu və qarşılıqlı anlaşmamızı yüksək qiymətləndirirəm. Hörmətli Eduard Amvros[167-168]yeviç, mən sizi gürcü xalqının tarixində görkəmli insanlardan biri, Gürcüstanın inkişafına, onun müstəqilliyinin və beynəlxalq nüfuzunun möhkəmlənməsinə böyük töhfə vermiş şəxs hesab edirəm.

Yüksək mənəvi, insani keyfiyyətləriniz sizə təkcə gürcü xalqının deyil, həm də Azərbaycan xalqının hörmətini qazandırmışdır. Sizin dövlət fəaliyyətiniz, 1980-ci illərdə beynəlxalq münasibətlərin sağlamlaşdırılmasına töhfəniz, indiki şəraitdə müstəqil Gürcüstanın xarici siyasətdə prinsipial mövqeyi Dünya Birliyi tərəfindən layiqincə qiymətləndirilir.

Əminəm ki, istedadlı və məğrur gürcü xalqı sizin müdrik rəhbərliyiniz altında özünün bütün milli arzularına çatacaqdır.

Əminəm ki, Gürcüstanın ərazi bütövlüyü bərpa ediləcək və ölkənizin müstəqilliyi əbədi olacaqdır.

Əziz Eduard Amvrosiyeviç, səmimi qəlbdən sizə uzun illər səmərəli fəaliyyət, bütün ailənizə, qardaş Gürcüstanın bütün vətəndaşlarına səadət və əmin-amanlıq arzulayıram.

Sizin

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 24 yanvar 1998-ci il
[168]

**GÜRCÜSTANA QISAMÜDDƏTLİ İŞGÜZAR
SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL
BİNƏ HAVA LİMANINDA
JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB**

24 yanvar 1998-ci il

Səfərim Gürcüstan prezidenti Eduard Şevardnadze ilə mənim aramda olan daimi məsləhətləşmələrlə, əlaqələrlə bağlıdır. Biz bir-birimizlə tez-tez görüşürük, rəsmi ziyarət-lərdən əlavə, belə işgüzar ziyarətlər də edirik, başqa ölkələrdə toplantılar zamanı görüşürük. Ona görə də indi onunla görüşüb söhbət etməyə ehtiyac var. Bir də sizin hamınıza məlumdur ki, sabah Şevardnadzenin 70 yaşı tamam olur. Bizim onunla otuz illik dostluğumuz var. Bir dost kimi görüşməyə gedirəm. [169]

**GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ
EDUARD ŞEVARDNADZE İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

Tbilisi, Prezident sarayı

24 yanvar 1998-ci il

Heydər Əliyev: Əziz dostum, qardaşım Eduard Amvrosiyeviç. Sizi anadan olmağınızın 70 illiyi münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm. Sizə, gürcü xalqının böyük oğluna qarşıdakı əzəmətli işlərinizdə yeni uğurlar arzulayıram.

Eduard Şevardnadze: Mənim qardaşım, gürcü xalqının böyük dostu Heydər Əliyeviç. Sizi səmimi-qəlbdən, dostcasına salamlayıram. Məni anadan olmağımın 70 illiyi münasibətilə təbrik etmək üçün Tbilisiyə səfərə gəldiyinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımı və təşəkkürümü bildirirəm. Xalqlarımızın tarixi qardaşlıq əlaqələrinin daha da möhkəm-ləndirilməsində və Azərbaycan-Gürcüstan əməkdaşlığının durmadan inkişaf etdirilməsində, Heydər Əliyeviç, Sizin müdrik siyasətiniz böyük rol oynamışdır. Onu da vurğulamaq istəyirəm ki, Sizinlə hər bir görüşüm məndə, həmişə xoş duyğular və sevinc hissi oyatmışdır. 1997-ci ilin fevralında Sizin dəvətinizlə Bakıya rəsmi səfərim zamanı mənə göstərilən qonaqpərvərlikdən məmnun qaldığımı bildirirəm.

İki qonşu ölkənin iqtisadi əməkdaşlığının möhkəmləndirilməsində və genişləndirilməsində Azərbaycan neftinin Gürcüstan ərazisindən Qərbə ixracı da şübhəsiz ki, böyük rol oynayacaqdır. Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqlar [170-171]dan hasil edilən neftin dünya bazarına çıxaracaq boru kəmərlərindən birinin Gürcüstan ərazisindən keçməsi barədə qərarın qəbul olunmasına verdiyiniz dəstəyə, diqqət və qayğıya görə, Heydər Əliyeviç, Sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm. Sizin bu müdrik və cəsarətli addımınız Gürcüstan ictimaiyyəti tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanmışdır.

Heydər Əliyev: Əziz dostum Eduard Amvrosiyeviç, səmimi sözlərə görə Sizə, Gürcüstan rəhbərinə minnətdarlığımı bildirirəm. Onu da vurğulamaq istəyirəm ki, 1996-cı ilin martında Tbilisidə və 1997-ci ilin fevralında Bakıda Azərbaycan ilə Gürcüstan arasında imzalanmış böyük əhəmiyyətli sənədlər dövlətlərimizin qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığının genişləndirilməsi üçün yaxşı əsas olmuşdur. Nəzərə çarpdırmaq istəyirəm ki, ölkələrimiz bir-birinə bənzər eyni problemlərlə qarşılaşmışdır. Azərbaycanda da, Gürcüs-tanda da hüquqi demokratik dövlət quruculuğu, iqtisadi-siyasi dəyişikliklər aparılması, islahatların müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi sahəsində əldə edilmiş uğurları yüksək qiymətləndirirəm. İqtisadiyyat, elm, mədəniyyət sahələrində dövlətlərimizin qarşılıqlı münasibətlərinin daha da canlandırılması gənc, müstəqil dövlətlərimizin suverenliyinin möhkəmləndirilməsi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Eduard Şevardnadze: Biz, Azərbaycan və Gürcüstan dövlətləri beynəlxalq və regional məsələlərin həllində beynəlxalq hüquq normalarını daim əsas tutur, sülh mövqeyindən çıxış edirik. MDB-də, digər beynəlxalq təşkilatlarda hər iki qonşu ölkə prinsipial, bircə mövqe nümayiş etdirirlər.

Heydər Əliyev: Azərbaycan dövləti Gürcüstanda sabitliyin möhkəmləndirilməsinə, orada yaşayan soydaşlarımızın hüquqlarının qorunmasına qayğı ilə yanaşır. Gürcüstanda yaşayan yarım milyondan çox azərbaycanlı keçmiş iqtidarların dövründə böyük sıxıntılara məruz qalmışdı. Hazırda azərbaycanlılar öz tarixi-etnik torpaqlarında kütləvi [171-172] milli ayrı-seçkilikdən yaxa qurtarmışdır. Biz Qafqazda sülhü, əmin-amanlığı bərpa etmək, sülhyaratma prosesini sürətlən-dirmək üçün nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla daha sıx əlaqədə işləyirik.

Eduard Şevardnadze: Heydər Əliyeviç, mənim 70 illik yubileyim münasibətilə Tbilisiyə səfərə gəldiyinizə görə Sizə bir daha təşəkkür edirəm. Mən Sizə hədsiz dərəcədə minnətdaram.

Heydər Əliyev: Biz uzun illərdir Sizinlə sıx münasibətlər saxlayırıq. Uzun tarixə malik dostluğumuz var. Əminəm ki, bu dostluq münasibətləri iki qonşu respublikanın, iki qonşu xalqın arasında mehriban və səmimi dostluq əlaqələrinin inkişafına müsbət təsir göstərəcəkdir. [172]

**GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ
EDUARD ŞEVARDNADZENİN
70 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ ONUN
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ TƏRƏFİNDƏN
TƏBRİK EDİLMƏSİ MƏRASİMİNDƏ NİTQ**

Prezident sarayı

24 yanvar 1998-ci il

Əziz dostum Eduard Şevardnadze!
Hörmətli dostlar, xanımlar və cənablar!

Mənim bu gün Gürcüstana, Tbilisiyə gəlməyim müəyyən mənada, əgər buna protokol nöqtəyi-nəzərindən yanaşsaq, qeyri-adi xarakter daşıyır. Ancaq biz bu məsələni insani nöqtəyi-nəzərdən qiymətləndirsək, burada qeyri-adi heç bir şey yoxdur.

Mənim əziz dostum Eduard Şevardnadzenin sabah 70 yaşı tamam olur. Bu, yubiley bayramıdır. Ona görə mən bu gün bura həm dostuma, qardaşıma, həm də ki, bütün gürcü xalqı-na, Gürcüstan vətəndaşlarına öz hisslərimi, öz fikirlərimi, öz dostluq münasibətimi bildirmək üçün gəlmişəm.

Əziz dostum Eduard Şevardnadzenin dediklərinə əməl edərək, mən həm də vaxta qənaət üçün məhz rus dilinin imkanlarından istifadə edəcəyəm. Belə ki, İmir nə qədər görkəmli tərcüməsi olsa da, ona çox hörmətim olmasına bax-mayaraq, dediklərimin hamısını incəlikləri ilə birlikdə tərcü-mə edə bilməyəcəkdir.

Əziz dostum Eduard Şevardnadze! [173-174]

Hörmətli dostlar, xanımlar və cənablar!

Mən buraya, Gürcüstana, Tbilisiyə həqiqətən prezidentin dəvəti olmadan gəlmişəm. Lakin hesab etmişəm ki, bizim münasibətlərimiz, Eduard Şevardnadze ilə münasibətlərimiz elədir ki, mənim gəlib-gəlməməyimi soruşmağa, yaxud bu konkret hadisə ilə əlaqədar dəvət gözləməyimə ehtiyac yoxdur. Bu hadisə isə sizin hamınıza məlumdur. Dostum Eduard Şevardnadzenin sabah 70 yaşı tamam olur. Bu, yubiley tarixidir və bununla əlaqədar mən bizim aramızda bir çox illər ərzində yaranma münasibətləri nəzərə alaraq ona təbrik məktubu göndərməklə və ya telefon danışığı ilə, yaxud buraya hətta ən yüksək səviyyədə nümayəndə heyəti göndərməklə kifayətlənə bilməzdim. Mənim özümün etmək istədiyimi və özümün etdiyimi heç nə və heç kəs əvəz edə bilməzdi. Ona görə də mən özüm gəldim.

Bilirsiniz ki, biz – Eduard Şevardnadze ilə mən uzun illərdir ki, sıx münasibətlər saxlarıyıq. Bu münasibətlər məhz ötən illər ərzində möhkəm insani dostluğa çevrilmişdir. Biz onunla otuz il bundan əvvəl, 1968-ci ildə Tbilisidə görüş-müşük. Həmin dövrdə nə o, nə də mən respublikanın rəhbəri deyildik, amma nazir vəzifəsində işləyirdik. Eduard Şevardnadze Gürcüstanda, mən isə Azərbaycanda. O mənim çox xoşuma gəldi, məndə ona hüsn-rəğbət oyandı və bu, münasibətlərimizin bünövrəsini qoydu. Sonrakı hadisələr sizə məlumdur. 1969-cu ildə mən Azərbaycanın rəhbəri seçildim. 1972-ci ildə isə Eduard Şevardnadze Gürcüstanın. Biz öz respublikamızda eyni vəziyyətdə işləyərək, bir-birimizlə çox sıx bağlı idik. Bu sıx əlaqə ən əvvəl bununla izah edilirdi ki, o vaxtlar, o rejimdə, o ideologiyanın, o sistemin mövcud olduğu şəraitdə bütün məsələlərə baxışlarımız, yaşama tərzimiz, öz respublikamızın ehtiyac və qayğılarına, yaşadığımız ölkədə, Sovetlər İttifaqında respublikamız ətrafında baş verən hadisələrə münasibətimiz eyni idi. Buna görə də biz, [174-175] demək olar, eyni xarakterli qərarlar qəbul edirdik. Bu, əvvəla, ondan irəli gəlirdi ki, hər ikimiz, həqiqətən, eyni əhval-ruhiyyədə idik, ikincisi, illər ötdükcə buna bir-birimizlə apardığımız təcrübə mübadiləsi, bir-birimizə göstərdiyimiz yardım və dəstək kömək edirdi.

Səmimi münasibətlərimiz ildən-ilə bax, belə yaranırdı. Münasibətlərimiz insani xarakter daşıyırdı, lakin bununla bərabər, bu münasibətlər heç də insani münasibətlərimizlə məhdudlaşmırdı, həm də xalqlarımızın – gürcü xalqının, Azərbaycan xalqının, Gürcüstan Respublikasının və Azərbaycan Respublikasının taleləri üçün son dərəcə böyük əhəmiyyətə malik idi. Yəni biz bir-birimizlə sadəcə olaraq dostluq etmək, görüşmək, bir-birimizə xoş sözlər demək, süfrə arxasında əyləşib gürcü şərabi və yaxud Azərbaycan konyakı içmək və ya Azərbaycan şərabi içmək, həm gürcü xalqına, həm də Azərbaycan xalqına məxsus olan kabab yemək naminə dostluq etmirdik. Xeyr, bütün bunlar bir vasitə, öteri hal idi. Dostluğumuzun əsasını təşkil edən başlıca səbəb isə həm Eduard Amvrosiyeviçin, həm də mənim öz xalqlarımıza bacardığıca daha çox fayda vermək arzumuz idi.

Yaşamış olduğumuz o ölkənin şəraitində, o ideologiya şəraitində, olduğumuz mühtdə mövqələrimiz Eduard Şevardnadzenin mövqeyi və Əliyevin mövqeyi standart mövqələr deyildi, yəni o vaxt mövcud olmuş basmaqəlib normalara, çərçivələrə çox zaman uyğun gəlmirdi. Eduard Şevardnadzenin və mənim hərəkətlərimiz də, tədbirlərimiz də, qərarlarımız da o vaxtlar kommunist partiyasında, Sovetlər İttifaqında mövcud standartların çərçivəsindən çox-çox kənara çıxırdı. Bax bu, bizim getdikcə daha çox yaxınlaşmağımız üçün əsas olmuşdur. Bu, həm də onun üçün əsas və səbəb olmuşdur ki, o illərdə həm Gürcüstan, həm

Azərbaycan sosial-iqtisadi sahədə, mədəniyyətin, təhsilin inkişafında, ölkələrimizin tərəqqisində, respublikalarımızın tərəqqisində böyük uğurlar qazanırdı. [175-176]

Buna görə də dostluğumuz qeyri-adi xarakter daşıyır. Üstəlik, indi gördüyünüz kimi, otuz ili tamam olmuş münasibətlərimizlə talelərimiz də əslində eyni olmuşdur. Xalqlarımızın, respublikalarımızın taleləri də həmçinin eyni cür olmuşdur. Yəni biz – Eduard Amvrosiyeviç Gürcüstanda, mən isə Azərbaycanda təxminən eyni yolu keçmişik. Sonra o da, mən də Moskvada, Sovet İttifaqının rəhbərliyində olduq. Sonra o da, mən də Moskvada çalışdığımız yüksək vəzifələrdən getdik. Sonra Eduard Şevardnadze gürcü xalqı üçün ən mürəkkəb, çətin bir dövrdə Gürcüstanı qayıtdı və öz nüfuzu, öz təcrübəsi, öz bacarığı və malik olduğu böyük təcrübəsi ilə gürcü xalqını, Gürcüstan Respublikasını Gürcüstanın düşdüyü çox ağır sosial-iqtisadi, siyasi böhrandan çıxara bildi və bugünkü günə, Gürcüstanda sabitliyin, normal vəziyyətin mövcud olduğu günə, Gürcüstanda demokratik və hüquqi dövlət qurulduğu, həm də uğurla qurulduğu günə gətirib çıxardı.

Mənim taleyim də təxminən belə olmuşdur. Mən Azərbaycana, əlbəttə, Eduard Şevardnadze Gürcüstanı qayıdan vaxtdan sonra qayıtsam da, eyni problemlərlə qarşılaşdım. Bildiyiniz kimi, mən də bu problemləri ümumən həll etməyə müvəffəq oldum. İndi Azərbaycanda da vəziyyət sabit və normaldır, Azərbaycan da demokratik, hüquqi, dünyəvi cəmiyyət quruculuğu yolu ilə gedir.

Buna görə də bizim respublikamızda da, xüsusən Sovetlər İttifaqı dağıldıqdan sonra eyni vəziyyət yaranmışdı. 70-80-ci illərdə respublikalarda, xüsusən də Sovetlər İttifaqının ali hakimiyyət dairələrində olmuş rəhbərlərdən bəlkə də çox az adam Eduard Şevardnadzenin, eləcə də mənim keçdiyimiz yolu keçə bilmişdir.

Buna görə də bunların hamısı birlikdə dostluq münasibət-lərimizin tarixini təşkil edir. Təbii olaraq, bunların hamısı mənə, ümumiyyətlə, əsas verirdi ki, bu gün Tbilisiyə gəlib Eduard Amvrosiyeviçi yubileyi münasibətilə şəxsən təbrik [176-177] edəm və bu əlamətdar hadisə münasibətilə sizin hamınızı, hörmətli dostlar, təbrik edim, bütün gürcü xalqını, bütün Gürcüstan vətəndaşlarını təbrik edim.

Bu, həqiqətən əlamətdar hadisədir. Gürcü xalqının tarixində bir çox görkəmli şəxsiyyətlər olmuşdur. Gürcü xalqı haqlı olaraq fəxr edir ki, o, ümumbəşəri sivilizasiyaya, dünya sivilizasiyasına, dünya tarixinə çox böyük töhfələr vermişdir. Bunu keçmiş zamanlarda da Gürcüstanın görkəmli adamları etmişlər. Zənnimcə, Eduard Şevardnadze gürcü xalqının tarixində çox görkəmli adamlardan biridir.

30 il – bu isə iyirminci əsrin üçdə biri deməkdir, – Gürcüstanın və gürcü xalqının həyatı və taleyi Eduard Şevardnadzenin fəaliyyəti ilə, onun bilavasitə rəhbərliyi və bütün o illər ərzində aparmış olduğu və bu gün də apardığı nəhəng fəaliyyəti ilə bağlıdır.

Mən o illəri – yetmişinci illəri, Gürcüstanda həyatın bütün sahələrində və xüsusən ictimai-siyasi vəziyyətin sağlamlaş-masında, xüsusən mənəvi cəhətdən saflaşmada, xüsusən xalqın, cəmiyyətin mənəvi pahlığı uğrunda mübarizədə çox ciddi dəyişikliklərin baş verdiyi dövrü yaxşı xatırlayıram. Yadımdadır, Eduard Şevardnadze korrupsiya ilə, rüşvətxor-luqla, cəmiyyətə, xalqa olduqca böyük ziyan vuran bütün mənfi hallarla necə fəal və barışmaz mübarizə aparırdı. Yadımdadır, Gürcüstanın bu sahədə təcrübəsi Sovetlər İttifaqının bütün digər regionlarında, o cümlədən də Azərbaycanda necə məşhurlaşmışdı və bəyənilirdi. Yadımdadır, o vaxtlar Gürcüstanda iqtisadiyyatın inkişafı, yeni sənaye müəssisələrinin, kənd təsərrüfatı müəssisələrinin tikilməsi, yeni mədəniyyət, təhsil mərkəzləri yaradılması üçün Eduard Şevardnadzenin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə nə qədər maraqlı, ibrətamiz işlər görüldü. Yadımdadır, o vaxtlar Gürcüstanın tarixi və Gürcüstanın özünəməxsus mədəniyyəti necə bacarıqla və layiqincə təbliğ edilirdi. Yadımdadır, Gürcüstanın Tbilisidəki [177-178] və ölkənin bir çox digər regionlarındakı qədim memarlıq, tarixi abidələri necə bərpa olunurdu, dirçəlirdi. Yadımdadır, o vaxtlar Gürcüstanın mədəniyyət xadimləri Gürcüstanda həyata keçirilən bütün işlərə necə heyran idilər, bununla bərabər, yeni-yeni görkəmli ədəbiyyat və incəsənət əsərləri yaradırdılar.

Mən bunların hamısını yaxşı xatırlayıram. Onu da xatırlayıram ki, o vaxtlar Eduard Şevardnadzenin ən əvvəl məhz öz doğma gürcü xalqının milli mənafeələrini əsas tutaraq həyata keçirdiyi böyük iş, ağıllı iş, düzgün iş nəticəsində Gürcüstan necə yüksək nüfuzə, şan-şöhrətə malik idi. O, nə edirdisə, hamısını məhz öz xalqının naminə edirdi, gürcü xalqının milli mənafeələri naminə edirdi. O dövr Gürcüstan tarixində parlaq dövrdür və Eduard Şevardnadzenin fəaliyyəti ilə, rəhbərliyi ilə bağlıdır.

Mən Eduard Şevardnadzenin Moskvada xarici işlər naziri vəzifəsində və Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü kimi fəaliyyətini yaxşı xatırlayıram. Yeri gəlmişkən, mən bunu deyərkən heç vaxt utanmıram ki, Kommunist Partiyasının üzvü olmuşam, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının ali orqanlarına daxil olmuşam, Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü olmuşam. Çünki indi, böyük dəyişikliklər baş verdikdən sonra bəziləri bunu bu və ya digər xadim üçün az qala rüsvayçılıq və ya nüfuzdan salan bir cəhət hesab edirlər. Mən bununla razı deyiləm. Təkrar edirəm, mən heç vaxt nəinki utanmıram, keçmişdə nə olmuşdursa, hamısını, - mən özüm haqqında, öz şəxsi həyatım haqqında danışırım, - çox böyük məmnunluq hissi və qürurla xatırlayıram, özümün bütün keçmiş tərcümeyi-halımla fəxr edirəm.

Mən bunu ona görə deyirəm ki, Eduard Şevardnadzenin Gürcüstan KP MK-nın birinci katibi vəzifəsində, Gürcüs-tanda işləyərkən Sov.İKP MK Siyasi Bürosu üzvlüyünə namizəd kimi, Sovetlər İttifaqının xarici işlər naziri vəzi[178-179]fəsində, Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü kimi fəaliyyəti istər

gürcü xalqının mənafeləri naminə, istərsə də o vaxtlar sülhün, sabitliyin möhkəmlənməsi, beynəlxalq gərginliyin zəifləməsi naminə çox bəhrəli, çox səmərəli idi. İstər Sov.İKP MK Siyasi Bürosu tərkibində, istərsə də birlikdə olduğumuz Sovetlər İttifaqı rəhbərliyi tərkibində Eduard Şevardnadzenin təşəbbüskar, coşğun, çox orijinal fəaliyyətini mən çox yaxşı xatırlayıram. Hamı yaxşı bilir ki, o, xarici işlər naziri vəzifəsinə təyin edildikdən sonra o vaxtlar Sovetlər İttifaqının xarici siyasətində böyük dəyişikliklər baş verdi. Beynəlxalq vəziyyətin sağlamlaşması ilə, dünyada nə varsa, onların hamısının realitəsinə qiymətləndirilməsi, mövcud olan hər şeyə realist mövqedən yanaşılması ilə bağlı dəyişikliklər məhz o vaxtdan sonra baş verdi və bütün bunlar "soyuq müharibə"nin qurtarmasına gətirib çıxartdı. Bütün bunlar isə nəticə etibarilə Sovetlər İttifaqının dağılmasına gətirib çıxartdı. Biz bunu da böyük məmnunluqla qarşıladıq.

Hesab edirəm ki, Sovetlər İttifaqının dağılması labüd idi və o dağıldı və biz – Gürcüstan da, Azərbaycan da, Sovetlər İttifaqına daxil olan digər respublikalar da dövlət müstəqilliyi əldə etdik. Bu, tarixi hadisədir, bu, gürcü xalqı üçün, Azərbaycan xalqı üçün, Sovetlər İttifaqının dağılmasından sonra müstəqillik əldə etmiş digər xalqlar üçün tarixi hadisədir. Ancaq bu proses ani, bir gündə olmayıb, o, bir çox illər ərzində baş verib və bu mənada Moskvada nələrdə olduğu ümumiyyətlə, bəlkə də hamıya məlum deyil. Hər halda bu, bizim bu gün əldə etdiyimiz nə varsa ona, müstəqilliyimizə gətirib çıxartdı.

Ona görə də Eduard Şevardnadze xarici işlər naziri vəzifəsində çox böyük beynəlxalq şöhrət qazanmışdı, - bu, həm Avropada, həm də digər ölkələrdə, bütün dünyada məlumdur. Özü də məhz ona görə ki, o, reallığı əsas götürürdü, məhz ona görə ki, ehkamlardan, standartlardan, [179-180] trafaretdən imtina etmişdi, ürəyinin hökmü ilə, şübhəsiz, öz zəkası, malik olduğu böyük təcrübə ilə hərəkət edirdi.

Eduard Şevardnadzenin fəaliyyətinin sonrakı dövrü onun dövlət başçısı, müstəqil Gürcüstanın prezidenti olduğu dövrüdür. Mən öz fikrimi söyləyirəm. Biz keçmişdə olanları nə qədər yüksək qiymətləndirsək də, hesab edirəm, Eduard Şevardnadzenin tərcümeyi-halının ən mühüm hissəsi, - mən bunu özümə də aid edirəm, ona görə belə deyirəm, - Eduard Şevardnadzenin həyat və fəaliyyətinin ən parlaq hissəsi, ən mühüm hissəsi Gürcüstanın son dərəcə çətin şəraitində öz xalqını bu vəziyyətdən çıxarmağı öz üzərinə götürdüyü dövrüdür.

Siz yaxşı bilirsiniz ki, biz də Gürcüstanda baş vermiş prosesləri kənardan müşahidə etmişik və o zaman vəziyyətin necə ağır olduğunu xatırlayırıq. Dedikcə ağır idi – vətəndaş müharibəsi, qardaş qırğını, hərəmərclik, qayda-qanunun olmaması. Bu, təkcə Gürcüstanın dağılmasına, Gürcüstanın parçalanmasına deyil, bir çox əsrlər ərzində yaradılan hər şeyin məhv edilməsinə gətirib çıxarırdı. Təəssüflər olsun ki, o zaman vəziyyət xeyli müddət ərzində o dərəcədə gərginləş-mişdi ki, qayda-qanun yaratmaq, xalqı bu vəziyyətdən çıxartmaq, demək olar, ağlasığmaz bir iş sayılırdı. Bunu ancaq Eduard Şevardnadze edə bilərdi. Başqa bir adam yox idi. Siz yaxşı bilirsiniz ki, əgər başqa bir adam olsaydı, o, Şevardnadzeyə qədər bu işi öz üzərinə götürərdi. Bu işi üzərinə götürənlərin hamısı xalqı nəinki hərəmərclikdən və o cür ağır vəziyyətdən xilas edə bilmədilər, əksinə, vəziyyəti get-gedə daha da mürəkkəbləşdirdilər.

Mən hesab edirəm ki, Gürcüstana qayıtdıqdan sonra Eduard Şevardnadzenin etdikləri, Gürcüstanı bu ağır vəziyyətdən çıxartmağı öz üzərinə götürməsi əsl qəhrəmanlıqdır. O, burada hərəmərclik vəziyyəti və vətəndaş müharibəsi vəziyyəti yaratmış qüvvələrin hamısını zərərsizləşdirmək və [180-181] Gürcüstanı, gürcü xalqını bu ağır şəraitdən tədricən çıxartmaq üçün öz xalqının milli qəhrəmanı kimi döyüşə girdi, mübarizəyə başladı. Bütün bunlar asan deyildi. Buna razılıq vermək asan deyildi. Bu tarixi missiyanı öz üzərinə götürmək asan deyildi. Bu missiyanı həyata keçirmək də asan deyildi.

Bu gün, artıq hər şey arxada qaldıqda və Gürcüstanda normal, sağlam, sabit ictimai-siyasi vəziyyət yarandığı vaxtda çox böyük məmnuniyyət hissi ilə, - mən bunu gürcü xalqı üçün qardaşcasına iftixar hissi ilə deyirəm, - demək mümkündür ki, Eduard Şevardnadze bu tarixi vəzifənin öhdəsindən çox gözəl gəlmişdir. Bir də təkrar edirəm, igidlik göstərmiş, qəhrəmanlıq etmişdir.

Eduard Şevardnadzenin rəhbərliyi ilə Gürcüstanda hüquqi, demokratik cəmiyyət quruculuğu prosesi gedir. Biz sevinirik ki, Gürcüstan möhkəm ayağa durmuş və öz müstəqilliyini qətiyyətlə qoruyur. Şəxsən mənə sevindirir ki, Eduard Şevardnadzenin rəhbərliyi, ağıl və zəkası, uzaqgörənliyi ilə Gürcüstanda görülən bütün işlər Gürcüstanın dövlət müstəqilliyini dönməz edir. Bu, böyük səadətdir. Bizim hamımız üçün vacibdir ki, xalqlarımız, ölkələrimiz keçmişdə bizim başımıza gələnələrə bir daha məruz qalmasınlar, əldə etdiyimiz müstəqillik əbədi, dönməz olsun.

Gürcüstanda Eduard Şevardnadze bu mövqelərdə durur. Eduard Şevardnadze əlindən gələni edir. Bu, bugünkü gün üçün çox vacibdir. Bu, Gürcüstanın gələcəyi üçün, gələcək nəsillər üçün çox vacibdir. Buna görə də Eduard Şevardnadzenin gördüyü hər bir iş gürcü xalqının gözəl, xoşbəxt gələcəyi naminə edilir.

Belə bir şəraitdə iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi, siyasi islahatların həyata keçirilməsi, bütün digər tədbirlərin həyata keçirilməsi olduqca çətin, olduqca mürəkkəb bir işdir. Bütün bunları Eduard Şevardnadze və onun komandası, onun adamları, ona sadıq olan adamlar müvəffəqiyyətlə, [180-181] inamla edirlər. Mən bir qonşu kimi də deyə bilərəm ki, Gürcüstan bu yolla həmişə uğurla gedəcəkdir.

Azərbaycan kimi, Gürcüstanın da problemləri var – Gürcüstanın ərazi bütövlüyü pozulmuşdur, Abxaziya münasibəti var. Lakin mühüm haldır ki, Eduard Şevardnadze müharibəni dayandırdı, qan tökülməsini dayandırdı, daha qurbanlar yoxdur, bu məsələnin dincliklə həlli yolu seçilmişdir. Biz bunun

nə demək olduğunu öz həyatımızdan, öz təcrübəmizdən bilirik – bizdə də münaqişə var, - Gürcüstan-dakından daha mürəkkəb olan Dağlıq Qarabağ münaqişəsidir, Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişədir. Azərbaycan ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunmuşdur. Azərbaycanın bir milyondan artıq vətəndaşı, işğal edilmiş ərazilərin sakinləri öz yerlərindən-yurdlarından qovulmuş və uzun illərdən bəri qaçqın vəziyyətində, çox ağır şəraitdə, çadırlarda yaşayırlar. Buna görə də biz Abxaziya münaqişəsi ilə əlaqədar Gürcüstanda yaranmış vəziyyəti yaxşı bilirik. Yaxşı bilirik ki, qaçqınların olması necə böyük problemlər doğurur, ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi vəziyyəti necə çətinləşdirir. Biz bunu yaxşı bilirik.

Buna görə də hesab edirəm ki, Eduard Şevardnadze nə edirsə, bunlar belə şəraitdə görülə biləcək maksimum işlərdir. Mən şübhə etmirəm, əminəm ki, Eduard Şevardnadzenin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə həyata keçirilən bu ağıllı, ətraflı düşünülmüş siyasət arzu olunan nəticələrə, yəni Gürcüstanın ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsinə gətirib çıxaracaqdır. ATƏT-in üzvü kimi, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının üzvü kimi, MDB-nin üzvü kimi biz, – mən Azərbaycanı nəzərdə tuturam, – həmişə bəyan etmişik və bu gün də bəyan edirik ki, Gürcüstanın ərazi bütövlüyü sarsılmaz olmalıdır. Biz Gürcüstanı vahid, bölünməz bir ölkə kimi görürük və mən əminəm ki, belə də olacaqdır. [182-183]

Qafqaz dünyanın çox mürəkkəb regionudur. Burada həmişə tarixən çoxlu mürəkkəb siyasi proseslər getmişdir. Elə indi, bizim zamanımızda da Qafqazda vəziyyət çox mürəkkəbdir, Zaqafqaziyada vəziyyət mürəkkəbdir. Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişə, Gürcüstanda Abxaziya ilə münaqişə, Şimali Qafqaz – bütün bunlar Gürcüstanın, Azərbaycanın, digər Qafqaz xalqlarının həyatını son dərəcə çətinləşdirir. Lakin Eduard Şevardnadze Qafqazda sülhə, sabitliyə nail olmaq üçün çox işlər görür. Biz bu cəhətdən fəal əməkdaşlıq edirik. Biz həmfikirik. Biz vahid və ən doğru mövqelərdən çıxış edirik və bütün bu məsələlərə Eduard Şevardnadzenin töhfəsi olduqca böyükdür.

Gürcüstanla Azərbaycan, gürcü və Azərbaycan xalqları arasında həmişə xoş dostluq münasibətləri, qardaşlıq münasibətləri olmuşdur. Yeri gəlmişkən, bu, xalqlarımızın böyük xoşbəxtliyidir ki, biz əsrlər boyu yanaşı yaşayaraq bir-birimizdən heç vaxt küsməmişik, aramızda heç vaxt heç bir münaqişə olmayıb. Biz bir-birimizə kömək etmişik, bir-birimizə böyük hörmətlə yanaşmışıq. Siz gözəl bilirsiniz, dostum Eduard Şevardnadze də bilir ki, gürcü xalqına, Gürcüstana, gürcü torpağına, gürcü ədəbiyyatına, gürcü musiqisinə, gürcü incəsənətinə, gürcü rəqslərinə, Gürcüstanda olan hər şeyə, gürcü xarakterinə, hətta gürcü lətifələrinə Azərbaycanda necə böyük məhəbbətlə yanaşırlar. Bu faktır.

Bilirəm ki, Gürcüstanda da Azərbaycana böyük məhəbbətlə, böyük dostluqla yanaşırlar. Bunlar tarixən təşəkkül tapmış münasibətlərdir. Lakin münasibətlərin pisləşdiyi vaxt da olmuşdur, özü də lap bu yaxınlarda – o vaxtlarda ki, Gürcüstanda və Azərbaycanda əslində iğtişaşlar, qanunsuzluq, hərə-mərclik və hakimiyyətsizlik var idi. Bundan xalqlarımız, o cümlədən Gürcüstan da, Azərbaycan da çox əzab-əziyyət çəkirdilər.

Bilirsiniz, Gürcüstanda yarım milyondan çox azərbaycanlı yaşayır. Gürcüstan onlar üçün vətəndir, əzəli tarixi torpaqlar-[183-184]dır. Onlar bu torpağın üstündə əsrlər boyu yaşamış və bu gün də yaşayırlar. Onlar Gürcüstan vətəndaşlarıdır, Gürcüstan övladlarıdır və bu, böyük bir səadətdir ki, indi onlar müstəqil Gürcüstanın bərabər hüquqlu vətəndaşlarıdır.

Mən yaxın keçmişin kədərli vaxtlarından danışdım. Buna Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar da məruz qaldılar. Onların bir çoxlarını öz doğma yerlərindən-yurdlarından didərgin saldılar, onlar öz ev-eşiklərini, öz torpaqlarını tərk etdilər, çox ağır vəziyyətə düşdülər. Məhz Eduard Şevardnadze Gürcüstana qayıtdıqdan sonra, Gürcüstan Respublikasına məhz o rəhbərlik etməyə başladıqdan sonra onun səyləri ilə, Gürcüstanda yaşayan bütün xalqlara, o cümlədən xüsusən azərbaycanlılara onun həssas, qayğıkeş münasibəti və diqqəti sayəsində vəziyyət dəyişdi. Mən bunu bilirəm, bu barədə bizə yazırlar, bu barədə bizə məlumat verirlər. Mən də şübhə etmirəm ki, bu proses bundan sonra da davam edəcək və Azərbaycan millətindən olan Gürcüstan vətəndaşları özlərini burada həmişə doğma torpaqda, doğma ölkədə, doğma dövlətdə olduğu kimi hiss edəcəklər. Mən də əminəm ki, onlar Gürcüstanda Eduard Şevardnadzenin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən bütün ictimai-siyasi, demokratik proseslərin fəal iştirakçıları olacaqlar.

Gürcüstanla Azərbaycan arasında dövlətlərarası münasibətlər dostluq, qardaşlıq münasibətləridir, çox yaxın münasibətlərdir. Biz çox mühüm sənədlər imzaladıq, bütün dün-yaya bəyan etdik ki, münasibətlərimiz strateji əməkdaşlıq, strateji tərəfdaşlıq xarakteri daşıyır. Azərbaycanda biz bu prinsiplərə sadıq və həmişə sadıq olacağıq. İndi münasibətlərimizin məhz belə yüksək səviyyədə olmasında Eduard Şevardnadzenin böyük xidməti var. Onun Azərbaycana rəsmi səfəri, Azərbaycanda bizim keçirdiyimiz görüşlər və danışıqlar, imzaladığımız sənədlər, mənim Gürcüstana səfərim, müxtəlif ölkələrdə beynəlxalq təşkilatlarda olarkən vaxtaşırı, əslində müntəzəm surətdə keçirdiyimiz digər görüşlər və sair – bunlar bizə daim fikir mübadiləsi aparmağa, bir-birimizlə məsləhətləşməyə imkan verir. Bu, çox vacibdir, çox lazımdır.

Gürcüstanla Azərbaycan arasında gələcək iqtisadi inkişaf üçün son dərəcə əlverişli şərait yaradan daha bir mühüm cəhət var. Bilirsiniz ki, hazırda bir çox xarici şirkətlərin, xarici sərmayələrin köməyi ilə Azərbaycan Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda neft hasilatı ilə fəal məşğul olur. Biz bir çox müqavilələr imzalamışıq. Onlar böyük perspektivə malikdir. Hesab edirəm ki, XXI əsr Xəzər hövzəsinin potensial imkanlarının daha da aşkara çıxarılması əsri olacaqdır. Mən Xəzər hövzəsinin enerji

ehtiyatlarını nəzərdə tuturam. Onlardan nəinki Xəzəryanı ölkələr, eləcə də qonşu ölkələr, dünyanın bütün iri ölkələri istifadə edəcəklər.

Biz bu çox böyük proqramı həyata keçirərək neftin başqa ölkələrə, dünya bazarlarına nəql olunması məsələlərini həll edirik. Neftin nəqlinin əsas istiqamətlərindən biri də Gürcüstandır. Bu baxımdan indiyədək nə kimi işlər gördüyümüz sizə məlumdur. Sizə deyə bilərəm ki, hələ çox işlər görülməkdir. Əminəm ki, Xəzər dənizindən neftin Qərb marşrutu ilə nəql ediləcəyi Bakı-Supsa neft kəməri 1998-ci ildə işə salınacaq və bu, Gürcüstan üçün və Azərbaycan üçün, şübhəsiz, hələ çox böyük iqtisadi nəticələr verəcəkdir.

Lakin bu, yalnız başlanğıcdır. Xəzərin şərq sahilindən, Asiya, Orta Asiya ölkələrindən Xəzər dənizi vasitəsilə, Azərbaycan vasitəsilə Gürcüstana, oradan Avropaya, Türkiyəyə və digər ölkələrə bir çox neft kəmərləri və qaz kəmərləri çəkilməsinin böyük perspektivi var. Odur ki, bu cəhətdən iqtisadi əməkdaşlığın perspektivi böyükdür və biz bu mövqedə möhkəm dururuq ki, bu baxımdan Gürcüstan əsas magistraldır və əsas magistral da olacaqdır.

Bilirsiniz ki, biz hələ ötən il, may ayında Avrasiya nəqliyyat dəhlizi – Transqafqaz dəhlizi yaratdıq. İndi bu dəhliz ilə Mər[185-186]kəzi Asiyadan Xəzər, Azərbaycan, Gürcüstan, Qara dəniz vasitəsilə Avropaya və əks istiqamətdə yüklər daşınır. Bu, çox mühüm perspektivə malik magistraldır. Belə düşünürəm ki, burada yük daşımalarının intensivliyi getdikcə artacaqdır. Bir sözlə, Gürcüstan burada da çox mühüm mərkəzi mövqə tutur.

Bütün bunlar və bir çox digər hallar göstərir ki, ölkələrimiz – Gürcüstanla Azərbaycan bir-biri ilə o dərəcədə sıx bağlıdır ki, onları bir-birindən ayırmaq heç vaxt mümkün olmayacaqdır. Xalqlarımız buna can atırlar və biz, öz dövlətlərimizin rəhbərləri bunun üçün hər şeyi edirik. Bizi mədəniyyət və təhsil sahəsində olduqca çox şey bağlayır. Dediym kimi, gürcü mədəniyyətinə bizdə böyük məhəbbətlə yanaşırlar. Bax, elə dünən burada, Opera Teatrında böyük Azərbaycan müğənnisi Bülbülün 100 illiyinə həsr edilmiş təntənəli yığıncaq – gecə keçirilmişdir. Bilirsiniz, bu, çox böyük hadisədir ki, Azərbaycan müğənnisinin 100 illik yubileyi təkcə Azərbaycanda deyil, qardaş Gürcüstanda da keçirilir. Bu, çox ciddi, çox mühüm amildir, bizim nə dərəcədə yaxın olduğumuzu, bir-birimizlə nə dərəcədə bağlı olduğumuzu, öz xalqlarımızın mədəniyyətini, nailiyyətlərini, bütün dəyərlərini nə dərəcədə ümumi, vahid hesab etdiyimizi nümayiş etdirir. Eduard Amvrosiyeviç mənə dedi və mən şübhə etmirdim ki, dünənki gecə çox gözəl keçəcəkdir. Hesab edirəm ki, Bülbülün 100 illik yubileyinə həsr olunmuş bu gecə eyni zamanda gürcü və Azərbaycan xalqlarının sarsılmaz qardaşlıq və dostluğunu bir daha təsdiq edən gecə olmuşdur.

Odur ki, biz keçmişdə də bir-birimizlə bağlı idik, indi – bir çox yüzilliklərdən sonra ilk dəfə Gürcüstanın da dövlət müstəqilliyi əldə etdiyi, Azərbaycanın da dövlət müstəqilliyi əldə etdiyi bir dövrdə əlaqələrimiz, dostluğumuz, əməkdaşlığımız tamamilə yeni, keyfiyyətcə yüksək xarakter almışdır. Bu iş gürcü xalqı üçün və Azərbaycan xalqı üçün olduqca böyük xoşbəxtlikdir. Azərbaycan xalqının böyük dostu Eduard Şevardnadze bütün bunlara misilsiz töhfə verir. [186-187]

Mən Eduard Şevardnadzeni otuz ildir tanıyıram, biz onunla yaxın dostuq və bunu bir insan kimi mən özüm üçün böyük sevinc və böyük nailiyyət hesab edirəm. Bütün bunlar mənə Eduard Şevardnadzenin şəxsiyyətində nəyi həmişə müşahidə etdiyimi deməyə imkan verir. O, təbiət etibarilə görkəmli insandır, görkəmli dövlət xadimidir. O, öz xalqının görkəmli oğludur, çox işlər görmüşdür, öz əməlləri ilə özünü, adını əbədləşdirmişdir. Bununla bərabər, bu insan yüksək mənəviyyətə, yüksək mədəniyyətə, yüksək savada, yüksək nəzakətə malik insandır, sadə və səmimi bir insandır. Mən onunla dostluq etdiyim illərdə, əməkdaşlıq illərimizdə, birgə işlərimizdə bunların hamısını görmüşəm, bunların hamısını duymuşam. Eduard Şevardnadzenin məhz bu şəxsi keyfiyyətləri, insani keyfiyyətləri onun təbii istedadı ilə birlikdə, onun çox böyük əməksevərliyi və çox böyük iş qabiliyyəti ilə birlikdə, malik olduğu yüksək məsuliyyət hissi ilə birlikdə ona Gürcüstanın belə böyük bir vətəndaşı olmağa imkan vermişdir.

Şadam ki, ürəyimdə olan bütün sözləri bu gün burada, Eduard Şevardnadzenin yubileyi ilə əlaqədar açıb söyləmək imkanına malikəm. İnanın, dostluğumuzun otuz ili ərzində bir-birimizə xoş sözlər demişik, sağlıqlar demişik. Lakin hələ heç vaxt imkanım olmayıb ki, Eduard Şevardnadze haqqında, öz dostum haqqında indiki kimi tam dolğunluğu ilə, ürəkdən danışım. Mən bunu səmimiyyətlə edirəm, ürəkdən edirəm. Söylədiyim bu sözlərin hamısı qəlbimdən gələn sözlərdir. İstəyirəm ki, siz, Eduard Amvrosiyeviç, mənim bu təbriklərimi qardaş təbrikləri, səmimi dost təbrikləri kimi qəbul edəsiniz.

Mən Eduard Şevardnadzenin ailəsini yaxşı tanıyıram, onun gözəl xanımını, qızını, oğlunu tanıyıram. Bilirəm ki, o, necə qayğıkeş ailə başçısıdır və necə yüksək mənəviyyətə malik insandır. Bu da siyasi xadim, dövlət xadimi üçün böyük [187-188] işdir. Bir görün allah-təala bütün yüksək ləyaqətləri Eduard Şevardnadzeyə necə səxavətlə bəxş etmişdir. Mən buna şadam və öz təbriklərimi fərəh hissi ilə çatdırıram. Eduard Amvrosiyeviç, burada mənim təbrik məktubum var. Məktub yaraşlıq bir qovluqdadır. Lakin mən dediklərim buradakı sözlərdən qat-qat çoxdur. Çünki bu, dövlət başçısına rəsmi təbrikdir, mən işə rəsmi təbrikləri də dedim, ürəyimdə və qəlbimdə olanların hamısını da söylədim. Mən bu təbrik məktubunu oxumayacağam, ona görə ki, artıq hər şeyi dedim. Mən onu sizə verirəm, rəsmi məktubu sizə verirəm ki, mənim təbrik məktubum sizin arxivinizdə olsun.

Mən öz hədiyyələrimi də verirəm. Bilirsiniz ki, Azərbaycan incəsənəti çox zəngindir. Lakin bizim Azərbaycan incəsənətinin özünəməxsus xüsusiyyəti var. Azərbaycan incəsənətini fərqləndirən belə xüsusiyyət xalçaçılıqdır. Bu, böyük sənətdir, Azərbaycan xalqının çox qədim sənətidir. Bu gün mən Eduard Şevardnadzeyə milli Azərbaycan xalçası hədiyyə etmək istəyirəm. Dünyada xalçalar çoxdur, lakin bu, milli Azərbaycan xalçası, Azərbaycanla Gürcüstanın məhz dostluğunun, müstəqilliyinin rəmzi olan xalçadır. İstəyirəm ki, siz bu xalçanı açasınız. Orada müstəqil Gürcüstanın bayrağı və gerbinin təsviri var, orada müstəqil Azərbaycanın bayrağı və gerbinin təsviri var. Onların hamısı Azərbaycanın milli sənətidir, milli naxışlarıdır. Hesab edirəm ki, burada hər şey ifadə olunmuşdur.

Mənim daha bir hədiyyəm var. Bilirəm ki, Eduard Şevardnadze ilə Nanuli Rojdenovna uzun illərdən bəri can deyib can eşidir, onların arasında məhəbbət və dostluq var, onların gözəl ailəsi var. Eduard Şevardnadzenin və onun gözəl xanımının təsviri olan bu xalça dediklərimi bir daha təsdiqləyir.

Sağ olun. Bağışlayın ki, vaxtınızı çox aldım. [188]

RAMAZAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA TƏBRİK

Mərhəmətli, rəhmli Allahın adı ilə!
Əziz bacı və qardaşlar!

Sizi dünya müsəlmanlarının ən böyük bayramlarından olan Ramazan bayramı münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Öz tarixinə, milli və dini ənənələrinə həmişə sadıq qalmış Azərbaycan xalqı bu əziz bayramını müstəqil dövlətində azad və sərbəst şəkildə qeyd edir. Müqəddəs kitabımız Qurani-Kərimin insanlar üçün nazil edildiyi mübarək Ramazan ayının sınaq günlərində öz borcunu ləyaqətlə yerinə yetirmiş müsəlmanlarımız bu gün bayram edir, bir-birlərinə sevgi və ehtiram hissələrini bildirir, həyatdan getmiş yaxınlarının, şəhidlərimizin ruhlarına dualar oxuyurlar. Bu bayram günlərində cəmiyyətdə Allaha inam, vətənə, torpağa, xalqa bağlılıq hissindən doğan bir nikbinlik əhval-ruhiyyəsi vardır.

Bu günlərdə hamımızı eyni arzu və diləklər birləşdirir: Qoy böyük qurbanlar bahasına əldə etdiyimiz azadlıq və müstəqillik dönməz olsun, doğma Azərbaycanın suverenliyi və ərazi bütövlüyü tam təmin olunsun, qaçqın və köçkün vəziyyətinə düşmüş soydaşlarımız yurdlarına qayıdıb Allahın öz bəndələrinə bəxş etdiyi nemətlərindən faydalansınlar, ölkəmizdə həmişə əmin-amanlıq və sabitlik hökm sürsün, xalqımız layiq olduğu xoşbəxt və firavan həyata qovuşsun!

Hər birinizi bu müqəddəs amallar naminə sıx birlik və əzmkarlıq göstərməyə çağırır və əmin olduğumu bildirirəm ki, [189-190] Ulu Tanrının köməyi ilə, xalqımızın əməyi və qeyrəti sayəsində arzularımızın gerçəkləşəcəyi gün uzaqda deyildir.

Ramazan bayramı münasibətilə sizə cansağlığı, xoşbəxtlik arzu edirəm, Vətənin azadlığı və tərəqqisi naminə işlərinizdə böyük uğurlar diləyirəm.

Bayramınız mübarək olsun!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 29 yanvar 1998-ci il
[190]

**ÖZBƏKİSTAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB İSLAM KƏRİMOVA**

Əziz İslam Kərimov!

Sizi 60 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edirəm. Sizə möhkəm cansağlığı və böyük dövləti fəaliyyətinizdə yeni müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Siz Özbəkistana xalqınız üçün çox çətin, kəşməkəşli bir dövrdə rəhbərlik etməyə başlamısınız. Mərdliyiniz və müdrikliyiniz sayəsində özbək xalqının şərəfini və ləyaqətini qoruduğunuz, bir çox bəlalardan onu xilas etdiyiniz, qardaş Özbəkistanın bütün vətəndaşlarını milli dövlətçilik ideyaları və prinsipləri ətrafında sıx birləşdirdiyiniz yaxşı məlumdur.

Sovet İttifaqının dağıldığı, Özbəkistanın dövlət müstəqilliyi əldə etdiyi bir dövrdə siz, əziz İslam Kərimov, öz ağıllı, düşü-nülmüş tədbirlərinizlə, mümkün ola bilən çətinliklərin meydana gəlməsinin qarşısını almış, Özbəkistanda sabitliyi təmin etmişiniz. Özbək xalqının xoşbəxtliyi ondadır ki, belə bir mürəkkəb dövrdə məhz siz, mətin və mərd insan İslam Kərimov Özbəkistana başçılıq etməyə başlamısınız.

Müstəqil Özbəkistanın ilk prezidenti kimi, sizin fəaliyyətiniz yüksək qiymətə layiqdir. Ən əsası da odur ki, ötən illər ərzində Özbəkistanın dövlət müstəqilliyi möhkəmlənmişdir və dönməz olmuşdur. Bu illər ərzində Özbəkistan suveren demokratik dövlət quruculuğunun, siyasi və iqtisadi islahat-ların həyata keçirilməsində, sosial-iqtisadi sahənin inkişafında böyük müvəffəqiyyətlər qazanmışdır. [191-192]

Asiyanın iri dövlətlərindən biri olan Özbəkistan böyük beynəlxalq nüfuz qazanmış, Dünya Birliyində özünə layiq yer tutmuşdur.

Xalqınızın milli mənafeyinə uyğun olan müstəqil, düşünül-müş xarici siyasətiniz bütün regionumuzda sülhün və sabitliyin möhkəmləndirilməsi üçün mühüm amildir.

Dil, mədəniyyət, tarix, milli adət və ənənələr birliyi Azərbaycan və özbək xalqlarının əsrlərdən bəri qırılmaz tellərlə bir-birinə bağlayır. Xalqlarımız arasında münasibətlərin ən parlaq və səmərəli mərhələsi son illərdir, müstəqil dövlətlər olan Özbəkistan ilə Azərbaycan arasında dostluq münasibətləri illərdir. Biz buna böyük əhəmiyyət veririk və inanırıq ki, bu münasibətlər xalqlarımızın milli mənafeyi naminə daha da möhkəmlənəcək və inkişaf edəcəkdir.

Əziz İslam Kərimov! Mən sizi özbək xalqının görkəmli oğlu, öz vətəninin inkişafına və onun müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsinə çox böyük töhfə vermiş görkəmli dövlət xadimi hesab edirəm.

Uzun illər ərzində sizi tanıdığıma, sizin fəal, səmərəli fəaliyyətinizə bələd olduğuma görə əminəm ki, doğma xalqınızın milli mənafeyinə sədaqət bəsləyən, zəngin təcrübəsi, fitri istedadı olan bir şəxs kimi siz müstəqil Özbəkistanın çiçəklənməsi üçün hələ çox iş görəcəksiniz. Zənnimcə, bu gün Özbəkistanın bütün vətəndaşları da sizə məhz belə inam və ümid ilə baxırlar.

Əziz İslam Kərimov, sizə və ailənizə xeyir, səadət və firavanlıq arzulayıram. Qardaş özbək xalqına sülh və əmin-amanlıq, müstəqillik və demokratiya yolunda yeni uğurlar arzulayıram.

Sizin

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 30 yanvar 1998-ci il

[192]

RAMAZAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ QAFQAZ MÜSƏLMANLARI İDARƏSİNİN SƏDRİ ŞEYXÜLİSLAM HACI ALLAHŞÜKÜR PAŞAZADƏ İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

Prezident sarayı

30 yanvar 1998-ci il

Hörmətli Şeyx həzrətləri!

Əvvəla, Ramazan bayramı münasibətilə sizi bir daha təbrik edirəm. Azərbaycan xalqına, respublikamızda yaşayan müsəlmanların hamısına Ramazan bayramı münasibətilə öz təbrik məktubumu elan etmişəm. Bütün azərbaycanlılara, respublikamızın vətəndaşlarına bu bayram günü bir daha səadət, sülh, əmin-amanlıq arzulayıram. Əminəm ki, indi Azərbaycanda yaranmış sağlam ictimai-siyasi vəziyyət və bizim apardığımız tədbirlər xalqımızın rifahını günü-gündən yaxşılaşdıracaq, biz sülhü, əmin-amanlığı, sabitliyi bundan sonra da qoruyub saxlaya biləcəyik.

Ramazan bayramı xalqımızın ən böyük, müqəddəs bayramlarından biridir. Camaatımız çox sevinir ki, bu bayram artıq xalqımıza qayıdıbdır. Bunu indi hər bir insan, eyni zamanda bütün ölkə, dövlət bayram edir. Sizi bir daha təbrik edirəm.

Verdiyim sərəncamla, qəbul etdiyim qərarlarla, həyata keçirilən tədbirlərlə əlaqədar sizin fikriniz, rəyiniz də mənim üçün çox qiymətlidir. Bildiyiniz kimi, mən həmişə Azərbaycanda xalqımızın mənəviyyatının qorunması üçün çalışmışam, mənəviyyatımıza zidd olan hər bir hala qarşı mübarizə [193-194] aparmışam. Bütün həyatımla, gördüyüm işlərlə, respublikanın, dövlətin başçısı kimi atdığım bütün addımlarımla, tədbirlərimlə ölkəmizdə mənəviyyatın daha da möhkəmlənməsi, milli mənəvi dəyərlərimizin yaşaması, milli adət-ənənələrimizə sadıq olmağımızı təmin etməyə çalışmışam. Ötən dövrlərdə bu sahədə mənim gördüyüm işləri respublikamızın bütün vətəndaşları da, siz də bilirsiniz.

Mənim son qərarım təsadüfi bir qərar deyildir. Mən son illər, son zamanlar respublikamızda baş vermiş müsbət dəyişikliklərlə əlaqədar bəzi mənfi hadisələrin, meyllərin də meydana çıxdığını müşahidə edirdim. Bu, məni narahat edirdi. Məsələn, spirtli içkilərdən istifadə olunmasının yayılması, onların istehsalının artırılması, yaxud da narkotik maddələrdən istifadə edilməsinin yayılması məni çox narahat edirdi. Bunlardan sonra son vaxtlar respublikamızda kazinoların, qumarxanaların açılması, qanuni, qanunsuz, gizli, qeyri-leqal şəkildə ayrı-ayrı gecə klublarının açılması – bunlar hamısı xalqımızın mənəviyyatına zidd olan, onun mənəviyyatını, xüsusən gənclərimizin, gənc qız-qadınlarımızın tərbiyəsini poza hallardır. Bunlar məni çox narahat edirdi.

Mən hakimiyyət, təhsil orqanlarına, gənclər təşkilatına, ictimai təşkilatlara və hüquq-mühafizə orqanlarına dəfələrlə göstəriş vermişdim ki, bunların qarşısı alınmalıdır, belə hallara qarşı mübarizəni gücləndirmək lazımdır. İndiyə qədər aparılan tədbirlərin istənilən nəticəni verməyəcəyini hiss edəndən sonra mən bu məsələni respublika Təhlükəsizlik Şurasının müzakirəsinə çıxarıb müzakirə etməyə məcbur oldum. Bu məsələ Təhlükəsizlik Şurasında bir neçə saat müzakirə edildi. Mən öz fikirlərimi, narahatçılığımı, mövqeyimi tamamilə açıq-aydın bildirdim. Mən bunların nəticəsində artıq elan olunmuş sərəncamı qəbul etdim.

Çox məmnunam ki, mənim gördüyüm bu tədbirlər, atdığım bu addımlar ictimaiyyət, xalqımız tərəfindən bəyənilir və [194-195] hörmətlə, rəğbətlə qarşılanır. Şübhəsiz ki, bizim din xadim-lərimizin, dindarların, ağsaqqalların bu məsələyə münasibəti mənim üçün çox qiymətlidir. Bunları mənə çatdırdınız, sizin mənə təqdim etdiyiniz məktubda da bunlar öz əksini tapıbdır.

Mən çox təşəkkür edirəm. Məmnunam ki, bizim bu barədə fikirlərimizin hamısı – yəni tarixi, dini, mənəvi ənənələrimiz, ulu babalarımızdan bizə qalmış nemətlər, dəyərlər barədə, həm də dünya ilə bugünkü münasibətlərimizə və ictimaiyyətdə gedən proseslərə aid olan anlayışımız üst-üstə düşür və eyni istiqamətdədir.

Şübhəsiz ki, biz Azərbaycanda dünyəvi dövlət qururuq. Biz ölkəmizi, vətəndaşlarımızı cürbəcür fanatizm əhval-ruhiyyə-sinə qapılmağa heç vaxt dəvət etmirik və buna imkan da verməyəcəyik. Bizdə dinə, mənəvi dəyərlərimizə, eyni zamanda ümumi, bəşəri dəyərlərə hörmət var. Biz ümumbəşəri dəyərləri, yəni tarixin sınaqlarından keçmiş və yüksək mədəniyyəti, mənəviyyatı əks etdirən ümumbəşəri dəyərləri öz xalqımıza aşılmalıyıq, xalqımızı həmin ümumbəşəri dəyərlər əsasında da tərbiyələndirməliyik. Ancaq öz milli-mənəvi dəyərlərimizdən də ayrılmalıyıq. Biz bu prosesdə əxlaqsızlığın inkişaf etməsinə, yayılmasına, mənəviyyatsızlığın yayılmasına yol verə bilmərik.

Qumarxanalar, gecə klubları, kazinolar, cürbəcür spirtli içkilərə insanların çox aludə olması şübhəsiz ki, bizim mənəviyyatımıza ziddir. Ona görə də hesab edirəm ki, mənim qəbul etdiyim bu qərar, verdiyim sərəncam, bu tədbirlər həyata keçirilməlidir və bunun üçün də uzunmüddətli iş görmək lazımdır.

Bunu bəyəndiyinizə və bu işlərdə mənə dəstək verdiyinizə görə təşəkkür edirəm. Ancaq mən istərdim ki, siz mənim bu tədbirlərimin əməli surətdə həyata keçirilməsində də fəal iştirak edəsiniz, beləliklə, biz mənəviyyatımıza zidd olan halları aradan qaldıraq. Ancaq təkə bunun aradan qaldırıl[195-196]masından söhbət getmir. Biz gərək mənəviyyatımızın keşiyində daim duraq. Çünki, ola bilər, bunu bir müddət aradan qaldıraq, ancaq diqqət yetirməsək, qısa bir vaxtdan sonra onlar yenə də bizim cəmiyyətimizə soxulacaqlar. Bu, təbii bir şeydir. Ona görə də bu, bizim üçün daimi, yəni kampaniya xarakterli deyil, daimi işlərdir. Biz bu işlərimizi daim aparmalıyıq.

Mən əminəm ki, bu barədə siz öz sahənizdə, cəmiyyətdə, insanlar arasında tutduğumuz bu dəst-xəttin və apardığımız tədbirlərin həyata keçirilməsində fəal iştirakçı olacaqsınız. [196]

AZƏRBAYCAN GƏNCLƏRİ GÜNÜNƏ HƏSR EDİLMİŞ BƏDİİ-İDMAN BAYRAMINDA NİTQ

Bakı İdman Oyunları Sarayı

2 fevral 1998-ci il

Əziz gənclər!

Sizi müstəqil Azərbaycanın gənclər günü münasibətilə, bu bayram günü münasibətilə təbrik edir, sizə xoşbəxt gənclik, sağlamlıq və uğurlu gələcək arzulayıram.

Azərbaycanın ən böyük sərvəti onun fədakar insanlarıdır. Bizim xalqımızın, cəmiyyətimizin ən qiymətli sərvəti gənclərimizdir, sizsiniz, əziz Azərbaycan övladları! Siz Azərbaycanda müstəqilliyin möhkəmlənməsinin və əbədi olmasının, Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətin qurulmasının və inkişaf etməsinin, Azərbaycanın iqtisadiyyatının, sosial sahəsinin inkişaf etməsinin yaradıcıları, qurucuları və bizim gördüyümüz bütün işlərin davamçılarısınız. Siz Azərbaycanın çiçəklənən gələcəyisiniz, XXI əsrdə Azərbaycanın bayrağını daha da yüksəklərə qaldıranlarınsınız.

Biz bu gün çalışaraq, çarpışaraq, müstəqil Azərbaycanın qarşısında duran ağır və çətin problemləri həll edərək, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirərək, iqtisadiyyatını inkişaf etdirərək sizə arxalanırıq, sizə güvənirik. Gənclər ölkəmizdə cəmiyyətin əksəriyyətini təşkil edir. Azərbaycanın bu günü və gələcəyi sizin fəaliyyətinizdən, işinizdən, sizin fədakarlığınızdan asılıdır. Məmnuniyyət hissi ilə bildirirəm ki, bu gün Azərbaycanın iftixar ediləsi gəncliyi [197-198] var. Biz sizinlə fəxr edirik. Sizin varlığınız, bu gününüz və gələcəyiniz bizim qəlbimizdə böyük qürur hissi doğurur. Azərbaycanın dövlət başçısı kimi, mən özümü xoşbəxt hesab edirəm ki, bu gün Azərbaycan xalqının sağlam, gözəl, istedadlı gəncləri var.

Son illər Azərbaycan böyük sınaqlardan keçib, böyük çətinliklərin öhdəsindən gəlmişdir. Arxada qalmış altı il Azərbaycanın müstəqilliyinin qorunması, saxlanılması illəri olubdur, Azərbaycanda müstəqil dövlətin, müstəqil iqtisadiyyatın yaranması illəri olubdur, Azərbaycanın milli ordusu-nun, dövlət strukturlarının yaranması illəri olubdur. Biz bütün bu sınaqlardan, çətinliklərdən məharətlə keçmişik. Azərbaycanda sağlam əhval-ruhiyyə, ictimai-siyasi sabitlik mövcuddur. Azərbaycanın gələcəyi açıq-aydın görünür və biz bu gələcəyə ümidlərlə baxırıq. Görülən bütün bu işlər içərisində Azərbaycanda əldə olunan ən böyük nailiyyətlərdən biri də odur ki, bu illərdə ölkəmizin sağlam, yüksək ideallarla yaşayan, xalqına, vətəninə, torpağına hədsiz sədaqət hissləri ilə çalışan gəncləri vardır.

Əziz övladlar, sizin kimi gəncləri, gəncliyi olan Azərbaycan basılmazdır, sarsılmazdır! Məni hədsiz dərəcədə sevindirən odur ki, Azərbaycanın gələcəyini möhkəm əllərdə saxlaya bilən, Azərbaycanı daim bütün xətəllərdən qoruya bilən, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini, demokratik dövlətini qoruya bilən gəncliyi var. Bunlar sizlərsiniz, əziz övladlar! Siz bu gün, bu bayram günü bu sarayda öz istedadlarınızı nümayiş etdirdiniz – idman növləri, rəqslər, mahnılar. Bunlar hamısı Azərbaycan gəncliyinin yüksək istedadla malik olduğunu göstərir, Azərbaycanın bugünkü gənclərinin qabiliyyətini, bacarığını, gücünü, zəkasını, yüksək mədəniyyətini göstərir. Sizi bu nailiyyətlərinizlə təbrik edir və əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, siz cəmiyyətimizi günbəgün yeni-yeni [199-200] nailiyyətlərlə sevindirəcəksiniz və Azərbaycanı daim yüksəldəcək, irəliyə aparacaqsınız.

Sizin ən ümdə vəzifəniz vətənə, ölkəmizə, doğma torpağımıza daim sədaqətli olmaqdır. Heç bir gənc bunu heç vaxt unutmamalıdır. Nə olursa-olsun, vətənə, xalqına, ölkəsinə, dövlətinə sədaqət hər bir gənci daim yaşadacaq və ona cəmiyyətdə özünə layiq, özü istədiyi yeri tapmağa imkan verəcəkdir. Mən arzu edirəm ki, siz daim sədaqətli olasınız. Siz bilməlisiniz ki, indi bizim müstəqil ölkəmiz, müstəqil dövlətimiz var, doğma Azərbaycanımız var. Bu bizimdir, bu sizindir, bu, daim Azərbaycan xalqındır və biz daim müstəqillik. İnsan öz evini, övladlarını, ata-anasını, öz əmlakını, əşyasını qoruduğu kimi, hər bir gənc, hər bir azərbaycanlı, Azərbaycanın hər bir vətəndaşı da eyni zamanda öz doğma Azərbaycan torpağını, Azərbaycan Respublikasını qorumalı, göz bəbəyi kimi saxlamalıdır.

Sizin şərəfli vəzifəniz vətəndaşlıq borcunuzu yerinə yetirmək, Azərbaycanın milli ordusunda, silahlı qüvvələrində xidmət etməkdir. Bilmək lazımdır ki, xalqımız keçmiş dövrlərdə də gəncləri orduda xidmət etmək üçün hazırlayıbdır. Bizim gənclərimiz XX əsrin müharibələrində əsl qəhrəmanlıq nümunələri göstəriblər. Biz Azərbaycanın qəhrəman oğulları ilə həmişə fəxr etmişik və onların xatirəsi daim qəlbimizdə yaşayacaqdır.

Ancaq indi hər bir azərbaycanlı gənc bilməli, dərk etməli, düşünməlidir ki, o, yalnız və yalnız öz vətəni, doğma torpağı, xalqı üçün öz doğma ordusunda xidmət etməlidir. Ona görə də bu gün və gələcəkdə hər bir gəncin orduda xidmət etməsi keçmiş zamanlardan tamamilə fərqlidir. Orduda xidmət hər bir gəncin qəlbində böyük arzu kimi yaşamalılmalıdır. Valideynlər öz övladlarını tərbiyə edərkən onlara verdikləri nəsihətlər içərisində ən birinci nəsihət, ən birinci valideyn tapşırığı oğlunun orduda xidmət etməsi

olmalıdır. Hər bir Azərbaycan oğlu uşaqlıqdan orduda xidmət etməyi arzulamalıdır. O, bunun üçün çalışmalı, tələməli, orduda xidmət yaşının çatmasını həsrətlə gözləməlidir və orduda xidmət edərək vətən, millət qarşısında öz şərəfli borcunu verməlidir.

Bu gün Azərbaycanın Milli Ordusunda on minlərlə gənc sədaqətlə vətənə xidmət edir. Mən onların xidmətini və bu gün Azərbaycan ordusunun sıralarında olmasını, ölkəmizin ərazisinin, torpaqlarının keşiyində olmasını yüksək qiymətləndirirəm və bu bayram günü ordu sıralarında olan bütün Azərbaycan gənclərini xüsusi təbrik edirəm. Azərbaycanın milli ordusunun güclənməsi, qüdrətlənməsi hər bir vətəndaş üçün, hər bir gənc, uşaq üçün lazımdır. Çünki biz öz vətənimizi, müstəqil dövlətimizi, ölkəmizi, respublikamızı daim qorumaq qüdrətinə malik olmalıyıq. Bunu da bizim ordu etməlidir – bu gün də, gələcəkdə də.

Azərbaycan Milli Ordusunun möhkəmlənməsi və inkişaf etməsi bu gün bizim qarşımızda duran ən zəruri vəzifələrdən biridir. Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalçılığı nəticəsində Azərbaycanın ərazi bütövlüyü pozulubdur. Azərbaycan torpaqlarının 20 faizi hələ də Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal altındadır. İşğal olunmuş torpaqlardan bir milyondan artıq Azərbaycan vətəndaşı, o yerlərin sakinləri zorla çıxarılıb, Azərbaycanın başqa yerlərində çoxları çadırlarda yaşayırlar. Bilirsiniz ki, biz 1994-cü ilin mayında döyüşləri dayandırmışıq, atəşkəs haqqında saziş imzalamışıq və məsələni sülh yolu ilə həll etməyə çalışırıq. Bu sahədə çox işlər görülüb, bu gün də görülür və gələcəkdə də görülməkdir. Mən tam əminəm ki, biz məsələnin sülh yolu ilə həll edilməsinə nail olacağıq.

Ancaq bununla yanaşı, bizim ordumuz möhkəmlənməlidir. Möhkəmlənməlidir ki, Azərbaycan ölkəsinin özünə layiq, qüdrətli ordusu olsun. Möhkəmlənməlidir ki, Azərbaycan ordusu bu gün də, gələcəkdə də ölkəmizə qarşı mümkün olan [200-201] təcavüzün qarşısını alsın. Möhkəmlənməlidir ona görə ki, ordumuz Azərbaycanı daim qoruya bilsin. Bütün bunlara görə Azərbaycan gəncliyinin qarşısında duran ən birinci, ən ümdə vəzifə ordu ilə əlaqəni möhkəmləndirmək, orduda xidmət etmək, orduya diqqət, qayğı yetirmək, ordunun hörmətini qaldırmaqdır. Orduda, Azərbaycan silahlı qüvvələrində xidmət edən hər bir kəs cəmiyyətimizin ən hörmətli, ən mötəbər adamı olmalıdır.

Əziz gənclər! Gənclik dövründən səmərəli istifadə edin, yaxşı təhsil alın, özünüzü həyata yaxşı hazırlayın. Gənclik illəri sonra ələ düşməyən illərdir. Yaş artdıqca insan bu illəri həmişə böyük həsrətlə xatırlayır. Siz gənclər bəlkə də bunu indi dərk edə bilmirsiniz, ancaq biz – yaşlı insanlar bunu çox yaxşı bilirik. Hər bir yaşlı insan öz gəncliyini daim məhəbbətlə xatırlayır və eyni zamanda gəncliyi dövründə itirdiyi günlərə, səmərəsiz keçmiş günlərə görə özünü daim qınayır, heyflənir. Ona görə də gələcəkdə özünüzü qınamamaq üçün, gəncliyinizdə nəyisə etmədiyinizə görə heyflənməməyiniz üçün mən sizə məsləhət edirəm: gənclik günlərindən, aylarından, gənclik illərindən səmərəli istifadə edin, boş yerə vaxt sərf etməyin, yaxşı oxuyun, yaxşı təhsil alın. Özünüzü həyata, əmək fəaliyyətinə, gələcəyə yaxşı hazırlayın.

Sevindirici haldır ki, son illər Azərbaycan çox ağır çətinliklərdən keçərək Azərbaycan məktəbini qoruyub saxlaya bildi. Azərbaycanda məktəblər, universitetlər, ali təhsil ocaqları indi artıq normal fəaliyyət göstərir və gənclərimiz sərbəst, istədikləri kimi, azad təhsil almaq imkanına malikdirlər. Ümidvaram ki, bizim bugünkü gənclərimiz keçmiş dövrlərdə olan gənclərdən daha da yüksək təhsil ala biləcəklər və gələcək üçün daha da bilikli, daha da yüksək səviyyəli olacaqlar.

Bizim istəyimiz, arzumuz ondan ibarətdir ki, gəncliyimiz, Azərbaycanın gəncləri sağlam olsunlar. Fiziki sağlamlıq, [201-202] mənəvi, ruhi sağlamlıq – hamısı bizim gənclər üçün ən vacib amillərdir. Məmnuniyyət hissi ilə qeyd edirəm ki, Azərbaycanın gəncliyi əsasən sağlamdır. Bu gün Azərbaycan idmançıları gözəl idman nümunələri göstərdilər. Bizim gənclərimizdən nə qədər dünya çempionları var, dünyanın müxtəlif idman yarışlarında iştirak edir, yüksək mükafatlar, adlar alırlar. Bunlar bizi sevindirir.

Ancaq bunlarla yanaşı, gərək hər bir gənc öz fiziki sağlamlığı üçün çalışsın, daim idmanla, bədən tərbiyəsi ilə məşğul olsun. Bədən tərbiyəsi hər bir gəncin həyatının ayrılmaz hissəsi olmalıdır. Səmərəli işləmək, xalqa, ölkəyə xidmət etmək üçün Azərbaycanda hər bir gənc gərək sağlam olsun.

Eyni zamanda mənəvi sağlamlıq çox vacibdir. Bizim xalqımızın milli, mənəvi ənənələri, mədəni, milli dəyərləri həmişə, əsrlər boyu xalqımızı yüksək mənəviyyat ruhunda tərbiyə edib, böyüdü, yaşadıdır. Biz fəxr edə bilərik ki, milli, dini, mənəvi ənənələrimiz, dəyərlərimiz həmişə ən yüksək mənəviyyatı əks etdiribdir. Biz çalışmalıyıq ki, bu mənəvi dəyərlərə daim sadıq olaq. Hər bir gənc öz kökünə sadıq olmalıdır, milli kökünə, mənəvi kökünə sadıq olmalıdır. Bizim o kökümüz çox sağlam kökdür və biz onunla fəxr edə bilərik. Hər bir gəncin həyatda uğurla yaşaması üçün kökünə sadıqlığı ən əsas amildir.

Biz müasir dünyada yaşayıyıq. Azərbaycan azad, sərbəst və açıq ölkədir, dünyanın bütün ölkələri ilə hərtərəfli əlaqələr qurur və bundan sonra da quracaqdır. İndiki həyatımızın səciyyəvi cəhəti ondan ibarətdir ki, biz o qapalı vəziyyətdən çıxmışıq. Biz sərbəstik, azadlıq, dünyaya açıqlıq və bundan da səmərəli istifadə etmək lazımdır. Ölkəmizi, xalqımızı dünyaya olduğu kimi göstərmək və xalqımızın mənəvi dəyərlərini, nailiyyətlərini dünyada təbliğ etmək bizim ən əsas vəzifələrimizdən biridir. Eyni zamanda ümumbəşəri, dünyəvi dəyərlərdən səmərəli istifadə etmək, onları öz mənəvi dəyərləri [202-203]mizlə birləşdirmək və xalqımızın mənəviyyatını zənginləşdirmək bizim əsas vəzifələrimizdən biridir. Bunların hamısını bilmək, bu vəzifələri ağılla, zəka ilə həyata keçirmək lazımdır. Bax, buna görə də bizim milli,

mənəvi dəyərlərimizin ümumbəşəri dəyərlərlə sintezi, birləşdirilməsi xalqımızın mənəviyyatını zənginləşdirib və bundan sonra da zənginləşdirəcəkdir. Bu, gələcək üçün bizim strateji yolumuzdur.

Ancaq biz bu yolla gedərkən gərək heç vaxt səhvlərə yol verməyək, bizə yad olan, mənəviyyatımıza zidd olan ünsürlərin cəmiyyətimizə, xalqımızın, gənclərin əxlaqına sirayət etməsinə yol verməyək. Sərbəst iqtisadiyyat, bazar iqtisadiyyatı Azərbaycan üçün çox böyük uğurlar gətirib və bundan sonra da gətirəcəkdir. Ancaq bu sərbəst iqtisadiyyatın, bazar iqtisadiyyatının, sahibkarlığın eyni zamanda cəmiyyətimizə mənfi ünsürlər gətirməsi təhlükəsi də var və onların bəziləri artıq mövcuddur. Ona görə də bazar iqtisadiyyatını inkişaf etdirərək, sərbəst iqtisadiyyata geniş yer verərək, sahibkarlığı inkişaf etdirərək, Azərbaycanda sahibkarlar təbəqəsi yaradaraq biz hamısını öz mənəvi dəyərlərimizin üzərində qurmalıyıq. Bu proseslərdə Azərbaycana yad olan, cəmiyyətimizə zərər vuran mənfi halların cəmiyyətə soxulmasına, sirayət etməsinə və cəmiyyətimizi içindən çürütməsinə heç vaxt yol verməməliyik. Bu da bizim vəzifəmizdir, əziz gənclər, sizin vəzifənizdir.

Bu vəzifələri yerinə yetirmək üçün biz öz tərəfimizdən lazımi tədbirlər görürük və bundan sonra da görəcəyik. Sizə məlumdur ki, mən son günlər bu barədə çox ciddi qərarlar qəbul etmişəm, sərəncamlar vermişəm. Son beş-altı ildə Azərbaycanda yaranmış bir neçə kazinoların, qumarxanaların, gecə klublarının fəaliyyətinin dayandırılması haqqında qərar vermişəm. Azərbaycanın, xalqımızın mənəviyyatına zidd olan, xalqımızın əxlaqını poza cəhətlərin, onları yayan cürbəcür müəssisələrin ləğv olunması haqqında qərarlar [203-204] vermişəm. Güman edirəm ki, siz mənə bu qərarlarımı dəstəkləyir, qəbul edirsiniz, buna tərəfdar çıxırsınız və onların həyata keçirilməsində fəal iştirak edəcəksiniz. Mənim bu qərarlarımın hamısı yalnız və yalnız xalqımızın, cəmiyyəti-mizin sağlamlığını, gənclərimizin sağlamlığını qorumağa yönəldilibdir. Mən bütün bu qərarlarımınla, bütün bu fəaliyyətimlə çalışıram ki, xalqımız, hər bir Azərbaycan vətəndaşı, xüsusən siz gənclər sağlam əxlaq tərbiyəsi alınsınız, əxlaqınız sağlam olsun.

Spirтли içkilərə uymaq insanları nə qədər ağır vəziyyətə gətirib çıxarır. Cürbəcür narkotik maddələrdən istifadə etmək xüsusən gəncləri nə qədər bəlalara, xəstəliklərə və nəhayət, insanların məhv olmasına gətirib çıxarır. Biz bunların Azərbaycanda yayılmasına yol verə bilmərik və bilin ki, yol verməyəcəyik. Bu, yalnız və yalnız sizin, gənclərin sağlamlığı naminədir.

Əziz gənclər, qarşınızda duran vəzifələr sizin hamınıza məlumdur. Mən sadəcə bir neçə məqamlara toxundum. Əmi-nəm ki, siz qarşınızda duran vəzifələrin hamısını sədəqətlə yerinə yetirəcəksiniz, təhsildə, işdə, həyatda, ailədə, cəmiyyətimizin hər bir sahəsində uğurlar qazanacaqsınız. Mən buna əminəm. Mən sizi gördükcə daha da ruhlanıram, siz mənə daha da ilham verirsiniz və sizdən ilham alaraq Azərbaycanı daha da güdrətli etməyə çalışıram. Əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycan dövləti, Azərbaycanın prezidenti sizin – gənclərimizin bütün hüquqlarının qorunmasının təminatçısı olub və bundan sonra da təminatçısı olacaqdır. Əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycan gənclərinin yaxşı yaşaması, təhsil alması üçün, yaxşı əmək fəaliyyəti göstərməsi üçün bundan sonra da əlimizdən gələni edəcəyik. İnanın ki, Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyi var və bu xoşbəxt gələcəyin də qurucuları sizlərsiniz. [204-205]

Mən bir daha deyirəm: Sizə güvənirəm, sizə arxalanıram və sizə güvənərək indiyə qədər cəsarətlə işləmişəm, bundan sonra da cəsarətlə çalışacağam. Sizə, Azərbaycan gənclərinə cansağlığı, firavan həyat, xoşbəxt gələcək arzu edirəm. Sağ olun, sağ olun, sağ olun!

* * *

Azərbaycan gəncləri günü münasibətilə keçirilən konsert başa çatdıqdan sonra müsabiqənin qaliblərini və konsertin bütün iştirakçılarını səmimi qəlbən təbrik edərək dedi:

Mən sizi Azərbaycan gəncləri günü münasibətilə bir daha təbrik edirəm. Sizə cansağlığı, səadət arzulaıram. Laureatları, müsabiqənin qaliblərini təbrik edirəm. Bu gün bu səhnədə istedadını göstərən gözəl gənclərimizi təbrik edirəm.

Hamınız gözəlsiniz, yaxşısiniz. Yaxşı oxuyursunuz, çalışırsınız, oynayırırsınız. Həmişə də belə olun! [205]

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA ÖLÜM HÖKMÜNÜN LƏĞV EDİLMƏSİ HAQQINDA MİLLİ MƏCLİSƏ MÜRACİƏT

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsini dövlətimizin ali məqsədi kimi bəyan etmişdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün dövlətimizdə ümumbəşəri dəyərlərə və inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə əsaslanan qanunvericilik bazası yaradılır. Hazırda bu siyasətin ardıcıl və məqsədyönlü davam etdirilməsi üçün zəruri tədbirlər həyata keçirilir.

Məramı dünyəvi, hüquqi dövlət qurmaq olan Azərbaycan Respublikasında hər bir insanın təbii və ayrılmaz hüququ olan yaşamaq hüququna əsaslı təminatlar verilmiş, insanın həyatdan məhrum edilməsi yolverilməz hesab olunmuşdur.

Konstitusiyada ölüm cəzası, tam ləğv edilənədək, yalnız dövlətə, insan həyatına və sağlamlığına qarşı xüsusilə ağır cinayətlərə görə müstəsna cəza tədbiri kimi göstərilmiş və daimi cəza növü kimi nəzərdə tutulmamışdır. İnsan ləyaqətinə, bütövlükdə insan hüquqları ideyasına zidd olan bu cəzanın tətbiqi, hansı dəlillərlə əsaslandırılmasından asılı olmayaraq demokratik cəmiyyətdə qeyri-insani və amansız tədbir kimi qiymətləndirilir.

Azərbaycanda ölüm cəzası uzun müddət tətbiq olunmuşdur. Son dövrün təhlili göstərir ki, 1988-ci ildə ölüm cəzasına məhkum olunmuş 5, 1989-cu ildə 6, 1990-cı ildə 3 şəxs barəsində ölüm hökmləri icra edilmişdir. Bundan sonra üç il ərzində ölüm hökmləri icra olunmadığı halda 1993-cü ilin fevral ayında 8 nəfər barəsində ölüm hökmləri tələsik icra edilmişdir. [206-207]

1992-ci ildə müstəqillik və demokratiya şüarları ilə hakimiyyətə gələn AXC–Müsavat liderləri totalitar rejimlərə xas olan antihumanist, qeyri-insani qanunların icrasını davam etdirirdilər. Bununla da onlar əhalidə qorxu, vahimə hissi, müstəqil dövlətin gələcəyinə inamsızlıq əhval-ruhiyyəsi yaratmağa can atırdılar. Müstəqilliyin qorunması, ərazi bütövlüyünün bərpası, dövlət təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və ordu quruculuğu üçün təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsi zəruri olduğu halda ölüm hökmlərinin icrası vacib ümumdövlət tədbiri kimi ortaya atılmışdı.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini cəmi bir aya yaxın müddətdə həyata keçirilmiş Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri İsa Qəmbərov 1992-ci il iyunun 16-da 7 nəfərin bağışlanma haqqında vəsatətlərini, əslində buna səlahiyyəti olmadığı halda, rədd etmiş və bu barədə müvafiq fərmanlar imzalamışdır. Belə ki, 1992-ci il iyunun 7-də keçirilmiş Azərbaycan Respublikası prezidenti seçkiləri nəticəsində Əbülfəz Əliyevin Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçilməsi barədə Mərkəzi Seçki Komissiyasının qərarı 1992-ci il iyunun 13-də qəbul edilmiş və seçkilərin nəticələri rəsmən elan olunmuşdu. O zaman qüvvədə olmuş "Azərbaycan Respublikası prezidenti seçkiləri haqqında" 1991-ci il 26 iyun tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununun 18-ci maddəsinə əsasən seçkilərin nəticələrinin rəsmən elan olunduğu gündən Əbülfəz Əliyev Azərbaycan Respublikasının prezidenti vəzifəsinə başlamış hesab edilir.

Beləliklə, Əbülfəz Əliyev Azərbaycan Respublikasının prezidenti vəzifəsinin icrasına başlamış olduğu halda onun əfv etmə səlahiyyətlərini qanunsuz olaraq İsa Qəmbərov həyata keçirmişdir.

Bundan əlavə, İsa Qəmbərov həmin fərmanları imzalayarkən əfv məsələlərinə baxılması qaydaları pozulmuş, o dövrdə Azərbaycan Respublikasının prezidenti yanında bağışlama [207-208] məsələləri komissiyası fəaliyyət göstərməmişdir. Bu komissiya yalnız 1992-ci il iyulun 12-də yenidən təşkil edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının sabiq prezidenti Əbülfəz Əliyev isə 1993-cü il yanvarın 5-də ölüm cəzasına məhkum olunmuş 2 şəxsin vəsatətlərinin rədd edilməsinə dair fərman imzalamışdır. Bundan sonra Əbülfəz Əliyev həmin şəxslərdən birinin barəsində hökmün qanuniliyinin yoxlanılmasını Azərbaycan Respublikasının prokurorluğuna tapşıraraq, lakin yoxlama başa çatdırılmadan ölüm hökmü icra edilmişdir.

İnsan həyatına belə laqeyd münasibət vaxtilə cəmiyyətimizdə hökm sürən hərc-mərcliyin və özbaşnalığın nəticəsidir. Bu isə öz növbəsində insan hüquqlarının və azadlıqlarının kütləvi surətdə pozulmasına gətirib çıxarmışdır.

Son illər ölkəmizdə əmin-amanlıq, ictimai-siyasi sabitlik yaradılmış, vətəndaş cəmiyyəti bərqərar edilmiş, insanların həyatına təhlükə yaradan silahlı dəstələr və terrorçu qruplar zərərsizləşdirilmiş, dövlət çevrilişi cəhdlərinin qarşısı qətiyyətlə alınmış, cinayətkarlar məsuliyyətə cəlb edilərək layiqli cəzalarına çatmışlar. Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi ölkəmizdə insanların dinc, təhlükəsiz yaşamasına, qanunun aliliyinin bərqərar edilməsinə zəmin yaratmışdır. Digər tərəfdən, hüquq islahatlarının aparılması, cinayət qanunvericiliyinin humanistləşdirilməsi, insan hüquqlarının və azadlıqlarının qorunması istiqamətində bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Ölüm cəzasının icrasına 1993-cü ilin iyun ayından faktiki moratorium qoyulmuşdur.

Hətta vətən və xalq qarşısında ən ağır cinayətlər törədən, o zamankı hakimiyyətsizlikdən istifadə edib torpaqlarımızı düşməne təslim etdirən Rəhim Qaziyev, ölkəmizi parçalamaq niyyətində olan separatçı Ələkram Hübətov, təxribat və terror aktları törədən Elçin Əmiraslanov, dövlət çevrilişi cəhdlərinin

təşkilatçıları Surət Hüseynovun və Cavadov qar[208-209]daşlarının əlaltıları və qanunsuz silahlı dəstələrin azğınlaşmış üzvləri, Tarix Quliyev və bu kimi qatillər, təhlükəli canilər barəsində ölüm hökmləri icra olunmamışdır.

Cinayət-hüquq siyasətinin humanistləşdirilməsi ilə bağlı görülən işlər, o cümlədən cinayət məəcəlləsinin ölüm cəzasını nəzərdə tutan iyirmi bir maddəsinin sanksiyalarından bu cəzanın çıxarılması, qadınlara, 65 yaşına çatmış kişilərə ölüm cəzasının tətbiqinin qadağan edilməsi, 1705 məhbusun əfv edilməsi, o cümlədən ölüm cəzasına məhkum edilmiş 12 şəxsin əfv olunaraq cəzalarını azadlıqdan məhrum etmə ilə əvəz edilməsi və amnistiya qaydasında 17 mindən artıq şəxsin müxtəlif cəzalardan azad edilməsi və onların yenidən cəmiyyətə qayıtması üçün şərait yaradılması ölkəmizdə demokratik, hüquqi dövlət quruculuğunun təzahürüdür.

Bütün bunlar Azərbaycan xalqının çoxəsrlik ənənələrindən irəli gəlir, ən yüksək dəyər olan insan həyatının qorunmasına təminat verir, cəmiyyətimizi insaniləşdirir, insan ləyaqətinə hörmət və ehtiramı, bütünlükdə ölkəmizdə demokratiyanın inkişafını nümayiş etdirir, xalqımızda nikbin gələcəyə inam yaradır.

Mən cinayət-hüquq siyasətini hərtərəfli təhlil edərək, ədalət, azadlıq, humanizm və insanpərvərlik kimi yüksək ideallara sadıq qalaraq ölkəmizdə ölüm cəzasının ləğv edilməsi qənaətinə gəlib bu tarixi bəyanatı vermişəm.

Ölüm cəzasının ləğvini məhz bu siyasətin məntiqi nəticəsi kimi qiymətləndirirəm.

Şərq aləmində ilk dəfə olaraq Azərbaycanda ölüm cəzasının ləğvi ölkəmizin dünyəvi, demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu yolu ilə inamla irəlilədiyini bir daha sübut edir.

Son günlər mənə ünvanlanmış minlərlə müraciət göstərir ki, xalqımız bu təşəbbüsü yekdilliklə dəstəkləyir.

Şübhə etmirəm ki, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları da indiki və gələcək nəsillər qarşısında öz [209-210] məsuliyyətlərini dərk edərək bəyanata tərəfdar çıxacaq və bu amansız cəzanın ləğv edilməsinə səs verəcəklər.

Əminəm ki, ölüm cəzasının ləğvi tarixi hadisə olmaqla bərabər cinayət-hüquq siyasətinin humanistləşdirilməsi sahəsində atılan qətiyyətli addımdır və bütünlükdə hüquq sistemində həyata keçirilən islahatların mühüm mərhələsidir.

Eyni zamanda, ölüm cəzasının ləğvi məsələsi müzakirə edilərkən Azərbaycanın mövcud reallıqları və ilk növbədə Ermənistan tərəfindən torpaqlarımızın işğal edilməsi nəzərə alınmalıdır. Şübhəsiz ki, müharibə zamanı hər bir dövlətin bu cəza növünü tətbiq etmək hüququ saxlanıla bilər. Bu müddəa həmçinin beynəlxalq hüquq normalarının tələblərinə uyğundur.

Bütün bunları nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikasında ölüm cəzasının ləğv olunması ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının cinayət, cinayət-prosessual və islah-əmək məəcəllələrinə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında qanun layihəsini Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 96-cı maddəsinə müvafiq olaraq müzakirəyə təqdim edirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 fevral 1998-ci il

[210]

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHLÜKƏSİZLİK ŞURASININ İCLASINDAN
SONRA MƏTBUAT ÜÇÜN
BƏYANAT**

Prezident sarayı

4 fevral 1998-ci il

Son günlər Ermənistanda yaranmış vəziyyəti biz narahatlıq hissi ilə izləyirdik. Nəhayət, baş vermiş hadisələrlə – Ermənistan prezidenti Levon Ter-Petrosyanın istefa ver-məsi ilə əlaqədar bəyan edirəm ki, Azərbaycan Ermənistan - Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsinin tərəfdarı olubdur və bu gün də Azərbaycanın bu məsələsinin sülh yolu ilə həll edilməsi tərəfdarı olduğunu bir daha bildirirəm.

1994-cü ilin may ayında Ermənistan-Azərbaycan müna-qişəsində atəşin dayandırılması haqqında əldə olunmuş sazişi mən böyük nailiyyət hesab edirəm. Ötən illər Ermənistan ilə Azərbaycanın birgə səyləri nəticəsində atəşkəs rejimi qorunub saxlanılıbdır.

Bu gün mən bəyan edirəm ki, bu gün də, gələcəkdə də Azərbaycan atəşkəs rejiminin qorunub saxlanılmasını təmin edəcəkdir.

Ümidvaram ki, Ermənistanda daxili məsələlər tezliklə həll olunacaqdır və Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması prosesi ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə qəbul edilmiş prinsiplər əsasında davam edəcəkdir. Biz hesab edirik ki, münaqişənin sülh yolu [211-212] ilə həll olunması üçün ATƏT-in Minsk qrupu, Minsk qrupunun həmsədrləri indiyə qədər çox iş görüblər. İnanıram ki, bundan sonra da Minsk qrupunun həmsədrlərinin – Rusiyanın, Amerika Birləşmiş Ştatlarının, Fransanın iştirakı və onların vasitəçiliyi ilə Ermənistanla Azərbaycan arasındakı sülh danışıqları davam edəcəkdir və biz böyük sülhün əldə edilməsinə nail olacağıq. [212]

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ ÖLKƏMİZDƏKİ
YENİ FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ
SƏFİRİ QƏDRİ ECVET TEZCANIN
ETİMADNAMƏSİNİN TƏQDİM OLUNMASI
MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ**

Prezident iqamətgahı

9 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab səfir!

Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycanda fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin olunmağınız münasibətilə sizi təbrik edir və bu şərəfli işinizdə sizə uğurlar arzulayıram.

Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Azərbaycan Respublikası arasında olan dostluq, qardaşlıq və geniş əməkdaşlıq əlaqələrinin böyük tarixi var. Bunun ən önəmli hissəsi Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin əldə edildiyi zamandan indiyə qədər olan dövrdür. Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizə apararkən, ölkəmizdə müstəqilliyə, milli azadlığa qovuşmaq istəyən insanlar bu duyğularını, hisslərini bildirərkən ən güclü səs Türkiyədən gəlir və Azərbaycan xalqına ən yaxın Türkiyə xalqı olduğundan onun dəstəyi və mənəvi yardımını Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətli olubdur. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi elan ediləndən sonra Türkiyə onu müstəqil dövlət kimi tanıyan ilk ölkə, ilk dövlətdir.

Ötən illərdə bizim əlaqələrimiz günü-gündən möhkəmlənib, genişlənib və indi dostluq, strateji əməkdaşlıq xarakteri [231-214] daşıyır. Bu təbiidir, bunlar bizim tarixi köklərimizə bağlıdır, bizdən əvvəlki nəsillərin bir-biri ilə sıx əlaqələrinin olması, dilimizin, mənəviyyatımızın, mədəniyyətimizin, tarixi köklərimizin birliyi ilə əlaqədardır. Ancaq indiki dövr həm Türkiyə Cümhuriyyəti, həm də Azərbaycan Respublikası üçün çox mürəkkəb dövrdür. Biz XX əsri sona catdırır və XXI əsrə doğru gedirik. Ona görə də ölkələrimiz arasında əlaqələrin günü-gündən möhkəmlənməsi, genişlənməsi, inkişafı həm Azərbaycan, həm də Türkiyə üçün çox əhəmiyyətli yətlidir. Məmnuniyyət hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, Türkiyə Cümhuriyyəti bu sahədə Azərbaycana münasibətini ilk günlərdən indiyə qədər açıq-aydın bildirir. Biz Türkiyənin dəstəyini, qardaşlıq yardımını daim hiss edirik və bu, bizim üçün çox mühümdür.

Azərbaycanda da Türkiyəyə olan məhəbbət, sevgi, dostluq münasibətləri daim güclənir, genişlənir. Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirərək, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətini quraraq Türkiyənin təcrübəsindən çox istifadə edir və bu inkişaf zamanı bizim əlaqələrimiz yeni bir mərhələyə çıxıb, yeni bir xarakter alıbdir. Türkiyənin prezidenti, hörmətli dostum, əziz qardaşım Süleyman Dəmirəlin, Türkiyənin Baş nazirinin və başqa yüksək vəzifəli şəxslərinin Azərbaycana ziyarətləri və Azərbaycan prezidentinin Türkiyəyə ziyarətləri, imzaladığımız sənədlər, müqavilələr son illərdəki əlaqələrimizin tarixini əks etdirən sübutlardır. Biz bu əlaqələrə sadıq və bundan sonra da sadıq olacağıq, ona görə də Türkiyə ilə dostluğa, əməkdaşlığa xüsusi əhəmiyyət veririk.

Mən ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, siz Türkiyənin Azərbaycandakı səfiri kimi qarşınızda duran bütün birgə vəzifələrin, - həm Türkiyə Cümhuriyyəti, həm də Azərbaycan Respublikası tərəfdən, - yerinə yetirilməsinin fəal iştirakçısı olacaqsınız. Əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycanda hər yerdə hər yardımını, dəstəyi alacaqsınız. Şübhə etmirəm ki, [214-215] Azərbaycana gələn hər bir Türkiyə vətəndaşı burada özünü öz vətənidə, məmləkətində hiss edir, siz də bunu hiss edəcəksiniz. Türkiyənin səfiri kimi sizə xüsusi ehtiramı da hiss edəcəksiniz. Sizin uğurlu fəaliyyət göstərməyiniz üçün bütün imkanlar var və bundan sonra da bütün dövlət orqanları tərəfindən bu imkanlar yaradılacaqdır. Əminəm ki, siz bunların hamısından faydalı istifadə edərək öz vəzifənizi uğurla həyata keçirəcək və Türkiyə–Azərbaycan dostluq, qardaşlıq əlaqələrinə öz payınızı verəcəksiniz. Mən sizi bir daha təbrik edir və sizə cansağlığı, bütün işlərinizdə müvəffəqiyyətlər arzulayıram. [215]

TÜRKİYƏNİN ƏDİRNƏ ŞƏHƏRİNİN BƏLƏDİYYƏ BAŞÇISI HƏMDİ SƏDƏFÇİ VƏ ƏDİRNƏNİN TARİXİ KIRPINAR AĞASI HÜSEYN ŞAIN İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

Prezident sarayı

10 fevral 1998-ci il

Birincisi, siz Azərbaycana xoş gəlmişsiniz, səfa gətirmişsiniz. Sizin bu gəlişiniz, ziyarətiniz Azərbaycan-Türkiyə dostluq, qardaşlıq əlaqələrinin daha bir rəmzidir. Bizim xalqlarımız əsrlər boyu bir yerdə yaşayıb, dost, qardaş olublar, bir-birinə yardım ediblər, kömək göstərirlər, əl tutublar. Biz ulu babalarımızın yaratdığı bu dostluq, qardaşlıq əlaqələrini indi də davam etdiririk. Bizim də üzərimizə düşən borc, vəzifə bu tarixi ənənələrə, millətimizin – mən dəfələrlə demişəm ki, biz bir millətlik, iki dövlətlik – yaratdığı ənənələrə, bu saf, sağlam, yüksək mədəniyyəti əks etdirən ənənələrə sadıq olmaqdan ibarətdir. Sizin bu gəlişiniz, ziyarətiniz məhz bunların hamısını bir daha nümayiş etdirir, sübut edir.

Əziz dostum Hüseyin Şain, mən sənə ilk dəfə 1995-ci ildə görüşmüşəm. Hörmətli Baş nazir Tansu Çillər buraya ziyarətə gələrkən siz də onunla bir yerdə gəlmişdiniz. Mən o görüşü indiyədək xatırlayıram. Görürəm, sizin də xatirinizdən çıxmayıbdır. Bu fotonu mənə gətirməyiniz onu göstərir ki, doğrudan da bu sizin üçün də çox tarixi bir hadisə olmuşdur, mənim üçün də tarixi hadisədir. [216-217]

Türkiyədə bizim millətimizin, xalqımızın, dostluğumuzun ənənələrini yaşadan çox hadisələr var. Türk xalqının qədim tarixində onun çox parlaq səhifələri vardır. Bu ənənələrdən, parlaq səhifələrdən biri də Ədirnə şəhərində yaranmış, əsrlərdən əsrlərə keçərək yaşamış və bu gün də yaşayan yağlı güləş, kırıncar güləşi adətidir.

Mənə belə gəlir ki, xalqınıza, millətinizə sədaqətinizin ən parlaq nümunəsi ondan ibarətdir ki, siz neçə əsrlərdir bu ənənəni saxlamısınız, yaşatmışınız. İndi Türkiyə Cümhu-riyyəti Avropaya qatılmış, Qərbi-Batıya bağlı dünyəvi bir dövlətdir. O, ümumbəşəri dəyərlərdən, eyni zamanda öz köklərindən bəhrələnən, qidalanan bir dövlətdir, Dünya Birliyində özünəməxsus görkəmli bir yer tutubdur.

Bizim üçün sizin ölkənin tarixinin əziz və hörmətli cəhəti bir də ondan ibarətdir ki, xalqınız, ölkəniz və Ədirnə öz tarixi köklərinizə, milli adətinizə, ənənələrinizə sadıq qalmısınız, ümumbəşəri, dünyəvi dəyərlərdən istifadə edərək millətinizi, xalqınızı, Türkiyəni dünyanın ən inkişaf etmiş, ən dünyəvi dövlətləri sırasına qaldıraraq, eyni zamanda öz kökünüzü, milliliyinizi, milli ənənələrinizi yaşadırsınız, onların itməsinə yol vermirsiniz və onlara hörmət edirsiniz.

Sizin mənə gətirdiyiniz bu milli paltar neçə əsrlərdir yaşayır. Onu bizim ulu babalarımız yaradıblar. Bizim ulu babalarımız bunu yaradarkən öz xalqının bir tərəfdən qəhrəmanlığını nümayiş etdiriblər, ikinci tərəfdən də onun nə qədər yüksək sənətə, mədəniyyətə mənsub olduğunu sübuta yetiriblər. Bu, bizim xalqımızın qədim mədəniyyət nümunəsidir. Sizin bu yağlı güləş ənənəniz xalqımızın gücünü, qəhrəmanlığını, qüdrətini, iradəsini nümayiş etdirən bir ənənədir. Siz bu ənənəni yaşatmışınız, yaşadırsınız və bütün dünyaya da nümayiş etdirirsiniz ki, biz dünyada gedən ictimai-siyasi, elmi, mədəni, dünyəvi proseslərdən geri qalmırıq, ancaq öz kökümüzü heç vaxt unuturuq və öz kökümüzü heç bir şeyə dəyişmirik. [217-218]

Azərbaycanda biz də belə düşünürük, mən Türkiyənin həyatını bilirəm və siz də belə düşünürsünüz ki, biz sadəcə o keçmişimizi bu günlə, kökümüzü tərəqqi ilə birləşdiririk və bu, bizim xalqımızı daha da yüksəklərə qaldırır. Buna görə də sizin bu fəaliyyətinizi mən yüksək qiymətləndirirəm.

Ədirnəni Osmanlı dövründən indiyə qədər türk xalqının bu adət-ənənəsini yaşatmasını mən yüksək qiymətləndirirəm. Ədirnə şəhərinin bələdiyyəsinə və mənim hörmətli qonağım bələdiyyə başqanına öz hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Rica edirəm, mənim salamımı, saygımı, hörmət və ehtiramımı, sevgi, məhəbbətimi xalqınıza, şəhərinizin və vilayətinizin bütün insanlarına çatdırasınız. Mən bu gün söz vermişəm, gəlib orada öz sözlərimi bir daha deyəcəyəm.

Hörmətli dostum, qonağım Hüseyin Şain Türkiyədə məşhur bir insandır və kırıncar güləşinin, yağlı güləş növünün parlaq bir ulduzudur. Mən onunla 1995-ci ildə ilk görüşümdə bunu hiss etdim və çox məmnun oldum ki, Türkiyədə mənim minlərlə dostumun sırasına yeni bir dostum da daxil oldu.

Doğrusu, mən sizin bu təşəbbüsünüzü heç gözləmədim. Bu, mənim üçün gözlənilməz bir haldır ki, siz orada qərar qəbul etmişiniz, mənə "Baş Ağa" adı vermişiniz. Bu, mənim üçün bir də ona görə çox əziz, hörmətlidir ki, çoxəsrlik tarixi olan belə bir təşkilatınızın, qurumunuzun, ənənənizin tarixində əziz dostum, qardaşım Süleyman Dəmirələ 1994-cü ildə "Ağalar Ağası" adı vermişiniz, indi də, 1998-ci ildə mənə – Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevə "Baş Ağa" adı vermişiniz.

Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm. Sizin bu mükafatınızı, mənə verdiyiniz bu yüksək adı məmnuniyyətlə qəbul edirəm və bunu özümə şərəf hesab edirəm. Çünki əsrlər boyu qəhrəmanlıq salnaməsinə parlaq səhifələr yazmış kırıncar, yağlı güləş tarixinə adının düşməsi mənim üçün böyük şərəfdir. Mən bunu böyük iftixar, qürur hissi ilə qəbul edirəm. Mən sizə təşəkkür edirəm. [218-219]

Bildirmək istəyirəm ki, mən xüsusi bir güləşlə məşğul olan adam deyiləm. Ancaq mənim bütün həyatım güləşdir. Çünki mən bütün həyatım boyu, yaşadığım illər, gənclik dövründən indiyə qədər çalışmışam, xalqıma, millətimə, vətənimə, ölkəmə sədaqətlə, cəsarətlə xidmət etmişəm. Sədaqətlə, cəsarətlə xidmət etmək isə asan bir iş deyildir. Bunun qarşısında həmişə çox maneələr, çətinliklər vardır, bəzən bunun aleyhinə olan qüvvələr də vardır.

Mən həyatım boyu bunları görmüşəm. Bütün bu çətinliklərlə, maneələrlə, qarşıma çıxan bütün düşmənçilik hərəkətləri ilə mübarizə aparmağım, ən çətin zamanlarda iradəmi itirməməyim və qalib gəlməyim onu göstərir ki, mən də həmişə güləşmişəm. Mənim bu güləşim xalı üstündə olmayıbdir, yağlı güləş olmayıbdir. Mənim güləşim fikir güləşidir, beyin güləşidir, zəka güləşidir. Mənim güləşim iradə güləşidir. Bunların hamısı özünəməxsus cəsurluq, qəhrəmanlıq tələb edir. Əgər insan öz fikirlərinə sadıq olmasa, öz ideyasına inanmasa və öz ideyasının həyata keçməsi üçün vuruşmasa, savaşırsa, mübarizə aparmasa, o, qalib gələ bilməz. Çünki həyat belədir. Həyatda xeyirlə şərlə həmişə yan-yanadır. Müsbət ilə mənfinin mübarizəsi daimi dialektik bir prosesdir.

Mən həyatımı insanlara səadət gətirməyə həsr etmişəm. Mən həyatımı xalqın azadlığına həsr etmişəm. Mən həyatımı millətimin, xalqımın rifahının yaxşılaşdırılmasına həsr etmişəm. Həyatımı Azərbaycan torpağında qurub-yaratmağa həsr etmişəm. Ona görə də bunlar adi proseslər olmayıbdir. Bunlar asan yolla da olmayıbdir. Mənim yolum həmişə çətin olubdur. Mənim yolumda çox böyük maneələr olubdur. Əgər indiyə qədər bunların hamısını mən keçib gələ bilmişəmsə, qarşımda olan bütün qayaları, dağları yara bilmişəmsə, demək, mən də sizin kimi güləşmişəm.

Mən fikirləşirəm ki, görəsən mənə bu adı verəndən sonra bunu qəbul etməyə haqqım varmı? Bu barədə fikirləşirəm. [219-220] Çünki mən ədalətli insanam, heç vaxt istəmirəm ki, mənim haqqım olmadığı, yaxud layiq olmadığı, mənə münasib olmayan bir adı qəbul edim. Amma düşündüm ki, bu adı almağıma haqqım var və görünür ki, sizin bu qərarınız ədalətlidir. Ədalətli qərar vermişiniz. Ona görə də mən sizə bir daha təşəkkür edirəm.

Bir də onu deyə bilərəm ki, mən artıq sizin kırıncı təşkilatının üzvüyəm, sizin cərgənizdəyəm. Siz mənə "Baş Ağa" adı vermişiniz. Əmin ola bilərsiniz ki, bu fəxri adı mən şərəflə daşıyacağam və sizin bu etimadınızı, sizin inamınızı daim doğruldacağam.

Mən bunu necə edə bilərəm? Təbii ki, indi mən sizin yağlı güləş meydanına çıxıb kimmənsə güləşməyəcəyəm. Ancaq mən bunu Azərbaycanın müstəqilliyini qoruyub saxlamaq yolu ilə edəcəyəm. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa edib respublikamızın hüquqlarının qorunması yolu ilə edəcəyəm. Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq yolu ilə edəcəyəm. Azərbaycanın iqtisadiyyatında ciddi dəyişikliklər, ardıcıl islahatlar həyata keçirərək Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi ilə edəcəyəm. Azərbaycanın ona mənsub olan, Azərbaycan xalqının milli sərvəti olan təbii sərvətlərinin, bütün iqtisadi və intellektual potensialının cəmlənməsi və bunların məhz Azərbaycan xalqının mənafeyinə xidmət etməsi, istifadə etməsi yolu ilə edəcəyəm. Mən bunu Azərbaycan xalqının rifah halının günü-gündən yaxşılaşması yolu ilə edəcəyəm. Mən bunu Azərbaycanın müstəqilliyini gələcəkdə qorumaq üçün böyük bir təməl, böyük bir zəmin yaratmaq yolu ilə edəcəyəm. Mən bunu Azərbaycanda demokratiyanın, azadlığın, sərbəstliyin təmin olunması yolu ilə edəcəyəm. Mən bütün bunların həyata keçirilməsi üçün indiyə qədər çalışmışam və bundan sonra da çalışacağam. Ona görə əmin ola bilərsiniz ki, mən sizin sıralarınızdayam, [220-221] sizin aranızdayam, sizin kimi güləşdəyəm. Bəlkə də mənim güləşim sizin güləşinizdən daha da ağırdır, daha da çətinidir.

Bu gün mənə verdiyiniz adın mənim üçün ən böyük əhəmiyyətlərdən biri də ondan ibarətdir ki, siz bu adı ilk dəfə 1994-cü ildə mənim əziz dostum, qardaşım, türk dünyasının böyük insanı, türk dünyasının böyük siyasi şəxsiyyəti və dünya aləmində böyük siyasi şəxsiyyət olan Süleyman Dəmirələ vermişiniz. Süleyman Dəmirəl kimi böyük bir şəxsiyyətdən sonra belə bir adın mənə də verilməsini özümə böyük şərəf kimi qəbul edirəm. Eyni zamanda sizin bu addığınız, sizin bu qərarınız Türkiyə-Azərbaycan dostluğunun möhkəmlənməsinə xidmət edir, Türkiyə-Azərbaycan prezidentlərinin dostluğunun rəmzini nümayiş etdirir. Mən bunların hamısını yüksək qiymətləndirirəm və buna çox böyük əhəmiyyət verirəm.

Mən sizə bir daha təşəkkür edirəm. Rica edirəm ki, Ədirnənin bütün vətəndaşlarına, orada yaşayan insanlara mənim salamımı, hörmət və ehtiramımı çatdırın. Kırıncı – yağlı güləşin bütün üzvlərinə, bütün insanlarına hörmət və ehtiramımı söyləyin. Sizi bir daha təbrik edirəm. Sizə təşəkkürümü bildirirəm. Çox sağ olun. [221]

LİVANIN BAŞ NAZİRİ RAFIQ ƏL-HƏRİRİ İLƏ TƏKBƏTƏK GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

Prezident sarayı

11 fevral 1998-ci il

H e y d ər Ə l i y e v : Hörmətli Baş nazir Rafiq əl-Həriri. Sizi Azərbaycan torpağında görməyimdən çox şad olduğumu bildirir və səmimi-qəlbdən salamlayıram. Rəhbərlik etdiyiniz nümayəndə heyətinin də respublikamıza gəlmə-sindən məmnun qaldığımı bildirirəm.

İslam Konfransı Təşkilatının 1997-ci il dekabrın əvvəlində Tehranda keçirilmiş VII zirvə toplantısındakı görüşümüzü, apardığımız danışıqları məmnunluq hissi ilə xatırlayıram. Biz həmişə Livanla əlaqələrə maraq göstərmişik.

R a f i q ə l - H ər i r i : Cənab prezident, Sizin dövlətiniz ilə Azərbaycana səfərə gəlməkdən və bütün ərəb dünyasında da görkəmli, müdrik dövlət xadimi kimi məşhur olan prezident Heydər Əliyev ilə bu görüşdən şərəf duyduğumu bildirirəm. Mühüm strateji mövqedə yerləşən müstəqil Azərbaycanla bütün sahələrdə əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə Livan xüsusi əhəmiyyət verir.

Sizin rəhbərliyiniz ilə son illər Azərbaycanda hüquqi, demokratik dövlət quruculuğu, iqtisadi islahatların müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi sahəsində əldə olunmuş nailiyyətlər Livanda rəğbətlə qarşılır. Məhz Sizin, cənab prezident, müdrik siyasətiniz nəticəsində Azərbaycanın Dünya Birliyin[222-223]də layiqli yer tutması, Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənməsinə dair dünyanın bir çox ölkələrinin nüfuzlu şirkətləri ilə müqavilələr imzalanması Azərbaycanın müstəqilliyinin, suverenliyinin əbədi olmasına və bu ölkədə həmin dövlətlərin iqtisadi maraqlarının həyata keçirilməsinə çox böyük təminat yaradır.

H e y d ər Ə l i y e v : Səmimi sözlərə görə, hörmətli Baş nazir, Sizə təşəkkür edirəm. Nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycan-Livan münasibətlərinin daha da sıxlaşdırılmasını zəruri hesab edirəm. Ölkəmiz üçün ən ağırlı problem olan Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün 1996-cı ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə 3 əsas prinsip qəbul edilmişdir: Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Azərbaycan Respublikasının tərkibində Dağlıq Qarabağa özünüidarə statusu verilməsi və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin - həm erməni, həm də azərbaycanlı əhalisinin təhlükəsizliyinə təminat verilməsi. Lakin Ermənistan bu prinsiplərlə razı olmadı. ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri – Rusiya, ABŞ və Fransa bu münaqişənin sülh yolunun iki mərhələdə həllini nəzərdə tutan təkliflər irəli sürdülər. Azərbaycan bu təklifləri qəbul etmişdir.

Ölkələrimiz arasında əməkdaşlıq üçün geniş imkanlar var. Əminəm ki, bu gün imzalanacaq sazişlər bir sıra sahələrdə əlaqələrin daha da canlandırılması, xüsusilə hər iki ölkənin iş adamlarını birgə sərmayə qoyuluşuna təşviq edəcəkdir.* [222]

* Görüşdə Azərbaycan-Livan əlaqələrinin perspektivləri, Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının birgə işlənməsi nəticəsində hasil edilən nefti dünya bazarına çıxaracaq boru kəmərlərinin marşrut-ları, iqtisadiyyatın bir çox sahələri üzrə əməkdaşlığın genişləndirilməsi, Bakıda Livan səfirliyinin açılması və digər məsələlər barədə də fikir mübadiləsi aparıldı.

İKİ ÖLKƏNİN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTLƏRİ ARASINDA AZƏRBAYCAN–LİVAN DANIŞIQLARINDA ÇIXIŞ

Prezident sarayı

11 fevral 1998-ci il

Cənab Baş nazir Rafiq əl-Həriri!
Hörmətli qonaqlar!

Azərbaycana xoş gəlmişsiniz. Mən dost ölkənin Baş nazirini səmimi-qəlbdən salamlayıram. Sizinlə yenidən görüş-məyimə çox şadam.

Sizin rəhbərlik etdiyiniz rəsmi nümayəndə heyətinin üzvlərini də salamlayıram. Siz də respublikamıza xoş gəlmişsiniz.

Mən ümidvaram ki, Livandan Azərbaycana gəlmiş ilk yüksək səviyyəli nümayəndə heyətinin bu səfəri dövlətləri-mizin əlaqələrinin inkişaf etməsinə böyük təkan verəcəkdir.

Baş naziri respublikamıza rəsmi səfərə dəvət edərkən bu ziyarətin ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın inkişafında mühüm mərhələ yaradılmasına kömək edəcəyinə inanıram. İslam Konfransı Təşkilatının üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının keçən ilin dekabrında Tehranda keçirilən VII zirvə toplantısında Livanın Baş naziri ilə görüşünü bir daha məmnunluqla xatırlayıram və Azərbaycana gəldiyinə görə cənab əl-Həririyə təşəkkür edirəm.

Böyük tarixi əlaqələrin, ümumi mənəvi dəyərlərimizin, adət-ənənələrimizin bir-birinə oxşarlığı xalqlarımızı həmişə dost etmişdir. Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə edən [224-225]dən sonra bütün ölkələrlə qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr quraraq, Livanla əməkdaşlığa da xüsusi əhəmiyyət verir.

Azərbaycan ilə Livan arasında diplomatik əlaqələr yaranmış, əl-Həriri ilə Tehranda görüşüm zamanı respublikamızın Misirdəki səfiri İsrafil Vəkilovu həm də Livanda səfir təyin etdiyimi dedim. Biz ölkəmizin münasibətlərinin inkişafı üçün müəyyən addımlar atmışıq.

Xalqımız öz dövlət müstəqilliyini tarixi hadisə hesab edir və ötən altı ildə müstəqilliyimizi ağır və çətin şəraitdə qoruyub saxlayır. Xalqımız and içibdir ki, biz öz müstəqilliyimizi daim qoruyacağıq və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əbədi olacaqdır.

Ötən illərdə Azərbaycanın dünyanın bir çox dövlətləri ilə dostluq əlaqələri yaranmış və ölkəmizdə demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq üçün çox ciddi addımlar atılmışdır. 1995-ci ildə Azərbaycanda ilk Demokratik Konstitusiyə qəbul olunmuş və çoxpartiyalı sistem əsasında parlament seçilmişdir.

70 il Sovet İttifaqının tərkibində yaşamış Azərbaycanda o dövrdə kommunist ideologiyası, sosialist sistemi, iqtisadiyyatı mövcud idi. Biz bunların hamısından imtina etmişik, ölkəmizin ideologiyasını xalqımızın milli mənəvi dəyərləri əsasında qururuq, ümumbəşəri dəyərlərdən istifadə etməyə çalışırıq. İqtisadiyyatımızı bazar iqtisadiyyatı yolu ilə inkişaf etdiririk. Bunun üçün də iqtisadi islahatlar həyata keçiririk və bu sahədə müəyyən nailiyyətlər əldə etmişik. Özəlləşdirmə prosesi həyata keçirilir. Dövlət mülkiyyəti tədricən özəlləş-dirilir. Torpaqlar özəlləşdirilir və şəxsi mülkiyyətə verilir.

Son illər Azərbaycana güclü axınla sərmayə gəlir, ölkəmiz dünya iqtisadiyyatı üçün açıqdır. Respublikamızda xarici ticarət tamamilə sərbəstləşdirilmiş və sərmayələr qoyulması üçün Azərbaycanda xüsusi qanunlar qəbul edilmişdir.

Zəngin təbii nemətlərə, neft və qaz yataqlarına malik müstəqil Azərbaycan Respublikası öz sərvətlərinin sahibi [225-226] olduğundan, 1994-cü ilin sentyabrından indiyədək dünyanın bir çox ölkələrinin nüfuzlu neft şirkətləri ilə müqavilələr imzalamışdır. Bu müqavilələrdə dünyanın 12 ölkəsindən 20 şirkət iştirak edir. İmzalanmış müqavilələrə görə Azərbaycana 30 il müddətində təxminən 30 milyard dollar məbləğində sərmayə qoyulacaqdır.

1994-cü ildə imzalanmış "Əsrin müqaviləsi" ilə əlaqədar yaradılmış konsorsiuma 11 şirkət daxil olmuşdur. Böyük bir yataqdan artıq neft hasil edilir, bağlanmış bütün müqavilələr indi əməli surətdə həyata keçirilir.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqlardan hasil edilən neftin dünya bazarına ixracı qarşıda duran ən mühüm vəzifədir və bir çox ölkələri maraqlandıran məsələdir.

Biz ilkin neftin ixracı üçün iki kəməri tikilməsini planlaşdırmışıq. Bir neft kəməri Bakıdan Qara dənizdəki Novorossiysk limanına gedir. Bu neft kəməri artıq işə başlayıbdır. Keçən il noyabrın 12-də hasil olunan ilk neft artıq bu kəmərlə ixrac edilir. İkinci kəməri Bakıdan Gürcüstanın Qara dənizdəki Supsa limanına gedəcəkdir. Neft şirkətləri indi bu kəmərin inşası ilə məşğuldur. Onlar söz veriblər ki, bu neft kəməri bu ilin sonunadək tikilib qurtaracaqdır.

Xəzərin Qazaxıstana və Türkmənistana məxsus yataqlarındakı böyük neft ehtiyatından, gələcəkdə hasil ediləcək neftin dünya bazarına çıxarılması məsələləri ilə dünyanın iqtisadi və maliyyə qurumları ciddi məşğul olur. Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqlardan çıxarılaçaq neftin dünya bazarına ixracı üçün

Qərb istiqamətində, Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə ərazilərindən keçərək Aralıq dənizindəki Ceyhan limanına böyük neft kəməri çəkiləcəkdir. Qazaxıstan, Türkmənistandan neftin və qazın ixrac edilməsi üçün Xəzərin dibindən kəmərlər tikilməsi, Azərbaycana gəlməsi, Bakıdan isə Qərbə doğru getməsi nəzərdə tutulur. [226-227]

Ölkəmizin çox zəngin sənaye, elmi-intellektual potensialı Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafına yönəlmiş keçid dövründə bir sıra çətinliklər yarandıqından 1988-ci ildən 1996-cı ilə qədər respublikamızda iqtisadi göstəricilər hər il aşağı düşmüşdür. 1997-ci ildə bunun qarşısı alınmışdır. Son illər bütün sahələrdə qazanılmış uğurlu göstəricilər, hazırda inflyasiya sıfır dərəcəsində olmuşdur.

Azərbaycanın tərkib hissəsi olan Dağlıq Qarabağı özünə bağlamaq istəyən Ermənistan 1988-ci ildə respublikamıza qarşı təcavüzə başlamış və bu təcavüz nəticəsində Azərbaycan ərazilərinin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş, bir milyondan artıq vətəndaşımız yerindən-yurdundan zorla qovulmuş, hazırda çadırlarda çox ağır vəziyyətdə yaşayırlar. İşğal olunmuş ərazilərdə Azərbaycanın tarixi abidələri, müqəddəs yerləri dağıdılır. Ölkəmizə çox ağır maddi-mənəvi zərbələr vurulur. 1994-cü ildə müharibədə atəşkəs yaradılmışdır. Bu münaqişənin sülh yolu ilə həll olunması sahəsində ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində müəyyən işlər görülmüşdür.

1996-cı ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün üç əsas prinsip qəbul edilmişdir. Bu prinsiplərlə Ermənistan razı olmamışdır. ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrələri – Rusiyanın, ABŞ-ın, Fransanın bu münaqişənin sülh yolunun iki mərhələdə həllini nəzərdə tutan təklifləri irəli sürmüşdür. Azərbaycan bu təklifləri qəbul etmişdir.

Minsk qrupunun həmsədrələri Ermənistan tərəfi ilə çox danışıqlar apardılar, Ermənistanın keçmiş prezidenti Levon Ter-Petrosyan da bu təklifləri qəbul etdi. Keçən ilin oktyabrında Fransada-Strasburqda Ermənistan prezidenti Ter Petrosyan ilə bu barədə danışıqlar aparıb birgə bəyanat verdik ki, həm Ermənistan, həm də Azərbaycan prezidentləri [227-228] Minsk qrupunun bu təkliflərini qəbul edirlər. Ermənistan tərəfində fikirlər müəyyən qədər haçalandığına görə bu təkliflərin irəliyə getməsi mümkün olmamış və Ermənistan prezidenti Levon Ter-Petrosyan fevralın 3-də istefa vermişdir. İndi orada yeni prezident seçiləcəkdir.

Mən bəyanat vermişəm və bu gün sizin hüzurunuzda da bildirmək istəyirəm ki, Ermənistanda baş vermiş dəyişiklik-lərə baxmayaraq, Azərbaycan münaqişənin sülh yolu ilə həlli mövqeyində dayanır və bundan sonra da dayanacaqdır. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Ermənistanın daxili problemləri özlərinin istədiyi kimi həll ediləcək və münaqişəyə son qoyulması üçün Azərbaycan-Ermənistan danışıqları davam edəcəkdir. Biz hesab edirik ki, məsələ yalnız sülh yolu ilə həll olunmalıdır və böyük sülh əldə edilənədək biz öz tərəfimizdən atəşkəs rejimini qoruyub saxlayacağıq. Ümidvaram ki, Ermənistan tərəfi də verdiyi bəyanatlara sadıq olacaq və birgə səylərlə atəşkəs rejimi qorunub saxlanacaq, məsələ sülh yolu ilə həll ediləcəkdir.

Azərbaycan və Ermənistan tarixi qonşulardır, biz Ermənistanla sülh şəraitində yaşamaq istəyirik və sülhsevər siyasətimizi bundan sonra da davam etdirəcəyik. Azərbaycanın digər qonşu ölkələrlə elə bir problemləri yoxdur. Gürcüstanla sıx dostluq əlaqələrimiz vardır. Bu günlərdə prezident Eduard Şevardnadzeyə qarşı sui-qəsd edilmişdir, biz bütün dünyada, o cümlədən hər bir ölkədə terrorun əleyhinə-yik, belə hərəkətləri pisləmişik və pisləyirik. Əmin olduğumu bildirirəm ki, dost, qonşu Gürcüstan bu ağır sınaqdan şərəflə çıxacaqdır.

Azərbaycanın Rusiya və İranla əlaqələri dostluq və əməkdaşlıq xarakteri daşıyır. Azərbaycanı ərəb dünyası ilə tarixi köklər bağlayır. Ərəb ölkələrinin əksəriyyəti ilə zəngin əlaqələrimiz olubdur. Biz ərəb ölkələrinin birliyinin tərəfdarıyıq, İKT-də islam ölkələri həmrəyliyinin tərəfdarı olduğumuzu [228-229] bəyan etmişik. Hər cür təcavüzü pisləyir və beynəlxalq hüquq normalarının hər bir ölkə üçün tətbiq olunmasının tərəfdarıyıq. Hesab edirik ki, hər bir ölkənin ərazisi, sərhədləri toxunulmaz olmalıdır. Biz hər bir ölkənin ərazi bütövlüyünün pozulmasının əleyhinə çıxmışıq və çıxırıq.

Biz son iyirmi ildə Livanda gedən prosesləri diqqətlə izləmişik. Oradakı müharibələrin, dağıdıcı proseslərin sona çatmasından şadlıq və dost ölkə kimi Livana sülh, əmin-amanlıq, ərazi bütövlüyünün bərpa olunmasını arzulayıyıq. [2291]

**LİVANIN BAŞ NAZİRİ
RAFIQ ƏL-HƏRİRİNİN ŞƏRƏFİNƏ
VERİLMİŞ RƏSMİ ZİYAFƏTDƏ
ÇIXIŞ**

Prezident sarayı

11 fevral 1998-ci il

Hörmətli Baş nazir!
Hörmətli nazirlər!
Hörmətli qonaqlar!

Livan Respublikasının hörmətli Baş nazirinin bu gün Azərbaycan Respublikasına ilk rəsmi ziyarəti başlayıbdır. Bu hadisə Azərbaycan-Livan çoxəsrlik tarixi əlaqələrində əlamətdar bir hadisədir.

Cənab Baş nazir, sizə təşəkkürümü bildirim ki, mənim dəvətimi qəbul edib, Azərbaycana rəsmi ziyarətə gəlmisiniz. Bu gün biz sizinlə çox səmərəli, məzmunlu və çox əhəmiyyətli danışıqlar aparmışıq. Hörmətli Baş nazir, sizinlə təkbətək danışığımızda biz bir çox məsələləri – həm Azərbaycan-Livan əlaqələrinə aid olan, həm dünya, beynəlxalq vəziyyətlə əlaqədar, həm də indi Yaxın Şərqdə yaranmış vəziyyətlə əlaqədar olan məsələləri müzakirə etdik.

Mən çox məmnunam ki, bu təkbətək görüş zamanı fikir mübadiləmiz, danışıqlarımız bir çox məsələlər üzrə bizim eyni dünya baxışlarımızı, fikirlərimizi təsdiq etdi. Bu, bizim ölkələrimiz, xalqlarımız arasındakı dostluğun və əməkdaşlığın gələcəyi üçün çox əhəmiyyətlidir. [230-231]

Nümayəndə heyətlərimizin danışıqları zamanı biz ölkələrimiz arasında olan münasibətləri təhlil etdik və mən sizə Azərbaycanın son illərdəki və bugünkü vəziyyəti haqqında çox ətraflı məlumatlar verdim. Mən çox məmnunam ki, siz Azərbaycanın bugünkü vəziyyətini düzgün və obyektiv qiymətləndirirsiniz, Azərbaycana qarşı Ermənistan tərəfindən edilmiş bu təcavüzü pisləyirsiniz və hər bir ölkə kimi, Azərbaycanın da ərazi bütövlüyünün pozulmasının əleyhinə olduğunuzu bildirdiniz. Mən sizə bildirdim ki, Azərbaycan Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsini sülh yolu ilə həll etmək istəyir və biz bu sahədə öz səylərimizi bundan sonra da davam etdirəcəyik.

Məlumdur ki, Livan ilə Ermənistan arasında sıx əməkdaşlıq əlaqələri vardır. Biz bu barədə sizinlə ətraflı danışdıq. Mən çox məmnun olduğumu bildirmək istəyirəm ki, siz Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması sahəsində öz səylərinizi də təklif edirsiniz. Mən güman edirəm ki, Livanın və cənab Baş nazir, şəxsən sizin bu barədə imkanlarınız var, əgər bu imkanlarınızı Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə, beynəlxalq hüquq normaları əsasında həll olunmasına sərf edə bilərsiniz, biz sizə çox minnətdar olarıq.

Livan ilə Azərbaycan arasında bu gün ilk dəfə hökumətlərarası çox mühüm əhəmiyyət kəsb edən sazişlər imzalandı. Bu, iqtisadi əlaqələrimizin irəliyə aparılması üçün ilk addımlardır. Mən bunu yüksək qiymətləndirirəm. Hesab edirəm ki, bizim müştərək səylərimiz nəticəsində gələcəkdə çoxsaylı müqavilələr imzalamaq imkanı əldə edəcəyik.

Mən Azərbaycan xalqının, dövlətinin Livan xalqına olan hörmət və ehtiramını bir daha bəyan edirəm. Biz son 20 il ərzində sizin bölgədə baş verən prosesləri daim diqqətlə izləmişik və ölkənizdə getmiş prosesləri, baş vermiş çətinlikləri, bəzi faciələri də ürək ağrısı ilə izləmişik. [231-232]

Mən 1972-ci ildə sizin ölkənizi ziyarət etmişəm. Ölkənizin gözəlliyinə və iqtisadi zənginliyinə, paytaxtınız Beyrut şəhərinin gözəl binalarına, memarlıq abidələrinə heyran olmuşam. O vaxt hamı deyirdi ki, Livan, Beyrut Şərq aləminin cənnətidir. Livan həqiqətən cənnətə bənzər bir ölkədir. Sonrakı illərdə Beyrutda və Livanda böyük müharibələr getdiyi, vuruşmalar nəticəsində dağıntılar baş verdiyi zaman şəxsən mən bunları çox təəssüf və əzab hissi ilə izləmişdim. Allaha şükürlər olsun ki, o illər artıq arxada qalıbdır. İndi Livanda ictimai-siyasi vəziyyət sabitdir və Livan öz iqtisadiyyatını inkişaf etdirir.

Bizə məlumdur ki, sizin ölkənin eyni zamanda yarası da – işğal edilmiş torpağınız var, həm də həll olunması çətin probleminiz də vardır. Biz allah-təaladan arzu edirik ki, bütün bu problemlərinizin həll olunmasında sizə yardım etsin. Mən tam ümidvaram ki, siz bütün bu problemlərin həll edilməsinə nail olacaqsınız.

Livanda baş vermiş müharibənin, vətəndaş müharibəsinin dağıntılarının qısa müddətdə aradan götürülməsi, Beyrut şəhərinin və Livanın ərazisində dağıdılmış yerlərin qısa müddətdə bərpa olunması, Livanın bugünkü iqtisadi vəziyyəti onu göstərir ki, Livan xalqı fədakardır və Livanda çox dəyərli ictimai-siyasi xadimlər yaşayır. Cənab Baş nazir, mən bu münasibətlə sizin fəaliyyətinizi xüsusi qeyd etmək istəyirəm.

Hörmətli dostum, siz dünyada məşhur bir insansınız. Sizin həyat yolunuz, gördüyünüz işlər, xalqınıza sədaqətlə xidmət etməyiniz təkcə Livanda yox, dünyada məlumdur. Cənab Baş nazir, Livanın bu çətin problemlərinin həll olunmasında sizin xüsusi xidmətləriniz vardır. Ancaq siz təkcə Livanda yox, dünyanın

bir çox ölkələrində xeyirxah işlər görmüsünüz və görməkdə davam edirsiniz. Mən Səudiyyə Ərəbistanında səfərdə olarkən, Məkkə, Mədinəni ziyarət edərkən orada Quranın buraxıldığı çox böyük bir kitabxanayı ziyarət etdim. [232-233] Bu gün mənə məlum oldu ki, bizim üçün müqəddəs bir ocağın yaranmasında sizin xüsusi xidmətləriniz vardır.

Turistlər, gəzməyə gələnlər, orada sərbəst yaşayanlar üçün Livan çox gözəl bir yerdir. Ancaq hökuməti idarə etmək, çətin proseslərin öhdəsindən gəlmək üçün Livan çox ağır bir yerdir. Mən belə düşünürəm.

Cənab Baş nazir, siz 1992-ci ildən beş ildən artıqdır ki, Baş nazir vəzifəsini həyata keçirərək, Livan Respublikasında, par-lament respublikasında ali icra orqanına başçılıq edərək çox işlər görmüsünüz. Livan eyni zamanda demokratik bir ölkədir, onun dövlət quruculuğu demokratiya prinsipləri əsasında qurulubdur. Əgər bu ağır işlərin öhdəsindən layiqincə gələ bilməsəydiniz, siz Livanda bu qədər müddətdə Baş nazir vəzifəsində ola bilməzdiniz. Belə bir ölkədə, belə bir vəzifədə yalnız və yalnız xalqına, millətinə, ölkəsinə sədaqətlə xidmət edən insan uğur qazana bilər. Biz sizi belə tanıyıyıq. Bütün bunlara görə də şəxsən mən sizə öz hörmət və ehtiramımı bildirirəm.

İnanıram ki, Livan ilə Azərbaycan arasında əlaqələr bundan sonra sürətlə inkişaf edəcəkdir, biz xalqlarımızın dostluğunu daha da möhkəmləndirəcəyik. Mən sizin hamınıza cansağlığı və səadət arzulayıram. Livan xalqına sülh, əmin-amanlıq, Livanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunmasını arzulayıram. Cənab Baş nazir, bütün işlərinizdə sizə uğurlar arzulayıram. Dost Livan ölkəsinin, Livan xalqının və Livanın görkəmli lideri olan Baş nazir cənab əl-Həririinin şərəfinə. Livanın prezidenti, bizim dostumuz İlyas Həravinin şərəfinə. Sizin hamınızın şərəfinə. Sağ olun. [233]

**İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ
AZƏRBAYCANDAKI SƏFİRLİYİNİN
İSLAM İNQİLABININ 19-cu İLDÖNÜMÜ
MÜNASİBƏTİLƏ TƏŞKİL ETDİYİ
RƏSMİ QƏBULDA NİTQ**

“Gülüstan” sarayı

11 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab səfir!

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Sizi İran İslam İnqilabının 19-cu ildönümü münasibətilə ürəkdən təbrik edir, sizə, bütün İran xalqına, İran İslam Respublikasının vətəndaşlarına səadət, sülh, əmin-amanlıq arzulayıram.

İran xalqı islam inqilabı bayrağı altında ötən 19 il dövründə böyük nailiyyətlər əldə etmişdir. Bu nailiyyətləri biz Azərbaycanda müşahidə edir və bunlara görə çox sevinirik. Ötən illərdə İran İslam Respublikasının iqtisadiyyatı inkişaf etmişdir, sosial sahədə xeyli müsbət dəyişikliklər mövcuddur, mədəniyyətdə və həyatın bütün sahələrində yüksəliş müşahidə olunur. Bizim üçün dost, qardaş olan İranda həyatın belə inkişafı bizi sevindirir və İran xalqının rifahının bundan sonra da yüksəlməsini arzu edirik.

İran İslam İnqilabı, imam Xomeyninin rəhbərliyi altında keçirilmiş inqilab İranın çoxəsrlik tarixində çox əlamətdar hadisədir və arzu edərdik ki, İran bu müstəqillik, azadlıq yolu ilə, öz müqəddəratını özü həll etmək yolu ilə bundan sonra daha da böyük uğurlar əldə etsin. [234-235]

İran ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələrin qədim, çox zəngin tarixi var. Biz bu tariximizlə fəxr edirik. Həyatımızın bütün sahələrində xalqlarımız çox müstərək işlər görmüşlər və dünya mədəniyyətinə çox böyük töhfələr vermişlər. İranın və Azərbaycanın həyatında çox tarixi hadisələr var ki, bunlar bizim hər ikimizə mənsubdur. Bunlar xalqlarımızın müstərək fəaliyyəti və müstərək qəhrəmanlıqları nəticəsində əldə olunmuşdur. Bizim adət-ənənələrimizin, milli-mənəvi dəyərlə-rimizin oxşarlığı, bənzərliyi və bir-birinə yaxın olması, bir kökdən olması bizi daim dost, qardaş olaraq yaşatmışdır və biz Azərbaycanda bu gün də bu duyğularla, hissiyyatlarla yaşayırıq və gələcəyə böyük ümidlər bəsləyirik.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra İran ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələr yüksək mərtəbəyə çatmışdır və bu illərdə olan əlaqələrimiz xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Biz minnətdarıq ki, İran Azərbaycanın müstəqilliyini ilk tanıyan ölkələrdən olmuşdur və Azərbaycanın müstəqilliyini həmişə dəstəkləmişdir.

Keçən ilin dekabrında Tehranda İslam Konfransı Təşkilatının zirvə görüşündə qəbul olunmuş qətnamələrdə, qərarlarda Ermənistanın Azərbaycana qarşı etdiyi təcavüz pislənmiş və Azərbaycanın ərazi bütövlüyü dəstəklənmiş, müdafiə olunmuşdur. Bu qətnamələr, qərarlar bütün islam ölkələrinin və zirvə görüşündə olan ölkə başçılarının, dövlət və hökumət başçılarının iradəsini əks etdirir. Eyni zamanda bu qərarların məhz İranda, Tehranda qəbul edilməsi İran İslam Respublikasının, İran hökumətinin bu məsələlərə nə qədər diqqətli olduğunu və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi sahəsində söylərini bir daha nümayiş etdirmişdir.

İranda baş verən hər bir hadisə Azərbaycanda maraq doğurur. Biz keçən il böyük maraq hissi ilə İranda prezident seçkiləri prosesini izlədik. Seçkilər nəticəsində cənab Xatəminin xalqın iradəsi ilə prezident seçilməsini ürəkdən təbrik [235-236] etdik. Hesab edirəm ki, son prezident seçkiləri İranın tarixində həqiqətən demokratiyanın, azadlığın parlaq nümayişidir. İranda prezident seçkilərində bir neçə namizəd olmuşdur və seçicilər sərbəst səs vermək imkanı əldə etmiş, istədikləri namizədlərə səs vermişlər. Məhz bunların nəticəsində cənab Xatəmi böyük səs çoxluğu ilə prezident seçilmişdir.

Qonşu, dost ölkə, dövlət olaraq biz İrandakı bu hadisəyə sevinirik. Mən bunu seçkilər qurtaran kimi də bildirmişdim, Tehranda olarkən də demişdim, bu gün də təkrar edirəm ki, İranda prezident seçkilərinin tam demokratik şəraitdə keçirilməsi İranın həyatında çox müsbət dəyişikliklərin baş verməsini göstərir və şübhəsiz ki, gələcəyə böyük demokra-tiya, azadlıq, sərbəstlik yolları açır.

Tehranda olarkən İranın prezidenti cənab Xatəmi ilə mənim çox ətraflı, müfəssəl danışığım olmuşdur. Sonra İranın ali rəhbəri Ayətullah Seyid Əli Xamneyi həzrətləri ilə çox geniş, ətraflı görüşüm, söhbətim olmuşdur. Bu görüşlər, söhbətlər zamanı biz İran-Azərbaycan əlaqələrinin bugünkü vəziyyətini təhlil edib bunları daha da inkişaf etdirmək, dostluğu, əməkdaşlığı möhkəmləndirmək üçün həmfikir olduğumuzu bildirmişdik. Mən bu görüşlərdən çox məmnunam və ümid edirəm ki, bunların və apardığımız müstərək işlərin nəticəsində İran-Azərbaycan əlaqələri sürətlə inkişaf edəcəkdir.

Mən bu gün, bu bayram günü bir daha bəyan edirəm ki, İran Azərbaycanın böyük qonşusu, dost, qardaş ölkəsidir. Biz İrana, onun xalqına, millətinə, vətəndaşlarına daim səadət arzulayıyıq və İran-Azərbaycan əlaqələrinə xüsusi əhəmiyyət veririk. Ümid edirəm ki, biz gələcəkdə də bu əlaqələrin inkişaf etməsinin şahidi olacağıq. Hər halda, biz öz tərəfimizdən bunu istəyirik, arzu edirik və bu sahədə söylərimizi əsirgəməyəcəyik.

Bilirsiniz ki, bu gün Livanın Baş naziri cənab əl-Həriri mənim dəvətimlə Azərbaycana rəsmi ziyarətə gəlmişdir. Bir neçə saatdır ki, mən onunla və nümayəndə heyəti ilə da[236-237]nişqlar aparıram. Danışqlar bundan sonra da davam edəcək, bizim hələ bir neçə saat görüşlərimiz, danışqlarımız olacaqdır. Ancaq İran İslam İnkilabına hörmətimi bildirmək və bu bayram günü sizi və sizin vasitənizlə İranın bütün vətəndaşlarını təbrik etmək üçün mən müəyyən fasilə edib buraya gəlmişəm. Sizi bir daha ürəkdən təbrik edir, İran xalqına, İran İslam Respublikasının vətəndaşlarına səadət, yeni-yeni uğurlar arzulayıram. Ümidvaram ki, İran İslam İnkilabı yaşayacaq və İran xalqını daha da firavan həyata çatdıracaqdır.

Sağ olun, sizi təbrik edirəm. [237]

LİVANIN BAŞ NAZİRİ ƏL-HƏRİRİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

Prezident sarayı

12 fevral 1998-ci il

H e y d ər Ə l i y e v: Hörmətli Baş nazir Rafiq əl-Həriri, Sizinlə görüşmək imkanından çox məmnun oldum və bir daha Sizə səmimi salamlarımı yetirir, hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Azərbaycan ilə Livan arasında qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsi hər iki tərəf üçün böyük əhəmiyyətə malikdir.

R a f i q ə l - H ər i r i: Cənab prezident, sizin ilə bir daha görüşmək imkanı qazanmağımdan şərəf duyduğumu vurğulayıram. Mənə və Livanın nümayəndə heyətinə göstərilən qonaqpərvərliyə, diqqət və qayğıya görə Sizə bir daha təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirirəm. İki gün ərzində Bakıda bizim çox səmərəli, əhəmiyyətli görüşlərimiz, danışıqlarımız oldu. Livan ilə Azərbaycan arasında ikitərəfli hökumətlərarası əməkdaşlığı təmin etmək üçün sənədlər, o cümlədən dostluq və əməkdaşlıq haqqında müqavilələr imzalandı. Respublika parlamenti ilə görüşüm məndə yüksək təəssürat yaratdı. Azərbaycanda aparılan demokratik dəyişikliklər, həyata keçirilən islahatlar, xüsusilə Azərbaycan Milli Məclisində ölüm hökmünün ləğv edilməsi haqqında qanun qəbul edilməsini yüksək qiymətləndirirəm. Livanda isə çətin şəraitlə əlaqədar ölüm hökmü hələ də qalmaqdadır.

H e y d ər Ə l i y e v: Ölkədə aparılan islahatların hüquqi bazasının yaradılması sahəsində görülən işlər mənim rəhbərliyim ilə aparılır. Azərbaycanda ölüm hökmü mənim təşəbbüslə ləğv edilib. Doğrudur, bizim ölkəmizdə də [238-239] şərait o qədər asan deyil. Ancaq mən 1993-cü ildə prezident seçildəndən indiyədək Azərbaycanda ölüm hökmü icra olunmayıbdır. Bir halda ki, beş ilə yaxındır ölkədə ölüm hökmü icra edilmir, onu ləğv etmək daha yaxşıdır.

R a f i q ə l - H ər i r i: Sizin dəvətiniz ilə Azərbaycana rəsmi ziyarətə gəlməkdən məmnun qaldığımı və bu səfərin çox uğurlu olduğunu, burada bizə göstərilən qonaqpərvərliyə görə sizə bir daha dərin hörmət və ehtiramımı bildirmək istəyirəm. Azərbaycan ilə bütün sahələrdə əməkdaşlığın bundan sonra daha da sıxlaşdırılmasına, daha da intensiv inkişaf edəcəyinə ümid bəsləyirəm. Respublikanın Baş naziri Artur Rasizadə ilə də maraqlı görüşümüz oldu. Danışıqlarda ölkələrimiz arasında iqtisadi, mədəni, ticarət sahələrində əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsinin böyük əhəmiyyəti qeyd olundu.

H e y d ər Ə l i y e v: Ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq əlaqələrinin durmadan inkişaf etdirilməsinə Azərbaycan da daim böyük maraq göstərir. Bir sıra sahələrdə əlaqələrin genişləndirilməsi üçün Azərbaycan və Livan hökumətləri arasında fevralın 11-də imzalanmış sazişlərin, xüsusilə hava əlaqələri, investisiyaların təşviqi və qorunması, ticarət-iqtisadi əməkdaşlıq, görüş məsələlərinə dair qarşılıqlı yardım haqqında və s. sazişlərin böyük əhəmiyyət daşıdığını bir daha vurğulayıram. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bu sazişlər dövlətlərimizin iqtisadi münasibətlərinin möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynayacaqdır.

R a f i q ə l - H ər i r i: Cənab prezident, dostcasına səmimi qəbula və qonaqpərvərliyə görə bir daha təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirirəm. Cənab prezident, biz sizi Livana rəsmi səfərə dəvət edirik. Livanda Sizinlə görüşmək bizim üçün böyük şərəf olacaqdır.

H e y d ər Ə l i y e v: Dəvətə görə təşəkkürümü bildirirəm və onu məmnunluqla qəbul edirəm. Dediğiniz səmimi təbrik sözləri və xoş arzularınıza görə çox sağ olun. [239]

**TÜRKİYƏYƏ QISAMÜDDƏTLİ İŞGÜZAR
SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL
BİNƏ HAVA LİMANINDA
JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA
CAVABLAR**

13 fevral 1998-ci il

S u a l: Cənab prezident, qardaş Türkiyə Respublikasına hər bir səfəriniz iki ölkə arasında münasibətlərin daha da dərinləşməsinə və inkişaf etməsinə həmişə kömək göstərmişdir. Xahiş edirəm, bu səfəriniz barədə qısaca məlumat verəsiniz.

C a v a b: Bu səfər Türkiyənin prezidenti hörmətli Süleyman Dəmirəlin və Türkiyənin Baş naziri hörmətli Məsud Yılmazın bu dəvəti ilə həyata keçirilir. Bu, qısamüddətli işgüzar bir səfərdir. Onlar məni dəvət ediblər. Bu dəvət bir neçə dəfə olubdur. Mən bu dəvəti qəbul etmişəm və bu gün oraya gedirəm. Şübhəsiz ki, biz orada Türkiyə-Azərbaycan əlaqələri barədə fikir mübadiləsi aparacağıq. Bu, əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsi məqsədi daşıyır. Biz eyni zamanda bölgəmizdə, beynəlxalq aləmdə olan vəziyyət – bilirsiniz ki, indi yaxın Şərqdə də çox gərgin bir vəziyyət yaranıbdir, - barədə fikir mübadiləsi aparacağıq, söhbət edəcəyik, öz fikirlərimizi bir-birimizə bildirəcəyik.

Hesab edirəm ki, Azərbaycan ilə Türkiyə arasındakı əlaqələr vaxtaşırı belə görüşlərin keçirilməsinin zərurliyini bildirir və belə görüşlər olur. Bilirsiniz ki, mən prezident Süleyman Dəmirəllə beynəlxalq təşkilatlarda tez-tez görüşürəm. Ötən ilin dekabr ayında Türkiyənin hörmətli Baş naziri [240-241] Məsud Yılmaz Türkmənistandan öz ölkəsinə dönərkən Bakıya qısamüddətli bir ziyarət etdi. Ancaq yenə də görüşməyə və danışmağa ehtiyac var. Mən bunun üçün gedirəm.

Bir də bilirsiniz ki, orada "Nərgiz-TV" televiziyanın böyük bir mərasimi vardır. O mərasim bu gün axşam olacaq. Mənə dedilər ki, bu mərasimi canlı yayımla verəcəklər, özünüz baxıb, dinləyə bilərsiniz. Türkiyədə mənə sənayeçilər və iş adamları birliklərinin, sonra Qars bələdiyyəsinin mükafatları və bir sıra başqa mükafatlar var. Onlar bu mükafatları mənə təqdim etmək istəyirlər. Mən də onlara etiraz etmirəm.

S u a l: Cənab prezident, jurnalistlərin hüquqlarını qoru-duğunuza görə ANS televiziya və radio şirkətinin kollektivi adından Sizə təşəkkür edirik. Siz birinci dəfə deyil ki, ANS-in hüquqlarını müdafiə edirsiniz. Ümumiyyətlə, Sizin demokratik xəttinizə zidd olan bəzi dövlət məmurları haqqında konkret fakt üzrə gələcəkdə hansı tədbirlər görməyi planlaşdırırsınız?

C a v a b: Bilirsiniz, mən jurnalistləri həmişə qorumuşam. Jurnalistlər bəzən mənə qarşı ədalətsizliklər etdiyi halda da onları qorumuşam. Jurnalistlər cinayət edib məni təhqir etdikləri halda da mən onları həbsxanadan azad etmişəm. Eşidirəm ki, onlar yenə də köhnə işlərindən əl çəkməyiblər. Ancaq bilirsiniz ki, jurnalistlərə mənim həmişə hörmətim olubdur.

Bilirsiniz, jurnalist problemi son illər – Azərbaycanda demokratiya yaranan zaman və ümumiyyətlə, Sovetlər İttifaqı dağılından sonra meydana çıxıbdir. Amma bilməlisiniz ki, hələ 1970-ci illərdə Azərbaycanda işləyəndə mənim jurnalistlərlə, mətbuatla həmişə açıq-aşkar əlaqələrim olubdur. O vaxtlar bu, Sovet İttifaqının liderlərinə xas olan bir hal deyildi. Mənim mətbuatda açıq çıxışlarım, müsahibələrim olubdur. Moskvada "Literaturnaya qazeta" var idi, o vaxt o, demək olar ki, müxalifət qəzeti hesab olunurdu. Çünki başqa qəzetlərin hamısı rəsmi idi, amma "Literaturnaya qazeta"da [241-242] yazılanlar həqiqətən də bəzən müxalifət xarakteri daşıyırdı. Məsələn, mən o qəzetə elə müsahibələr verirdim ki, o vaxtlar bu, təəccüb doğururdu. Yəni jurnalistlərlə mənim əlaqəmin qədim tarixi var. İndi də mən siyasi plüralizmi, mətbuat azadlığını Konstitusiyamızda olduğu kimi, bizim cəmiyyətimizin əsas tərkib hissələrindən biri hesab edirəm. Burada başqa bir şey ola bilməz. Ancaq jurnalistlər də özlərini tərbiyəli aparmalıdırlar.

S u a l: Cənab prezident, rəsmi qəzetlərin bugünkü nömrələrində dərc olunmuş material, yəni "Avropa" mehmanxanasında aparılan yoxlamanın nəticələri barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Orada hamısı yazılıbdır, daha nə deyəcəyəm? Siz onu oxumusunuzmu? Orada həqiqət yazılıbdır. Bax, həmin yazının özü də göstərir ki, biz dövlətimizdə, hökumətimizdə ictimaiyyətdən, xalqdan heç bir şeyi gizlətmirik. Xarici işlər naziri Həsən Həsənov bizim dövlətimizdə görkəmli bir yer tutan adamdır. Ancaq onun günahları və onun günahlarından irəliyə gələn qanun pozuntuları, hətta cinayət halları aşkar olunandan sonra biz həqiqəti ictimaiyyətə çatdırdıq. Bunun özü də bizim cəsarətimizi göstərir. Biz heç bir şeydən qorxmuruq, heç bir şeydən çəkinmirik, olanı deyirik. Şübhəsiz ki, bu, bizim dövlətin, hökumətin daxilində olan, bizə zərər verən bir haldır. Amma biz bunu gizlətmirik, açıqca deyirik. Siz onu oxumusunuz. Sağ olun. [242]

**TÜRKİYƏNİN ATATÜRK ADINA
HAVA LİMANINDA
RƏSMİ QARŞILANMA MƏRASİMİNDƏ
AZƏRBAYCAN VƏ TÜRKİYƏ PREZİDENTLƏRİNİN
JURNALİSTLƏR QARŞISINDA
BƏYANATLA ÇIXIŞLARI**

İstanbul

13 fevral 1998-ci il

Türkiyə prezidenti Süleyman Dəmirəlin bəyanatı

Qardaş, dost və qonşu Azərbaycanın dəyərli cümhur başkanı, əziz qardaşım, dəyərli dostum Heydər Əliyevi İstanbulda görməkdən çox şad olduğumuzu bildirir, onu və onunla birlikdə gəlmiş heyəti salamlamaqdan məmnunuq. Bu ziyarət iki aydan bəri gözlənilən ziyarətdir. Yəni onu iki ay öncə dəvət etdik, amma qarşılıqlı surətdə münasib vaxt olmadı. Ancaq bu günədek gözlədik, qismət bu günə imiş.

Onu hərarətlə və sevgi ilə qarşılayırıq. Bu gün və sabah danışıqlar aparacağıq. İki ölkə arasındakı dostluq son dərəcə möhkəmdir. Azərbaycanın problemi bizim problemimizdir. Böyük Atatürkün söylədiyi sözlər bizim üçün nəsihətdir: Azər-baycanın kədəri bizim kədərimiz, sevinci bizim sevincimizdir.

Hörmətli prezident Heydər Əliyevin müdrikliyi sayəsində keçən müddət ərzində Azərbaycanda böyük işlər görülmüşdür. Biz Azərbaycanın inkişafına hər vasitə ilə köməkçiyik. Türkiyədəki hadisələrə nə qədər seviniriksə, Azərbaycandakı [243-244] hadisələrə də o qədər sevinirik. Prezidentə səfər üçün təşək-kürümü bildirirəm. İki ölkə arasındakı münasibətlər və bölgədəki vəziyyət barədə danışıqlar aparılacağına görə bu səfəri əhəmiyyətli sayıram. Prezidentə bir daha "xoş gəldiniz" deyirəm.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin bəyanatı

Əziz dostum, qardaşım, cümhur başkanı Süleyman Dəmirəl!

Məni Türkiyəyə dəvət etdiyinizə və burada təntənə ilə qarşıladığınıza görə sizə təşəkkür edirəm.

Hörmətli mətbuat nümayəndələri, həqiqətən də belədir, - mən buraya Türkiyə Cümhuriyyətinin prezidenti, əziz dostum, qardaşım, hörmətli Süleyman Dəmirəlin, Türkiyənin Baş naziri, hörmətli Məsud Yılmazın dəvəti ilə gəlmişəm. Bu dəvət bir neçə zaman bundan öncə olmuşdur. Doğrudan da bu, həm Türkiyə, həm də Azərbaycan üçün vaxt-vaxt lazımdır.

Artıq mən dedim ki, Türkiyədəyəm. Mən buraya gəlməyimdən çox məmnunam. Çox sevinc içindəyəm ki, doğma, dost, qardaş, qonşu olan Türkiyəyə, böyük Mustafa Kamal Atatürkün vətəninə gəlmişəm, əziz dostum Süleyman Dəmirəlin vətəninə gəlmişəm.

Mən də belə hesab edirəm ki, bu qısa zamanda – bu gün, sabah burada olduğum müddətdə biz danışıqlar aparacaq, söhbət edəcəyik. Birinci növbədə Türkiyə-Azərbaycan dost-luq, qardaşlıq əlaqələrini daha da irəliyə aparmaq, daha da yüksəklərə qaldırmaq üçün, həm də ki, bölgədə mövcud olan vəziyyəti təhlil etmək üçün, dünyada, beynəlxalq aləmdə gedən proseslərə nəzər salmaq, fikirlərimizi müəyyən qədər aydınlaşdırmaq üçün mənim buraya gəlməyim çox zəruridir.

Hər dəfə olduğu kimi, ayağımı Türkiyə torpağına basan kimi çox böyük qonaqpərvərlik hissi ilə qəbul olunuram və [244-245] bunun üçün çox təşəkkür edirəm, çox məmnunam. Güman edirəm ki, bizim danışıqlarımız çox əhəmiyyətli, səmərəli olacaqdır. Türkiyə Azərbaycana həmişə böyük diqqət göstərmişdir. Mən qardaşım Süleyman Dəmirəlin sözlərini tam təsdiq edirəm və həqiqətən böyük Mustafa Kamal Atatürkün vəsiyyəti həm Türkiyə üçün, həm də Azərbaycan üçün eyni xarakter, eyni əhəmiyyət daşıyır. Türkiyənin dərdi-qəmi Azərbaycanın dərdi-qəmidir, Azərbaycanın dərdi-qəmi Türkiyənin dərdi-qəmidir. Biz belə qardaşlıq, belə dostluq edirik. Əminəm ki, bu dostluq, qardaşlıq əbədi, daimi olacaq, sarsılmaz olacaqdır. Mən də, əziz dostum Süleyman Dəmirəl də bu dostluğu daha da möhkəmləndirmək üçün indiyə qədər çalışmışıq və bundan sonra da çalışacağıq. Mən çox nikbinəm, hesab edirəm ki, bizim qarşımızda nə qədər ağır, çətin problemlər, nə qədər çətin işlər dursa da, biz birgə söylərimiz nəticəsində, dostluq, qardaşlıq, əməkdaşlığımız nəticəsində onların hamısının qarşısını alacağıq.

Türkiyə dünyada özünəməxsus çox görkəmli yer tutur, dünyanın qüdrətli dövlətidir. Azərbaycan altı ildir ki, müstəqil, bağımsız yaşayır və bilin ki, daim müstəqil yaşayacaqdır. Bunun üçün də biz əlimizdən gələni edirik və edəcəyik. Mən Azərbaycan xalqının iradəsini ifadə edərək bu sözləri deyirəm. Sizə bir daha təşəkkür edirəm.

Əziz dostum, qardaşım, sizin və yanınızda olan hökumət, dövlət adamlarının simasında bütün Türkiyə xalqına, Türkiyə dövlətinin vətəndaşlarına hörmət-ehtiramımı, sevgi-məhəbbətimi bildirirəm.
Sağ olun. [245]

TÜRKİYƏ BÖYÜK MİLLƏT MƏCLİSİNİN SƏDRİ HİKMƏT ÇƏTİN İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*İstanbul, "Ceylan interkontinental" oteli;
Azərbaycan prezidentinin iqamətgahı*

13 fevral 1998-ci il

Hikmət Çətin: Dost Azərbaycanın hörmətli prezidenti, Sizi Türkiyə torpağında səmimi-qəlbədən salamlayıram. Sizinlə yenidən görüşməyimə çox sevinirəm. Sizin ad gününüzdə mütləq Bakıya gələcəyəm.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. Mən də bu gün bura-da, İstanbulda Sizinlə görüşməyimdən çox məmnunam.

Hikmət Çətin: Siz təkcə Azərbaycanın deyil, bütün bölgənin çülh və sabitliyinin güvəncisiniz. Sizin tez-tez dediyiniz kimi, Türkiyə və Azərbaycan bir millət, iki dövlətdir. Azərbaycan öz prezidentinin müdrik siyasəti sayəsində keçid dövrünün çətinliklərini sürətlə aradan qaldırır. Bizim ən əsas arzumuz bölgədə sülh yaranması, Ermənistanın işğal etdiyi torpaqlardan çəkilməsi, qaçqınların öz yerlərinə qayıtmasıdır. Bu baxımdan bölgədəki bütün dövlətlərin üzərinə məsuliyyət düşür, amma Azərbaycanın başında sizin olmanız təkcə ölkəniz üçün deyil, bütün bölgənin əmin-amanlığı üçün mühümdür.

Prezident Heydər Əliyev ilə uzun illər dost, qardaş olduğumu vurğulamaq istəyirəm və bildirirəm ki, TBMM-nin Azərbaycana, onun xalqına dəstəyi daim davam edəcək və [246-247] Türkiyə parlamenti Azərbaycanla bağlı üzərinə düşən vəzifəni hər zaman yerinə yetirməyə hazırdır.

Heydər Əliyev: Sizə, hörmətli Hikmət Çətin, təşək-kür edirəm. Mən buraya son aylardakı arzumu yerinə yetirərək, əziz dostum və qardaşım, Türkiyə Cümhuriyyətinin prezidenti Süleyman Dəmirəlın dəvəti ilə gəlmişəm. Mən Türkiyəyə hər dəfə böyük ümidlərlə gəlirəm, çünki sizlərlə görüşmək, danışmaq, fikirlərimizi uyğunlaşdırmaq və yaxud araşdırmaq Azərbaycanda bizim üçün çox əhəmiyyətlidir.

Onu da xatırladım ki, keçən ilin mayında dost ölkədə rəsmi səfərdə olarkən prezident Süleyman Dəmirəl ilə Türkiyə və Azərbaycan arasında strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi haqqında anlaşma imzalamışdıq, yəni bizim dostluğumuz, əməkdaşlığımız dövlətlərarası hüquqi sənədlərdə ən yüksək səviyyədə öz əksini tapıbdir. Ona görə hər dəfə Türkiyəyə gəlmək mənim üçün mütəbərdir və bu gün də bu hissiyyatlarla gəlmişəm.

Cənab Hikmət Çətin, onu da vurğulayım ki, buraya gələn kimi Sizinlə, çoxdankı dostum ilə görüşdən çox məmnun oldum. Türkiyə Cümhuriyyətinin həyatında sizin oynadığınız rol hamıya məlumdur. Mənə xüsusən məlumdur, çünki Azərbaycan 1991-ci ildə dövlət müstəqilliyini elan edəndən indiyə qədər siz ölkəmizin problemləri ilə həmişə yaxından tanış olmusunuz və qayğı göstərmiş, yardım etmişsiniz. Sizinlə beş ildir ki, şəxsi tanışlığım var və yenidən görüşməyimdən çox sevinc duyuram.

1997-ci ilin mayında Ankarada Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvləri qarşısında çıxış etdim, siz də millət vəkili idiniz və orada sizinlə də görüşüm oldu. Ondan xeyli vaxt keçib, ancaq fikirlərim, duyğularım, hisslərim eynidir, yəni Azərbaycan xalqının, vətəndaşlarının fikirləridir – Türkiyə ilə bizim əlaqələrimiz dostluq, qardaşlıq əlaqələridir, bunları daim inkişaf etdiririk və etdirəcəyik. [247-248]

Sizin bölgəmizdəki problemlər barədə söylədiyiniz fikirlərə toxunaraq bildirirəm ki, problemlər həqiqətən çoxdur. Özü də təkcə Qafqazda deyil, Türkiyənin ətrafında, Yaxın Şərqdə də problemlər çoxdur. Ancaq Qafqazın problemləri, Qafqazla sərhədləri olan Türkiyə ilə Qafqazın əlaqələri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ölkəmizin əsas problemi Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması, işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarının Ermənistan silahlı qüvvələrindən azad edilməsi, qaçqınların öz yurdlarına qayıtmasıdır. Biz bu işlərlə məşğul oluruq. Onu da xatırladım ki, cənab Hikmət Çətin, Siz Türkiyənin xarici işlər naziri işləyərkən bu problemlə çox yaxından məşğul olmuşunuz və ATƏT-in Minsk qrupunun fəaliyyəti ilə yaxşı tanışsınız.

Son vaxtlar Ermənistanda müəyyən hadisələr baş verib və bunların cürbəcür səbəbləri var. Ancaq zahiri səbəbi ondan ibarətdir ki, orada Dağlıq Qarabağ, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həllində fikir ayrılığı oldu. Lissabon zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplər əsasında Minsk qrupu həmsədrlərinin məsələni iki mərhələdə həll etmək barədə təklif verdiklərini bildirirəm. İndi dünyaya belə məlumat verilib ki, Ermənistanda bəziləri bu təkliflərə tərəfdar olub, bəziləri isə bunların əksinə olub, ona görə də hakimiyyətdə dəyişiklik əmələ gəlir. Guman edirəm ki, Ermənistanda daxili vəziyyət normallaşacaq və biz danışıqları davam etdirəcəyik.

Mən razılıq hissi ilə bildirirəm ki, Türkiyə bütün bu məsələlərdə Azərbaycanla daim əməkdaşlıq edib, yardım göstərüb və bu gün də göstərir. Ümidvaram ki, gələcəkdə də yardım edəcəkdir. Mən buna görə təşəkkür edir və gələcəyə böyük ümidlərlə baxıram. [248]

**TÜRKİYƏNİN BAŞ NAZİRİ
MƏSUD YILMAZ İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

İstanbul, "Ceylan interkontinental" oteli

13 fevral 1998-ci il

M ə s u d Y ı l m a z: Hörmətli cənab prezident, Sizi Türkiyə torpağında səmimi salamlayıram və yenidən görüşməyi-mizdən böyük məmnunluq duyuram. "Dünyada ilin adamı" adına layiq görülməyiniz münasibəti ilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

H ə y d ə r Ə l i y e v: Hörmətli cənab Baş nazir, qardaş Türkiyə torpağında Sizinlə yeni görüşümə çox şadam. Xoş sözləriniz və təbrikləriniz üçün təşəkkür edirəm.

M ə s u d Y ı l m a z: Türkiyə Azərbaycanla hərtərəfli əməkdaşlığa çox böyük əhəmiyyət verir. Dost və qardaş ölkələrimiz arasında iqtisadi əlaqələri daha da genişləndirməyin və dərinləşdirməyin, o cümlədən Türkiyənin iş adamlarının Azərbaycan iqtisadiyyatına sərmayə qoyuluşunu artırmasının vacibliyini vurğulamaq istəyirəm.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft və qaz yataqlarının birgə işlənməsində Türkiyə Neft Şirkətinə yaradılan imkandan razılığımızı bildirmək istəyirəm. "Türk Petrolları" bu sahədə fəaliyyətini genişləndirmək niyyətindədir. İki qardaş ölkənin əməkdaşlığının möhkəmləndirilməsi, Azərbaycanda və Mərkəzi Asiya respublikalarında hasil olunan enerji daşıyıcılarının Azərbaycan və Gürcüstanın ərazisi ilə Türkiyəyə və daha sonra dünya bazarına çıxarılması məsələlərində [249-250] verdiyiniz dəstəyə, xüsusən Bakı-Ceyhan neft kəməri marşrutunu müdafiə etdiyinizə görə, cənab prezident, Sizə minnətdarlıq edirəm.

Türkiyə-Azərbaycan iqtisadi əlaqələrinin genişləndirilməsində Avrasiya nəqliyyat dəhlizinin əhəmiyyətini qeyd edərək bildirmək istəyirəm ki, bunun üçün də böyük fayda verəcəyinə ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm.

H ə y d ə r Ə l i y e v: Xalqlarımız və ölkələrimiz arasında dostluq, qardaşlıq münasibətlərinin getdikcə sıxlaşmasından məmnun qaldığımı bildirirəm. Azərbaycan-Türkiyə əmək-dəşləşməsinin indiki vəziyyətində respublikamızda fəaliyyət göstərən türk şirkətlərinin sayının daim artdığını bildirmək istəyirəm. Bununla yanaşı, biz bu əlaqələrin daha da genişlənməsini, Türkiyənin iş adamlarının respublikamıza daha çox sərmayə qoymasını istəyirik.

Neft-qaz sənayesi sahəsindəki əməkdaşlığa da biz böyük əhəmiyyət veririk. Azərbaycanın dəniz yataqlarının birgə işlənməsinin hər iki tərəf üçün böyük faydası vardır. Biz bu işdə qardaş Türkiyənin Neft Şirkətinə gələcəkdə də imkan yaradacağıq. Bir daha xatırladıram ki, biz Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundan çıxarılaçaq neftin dünya bazar-larına çatdırılması üçün çəkiləcək əsas boru kəmərinin Türkiyənin Ceyhan limanına çıxmasını istəyirik. Türkiyə və Azərbaycanın Avropa və Asiya ölkələri ilə əlaqələrinin genişləndirilməsində Bakı-Tbilisi-Ceyhan nəqliyyat dəhlizi-nin çox böyük perspektivi olduğunu vurğulayaraq qeyd etmək istəyirəm ki, indi bir çox dövlətlər ona böyük maraq göstərirlər, Türkiyənin də həmin nəqliyyat dəhlizindən istifadə etməsi qardaş ölkəyə böyük fayda gətirər. [250]

**TÜRKİYƏNİN "NƏRGİZ TV"
TELEVİZİYASININ 1997-ci İL ÜÇÜN
"DÜNYADA İLİN ADAMI"
MÜKAFATININ TƏQDİM EDİLMƏSİ
MƏRASİMİNDƏ NİTQ**

*İstanbul,
Lütfi Kırdar adına beynəlxalq konfrans və sərgi salonu*

13 fevral 1998-ci il

Türkiyə Cümhuriyyətinin prezidenti, əziz dostum, qardaşım, hörmətli cənab Süleyman Dəmirəl!
Türkiyə Cümhuriyyəti Böyük Millət Məclisinin sədri, hörmətli cənab Hikmət Çətin!
Türkiyə Cümhuriyyətinin Baş naziri, hörmətli cənab Məsud Yılmaz!
Hörmətli xanımlar və cənablar!

Mən sizin hamınızı, böyük türk xalqını, Türkiyə Cümhuriyyətinin bütün vətəndaşlarını Azərbaycan xalqı adından səmimi qəlbdən salamlayıram. Sizə səadət, sülh, əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Mən bu gün mənim üçün, hər bir azərbaycanlı üçün doğma olan Türkiyəyə gəlmişəm və Türkiyənin gözəl şəhəri, bütün dünyanın ən gözəl şəhərlərindən biri olan İstanbuldayam. Mən bundan çox xoşbəxtəm. İstanbul şəhərinin vətəndaşlarını xüsusi salamlayıram. Bu gözəl şəhərə çiçəklənən gələcək arzulayıram.

"Nərgiz TV" kanalında çalışan Türkiyənin bütün vətəndaşlarını, bizim bacı-qardaşlarımızı NTV kanalının birinci [251-252] ildönümü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm və bu televiziya kanalına gələcəkdə böyük uğurlar arzulayıram. Bir il müddətində belə böyük nailiyyət əldə etmək yalnız və yalnız sərbəst olan ölkədə, hürriyyət olan ölkədə, azadlıq olan ölkədə, demokratiya olan ölkədə mümkündür. Biz Azərbaycanda çox sevindir ki, Türkiyə Cümhuriyyəti – bizim üçün dost və qardaş olan ölkə məhz belə ölkədir. Biz sevindir ki, Türkiyə xalqı, Türkiyənin hökuməti, Türkiyənin dövləti böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün yolu ilə uğurla irəliləyir.

Türkiyədə televiziya çox qısa bir tarixi zamanda böyük nailiyyətlər əldə edibdir. Ola bilər bilmirsiniz, mən bunu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycanda, Bakıda televiziya Türkiyədən öncə verilişlər verməyə başlayıbdir. Azərbaycanda televiziya çalışmağa, yayıma 1956-cı ildə başlayıbdir. Türkiyədə isə səhv etmərsən, bu, 1960-cı illərin əvvəllərində olubdur. Ancaq Türkiyədə bu müddətdə televiziya nə qədər inkişaf edib, nə qədər yayımlar meydana çıxarıb və nə qədər özəl televiziya kanalları vardır. Azərbaycanda isə dövlət televiziyası və cəmiyyəti üç özəl televiziya var. Onlar da hələ ilk addımlarını atırlar. Əcəba, nə üçün belədir? Çünki Türkiyə azad, müstəqil, demokratik ölkə olubdur. Türkiyə dünyanın böyük dövlətlərindən biri kimi, dünyəvi bir dövlət kimi, layiq bir dövlət kimi özünün içində olan bu imkanlardan qısa bir zamanda səmərəli istifadə edib və belə yüksək zirvələrə qalxa bilibdir. Azərbaycanda da televiziya yaratmaq, yayımlar etmək üçün çox istedadlı insanlar, adamlar var. Ancaq biz bu qədər nailiyyət əldə etməmişik. Ona görə ki, bizim müstəqilliyimiz, azadlığımız, istiqlaliyyətimiz olmayıbdir. Biz cəmi altı ildir ki, istiqlaliyyət içində yaşayırıq, müstəqil dövlətlik və əmin ola bilərsiniz ki, biz də sizin kimi, qısa bir zamanda, keçmişdə itirdiklərimizi əldə edəcəyik, irəliləyəcəyik və gəlib sizin sıralarınıza çatacağıq.

Bizim üçün bunu etmək indi daha da asandır. Çünki bizim sizin kimi, sizin ölkəniz, dövlət quruluşunuz, həyatınız kimi [252-253] və Türkiyənin televiziyası kimi gözəl örnəyimiz vardır. Biz müstəqil dövlətimizi, həyatımızı quraraq, iqtisadiyyatımızı inkişaf etdirərək daim dünya təcrübəsindən istifadə edirik. Dünya təcrübəsi içində bizim üçün ən yaxın, doğma olan Türkiyə Cümhuriyyətinin təcrübəsindən bütün sahələrdə, o cümlədən televiziya sahəsində də istifadə edirik.

Bilməlisiniz ki, Azərbaycanda Türkiyə kanallarının yayımı Azərbaycan kanallarının yayımından daha da çoxdur və Azərbaycanın vətəndaşları Azərbaycan televiziyası ilə bərabər, Türkiyə televiziyasının bir çox kanallarını da seyr edirlər və bu da bizə çox xeyir gətirir.

Mən NTV kanalının yaranmasında və inkişaf etməsində böyük xidmətlər göstərmiş əziz dostum, qardaşım Cavid Çağları təbrik edirəm və ona gələcək işlərində uğurlar arzulayıram.

Bu gün bu fürsətdən istifadə edərək bir daha bəyan edirəm ki, Azərbaycan ilə Türkiyə arasında olan dostluq və qardaşlıq əlaqələri günü-gündən möhkəmlənir, genişlənir və bu dostluq əlaqələri gələcəkdə də inkişaf edəcəkdir. Bizim bu dostluğumuza, qardaşlığımıza mane olmaq istəyən qüvvələr vardır. Onlar bizim ölkələrin xaricində də, daxilində də var. Mən bu gün bəyan edirəm ki, bizim dostluğumuza mane olan bütün bu qüvvələr bilsinlər ki, heç bir qüvvə, heç bir kəs, heç bir ölkə Türkiyə-Azərbaycan dostluğuna mane ola bilməz. Bizim dostluğumuz sarsılmazdır, əbədidir və əbədi olacaqdır!

Azərbaycanın istiqlaliyyətinin qorunub saxlanması, iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsində, Azərbaycanın dünya miqyasında, beynəlxalq aləmdə öz hüquqlarını qorumasında, Ermənistanın Azərbaycan ərazilərinin bir hissəsini işğal etməsi ilə əlaqədar baş vermiş hadisələrin sülh yolu ilə həll olunmasında və Azərbaycanın mövqelərinin beynəlxalq təşkilatlarda qorunmasında biz daim Türkiyə

Cümhuriyyətinə arxalanırıq, güvənirik. Türkiyə Cümhuriyyətinin, onun höku-mətinin və xüsusən Türkiyə Cümhuriyyətinin prezidenti, Azərbaycan xalqının böyük dostu və qardaşı Süleyman Dəmirəlin xidmətlərini yüksək qiymətləndiririk.

Mən bu gün və sabah burada bir çox görüşlər keçirmək və danışıqlar aparmaq məqsədi daşıyıram. Bildirmək istəyirəm ki, burada olan görüşlərin, danışıqların hamısı dostluq və mehribanlıq şəraitində keçir. Mən keçən zamanlarda olduğu kimi, bu dəfə də Türkiyə torpağına ayağımı basandan özümü qonaqpərvərlik və dostluq, mehribanlıq şəraitində hiss edirəm. Buna görə sizin hamınıza təşəkkür edirəm. Xüsusi təşəkkürümü, hörmət və ehtiramımı mənim əziz dostum və qardaşım prezident Süleyman Dəmirələ bildirirəm.

NTV kanalının bu sorğu zamanı məni 1997-ci ildə "Dünyada ilin adamı" elan etməsi mənim üçün böyük şərəfdir və bildirmək istəyirəm ki, gözlənilməz bir hadisədir. Mən heç bilmirdim ki, NTV kanalı belə bir sorğu keçirir və bu sorğunun içərisində mənim də adım var. Bu xəbər verilən zaman o, mənim üçün gözlənilməz, eyni zamanda xoşbəxt, səadətli bir hadisəyə çevrildi. Mən Türkiyə vətəndaşlarının, NTV kanalı seyrçilərinin mənə göstərdikləri bu hörmətə, sayqıya, diqqətə, qayğıya, bu etimada görə təşəkkür edirəm. Televiziyanı seyr edən, tamamilə sərbəst, azad, hürriyət içində olan 59400 insan öz iradəsini ifadə edərək məni "Dünyada ilin adamı" etmişlər. Bu, mənim həyatımda gözlənilməz bir hadisədir. Mən çoxillik həyatımda çox mükafatlar almışam, çox ödüllər görmüşəm, amma beləsini görməmişdim.

Mənə "Dünyada ilin adamı" kimi səs vermiş Türkiyə Cümhuriyyətinin hər bir vətəndaşına öz hörmətimi, sevgimi, məhəbbətimi və təşəkkürümü bildirirəm. Hər bir vətəndaşa onun həyatında səadət, xoşbəxtlik, uğurlar arzulayıram. İnanırsınız ki, mən bu hadisəni çox yüksək qiymətlən-dirirəm və bildirirəm ki, bu, mənim siyasi fəaliyyətim üçün böyük qayğı, dayaqdır. [254-255]

Sizi əmin etmək istəyirəm ki, mən bu etimadı doğrulda-cağam, bütün həyatım, fəaliyyətimlə, gələcəkdə gördüyüm işlərlə doğruldacağam. Bu etimadı Azərbaycanda görəcəyim işlərlə doğruldacağam, Türkiyə–Azərbaycan dostluğunun möhkəmləndirilməsi sahəsində görəcəyim işlərlə doğruldacağam. Ümidvar, əmin ola bilərsiniz ki, mən Türkiyə–Azərbaycan dostluğuna, qardaşlığına daim sadıqəm və sadıq olacağam.

Hörmətli dostlar, bacılar, qardaşlar, sizə – bu salona topla-şanlara öz hörmət-ehtiramımı, sevgi-məhəbbətimi bildirirəm. Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik arzulayıram. Əmin ola bilərsiniz ki, bu mükafatı mən qəlbimdə saxlayacağam, həmişə yüksək tutacağam. Sağ olun. [255]

TÜRKİYƏ PREZİDENTİ SÜLEYMAN DƏMİRƏL İLƏ TƏKBƏTƏK GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*İstanbul,
"Ceylan interkontinental" oteli*

14 fevral 1998-ci il

S ü l e y m a n D ə m i r ə l: Mənim əziz dostum, qar-daşım Heydər Əliyev. Sizinlə bir daha görüşməyimə çox şadam. Bizim ölkələrimiz – Türkiyə Cümhuriyyəti və Azərbaycan Respublikası dost və qardaş ölkələrdir. Türkiyə Azərbaycanın problemlərinə həmişə böyük diqqət göstərir, bunları öz problemləri sayır. Türkiyə qardaş, dost Azərbaycan cümhuriyyəti ilə bütün sahələrdə əməkdaşlığın daha da inkişaf etməsi və dərinləşməsi üçün səylərini əsirgəməyəcəkdir.

Ölkəmizin ən çətin problemi Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsidir. Bu məsələdə Türkiyənin mövqeyi dəyişməzdir, yəni Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarından çəkilməli, qaçqın düşmüş qardaş və bacılarımız öz yurdlarına qayıtmalı, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin edilməlidir.

Bizimlə qonşu olan Qafqazda, o cümlədən Azərbaycanda möhkəm sülhün bərqərar olması bölgənin bütün xalqlarının rifahı üçün ən önəmli şərtidir. Türkiyə Azərbaycanın qarşılaşdığı münaqişənin ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində, Lissabon prinsipləri əsasında, danışıqlar yolu ilə həllini də [256-257] təkləyir və Minsk qrupunun üzvü kimi bu məsələdə bütün imkanlarından istifadə edəcəkdir.

H e y d ə r Ə l i y e v: Çox hörmətli prezident, əziz dostum və qardaşım Süleyman Dəmirəl. Mən dost Türkiyəyə hər bir ziyarətimi yüksək qəymətləndirirəm. Ölkələrimizin qarşılıqlı əlaqələrinin daha da inkişafı üçün fikir mübadiləsi aparmaq baxımından belə görüşlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycanın Türkiyə ilə dostluq, qardaşlıq münasibətləri bizim üçün müqəddəsdir. Bu münasibətlər əbədidir və heç bir qüvvə bunu sarsıda bilməz.

Biz bütün məsələlərdə, o cümlədən ölkəmizin ən ağırlı problemi olan Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinə sülh yolu ilə son qoyulması sahəsində görülən işlərdə qardaş Türkiyənin dəstəyini daim hiss etmişik və indi də hiss edirik. Bu dəstəyə, yardıma görə biz Türkiyə dövlətinə və xalqına minnətdarlığımızı bildiririk.

Azərbaycan Respublikası qonşu Ermənistan barəsində sülhsevər siyasət yeridir. Biz Ermənistanla olan bu müharibəyə son qoymaq, xalqımızı bu müharibədən xilas etmək istəyirik. Ümidvaram ki, Ermənistanın daxilində gedən proseslər, yəni hakimiyyət dəyişikliyi qanun çərçivəsində nəticələnəcəkdir və Ermənistan xalqı öz prezidentini seçəcəkdir. Güman edirəm ki, bu məsələlər həll olunandan sonra Ermənistan öz daxili problemlərini həll edəcək və münaqişənin aradan qaldırılması ilə bağlı danışıqlara yenidən başlamaq mümkün olacaqdır. Azərbaycan məsələnin yalnız dinc vasitələrlə həllinə tərəfdardır və möhkəm sülh əldə edilənədək öz tərəfindən atəşkəs rejimini qoruyub saxlayacaqdır.

S ü l e y m a n D ə m i r ə l: Biz hazırda Azərbaycan və Türkiyə arasında yaranmış əlaqələri yüksək qiymətləndirir, eyni zamanda gələcək işlərimiz haqqında da düşünürük. Biz Türkiyə-Azərbaycan iqtisadi əlaqələrinin genişləndirilməsində Avrasiya nəqliyyat dəhlizinin əhəmiyyətini, xüsusilə Xəzərin [257-258] Azərbaycan sektorundakı neftin və qaz yataqlarının müştərək işlənməsini yüksək qiymətləndiririk.

H e y d ə r Ə l i y e v: Əziz dostum Süleyman Dəmirəl, mən bu gün bir daha Azərbaycanın Xəzər dənizi sektorundakı yataqlardan çıxarılan neftin ixrac olunması üçün böyük neft borusunun Bakı-Ceyhan marşrutu ilə çəkilməsini dəstəkləyirəm. Bu, həm Türkiyə üçün, həm də Türkiyədən sonra Avropa üçün, digər ölkələr üçün çox əhəmiyyətlidir.

S ü l e y m a n D ə m i r ə l: Dəyərli qardaşım Heydər Əliyev, Türkiyə ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əlaqələr çox genişdir. Hazırda Azərbaycandakı xarici firmalar arasında Türkiyənin iş adamlarının nümayəndələri sayca üstün yer tutur. Bununla belə, onların Azərbaycana daha çox investisiya qoymaları hər iki ölkənin iqtisadiyyatı üçün fayda gətirərdi.

H e y d ə r Ə l i y e v: Əziz dostum, qardaşım Süleyman Dəmirəl. Onu da xüsusi vurğulamaq istəyirəm ki, ölkəmizdə xarici iş adamlarının fəaliyyəti, investisiyaların qorunması üçün hər cür imkan yaradılmışdır.

Azərbaycanda iş görmək üçün əsas şərtlərdən biri Azərbaycanın içində olan sabitlikdir. Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət sərbəstdir, sabitlik yaranıb. Bütün qanunlar var, bu gün olmayan qanunlar da sabah olacaqdır və birlikdə iş aparacağıq. [258]

**TÜRKİYƏ SİLAHLI QÜVVƏLƏRİ
BAŞ QƏRARGAHININ RƏİSİ,
ORDU GENERALI İSMAYIL HAQQI
QARADAYI İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

İstanbul, "Ceylan interkontinental" oteli

14 fevral 1998-ci il

İsmayıl Haqqı Qaradayı: Cənab prezident, xoş gəlmişsiniz. Bu gün mən Sizinlə görüşməyimdən böyük şərəf duyuram. Sizi "Dünyada ilin adamı" fəxri adına və digər yüksək mükafatlara layiq görülməniz münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Hörmətli Heydər Əliyev, Siz dünya ictimaiyyəti içərisində tanınmış və çox hörmət qazanmış şəxsiyyətsiniz. Siz bütün Türk dünyasında böyük və layiqli nüfuz qazanmışsınız.

Heydər Əliyev: Xoş və səmimi sözlərə görə Sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm. Türkiyəyə səfərimiz zamanı biz burada çox böyük qonaqpərvərlik və insanpərvərlik gördük. Xüsusən əziz dostum və qardaşım Süleyman Dəmirəlin böyük qayğısı, xüsusi diqqəti məni heyran etdi.

İsmayıl Haqqı Qaradayı: Bizim ölkələrimiz – Türkiyə Cümhuriyyəti və Azərbaycan Respublikası dost və qardaş ölkələrdir.

Heydər Əliyev: Xalqlarımızın birliyinin, qardaşlıq və dostluq əlaqələrinin çox qədim tarixi kökləri vardır. Əsrlər boyu xalqlarımız bir olmuş, çiyin-çiyinə vermişlər. Türkiyəyə ən yaxın dost və qardaş olan Azərbaycan Respublikası indi müstəqil bir dövlətdir. Azərbaycan bəşəri dəyərlər əsasında demokratik [259-260] hüquqi dövlət quruculuğu yolu ilə gedir. Azərbaycanın iqtisadiyyatı azad iqtisadiyyat yolu ilə gedəcəkdir. Azərbaycan dünyada sınıanmış, artıq öz müsbət nəticələrini vermiş olan iqtisadi-sosial və ictimai-siyasi sistem yolu ilə gedəcəkdir.

İsmayıl Haqqı Qaradayı: Cənab prezident, Türkiyə Cümhuriyyətinin tarixinə nəzər salarkən qeyd edirəm ki, 1923-cü ildə Türkiyədə demokratik cümhuriyyət yaradılmışdı. Sonralar bir neçə il lazım oldu ki, Mustafa Kamal Atatürkün rəhbərliyi ilə yeni-yeni islahatlar keçirildi. Türkiyədə həqiqi demokratik cəmiyyət quruldu. Demokratik dövlətə xas olan bütün cəhətlər mərhələ-mərhələ yaradıldı.

Heydər Əliyev: Bu bizim üçün, Azərbaycan Respublikası üçün təcrübə məktəbidir. Siz bilirsiniz ki, keçmiş Sovetlər Birliyinin indi öz müstəqilliyini əldə etmiş digər respublikaları kimi, Azərbaycan da dərin iqtisadi-sosial böhran içərisindədir. Bu böhran ona görədir ki, Azərbaycan müharibə şəraitindədir. Ermənistanın silahlı qüvvələri Azər-baycan torpaqlarının bir qismini işğal edib.

Sizə bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikası sülhsevər siyasəti aparır. Biz Ermənistanla olan bu müharibəyə son qoymaq, xalqımızı bu müharibədən xilas etmək istəyirik. Əmin ola bilərsiniz ki, biz erməni işğalçılarını öz torpağımızdan qovmaq üçün əlimizdən gələni əsirgəməyəcəyik. Şübhəsiz ki, biz bundan sonra da sülh, barışıq yolu ilə, danışıqlar yolu ilə məsələni həll edib erməni işğalçılarının Azərbaycan torpaqlarından çıxmasına çalışacağıq. Buna görə də biz ordu quruculuğuna fikir veririk, ordumuzu möhkəmləndiririk. Ordumuz torpaqlarımızı müdafiə etməyə, işğal olunmuş ərazilərimizin hamısını geri qaytarmağa qadirdir.

Ancaq biz çalışırıq ki, məsələni beynəlxalq təşkilatların, eyni zamanda ATƏT-in Minsk qrupunun çərçivəsində həll edək.* [260]

* Görüşdə hərbi kadrlar hazırlanması sahəsində Türkiyə-Azərbaycan əməkdaşlığının inkişaf etdirilməsi məsələsindən də bəhs olundu.

**TÜRKİYƏNİN QARS ŞƏHƏR
BƏLƏDİYYƏSİNİN, TÜRK SƏNAYEÇİLƏRİ VƏ
İŞ ADAMLARI VAKFINİN (TVCUAB)
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİNƏ 1997-ci İLİN
İNSAN HAQLARI VƏ "İLİN DÖVLƏT ADAMI"
MÜKAFATLARININ TƏQDİM OLUNMASI
MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ**

*İstanbul,
"Ceylan interkontinental" oteli*

14 fevral 1998-ci il

Hörmətli prezident, əziz dostum, qardaşım, cənab Süleyman Dəmirəl!

Hörmətli dostlar, bacılar, qardaşlar, hörmətli qonaqlar, hörmətli mətbuat nümayəndələri!

Mən ikinci gündür ki, Türkiyədə – İstanbulda həddən ziyadə qonaqpərvərlik, dostluq, qardaşlıq şəraitindəyəm, sizinlə birlikdəyəm, bir yerdəyəm. Bu iki günü həyatımın ən xoşbəxt günlərindən hesab edirəm. Birincisi, ona görə ki, mən dost, qardaş Türkiyə torpağında, dost, qardaş türk bacı-qardaşlarımızın arasında, sizinlə birlikdəyəm, bir yerdəyəm. İkincisi də ona görə ki, mənə göstərilən qayğı, hörmət və qonaqpərvərliklə yanaşı, burada dünən axşam da, bu gün də mənə Türkiyənin çox hörmətli mükafatları təqdim olunmuşdur. Bütün bunlara görə təşəkkür edirəm və sizə, sizin simanızda bütün türk xalqına, Türkiyə Cümhuriyyətinin vətəndaşlarına sevgi-məhəbbətimi, hörmət və ehtiramımı bildirirəm.

[261-262]

Qars bələdiyyə başkanı burada mənim ürəyimə çox gözəl təəssüratlar bağışlayan nitq söylədi, keçən illəri xatırlatdı. Mən də o illəri xatırlayıram. 1990-cı ildə, – mən o vaxta qədər Moskvada yaşayırdım, – yanvarın 20-də Sovetlər Birliyi hökumətinin, Qorbaçov hökumətinin Azərbaycan xalqına etdiyi hərbi təcavüzdən, Azərbaycana böyük ordu hissələri göndərməsindən, Azərbaycanda müstəqillik, azadlıq arzuları ilə meydanlara, küçələrə toplaşmış günahsız insanları qırmasından sonra məndə o hökumətə, uzun illər üzvü olduğum kommunist partiyasına böyük nifrət hissi oyandı. Mən getdim etiraz etdim, sovet hökumətini, sovet hökumətinin başçılarını məhkum etdim, suçlandırdım və kommunist partiyasının sıralarını tərk etdim. Bundan sonra Azərbaycana gəldim. Doğma Bakıda yaşamaq mənim üçün mümkün olmadı, Naxçıvana getdim.

O vaxt Naxçıvan ağır vəziyyətdə idi. Ermənistanla Azərbaycan arasında olan münaqişə, Ermənistanın Azərbaycanı etdiyi təcavüz nəticəsində Azərbaycanın böyük hissəsi ilə, Bakı ilə Naxçıvanın əlaqələri tamamilə qırılmışdı. Naxçıvana kömək lazım idi.

Naxçıvana yardım əlini, kömək əlini məhz Türkiyə, türk xalqı uzatdı, Türkiyənin böyük şəxsiyyəti, türk dünyasının böyük lideri, mənim əziz dostum, qardaşım Süleyman Dəmirəl uzatdı. Biz o vaxt Azərbaycanla Türkiyəni bir-birinə bağlaya bilən bir körpünün – Araz çayı üzərində körpünün tikilməsinə başladım. Bu körpünü müştərək tikdik, amma bunun bütün zəhməti, əziyyəti, xərci, məsrəfləri Türkiyənin üzərinə düşür. Qısa bir müddətdə bu körpünü tikdik və 1992-ci il may ayının 28-də bu həsrət, ümid körpüsü təntənəli surətdə açıldı və biz hamımız orada çoxlu insanın toplaşdığı şəraitdə bunu bayram etdik. Bizim xalqımız öz qardaş-bacıları – Türkiyə torpağında yaşayan qardaş-bacıları ilə bir-birinə qovuşdular.

[262-263]

O illərdə, düz altı il bundan öncə – 1992-ci ilin fevral ayında əziz dostum, qardaşım Süleyman Dəmirəl məni Ankaraya dəvət etdi. Yolum Qarsdan düşdü. Mən Qarsa gəldim və cümhur başkanı Süleyman Dəmirəlin təyyarəsi Qarsa gəldi, məni oradan götürdü. İlk dəfə Qarsı gördüm. Qars bizim xəyalımızda əfsanəvi bir şəhər, əfsanəvi diyar, qədim türk diyarıdır, bizim üçün doğma bir diyar, doğma yerdir. Biz Qars haqqında on illərlə kitablardan oxumuşduq, tarix kitablarından oxumuşduq. Qars qurtuluş savaşını yaxşı bilirdik. Qarsda türk xalqının göstərdiyi qəhrəmanlıqları yaxşı bilirdik. Nəhayət, Qars müqaviləsi var – 1921-ci ildə Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Azərbaycan Cümhuriyyəti və Rusiya, Ermənistan Cümhuriyyətləri arasında Qars anlaşması imzalanıb. Bu anlaşmaya görə də Naxçıvan Muxtar Cümhuriyyətinin statusu müəyyən olunub və Türkiyə Naxçıvanın təhlükəsizliyinin təminatçısı kimi o anlaşmaya imza atıbdır. Ona görə Qarsın bütün başqa tarixi səbəblərlə yanaşı, bizim üçün belə bir böyük əhəmiyyəti də var. Mən ilk dəfə Qarsa gələndə bunların hamısına görə Qarsı böyük məhəbbət, sevgi hissi ilə ziyarət etdim. Oradan Ankaraya gəldim.

Xatirimdədir, sonra – 1992-ci ilin sonunda İqdır vilayət elan olunanda, orada il elan olunanda əziz dostum, qardaşım İqdıra gəlmişdi. Mən də oraya dəfət olunmuşdum. Bu hadisəni bir yerdə bayram etdik, sonra bərabər Qarsa gəldik. Mən gördüm ki, Türkiyənin cümhur başkanı Süleyman Dəmirələ nə qədər böyük hörmət-ehtiram və sevgi, məhəbbət var. İnsanlarla birlikdə görüşdük.

Qars haqqında xatirələrimi bu gün danışmaq mənim üçün çox əhəmiyyətlidir. Amma Qars bələdiyyəsi başkanı da Azərbaycanın son dövr tarixi haqqında bu qədər dəyərli sözləri deməsi, yəni tarixi bu qədər yaxından və düzgün bilməsi, düzgün qiymətləndirməsi məni heyran etdi. Biz Qars haqqında düşündüyümüz, fikirləşdiyimiz kimi, Qarsda da [263-264] Azərbaycan haqqında düşüncələr, Azərbaycan haqqında fikirləşirlər. Bu çox gözəl, çox önəmlidir, çox böyük sevinc hissi doğurur.

Həqiqətdir, 1993-cü ildə Azərbaycanda vətəndaş müha-ribəsi başlamışdı, qan tökülürdü, Azərbaycan parçalanırdı. Biz Azərbaycanı bu xətdən xilas etdik. Sonra Azərbaycanda iki dəfə dövlət çevrilişi etmək istədilər. Bunun da qarşısını aldığımız. Bu gün sən, - mənim əziz dostum, Qarsın bələdiyyə başkanı, - adını çəkdiyən Surət Hüseynov 1994-cü ildə yeni-dən Azərbaycanın cümhur başkanına qarşı zərbə vurmağa çalışanda biz bunun qarşısını aldığımız. Amma o qaçdı, getdi Moskvada gizləndi. Çünki o, 1993-cü ildə də, 1994-cü ildə də Moskvadan təlimatlar almışdı. Moskvada gizləndi, onlarla əməkdaşlıq edirdi. 1994-cü ildə qaçdı, ancaq bildirmək istəyirəm ki, 1996-cı ilin sonunda onu Moskvada yaxaladıq, Azərbaycana gətirdik, həbsxanaya saldıq və etdiyi cinayətlərə görə ədalət məhkəməsi qarşısında cavab verəcəkdir.

Eləcə də o vaxt – 1993-cü ildə Azərbaycanı parçalamağa çalışan Surət Hüseynovla birlikdə o vaxt Azərbaycanın mü-dafiə naziri olmuş Rəhim Qaziyev də Moskvaya qaçmışdı. O da onların himayəsi altında idi. Onu da orada yaxalayıb gətirdik. Rəhim Qaziyev artıq məhkum olunubdur, həbsxa-nadadır.

O vaxt Azərbaycanı parçalamaq istəyən, respublikamızın cənubunda, güneyində bir "Talış Cümhuriyyəti" yaratmaq istəyən Hübətov adında bir nəfər var idi. O, keçmişdə xalq cəbhəsinin üzvü olmuşdur. Hübətov da həbs edildi, sonra həbsxanadan qaçdı. Onu da Moskvada dəstəklədilər, gizlətdilər. Biz Hübətovu da arayıb tapdıq, o, öz cəzasını aldı, indi həbsxanada yatır.

Yəni biz müstəqilliyimizi, müstəqil dövlətimizi çətin şəraitdə qoruyuruq. Amma qoruyuruq, saxlayırıq və qoruyub saxlayacağıq. [264-265]

Çox məmnunam ki, siz Rusiyadan gəlmiş böyük bir generala mənim dediyim sözləri burada xatırlatdınız. Bu həqiqətdir, dəfələrlə təklif olunubdur ki, Rusiyanın ordusu gəlib Azərbaycanda yerləşsin. Mən buna imkan verməmişəm. Təklif olunubdur ki, Azərbaycanın Türkiyə ilə, İranla sərhədlərində gəlib Rusiyanın əsgərləri dursun. Mən buna imkan verməmişəm.

Ancaq bilirsiniz ki, Ermənistanın Türkiyə ilə, İranla sərhədlərində Rusiyanın əsgərləri durur. Ermənistanda Rusiyanın böyük ordu hissələri vardır. Gürcüstanın Türkiyə ilə sərhədlərində Rusiyanın əsgərləri durur və Gürcüstanda da Rusiyanın ordu hissələri vardır. Qafqazda yalnız Azərbaycanda heç bir xarici ölkənin ordusu yoxdur. Deməli, biz tam müstəqillik, bağımsızlıq.

Müstəqillik bir bəyanatla olmur. Müstəqillik əməli işlə olur. Əməli iş də ondan ibarətdir ki, biz özümüz öz ölkəmizin, öz torpağımızın, millətimizin, taleyimizin sahibiyik. Bax, belə olubdur, belə yaratmışıq, bundan sonra da belə olacaqdır. Əmin ola bilərsiniz ki, Qafqazda Azərbaycan bütün çətinliklərə baxmayaraq, öz müstəqilliyini qoruyub saxlayıb və qoruyub saxlayacaqdır. Bizim müstəqilliyimiz əbədidir, sarsılmazdır. Biz bu müstəqilliyi qoruyub saxlamaq üçün canımızı da, qanımızı da verməyə hazırıq.

Mənə türk sənayeçiləri və iş adamları birliyi də, başqa mükafatlar da verdilər. Bu mükafatların mənim üçün ən böyük əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, onların adları mənə doğmadır. Yəni bu mükafatları mənə sülh, barış uğrunda mübarizə, müstəqillik yolunda xidmətlər, insan haqlarının qorunması yolunda xidmətlər üçün vermişiniz. Mən sizə təşəkkür edirəm, çox sağ olun.

Sizi əmin edirəm ki, mən sizin bu etimadınızı doğrul-dacağam və Türkiyə-Azərbaycan dostluğunu günü-gündən möhkəmləndirmək, inkişaf etdirmək üçün əlimdən gələni [265-266] əsirgəməyəcəyəm. Türkiyə-Azərbaycan dostluğu bizim üçün müqəddəsdir, əbədidir, sarsılmazdır. Biz bu yoldan dönməyəcəyik. Biz bu yolla irəliyə gəlmişik və irəliyə gedəcəyik.

Mən sizin hamınıza cansağlığı, səadət arzu edirəm. Bütün türk xalqına, Türkiyə Cümhuriyyətinə sülh, əmin-amanlıq və rifah arzu edirəm. Çox sağ olun. [266]

TÜRKİYƏNİN İŞ ADAMLARI İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

*İstanbul,
"Ceylan interkontinental" oteli*

14 fevral 1998-ci il

Hörmətli prezident, əziz dostum, qardaşım, cənab Süleyman Dəmirəl!
Hörmətli dostlar, qardaşlar, bacılar!

Mən sizi ürəkdən salamlayıram. Sabahınız xeyir olsun! Mən bu gün ikinci gündür ki, Türkiyədəyəm, İstanbuldayam. Burada mənim birinci görüşüm əziz qardaşım Süleyman Dəmirəl ilə birlikdə sizinlədir. Mən sizin hamınıza həyatınızda səadət və bütün işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Türkiyə böyük iqtisadi potensiala malik bir ölkədir. Türkiyənin iqtisadiyyatı həm Türkiyənin içində, həm də dünyanın bir çox ölkələrində Türkiyə Cümhuriyyətinin inkişaf etməsinə xidmət edir və burada Türkiyənin iş adamlarının, sənayeçilərinin xidməti çox böyükdür. Mən sizə bu işlərinizdə daha da çox uğurlar diləyirəm.

Azərbaycan ilə Türkiyə arasında yaranmış dostluq, qardaşlıq əlaqələri günü-gündən inkişaf edir və əminəm ki, bizim gələcək dostluq, qardaşlıq yolumuz da işıqlıdır, aydındır, parlaqdır. Biz birlikdə çox xoşbəxtik.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra həyatının bütün sahələrində ciddi dəyişikliklər edir. Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurulur. Azərbaycan[267-268]can keçmiş iqtisadiyyatı pozaraq öz iqtisadiyyatını bazar iqtisadiyyatı prinsipləri üzərində qurur. Azərbaycanda sahibkarlığa, sərbəstliyə böyük yer verilibdir. Azərbaycanda iqtisadi islahatlar həyata keçirilir. Azərbaycanın xarici ticarəti tamamilə liberallaşdırılıbdır və ölkəmizə xaricdən investisiya, sərmayə gəlməsi üçün böyük imkanlar yaranıbdır. Bunun üçün çox dəyərli qanunlar qəbul olunubdur və bundan sonra da qəbul ediləcəkdir. Bu işləri görmək üçün bir, iki, üç il yetərli deyildir. Türkiyənin tarixinə nəzər salsaq, o, bugünkü gününə qədər 70 ildən artıq bir yol keçibdir. Əgər bu yolun birinci hissəsində o qədər də inkişaf olmayıbsa, son hissəsində inkişaf edibdir.

Biz dünən İstanbul hava meydanından helikopterlə buraya gələrkən əziz dostum Süleyman Dəmirəl mənə İstanbulun bəzi görkəmli binalarını göstərdi. O, mənə bir otel göstərdi. Dedi ki, 1955-ci ildə baş bakan Adnan Menderesin təşəbbüsü ilə tikilmişdir. O vaxta qədər İstanbulda belə bir otel yox idi. İndi isə İstanbulda 30-dan artıq beşulduzlu otel var. Amma ehtiyac daha da çoxdur.

Təsəvvür edin, Türkiyədə Osmanlı imperatorluğunun 600-700 illik tarixi var. Türk xalqının min illərlə tarixi var. Türkiyə Cümhuriyyətinin yetmiş ildən artıq tarixi var. Amma əgər İstanbulda – Türkiyənin ən böyük şəhərində ilk böyük otel 1955-ci ildə tikilibsə və ondan sonra tikilən otellərin yanında o otel kiçik bir şey, yəni liliput kimi görsənirsə, indi görün ki, nə qədər zaman lazımdır. 1955-ci ildən 1998-ci ilə qədər nə qədər vaxt keçibdir. Amma Azərbaycan cəmi altı ildir ki, müstəqillik içində yaşayır.

Əlbəttə, Azərbaycanın xoşbəxtliyi ondan ibarətdir ki, Azərbaycan Sovetlər Birliyinin içində, sovet imperiyasının içində olduğu zaman da Azərbaycanın iqtisadiyyatı çox inkişaf etmişdi. Azərbaycanın böyük sənayesi var. Azərbaycanın böyük iqtisadi potensialı var. Azərbaycanın təbii [268-269] sərvətləri var. Azərbaycanın çox dəyərli, istedadlı alimləri, mühəndisləri, mütəxəssisləri var. Ancaq bunlar hamısı keçmiş sovet iqtisadiyyatı sistemində yaşayıb və belə bir sistem qurublar. Biz indi bu sistemi dağıdırıq, yeni bir sistem qururuq. Bu dövrün özü çox ağır, çətin bir dövrdür. İnsanların beynində, psixologiyasında dəyişikliklər etmək lazımdır. Əgər insan, - hesab edin ki, bir ayaqqabı tikən, yaxud çarıq tikən 70 il bir istiqamətdə tikibsə, indi elə etmək lazımdır ki, əks istiqamətdə tiksən. Amma 70 il bu adamın əli belə öyrənibdir, bunu əks tərəfə öyrətmək asan deyildir. Amma biz bunu çox sürətlə edirik. Nə üçün sürətlə edə bilirik? Çünki, birincisi, bizim buna istəyimiz var. Biz inanmışıq ki, bazar iqtisadiyyatını, yeni iqtisadi sistemi, yəni inkişaf etmiş dövlətlərin iqtisadiyyatında olan təcrübəni tətbiq etmək lazımdır, Türkiyənin təcrübəsini tətbiq etmək lazımdır. İkincisi, biz bu müddətdə insanları inandıra bilməmişik ki, keçmişdə nə qədər nailiyyətlər əldə etmiş olsaq da, bizim böyük imkanlarımız xalqın rifahına yönəldilməyibdir. İndi isə biz bazar iqtisadiyyatını, sərbəst iqtisadiyyatı tətbiq edəndən sonra onun nəticələrini görürük.

Məsələn, təsəvvür edin, Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulanda respublikamızın bütün torpaqları dövlətin əlinə keçibdir, kolxozlar, sovxozlar yaradılıbdır. İnsan torpaqdan ayrılıbdır, torpaq mülkiyyəti onun əlindən alınmışdır. Biz torpaq islahatı, torpaqların şəxsi mülkiyyətə verilməsi barədə qanun qəbul etdik. Torpağın şəxsi mülkiyyətə verilməsi, ona satılmaq hüququ verilməsi, başqa bir insana vermək hüququ haqqında qanunlarımız var. Təsəvvür edin, Sovetlər Birliyində olmuş digər ölkələrdə, o cümlədən Rusiyada hələ indiyə qədər belə bir qanun qəbul edilməyibdir. Bəzi islahatçılar bunu qəbul etmək istəyiblər, amma mühafizəkarlar, yəni kommunistlər bunun əleyhinə çıxırlar. Bunu edə bilmirlər. Amma biz bunu etdik, bizim cəmiyyətimiz bunu qəbul etdi. [269-270] Artıq biz torpaqları insanların, kənddə

yaşayanların şəxsi mülkiyyətinə verdik. Qısa bir zamanda bunun nəticəsini gördük. Mal-qara insanların şəxsi mülkiyyətində deyildi, kolxozda, sovxozda idi. Mal-qaranı, heyvanları onlara verdik və iki ilin içərisində heyvanların sayı da, məhsulu da, çəkisi də artdı. İndi bizdə ət, süd problemi və başqa problemlər yoxdur. Yəni bu islahatları cəsarətlə həyata keçirərək onun nəticəsini əldə edirik. Gərək hər bir insan bunun nəticəsini görsün ki, buna inansın. Biz onları inandıraraq bu yol ilə gedirik.

Başqa sahələrdə də özəlləşdirmə prosesi gedir. Biz kiçik və orta müəssisələri, ticarət, məişət xidməti və başqa xidmətlərin hamısını özəlləşdirmişik. İndi böyük müəssisələri özəlləşdiririk. Özəlləşdirmə prosesi gedir və gedəcəkdir. İki-üç il də lazımdır ki, biz özəlləşdirməni aparacaq.

Təsəvvür edin, Türkiyə Cümhuriyyətində özəlləşdirmə hələ indiyə qədər də davam etdirilir. Bəziləri belə hesab edirlər ki, bu islahatlar nə üçün tez həyata keçmir. Bu elə bir şey deyil ki, gedib bazardan ət-süd alasan, yaxud da gətirəsən, yaxud da gətirdin, qoydun, bişirdin, yedin – qurtardı. Bunların hamısı üçün vaxt lazımdır. Biz bu vaxtdan səmərəli istifadə edirik və edəcəyik. Ona görə də Türkiyənin modeli bizim üçün örnəkdir. Türkiyə bizim üçün çox əzizdir, hörmətlidir. Biz bundan istifadə edirik və Türkiyənin iş adamlarının Azər-baycana gəlməsi, Azərbaycanda cəsarətlə iş görməsi bizim bu işlərimizi daha da sürətləndirəcək və gücləndirəcəkdir.

Artıq Azərbaycana xarici sərmayə gəlir. Xarici sərmayə birinci növbədə bizim neft-qaz sənayemizə gəlir. Məsələn, keçən il, 1997-ci ildə Azərbaycana bir milyard üç yüz milyon dollar xarici sərmayə gəlibdir. Bunun bir milyard dolları neft sənayesinə qoyulubdur. Bilirsiniz ki, biz müqavilələr imzalamışıq. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda və Azərbaycan ərazisinin başqa yerlərində böyük neft yataqları xarici dövlətlərin, xarici şirkətlərin müştərək işi nəticəsində gələcəkdə [270-271] böyük imkanlar açacaqdır. Biz bu sahədə Türkiyə ilə əməkdaşlıq edirik. "Türk Petrolları" şirkəti Azərbaycanda üç müqavilədə iştirak edir. Onun birinci müqavilədə 6,75 faiz payı vardısı, indi 16 faizdən artıqdır. Əziz dostum Süleyman Dəmirəl də mənə müraciət etmişdi. Mən çalışıram yeni müqavilələrdə "Türk Petrolları" şirkətinə yenə də geniş bir yer verək.

Amma Türkiyə ilə bizim neft-qaz sahəsində işimiz təkcə Türkiyə şirkətinin gəlib Azərbaycanda pay alması deyildir. Ən əsas məsələ bütün Xəzər dənizində – Xəzərin təkcə Azərbaycan sektorunda yox, Qazaxıstan, Türkmənistan sektorlarında, Orta Asiyada da çıxarılan, hasil edilən neftin dünya bazarlarına ixrac olunması, Türkiyəyə çatdırılmasıdır. Siz bilirsiniz ki, bunun üçün bir çox yollar vardır. Neçə ildir ki, biz boru kəmərinin haradan getməsinə araşdırırıq. Bu, təkcə bizim işimiz deyildir, bütün dünya bu işə qarışıbdır. Avropa Birliyi, Dünya Bankı, Avropa Bankı, ABŞ bu işə qarışıbdır. Burada böyük maraqlar vardır. Qonşu ölkələrin də maraqları vardır. Amma bu maraqların hamısı ilə bərabər, əsas istiqamətimiz, əsas yolumuz – mən bunu demişəm və bu gün də deyirəm, - Xəzər dənizindən çıxan neft, Azərbaycan nefti və bütün neftlər, o cümlədən qaz Azərbaycan üzərindən Türkiyəyə gəlməlidir. Bakı-Ceyhan boru xəttini çəkib axıra çatdırmalıyıq. İlk müqavilə imzalananda Bakı-Ceyhan boru xəttinin təxminən 40 milyon ton neft tutumu nəzərdə tutulmuşdusa, indi isə artıq Qazaxıstanda, Xəzər dənizinin başqa sektorlarında gözlənilən nefti nəzərə alaraq, - mən buraya gələndə dedilər 50 milyon ton, amma dünən buradakı danışıqlardan bir daha duyduğum ki, belə bir layihə də var ki, 70 milyon ton - neftin boru vasitəsilə ixrac edilməsi təmin olunsun.

Əsas məsələ budur. Amma bu, tamam deyildir. Məsələn, Türkiyəyə qaz lazımdır. Türkmənistanın qazı çoxdur və [271-272] Xəzər dənizindən də çox qaz çıxacaqdır. Amma bu qazı Türkmənistan bir yerə göndərə bilmir. Türkiyə istəyirdi qazı İrandan alsın. Bu, mümkün olmadı. Əziz dostum Süleyman Dəmirələ də öz fikirlərini demişəm, Baş nazir Məsud Yılmazla da bu barədə danışmışıq, dünən də danışdıq. Mən hesab edirəm ki, qaz kəmərinə də Xəzər dənizindən Türkiyəyə gətirmək lazımdır. Bu həm Türkiyə üçün, həm də Türkiyədən sonra Avropa üçün, digər ölkələr üçün lazımdır.

Bunlar real fikirlərdir. Bunlar bir neçə ildən sonra artıq reallığa çevriləcəkdir. Bunlar bizim birgə işlərimizdir. Bu sahədə çox işlər görülür.

Hörmətli prezident Süleyman Dəmirəl Transqafqaz magistralı haqqında dedi. Bilirsiniz, 1997-ci ilin may ayında biz Sərəxsədə bu Transqafqaz magistralı barədə müqavilə imzaladıq. Üstündən bir ilə yaxın vaxt keçibdir. Bu müddət içərisində oradan yüklərin daşınması – Mərkəzi Asiyadan Avropaya Azərbaycan üzərindən, Gürcüstan üzərindən, Türkiyə, Qara dəniz üzərindən dörd dəfə artıbdır. Əgər ilk dəfə bu müqaviləni dörd dövlət imzaladısa, indi buna bütün Mərkəzi Asiya ölkələri, Avropa ölkələri – Ukrayna, Rumıniya, Bolqarıstan, Almaniya, Moldova – hamısı qatılıblar. Bunların da yolunun hamısı Türkiyədən gəlib keçir, Qara dənizdən gəlib keçir. Bu, çox böyük gələcəyi olan bir layihədir. Burada da biz yenə iş birliyindəyik. Bunlar böyük, yəni global, dünya miqyasında olan layihələrdir. Amma Türkiyənin iş adamlarının Azərbaycanda sənaye sahəsində, telekommunikasiya, inşaat, ticarət, kənd təsərrüfatı və s. sahələrdə görə biləcəyi çox işlər vardır.

Məsələn, indi özəlləşdirmə gedir. Bu özəlləşdirmə prosesində Türkiyənin iş adamları iştirak edə bilirlər. Onların bəziləri iştirak edirlər, bəziləri gəlib yer alıblar. Mən yenə də dəvət edirəm ki, siz gələsiniz. Türkiyənin iş adamları bəzən bizim qanunlar çərçivəsində imkan yaranmadığından şikayət [272-273] edirlər. Bu şikayətlər ola bilər. Ancaq bilirsiniz, hesab edin ki, biz böyük bir cıdır içərisindəyik. Biz bu cıdırı, yolu aç-açə gedirik. Əlbəttə, bu cıdırı açanda qarşısına daş da, kəsək də, qaya da çıxacaq, - bunlar

olacaqdır. Bunlardan qorxmaq lazım deyil. Əsas odur ki, biz irəliyə gedirik və gedəcəyik. Bizim əsas tərəfdaşımız Türkiyədir, Türkiyənin iş adamlarıdır. Mən Türkiyənin iş adamlarını Azərbaycana dəvət edirəm.

Məsələn, "Koç" qrupu gəlib Bakıda "Ramstor" kimi böyük mağaza tikibdir. İndi bu, Azərbaycanın ən görkəmli mağazasıdır. Bakıda iki milyondan artıq insan yaşayır. Hamı ora gedir. Onun yanında hansısa bir türk şirkəti yeni bir fransız mağazası tikdi. Mənə dedilər ki, belə bir mağaza Türkiyədə təkəcə İstanbulda var, ikincisi də Bakıda açıldı. Çox gözəl. Mən bunun açılışında da iştirak etdim. İndi insanlar bundan istifadə edirlər. Başqa şeylər də tikirlər. Bayraqdar gəlib şəhərin ən gözəl yerində dörd bina tikibdir. O yeri mən 30 il idi qoruyub saxlayırdım. Həmin yeri ona verdim. Süleyman bəylə biz onun təməl daşını qoymuşduq. İndi binalar hazırdır. Bəzən görürəm işıqlar yanır, insanlar da yaşayır. Amma Bayraqdara dedim ki, sən bunu mənsiz etmişən. Evi tikmək istəyəndə gəlib məndən icazə aldın, amma istifadəyə verəndə məndən icazə almamışan. Bunların hamısı olur və olacaqdır.

Əziz dostlar, əziz qardaşlar. Azərbaycanda insanlar yeni, bazar iqtisadiyyatına qatılırlar. Burada cürbəcür qanun pozuntuları ola bilər. Bəzi insanlar bunu anlamadan vəzifəsin-dən sui-istifadə edə bilərlər. Korrupsiya, rüşvət və s. olur və var. Bunlardan Türkiyə də xilas olmayıb, Azərbaycan da xilas olmayıb. Bunların qarşısını birlikdə almaq lazımdır. Ona görə də Azərbaycana gələn iş adamları gərək sağlam əlaqələr qursunlar, heç kəs çirkli iş görməsin, Azərbaycandakılar da görməsinlər. [273-274]

Bizim yeni həyatımızda insanlar dollar görmədiyi halda, indi bizdə dollar var, başqa bir şey görmədiyi halda, başqa bir şey var. Bilirsiniz, belə şeylər insanları yolundan çıxarır. Bunların birincidən qarşısını almaq lazımdır. Mən həmişə demişəm, - insan halal qazanc əldə etməlidir. Haram qazanc heç vaxt xeyir verə bilməz. Hər şeydə halallıq olmalıdır.

Əziz qardaşlar, bilin, mən Azərbaycanda ömrüm boyu təmizlik, düzlük, dürüstlük, halallıq tərəfdarı olmuşam. Bu gün də Azərbaycanı bu yol ilə aparmaq istəyirəm. Bu, çətin bir yoldur. İnsanlarda pis işlərə meyl daha çoxdur, nəinki təmiz, yaxşı işlərə. Bu da təbiidir. İnsanın təbiəti belədir. Mən insanın təbiətini bilirəm. Əziz dostum Süleyman bəy də, mən də həyatımızda çox şeylər görmüşük. İnsan təbiətini də bilirik. Ancaq bizim borcumuz budur ki, bu pis şeylərə, haram şeylərə yol verməyə, hər işi halallıqla edək.

Məsələn, indi burada, Türkiyədə belə susurluq yaranıb. Bakıya "İmperial" şirkəti gəlibdir. "Avropa" oteli tikilib. Onu orada başqaları tikiblər. Onlara kirayəyə, icarəyə veriblər. Amma qanun pozuntuları olubdur. Bunlar bunu doğru araşdırmaq əvəzinə yanlış bilgiler veriblər. Mən demişəm ki, belə şey olmaz. Qardaşlıqda, dostluqda, bizim ölkələrimiz arasında olan əlaqələrdə belə şey olmaz. Azərbaycanda bunu araşdırdıq. Mən bir komissiya yaratdım. Komissiyanın gördüyü işlər iki gün bundan öncə hər yerdə, Türkiyədə də yayıldı. Görün bizim xarici işlər naziri Həsən Həsənov nə edib, - çox təcrübəli bir insan çox pis işlərə qatılmışdır. Onun özünün günahından. Mən də onu cəzalandırdım. Qoy işdən getsin. İşləməyəcək. Yəni xarici işlər naziri kimi bir insan, mənim 25 ildir tanıdığım bir insan əgər pis işə gedib, haram işə gedib, o, çalışa bilməz, işləyə bilməz. Bu şeyləri aydınlaşdırmaq lazım idi. Aydınlaşdırdıq və bunu etdik. Bundan sonra da edəcəyik. Yəni mənim üçün deyil, - iş adamlarına deyirəm, - Azərbaycanda sağlam iş görən adam mənim [274-275] gözümün üstündədir. Amma gəlib Azərbaycanda haram iş görən adam bu gün də olmasa, yaxud sabah da olmasa, bir neçə vaxtdan sonra aşkara çıxacaqdır. Mən hesab edirəm ki, bizim içimizdə problemlər çoxdur, bu problemləri özümüz həll edirik. Amma bizə kənardan problem gətirmək lazım deyil. Mən sizdən bunu rica edirəm.

Azərbaycanda iş görmək üçün əsas şərtlərdən biri Azərbaycanın içində olan sabitlikdir. Əziz dostum Süleyman Dəmirəl bunu çox gözəl söylədi. Azərbaycan altı il içərisində nə qədər sınaqlardan, ağır yollardan keçdi. Biz iki dəfə dövlət çevrilişinin qarşısını aldığımız, silahlı dəstələrin qarşısını aldığımız. İndi dövlətimiz yaşayır, ana yasamız – Konstitusiyamız, parlamentimiz, qanunlarımız var. Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət sərbəstdir, sakitdir, sabitlik yaranıb. Bütün qanunlar var, bu gün olmayan qanunlar da sabah olacaqdır və birlikdə iş aparacağıq.

Ona görə də mən sizi bir daha Azərbaycana dəvət edirəm. Çəkinməyin, Azərbaycandan uzaqlaşmayın, Azərbaycana yaxınlaşın. Mən o qədər istəyirəm ki, Azərbaycana türk şirkətləri qoy çox gəlsin, bir-biri ilə sağlam rəqabət aparsınlar. Kim daha da yaxşı iş görə bilər – o, iş görmək hüququ alsın. Mən bunların hamısını dəstəkləyəcəyəm.

Biz Türkiyədə görülən işlərə daim heyranlıqla, sevgi ilə, məhəbbətlə baxırıq. Türkiyə bizim üçün dost, qardaş ölkədir. Türkiyənin hər bir vətəndaşı bizim üçün əziz insandır. Biz bundan sonra Türkiyəyə daha da yüksəliş arzu edirik, Türkiyə xalqına daha da rifah arzu edirik. Türkiyənin parlaq gələcəyinə inanırıq. Mən Azərbaycanın Türkiyə ilə dostluğu-nun, qardaşlığının parlaq gələcəyinə əminəm. Sizin hamınıza cansağlığı arzu edirəm, bütün işlərinizdə uğurlar arzu edirəm. Sağ olun. [275]

TÜRKİYƏYƏ İŞGÜZAR SƏFƏRİN YEKUNLARI BARƏDƏ TÜRKİYƏ VƏ AZƏRBAYCAN PREZİDENTLƏRİNİN BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANATLARI

*İstanbul,
“Ceylan interkontinental” oteli*

14 fevral 1998-ci il

Türkiyə prezidenti Süleyman Dəmirəlin bəyanatı

Dəyərli mətbuat nümayəndələri!

Dost və qardaş Azərbaycanın prezidenti, əziz qardaşım Heydər Əliyevi öz vətənidən fərqlənməyən Türkiyədə yenidən qəbul etməkdən böyük xoşbəxtlik hissləri keçiririk.

İki qardaş ölkə arasındakı dostluq və həmrəyliyi daha da gücləndirən bu cür yüksək səviyyəli səfərlərin qısa fasilələrlə təkrarlanmasının bölgəmizdə sülh, sabitlik və rifah baxımından taleyüklü əhəmiyyət daşdığını xüsusilə vurğulamaq istəyirəm.

Türkiyə və Azərbaycan dirçəliş addımlarını demokratiya və sərbəst bazar iqtisadiyyatı daxilində davam etdirmək, xalqlarımızın ortaq rifahı üçün birlikdə çalışmaq əzmindədirlər. Türkiyə və Azərbaycanın ürəkdən bağlı olduqları demokratik sistem, quruculuğu təşviq edən, hüquqdan kənara çıxmağın qarşısını alacaq ictimai və siyasi nəzarət yollarını mümkün edən yeganə rejimdir.

Dəyərli qardaşım Heydər Əliyevin də dönə-dönə vurğu-ladığı kimi, demokratiyanın yaratdığı şəffaflıq səhv yola gedənlərin və hüquqdan kənara çıxanların qarşısında ən mü[276-277]hüm maneədir. Yalnız bunun sayəsində, yəni nəzarət mexanizmləri və hüquqi dövlət qurumlarının işləməsi sayəsində dirçəlişin davam etməsini təmin etmək olar.

Türkiyədə son dövrdə təmiz cəmiyyət arzuları çərçivəsində mühüm addımlar atılmışdır. Bu mənada ortaya atılan bəzi ittiham və iddialarla səhvlərin düzəldilməsi və həqiqətlərin üzə çıxarılması üçün də beynəlxalq əməkdaşlığa ehtiyac var. Azərbaycan bu istiqamətdə bizə də faydalı olan bir təhqiqat hesabatı dərc etdirmişdir. Beləcə, iki qardaş ölkə demokratik, şəffaf bir cəmiyyət olmaq kimi müştərək məqsəddə birləşdik-lərini göstərmişlər. Hörmətli qardaşım Heydər Əliyevin bu istiqamətdəki söyləri və müdrikliyi təqdirəlayiqdir.

Dəyərli qardaşım Heydər Əliyev ilə birlikdə bölgəmizdəki son hadisələri müzakirə etdik. Qafqazın dirçəliş söylərinin müvəffəqiyyətli olması üçün sülhün və sabitliyin mütləq qo-runmasının zəruriliyi fikri ilə hərəkət edərək, təhlükəsizlik əsas götürülməklə, hər sahədə əməkdaşlığımızı dərinləşdir-məkdə qətiyyətimizi qarşılıqlı surətdə təsdiq etdik.

Bununla bağlı bir məqamı xüsusilə vurğulamağı faydalı sayıram. Gürcüstan istər Türkiyə, istərsə də Azərbaycan üçün misilsiz strateji tərəfdaşdır. Bu ölkənin sülh, sabitlik və rifahı-na çox böyük əhəmiyyət veririk. Gürcüstana və dəyərli prezident, ortaq dostumuz hörmətli Eduard Şevardnadzeyə dəstəyimizi və Gürcüstan xalqı ilə həmrəyliyimizi davam etdirməkdə qətiyyətliyik.

Yuxarı Qarabağ probleminin ATƏT-in Lissabon zirvə toplantısında qəbul edilmiş bəyanat və ATƏT-in xarici işlər nazirlərinin Kopenhagen görüşündə Minsk qrupunun həm-sədrləri tərəfindən təqdim olunmuş hesabat çərçivəsində ni-zamlanması təməl mövqeyimizdir.

Yuxarı Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması istiqamətindəki söylərimizə yeni bir ölçü vermək məqsədi ilə səfir Əli Hikmət Alpi xüsusi nümayəndəm təyin etmişəm.

Bu münasibətlə Ermənistan rəhbərliyinə də müraciət etmək istəyirəm. Qafqazın sülhə, sabitliyə və dirçəlişə ehtiyacı var. Bu, “Yurdda sülh, dünyada sülh” prinsipinin tələbi kimi, Türkiyə üçün əsas zərurətdir.

Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün qorunması prinsipindən başqa bir nizamlama yolunun qəbul edilməsi mümkün deyildir. İşğala son qoyulmasının zəruriliyindən əlavə, Ermənistan rəhbərliyi öz ölkəsində başlayan seçki kampaniyasında və seçkilərdən sonra gələcək üçün doğru üstün istiqamətlər seç-məli, məsələni gərginləşdirəcək hər cür addımdan çəkinməlidir. Sülhün bəhrələri ilə bölüşmək əsas məqsədimizdir. Bu mövqeyimizdə heç bir ölkəni də kənarda qoymuruq.

Orta Asiya və Qafqazın təbii sərvətlərinin dünya bazarla-rına çatdırılması baxımından Bakı–Ceyhan neft və qaz xətlərinin böyük strateji əhəmiyyət daşdığını birlikdə təsdiq-ləyirik.

Eyni zamanda qarşıdakı dövrdə bölgəmizdə gediş-gəlişin və mal dövriyyəsinin getdikcə artacağı baxımından Transqafqaz nəqliyyat dəhlizinin tezliklə həyata keçirilməsi Azərbaycan ilə ortaq arzumuz və hədəfimizdir.

Əziz qardaşım hörmətli Heydər Əliyev ilə bölgədəki digər məsələləri, bu çərçivədə İraqdakı vəziyyəti də müzakirə etdik. Bu böhranın Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Təhlükəsizlik Şurasının qərarlarını İraqın tam tətbiq etməsi və məsələnin diplomatik yollarla həll olunması barədə ortaq arzumuz olduğunu təsbit etdik.

Nəticə etibarilə, hörmətli qardaşım Heydər Əliyevin Türkiyəyə ziyarəti hər baxımdan son dərəcə uğurlu və səmərəli olmuşdur. Bu ziyarət zamanı Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı dostluq və qardaşlıq tellərinin sarsılmaz, daimi və əbədi olması həqiqəti bir daha nümayiş etdirilmişdir. Hörmətli Əliyevin dəvəti ilə mən də ən yaxın vaxtda Azərbaycana ziyarət edəcəyəm. [278-279]

İki ölkə arasındakı dostluğu, öz sözlərimlə dediyim kimi, hörmətli Əliyevin bir az əvvəl söylədiyi kəlmələrlə də təkrarla-yacağam: Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı dostluq müqəddəsdir, əbədidir və sarsılmazdır. Təşəkkür edirəm.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin bəyanatı

Hörmətli mətbuat nümayəndələri!

Hörmətli dostlar!

Mənim dostum və əziz qardaşım, prezident Süleyman Dəmirəlin indi sizə bəyan etdiyi sözlərin hamısını təsdiq edirəm. Onun dediyi sözlər bizim eyni fikirlərimizdir. Bildirmək istəyirəm ki, bu fikirlər dünən də, bu gün də bizim ikimizin aramızda olmuş baş-baş danışığımız nəticəsində meydana çıxmışdır. Bu danışığın ən əsas mənası ondan ibarətdir ki, bizim fikir ayrılığımız yoxdur.

Türkiyə-Azərbaycan dostluğuna aid fikirlər eynidir. Mən bu barədə öz fikrimi artıq bildirdim. Əziz dostum Süleyman Dəmirəlin fikri də bəyan edildi.

Azərbaycanın problemləri, xüsusən Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll olunması ilə bağlı biz daim əlaqədəyik, yəni bir-birimizlə daim məsləhətləşirik, ayrı-ayrı ölkələrdə, müxtəlif beynəlxalq təşkilatların toplantılarında görüşlərimiz olur. Biz bütün bu proseslərdə eyni fikirdəyik. Fikir də ondan ibarətdir ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll edilməsi yalnız və yalnız sülh yolu ilə ola bilər. Biz başqa bir mümkün yol görmürük.

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsində 1994-cü ilin may ayında atəşin kəsilməsi haqqında saziş imzalanmışdır. O vaxtdan 3 ildən artıqdır – iki-üç aydan sonra 4 il tamam olacaqdır – atəşkəs rejimindəyik. Bizim ən böyük nailiyyətimiz həmin atəşkəs rejimini qoruyub saxlamaqdır. Mən bu [279-280] barədə həm Azərbaycan tərəfinin, həm də Ermənistan tərəfinin söylərini qeyd edirəm. Çünki həm Ermənistanın, həm də Azərbaycanın söyləri, bu mövqedə durması nəticəsində biz atəşkəs rejimini qoruyub saxlamışıq.

Mən bu gün bir daha bəyan edirəm ki, böyük sülh müqaviləsi imzalanana qədər, yəni münaqişənin tamamilə sülh yolu ilə həll olunması barəsində anlaşma, müqavilə əldə olunana qədər Azərbaycan tərəfi atəşkəs rejimini qoruyub saxlayacaq və atəşkəs rejiminin pozulmasına öz tərəfindən qətiyyətli yol verməyəcəyik. Biz buna indiyə qədər sadıq olmuşuq, bundan sonra da sadıq olacağıq.

Ümidvaram ki, Ermənistanın daxilində gedən proseslər, yəni hakimiyyət dəyişikliyi qanun çərçivəsində nəticələ-nəcəkdir və Ermənistan xalqı öz prezidentini seçəcəkdir. Güman edirəm ki, bu məsələlər həll olunandan sonra bizim danışığımız daha da sürətlə davam edəcəkdir. Ancaq danışığın əsasını təşkil edən 1996-cı ildə ATƏT-in Lis-sabon zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplərdir. Yəni Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə statusu verilməsi və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin – həm erməni, həm də Azərbaycan millətinə mənsub olan əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsidir.

Minsk qrupunun həmsədrləri bu prinsiplər əsasında keçən ilin sentyabr ayında təklif vermişlər. Bu təklifdə münaqişənin iki mərhələdə həll olunması nəzərdə tutulubdur. Birinci mərhələdə, Dağlıq Qarabağın ətrafında Azərbaycanın işğal olunmuş 6 inzibati rayonu Ermənistan işğalçı dəstələrindən azad edilməli, oradan zor gücünə çıxarılmış, köçkün vəziyyətində yaşayan vətəndaşlarımız öz yerlərinə-yurdlarına qayıtmalı və Ermənistanla Azərbaycan arasında olan kommunikasiya xətləri bərpa olunmalıdır. İkinci mərhələdə [280-281] azərbaycanlılar yaşayan daha iki inzibati rayonun – Laçın və Şuşa rayonlarının işğalçı ordulardan azad olunması və bununla bərabər, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində özünüidarəetmə statusu verilməsi nəzərdə tutulur.

Biz bu təklifi qəbul etmişik. Baxmayaraq ki, bu təklif bizi tam qane etmir. Yəni bizim də bu təklifə qarşı etirazlarımız vardır. Ancaq biz kompromis mövqə tutaraq bu təklifi qəbul etmişik. Ermənistan tərəfindən keçmiş prezident Levon Ter-Petrosyan bu təklifi qəbul etmişdir. Ancaq sonra Dağlıq Qarabağda olanlar və Ermənistan hökumətində bəzi şəxslər bu təkliflə razılaşmadılar. İndi biz bu münaqişənin gələcəkdə də bu təklif əsasında həll olunmasını istəyirik. Hesab edirik ki, bu təklifdən geri çəkilmək olmaz.

Beləliklə, indi biz Ermənistanla Azərbaycan arasında olan bu atəşkəs rejimini qoruyub saxlamaq və danışığı davam etdirmək məqsədi daşıyıyıq. Bildiyimə görə, iki-üç gündən sonra Parisdə ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrələrinin – Rusiyanın, ABŞ-ın və Fransanın təmsilçiləri görüşəcək və indiki durumu təhlil edəcəklər. Onların bu görüşündən sonra bizim bu barədə məlumatlarımız olacaqdır.

Qafqazda sabitliyi, sülhü, barışıqı qorumaq üçün çox iş görmək lazımdır. Qonşu Gürcüstan bizim üçün dost ölkədir. Gürcüstanın həyatında baş verən hər bir hadisəyə biz çox diqqətlə, qayğı ilə yanaşırıq. Gürcüstanın prezidenti hörmətli cənab Şevardnadzeyə son günlər sui-qəsd, terror cəhdi olduğu bir zaman biz çox üzüldük, sarsıldıq. Mən dərhal – həmin hadisə baş verəndən 40 dəqiqə sonra Eduard Şevardnadzeyə telefonla zəng etdim, ona öz həmrəyliyi, dəstəyi bildirdim. Sabahı gün isə Azərbaycanda Təhlükəsizlik Şurasının toplantısını keçirdim, məsələni müzakirə etdim. Biz terrorçuların axtarılıb tapılması, yaxalanması üçün Gürcüstana hər cür yardım göstərilməsini təklif etdik və bəyan etdik. Ümid [281-282] edirəm ki, Gürcüstanda hakimiyyət, prezident bu ölkənin dövlətçiliyini qoruyub saxlaya biləcəkdir, Gürcüstanın həm Türkiyə ilə, həm də Azərbaycanla olan dostluq əlaqələri bundan sonra da davam edəcəkdir.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əlaqələr çox genişdir. Bu gün səhər iş adamları ilə görüşdə biz bu əlaqələrdən danışdıq. Ancaq bir məsələ Türkiyə ictimai rəyini, Türkiyə cəmiyyətini həmişə maraqlandırır. Bu da Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqlardan hasil edilən neftin ixrac olunması yollarıdır. Mən bu barədə bir neçə dəfə bəyanatlar vermişəm. Keçən ilin may ayında burada rəsmi səfərdə olarkən öz fikrimi dəfələrlə bildirmişəm. Bundan sonra da öz fikirlərimi bildirmişəm. Bu gün bir daha bildirmək istəyirəm ki, burada variantlar çoxdur. Dünyanın bir çox ölkələri, Avropa Birliyi, Dünya Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı və dünyanın başqa maliyyə, iqtisadi mərkəzləri Xəzər dənizindən gələcəkdə çıxarılacaq neftin və qazın dünya bazarlarına nəql edilməsi yollarını arayırlar.

Şübhəsiz ki, bu araşdırmalar getməlidir. Çünki cürbəcür yollar, variantlar ola bilər. Hesab edirəm ki, Xəzər dənizində və Mərkəzi Asiyada, Azərbaycanda olan neft və qaz yataqları o qədər zəngindir ki, bu yanacağı ixrac etmək üçün bəlkə də bir boru xətti yox, bir neçə boru xətti olmalıdır. Ancaq biz planımızda, 1994-cü ilin sentyabrında ilk imzaladığımız "Əsrin müqaviləsi"ndə yazmışıq ki, böyük boru xətti Bakıdan, Türkiyə ərazisindən keçərək Ceyhana getməlidir. Biz bu fikri ondan sonra da dəfələrlə təsdiq etmişik, bu gün də təsdiq edirəm.

Mən buraya gəlməmişdən bir neçə gün əvvəl bu konsorsiumun – bu konsorsiumda 11 şirkət birləşibdir – rəhbərlərini dəvət etdim, onlardan raport tələb etdim. Mənə bildirdilər ki, onlar raportu bir neçə ay içərisində tamamlayıb verəcəklər. Çünki biz belə hesab edirik ki, bu ilin sonunadək, yəni payıza, [282-283] yayın sonuna qədər gərək bu layihə hazırlansın, təsdiq olunsun və inşaat işlərinə başlansın.

Bu gün bir daha bəyan edirəm ki, Azərbaycanın, Xəzər dənizindəki yataqlardan çıxarılan neftin ixrac olunması üçün çəkiləcək böyük boru xətti Bakı–Ceyhan xəttidir. Bu xəttin həyata keçirilməsi üçün Azərbaycan hökuməti indiyədək çox işlər görüb və bundan sonra da görəcəkdir. Buna tam arxayın ola bilərsiniz.

Transqafqaz magistralı çox böyük gələcəyi olan magist-raldır. Bu iş biz bir il bundan əvvəl başlamışıq. Ancaq bir il içərisində nə qədər dəyişikliklər olubdur. Avropanın, Asiyanın nə qədər ölkələri bu Transqafqaz magistralına bağlanıblar. Burada yüklər həm Asiyadan Avropaya, Avropadan Asiyaya daşır, həm də bu magistral üzərində, dediyim kimi, neftin və qazın ixracı üçün bir neçə boru xətti tikiləcəkdir.

Türkiyə bütün bu layihələrdə, işlərdə ən mərkəz yerdədir və daim mərkəz yerdə də olacaqdır. Biz bütün bu məsələlərdə Türkiyə ilə əməkdaşlıq edirik və bundan sonra da əməkdaşlıq edəcəyik. Hesab edirəm ki, bu işlər gələcəkdə "İpək yolu"nun bərpa olunmasını təmin edəcəkdir.

Bilməlisiniz ki, artıq "İpək yolu"na həm Avropada, həm də Şərqdə böyük maraq vardır. Məsələn, Yaponiyanın Baş naziri hələ 5-6 ay bundan öncə böyük bir məruzə edibdir və "İpək yolu"nun bərpa olunması üçün öz tərəflərindən lazımı tədbirlər görülməsinin nəzərdə tutulduğunu bildiribdir. Eləcə də Çin və Asiyanın başqa ölkələri "İpək yolu"nun bərpasına böyük maraq göstəriblər. Biz "İpək yolu"nu bərpa edirik. Türkiyə və Azərbaycan bu işlərin mərkəzində ən görkəmli yer tuturlar. Bu da Türkiyə-Azərbaycan və Asiya-Avropa iqtisadi əməkdaşlığının və ümumiyyətlə, əməkdaşlığın çox parlaq gələcəyi olduğunu göstərir.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı dostluq əlaqələri haqqında mən dünən də, bu gün də danışmışam. Amma bu [283-284] elə bir mövzudur ki, bu barədə saatlarla danışsaq da fikir tükənməyəcəkdir. Ancaq bu gün bunu bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, bizim bu dostluğumuza maneçilik etmək, dostluğumuzu pozmaq, ona ləkə salmaq istəyənlər də vardır. Belələri həm Azərbaycanın, həm Türkiyənin daxilində, həm də xaricində vardır. Bizim bu dostluğumuza qısqanclıq edən ölkələr, qruplar, dəstələr, siyasi qüvvələr az deyildir. Onlar qısqanclıq da, bəzən isə düşmənçilik də edirlər. Ona görə də biz çox sayıq olmalıyıq, qısqanclıq, düşmənçilik edənlərə heç bir imkan verməməliyik ki, hansısa bir xırda şeydən istifadə etsinlər.

Biz öz tərəfimizdən bunu edirik və edəcəyik. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Türkiyə də bunu edir və edəcəkdir. Əziz dostum, qardaşım prezident Süleyman Dəmirəllə, Baş nazir hörmətli Məsud Yılmazla dünən və bu gün apardığım danışqların nəticəsində mən tam əminəm ki, biz bu dostluğu qorumaq üçün gələcəkdə də əlimizdən gələni edəcəyik. Bu dostluğa, qardaşlığa ləkə salanların heç birinə imkan verməyəcəyik.

Bilirsiniz ki, Türkiyədə "Susurluq qalmaqalı" ilə əlaqədar son vaxtlar cürbəcür danışqlar meydana çıxıb. Təəssüflər olsun ki, bu qalmaqalla əlaqədar Azərbaycana aid heç bir əsas olmayan yazılar

verilibdir. Baş nazir Məsud Yılmazla biz dünən bu barədə çox ətraflı söhbət etdik. Bunlara aydınlıq gətirmək lazımdır və təkliflər verilməlidir. Biz öz tərəfimizdən bunu araşdırdıq. Artıq siz bilirsiniz, yəqin mətbuatdan məlumdur ki, biz Azərbaycanda "Avropa" otelinin tikilməsi ilə əlaqədar baş vermiş hadisələri və orada mövcud olmuş qanun pozğunluqlarını və qanuna zidd olan cürbəcür hərəkətləri aşkara çıxardıq. Burada xüsusi günahı olan Azərbaycanın xarici işlər naziri Həsən Həsənov günahlandırıldı və işdən kənar olundu. Yəni kimsə, haradasa günah edibsə, kiminsə suçu, səhvi varsa, biz onun üstünü heç vaxt [284-285] örtmürük və örtməyəcəyik. Biz həqiqət, təmizlik istəyirik. Mənəvi təmizlik bizim üçün hər şeydən üstündür. Heç bir sərvət, para mənə-viyyatı əvəz edə bilməz.

Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatı mövcuddur. Son vaxtlar yeni iqtisadi islahatlar həyata keçirilir. Respublikada resto-ralar, gecə klubları, kazinolar açılmışdı. Son illər bunlara diqqət yetirilməyibdir. Ancaq araşdıranda ki, onlar Azərbaycan xalqının milli mənəviyyətinə zərər verir və milli mənəviyyətimizə zidd olan şeylərdir, ona görə biz kazinoların, gecə klublarının bağlanması haqqında qərar verdik. Bu qərarımızın da üstündə duracağıq. Biz mənəviyyətimizi qoru-muşuq, qoruyuruq. Bazar iqtisadiyyatını inkişaf etdirərək imkan verməməliyik ki, kimsə korrupsiyaya, rüşvətxorluğa yol versin, öz vəzifəsindən sui-istifadə etsin, kimsə bu məsələlərdən istifadə edib Azərbaycana ləkə gətirsin.

Şübhəsiz ki, belə nöqsanlar, səhvlər, günahlar və belə cinayətlər Azərbaycanın cəmiyyətində mövcuddur. Ancaq əsas o deyildir. Əsas odur ki, Azərbaycanın hökuməti, dövləti, prezidenti bütün belə mənfi halların hamısının əleyhinədir. Biz bunlara qarşı mübarizə etmişik, bundan sonra da mübarizə edə bilirik. Bəzən belə kiçik hallar böyük bir hala gəlib çıxır və bizim ölkələrimiz arasında olan dostluğa, qardaşlığa ləkə gətirir. biz buna imkan verməyəcəyik.

Bilin ki, - əziz dostum Süleyman Dəmirəlin sözlərini təkrar edirəm, - Türkiyə-Azərbaycan, Azərbaycan-Türkiyə dostluğu müqəddəsdir, əbədidir, sarsılmazdır. Bizim vəzifəmiz bu mü-qəddəs əlaqələri qoruyub saxlamaq və gələcək nəsillərə tövsiyə etməkdir. Sağ olun. [285]

**DAĞISTAN – AZƏRBAYCAN
DOSTLUQ CƏMIYYƏTİNİN TƏSİS
KONFRANSININ İŞTİRAKÇILARINA**

Hörmətli dostlar!

Sizi – Dağıstan–Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin təsis konfransının iştirakçılarını ürəkdən salamlayıram.

Müstəqil Azərbaycan Respublikası demokratik, hüquqi, dünyəvi və unitar dövlət quruculuğunda xalqın sarsılmaz əzminə, vətəndaş həmrəyliyinə və milli birliyinə arxalanır. Bizim üçün qonşu ölkələrlə, o cümlədən Rusiya Federasiyası və Dağıstan Respublikası ilə qarşılıqlı əlaqələrin inkişafı mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Əsrlərin sərt sınaqlarından şərəflə çıxmış Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının qədim dostluq ənənələri vardır. Bu, ulularımızın göz bəbəyi kimi qoruyub yaşatdıqları və nəsillərə yetirdikləri əvəzsiz tarixi sərvətdir. Bölgədə sülhün, əmin-amanlığın, mehriban dostluq münasibətlərinin bərqərar edilməsi günümüzün ən vacib vəzifəsi və gələcəyimiz qarşısında müqəddəs borcumuzdur.

Əminəm ki, Dağıstan–Azərbaycan Dostluq Cəmiyyəti dostluğumuzun və qardaşlığımızın daha da möhkəmlən-dirilməsində, ictimai-mədəni əlaqələrimizin hərtərəfli inkişafında əhəmiyyətli rol oynayacaqdır.

Sizin hamınıza, bütün Dağıstan xalqlarına cansağlığı, xoşbəxtlik, xeyirxah fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 16 fevral 1998-ci il

[286]

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ GƏNCLƏR BİRLİYİ NÜMAYƏNDƏLƏRİNİN ÜMUMRESPUBLİKA TOPLANTISINDA NİTQ

Respublika İdman–Konsert Kompleksi

18 fevral 1998-ci il

Əziz gənclər, qızlar, oğlanlar!
Hörmətli xanımlar, cənablar!

Sizi, Yeni Azərbaycan Partiyası Gənclər Təşkilatının bu saraya toplaşmış nümayəndələrini, sizin simanızda Yeni Azərbaycan Partiyasının bütün gənclərini, üzvlərini, müstəqil Azərbaycan Respublikasının bütün gənclərini ürəkdən salamlayıram, sizə hədsiz sevgimi, məhəbbətimi bildirirəm.

Bugünkü görüş mənim üçün, güman edirəm sizin üçün də çox sevinc hissi gətirən bir görüşdür. Cəsarətlə demək olar ki, Azərbaycan Respublikasının son 10, bəlkə də 20 illik tari-xində bu, ən mötəbər görüşlərdən biridir.

Mən bu salonda sizi yüksək əhval-rühiyyədə görməkdən və bu toplantıda çox sevgi, məhəbbətlə iştirak etməyinizi duy-maqdan məmnunam. Sizin hamınızı qucaqlayıram, bağrıma basıram, hamınızı öpürəm, sizə cənsağlığı və səadət arzula-yıram.

Siz burada Yeni Azərbaycan Partiyasının Gənclər Təşkilatının, Azərbaycanın bu günü və gələcəyi haqqında fikirlərinizi söylədiniz. Azərbaycanın müstəqilliyi, dövlətçiliyi haqqında dəyərli sözlər dediniz, xoş arzularınızı bildirdiniz. Mənim fəaliyyətim haqqında xoş sözlər dediniz və müstəqil Azərbaycana, vətənimizə, ölkəmizə, dövlətçiliyimizə öz sədaqətiniizi ifadə [287-288] etdiniz. Bütün bunlara görə mən sizə təşəkkür edirəm və sizi əmin edirəm ki, bu sözləriniz, fikirləriniz Azərbaycanın daha da yüksəlməsi üçün böyük bir dayaqdır.

Gənclərlə görüşmək həmişə xoş əhval-ruhiyyə yaradır. Çünki cəmiyyətin ən gözəl hissəsi gənclərdir. Hər bir insan üçün uşaq, övlad, gənc insan həmişə sevinc, xoşbəxtlik gətirir. Bu hər bir insana ilham verir. Təsadüfi deyil ki, böyüyüb ərəsəyə çatmış insan ailə quraraq ata, ana olmaq, övlad sahibi olmaq istəyir. Hər bir ailə övladın doğulmasına sevinir, şadlanır və bunu öz həyatının xoşbəxtliyi hesab edir. Hər bir insanın, ailənin uşağa, övlada, gəncliyə göstərdiyi münasi-bətdən dövlətin, ölkənin gəncliyə göstərdiyi və göstərəcəyi münasibət doğulur, yaranır. Ona görə də gənclərlə görüş, danışmaq hər bir dövlət adamı üçün həm əhəmiyyətlidir, həm də böyük sevinc gətirir. Mən bu gün burada sizinlə görüşməyə başladığım dəqiqədən sevinc içindəyəm. Sizi belə şən, xoş-bəxt, gözəl əhval-ruhiyyədə görəndə, sizin sözlərinizin, ağılınızın, zəkənizin, iradənin nə qədər güclü olduğunu görəndə mən, bir dövlət başçısı kimi, həddindən artıq sevinirəm. Sevi-nirəm ki, bizim bu cür gözəl gələcəyimiz var və bu gələcəyin qurucuları, yaradıcıları sizsiniz, əziz gənclər!

Bu əzəmətli saray - idman konsert kompleksi Azərbaycanın ən möhtəşəm və ən böyük saraylarından biridir. Mən bu gün burada, belə bir şəraitdə olduğum dəqiqədən bu sarayın tarixi haqqında düşündüm. Xatirimdədir, 1970-ci ilin əvvəllərində biz Azərbaycanda gənclərin təlim-təربiyəsini güclən-dirmək, onların idmana, mədəniyyətə olan həvəsini, istəyini daha da yüksək səviyyədə, şəraitdə təmin etmək üçün belə bir idman - konsert sarayı tikmək arzusunda olduq. Ancaq yəqin təsəvvür edirdiniz ki, o zaman bunu etmək o qədər də asan deyildi. Çünki birincisi, bu, böyük vəsait tələb edirdi, ikincisi də biz Sovetlər İttifaqının tərkibində olduğumuza görə belə böyük işlərin görülməsi üçün mərkəzdən icazə və xüsusi vəsait [288-289] almalı idik. Ancaq biz ölkəmizi – Azərbaycanı daha da inkişaf etdirmək, Bakını daha da gözəlləşdirmək və gənclər üçün yeni bir idman, mədəniyyət ocağı yaratmaq üçün belə bir saray tikməyə çalışdıq.

Mən çox səylər qoydum, dəfələrlə Moskvaya müraciət etdim. O vaxt Sovetlər İttifaqının bəzi böyük şəhərlərində belə saraylar artıq var idi. Ancaq eyni zamanda, o illər sovet hökuməti siyasətini belə qururdu ki, güya bu cür böyük sarayların tikilməsinə vəsait çatmır, ona görə də onlara ehtiyac yoxdur. Mən isə sübut edirdim ki, Azərbaycan üçün, Azərbaycanın paytaxtı üçün belə bir saray mütləq lazımdır. Nəhayət, bunun tikilməsi, yaranması üçün qərar qəbul edilməsinə nail olduq. Onun layihəsinin hazırlanması da yaxşı xatirimdədir. Biz həmin layihələrə bir neçə dəfə baxdıq, fikirlərimizi dedik, təkliflərimizi, mülahizələrimizi bildirdik.

Xatirimdədir, qocaman arxitektorlarımız Tahir Abdul-layev, Yusif Qədimov və başqaları bu layihəni Azərbaycan Dövlət Layihə İnstitutunda bizim tapşırığımızla hazırla-yırdılar. Nəhayət, layihə hazır olandan sonra işə başladığımız bu gün topladığımız bu yeri seçdik. Bu da təsadüfi deyil. İndi mən görürəm ki, biz bu yeri düzgün seçmişik.

Mən xoşbəxtəm ki, bu sarayın tikilməsinin təşəbbüskarıyam. Xoşbəxtəm ki, bu sarayın təməl daşını qoymuşam, həmin təməl daşında mənim əsrlər boyu yaşayacaq imzam vardır. Nəhayət, xoşbəxtəm ki, bu gün ilk dəfə ağızadək dolu olan bu saraya Azərbaycan gəncləri toplaşmışlar.

Amma eyni zamanda, təəssüf edirəm ki, bu sarayın tikilməsi bir çox maneələrlə rastlaşdı. Mən Azərbaycanda olduğum zamanda belə maneələr var idi. Mən bunların qarşısını alırdım.

Mən o vaxt bu tikinti meydanına dəfələrlə gəlmişəm, tikintinin aparılması işləri ilə məşğul olmuşam, maraqlanmışam, nəzarət etmişəm, eyni zamanda, qarşıya çıxan maneə[289-290]ləri aradan götürmüşəm. O zaman işin qızgın bir vaxtında sarayın tikintisinə Moskvadan vəsait ayrılmasını kəsdilər. Mən Sovet İttifaqı Nazirlər Sovetinin sədrinə müraciət etməli oldum. Bu məsələ ilə əlaqədar xüsusi olaraq Moskvaya getdim, ondan xahiş etdim və vəsait ayrılmasının davam etdirilməsinə nail oldum.

Eyni zamanda, təəssüf edirəm ki, sonrakı illərdə bu sarayın tikilməsi çox ləngidilibdir. O, bizim nəzərdə tutduğumuz vaxtda tikilib qurtarmayıbdır. Bilirsiniz ki, 1982-ci ilin sonunda mən Azərbaycandan getdim. Bundan sonra bu sarayın tikintisinə diqqət azalmışdı. Mən Azərbaycana yenidən gələndə bu işlə maraqlandım. Bu sarayın tikilib qurtarması haqqında yalnız 1990-cı ildə arayış verilibdir. Təəssüflər olsun ki, ondan sonra da, indiyədək bu saraydan nəzərdə tutulmuş məqsədlər üçün istifadə olunmayıbdır.

Bu gün birinci dəfədir ki, bu saraya, onun tribunalarına gənclər toplaşmalar və belə bir mərasim keçirilir. Çox məmnu-nam ki, bu sizə, mənə nəsib olubdur və Yeni Azərbaycan Partiyasının Gənclər Təşkilatına nəsib olubdur.

Onu da demək istəyirəm ki, o illər, xüsusən 1988-ci ildən başlayaraq öz nailiyyətlərimizi ləkələmək, dağıtmaq, pozmaq istəyən qüvvələr, Azərbaycanın başibəlalı bəzi rəhbərləri Moskvada oturan bir sıra rəhbərlərlə birlikdə belə sarayların tikilməsini guya ziyankar bir iş kimi tənqid edirdilər. Hesab edirdilər ki, guya biz dövlət vəsaitindən vaxtilə düzgün istifadə etməmişik. Ancaq kimin nədən düzgün istifadə edib etmədiyini indi həyat göstərdi.

Biz saray tikmişik, yaratmışıq, xalqımızın istifadəsinə vermişik. Bu saray əsrlər boyu yaşayacaqdır və gələcək nəsillərə xidmət edəcəkdir. O bədxah adamlar isə məhv olublar və məhv olacaqlar. İnsanlar heç vaxt yalana inanmayacaqlar. Belə yalan sözlərin ömrü çox qısa olur. Təəssüf ki, bu yalanlar, bu böhtanlar oldu, biz belə günləri yaşadığımız. [290-291] Xüsusən mən belə hallara dözdüm. Amma bu gün bir daha görürəm ki, xalq böhtançılara, yalançılara heç vaxt inanmayıbdır.

Bu gün mən xüsusən xoşbəxtəm ki, vaxtilə, təxminən 20 il bundan əvvəl təməlini qoyduğum böyük binanın içindəyəm. Xoşbəxtəm ki, belə bir saray yarada bilmişəm və biz bu gün ondan birlikdə istifadə edirik. Yeni Azərbaycan Partiyasının Gənclər Təşkilatı bugünkü toplantıda özünün yüksək səviyyəsini Azərbaycan vətəndaşlarına və bütün dünyaya nümayiş etdirir.

Yeni Azərbaycan Partiyası 1992-ci ildə çox ağır şəraitdə yaranıbdır. Bir müddət əvvəl biz Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasının beşinci ildönümünü təntənəli qeyd etdik. Yeni Azərbaycan Partiyası yaranarkən, şübhəsiz ki, biz bu partiyanın gənclər tərəfindən dəstəklənməsinə ümid edirdik və buna görə də gənclər təşkilatının yaranması haqqında da qərarlar qəbul etmişdik.

Yeni Azərbaycan Partiyasını yaradanlar respublikamızın tanınmış, hörmətli ziyalıları, 1992-ci ildə Azərbaycanın düşdüyü ağır vəziyyətdə narahatlıq keçirənlər, ölkəmizin aqibəti haqqında düşüncələr olmuşlar. Bu partiyanın yaradılması o vaxtkı iqtidar tərəfindən həqiqətən çox qısqançılıqla və böyük təzyiqlərlə qarşılanmışdı. Amma bu partiyanı yaradanlar bütün bunlara baxmayaraq öz iradələrindən dönməmişlər. Bu gün artıq bütün dünyada məlumdur ki, bu partiyanın yaranması Azərbaycanın həyatında, tarixində böyük bir hadisədir. Azərbaycanın bu günü və gələcəyi üçün bu təşkilatın böyük xidmətləri olubdur və bundan sonra da böyük xidmətləri olacaqdır.

Bu gün isə mən çox sevinirəm ki, partiyanı yaradan hörmətli ziyalılarla bərabər, Yeni Azərbaycan Partiyasının zəkali, güclü, iradəli gənclər təşkilatı da vardır. Bu təşkilat öz ətrafında 30 min gənci birləşdirir. Bu saraya 8 min insan [291-292] toplaşmışdır. Buraya Azərbaycanın hər yerindən gənclər təşkilatlarının nümayəndələri gəlirlər. Yenə də deyirəm, bu, Azərbaycanın tarixində son dövrlərdə görünməmiş bir hadisədir.

Bu toplantının keçirilməsi, Azərbaycanın hər bir guşəsindən gənclər təşkilatının nümayəndələrinin buraya mütəşəkkil surətdə gəlməsi və burada mövcud olan ruh yüksəkliyi, gözəl əhval-ruhiyyə onu göstərir ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının Gənclər Təşkilatı günü-gündən genişlənəcək, inkişaf edəcək, Azərbaycan gəncliyinin əsas özəyini təşkil edəcəkdir.

Mən Yeni Azərbaycan Partiyasına, onun gənclər təşkilatına bütün gələcək işlərində uğurlar arzulayıram.

Tam əminəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının proqramı, nizamnaməsi Azərbaycan xalqının milli mənafeələrini, Azərbaycanın müstəqilliyini təmin edən tarixi sənədlərdir. Həmin sənədlər Yeni Azərbaycan Partiyasının gələcəkdə də genişlənməsi və inkişaf etməsi üçün gözəl əsas yaradır. Mən əminəm ki, bizim partiyamız günü-gündən genişlənəcək və inkişaf edəcəkdir.

Biz Yeni Azərbaycan Partiyasını yaradarkən məramnamədə, proqramda onun məqsədlərini Azərbaycanın müstəqilliyi, Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurulması prinsipləri əsasında müəyyənləşdirmişik. Biz Yeni Azərbaycan Partiyasını yaradarkən Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında bu partiyanın fəal iştirak etməsi məqsədini daşıyırdıq. O zaman biz qarşımıza hakimiyyətə gəlmək, hakimiyyət əldə etmək məqsədi qoymamışdıq. Biz sadəcə, Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında iştirak etmək istəyən, ancaq o ildə, yəni 1992-ci ildə mövcud olan iqtidarda və partiyalarda özünü görə

bilməyən minlərlə, on minlərlə insanın bir siyasi təşkilatda toplanmasını təşkil edib Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında onlarla birlikdə iştirak etmək istəyirdik. Görünür ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının taleyi [292-293] bizim düşündüyümüzdən də artıq imiş. Qısa bir zaman ərzində – 1993-cü ildə Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi baş verdi. Mənim Bakıya dəvət edilməyim lazım oldu. Beləliklə də Yeni Azərbaycan Partiyası tədricən bir iqtidar partiyası kimi fəaliyyət göstərməyə başladı.

Bu gün Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan prezidenti-nin partiyasıdır, müstəqil Azərbaycanın iqtidarının partiyasıdır. O, bu vəzifəni, bu adı şərəflə daşıyan partiyadır.

Yeni Azərbaycan Partiyası Gənclər Təşkilatının qarşı-sında duran vəzifələr bütün Azərbaycan gənclərinin qarşısında duran vəzifələrdir. Bundan başqa vəzifə yoxdur. Hesab edirəm ki, bütün Azərbaycan gənclərinin qarşısında bir vəzifə – öz xalqına, dövlətinə, ölkəsinə sədaqətlə xidmət etmək, həyatda fəal olmaq və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlamaq vəzifəsi durur. Bu işlər artıq görülür.

Azərbaycanın dövləti, hökuməti ötən illərdə bu sahədə çox iş görmüş və biz böyük nailiyyətlər əldə etmişik. Bunların hamısı sizə məlumdur. Ancaq bir daha yada salmaq istəyirəm ki, ötən illər içərisində, yəni 1993-cü ilin iyun ayından indiyədək Azərbaycan Respublikası çox çətin, ağır bir tarixi dövr yaşayıbdır. Məmnuniyyət hissi ilə deyə bilərik ki, biz bu dövrü şərəflə, namusla yaşamışıq və xalqımızı, millətimizi, ölkəmizi böyük bəlalardan, xətalardan qurtarmışıq, bugünkü rahat vəziyyətə çıxarmışıq. Bu, bizim ən böyük nailiyyətimizdir.

Əgər bugünkü günü 1993-cü ilin iyun ayı ilə müqayisə etsək, hamı üçün hər şey aydın ola bilər. Ən böyük nailiyyətimiz ondan ibarətdir ki, biz Ermənistan – Azərbaycan münaqişəsində atəşi dayandırmışıq. İki aydan sonra dörd il tamam olacaqdır ki, artıq atəş yoxdur, biz sülh, atəşkəs şəraitində yaşayırıq. Ancaq bu illər ərzində biz ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası, işğal edilmiş torpaqların azad olunması üçün ardıcıl iş, sülh siyasəti apararaq məsələnin sülh yolu ilə həll edilməsinə çalışırıq. [293-294]

Demək, bizim qarşımızda duran ən ümdə vəzifə ölkəmizin ərazi bütövlüyünü bərpa etmək, işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edilməsinə nail olmaq, yerindən-yurdundan didərgin düşmüş bir milyondan çox Azərbaycan vətəndaşını öz elinə, obasına, evinə qaytarmaqdır. Bildirmək istəyirəm ki, bizim ardıcıl və prinsiplial siyasətimiz nəticəsində buna nail oluruq və olacağıq.

Biz 1996-cı ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması üçün uyğun prinsiplərin qəbul edilməsinə nail olduq. 1997-ci ildə bu prinsipləri həyata keçirmək üçün çox səylər qoyduq. Minsk qrupunun həmsədrləri – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları, Fransa bu sahədə xeyli işlər gördülər, bizimlə və Ermənistanla sıx əməkdaşlıq etdilər. Onlar məsələni mərhələ-mərhələ həll etmək üçün keçən ilin sentyabr ayında konkret təkliflər verdilər. Biz bu təklifləri qəbul etdik. Baxmayaraq ki, bu təkliflər bizi tam qane etmir. Ancaq bu məsələni həll etmək üçün müəyyən kompromislərə getmək lazım idi. Biz buna getdik və bu təklifləri qəbul etdik. Ermənistan rəhbərliyi də bunu qəbul etdi. Ancaq Ermənistanın içində fikir müxtəlifliyi olduğuna görə biz bu işi sona çatdırma bilmədik.

Bilirsiniz ki, bu ilin fevral ayının əvvəlində Ermənistanda hakimiyyət dəyişikliyi baş veribdir. İndi orada yeni prezident seçkilərinin keçirilməsi elan olunubdur. Güman edirəm ki, Ermənistanda daxili vəziyyət sabitləşəcək, Ermənistanın vətəndaşları öz istədikləri şəxsi prezident seçəcəklər və biz sülh danışıqlarını davam etdirəcəyik.

Mən ümidvaram ki, Minsk qrupunun verdiyi təkliflər, yəni məsələnin iki mərhələdə həll olunması barədə təkliflər qəbul ediləcəkdir. Beləliklə, biz 1998-ci ildə məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasında ciddi bir irəliləyiş əldə edəcəyik. Bununla yanaşı, biz ölkəmizin müdafiə qüdrətini daim gücləndiririk [294-295]-məliyik və gücləndiririk. Bizim Milli Ordumuz möhkəmdir, güclüdür, mütəşəkkildir.

Milli Ordunun böyük bir hissəsini təşkil edən gənclərdir. Hərbi xidmətdə olan əsgərlərimizin, zabitlərimizin əksəriyyəti gənclərdir. Gənclər Azərbaycan dövlətinə, doğma torpağımıza sadıqdırlar. Ona görə də mən Milli Ordumuzun dövlətçiliyimizə, vətənimizə sadıq olmasına inanıram.

Bizim sizinlə birlikdə vəzifəmiz Milli Ordumuzu daha da gücləndirməkdir. Milli Ordumuzda xidmət etmək hər bir Azərbaycan gəncinin şərəfli vətəndaşlıq borcudur. Hesab edirəm ki, gənclər təşkilatı öz işində hər bir gəncin orduda xidmət etməyə hazır olmasını təmin etməlidir. Hər bir gənc orduda sədaqətlə xidmət etməlidir. Orduda xidmət etməyən gənc cəmiyyətdə hörmət qazana bilməz. Artıq bunu dərk etmək lazımdır ki, Azərbaycanın Milli Ordusu bizim müstəqil dövlətimizin, xalqımızın ordusudur, müstəqil dövlətimizi daim qorumaq qüdrətinə malik olan ordudur.

Azərbaycan gənclərinin keçmiş illərdə Sovet Ordusunda xidmət etməsindən onların indi Azərbaycan ordusunda xidmət etməsi xeyli fərqlidir. Bizim ordumuz tamamilə yeni bir ordudur. O, həm bu gün, həm də Azərbaycanın gələcəyi üçün müstəqilliyimizi təmin edən ordudur. Hər bir gəncin orduda xidmət etmək borcunu verməsi onun özünün vəzifəsidir, o gəncin valideynlərinin vəzifəsidir və bizim gənclər təşkilatımızın vəzifəsidir.

Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, siz, gənclər təşkilatı bu məsələni daim öz fəaliyyətinizin mərkəzində saxlayacaqsınız, Azərbaycan ordusunda sədaqətlə xidmət edən gənclər hazırlayacaqsınız və

Azərbaycan ordusunda xidmət edən gənclərə daim diqqət və qayğı göstərəcəksiniz. Gənclər təşkilatı ordu ilə, ordu hissələri ilə daim bilavasitə əlaqədə olmalıdır.

Yenə də deyirəm, biz müstəqil dövlətlik və dövlət müstəqilliyimizi qoruyub saxlamağa hər an qadir olmalıyıq. Ona görə də hər bir Azərbaycan vətəndaşı öz vəzifəsini dərk etməlidir, hər bir Azərbaycan vətəndaşı özünü daim müsəlləh əsgər hesab etməlidir. Hər bir gənc düşünməlidir ki, onun bu gün də, gələcəkdə də yaşaması, millətinin, müstəqil dövlətinin Dünya Birliyində əbədi yaşaması üçün birinci vəzifəsi orduda xidmət etmək, ordunun qüdrətini artırmaq olmalıdır.

Biz ordumuzu qüdrətləndiririk – ona görə yox ki, mü-haribə etmək istəyirik. Biz sülh tərəfdarıyıq. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsini də sülh yolu ilə həll etmək istəyirik. Güman edirəm, bu münaqişəni sülh yolu ilə həll edəcəyik.

Bizimlə qonşu olan bütün ölkələrlə sülh və mehribanlıq şəraitində yaşamaq, qarşılıqlı əlaqələr qurmaq istəyirik. Ermənistanla da sülh yaradıb, qonşuluq əlaqələri qurub qonşu yaşamaq istəyirik. Ancaq bununla bərabər, bizim güclü ordumuz olmalıdır. Güclü ordumuz olmalıdır ki, mümkün olan hər bir təcavüzün qarşısını ala. Güclü ordumuz olmalıdır ki, biz ölkəmizin müdafiəsini həmişə təmin edə bilək, güclü ordumuz olmalıdır ki, işğal edilmiş torpaqlarımız əgər sülh yolu ilə azad oluna bilməsə, nəyin bahasına olursa-olsun, onları azad edək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin edək.

Ötən illərə nəzər salarkən, hesab edirəm bizim ən böyük nailiyyətimiz ondan ibarətdir ki, ölkəmizdə artıq ictimai-siyasi sabitlik, əmin-amanlıq, insanlara rahat yaşamaq imkanı yarada bilmişik. Bu, bizim Azərbaycan üçün ən böyük nailiyyətdir. Təsəvvür edin, xatirinizə salın, 1988-ci ildən başlayaraq Azərbaycan daim çaxnaşıcıdır. Ona görə çaxnaşıcıdır ki, Ermənistan tərəfindən Azərbaycana təcavüz edilib. Təəssüf ki, bu təcavüzün qarşısını vaxtında almaq üçün respublikamızda mümkün olan imkanlardan istifadə edilməyibdir. Ona görə çaxnaşıcı ki, bu vəziyyətdən istifadə edən ayrı-ayrı qruplar, dəstələr, insanlar özlərinə silahlı dəstələr yaradaraq hakimiyyət uğrunda mübarizə ediblər, Azərbaycanı dağıtmağa başlayıblar. [296-297]

Ondan əvvəlki illərdə Azərbaycan güclü bir iqtisadi potensiala malik olubdur. Azərbaycanda böyük quruculuq işləri gedibdir. Ancaq 1988-ci ildən etibarən Azərbaycanın iqtisadiyyatını da dağıtmağa, insanların mənəviyyatını da pozmağa başlayıblar. Bunlar hamısı da Azərbaycanın daxilində ictimai-siyasi vəziyyəti həddindən artıq gərginləşdirmişdi.

1993-cü ildə Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi baş veribdir. Məgər 1993-cü ilə qədər insanlar rahat yaşayırdırlarmı? Yox. O illərin əksəriyyətini Azərbaycan, xüsusən Bakı fəvqəladə vəziyyət şəraitində, avtomatların, topların, ayrı-ayrı qanunsuz silahlı dəstələrin qorxusu altında yaşayıbdır. Biz bu vəziyyəti aradan qaldırdıq, biz bunları ləğv etdik, Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitlik, əmin-amanlıq yaratdıq. Bu, bizim böyük nailiyyətimizdir. Ancaq bunu qoruyub saxlamaq lazımdır. Çünki 1993-cü ildən sonra da Azərbaycanda dövləti devirmək, ictimai-siyasi sabitliyi pozmaq, cürbəcür terror, təxribat aktları keçirmək cəhdləri olmuşdur.

Bizim qüdrətimiz, dövlətimiz möhkəm olduğuna və xalqla dövlət bir olduğuna görə biz bunların qarşısını ala bildik. Biz 1994-cü ilin oktyabr ayında dövlət çevrilişinə cəhdin qarşısını xalqın, sizin gücünüzlə, iradənlə aldığımız. 1995-ci ilin mart ayında Azərbaycanı böyük bir təhlükədən xilas etdik. "Böyük təhlükə" deyirəm, ona görə yox ki, azğınlaşmış silahlı dəstələr gəlib Azərbaycanda çevriliş edib prezidenti, yaxud kimisə məhv edəcəkdilər. O təhlükə ona görə idi ki, o qədər azğınlaşmış, pozulmuş dəstələr bir-birilə birləşib bir yerə yığılmışdılar. 1995-ci ilin mart ayında Azərbaycanı bəlkə də 1993-cü ildəkindən də böyük bir fəlakət gözləyirdi. Biz onun qarşısını aldığımız. Ondan sonra da bir neçə terror aktlarının qarşısını aldığımız.

Bunlar bizim nailiyyətlərimizdir. Bunlar hamısı xalqın, sizin Azərbaycan dövlətçiliyinə, Azərbaycan prezidentinin siyasətinə göstərdiyiniz etimad və dəstəyin nəticəsində olubdur. Ancaq eyni zamanda biz bu gün də sayıqlığımızı itirə [297-298] bilmərik. Biz bu gün də dövlətçiliyimizi qorumaq üçün bütün tədbirləri gölməliyik.

Sizə məlumdur ki, Azərbaycanda yenidən terror aktları həyata keçirmək cəhdləri ilə yaşayan insanlar, yaxud Azərbaycandan kənar, xarici ölkələrdə oturub, burada terror aktları edib hakimiyyəti ələ keçirmək istəyən insanlar vardır. Bunlar mövcuddur. Ona görə də xalqımız da sayıq olmalıdır və dövlətimiz də bu barədə öz işlərini daha da etibarlı qurmalıdır.

Qonşu Gürcüstanda bir neçə gün bundan əvvəl Gürcüstan prezidenti, mənim yaxın dostum Eduard Şevardnadzeyə qarşı edilən terror cəhdi bir daha onu göstərdi ki, terrorçular öz bəd əməllərindən əl çəkməyiblər. Bunlar Azərbaycanda da, Gürcüstanda da və bir neçə başqa ölkələrdə də vardır.

Mən əminəm ki, biz Azərbaycanın dövlətçiliyini indiyə qədər qoruyub saxladığımız kimi, bundan sonra da qoruyub saxlayacağıq. Azərbaycanın dövlətçiliyinə qəsd edən hər bir kəs öz cəzasını alacaqdır. Heç bir terrorçu Azərbaycanda öz istəyinə nail ola bilməyəcəkdir. Ona görə ki, Azərbaycanın xalq tərəfindən seçilmiş prezidenti var və Azərbaycanın prezidenti Azərbaycan dövlətçiliyinin, xalqın keşiyində durubdur. Ona görə ki, Azərbaycan xalqı ilə Azərbaycan prezidentinin birliyi, həmrəyliyi vardır. Ona görə də heç kəs bizi çaşdırma bilməz.

Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesi ardıcıl surətdə həyata keçirilir. Yeni Azərbaycan Partiyası, Azərbaycanın gəncləri bu prosesin fəal iştirakçılarıdır. Bu gün böyük məmnuniyyət hissi ilə deyə bilərik ki, biz ilk demokratik konstitusiyamızı qəbul etmişik və bu

konstitusiyayı ümumxalq referendumu, səsverməsi vasitəsilə qəbul etmişik. Azərbaycanın Konstitusiyası demokratik bir dövlətin qurulmasını və yaşamasını təmin edən bir konstitusiyadır. Bunu biz bütün dünya demokratik dövlətlərinin [298-299] ekspertizasından keçirmişik. Azərbaycanda demokratiyanın, dövlətçiliyin hüquqi əsaslarını təmin edən qanunlar qəbul etmişik və dövlət quruculuğu prosesi sürətlə inkişaf edibdir.

Azərbaycanda iqtisadi islahatlar həyata keçirilir, onlar öz gözəl nəticələrini verir. Mən bu sırada özəlləşdirmə proqramının həyata keçirilməsini xüsusi qeyd edirəm. 1998-ci il özəlləşdirmə proqramının həyata keçirilməsində çox həlledici bir ildir. Bu barədə yeni addımlar atılacaqdır, bunlar da öz müsbət nəticələrini verəcəkdir.

Torpaq islahatı haqqında qəbul etdiyimiz qanunlar ardıcıl surətdə həyata keçirilir və xalq tərəfindən, torpaqda işləyən insanlar tərəfindən çox böyük ruh yüksəkliyi ilə qəbul olunubdur. Bunlar da öz nəticələrini verir. Biz maliyyə sistemində, iqtisadiyyatın bütün sahələrində islahatlar həyata keçiririk. Bunların nəticəsində də Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitliklə, atəşkəs rejimi ilə yanaşı, biz Azərbaycanın iqtisadiyyatında müsbət dəyişikliklərə nail olmuşuq. Müsbət dəyişikliklər də göz qabağındadır.

Azərbaycanın maliyyə sistemini götürək. Ölkəmizdə inflyasiya sifirə endirilibdir, yoxdur. Azərbaycanın milli valyutasının - manatın dəyəri möhkəmdir. Azərbaycanda xarici ticarət sərbəstləşdirilibdir, liderləşdirilibdir. Azərbaycanda iqtisadi islahatlar, makrostruktur dəyişikliklərinin hamısı vaxtında həyata keçirilir və bunlar öz nəticələrini verir. Demək, konstitusiyamızda həm siyasi sahədə, həm ictimai sahədə, həm də iqtisadi sahədə nəzərdə tutulmuş bütün prinsiplər əməli surətdə həyata keçirilir. Bunların müsbət nəticələrini təkcə biz yox, beynəlxalq təşkilatlar da müşahidə edirlər və qiymətləndirirlər.

Bilirsiniz, təəssüflər olsun ki, Azərbaycanda müxalifətdə olan qüvvələr sağlam fikirli deyillər. Mən onların əksəriyyətini deyirəm. Bir neçə dəfə demişəm, bu gün bir daha qeyd edirəm. Azərbaycan demokratik dövlətdir. Biz demokratiyanın inkişafı üçün bundan sonra da Azərbaycanın milli mənə [299-300]felərinə uyğun olan bütün tədbirləri həyata keçirəcəyik. Demokratiyanı bizə heç kəs yuxarıdan tətbiq etməyibdir, verməyibdir. Demokratiya, demokratik quruluş bizim içimizdən gələn bir quruluşdur.

Şübhəsiz ki, biz dünya təcrübəsindən istifadə edirik. Ancaq bu bizim özümüzün iradəmizdən meydana gəlmiş prinsiplərdir. İqtisadi islahatlar da həmçinin. Biz çox təhlil etmişik. Ölkəmiz üçün yalnız bu yolla getmək lazımdır. Başqa yol yoxdur. Mən çox məmnunam ki, cəmiyyətimizin əksəriyyəti bu yolu qəbul edir və bizə bu barədə müxalifət yoxdur.

Ancaq müxalifət nə istəyir? Müxalifət deyir ki, guya onlar demokratdırlar, amma iqtidarda olanlar demokrat deyil. Bu nədən görünür? İqtidar demokratiyanı əməli surətdə həyata keçirir. İqtidar insan hüquqlarını əməli surətdə təmin edir. İqtidar iqtisadi islahatları əməli surətdə həyata keçirir. İqtidar bunların nəticəsində müsbət nəticələr əldə edir. İqtidar ölkədə ictimai-siyasi sabitliyi təmin edir. İqtidar insanların rifahını gündən-günə yaxşılaşdırır. İqtidar insanlara rahat yaşamaq şəraiti yaradıbdır.

Bəs müxalifət nə edibdir? Müxalifət hakimiyyətdə olan zaman nə edibdir? Heç bir şey edə bilməyibdir. İndi nə edibdir? İddia edirlər ki, guya onlar demokratdırlar və bəziləri başqa bir ölkəyə qaçıb orada bir il yaşayandan sonra bizə demokratiya haqqında dərs vermək istəyir. Bu real, həqiqi demokratik prinsipləri həyata keçirən, demokratik dövlət quran, iqtisadi islahatlar həyata keçirən iqtidar isə onların sözüne görə antidemokratdır, antiislahatçıdır. Bilirsiniz, bu qədər insafsızlıq, həyasızlıq, vicdansızlıq ola bilməz!

Məni bunlar narahat etmir və sizi də narahat etməsin. Çünki o cür danışan adamlar azlıq təşkil edir. Onların qəzetlərindən və çox xırda təşkilatlarından başqa heç bir şeyləri yoxdur. Onların arxasında heç bir sosial baza, qrup yoxdur. Ancaq mən arzu edərdim ki, həmin müxalifətdə duran bu [300-301] partiyalar, qruplar həqiqi müxalifət siması alsınlar, sivilizasiyalı müxalifət vəziyyətinə gəlib çatsınlar. Onlar o yırtıcı, həyasız, davakar müxalifətçilikdən normal müxalifətçilik səviyyəsinə gəlib çatsınlar. Çünki 1980-ci illərin axırında, 1990-cı illərin əvvəllərində o müxalifət var idi ki, silah, dava gücünə, yaxud insanları qorxutmaq gücünə müxalifətçilik edirdi – bunlar artıq Azərbaycanda keçməyəcəkdir. Yalanlar, böhtanlar deməklə onlar heç bir şeyə nail ola bilməyəcəklər.

Qəzetlərdə yazırlar ki, Azərbaycan əhalisi aclıq içərisindədir, nə bilim, iqtisadiyyat dağılıbdır, filandır və sairə. Bəlkə də bunu bu gün demək heç lazım deyil. Ancaq mən deyirəm ki, onlara yenə də başa salım ki, siz düz yola gəlin. Mən Azərbaycanın prezidentiyəm. Azərbaycanın hər bir vətəndaşının həyatı mənim üçün maraqlıdır. Mən ən qatı müxalifətdə duran adam haqqında da düşünürəm. Düşünürəm ki, qoy o, müxalifətdə olsun, başqa fikirdə olsun, ancaq sağlam olsun, cinayət etməsin, pis yola getməsin.

Belə sözlər yazırlar. Ancaq həqiqət nədən ibarətdir?

Həqiqət siz gördüyünüz reallıqdır. Keçən il Azərbaycanın iqtisadiyyatında tənəzzül dayandırılıbdır. Daxili məhsul 5,8 faiz artıbdır. Sənaye istehsalı az da olsa artıbdır. 1998-ci ilin ötən aylarında biz yeni artım müşahidə edirik.

Bəlkə siz bunu televiziyaadan eşitdiniz, iki gün bundan əvvəl Beynəlxalq Valyuta Fondunun yüksək səviyyəli nümayəndəsi Azərbaycana gəlmişdi. O, burada bir neçə görüş keçirdi, mənimlə də söhbət etdi. Həmin adam Beynəlxalq Valyuta Fondunda Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan ölkələrə nəzarət edir. Onun bəyanatıdır ki, iqtisadi vəziyyətinə, iqtisadi islahatların həyata keçirilməsinə görə Azərbaycan Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan ölkələr arasında birinci yerdədir.

Dünya ölkələrində maliyyə sisteminə, iqtisadiyyata nəzarət edən təşkilatlar arasında Beynəlxalq Valyuta Fondundan yu[301-302]xarı bir təşkilat yoxdur. Bu, onların, Dünya Bankının verdiyi qiymət, bu da ayrı-ayrı qəzetlərin, yaxud xaricdə oturan bəzi adamların Azərbaycan haqqında yazdığı sözlər.

Şübhəsiz ki, bütün bu nailiyyətlər Azərbaycanda bizim apardığımız siyasətin nəticəsidir. Eyni zamanda Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının tam əksəriyyətinin Azərbaycan dövlətinin apardığı siyasətdə fəal iştirak etməsinin nəticəsidir. Bu, sizin və bütün Azərbaycan vətəndaşlarının əməyinin, səylərinin nəticəsidir.

İqtisadi islahatlar Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatını daimi bərqərar edibdir, sahibkarlıq yaradıbdır. Sahibkarlıq yaradılacaqdır, bazar iqtisadiyyatı inkişaf edəcəkdir, özəlləşdirmə həyata keçiriləcəkdir. Gənclər də bu işlərdə yaxından iştirak etməlidirlər.

Azərbaycanın həyatında bir çox başqa əlamətdar hadisələr də vardır. Onların hamısı sizə məlumdur. Ancaq bu gün mən sizə bir neçə fikirlərimi, mülahizələrimi, tövsiyələrimi bildirmək istəyirəm.

Şübhəsiz ki, gənclərin bugünkü səviyyəsi bizi sevindirir. Ancaq dünyada inkişaf çox sürətlə gedir. Gənclərimiz daim biliklənməlidirlər, təhsil almalıdırlar, inkişaf etməlidirlər. Ona görə də gənclər təşkilatının birinci vəzifəsi gənclərimizi sağlam əhval-ruhiyyədə tərbiyə etməkdən, onları təhsilə, tərbiyəyə daim cəlb etməkdən və gənclərimizin təhsillənməsi ilə ciddi məşğul olmaqdan ibarətdir. Hər bir gənc gərək yaxşı təhsil alsın. Biz fəxr edə bilərik ki, ümumiyyətlə, respublikamızda savadsızlıq ləğv olunubdur. Ancaq heç də arxayın olmamalıyıq və bu məsələni heç də nəzərdən buraxmamalıyıq. Biz çalışmalıyıq ki, bizim gənclərimiz daim təhsillənsinlər. Orta, ali məktəblərdə təhsil-tərbiyə işinə ciddi fikir vermək lazımdır. Bu, bizim dövlətimizin, hökumətimizin, eyni zamanda siz gənclərin əsas vəzifəsidir. [302-303]

Gənclər gərək sağlam əhval-ruhiyyədə tərbiyə olunsunlar. Bu gün siz buradakı çıxışlarınızda mənim bu son qərarlarımı dəstəklədiyinizi, bəyəndiyinizi bildirdiniz. Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Bazar iqtisadiyyatına keçid dövründə cürbəcür mənfi hallar mövcuddur. Bunu inkar etmək lazım deyil. Ümumiyyətlə, cəmiyyətdə mənfi hallar həmişə olubdur, hər bir cəmiyyətdə olubdur. İqtisadi cəhətdən, demokratiya cəhətdən ən inkişaf etmiş dünya ölkələrində də mənfi hallar vardır. Heç bir ölkə deyə bilməz ki, onun ölkəsində hər şey yüksək mənəviyyət səviyyəsindədir. Yox. Ancaq bu keçid dövrünü yaşayan ölkələrdə, bizim kimi ölkələrdə və 3-4 il bundan əvvəl silahlı dəstələrin qorxusu altında yaşayan insanlarda, əlbəttə, belə mənfi hallar daha da çox olur. O cümlədən bizim Azərbaycanda.

Bir də ki, bu yeni – bazar iqtisadiyyatına keçilməsi, iqtisadiyyatın, xarici ticarətin sərbəstləşdirilməsi, insanların bazar iqtisadiyyatı, sahibkarlıqla məşğul olması – bunları öyrənmək, mənimsəmək, qavramaq lazımdır. Ancaq bəziləri bu iqtisadiyyat formalarından düzgün istifadə etməyərək cürbəcür yollarla qazanc əldə etməyə, cürbəcür mənfi yollarla getməyə düşər olurlar. Bunların hamısının qarşısı alınmalıdır.

Buna görə də cəmiyyətimizdə mənəviyyətimizə, əxlaqımıza zərər verən bütün ünsürlərlə ciddi mübarizə aparmaq lazımdır. Bu, birinci növbədə gənclər təşkilatının, sizin vəzifəniz olmalıdır. Biz çalışmalıyıq ki, birinci növbədə gənclər bu cür mənfi meyllərə uymasınlar, mənfi yollarla getməsinlər. Məsələn, kazinoların, gecə klublarının fəaliyyətinin dayandırılması, onların bağlanması bugünkü zərurətdən doğan bir məsələdir. Mən çoxdan bu fikirlərlə yaşayıram. Ancaq hiss edəndə ki, bunlar cəmiyyətimizə həddindən artıq ziyan vurur və ola bilər, bu ziyan gələcəkdə də artsın – mən belə sərt, ciddi qərarlar qəbul etmək məcburiyyətində oldum. [303-304]

Biz mənəviyyətimizi qorumalıyıq. Bilirsiniz ki, mən 1969-cu ildə Azərbaycana rəhbərliyə başlayan zamandan fəaliyyətimin əsas hissəsini mənəvi tərbiyə işinə yönəlmişəm, insanlarda olan mənfi cəhətlərin aradan götürülməsinə çalışmışam, o cümlədən, rüşvətخورluqla, korrupsiya ilə, vəzifəli şəxslərin vəzifəsindən sui-istifadə etməsi halları ilə və cürbəcür başqa çirkin hərəkətlərlə mübarizəyə sərf etmişəm. Mən gördüyüm işlərlə fəxr edirəm. Baxmayaraq ki, apardığım həmin mübarizə mən 1987-ci ildə bütün vəzifələrdən kənarlaşdırıldıktan sonra mənə qarşı yönəldildi. Məni günahlandırdılar ki, guya mən burada qanunsuz işlər görmüşəm. Ancaq tarix göstərdi ki, mən o vaxt da düzgün mövqedə olmuşam, düz hərəkət etmişəm, bu gün də bu mövqedəyəm. Yəni mən o vaxt da rüşvətخورluqla, korrupsiya ilə mübarizə aparmışam, bu gün də aparıram və gələcəkdə də aparacağam. Belə hallarda günahkarlar bağışlana bilməzdi.

Bilirsiniz ki, iki gün bundan əvvəl fərman verdim, xarici işlər naziri Həsən Həsənov "Avropa" otelinin tikilməsində buraxdığı qanun pozuntularına və vəzifəsindən sui-istifadə etdiyinə görə mən onu vəzifədən azad etdim. Bilirsiniz, bu, mənim üçün asan bir iş deyildi. Çünki Həsən Həsənov 1971-ci ildən mənimlə bərabər işləyən bir adamdır və mənim rəhbərliyim altında işləmişdi. Mən onun işləməsi, böyüməsi üçün çox səylər qoymuşdum. 1993-cü ildə yenidən Azərbaycana rəhbərliyə gələndən dərhal sonra mən Həsən Həsənovu yenə də yüksək bir vəzifəyə təyin etdim. Çünki ona inanırdım, onun bacarığına, sədaqətinə inanırdım. Mən təsəvvür edə bilmirdim ki, Həsən Həsənov belə yollara düşə bilər. Ancaq Həsən Həsənov bu cür hərəkətlər etdiyinə, qanunları pozduğuna görə, demək olar ki, cinayət etdiyinə görə mən Həsən Həsənovu bağışlaya bilməzdim. Baxmayaraq ki, o, bizim dövlət strukturunda ən yüksək vəzifələrdən birini tutan şəxs idi. [304-305]

Əlbəttə, mən heyfslənirəm ki, xarici işlər naziri belə günahların sahibi oldu və işdən azad edildi. Ancaq eyni zamanda, mən hesab edirəm ki, hamı bilməlidir – biz prinsipial olmalıyıq. Günahı olan adamları bağışlamaq olmaz, onlar cəzalanmalıdır. Necə ki, Həsən Həsənov cəzalandı, başqaları da – əgər kimin belə günahı varsa, – bundan sonra cəzalanacaqdır.

Bu qərarlardan lazımı nəticə çıxarmaq lazımdır. Bu, təkcə mənim işim deyil. Mən çox məmnunam ki, bizim dəyərli şahmat ustamız Aynur Sofiyeva da burada danışanda dedi ki, elə hər bir işi prezident etməməlidir, prezidentin göstərişi ilə etməməliyik, biz hər birimiz özümüz etməliyik. Bu sözlər mənə çox xoş gəldi. Həqiqətən də belədir. Əgər hərə öz sahəsində öz işini namusla, qeyrətlə yerinə yetirsə, vallah-billah, prezidentin də işi çox asan olacaqdır. Bütün bu işləri gətirib ancaq prezidentin üzərinə qoysanız, prezidentin çiyinə salsanız, prezident nə qədər təcrübəli adam olsa da, onun üçün çətin olacaqdır.

Bir daha qeyd edirəm ki, mənim son fərmanlarımdan, qərarlarımdan hər bir kəs, xüsusən gənclər özü üçün nəticə çıxarmalıdır. Gənclər bilməlidirlər ki, həyatda uğurla yaşamaq üçün xalqımızın, millətimizin milli-mənəvi dəyərlərinə sadıq olmaq lazımdır, bu milli-mənəvi dəyərləri ümumbəşəri dəyərlərlə birləşdirib müasir həyat tərzini keçirmək lazımdır. Cürbəcür mənfi hallara uymaq lazım deyil.

Məsələn, bizi narahat edən amillərdən biri də Azərbaycanda gənclər arasında narkomanıyanın yayılmasıdır. Onunla mübarizə aparmaq yalnız bizim polis orqanlarının, yaxud hüquq-mühafizə orqanlarının işi deyil. Baxmayaraq ki, onlar mübarizəni aparırlar – onlar bu mübarizəni narkotik maddələrin cinayət törətməsi ilə əlaqədar olaraq aparırlar. Ancaq insanların, gənclərin bu narkotik maddələrdən istifadə olunmasından qorunması cəmiyyətin, ictimai təşkilatların, gənclər [305-306] təşkilatlarının, müvafiq orqanların, sizin işinizdir. Bu təhlükə var və təəssüflər olsun ki, narkotik maddələrin gənclər tərəfindən istifadə edilməsi statistika məlumatlarına görə artır, azalmır. Bu, bizi narahat edir və sizi də narahat etməlidir.

Bunu sübut etməyə ehtiyac yoxdur ki, narkotik maddədən istifadə edən adam öz sağlamlığını itirir. Nə üçün gənc hələ həyatı görməmiş sağlamlığını itirməlidir? Spirtli içkilərə meyl məsələsi barədə mən bir neçə dəfə demişəm, bu gün bunu bir daha deməyi zəruri hesab edirəm ki, Azərbaycanın mənəvi, milli adət-ənənələri və dini ənənələri spirtli içkilərin qəbul olunmasına heç vaxt yol vermir. Ancaq eyni zamanda, biz spirtli içkiləri qadağan da etmirik. Çünki biz hər sahədə müasirliyi, çağdaşlığı təmin etmək istəyirik. Ona görə də, əgər biz insanlara sərbəstlik veririksə, onları nədənsə zorla məhrum etmək, belə bir qadağan qoymaq olmaz. Ancaq insanları başa salmaq lazımdır. Gənclər bilməlidirlər ki, spirtli içkilərdən həddindən artıq, yaxud ümumiyyətlə, istifadə olunması insan üçün zərərdir. İnsan özü baxmalıdır, spirtli içki ona nə gətirir – xeyir, yoxsa zərər gətirir. Mən içkidən həddindən artıq istifadə edən adamların ondan xeyir aldığını hələ indiyə qədər görməmişəm. Ona görə də dövlət tərəfindən zəruri tədbirlər görülməsi lazımdır. İndi Azərbaycanda çox araq istehsalına başlayıblar. Azərbaycanda arağa heç o qədər tələbat yoxdur, amma bu qədər araq istehsal edirlər. Burada kim isə pul qazanmaq istəyir və bəlkə bəzi vəzifəli şəxslər bu işə qoşulublar.

Şübhəsiz ki, biz bunun qarşısını alırıq, alacağıq. Amma eyni zamanda, hər bir gənc bilməlidir ki, əgər, o, spirtli içkiyə qoşulmağa başlayırsa, spirtli içkidən istifadə etməkdə ifratçılığa yol verirsə, beləliklə, o öz gəncliyini pozur. Bunun qarşısı alınmalıdır.

Mən bu sözləri deyərken, ümumi fikri ifadə etmək istəyirəm ki, bizim gənclərimiz gərək mənəviyyatca, fiziki, şüuri [306-307] cəhətdən tam sağlam olsunlar. Biz gərək bu gün və gələcək üçün sağlam cəmiyyət yaradaq. Bu da sizin vəzifəniz və borcunuzdur. Hesab edirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının Gənclər Təşkilatı bu vəzifələrin həyata keçirilməsində irəlidi getməlidir, avanqard olmalıdır, müsbət təcrübə göstərməlidir və öz təcrübəsini bütün başqa gənclər təşkilatlarına yaymalıdır. Mən bu tələbləri bizim Gənclər və İdman Nazirliyinin qarşısında bir neçə dəfə qoymuşam və bu gün yenə də qoyuram ki, bunlar əsas məsələlərdir, vəzifələrdir.

Azərbaycanın bugünkü gəncləri XXI əsrin qurucularıdır. Bizim apardığımız işlər, böyük layihələrimiz, neft müqavilələrimiz və həyata keçirdiyimiz iqtisadi islahatlar Azərbaycanın iqtisadiyyatını qısa bir zamanda gücləndirəcək və insanların rifah halı günü-gündən yaxşılaşacaqdır. Buna əmin ola bilərsiniz. Ancaq lazımdır ki, bizim gənclər bu müasir iqtisadiyyat, həyat prosesində və bu dəyişən proseslərdə fəal iştirak edə bilsinlər.

Bizim gənclər gərək hazırlaşsınlar ki, XXI əsrdə Azərbaycanın inkişafını təmin edə bilsinlər. Bunun üçün biliklənmək, təhsil almaq, sağlam həyat tərzini keçirmək, mənəvi, milli dəyərlərimizə daim söykənmək və ümumbəşəri dəyərlərdən səmərəli istifadə etmək lazımdır. Mən əminəm ki, bizim gənclərimiz Azərbaycanın gələcəyini bizdən də yaxşı təmin edəcəklər. Mən ona inanıram. Çünki bizim çox zəkali, çox bacarıqlı, istedadlı gənclərimiz vardır. Mən ümidvaram ki, gənclər bugünkü təcrübədən yaxşı bəhrələnəcəklər və Azərbaycanın gələcəyini təmin edəcəklər.

Siz 1998-ci ildə Azərbaycanda prezident seçkiləri haqqında fikirlərinizi burada söylədiniz. Bununla əlaqədar, mən də bir neçə kəlmə demək istəyirəm. 1998-ci ilin oktyabr ayında Azərbaycan prezidentinin 5 illik səlahiyyəti başa çatır. Azərbaycanda prezident seçkiləri keçiriləcəkdir və tam demokratik şəraitdə keçiriləcəkdir. [307-308]

Müxalifətdə olan bəzi qüvvələr yenə də öz qəzetlərində cürbəcür şayiələr yayırlar. Bilirsiniz, onların daha sözləri yoxdur, istəyirlər ki, insanları cürbəcür uydurmalarla çaşıdırsınlar. Nə bilim, guya ki, Heydər Əliyev prezident seçkiləri keçirməyəcək, prezident vaxtını uzadacaqdır. Kimsə deyir ki, guya Heydər Əliyevi ömürlük prezident edəcəklər. Mən bu adamlara bildirmək istəyirəm ki, işinizlə məşğul olun. Bu, sizin işiniz deyil və sizin xörəyiniz deyil.

1993-cü ildə Azərbaycanda vətəndaş müharibəsinin qarşısını alan, Azərbaycanın müstəqilliyini indiyədək qoruyub saxlayan, Azərbaycanda demokratiyanı daim təbliğ edən, Azərbaycanda iqtisadi islahatları həyata keçirən Azərbaycan prezidenti demokratiyadan bir metr də kənara çəkilə bilməz. Bunu hamı bilməlidir.

Mən bir daha bəyan edirəm – demokratiya bizim üçün söz deyil, əməli işdir. Biz əməli işimizlə demokratiya yaratmışıq və bu demokratiyanı yaradıyıq. Ona görə də mən bəyan edirəm ki, prezident seçkiləri keçirilməsi haqqında qanun layihəsi bu yaxınlarda Milli Məclisə təqdim olunacaqdır və güman edirəm, Milli Məclis onu müzakirə edib qəbul edəcəkdir. 1998-ci ilin oktyabr ayında, yəni prezidentin səlahiyyətləri qurtaran zaman o günə prezident seçkiləri təyin olunacaqdır. Bəyan edirəm ki, Azərbaycanda prezident seçkiləri tam demokratik şəraitdə keçiriləcəkdir.

Kim prezident olmaq arzusundadırsa, o, irəliyə çıxsın, qanun çərçivəsində namizədliyini irəli sürsün və seçkilərdə iştirak etsin. Hamı üçün yol açıqdır. Ancaq onu da bilmək lazımdır ki, dövləti idarə etmək, prezident olmaq üçün sadəcə, bir istək və arzudan savayı bilik də, təcrübə də, idarəçilik təcrübəsi də, siyasi təcrübə də, şəxsi hörmət də, xalqın ehtiramı və etimadı da lazımdır. Kim hesab edir ki, onlar bu keyfiyyətlərə cavab verir – irəliyə çıxsın, gəlsin. [308-309]

Siz buradakı çıxışlarınızda bəyan etdiniz ki, məni prezident görmək istəyirsiniz. Bilirsiniz ki, 1993-cü ildə mən Naxçıvandan Bakıya gəlmək istəmirdim. Yalnız və yalnız Azərbaycanın hörmətli adamlarının, ziyalılarının və xalqın hədsiz istəyini hiss edəndən sonra Bakıya gəldim. Azərbaycanda çətin vəziyyəti normallaşdırmağa nail oldum. Mən prezidentlik səlahiyyətim dövründə də əlimdən gələni etmişəm.

Şübhəsiz ki, mən gördüyüm işi davam etdirmək, axıra çatdırmaq istəyirəm. Ancaq mən heç vaxt hakimiyyət uğrunda mübarizə aparmamışam. 1993-cü ildə də aparmamışam, 1992-ci ildə də aparmamışam, bu gün də hakimiyyət uğrunda mübarizə aparmıram. Əgər xalq, Azərbaycanın vətəndaşları səlahiyyətim qurtarandan sonra məni yenidən prezident görmək istəsələr və bunu hiss etsəm, mən buna etiraz etməyəcəyəm.

Sağ olun. İstəklərinizə, arzularınıza görə sizə təşəkkür edirəm. Əmin ola bilərsiniz ki, mən bütün həyatımı Azər-baycan xalqının səadətinə həsr etdiyim kimi, bundan sonra da həyatımı əsirgəməyəcəyəm.

Bizim sizinlə ən əsas vəzifəmiz Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlamaq və gələcək nəsillərə qüdrətli, müstəqil, inkişaf etmiş Azərbaycan tövsiyə etməkdir!

Bizim vətəndaşlıq borcumuz milli-mənəvi dəyərlərimizə, doğma torpağımıza, doğma ana dilimizə, böyük və zəngin tariximizə, millətimize sadıq olmaqdan ibarətdir. Mən sizin hamınızı bu yolda fəaliyyətə dəvət edirəm. Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyi naminə, Azərbaycanın müstəqilliyinin əbədi olması naminə sizin hamınıza uğurlar arzulayıram.

Yaşasın Yeni Azərbaycan Partiyası və onun gənclər təşkilatı!

Yaşasın doğma Azərbaycan vətənimiz, bizim doğma Azərbaycan dili!

Yaşasın müstəqil Azərbaycan Respublikası, müstəqil Azərbaycan dövləti!

Sağ olun. [309]

XALQ ARTİSTİ ARİF BABAYEVƏ

Hörmətli Arif Babayev!

Sizi – Azərbaycanın musiqi ifaçılığı məktəbinin görkəmli nümayəndəsini 60 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Siz klassik muğam ifaçılığımızın ənənələrini qoruyub yaşatmaqla xalqımızın böyük məhəbbətini qazanmış sənətkarlardansınız. Muğam və xalq mahnılarının gözəl bir ifaçısı olmaqla yanaşı, siz 30 ildən artıqdır ki, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının solisti kimi də ölkəmizdə geniş tanınırsınız.

Siz gözəl səsiniz və təkrarolunmaz ifa üslubunuz sayəsində xalq musiqimizin təbliğində xidmətlər göstərmiş, onu dünyanın bir çox xalqlarına sevdirə bildiniz. Bakı Musiqi Akademiyasının kafedra müdiri kimi, milli operamız üçün gənc müğənnilərin yetişdirilməsində də böyük səy göstərirsiniz.

Əminəm ki, siz xalqımızın zəngin musiqi xəzinəsinin incilərinə yeni həyat verməklə sənətinizin pərəstişkarlarını bundan sonra da sevindirəcək, yeni ifaçılar yetişdirilməsində var qüvvənizi və təcrübənizi əsirgəməyəcəksiniz.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 fevral 1998-ci il

[310]

ƏMƏKDAR MƏŞQÇİ MUXTAR DADAŞOVA

Hörmətli Muxtar Dadaşov!

Sizi – milli idmanımızın görkəmli nümayəndəsini, gülüş növlərinin inkişafında böyük xidmətləri olan əməkdar məşqçini 70 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Siz keçmiş SSRİ-nin idman tarixinə məşhur Azərbaycan pəhləvanı kimi daxil olmuş, öz qələbələrinizlə dünya güləşçilərinin və idmansevərlərin rəğbətini qazanmışınız. Bu gün gənclər arasında göstərdiyiniz səmərəli fəaliyyət, milli yığma komandamızın üzvlərinə verdiyiniz dəyərli məsləhətlər respublikamızda sağlam həyat tərzinin bərqərar edilməsi işinə xidmət edir. Sizin keçdiyiniz həyat yolu gənc idmançılar, xüsusən pəhləvanlar üçün böyük bir məktəbdir.

Sevindirici haldır ki, əsası sizlər tərəfindən qoyulmuş Azərbaycan güləş məktəbinin davamçıları bu gün də müstəqil respublikamızı beynəlxalq yarışlarda ləyaqətlə təmsil edir və yüksək nəticələrə nail olurlar.

Ümidvaram ki, Azərbaycan idmanının inkişaf etdirilməsi yolunda bundan sonra da var gücünüzü sərf edəcəksiniz.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və uğurlar arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 fevral 1998-ci il

[311]

XALQ RƏSSAMI BÖYÜKAĞA MİRZƏZADƏYƏ

Hörmətli Böyükağa Mirzəzadə!

Sizi – Azərbaycan milli rəssamlıq məktəbinin görkəmli nümayəndəsini anadanolma gününüz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Siz rəngkarlıq, qrafika, səhnəqrafiya, monumental divar rəssamlığı janrlarında gözəl əsərlər müəllifi kimi xalqımızın hörmət və rəğbətini qazanmış sənətkarlardansınız. Şərəfli sənət yolunuz milli rəssamlığımızın daim inkişaf etməsinə və onun dünya miqyasında tanınmasına xidmət etmişdir. Məhz sizin mənsub olduğunuz rəssamlar nəslə Azərbaycanın xalı, miniatür, şəbəkə, tikmə sənətlərinin çoxəsrlik ənənələrini davam etdirməklə yanaşı, müasir rəngkarlıq sənəti baxımından da gözəl əsərlər yaratmışdır.

Xalqımızın böyük mütəfəkkirlərinin portretləri, Azərbaycan təbiətinin füsunkar gözəlliklərini əks etdirən peyzajlar, tarixi və ədəbi mövzular əsasında yaratdığınız əsərlər, təsviri incəsənət xəzinəmizi zənginləşdirmişdir. Mayası əsl vətəndaşlıq ruhu ilə yoğrulmuş bu rəsm əsərləri gənc nəslin xalqa, torpağa bağlılıq ruhunda tərbiyə olunmasında mühüm rol oynayır.

Ümidvaram ki, xalqımızın yüksək mənəvi dəyərlərini təbliğ edən, onları gənclərimizə aşılayan yeni əsərlərinizlə sənətsevərləri bundan sonra da sevindirəcəksiniz.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yaradıcılıq uğurları diləyirəm!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 20 fevral 1998-ci il

[312]

İNSAN VƏ VƏTƏNDAŞ HÜQUQLARININ VƏ AZADLIQLARININ TƏMİN EDİLMƏSİ SAHƏSİNDƏ TƏDBİRLƏR HAQQINDA FƏRMANI

Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra Beynəlxalq Dövlətlər Birliyinin tamhüquqlu üzvü kimi əsrlərin sınağından çıxmış ümumbəşəri dəyərlərin üstünlüyünü qəbul edərək demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğunu özünün inkişaf yolu seçmişdir. Bu gün hər bir cəmiyyətin və dövlətin inkişafı demokratiya və insan hüquqlarına hörmət olmadan mümkün deyil. Demokratiya, inkişaf, insan hüquq və azadlıqlarına hörmət bir-biri ilə üzvi surətdə bağlı olan və bir-birini şərtləndirən amillərdir. İnsan hüquqları müxtəlif iqtisadi və siyasi sistemlərin, ideologiyaların və mədəniyyətlərin mövcud olduğu müasir dünyamızda insanları və cəmiyyətləri birləşdirən, onları insaniləşdirən ən əsas meyardır. Bəşər sivilizasiyasının ən müdrik kəşflərindən sayılan insan hüquqları bu gün hamının anladığı və anlamalı olduğu əvəzsiz nailiyyətdir. İnsan hüquqlarına hörmət, insan hüquqlarının qorunması müasir dünyaya qovuşmağın əsas yoludur.

Məlumdur ki, sülh və əmin-amanlıq olmadan insan hüquqlarına tam riayət olunması mümkün deyil. Ermənistanın Azərbaycana qarşı artıq on il davam edən silahlı təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın 20 faizi işğal olunmuş, bir milyondan artıq soydaşımız adi insan hüquqlarından məhrum edilmişdir. Vaxtilə ölkəmizdə insanların həyatını təhlükəyə məruz qoyan hərə-mərclik, qanunsuz silahlı birləşmələrin mövcudluğu, əhalidə qanunsuz silahların cəmlənməsi, [313-314] terrorçuluq və mütəşəkkil cinayətkarlığın tüğyan etməsi insan hüquq və azadlıqlarının kütləvi surətdə pozulmasına gətirib çıxarmışdı. Bu vəziyyət Azərbaycan xalqını vətəndaş müharibəsi həddinə çatdırmış, milli dövlətçiliyinin itirilməsi təhlükəsi qarşısında qoymuşdu. Bu ağır sınaqlardan çıxmış Azərbaycan xalqı mətin iradə, həmrəylik və əzmkarlıq nümayiş etdirərək, bəşər sivilizasiyasının idealları olan azadlığı, ədaləti və sülhü özünün inkişaf yolu seçmişdir.

Son illər ölkəmizdə insanların azad və təhlükəsiz yaşaması, müstəqilliyimizin möhkəmləndirilməsi istiqamətində çox ciddi tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Azərbaycan dövləti ərazi bütövlüyünün, qaçqınların və məcburi köçkünlərin pozulmuş hüquqlarının tam bərpası üçün sülhsevər siyasət apararaq atəşkəsə nail olmuş, ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində və digər beynəlxalq təşkilatlar xətti ilə ardıcıl və məqsədyönlü iş görür.

Artıq göstərilən ictimai-siyasi proseslərin ağır nəticələri, vətəndaş müharibəsi təhlükəsi aradan qaldırılmış, 1994-cü ilin oktyabrında və 1995-ci ilin martında baş vermiş dövlət çevrilişi cəhdlərinin qarşısı qətiyyətlə alınmış, qanunsuz silahlı dəstələr, terrorçu, təxribatçı qruplar zərərsizləşdirilmiş, hərə-mərcliyə son qoyulmuş, geniş ordu quruculuğu işləri aparılaraq vətənimizi təcavüzdən qorumağa qadir nizami ordu yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının ümumxalq səsverməsi ilə qəbul edilmiş Konstitusiyasında insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi dövlətimizin ali məqsədi kimi bəyan edilmişdir. Azərbaycan dövləti siyasi-hüquqi potensialından tam istifadə etməklə bu məqsədə nail olmaq və müvafiq hüquqi mexanizmlər yaratmaq üçün tədbirlər görür. Konstitusiyada irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əqidəsindən, siyasi və sosial mənsubiyətindən və sair hallardan asılı olmayaraq hər bir insanın hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi qanunvericilik, [314-315] icra və məhkəmə orqanları qarşısında ümdə vəzifə kimi qoyulmuşdur. Artıq hüquqa və ədalətə söykənən, vətəndaş cəmiyyətinin və bazar iqtisadiyyatının inkişafına tam zəmanət verən qanunvericilik bazasının əsası qoyulmuş və onun təkmilləşdirilməsi davam etdirilir. Ölkəmizdə demokratik cəmiyyətin formalaşdırılması üçün hər cür şərait yaradılmışdır. Azərbaycanda çoxpartiyalılıq əsasında demokratik yolla parlament seçilmiş, siyasi plüralizm, şəxsiyyət, söz, mətbuat, vicdan azadlıqları, insan hüquqlarının müdafiəsi və qanunun aliliyi prinsipləri bərqərar olmuşdur. Ardıcıl surətdə həyata keçirilən köklü iqtisadi, sosial və hüquqi islahatların təməlinə insana qayğı, insan ləyaqətinə hörmət dayanır.

Həyata keçirilmiş islahatlar nəticəsində iqtisadi tənəzzül və inflyasiyanın qarşısı alınmış, iqtisadi inkişafda yeni mərhələnin möhkəm təməli qoyulmuşdur. Özəlləşdirmə proqramı, aqrar islahatları və torpaqların xüsusi mülkiyyətə verilməsi prosesi ardıcıl surətdə davam etdirilir. Azərbaycanda «Açıq qapı» siyasətinin həyata keçirilməsi iqtisadiyyatımıza xarici investisiyaların həcmının artmasını və ölkəmizin dünya iqtisadi sistemində inteqrasiyasını sürətləndirməklə bərabər, xalqın maddi rifahının yaxşılaşdırılmasına, vətəndaşların iqtisadi və sosial hüquqlarının müdafiəsinə zəmin yaradır.

Hər bir şəxsin həyatında və cəmiyyətdə insan hüquqlarının reallığa çevrilməsi amalı ilə yaşayan Azərbaycan dövləti insan hüquqları sahəsində 20-dək beynəlxalq konvensiya və sazişlərə qoşulmuşdur.

Bu gün məqsəd ondan ibarətdir ki, hər bir şəxs insan hüquqlarının həyata keçirilməsində və qorunmasında öz məsuliyyətini dərk etsin.

Azərbaycan Respublikasında insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsini ümumdövlət vəzifəsi hesab edərək, BMT-nin insan hüquqlarına dair 1948-ci il 10 dekabr tarixli ümumi bəyannaməsinin qəbul edilməsinin [315-316] 50 illiyi astanasında ölkəmizdə demokratiyanın daha da inki-

şaf etdirilməsi və insan hüquqlarını qorumaq sahəsində görülən tədbirlərin genişləndirilməsi məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təklif edilsin:

– Qanun layihələrinin hazırlanması və qanunların qəbul edilməsi zamanı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında əks etdirilmiş insan hüquq və azadlıqları əsas meyar kimi rəhbər tutulsun;

– Milli Məclisin nümayəndələri ATƏT-in və Avropa Şurasının Parlament Assambleyalarının, Avropa parlamentinin, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyasının, Qara Dəniz İqtisadi Birliyi Parlament Assambleyasının, Parlamentlərarası İttifaqın sessiyalarında, həmin təşkilatların müvafiq komitələrinin işində və tədbirlərində fəal iştirak etsinlər, insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətini təbliğ etsinlər, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi nəticəsində qaçqın və məcburi köçkün düşmüş şəxslərin hüquqlarının bərpası üçün aparılan işi gücləndirsinlər.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatına tapşırılsın ki, əlaqədar dövlət orqanları ilə birlikdə:

– İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair dövlət proqramının layihəsini iki ay müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının prezidentinə təqdim etsinlər;

– İnsan hüquqları üzrə Azərbaycan Respublikasının səlahiyyətli müvəkkili təsisatının, habelə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsini həyata keçirən digər qurumların yaradılmasına dair məsələni müzakirə edib bir ay müddətində Azərbaycan Respublikasının prezidentinə müvafiq təkliflər təqdim etsinlər;

– Qaçqınların və məcburi köçkünlərin, əlillərin, müharibə iştirakçılarının, aztəminatlı ailələrin iqtisadi və sosial hüquqlarının daha səmərəli təmin edilməsi ilə əlaqədar təkliflərini üç ay müddətində Azərbaycan Respublikasının prezidentinə təqdim etsinlər;

– İnsan Hüquqları üzrə Elmi Tədqiqat İnstitutunun yaradılmasına dair təkliflərini üç ay müddətində Azərbaycan Respublikasının prezidentinə təqdim etsinlər;

– Hüquqi islahatların həyata keçirilməsi ilə əlaqədar normativ hüquqi aktların insan hüquqlarına dair beynəlxalq standartlara tam uyğunluğunun təmin edilməsi üçün tədbirlər görsünlər;

– İnsan hüquqlarının qorunması sahəsində hüquqi mexanizmlərin təkmilləşdirilməsinə dair təkliflərini iki ay müddətində Azərbaycan Respublikasının prezidentinə təqdim etsinlər;

– İnsan hüquqları sahəsində Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq sazişlərin tam və səmərəli həyata keçirilməsi üçün müvafiq təşkilatı və digər tədbirlərin görülməsini təmin etsinlər;

– Avropa Komissiyası, Avropa Şurası, ATƏT-in İnsan hüquqlarına dair Demokratik Təsisatlar Bürosu, Beynəlxalq Amnistiya, İnsan Hüquqlarını Müşahidə edən Helsinki Təşkilatı, habelə insan hüquqları sahəsində fəaliyyət göstərən müvafiq qurumlar və digər beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi sahəsində tədbirlər həyata keçirsinlər;

– Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən qeyri-dövlət hüquqi müdafiə təşkilatları ilə qarşılıqlı əlaqələrin yaradılmasını və inkişaf etdirilməsini təmin etsinlər;

– BMT-nin insan hüquqlarına dair ümumi bəyannaməsinin 50 illiyi münasibətilə yubiley tədbirlərinin keçirilməsi üzrə komissiyanın yaradılmasına dair təkliflərini bir ay müddətində Azərbaycan Respublikasının prezidentinə təqdim etsinlər; [317-318]

– BMT-nin Azərbaycandakı nümayəndəliyi ilə razılaşdırmaqla qadınların, uşaqların, milli azlıqların hüquqlarının müdafiəsinə və digər zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsinə dair proqram layihəsini bir ay müddətində Azərbaycan Respublikasının prezidentinə təqdim etsinlər;

– İnsan hüquqları üzrə fəaliyyət göstərən beynəlxalq institutu və mərkəzlərdə müvafiq tədqiqat və təhsil proqramlarının öyrənilməsi üçün mütəxəssislərin iştirakını təmin etsinlər.

3. Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinə tapşırılsın ki, əlaqədar dövlət orqanları ilə birlikdə:

– Azərbaycan Respublikasının BMT-nin 1990-cı il 18 dekabr tarixli «Bütün fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının qorunması haqqında» beynəlxalq konvensiyasına, BMT-nin 1976-cı il 23 mart tarixli «Mülki və siyasi hüquqlar üzrə beynəlxalq paktı»nın birinci fakültativ protokoluna, BMT-nin 1989-cu il 15 dekabr tarixli «Mülki və siyasi hüquqlar üzrə beynəlxalq paktı»nın ikinci fakültativ protokoluna və insan hüquqları sahəsində mövcud olan digər beynəlxalq sazişlərə qoşulmasının mümkünlüyü məsələsini öyrənsin və iki ay müddətində Azərbaycan Respublikasının prezidentinə müvafiq təkliflər versin;

– Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində qaçqın və məcburi köçkünlərin pozulmuş hüquqlarının bərpası və onlara dəymiş zərərin ödənilməsi məqsədi ilə müvafiq beynəlxalq qurum və təşkilatlara müraciətlərin qəbul olunmasını təmin etsin;

– Respublikanın mərkəzi kitabxanalarını insan hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qəbul edilən sənədlərlə və bu sahədə olan nəşrlərlə təmin etsin.

4. Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğuna, daxili işlər və milli təhlükəsizlik nazirliklərinə tapşırılsın və Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə tövsiyə edilsin ki, təhqiqat, istintaq və məhkəmə orqanları tərəfindən insan hüquqları [318-319] sahəsində qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsinin ümumiləşdirilməsini, insan hüquq və azadlıqlarının pozulması hallarının aradan qaldırılmasını təmin etsinlər.

5. Azərbaycan Respublikasının ədliyyə, daxili işlər, milli təhlükəsizlik nazirliklərinə və Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğuna tapşırılsın ki, azadlıqdan məhrum edilmiş və ibtidai istintaq zamanı həbsə alınmış şəxslərin saxlanılması şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün zəruri tədbirlər həyata keçirsinlər.

6. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinə tapşırılsın ki, insan hüquqlarına dair beynəlxalq aktların öyrənilməsi məqsədilə respublikanın ali, orta ixtisas və orta məktəbləri üçün insan hüquq və azadlıqlarına dair dərslərin hazırlanmasını, olimpiadaların, müsabiqələrin keçirilməsini, insan hüquqlarının təbliğinə dair bədii sərgilərin, festivalların və digər tədbirlərin keçirilməsini təmin etsin.

7. Azərbaycan Respublikasının Mətbuat və İnformasiya Nazirliyinə tapşırılsın:

– İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində ölkəmizdə həyata keçirilən tədbirlərin informasiya şəbəkələri və agentliklər vasitəsilə təbliğini və yayılmasını təmin etsin;

– İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair ixtisaslaşmış qəzet, jurnal, kitabça və plakatların nəşrini, onların yayılmasını təmin etsin.

8. Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinə tapşırılsın ki, insan hüquq və azadlıqlarına həsr olunmuş verilişlərin hazırlanmasını təmin etsin.

9. Bu fərman imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 22 fevral 1998-ci il

[319]

XOCALI SOYQIRIMININ ALTINCI İLDÖNÜMÜ İLƏ ƏLAQƏDAR AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT

Xalqımızın tarixində ən qanlı səhifələrdən biri olan Xocalı soyqırımından altı il keçir.

Erməni silahlı qüvvələri uzun sürən mühasirədən sonra 26 fevral 1992-ci ildə xaricdəki havadarlarının hərbi yardımı ilə Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdi. Köməksiz mülki əhali amansızlıqla qətlə yetirildi. Hətta südəmər körpələrə, əlsiz-ayaqsız qocalara, qadınlara, uşaqlara belə aman verilmədi. Yüzlərlə adam əsir götürülərək dəhşətli işgəncələrə və görünməmiş təhqirlərə məruz qaldı. Azərbaycan xalqına qarşı yönəldilmiş Xocalı soyqırımı ağlasığmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə tayı-bərabəri olmayan vəhşilik aktı, insanlığa qarşı tarixi bir cinayətdir.

Bir qrup erməni millətçi-separatçı qüvvələrin 1988-ci ildə Dağlıq Qarabağda başladığı avantürüst hərəkət təkcə Xocalı soyqırımına deyil, eyni zamanda Azərbaycan və erməni xalqları arasında on ildən artıq davam edən qanlı münaqişəyə, Qafqaz bölgəsində etnik konfliktlərə və digər ağır nəticələrə gətirib çıxarmışdır. İndi beynəlxalq ictimaiyyət separatist hərəkətlərin təkcə Azərbaycan üçün deyil, bütün dünya üçün böyük təhlükə olduğunu anlayır və buna qarşı ciddi etiraz səsinə qaldırır. Hazırda beynəlxalq və regional tədbirlərdə bu hərəkətlər pislənir və müvafiq siyasi-hüquqi qiymətini alır.

Nahaq qan yerdə qalmır. Xocalı müsibətinin də beynəlxalq aləmdə öz qiymətini alacağı və günahkarların gec-tez öz layiqli cəzalarına çatacağı labüddür. [320-321]

Soyqırımın baş verməsinə şərait yaradan əsas səbəblərdən biri respublika daxilində gedən hakimiyyət mübarizəsi idi. O zamankı rəhbərlərin siyasi səbatsızlığı, ümummillə mənafelərə zidd mövqeyi, xəyanəti, vəzifə hərisliyi, siyasi qruplar və başıpozuq silahlı qüvvələr arasında gedən çəkişmələr Azərbaycanı bir çox ağır faciələrə, o cümlədən Xocalı müsibətinə gətirib çıxartdı.

Bu gün ölkəmizin hər yerində Xocalının günahsız qurbanlarının əziz xatirəsi ehtiramla yad edilir. Xocalı soyqırımı qurbanlarının müqəddəs ruhu qarşısında bir daha baş əyib, Tanrıdan onlara rəhmət diləyir və bütün xalqımıza başsağlığı verirəm.

Dünyada ən ağır müharibənin də sonu olur. Haqq-ədalət əvvəl-axır irticaya və şərə qalib gəlir. Xalqımızı əmin etmək istəyirəm ki, biz sülhsevər dövlət kimi sülh yolu ilə, beynəlxalq hüquq normaları və prinsipləri əsasında tezliklə torpaqlarımızın düşmən tapdağından tam azad edilməsinə nail olacağıq. Bütün qaçqınlar öz doğma ocaqlarına qayıdacaq, ərazi bütövlüyümüz bərpa ediləcəkdir. Azərbaycan xalqının qüdrəti və iradəsi ilə qarşımıza qoyduğumuz bütün ali məqsədlərə nail olacağıq.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 23 fevral 1998-ci il

[321]

**YAPONİYANIN BAŞ NAZİRİ
RYUTARO HAŞİMOTONUN DƏVƏTİ İLƏ
BU ÖLKƏYƏ İLK RƏSMİ SƏFƏRƏ
YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL
BİNƏ HAVA LİMANINDA
JURNALİTLƏRİN SUALLARINA CAVAB**

23 fevral 1998-ci il

S u a l: Cənab prezident, bu "Gündoğar ölkə"yə Sizin ilk rəsmi səfərinizdir. Səfər zamanı Azərbaycan-Yaponiya münasibətlərində hansı yollar açılacaqdır?

C a v a b: Çox yollar açılacaqdır. Yaponiya ilə Azərbaycan arasındakı münasibətlər son illər tədricən inkişaf edir. Yaponiya Azərbaycana maraq göstərir və biz də çox maraqlıyıq ki, Yaponiya kimi bütün sahələrdə, xüsusən iqtisadiyyatda inkişaf etmiş ölkə ilə daha da sıx əlaqələrimiz olsun. Biz bu əlaqələri artıq qururuq. Bir neçə dəfə Yaponiyanın cürbəcür səviyyəli hökumət nümayəndələrini qəbul etmişik. Yaponiyanın bəzi şirkətləri Azərbaycanda fəaliyyət göstərir. Nəhayət, Yaponiyanın Baş naziri məni rəsmi dəvət edibdir, mən də bu dəvəti qəbul etmişəm və səfərə gedirəm.

Orada bir neçə dövlətlərarası, hökumətlərarası sənədlər imzalayacağıq, bir çox görüşlər keçiriləcəkdir. Baş nazirlə görüşlər, danışıqlar, imperatorla görüş olacaqdır. Orada ikipalatalı parlament var, hər iki palatada görüşlər olacaqdır. Bir çox şirkətlər böyük maraq göstəriblər, müraciət ediblər ki, onlarla görüşlər olsun. Proqram çox gərgindir, həddindən artıq çox görüşlər nəzərdə tutulubdur. Mən hesab edirəm ki, bunlar da lazımdır, çünki biz Azərbaycanı tanıtmalıyıq. Son [322-323] illərə qədər Yaponiyada Azərbaycan, demək olar, tanınmırdı. Azərbaycanı həm siyasi, həm iqtisadi nöqteyi-nəzərdən, həm də coğrafi-siyasi vəziyyəti nöqteyi-nəzərindən tanıtmalıyıq və güman edirəm ki, bu səfər zamanı biz buna nail olacağıq.

S u a l: Cənab prezident, orada neft müqavilələrinin imzalanmayacağı nə ilə bağlıdır?

C a v a b: Bilirsiniz, yəqin ki, burada bir yanlışlıq olubdur. Yəni biz orada neft müqaviləsi imzalamağı nəzərdə tutmamışdıq. Sadəcə, bəzi şirkətlər özləri burada həddindən artıq cəhd göstəriblər. Yaponiyanın "İtoçu" şirkəti Azərbaycanda neft sənayesində bir-iki müqavilədə iştirak edir. "Mitsui" şirkəti var, o da bizim bir müqavilədə pay almaq istəyir. Ancaq bunların hamısını biz orada yerində tənzimləyəcəyik, burada elə bir problem yoxdur.

S u a l: Cənab prezident, Azərbaycan işçi qrupunun Xəzər neftinin nəqli ilə məşğul olacaq ölkələrlə konkret danışıqlar aparmasına nə vaxt razılıq verəcəksiniz? Ümumiyyətlə, regional boru kəmərləri sisteminə Sizin münasibətiniz necədir?

C a v a b: Bilirsiniz, biz bu barədə Avropa Şurası ilə əməkdaşlıq edirik. Mən dünən Asiya və Avropa regionlarının Avrasiya nəqliyyat magistralı layihəsində iştirak edə biləcək bir çox ölkələrinin dövlət və hökumət başçılarına məktub göndərmişəm. Bu, Avropa Komissiyasının, o cümlədən cənab Van Den Brukun təşəbbüsü ilə edilmişdir. Onunla razılışma əsasında mən məktub göndərmişəm və biz mayın ikinci yarısında burada – Azərbaycanda Avropanın Şimal hissəsindən başlayaraq Çin və Yaponiyadək həmin magistral üzərində yerləşən bütün ölkələrin dövlət, hökumət başçılarının və ya nümayəndə heyətlərinin görüşünü keçirməyi nəzərdə tuturuq. Başqa sözlə, "İpək yolu"nun bərpasına dair daha konkret işdən söhbət gedir. Yeri gəlmişkən, Yaponiya bu məsələ ilə çox maraqlanır və Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimotonun doktrinasında [323-324] bu, çox mühüm yer tutur. Yəni, biz əslində bu məsələ ilə artıq məşğul oluruq.

Boru kəmərləri barədə deməliyəm ki, ayın 1-də İstanbulda Türkiyə, Gürcüstan, Qazaxıstan, Türkmənistan və Azərbaycan xarici işlər nazirlərinin görüşü keçiriləcəkdir. Bu da Mərkəzi Asiyadan, Xəzər hövzəsindən Mərkəzi Avropaya boru kəmərləri çəkilməsi problemi barəsindədir. Bu, Türkiyənin təşəbbüsüdür. Mən İstanbulda olarkən həmin təşəbbüsü dəstəklədim və martın 1-də belə görüş keçiriləcəkdir.

S u a l: Həmin görüşdə Azərbaycanı kim təmsil edəcək?

C a v a b: Xarici işlər nazirinin müavini Əzimov.

Sağ olun. [324]

YAPONİYANIN "İTOÇU" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ MİNORO MUROFUŞI İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

24 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab Murofuşi!

Mən sizi səmimi-qəlbdən salamlayıram və bu gün Yaponiyanın ən nüfuzlu neft şirkətinin rəhbəri ilə görüşümdən şərəf duyduğumu bildirirəm. Azərbaycan-Yaponiya əməkdaşlığının durmadan inkişafı barədə söylədiyiniz fikirlərə, Azərbaycan haqqında söylədiyiniz xoş sözlərə görə sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Mən də sizinlə 1997-ci ilin sentyabrındakı görüşümüzü məmnunluqla xatırlayıram.

Mən Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimotonun dəvəti ilə Yaponiyaya rəsmi səfərə gəlmişəm. Məmnuniyyət hissi ilə deyə bilərəm ki, Tokio şəhərində, "Gündoğar ölkə"yə ayaq basandan indiyə qədər bu səfərim çox uğurlu, qarşılıqlı anlaşma və dostluq şəraitində keçir.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft-qaz yataqlarının birgə işlənməsi üçün imzalanmış müqavilələrin həyata keçirilməsində dünyanın 12 ölkəsinin 20 ən nüfuzlu şirkətinin, o cümlədən "İtoçu"nın yaxından iştirak etməsindən çox məmnun və razı qaldığımı bildirirəm və zəngin təbii ehtiyatlara malik respublikamızda digər sahələrdə də əlaqələr qurulması, qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi üçün "İtoçu" şirkətinin geniş imkanlara malik olduğunu yüksək qiymətləndirirəm.

Yaponiyanın 6 şirkətinin Bakıda nümayəndəliyinin açılmasından və bu ölkənin digər nüfuzlu şirkətlərinin də Azərbaycanla əlaqələrin sıxlaşdırılmasına böyük maraq göstərməsindən çox məmnun qaldığımı söyləmək istəyirəm. Əmin olduğumu bildirirəm ki, "İtoçu" şirkəti ilə respublikamızın əməkdaşlığı bundan sonra daha da sürətlə inkişaf edəcəkdir.

Ölkələrimiz arasında əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsi barədə cənab Murofuşinin irəli sürdüyü təklifləri diqqətlə dinlədim və "İtoçu" Neft Şirkətinin Azərbaycanla sıx əməkdaşlıq etməsinə bundan sonra da dəstək verəcəyimi bildirirəm. [326]

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ YAPONİYANIN
“İTOÇU” ŞİRKƏTİNİN TƏŞKİL ETDİYİ
RƏSMİ QƏBULDA* NİTQ**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

24 fevral 1998-ci il

Hörmətli “İtoçu” şirkətinin prezidenti!
Möhtərəm dostlar!

Bu gün səhər mən Baş nazir cənab Haşimotonun dəvəti ilə sizin ölkənizə, Yaponiyaya–“Gündoğar ölkə”yə gəlmişəm və gələn kimi də mənim işgüzar görüşlərim başlanmışdır.

Hörmətli dostlar, ilk işgüzar görüş sizinlə, “İtoçu” şirkətinin prezidenti və rəhbərləri ilə oldu. Bu, qanuna uyğundur, çünki Azərbaycan dövlət müstəqilliyi əldə etdikdən sonra “İtoçu” şirkəti Yaponiyanın ilk iri şirkəti idi ki, Azərbaycana maraq göstərdi və bizimlə əməkdaşlığa başladı.

Sizin şirkətiniz Azərbaycanda özünü ilk dəfə 1996-cı ildə göstərdi. Mən şadam ki, qısa müddət ərzində əməkdaşlığımız belə böyük inkişaf və geniş vusət tapmışdır.

Bu gün sizinlə biz iqtisadi münasibətlərimizin vəziyyətini, gələcək əməkdaşlıq imkanlarını, təkliflərinizi müzakirə etdik. Şəxsən mənim çox xoşuma gəlir ki, siz Azərbaycanda çox fəal işləyirsiniz və öz fəaliyyət dairənizi genişləndirmək istəyir [327-328]sınız. Bu gün mən zarafatla sizdən soruşdum: “Görünür, siz bütün Xəzər dənizi hövzəsini işğal etmək istəyirsiniz?”. Belə zarafat üçün əsas var. Siz, həqiqətən, Azərbaycanda öz fəaliyyətinizi olduqca genişləndirirsiniz. Mən bunu dəstəkləyirəm, çünki bütövlükdə Azərbaycan və Yaponiya arasında əməkdaşlığa və münasibətlərin inkişaf etdirilməsinə böyük əhəmiyyət verirəm.

Aydındır ki, ölkələrimiz arasında əməkdaşlıq, xüsusən iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlıq şirkətlər vasitəsi ilə, ən əvvəl “İtoçu” kimi şirkətlər vasitəsi ilə həyata keçirilə bilər. Hesab edirəm ki, biz çox uzun müddət ərzində əməkdaşlıq üçün yaxşı bünövrə qoymuşuq və bizim sizinlə fəaliyyətimiz XXI əsrə yönəldilmişdir. Bunun yaxşı gələcəyi olduğunu görürəm. Biz çox istəyirik ki, Yaponiya özünün yüksək texnologiyaları, böyük maliyyə imkanları və təcrübəsi ilə bölgəmizdə, xüsusən Azərbaycanda daha geniş fəaliyyət göstərsin.

Bu gün siz bildirdiniz ki, əməkdaşlığımız neft-qaz sahəsinin çərçivələrindən kənara çıxır. Siz başqa sahələrə də, o cümlədən neft və qaz kəmərlərinin çəkilməsinə də maraq göstərdiniz. Mən buna da müsbət yanaşıram. Beləliklə, biz sizinlə birlikdə Yaponiya-Azərbaycan əməkdaşlığının bünövrəsini qoyuruq.

Qarşıda mənim əlahəzrət imperatorla, Baş nazir cənab Haşimoto, bir çox digər dövlət xadimləri ilə görüşlərim durur. Lakin bunların əsasını iqtisadi əlaqələrimiz təşkil edir. Bu, konkret olaraq müxtəlif şirkətlərlə əməkdaşlıqda ifadə edilir.

Bu gün sizdən başqa mən Yaponiyanın digər şirkətlərinin prezidentləri ilə də görüşdüm. Sevinirəm ki, Azərbaycana heç də təkə siz maraq göstərmirsiniz. Bəlkə də siz bunu çox da istəməzdiniz. Lakin özünüz bilirsiniz ki, belə böyük inkişafa ancaq rəqabət sahəsində nail olmuşsunuz. Biz də bu fikirdəyik ki, rəqabət çox kömək edir. [328-329]

Sizə və şirkətinizə onun fəaliyyətində yeni uğurlar arzulayıram. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, sizinlə əməkdaşlığımız uzunmüddətli olacaqdır. Biz yaxşı, sağlam tərəfdaşlığa tərəfdarıq. Ümidvaram ki, münasibətlərimiz məhz belə olacaqdır.

Ölkənizə, xalqınıza firavanlıq, əmin-amanlıq və hər cür uğurlar arzulamaq istəyirəm. Şirkətinizə arzulamaq istəyirəm ki, o, həmişə Yaponiya şirkətlərinin önündə olsun. Biz isə sizə bu işdə kömək edəcəyik.

Sizin hamınıza çansaxlığı, firavanlıq diləyirəm. Diqqətinizə görə çox sağ olun. [329]

*Qəbulda “İtoçu” şirkətinin prezidenti Minoru Mirofuşi Heydər Əliyevi salamlayaraq nitq söyləmişdir.

YAPONİYANIN "NİÇİMEN" ŞİRKƏTİNİN VİTSE-PREZİDENTİ İTO ŞUNRO İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

24 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab Şunro!

Mən sizi və şirkətin digər nümayəndələrini mehribanlıqla salamlayır, Sizə dərin hörmətimi və ehtiramımı bildirirəm. Mənim Yaponiyaya ilk rəsmi səfərimi tarixi bir hadisə hesab etdiyinizə və bu səfərin Yaponiya-Azərbaycan əməkdaşlığının inkişafında yeni mərhələ açacağını qeyd etdiyinizə görə sizə təşəkkür edirəm.

"Azərkimya" Dövlət Şirkəti ilə "Niçimen" arasında sıx əlaqələr yaradıldığını, əldə olunmuş razılığa əsasən Yaponiyanın İxrac-İdxal Bankı Sumqayıtdakı etilen-polietilen zavodunda EP-300 qurğusunun yenidən qurulması layihəsinin maliyyələşdirilməsinə 75 milyon ABŞ dolları məbləğində ən güzəştli kredit ayrıldığını, "Niçimen" bu layihənin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün bütün imkanlarından istifadə edəcəyini, Azərbaycanla əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsi üçün şirkətin yeni təklifləri barədə verdiyiniz məlumatlardan xəbərim var.

"Niçimen" şirkəti ilə Azərbaycan arasında yaranmış əlaqələrdən məmnun qaldığımı bir daha bildirirəm. [330-331]

Cənab Şunro, mən sizinlə Bakıda keçirdiyimiz görüşü, apardığımız danışıqları razılıqla xatırlayıram. "Niçimen" şirkətinin energetika sahəsində də müəyyən təcrübəyə malik olduğunu bilirəm. Bu sahədə də əlaqələr qurmaq üçün şirkətin hazırladığı külək elektrik stansiyasından istifadə olunması təklifini bəyənirəm. Söylədiyiniz bu və digər fikirlərə görə sizə təşəkkürümü bildirirəm.

Azərbaycan ilə "Niçimen" arasında əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi barədə layihələrin diqqətlə öyrənilməsi üçün ikitərəfli mütəxəssislər qrupu yaradılmasını vacib hesab edirəm.

Respublikamız "Niçimen" şirkəti ilə əlaqələrin möhkəmlənməsinə xüsusi diqqət və maraq göstərir. [331]

**YAPONİYANIN "TOMEN" ŞİRKƏTİNİN
PREZİDENTİ AKİXİRO TZUÇİ İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

24 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab Tzuçi!

İlk əvvəl ölkəmiz haqqında, Azərbaycan xalqı haqqında söylədiyiniz xoş sözlərə görə sizə təşəkkür edirəm. Mən Yaponiyaya bu uğurlu səfərimdən çox məmnunam və bu səfəri ölkələrimizin, xalqlarımızın əlaqələri tarixində böyük hadisə kimi qiymətləndirirəm.

Azərbaycan ilə bir çox sahələrdə sıx əlaqələr qurmağa xüsusi maraq göstərməyinizi, ölkəmizlə əməkdaşlığa dair bir sıra təkliflərinizi diqqətlə dinlədim və onları bəyəndiyimi bildirirəm.

Baş nazir cənab Haşimotonun dəvəti ilə Yaponiyaya ilk rəsmi səfərim ölkələrimizin əməkdaşlığının inkişafında yeni mərhələ açacağına əminəm.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqlarının birgə işlənməsinə dair imzalanmış müqavilələrin həyata keçirilməsində dünyanın bir çox ölkələrinin ən nüfuzlu şirkətləri yaxından iştirak etmiş, respublikamızın qapıları xarici iş adamları üçün açıq olmuş və onların Azərbaycanda geniş fəaliyyət göstərməsinə hər cür şərait yaradılmışdır. "Tomen" şirkəti ilə də əməkdaşlığın hər iki tərəfə böyük faydalar verəcəyinə əmin olduğumu bildirirəm. [332-333]

Coğrafi-siyasi cəhətdən çox əlverişli bir ərazidə yerləşən Azərbaycan təbii ehtiyatlarla zəngin bir ölkədir. Məhz buna görə də Azərbaycana rəhbərlik etdiyim dövrdə ölkəmizdə aparılan hüquqi demokratik dövlət quruculuğu və islahatlardan, son illər qazanılmış nailiyyətlərdən xəbərdar olduğunuz mənim üçün çox xoşdur. Mən çox razı qaldım ki, müstəqil respublikamızın öz iqtisadiyyatını Dünya Birliyi ilə çıxarmağa xüsusi əhəmiyyət verirsiniz.

Siz, eyni zamanda Xəzərin Azərbaycan sektorundakı zəngin təbii ehtiyatların əməkdaşlıq üçün böyük perspektivlər yaratmasından razılıqla söhbət açdınız.

"Tomen" şirkətinin hazırladığı külək enerjisi stansiyalarının Azərbaycanda qurulmasına ehtiyac vardır və bu sahədə əlaqələrin canlandırılması üçün tələb olunan texniki-iqtisadi əsaslandırma hazırlamaq lazımdır. [333]

**YAPONIYANIN "MITSUI" ŞİRKƏTİNİN
PREZİDENTİ YEŞİMO ŞQEYİ İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

24 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab Şqeyi!

İlk əvvəl söylədiyiniz xoş sözlərə görə sizə təşəkkürümü bildirirəm. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının prezidenti kimi Yaponiyaya ilk rəsmi səfərimdən məmnun qaldığımı vurğulayıram.

Sizin prezidenti olduğunuz "Mitsui" şirkəti barədə, onun dünyanın bir çox dövlətləri ilə, eyni zamanda Azərbaycanla bir çox sahələrdə əməkdaşlıq etdiyinə dair verdiyiniz ətraflı məlumat məndə hədsiz maraq oyatdı.

Yaponiyanın "Toşiba" şirkətinin 1970-ci illərdə Bakıda onun rəhbərliyi ilə məişət kondisionerləri zavodu tikdiyini məmnunluqla xatırlayıram. Mənim üçün bunları eşitmək xoşdur ki, o zaman bu zavodun texniki avadanlıqla təchiz olunması üçün aparılan danışıqlarda "Mitsui" şirkəti də yaxından iştirak edirdi.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənilməsi üçün imzalanmış müqavilələrin həyata keçirilməsində Yaponiyanın "İtoçu" və "Mitsui" şirkətləri müəyyən pay almışlar. "Mitsui"nin maraq göstərdiyi "Kürdaşı" yatağının çox böyük ehtiyatlara malik olduğunu vurğulamaq istəyirəm. Dünyanın bir çox ölkələrinin nüfuzlu şirkətlərinin bu [334-335] yataqda işləməyə səy göstərməsinə baxmayaraq biz "Mitsui"yə üstünlük veririk.

Yaponiyaya səfərim müddətində Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə "Mitsui" şirkəti arasında pay iştirakının verilməsi barədə sazişin imzalanmasına razılığımı bildirmişəm.

"Mitsui" şirkətinin Azərbaycanla sıx əlaqə saxladığına dair verdiyiniz məlumat xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Bakıda "Şimal" Buxar-Qaz Elektrik Stansiyasının və Onkoloji Mərkəzin tikintisində şirkətin yaxından iştirak etməsini müsbət qiymətləndirirəm. İnşasına hələ 1981-ci ildə başlanmış Onkoloji Mərkəzin tikilib başa çatdırılması məni həmişə düşündürmüşdür. Əgər bu iş sərfəli güzəştli kreditlər ayrılarsa, irəli sürülən təkliflər barədə razılığa gəlmək mümkündür.

Görüşə gəldiyinizə və qarşılıqlı faydalı təkliflərinizə görə sizə təşəkkürümü bildirirəm. [335]

YAPONİYA İXRAC-İDXAL BANKININ PREZİDENTİ YASUDA XİROŞİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

24 fevral 1998-ci il

Cənab Xiroşi!

Sizinlə səmimi və mehriban görüşümüzdən məmnun olduğumu və sizin, ümumiyyətlə, Yaponiya iş adamlarının ölkəmiz haqqında ətraflı məlumata malik olmasından razı qaldığımı bildirmək istəyirəm. Azərbaycanın iqtisadi imkanları, respublikamızda bazar iqtisadiyyatına keçilməsi ilə əlaqədar aparılan islahatlar, dövlət quruculuğu sahəsində görülən işlər, ölkəmizin qarşılaşdığı problemlər, o cümlədən Ermənistanın Azərbaycana hərbi təcavüzü və bunun ağır nəticələri, münaqişəyə sülh yolu ilə son qoyulması sahəsindəki fəaliyyət və digər məsələlər barədə sizdə ətraflı məlumatlar vardır. Sizə məlum olsun ki, müstəqil Azərbaycan Respublikası indiki inkişaf mərhələsində dünyanın qabaqcıl ölkələrinin təcrübəsindən istifadə edir. Xüsusilə İkinci dünya müharibəsindən ötən dövr ərzində Yaponiya iqtisadiyyatının əldə etdiyi nailiyyətlər bu təcrübəni öyrənməyə və ölkələrimiz arasında əməkdaşlığı genişləndirməyə əsas verir. [336-337]

Yaponiyanın şirkətlərinin ölkəmizə maraq göstərməsini müsbət qiymətləndirirəm və onlardan bəziləri artıq Bakıda öz ofislərini açaraq konkret layihələrə qoşulmuşdur. Respublikamızda xarici iş adamlarının fəaliyyəti, sərmayələrinin qorunması üçün əlverişli şərait yaradılmışdır və bu iş gələcəkdə də davam etdiriləcəkdir.

Mən əminəm ki, Yaponiyaya ilk rəsmi səfərim ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsində yeni mərhələ açacaqdır. [337]

**YAPONİYA BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ
AGENTLIYININ PREZİDENTİ
KİMİO FUCİTA İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

24 fevral 1998-ci il

Cənab Fucita!

Vaxt tapıb görüşümə gəldiyiniz üçün sağ olun. Sizə minnətdarlığımı bildirirəm.

Agentliyiniz Azərbaycanla əlaqələrə böyük maraq göstərdiyi, ölkəmizlə əməkdaşlığın konkret istiqamətləri barədə verdiyiniz məlumatlar üçün Sizə təşəkkür edirəm. Və məlumunuz olsun ki, söylədiyiniz fikirlərdən ətraflı xəbərdaram. Azərbaycan ilə bu agentliyin əlaqələrinin qurulması hər iki tərəf üçün çox faydalıdır və əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsindən ötrü mövcud imkanlardan səmərəli istifadə edilməsinə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır.

Makroiqtisadiyyat, maliyyə sistemi, ətraf mühitin mühafizəsi, idarəetmə sahələri üçün mütəxəssislər hazırlanmasında Azərbaycana göstərdiyiniz köməyə görə, cənab Fucita, Sizə təşəkkür edirəm. Yeni müstəqillik qazanmış ölkəmizin inkişafı üçün bu qurumlar vacibdir.

Azərbaycana bundan sonra da təmənnəsiz kömək göstərməyə, respublikamızın kənd təsərrüfatı üçün maşın və avadanlıq göndərməyə böyük imkanlarınız olduğu üçün, ətraf mühitin qorunması ilə əlaqədar layihənin hazırlanması barədə təkliflərinizi minnətdarlıqla qarşılayıram və belə layihələrin həyata keçirilməsini faydalı hesab edirəm. [338]

YAPONİYA XARİCİ TİCARƏTİN İNKİŞAFI TƏŞKİLATININ SƏDRİ TOYOŞİMO TORO İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

24 fevral 1998-ci il

Cənab Toro!

Sizinlə səmimi və mehriban görüşümüzdən məmnun olduğumu bildirirəm. Başçılıq etdiyiniz təşkilat haqqında, təşkilatın yeni müstəqillik qazanmış ölkələrlə, o cümlədən bunların içərisində mühüm yer tutan Azərbaycanla əlaqələr yaradılmasına böyük maraq göstərdiyinizə görə Sizə təşəkkür edirəm. Hesab edirəm ki, Azərbaycanın potensial imkanları, yəni respublikamızın zəngin təbii sərvətləri, xüsusilə enerji ehtiyatları, əlverişli strateji mövqeyi dünyanın bir çox ölkələrinin diqqətini cəlb edir. Biz dünya iqtisadiyyatına qovuşmaq yolu seçmişik və bunun üçün Azərbaycanın qapılarını geniş açmışıq. Dünyanın ən böyük neft şirkətləri ilə imzalanmış müqavilələr Xəzərin Azərbaycan sektorundakı təbii yanacaq ehtiyatlarından səmərəli istifadə etməyə imkan verəcəkdir. Bu işdə Yaponiya şirkətləri də iştirak edir. Gələcəkdə onlarla əməkdaşlığın daha da genişləncəyinə ümidvar olduğumu bildirirəm.

Bazar münasibətlərinə keçidlə əlaqədar respublikamızda aparılan bir sıra tədbirlər, o cümlədən xarici ticarət sərbəstləşdirilmiş, əcnəbi iş adamlarının sərmayələrinin qorunması üçün hüquqi baza yaradılmışdır. [339-340]

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının üzleşdiyi problemlər də var. Bunların ən ağırını Ermənistanın ölkəmizə qarşı hərbi təcavüzü və onun doğurduğu çətinliklərdir. Lakin biz münəqişəyə ədalətlə, ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplər əsasında sülh yolu ilə son qoyulmasına çalışır, ölkəmizin haqq işinə dünya dövlətlərinin, o cümlədən Yaponiyanın dəstək verəcəyinə ümid bəsləyirik.

Beynəlxalq ticarətin inkişafı üçün tranzit yolları böyük əhəmiyyət kəsb edir. "Böyük İpək yolu" nun bərpası ilə bağlı Baş nazir cənab Haşimotonun irəli sürdüyü diplomatiyanı yüksək qiymətləndirirəm. Eyni zamanda, qeyd etmək istəyirəm ki, Avropanı Mərkəzi Asiya ilə birləşdirən Transqafqaz dəhlizi artıq fəaliyyət göstərir və öz səmərəsini verir. Əmin olduğumu bildirirəm ki, "İpək yolu" üstündə yerleşən 33 ölkənin nümayəndələrinin iştirakı ilə bu ilin mayında Bakıda keçirilməsi nəzərdə tutulan beynəlxalq konfrans xarici ticarət əlaqələrinin genişlənməsinə böyük töhfə verəcəkdir.

Fürsətdən istifadə edərək sizi Azərbaycana səfərə dəvət edirəm. [340]

**YAPONİYANIN XARİCİ ÖLKƏLƏRLƏ
İQTİSADI ƏMƏKDAŞLIQ FONDUNUN
PREZİDENTİ AKİRO NIŞIQAKİ İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

25 fevral 1998-ci il

Cənab Nişiqaki!

Dost və mehriban münasibətinizə görə sizə təşəkkür edirəm. Ölkəmiz haqqında söylədiyiniz xoş sözlərə görə çox sağ olun. Sizin Azərbaycan haqqında geniş məlumatınız olmasından məmnun qaldığımı və bugünkü görüşün əlaqələrimizin inkişafına çox böyük kömək göstərəcəyinizə ümidvar olduğumu bildirirəm.

Yaponiyanın Xarici Ölkələrlə İqtisadi Əməkdaşlıq Fondu ilə Azərbaycan arasında yaranmış əlaqələrdən razı qaldığımı qeyd etmək istəyirəm. Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimotonun elan etdiyi və Cənubi Qafqaz, Mərkəzi Asiya dövlətləri ilə hərtərəfli münasibətlərin inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutan "İpək yolu diplomatiyası"nı yüksək qiymətləndirirəm. Avropa Birliyinin yaxından iştirakı ilə 1998-ci ilin may ayında Bakıda "İpək yolu" üzərində yerləşən 33 ölkənin nümayəndələrinin beynəlxalq konfransı keçiriləcək və bu ölkələrin əlaqələrinin daha da sıxlaşdırılmasında mühüm rol oynayacaqdır. [341-342]

Yaponiyanın şirkətlərinin və Xarici Ölkələrlə İqtisadi Əməkdaşlıq Fondunun Azərbaycanla əməkdaşlığı bir qədər gec başlasa da bir sıra mühüm layihələrin həyata keçirilməsi sahəsində konkret addımlar atılmışdır.

Əminəm ki, "Gündoğar ölkə"yə bu rəsmi səfərim ölkələrimizin bütün sahələrdə əməkdaşlığının inkişafında və genişlənməsində yeni mərhələ açacaqdır. [342]

YAPONİYANIN İMPERATORU ƏLAHƏZRƏT AKIXİTO İLƏ TƏKBƏTƏK GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

İmperator sarayı

25 fevral 1998-ci il

Ə l a h ə z r ə t A k i x i t o : – Mən sizi, Azərbaycan Respublikasının prezidentini səmimi-qəlbədən salamlayıram, sizinlə görüşməyimdən çox məmnunam. Sizin bu ilk rəsmi səfəriniz Yaponiya ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin durmadan inkişaf etdirilməsi üçün böyük əhəmiyyətə malikdir.

Yaponiya ilə Azərbaycan arasındakı dostluq əlaqələrinin böyük tarixi var. Bu əlaqələr ənənəvi olaraq davam edir. Bu gün də Yaponiya dövləti müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə əməkdaşlığın daha da sıxlaşdırılmasına xüsusi maraq göstərir.

Son vaxtlar Yaponiya ilə Azərbaycan arasında əlaqələri genişləndirmək məqsədilə müəyyən işlər görülmüş, Yaponiyanın bir çox şirkəti ilə əlaqələr yaranmış, bu əlaqələr iki ölkə arasında münasibətlərin inkişafı üçün qarşılıqlı surətdə atılan ilk addımlardır.

Azərbaycanda hüquqi demokratik dövlət qurulur, demokratik cəmiyyət yaranır, islahatlar həyata keçirilir, xarici ölkələrlə əlaqələr genişlənir, bir sözlə əzəmətli işlər görülür. Yaponiya dövləti bütün bunları maraqla izləyir. Əminəm ki, Azərbaycan tezliklə dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrindən birinə çevriləcəkdir. [343-344]

H e y d ə r Ə l i y e v : Əlahəzrət imperator!

Səmimi sözlərə, qonaqpərvərliyə görə sizə minnətdarlıq edir, Yaponiyaya rəsmi səfərə gəlməyimdən çox məmnun olduğumu bildirirəm.

Bizim ölkəmizdə hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu və islahatların müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi sahəsində xeyli işlər görülmüşdür. Müstəqil Azərbaycan Respublikası Yaponiya ilə münasibətlərin daim inkişaf etdirilməsinə və daha da möhkəmləndirilməsinə böyük maraq göstərir.

Bildiyiniz kimi, Azərbaycan öz müstəqilliyini bir neçə il bundan əvvəl qazanıb. Respublikamız müstəqil bir dövlət kimi Dünya Birliyində öz yerini tutmaqdadır. Lakin ölkəmizin müharibə şəraitində olması müstəqil Azərbaycanın həyatında böyük çətinliklər yaradıb. Ermənistanın hərbi təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın 20%-dən çoxu işğal olunub, 1 milyondan artıq insan qaçqın, köçkün vəziyyətində yaşayır. Bütün bunlara baxmayaraq, biz müharibəyə son qoymaq istəyirik, onun gələcəyinin olmadığını yaxşı bilirik.

Azərbaycan dünya ölkələri ilə bütün sahələrdə qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığın inkişaf etməsinə daim diqqət yetirir. Azərbaycanın qapıları dünyanın bütün ölkələrinin iş adamlarının üzünə açıqdır. Ölkəmizdə mövcud ictimai-siyasi vəziyyətin sabitliyi xarici investorların sərmayələrinin qorunması, xarici ticarətin sərbəstləşdirilməsi, iş adamlarının tam sərbəst fəaliyyəti üçün şərait yaratmışdır. İndi dünyanın əksər ölkələrinin ən nüfuzlu şirkətləri Azərbaycanda fəaliyyət göstərir, müstəqil respublikamızın iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsinə çox həvəslə sərmayə qoyurlar.

1970-ci illərdə Azərbaycana rəhbərlik edərkən Bakıda kondisionerlər zavodunun inşasında Yaponiyanın "Toşibo" şirkətinin yaxından iştirak etdiyini məmnunluqla xatırlayıram. Dünyada çox böyük nüfuz qazanmış Yaponiya şirkətləri [344-345] ilə əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsinə respublikamızın çox böyük əhəmiyyət verdiyini bildirirəm.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənməsi üçün imzalanmış müqavilələrin həyata keçirilməsində "İtoçu" şirkətinin hazırda böyük paya malik olduğunu vurğulamaq istəyirəm. Yaponiyanın bir çox şirkətlərinin Azərbaycanla bütün sahələrdə əlaqələrin genişləndirilməsinə maraq göstərməsini yüksək qiymətləndirirəm.

Biz Azərbaycan-Yaponiya əməkdaşlığının daha da inkişaf etdirilməsinə səy göstərməli, iki ölkə arasında iqtisadi və mədəni əlaqələrin artmasına çalışmalıyıq. [345]

**YAPONIYANIN "MITSUBİSİ" ŞİRKƏTİNİN
PREZİDENTİ ŞİNROKU MOROXAŞI İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

25 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab Moroxaşi!

İlk öncə respublikamızı, Azərbaycan xalqı, şəxsən mənim haqqında dediyiniz xoş sözlərə görə sizə təşəkkür edirəm. "Gündoğar ölkə"nizin Baş naziri cənab Haşimotonun dəvəti ilə Yaponiyaya bu uğurlu səfərimdən çox məmnun olduğumu bildirirəm. Bu səfər zamanı göstərilən qonaqpərvərliyə, yaradılan mehriban şəraitə görə təşəkkürümü bildirirəm. Mənim üçün çox xoşdur ki, siz Azərbaycan prezidentinin Yaponiyaya rəsmi səfərini tarixi hadisə kimi yüksək qiymətləndirdiniz. Sizin mənim rəhbərliyim ilə Azərbaycanda gedən demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu və islahatların uğurla həyata keçirilməsi sahəsində fəaliyyətimi və xidmətlərimi xüsusi qeyd etməyiniz, keçirilən tədbirlərin Yaponiyada böyük maraqla izləndiyi barədə söylədiyiniz səmimi sözlərə görə təşəkkür edirəm. Siz 1997-ci ilin sentyabrında Bakıda olmağınızı xatırlatdınız. Bu mənim yadımdadır.

Cənab Moroxaşi! Prezidenti olduğunuz "Mitsubishi" şirkətinin Azərbaycanla bir çox sahələrdə qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlıq etmək istədiyini, Azərbaycanda kanallar [346-347] tikilməsi, alternativ enerji mənbələrindən istifadə olunması, Naxçıvan hava limanının yenidən qurulması, respublikamıza kənd təsərrüfatı üçün avadanlıq verilməsi məsələləri barədə təkliflərinizi maraqla dinlədim, nəzərə çatdırıram ki, bu şirkətlə bir çox sahələrdə əməkdaşlıq etməyə ölkəmizdə geniş imkanlar vardır.

"Mitsubishi" şirkətinin Azərbaycanda nümayəndəliyinin fəaliyyətə başladığını, ölkəmizə böyük maraqla göstərdiyinizi, respublikamızla qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr qurmağa xüsusi diqqət yetirməyinizi razılıqla bəyənirəm. İrəli sürdüyünüz konkret təklifləri bəyənirəm və onların həyata keçirilməsi üçün lazımı müzakirələr aparılmasını vacib hesab edirəm. Ümid edirəm ki, biz bundan sonra daha geniş əməkdaşlıq edəcəyik.

Mən, cənab Moroxaşi, sizi Azərbaycana səfərə dəvət edirəm. Sağ olun. [347]

**YAPONİYANIN "SUMİTOMO" ŞİRKƏTİNİN
PREZİDENTİ MIYUXARA KİNCİ İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

25 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab Kinci!

Mən sizi, şirkətin bu görüşdə iştirak edən digər nümayəndələrini səmimi-qəlbdən salamlayıram. Mənim, Azərbaycan prezidentinin Yaponiyaya ilk rəsmi səfərimi tarixi hadisə kimi qiymətləndirməyinizi məmnunluqla qəbul edirəm və minnətdarlığımı bildirirəm. Sizin verdiyiniz məlumatdan, Azərbaycan haqqında söylədiyiniz xoş sözlərdən, respublikamızla hələ 1970-80-ci illərdə, habelə son illər əməkdaşlıq etməyinizdən, xüsusilə Bakı məişət kondisionerləri zavodunun modernləşdirilməsi üçün verdiyiniz təkliflərdən məmnun qaldığımı vurğulayıram və ürəkdən təşəkkür edirəm. Həmin zavod 1970-ci illərdə tikilib istifadəyə verilmiş və onun avadanlığı Yaponiyanın "Toşibo" şirkətinin köməyi ilə qurulmuşdu. İndi müəssisənin modernləşdirilməsinə çox böyük ehtiyac duyulur və sizin təkliflərinizi yüksək qiymətləndirirəm. Vaxtilə həmin zavodun istehsal etdiyi məhsulların əsas hissəsi müxtəlif ölkələrə ixrac olunurdu. İndi bu zavodun fəaliyyətinin yenidən dirçəldilməsi üçün onun modernləşdirilməsi çox vacibdir. Ona görə də irəli sürülən təkliflər faydalıdır [348-349] və onların ətraflı öyrənilməsi üçün müəyyən müzakirələr aparılmalıdır.

"Sumitomo" şirkətinin Bakı şəhərində kommunikasiya sisteminin və infrastruktur sahələrinin yenidən qurulması - ən müasir texnologiya əsasında rabitə xətlərinin yaradılması, "Şimal" buxar-qaz elektrik stansiyasının tikintisi, Naxçıvan hava limanının yenidən qurulması işlərində yaxından iştirak etməyə hazır olduğunuzu bir daha yüksək qiymətləndirirəm, təkliflərinizi alqışlayıram.

Ümidvaram ki, zəngin təbii ehtiyatlara malik olan, bazar münasibətləri yolunu seçən və Dünya Birliyi ilə əlaqələrinin daim möhkəmləndirilməsinə xüsusi əhəmiyyət verən Azərbaycan Respublikası ilə Yaponiya arasında yaranmış yaxşı münasibətlər əməkdaşlığımızın daha da genişlənməsinə səbəb olacaqdır. Sizə faydalı fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram. [349]

**YAPONİYA MİLLİ NEFT KÖRPÖRASIYASININ
PREZİDENTİ KUNİO KOMATSU VƏ
BİR SIRA ŞİRKƏTLƏRİN RƏHBƏRLƏRİ İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

25 fevral 1998-ci il

Mənimlə görüşə gəldiyinizə görə sizə öz təşəkkürümü və səmimi minnətdarlığımı bildirirəm.

Azərbaycanda aparılan iqtisadi sahədə islahatlara verdiyiniz yüksək qiymət və bununla bağlı xoş arzularınız məndə məmnunluq hissi oyatdı. Nail olduğumuz böyük nailiyyətlər münasibətilə təbrikinizə görə çox sağ olun.

Yaponiyaya ilk rəsmi səfərim böyük uğurla davam edir. Tokioda keçirdiyim görüşlər, apardığım danışıqlar Azərbaycan ilə Yaponiya arasında qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsində və möhkəmləndirilməsində böyük əhəmiyyət daşıyacaqdır.

Yaponiya şirkətlərinin Azərbaycanla neft və qaz sənayesi ilə yanaşı, energetika, kommunikasiya, infrastruktur, ekologiya üzrə əlaqələr qurmağa maraq göstərməsini yüksək qiymətləndirirəm. Belə çoxsahəli əməkdaşlığın hər iki tərəf üçün böyük faydalar gətirəcəyinə əmin olduğumu bildirirəm.

Zəngin təbii ehtiyatlara malik olan Azərbaycanın çox əlverişli coğrafi-siyasi ərazidə yerləşməsi ölkələrimiz arasında münasibətlərin daha da canlandırılması üçün geniş imkanlar açır. Biz Azərbaycan-Yaponiya tərəfdaşlığına xüsusi əhəmiyyət veririk. [350]

**YAPONİYA MİLLİ NEFT KORPORASİYASININ
RƏHBƏRLƏRİ ADINDAN
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ
TƏŞKİL EDİLMİŞ QƏBULDA* NİTQ**

25 fevral 1998-ci il

Möhtərəm cənab prezident!
Yaponiyanın iri neft şirkətlərinin hörmətli rəhbərləri!
Hörmətli səfir, hörmətli dostlar!

Sizi ürəkdən salamlayıram və Yaponiyaya rəsmi səfərimin həyata keçirilməsi, ölkənizdə olmağımız və sizinlə görüşlərdən çox məmnun qaldığımı bildirirəm.

Bu gün biz sizinlə görüşərək əməkdaşlığımızın daha da genişləndirilməsi məsələlərini müzakirə etdik, açıq, dostcasına söhbət apardıq və düşünürəm ki, biz öz əməkdaşlığımızda necə irəliləmək barədə çox yaxşı razılığa gəldik.

Yaponiyanın neft şirkətləri Yaponiya-Azərbaycan iqtisadi əlaqələrinin həyata keçirilməsində ilk cığır açanlardır. Yaponiya ilə Azərbaycanı nəinki iqtisadi sahədə, həm də həyatın başqa sahələrində birləşdirən körpünü məhz siz salmışınız.

1991-ci ildə Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə etdikdən sonra Yaponiyadan Azərbaycana birinci olaraq Yaponiyanın neft şirkətləri gəldilər. Onlar yaxşı əlaqələr və əməkdaşlıq yaratmışlar. İllər, onilliklər ötəcək, Yaponiya-[351-352]Azərbaycan münasibətləri daha böyük inkişaf tapacaqdır, biz çox geniş miqyasda əməkdaşlıq edəcəyik, adamlarımız bir-birinə çox tez-tez qonaq gedib gələcəklər. O vaxt bunu başa düşəcək və qiymətləndirəcəklər ki, bu əlaqələrin, dostluğun, əməkdaşlığın bünövrəsini Yaponiyanın məhz neft şirkətləri qoymuşlar.

Mən sizin Azərbaycana gəlişinizi salamladım, əməkdaşlığımızın başlanması və inkişaf etməsi üçün mümkün olan bütün işləri gördüm. Əmin ola bilərsiniz ki, mən buna gələcəkdə də fəal kömək göstərəcəyəm.

Azərbaycan qədim neft məmləkətidir, onu həm də odlar yurdu adlandırırlar. Dünyada ilk dəfə olaraq 1848-ci ildə Azərbaycanda sənaye üsulu ilə neft çıxarılmaya başlandı, o vaxt ilk iri neft quyusu fontan vurdu. Azərbaycan bütün dünyada neft sənayesinin inkişafı işinə böyük töhfə vermişdir. XX əsrin əvvəllərində bütün dünyada neft hasilatının 90 faizi Azərbaycanın payına düşürdü. Azərbaycan nefti Rusiyanın və keçmişdə onun tərkibinə daxil olmuş bütün ölkələrin sənayecə inkişafında çox böyük rol oynamışdır. İndi Azərbaycanın neft sənayesinin inkişafında yeni mərhələ başlanmışdır. Bu mərhələ biz azadlıq, dövlət müstəqilliyi əldə etdikdən və öz təbii ehtiyatlarımızın, yeraltı sərvətlərimizin, öz ölkəmizin, öz taleyimizin sahibi olduğdan sonra başlanmışdır.

Böyük neft və qaz ehtiyatlarına malik olduğumuza görə biz qısa bir müddətdə, zənnimcə, dünyanın bir çox ölkələri ilə çox möhkəm, yaxşı əməkdaşlıq münasibətləri yaratdıq, bir sıra müqavilələr bağladıq və nəhayət, Yaponiya ilə, Yaponiyanın neft şirkətləri ilə yaxşı əməkdaşlıq yaratdıq. Hər hansı iqtisadi əməkdaşlıq kimi, bizim əməkdaşlığın da əsasını qarşılıqlı faydalılıq prinsipi təşkil edir. Bu əsasda biz sizinlə bəzi müqavilələr bağlamışıq və əməkdaşlığımızı davam etdirəcəyik. [352-353]

Yaponiya öz neftinə malik deyil, amma onda bir çox elə şeylər var ki, bunlar başqa ölkələrdə, o cümlədən Azərbaycanda yoxdur. Yaponiya iqtisadi, maliyyə, texniki və texnoloji cəhətdən yüksək inkişaf etmiş ölkədir. Bütün dünyada, xüsusən 50-ci illərdən etibarən insanlar Yaponiyanın iqtisadi inkişafının yüksək sürətini çox diqqətlə izləyirlər. Azərbaycanda biz də sizə səmimi münasibət hissləri bəsləyirik və Yaponiyanın necə inkişaf etdiyini, onun bütün dünyada elmi-texniki tərəqqini necə inkişaf etdirdiyini böyük məmnunluqla izləmişik və izləyirik. Yaponiyanın elmi-texniki kəşfləri və elmi-texniki tərəqqisi bütün dünyada tərəqqi və iqtisadiyyatın inkişafına olduqca böyük müsbət təsir göstərmişdir və göstərir. Hörmətli prezident, siz bütün bunlarla haqlı olaraq fəxr edirsiniz. Sizin dostlarımız kimi, biz də sizin uğurlarınıza şadıq. Sizə ürəkdən yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Biz Yaponiyanın tarixinə yaxşı bələdik və Yaponiyanın, yaponların çox böyük əməksevərliyi və yüksək intellekti hamını heyran qoyur, heyrətləndirir və sevindirir. Sizin təcrübənizdən, indiyədək etmiş olduğunuz və bu gün etdiyiniz nə varsa, onların hamısından bütün dünyada fəal istifadə edilir, sizin təcrübənizdən biz də fəal bəhrələnməyə çalışırıq.

Azərbaycan qədim və çox zəngin tarixə malikdir. Çoxəsrlük tarixi ərzində Azərbaycan xalqı dünya sivilizasiyasına olduqca böyük töhfə vermişdir. Lakin bir çox onilliklər, yüzilliklər ərzində Azərbaycanın iqtisadi və intellektual imkanlarından xalqımız istifadə etməmişdir. Mən onu nəzərdə tuturam ki, biz azadlığa, müstəqilliyə malik deyildik. İndi biz belə inkişaf üçün imkan əldə etmişik və dünyanın bir çox

* Qəbulda Yaponiya Milli Neft Korporasiyasının prezidenti Kunio Komatsu Heydər Əliyevi salamlayaraq nitq söyləmişdir.

ölkələri ilə son dərəcə yaxşı, sıx, mehriban əlaqələr yaratmışıq. Bununla bağlı biz Yaponiya ilə münasibətlərimizə böyük əhəmiyyət veririk. Biz Yaponiya ilə bütün sahələrdə əməkdaşlığı inkişaf etdirmək istəyirik, xalqlarımız arasında dostluğu möhkəmlətmək istəyirik. Biz sizin təcrübənizdən fəal bəhrələnmək [353-354] istəyirik, bununla yanaşı, Azərbaycanda sizi maraqlandıra biləcək dəyərli hər bir şeyi sizin sərəncamınıza verməyə hazırıq.

Dediyim kimi, əlaqələrimizin əsasını neft sənayesi sahəsində başlanmış olan əməkdaşlıq təşkil edir. Əminəm ki, bu əməkdaşlığın böyük gələcəyi var. Əmin ola bilərsiniz ki, biz etibarlı tərəfdaşlarıq. Biz inanırıq ki, Yaponiya Azərbaycan üçün də etibarlı və səmimi tərəfdaşdır. Biz ümumi səylərlə irəliləyəcəyik.

Dünən də, bu gün də mənim çoxsaylı görüşlərim, ən əvvəl Yaponiyanın işgüzar dairələri ilə görüşlərim oldu. Bu gün mən əlahəzrət Yaponiya imperatoru ilə görüşüb onunla çox maraqlı söhbət etdim. Qarşıda görüşlər, Yaponiya ilə Azərbaycan arasında danışıqlar və mühüm sənədlərin imzalanması durur. Arxada qalan iki gün onu göstərir ki, səfər uğurla keçir. Hörmətli dostlar, siz də maksimum şərait yaradırsınız ki, səfər həqiqətən uğurlu keçsin.

Sizlərdən bir çoxu ilə mən Azərbaycanda, Bakıda görüşmüşəm. İndi isə Yaponiyada, Tokioda görüşürəm. Ümidvaram ki, bu görüşlər Azərbaycanda da, Yaponiyada da davam etdiriləcəkdir. Sizlərdən hər birinizi Azərbaycanda yenidən görməyimə şad olaram. Ümidvaram ki, siz bu imkandan istifadə edəcəksiniz.

Yaponiya xalqına səmimi qəlbdən xoşbəxtlik, firavanlıq, sülh və uğurlar arzulamaq istəyirəm. Sizə, Yaponiyanın iri neft şirkətlərinə yeni müvəffəqiyyətlər arzulayıram. Əminəm ki, siz Yaponiyanı mühüm neft dövlətinə çevirəcəksiniz.

Sizin sağlığınıza, Yaponiyanın şərəfinə, ölkənizin, xalqınızın tərəqqisi şərəfinə, Yaponiya ilə Azərbaycan arasında dostluğun və əməkdaşlığın daha da genişlənməsi şərəfinə badə qaldırıram! [354]

**YAPONİYA PARLAMENTİ
NÜMAYƏNDƏLƏR PALATASININ SƏDRİ
İTO SOİKXİRO İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

Tokio

26 fevral 1998-ci il

Cənab Soikxiro!

Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimotonun dəvəti ilə "Gündoğar ölkə"yə rəsmi səfərə gəlməyimdən çox məmnunam. Səfərim zamanı mənə göstərilən qonaqpərvərliyə və diqqətə görə bir daha təşəkkürümü bildirirəm. Sizin gözəl ölkəniz və burada apardığım danışıqlar məndə böyük təəssürat yaratdı.

Dünya dövlətləri arasında Azərbaycanın son illər böyük nüfuz qazanması haqqında ətraflı məlumat verdiniz üçün Sizə öz razılığımı bildirirəm.

Müstəqil Azərbaycan Respublikası dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrindən olan Yaponiya ilə əməkdaşlığın ardıcıl surətdə möhkəmləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirir.

Azərbaycan hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu sahəsində bir sıra müvəffəqiyyətli islahatlar və mühüm işlər görmüşdür. Biz Dünya Birliyi ilə əlaqələrin durmadan sıxlaşdırılmasına böyük əhəmiyyət veririk.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənməsi barədə imzalanmış müqavilələrin həyata keçirilməsində dünyanın 12 dövlətindən 20 ən nüfuzlu şirkəti yaxından işi [355-356] rəq edir. Yaponiyanın "İtoçu" və "Mitsui" şirkətlərinin bu sahədəki fəaliyyətini razılıqla qeyd etmək istəyirəm.

Bazar iqtisadiyyatı yolunu seçmiş Azərbaycanda Yaponiya ilə bütün sahələrdə əlaqələrin qurulması üçün geniş imkanlar vardır. Eləcə də böyük enerji və xammal ehtiyatlarına malik Azərbaycanda Yaponiya şirkətləri üçün gözəl imkanlar vardır. Bu ölkənin 6 şirkətinin respublikamızda öz nümayəndəliyini açmasından bir daha razı qaldığımı söyləyirəm.

Yaponiya imperatoru əlahəzrət Akixito ilə görüşüm, Baş nazirlə və çoxsaylı digər görüşlərimin hamısı uğurla başa çatmışdır.

"Gündoğar ölkə"yə bu rəsmi səfərim Azərbaycan-Yaponiya əməkdaşlığının durmadan inkişaf etdirilməsində yeni mərhələ açacaqdır. Azərbaycan və Yaponiya parlamentləri arasında münasibətlərin daha da genişləndirilməsinin vacibliyini nəzərə çarpdırmaq istəyirəm. Yaradılmış assosiasiyanın və qrupun işini yüksək qiymətləndirir və onların fəaliyyətinin daha da canlandırılması üçün bütün sahələrdə möhkəm əlaqələr qurulmasını istərdim.

Bilirsiniz ki, müstəqil respublikamız üçün ən ağırlı problem olan Ermənistan-Azərbaycan münəqişəsidir. Torpaqlarımızın 20 faizi işğal edilmiş, bir milyondan çox vətəndaşımız yerindən-yurdundan zorla qovularaq çadırlarda çətin şəraitdə yaşayır. Buyurun baxın, Ermənistanın hərbi təcavüzünün ağır nəticələrini mən sizə xəritə üzərində geniş şərh edirəm.

İşğalçı Ermənistan öz diasporlarının köməyi ilə Amerikadan, Avropadan, Rusiyadan mənəvi, iqtisadi, siyasi, hərbi dəstək alır. Təcavüzkar Ermənistan hərbi cəhətdən güclənərək nəinki Azərbaycan üçün, regionumuzun bütün dövlətləri üçün ciddi təhlükə yarada bilər.

Azərbaycan Respublikası Ermənistanla münəqişəni sülh yolu ilə həll etməyi qarşısına məqsəd qoyubdur. 1994-cü ilin may ayında biz müharibəni dayandırmağa və atəşkəs əldə [356-357] etməyə nail olmuşuq. ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində sülh danışıqları aparırıq. 1996-cı ildə ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə münəqişənin ədalətli həlli prinsipləri 53 dövlət tərəfindən təsdiqini tapmışdır. Bununla da münəqişənin sülh yolu ilə həlli üçün dünya dövlətləri və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən dəstəklənən ədalətli hüquqi bünövrə yaranıbdir.

ATƏT-in Minsk konfransının həmsədrləri Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransa bu il ərzində gərgin iş aparmış, münəqişəni iki mərhələdə həll etmək barədə yeni təkliflər hazırlayıb tərəflərə təqdim etmişlər.

Biz istəyirik ki, Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmiş Azərbaycan torpaqları tezliklə azad olunsun, doğma yurdundan zorla qovulmuş, ağır vəziyyətdə yaşayan 1 milyondan çox vətəndaşımız yerlərinə-yurdlarına qayıtsın.

Yaponiya hökumətinin bu təcavüzü pisləyən qərarlarını, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü dəstəkləməsini Azərbaycan xalqı yüksək qiymətləndirir. [357]

**YAPONİYA PARLAMENTİ
MÜŞAVİRLƏR PALATASININ SƏDRİ
SAUTO CURO İLƏ
GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN**

Tokio

26 fevral 1998-ci il

Hörmətli sədr!

Müşavirlər Palatasının hörmətli üzvləri!

Sizin hamınızı səmimi-qəlbədən salamlayıram, məni mehribanlıqla qarşıladığınıza, göstərilən qonaqpərvərliyə görə minnətdarlığımı bildirirəm. Bu gün sizinlə görüşməyə çox şadam. Yaponiyaya uğurlu səfərimdən çox məmnun olduğumu bildirirəm.

Müstəqil Azərbaycanın Dünya Birliyində böyük nüfuz qazanması, xalqımız, Yaponiya-Azərbaycan əlaqələrinin inkişafı haqqında, şəxsən mənim ünvanıma söylədiyiniz xoş sözlərə görə sizə minnətdarlığımı bildirirəm.

Nəzərinizə çatdırıram ki, Baş nazir cənab Haşimotonun dəvəti ilə Yaponiyaya rəsmi görüşə gəlməkdən məmnunam və səfərin ölkəmiz və xalqlarımız arasında əlaqələrin və əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsində böyük əhəmiyyət daşıdığını bildirirəm. Əlahəzrət imperator Akixito ilə, Baş nazir Haşimoto ilə görüşlərimə xüsusi əhəmiyyət verirəm. Keçirdiyim digər çoxsaylı görüşlərimi, parlamentdə apardığım danışıqları, Yaponiya parlamenti palatalarının sədrləri ilə görüşlərimi yüksək qiymətləndirirəm. [358-359]

Nəzərə çatdırıram ki, Azərbaycan-Yaponiya əməkdaşlığının inkişaf etdirilməsində yeni mərhələ açan və xüsusi əhəmiyyət daşıyan sənədlərin imzalanmasını rəsmi səfərimin ən uğurlu nəticəsi hesab edirəm.

Müstəqil Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatının dirçəldilməsində yaxından iştirak etməyə Yaponiya şirkətlərinin böyük maraq göstərməsindən razı qaldığımı bildirirəm.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənilməsi barədə müqavilələrin həyata keçirilməsində "İtoçu" və "Mitsui" şirkətləri müəyyən paya malikdir. Yaponiyanın 6 şirkətinin Bakıda nümayəndəliyinin fəaliyyət göstərməsindən məmnun qaldığımı bildirirəm.

"Böyük ipək yolu"nun bərpa edilməsinə Yaponiyanın böyük əhəmiyyət verməsini, Baş nazir Haşimotonun elan etdiyi və Zaqafqaziya, Mərkəzi Asiya dövlətləri ilə hərtərəfli münasibətlərin inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutan doktrinanı yüksək qiymətləndirirəm. Asiyadan Avropaya uzanan həmin yolun üzərində yerləşən 33 ölkənin nümayəndələrinin və Avropa Birliyinin iştirakı ilə bu ilin may ayında Bakıda beynəlxalq konfrans keçiriləcəkdir. Əgər biz yığılıb bir çox vacib məsələləri həll etsək, "Böyük İpək yolu"nun imkanlarından hamılıqla bəhrələnmə bilirik.

Transavropa-Asiya dəhlizinin böyük perspektivləri vardır. Fəaliyyət göstərən bu dəhliz vasitəsilə Asiyadan Avropaya, Avropadan Asiyaya hər gün xeyli yük daşınır. Həmin dəhlizin fəaliyyətinin daha da canlandırılmasında Azərbaycan mühüm rol oynayır.

Bazar münasibətləri yolunu seçmiş Azərbaycanda hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu və islahatların aparılması sahəsində böyük uğurlar əldə edilmişdir. Respublikamızın qapılarının dünya ölkələrinin iş adamları üçün açıq olduğunu, xarici şirkətlərin geniş fəaliyyət göstərməsindən ötrü Azərbaycanda hər cür şərait yaradıldığını bildirirəm. [359-360]

Respublikamız Dünya Bankı və Beynəlxalq Valyuta Fondu ilə sıx əlaqələr qurmuşdur. Azərbaycan iqtisadiyyatının Dünya Birliyi ilə sıx bağlanması sahəsində xeyli işlər görülmüşdür.

Bununla bərabər Azərbaycanda problemlər də var. Respublikamızın ən ağır və mürəkkəb problemlərindən biri Ermənistanla Azərbaycan arasındakı münaqişədir. Bildiyiniz kimi bu münaqişə 1988-ci ildən başlayıb. O vaxtdan bəri Ermənistan Azərbaycana qarşı hərbi təcavüz aparır. Bu təcavüz nəticəsində ölkəmizin ərazisinin 20 faizi işğal olunmuş, 1 milyondan çox vətəndaşımız yerindən-yurdundan zorla qovularaq çadırlarda çətin şəraitdə yaşayır. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə əlaqədar vəziyyəti xəritə üzərində nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Bu münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə qəbul edilmiş üç əsas prinsipin böyük əhəmiyyəti vardır. Minsk qrupu həmsədrləri – Rusiya, ABŞ, Fransa da təkliflər irəli sürmüşlər.

Münaqişənin siyasi yolla tezliklə aradan qaldırılmasına böyük səylər göstərən Azərbaycan həmsədrlərinin təkliflərini əsas kimi qəbul etmişdir. Lakin Ermənistan tərəfi bu təklifləri qəbul etməkdən hələ də boyun qaçırır. Onlar istəyirlər ki, Dağlıq Qarabağ müstəqil olsun, lakin biz buna imkan verə bilmərik, çünki bu, beynəlxalq hüquq normalarına ziddir. Biz Dağlıq Qarabağa Azərbaycanın tərkibində muxtariyyət statusu verməyə hazırıq.

Münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasının, bölgədə sülhün və əmin-amanlığın bərpa edilməsinin zəruriliyini nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Yaponiya hökuməti və parlamenti təcavüzün aradan qaldırılması məsələsinə diqqəti artıracaqdır.

Mənə göstərilən qonaqpərvərlik və diqqətə görə sizə bir daha minnətdarlığımı bildirirəm. [360]

**YAPONİYA – AZƏRBAYCAN DOSTLUĞU
PARLAMENT ASSOSİASİYASI ADINDAN
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ
TƏŞKİL OLUNMUŞ QƏBULDA* NİTQ**

26 fevral 1998-ci il

Hörmətli prezident, hörmətli parlament üzvləri, hörmətli dostlar!

Sizi – Yaponiya parlamentinin üzvlərini ürəkdən salamlayıram. Şadam ki, mənə bu gün səhər sizinlə belə böyük tərkibdə görüşməyə imkan verilmişdir.

Biz çox məmnunuq ki, Yaponiya parlamentində Yaponiya-Azərbaycan Dostluğu Assosiasiyası mövcuddur. Mən belə başa düşürəm ki, burada olan Yaponiya parlamentinin üzvlərinin əksəriyyəti bu assosiasiyanın üzvləridir, burada olan Yaponiyanın sabiq xarici işlər naziri bu assosiasiyanın məsləhətçisidir. Hesab edirəm ki, əgər bu assosiasiyanın məsləhətçisi sabiq xarici işlər naziridirsə, deməli, o, çox yaxşı işləyəcəkdir.

Dostumuzun sinəsində Noqano qış olimpiya oyunlarında Azərbaycan vımpelini görmək də mənim üçün xoşdur. Azərbaycan kiçik bir dövlətdir və müstəqil bir dövlət kimi bu qış olimpiya oyunlarında ilk dəfə iştirak etmişdir. Biz şad idik ki, bütün ölkələrin bayraqları arasında Azərbaycanın bayrağı da vardı. Şadam ki, siz bunu gördünüz, buna əhəmiyyət verdiniz, bu gün bunu dediniz. [361-362]

Azərbaycanla Yaponiya arasında diplomatik münasibətlər 1992-ci ilin payızında yaradılmışdır. Dediyim kimi, biz gənc, müstəqil bir dövlətik. Biz dövlət müstəqilliyini 1991-ci ildə, Sovet İttifaqı dağıldıqdan sonra əldə etmişik. Lakin bu qısa müddətdə Dünya Birliyində layiqli yer tutmuşuq, dünyanın bir çox ölkələri ilə əlaqələrə malikik, bir çox mühüm dövlətlərarası, hökumətlərarası sənədlər imzalamışıq.

Budur artıq üçüncü gündür ki, mən Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimotonun dəvəti ilə Yaponiyada rəsmi səfərdəyəm. Biz dünyanın bütün ölkələri ilə münasibətləri inkişaf etdirməyə çalışırıq. Siyasətimiz bundan ibarətdir ki, biz dünyanın bütün ölkələri ilə qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığa, qarşılıqlı surətdə faydalı münasibətlərə malik olmalı, bütün dünyada sülh və sabitliyi möhkəmlətməyə çalışmalıyıq. Bununla bağlı biz parlamentlərarası əlaqələrə böyük əhəmiyyət veririk. Azərbaycan parlamentinin bir çox üzvləri, o cümlədən Azərbaycan parlamenti sədrinin birinci müavini Arif Rəhimzadə mənimlə birlikdə buradadırlar. Onların hamısının adlarını sadalamayacağam, burada oturanların hamısı parlamentin üzvləridir. Odur ki, siz parlamentə necə əhəmiyyət verdiyimiz barədə təsəvvürə maliksiniz. Sizdən fərqli olaraq, respublikamız prezident respublikasıdır. 1991-ci ildə müstəqillik əldə etdikdən sonra ilk dəfə demokratik prinsiplər əsasında, çoxpartiyalı əsasda seçilmiş olan parlamentimiz Azərbaycan dövlətinin mühüm hissəsidir. Azərbaycan parlamenti öz qanunvericilik fəaliyyəti ilə yanaşı, Azərbaycanla dünyanın digər ölkələri arasında beynəlxalq münasibətlər yaradılması sahəsində böyük iş həyata keçirir.

Cənab prezident, Siz doğru qeyd etdiniz ki, Yaponiya ilə Azərbaycan "İpək yolu"nun üstündədir, keçmiş [362-363] tarixdə bizim bir çox oxşar cəhətlərimiz olmuşdur. Bizi bu gün də çox cəhətlər bağlayır. Bunu deməyə şadam ki, qısa müddətdə Yaponiya ilə Azərbaycan arasında çoxsaylı iqtisadi əlaqələr yaradılmışdır. Bu işdə Yaponiyanın neft şirkətləri xüsusi rol oynayır. Onlar Azərbaycanla münasibətlər yaratmağa müvəffəq olmuş və Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının birgə işlənməsini həyata keçirirlər.

Dünən və srağagün Yaponiyanın bir çox neft şirkətlərinin nümayəndələri ilə görüşmək və yəqin etmək imkanım oldu ki, əməkdaşlığımızı daha da genişləndirmək üçün son dərəcə böyük imkanlar var. Dünən mənim zati-aliləri Yaponiya imperatoru ilə görüşüm və çox maraqlı söhbətim oldu. Bu gün Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimoto ilə görüşəcək, danışıqlar aparacaq və bir sıra mühüm sənədlər imzalayacağıq. Səfərimin artıq üçüncü günü sizinlə başladığı bir vaxtda prinsipcə deyə bilərəm ki, burada, Yaponiyada keçirdiyimiz əvvəlki günlərdən razıyam. Ümidvaram ki, qalan vaxt da Yaponiya ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsində yeni uğurlar gətirəcəkdir.

Hesab edirəm ki, siz respublikamızı tanıyırsınız. Lakin buna baxmayaraq, demək istəyirəm ki, Azərbaycan Qafqazda, Avropa ilə Asiya arasında, Xəzər dənizinin sahilində və "İpək yolu"nun mərkəzində yerləşir. Rusiya, İran, Gürcüstan, Türkiyə, Ermənistan bilavasitə qonşularımızdır. Bütün qonşularla xoş, yaxşı münasibətlərimiz var. Ermənistan istisna təşkil edir. 1988-ci ildə Ermənistan Azərbaycana qarşı hərbi təcavüz törətmişdir. Ermənistanla Azərbaycan arasında hər-

* Qəbulda Assosiasiyanın prezidenti Akira Aşari Heydər Əliyevi salamlayaraq nitq söyləmişdir.

bi münaqişə başlanmışdır. Bu təcavüz Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ vilayətinə Ermənistanın iddiaları ilə əlaqədar başlanmışdır. Sübuta yetirməyə ehtiyac yoxdur ki, bu iddialar tamamilə [363-364] əsassızdır. Dağlıq Qarabağ əzəli Azərbaycan torpağı olmuşdur, Azərbaycan torpağıdır və Azərbaycan torpağı olaraq qalacaqdır. Bu vilayətdə azərbaycanlılarla və digər millətlərlə yanaşı, erməni millətindən olan şəxslərin də yaşadığı və bu gün də yaşaması Azərbaycanın bu ərazisinə qarşı iddialar irəli sürməyə əsla əsas vermirdi.

Bu münaqişə hələ Ermənistanla Azərbaycan Sovet İttifaqının tərkibində olarkən başlamışdır və təbii ki, Sovet İttifaqı kimi fəvqəldövlətin rəhbərliyi bu münaqişənin qarşısını alaraq, həm azərbaycanlılardan, həm də ermənilərdən çoxlu insan tələfatına gətirib çıxaran qan tökülməsinə yol verməmək iqtidarında idi. Keçmiş Sovet İttifaqı rəhbərliyinin bu problemə ədalətsiz, birtərəfli mövqeyi, digər səbəblər üzündən Azərbaycan ərazisinin 20 faizini Ermənistan silahlı birləşmələri işğal etmişdir. İşğal olunmuş torpaqlardan respublikamızın Azərbaycan millətindən olan bir milyon nəfərdən çox sakini didərgin salınmışdır. Onlar öz yaşayış yerlərindən, öz evlərindən məhrum olmuş, Azərbaycanın başqa bölgələrində, əksəriyyəti də çadırlarda yaşayır.

Dörd il bundan əvvəl biz hərbi əməliyyatların dayandırılmasına nail olduq. Atəşkəs haqqında saziş bağladığımız və münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasına dair danışıqlar aparırıq. Lakin bunun üçün zəruri şərt 1996-cı ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon zirvə toplantısında qəbul edilmiş prinsiplərdir. Bu prinsiplərdə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi və Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində özünüidarə statusu verilməsi nəzərdə tutulur. Biz hesab etmişik və hesab edirik ki, hər bir dövlətin sərhədlərinin pozulmazlığı haqqında, sərhədlərin güc işlədilməsi yolu ilə dəyişdirilməsinin qeyri-mümkünlüyü haqqında beynəlxalq hüquq normaları, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının prinsipləri [364-365] hamının rəhbər tutulmalı olduğu labüd prinsiplərdir. Bu prinsipləri biz də rəhbər tuturuq. Biz sülhsevər ölkəyik, müharibə istəmirik, bölgəmizdə – Qafqazda, bütün dünyada sülh istəyirik, münaqişəni sülh yolu ilə aradan qaldırmaq istəyirik və ümid edirik ki, biz buna müvəffəq olacağıq. Biz işğal olunmuş ərazilərin Ermənistan silahlı birləşmələrindən azad edilməsinə, bir milyon azərbaycanlının öz yaşayış yerlərinə qayıtmasına, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunmasına çalışırıq. Bunlar ədalətli tələblərdir. Eləcə də Yaponiyanın öz ərazi bütövlüyü barədə tələbləri ədalətli tələblərdir.

Lakin Azərbaycanda bütün bu şəraitlə yanaşı, çox böyük dəyişikliklər baş verir. Biz öz ölkəmizi demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu yolu ilə aparırıq, siyasi və sosial-iqtisadi islahatlar həyata keçiririk, Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatı sistemi yaradıırıq. Keçmişdə Sovet İttifaqının tərkibinə daxil olmuş bütün müstəqil dövlətlər kimi, Azərbaycan da çox ağır keçid dövrü yaşayır, biz iqtisadi çətinliklər keçiririk. Lakin inanırıq ki, iqtisadi islahatlar aparmaq, bazar iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək yolu ilə biz bu çətinlikləri aradan qaldıracağıq. 1997-ci ildə işin yekunları buna inandırıcı sübutdur.

Azərbaycan qədim neft məmləkətidir. Biz öz neft sənayemizi bu gün də inkişaf etdiririk. Azərbaycan ərazisində və Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda böyük neft və qaz yataqları vardır. Bu ehtiyatlarımızdan səmərəli istifadə olunması üçün biz xarici sərmayələri cəlb etmişik və 9 müqavilə bağlamışıq. Bu müqavilələrdə dünyanın 12 ölkəsinin şirkətləri iştirak edir. Qeyd etmək xoşdur ki, onların arasında Yaponiyanın "İtoçu" neft şirkəti də var. O, tək deyildir. İndi Yaponiyanın artıq altı iri şirkəti Azərbaycanda öz nümayəndəliklərini açmışdır. Biz Azərbaycanda Yaponiya səfirliyinin açılmasını gözləyirik. Ya [365-366]aponiyanın Azərbaycandakı səfiri cənab Toqo Moskvada oturur. Biz onun işindən razıyıq. O, Yaponiya-Azərbaycan münasibətlərinin möhkəmlənməsi üçün çox iş görür və biz onun Bakıya keçirilməsini təklif edirik. Siz Moskva üçün başqa adam taparsınız. Hesab edirəm ki, bu, iqtisadi əməkdaşlığımızı genişləndirmək üçün çox zəruridir.

Biz Baş nazir cənab Haşimotonun "İpək yolu" barəsində doktrinasını və Yaponiyanın bu problemə münasibətlərini böyük məmnunluqla qarşıladıq. Biz bu problemlə artıq bir neçə ildir məşğul oluruq və deyə bilərəm ki, "İpək yolu" işləyir. Biz Avrasiya nəqliyyat magistralı yaratmışıq. O, Mərkəzi Asiyanı Avropa ilə Xəzər dənizi, Azərbaycan, Gürcüstan, Qara dəniz vasitəsilə birləşdirir. Son il yarımında bu nəqliyyat magistralı ilə Mərkəzi Asiyadan Avropaya və Avropadan əks istiqamətdə yük daşımaları çox fəal həyata keçirilir. Avropa Birliyi ilə birlikdə biz bu yol ilə iqtisadi əməkdaşlığı daha da genişləndirməklə məşğuluq. Mayın ikinci yarısında Azərbaycanda, Bakıda beynəlxalq görüş keçirmək nəzərdə tutulmuşdur. Görüşə Şərqdə Yaponiyadan başlamış Qərbdə İngiltərə, İrlandiya və İspaniyayadək "İpək yolu"nun üstündə olan 33 ölkənin nümayəndələri toplaşmalıdır. "İpək yolu"nun çox üstünlükləri var. Bunu demək kifayətdir ki, o, Asiyanı Avropa ilə, o cümlədən Yaponiya ilə birləşdirən və indi istifadə edilən yoldan 2000 kilometr qısaqdır. Ümidvaram ki, siz, parlament üzvləri Baş nazir Haşimotonun "İpək yolu" barəsində doktrinasını dəstəkləyəcəksiniz və bu əməkdaşlıq sahəsi çox böyük fayda gətirəcəkdir.

Demək istəyirəm ki, biz Yaponiya ilə Azərbaycan arasında daha sıx və daha geniş münasibətlərə malik olmaq istəyirik. Azərbaycan parlamentində Yaponiya ilə [366-367]

Azərbaycan arasında dostluq qrupu və ya assosiasiyası var. Burada olan deputatların əksəriyyəti bu qrupa daxildir. Ümid etmək istərdik ki, indi, Azərbaycan və Yaponiya parlamentləri şəxsi görüşündən sonra bu münasibətlər daha sürətlə inkişaf edəcəkdir.

Yaponiya yüksək inkişaf etmiş ölkədir, iqtisadi və sosial inkişafda böyük uğurlara nail olmuşdur, Dünya Birliyində layiqli yer tutur. Biz sizin BMT Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvü olmaq səylərinizi, bütün dünyada sülhün möhkəmlənməsi naminə, Yer üzündə sivilizasiyanın inkişafı naminə gördüyünüz bütün işləri dəstəkləyirik.

Sizə və bütün yapon xalqına yeni, böyük uğurlar arzulayıram. Azərbaycanda baş verən hər şeyi öz gözlərinizlə görmək və dediklərimin doğru-düzgünlüyünə inanmaq üçün sizi Azərbaycana dəvət edirəm.

Diqqətinizə görə sağ olun. [367]

YAPONİYANIN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ KEYZO OBUÇI İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

26 fevral 1998-ci il

Cənab nazir, hörmətli Keyzo Obuçi!

Səmimi sözlərə və qonaqpərvərliyinizə görə çox sağ olun. Baş nazir cənab Haşimotonun dəvəti ilə Yaponiyaya etdiyim ilk rəsmi səfərin Azərbaycan-Yaponiya əməkdaşlığının inkişafında yeni mərhələ açacağına ümidvar olduğumu bildirirəm.

Yaponiyaya səfərimə bir daha yüksək qiymət verir, keçirdiyim çoxsaylı görüşlərdə hər iki ölkə üçün qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələrin daha da sıxlaşdırılması barədə müzakirələrin çox uğurlu keçdiyini nəzərə çarpdırmaq istəyirəm.

Son illər müstəqil Azərbaycan Respublikasında hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu və islahatların müvəffəqiyyətlə aparılması sahəsində nailiyyətlər əldə olunmuş, bazar münasibətləri yolunu seçmiş, öz qapılarını xarici iş adamlarının üzünə geniş açmış ölkəmiz dünyanın ən nüfuzlu şirkətləri ilə bütün sahələrdə çox sıx əlaqələr qurmuşdur.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənməsi üçün 1994-cü ildə imzalanmış "Əsrin müqaviləsi"nin konkret nəticələr verdiyi, ötən ilin noyabrında "Çıraq" yatağından ilkin neft hasil edilməsi təntənə ilə qeyd olundu. [368-369]

Dünyanın 12 ölkəsinin 20-dən çox nüfuzlu şirkətinin iştirak etdiyi böyük əhəmiyyətli neft müqavilələri imzalandı.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının birgə işlənməsi üçün bağlanmış müqavilələrin həyata keçirilməsində "İtoçu" və "Mitsui" şirkətlərinin yaxından iştirak etdiyini razılıqla bildirirəm. Yaponiyanın digər şirkətlərinin də respublikamızda geniş fəaliyyətə böyük maraq göstərmələrini yüksək qiymətləndirirəm.

Yaponiyanın Baş nazirinin elan etdiyi və Cənubi Qafqaz, Mərkəzi Asiya dövlətləri ilə hərtərəfli münasibətlərin inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutan "İpək yolu diplomatiyası"nı da yüksək qiymətləndirirəm. Bir vaxtlar Asiyadan Avropaya uzanan həmin yolun üzərində indi 33 ölkə yerləşir və biz "İpək yolu"nun dirçəldilməsi ilə bağlı məsələləri müzakirə etmək üçün bu ilin may ayında Bakıda Avropa Birliyinin iştirakı ilə həmin ölkələrin nümayəndələrinin beynəlxalq konfransını keçirməyi qərara almışıq.

Trans-Avropa-Asiya dəhlizinin böyük perspektivləri vardır. Bu nəqliyyat dəhlizinin normal fəaliyyət göstərməsi üçün Azərbaycan bir sıra mühüm işlər görmüş, sazişlər imzalamışdır.

Azərbaycanın Yaponiya ilə bütün sahələrdə əlaqələrin inkişaf etdirilməsinə dövlətimiz xüsusi əhəmiyyət verir, beynəlxalq təşkilatlarda və toplantılarda ölkələrimizin əməkdaşlığının daha da möhkəmləndirilməsinin zəruri olduğunu bildirmək istəyirəm.

Ölkəmiz üçün ən ağırlı problem olan Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsindən, torpaqlarımızın 20 faizinin Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilməsindən, 1 milyondan çox vətəndaşımızın yerindən-yurdundan didərgin salınmasındadır. Bu münaqişənin sülh yolu ilə həlli üçün 1996-cı ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə əsas prinsiplər qəbul olundu, Minsk qrupu çərçivəsində danışıqlar [369-370] aparıldı və həmsədrlər – Rusiya, ABŞ, Fransa bu münaqişənin sülh yolu ilə həll edilməsi haqqında təkliflər irəli sürdülər.

Azərbaycan-Yaponiya əməkdaşlığının ardıcıl surətdə inkişaf etdirilməsi, ölkələrimizin diplomatik münasibətlərinin daha da yaxşılaşdırılması və bir sıra digər məsələlərə bundan sonra daha ciddi diqqət yetiriləcəkdir. [370]

YAPONİYANIN "NISSÖ İVAİ" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ HUSAMİÇE MASATAKI İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

26 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab Masataki!

Dünyanın ən nüfuzlu ölkələrindən biri olan Yaponiyaya rəsmi səfərimi tarixi hadisə kimi yüksək qiymətləndirdiyinizə görə sizə təşəkkür edirəm. "Gündoğar ölkə"də məni çox nüfuzlu, görkəmli dövlət xadimi kimi yaxşı tanıdıqları, mənim fəaliyyətimi diqqətlə izlədikləri haqqında verdiyiniz məlumatlara görə də sizə minnətdarlığımı bildirirəm.

Azərbaycanda son illər yaranmış möhkəm sabitliyin böyük əhəmiyyətinə, bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin bərqərar edilməsi üçün həyata keçirilən islahatlar prosesinə verdiyiniz qiymətlərə görə sizə çox minnətdaram. Həqiqətən də respublikamızda həm siyasi, həm də iqtisadi sahədə əldə edilmiş nailiyyətlər müstəqil Azərbaycan Respublikasının tezliklə ən inkişaf etmiş ölkələrdən birinə çevriləcəyindən xəbər verir.

Prezidenti olduğunuz şirkətin Bakıda nümayəndəliyini açmaq niyyətinizi bəyənirəm. İxrac-idxal əməliyyatlarının həyata keçirilməsi, iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində ən yeni texnologiyanın tətbiqi ilə əlaqədar layihələrin maliyyələşdirilməsinə şirkətinizin böyük maraq göstərdiyini bildirdiniz. Azərbaycanda neft-qaz yataqlarının birgə işlənməsinə, neftayırma zavodlarının yenidən qurulmasına, boru kəmərlə[371-372]rinin çəkilişinə sərmayə qoymağa hazır olduğunuzu, ümumiyyətlə, müzakirə etdiyimiz bütün layihələrin uğurla həyata keçiriləcəyinə böyük ümidlər bəsləyirəm.

Azərbaycan ilə "Nissö İvai" şirkəti arasında əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinin vacibliyini qeyd etmək istəyirəm.

Müstəqil Azərbaycan dünyanın bütün ölkələri ilə, o cümlədən çox böyük təcrübəyə malik olan Yaponiya şirkətləri ilə əlaqələrin daha da sıxlaşdırılmasına xüsusi əhəmiyyət verir və bu münasibətlərin ardıcıl surətdə inkişaf etməsinə tərəfdardır. Ümidvaram ki, nəzərdə tutulan layihələr uğurla həyata keçiriləcək və əməkdaşlığımız regionun xalqlarına sülh, əmin-amanlıq, rifah gətirəcəkdir. [372]

YAPONİYANIN "MARUBENİ" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ İVAO TORİUMİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

26 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab Toriumi!

Mən ən əvvəl səmimi görüş üçün, mənim haqqımda söylədiyiniz xoş sözlər üçün sizə təşəkkürümü bildirirəm.

Sizin prezidenti olduğunuz "Marubeni" şirkəti haqqında, hazırda onun dünyanın 85 ölkəsində ticarət nümayəndəliyinin, 100-ə yaxın ölkədə çoxlu törəmə şirkətinin olması barədə verdiyiniz ətraflı məlumatlar məndə hədsiz maraq doğurdu.

Müstəqil respublikamızın iqtisadiyyatının Dünya Birliyi ilə daha sıx bağlanması sahəsində son illər həyata keçirilən tədbirlərə, aparılan islahatlar prosesinə, Azərbaycanın enerji yataqlarının işlənməsində əldə edilmiş nailiyyətlərə verdiyiniz qiymətlərə görə sizə çox minnətdaram.

Azərbaycanla bir çox sahələrdə əlaqələr qurulmasına və əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə "Marubeni" şirkətinin böyük maraq göstərdiyini mən də yüksək qiymətləndirirəm, əminəm ki, bizim nailiyyətlərimiz həm Azərbaycanın, həm də bütün regionun inkişafı üçün böyük əhəmiyyət kəsb edəcəkdir. Biz Yaponiya ilə bütün sahələrdə əməkdaşlığa böyük əhəmiyyət verir və belə hesab edirik ki, bu əmək[373-374]daşlığın genişlənməsi və dərinləşməsi üçün böyük potensial imkanlar vardır.

Siz "Marubeni"-nin neft və qaz sənayesi üçün istehsal etdiyi boruların yüksək keyfiyyətindən söhbət açdınız. Bakıdakı sement zavodunun yenidən qurulması ilə bağlı hazırladığımız layihə haqqında məlumat verdiniz. Dediniz ki, neftayırma sənayesi infrastrukturlarının yaradılması, elektrik stansiyalarının tikilməsi və bir çox digər sahələrdə şirkətin zəngin təcrübəsi vardır.

Cənab Toriumi! Sizin təkliflərinizi yüksək qiymətləndirirəm və onların həyata keçirilməsi üçün müzakirələr aparılmasının vacib olduğunu qeyd etmək istəyirəm. Yaponiyanın çox nüfuzlu şirkətləri ilə bütün sahələrdə qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr qurmağa Azərbaycan xüsusi diqqət yetirəcəkdir.

Əminəm ki, bu əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsi hər iki tərəfə böyük faydalar verəcəkdir. [374]

YAPONİYANIN "SONİ MEDIA UORLD" KORPORASIYASININ RƏHBƏRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

Tokio

26 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənablar, xoş gördük sizi.

Bilirsiniz ki, mən Yaponiyanın Baş naziri, zati-aliləri Ryutaro Haşimoto cənablarının dəvəti ilə "Gündoğar ölkə"yə rəsmi səfərə gəlmişəm. Tokioda əlahəzrət imperatorla, Baş nazirlə, parlamentin nümayəndələr və müşavirlər palatalarının rəhbərləri ilə görüşlər və digər çoxsaylı görüşlər keçirmişəm. Bu məzmunlu və dəyərli görüşlərdə biz səmərəli danışıqlar apardıq. Ölkəmizin əlaqələrinin hazırkı vəziyyəti çox yaxşıdır. Hesab edirəm ki, bu əlaqələri daha da genişləndirmək üçün həm Yaponiyada, həm də Azərbaycanda çox böyük imkanlar vardır və biz bu imkanlardan istifadə etməliyik.

İndi mən "Soni Media Uorld" korporasiyasının Tokiodakı ofislərindən birindəyəm. Xoş sözlərə görə, mehribanlıqla, ehtiramla qarşıladığınıza, qonaqpərvərliyə görə sizə öz minnətdarlığımı bildirirəm. Mənə verilən məlumatdan aydın oldu ki, ikikasetli maqnitofonun çox sadə modeli ilə fəaliyyətə başlayan bu korporasiya biznes və şəxsi istifadə üçün ən geniş çeşiddə orijinal məhsullar istehsal sahəsində böyük nailiyyətlər qazanmışdır. Yüksək texnologiyası beynəlxalq miqyasda tanınan korporasiya müasir dövrün tələblərinə cavab verən elektronika aparatları istehsal edir. Gördüyüm müxtəlif [375-376] cihazlar, teleaparatlar, səs yazma aparatları, kompüterlərin yeni müasir növləri mənə çox böyük təəssürat yaratdı.

Sizin gördüyünüz işlərə, hazırladığınız məhsullara Azərbaycanda da yaxşı bələddirlər. Siz video və audio aparatlarının və bütün digər avadanlığın təkmilləşdirilməsində həqiqətən çox böyük uğura nail olmusunuz. Korporasiyanızın əldə etdiyi nailiyyətləri bir vaxtlar təsəvvürə gətirmək belə çətin idi. Siz dünyada öz sahənizdə lider mövqeyi tutmusunuz və bizə göstərdiyiniz nümunələr elmi-texniki tərəqqi sahəsində həqiqətən çox böyük müvəffəqiyyətlər qazandığınızı nümayiş etdirir. Korporasiyanızın məhsulları sübut edir ki, insan ixtiralarının, zəkasının imkanlarının həddi-hüdudu yoxdur. Mən bu uğurlar münasibətilə sizi təbrik edirəm. Deməyə lüzum yoxdur ki, siz bununla kifayətlənməyəcəksiniz və yeni ixtiralarınızla, kəşflərinizlə dünyanı bundan sonra da heyrətləndirəcəksiniz. Sizə uğurlar arzulayıram. [376]

**YAPONIYANIN İQTİSADI TƏŞKİLATLARININ
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ
TƏŞKİL ETDİKLƏRİ RƏSMİ
QƏBULDA * NİTQ**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

26 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab prezident!
Möhtərəm cənablar, dostlar!

Sizin hamınızı ürəkdən salamlayıram və bundan çox məmnun qaldığımı bildirirəm ki, mənə sizinlə – Yaponiyanın ən iri işgüzar dairələrinin nümayəndələri ilə görüşməyə imkan verilmişdir. Burada, sizin təşkil etdiyiniz ziyafətdə görüşü mühüm hadisə kimi qiymətləndirirəm. Azərbaycanda biz Yaponiya ilə hərtərəfli əməkdaşlığı inkişaf etdirməyə fəal surətdə çalışırıq. Aydınır ki, onun əsasını iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlıq təşkil edə bilər. Buna görə də mən bu görüşə böyük əhəmiyyət verirəm. [377-378]

Ümidvaram ki, siz Azərbaycan haqqında müəyyən təsəvvürə maliksiniz. Buna baxmayaraq, ölkəmiz barədə bir neçə söz deyəcəyəm.

Azərbaycan qədim tarixə, zəngin ənənələrə, zəngin və özünəməxsus mədəniyyətə malik bir məmləkətdir. Xalqımız dünya sivilizasiyasına böyük töhfə vermişdir. XIX və XX əsrlər ərzində Azərbaycan çar Rusiyasının tərkibində, Oktyabr inqilabının qələbəsindən sonra isə Sovet İttifaqının tərkibində olmuşdur. 1991-ci ildə Sovet İttifaqının dağılması ilə əlaqədar Azərbaycan dövlət müstəqilliyi qazanmışdır və biz bunu xalqımızın həyatında tarixi hadisə hesab edirik.

Müstəqilliyimizin ötən bu illəri ərzində biz dünyanın bir sıra ölkələri ilə çoxsaylı əlaqələr yaratmağa müvəffəq olmuşuq və Dünya Birliyində layiqli yer tutmuşuq. Azərbaycanın 7,5 milyon əhalisi var, onun ərazisi 86 min kvadrat kilometrdir. Azərbaycan sənayesi inkişaf etmiş ölkədir, onun əsasını neft sənayesi təşkil edir. Azərbaycanda neft hasilatının çox zəngin və qədim tarixi var və biz bununla haqlı olaraq fəxr edirik ki, Azərbaycan bütün dünyada neft sənayesinin inkişafına böyük töhfə vermişdir. Dənizdə neft və qaz yataqlarının işlənməsinə də dünyada birinci olaraq məhz Azərbaycanda başlanmışdır.

Müstəqillik əldə etdikdən sonra biz Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qururuq. Keçmiş Sovet İttifaqının digər respublikaları kimi, biz də köhnə sosialist iqtisadiyyatından və sosialist ictimai-siyasi quruluşundan yeni iqtisadiyyata–bazar münasibətlərinə əsaslanan iqtisadiyyata keçid dövrünü yaşayırıq. Biz iqtisadi islahatlar, bazar iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək yoluna möhkəm qədəm qoymuşuq və deməliyəm ki, artıq müəyyən nəticələrə nail olmuşuq. Biz özəl sahibkarlığı, özəl sektoru inkişaf etdiririk. Bizdə mülkiyyətin özəlləşdirilməsi proqramı, torpağı alıb-satmaq hüququ ilə onun özəl mülkiyyətə verilməsi haqqında [378-379] qanun fəal həyata keçirilir. Biz açıq qapı siyasəti elan etmişik və xarici sərmayələr üçün çox əlverişli şərait yaratmışıq.

1995-ci ildə biz demokratik Azərbaycanın ilk Konstitusiyasını qəbul etdik və o, bazar münasibətləri əsasında iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək sahəsində konkret tədbirlər nəzərdə tutur. Biz iqtisadiyyatın, xarici ticarətin liberallaşdırılmasına və xarici sərmayələr üçün maksimum əlverişli şərait yaradılmasına yönəldilmiş bir çox qanunlar qəbul etmişik. İdxalı stimullaşdırmaq üçün biz gömrük tariflərini azaltmışıq, onlar çox aşağı, 15 faizdir, ixrac-gömrük vergiləri isə bizdə yoxdur.

Xarici sərmayələri cəlb edən başlıca sahə, əlbəttə, neft-qaz sənayesidir. 1994-cü ilin sentyabrında biz dünyanın 6 ölkəsindən 11 şirkətin daxil olduğu konsorsiumla 30 il müddətinə ilk iri müqavilə imzaladıq. Kapital qoyuluşunun məbləği 8 milyard dollar olan bu müqavilə artıq həyata keçirilir və ötən il noyabrın 12-də biz həmin müqaviləyə uyğun olaraq işlənən "Çıraq" yatağından ilk neft çıxarmışdıq. Biz bu nefti Rusiya ərazisindən keçən neft kəməri ilə Qara dəniz sahilindəki Novorossiysk limanına ixrac etməyə başlamışdıq.

Birinci müqavilədən sonra biz daha 8 müqavilə imzalamışdıq və bu müqavilələrdə dünyanın 12 ölkəsindən təxminən 20 neft şirkəti iştirak edir. Həmin müqavilələr üzrə kapital qoyuluşlarının ümumi məbləği təqribən 30 milyard dollardır.

Təbii ki, biz neftin Azərbaycanda nəql olunması məsələlərini də həll edirik. Dediğim kimi, biz neft kəmərlərindən birini istifadəyə vermişik və o, Bakını Novorossiysk limanı ilə birləşdirir. Digər neft kəməri

* Qəbul Yaponiya "Kaydaren" İqtisadi Təşkilatlar Federasiyasının, Yaponiya Xarici Ticarət Məsləhəti Cəmiyyətinin və Yaponiyanın Rusiya, Mərkəzi və Şərqi Avropa ilə "Rotobo" Ticarət Assosiasiyasının təşəbbüsü ilə təşkil olunmuşdur. Qəbulda Yaponiya Xarici Ticarət Məsləhəti Cəmiyyətinin sədri cənab Murofuşi Heydər Əliyevi salamlayaraq nitq söyləmişdir.

qərb istiqamətində çəkilir və o, Gürcüstan ərazisindən keçib onun Qara dəniz sahilindəki Supsa limanına gedəcəkdir. Əsas neft kəmərinin çəkilişi planlaşdırılır. Nəzərdə tutulduğuna görə, o, Bakıdan başlayaraq Gürcüstan və Türkiyə ərazisindən keçib Aralıq dənizi sahilindəki Ceyhan limanına gedəcəkdir. Xəzər dənizinin şərq [379-380] sahilindən - Qazaxıstan və Türkmənistandan başlayaraq Xəzər dənizindən keçib Azərbaycana və buradan da Gürcüstan, Türkiyə vasitəsilə Qərbə - Avropaya gedəcək neft-qaz kəmərlərinin inşası da nəzərdə tutulur.

Bütün yeni müstəqil ölkələrdə, o cümlədən Azərbaycanda keçid dövründə iqtisadi böhran özünü göstərir. Təxminən 1990-cı ildən başlayaraq bizdə istehsalın səviyyəsi hər il aşağı düşmüşdür. Lakin biz buna son qoya bildik. 1996-cı ildə biz istehsalın azalması meylini dayandırdıq və 1997-ci ildə onun müəyyən dərəcədə artımına nail olduq. 1990-cı ilin əvvəllərindən 1996-cı ilədək ümumi daxili məhsul hər il 25 faiz azalırdı, sənaye və kənd təsərrüfatı istehsalının səviyyəsi də təxminən bir o qədər aşağı düşürdü. 1996-cı ildə biz iqtisadiyyatın vəziyyətini sabitləşdirməyə müvəffəq olduq, 1997-ci ildə ümumi daxili məhsul istehsalının həcmi 5,8 faiz artdı, sənaye istehsalının artımı təqribən 1 faiz oldu. Biz inflyasiyaya son qoymağa müvəffəq olduq, halbuki, 1994-cü ildə inflyasiya 1600 faiz təşkil edirdi. 1997-ci ildə bizdə inflyasiya əslində olmamışdır. Dövlət büdcəsi kəsiri təxminən 2 faiz təşkil etmişdir. Biz öz milli valyutamızı – manatı sabitləşdirə bildik. O, son illərdə dollara nisbətə hətta bir qədər möhkəmlənmişdir.

Açıq qapı siyasəti bizə müxtəlif ölkələrin müxtəlif şirkətləri ilə çoxsaylı iqtisadi əlaqələr yaratmağa imkan vermişdir. Bu işə Azərbaycana sərmayə axınına gətirib çıxarmışdır. 1996-cı ildə ölkəmizə qoyulmuş sərmayələrin məbləği 600 milyon dollar olmuş, 1997-ci ildə iki dəfə artaraq 1 milyard 200 milyon dollar təşkil etmişdir. Belə düşünürəm ki, 1998-ci ildə artım təxminən bu cür sürətlə gedəcəkdir.

Ölkəmizdə özəlləşdirmə onda əcnəbi vətəndaşların fəal iştirakını nəzərdə tutur. Azərbaycanda müştərək müəssisələr yaratmaq və ya müştərək, yaxud yüz faiz xarici kapitalla müəssisələrə malik olmaq imkanı var. Qəbul etdiyimiz bir sıra [380-381] qanunlar xarici sərmayələrin qorunmasını təmin edir. Bizim qanunlara görə, əcnəbi sərmayədarlar öz mənfəətini öz ölkəsinə köçürmək imkanına malikdirlər. Biz bank işini genişləndiririk və təkrar edirəm, ölkənin qapılarını açmışıq, əcnəbi sərmayədarları dəvət edirik.

Məmnunluq hissi ilə qeyd edirəm ki, son illərdə Yaponiya sərmayədarları Azərbaycana fəal gəlirlər. Yaponiyanın altı şirkəti ölkəmizdə özlərinin xüsusi nümayəndəliklərinə malikdir. Bilirəm ki, ən böyük müvəffəqiyyətə "İtoçu" şirkəti nail olmuşdur. Bu şirkət 1994-cü ildə imzalanmış ilk neft müqaviləmizin iştirakçısıdır. "Dan ulduzu" və "Əsrəfi" yataqlarına dair layihədə iştirak payının 20 faizi "İtoçu"ya məxsusdur. Həmin yataqlara dair müqavilə 1996-cı ildə imzalanmışdır. Biz Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı neft və qaz yataqlarının birgə işlənməsi barədə Yaponiyanın bəzi digər şirkətlərindən də təkliflər almışıq. Biz bu təklifləri nəzərdən keçiririk və əminəm ki, onlar da gerçəkləşdiriləcəkdir.

Azərbaycan çoxsahəli sənayeyə, iqtisadiyyata malikdir. Buna görə də onların digər sahələrində əməkdaşlıq və bu sahələrə sərmayə qoymaq üçün böyük imkanlar var. Bizdə neft kimyası və kimya kompleksi, qara və əlvan metallurgiya, maşınqayırma, dəzgahqayırma, yüngül sənaye, kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı sahələri ən iri sahələrdir. Bütün bu sahələrə sərmayə qoymaq və əməkdaşlığı təmin etmək mümkündür.

"Niçimen" şirkəti ilə münasibətlərimiz müvəffəqiyyətlə inkişaf edir. Onunla Yaponiyanın "Eksimbank"-ının kreditləri və Azərbaycanın hökumət təminatı ilə bu gün və ya sabah böyük müqavilə imzalanacaqdır.

Elektroenergetika da Azərbaycanda iri bir sahədir. Bizdə elektrik stansiyalarının yenidən qurulmasına və tikilməsinə dair layihələr var. Biz "Şimal" elektrik stansiyasının tikintisi üçün beynəlxalq əməkdaşlıq fondu üzrə iyənə krediti almaq niyyətindəyik. "Neft Daşları" elektrik stansiyasının və "Ba[381-382]har" yatağında kompressor stansiyasının tikintisinə dair layihələr nəzərdən keçirilir.

Bir çox yapon şirkətlərinin rəhbərləri ilə srağagün və dünən keçirdiyim görüşlər zamanı mən Azərbaycanda birgə iş barədə çox təkliflər aldım. Mən bu təkliflərə müsbət yanaşıram. Biz bu layihələrin maliyyələşdirilməsi mənbələrini birlikdə düşünüb müəyyən etməliyik. Ümidvaram ki, birgə işimiz və Yaponiya hökumətinin yardımını gözlənilən nəticələri verəcəkdir.

Azərbaycan yaxşı iqlimə, zəngin mədəniyyətə malik gözəl bir məmləkətdir, bizim yaxşı milli mətbəximiz var. Ona görə də sizin hamınızı birgə iş üçün Azərbaycana dəvət edirəm. Bizdə artıq fəaliyyət göstərən şirkətlər, zənnimcə, bu barədə özləri danışa bilərlər. Hesab edirəm ki, onlar bizim qarşılıqlı münasibətlərimizdən razıdırlar. Əmin ola bilərsiniz ki, müstəqil bir dövlət kimi, Azərbaycan müstəqillik mövqelərində möhkəm dayanır, Azərbaycan iqtisadiyyatı ancaq bazar münasibətləri prinsipləri əsasında inkişaf edəcəkdir. Biz xarici şirkətlərlə, o cümlədən Yaponiya şirkətləri ilə fəal əməkdaşlıq üçün bundan sonra da var qüvvə ilə səy göstərəcəyik. Təkcə neft və qaz sənayesində deyil, iqtisadiyyatın bir çox digər sahələrində də böyük perspektivlər var.

Hesab edirəm ki, Yaponiyaya bu günlərdə həyata keçirilən rəsmi səfərim, bu gün Baş nazirlə olacaq görüş, ölkələrimiz arasında imzalayacağımız sənədlər Yaponiya-Azərbaycan münasibətlərinin inkişafında yeni mərhələ açacaqdır. Əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycan Yaponiya üçün çox-çox illər ərzində etibarlı tərəfdaş olacaqdır. Diqqətinizə görə sağ olun. [382]

YAPONIYANIN BAŞ NAZİRİ RYUTARO HAŞİMOTO İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

Baş nazirin rəsmi iqamətgahı

26 fevral 1998-ci il

R y u t a r o H a ş i m o t o: – Hörmətli cənab prezident Heydər Əliyev! Mən sizi səmimiyyətlə salamlayıram, sizinlə bir yerdə olmağımdan çox məmnunam və sizi Yaponiya xalqı adından, öz adımdan salamlayıram. Dəvətimi qəbul edərək Yaponiyaya rəsmi səfərə gəldiyinizə görə minnətdarlığımı bildirirəm. Burada bizim çox faydalı görüşlərimiz olacaq və belə hesab edirəm ki, tarixi hadisə olan bu səfəriniz Yaponiya ilə Azərbaycan Respublikası arasında münasibətlərin gələcək inkişafı üçün mühüm mərhələ təşkil edəcəkdir.

Mən hələ gənclik illərində Azərbaycana xüsusi maraq göstərirdim. Bu maraq hissi ölkəniz haqqında hətta kiçik bir məlumatı da böyük məmnuniyyətlə əldə etməyimə səbəb oldu. Siz zamanəmizin görkəmli dövlət xadimisiniz. Mən sizin həyat və fəaliyyətinizlə yaxından tanışam.

Yaponiyadan başlayaraq «Böyük ipək yolu» üzərində yerləşən, hələ keçən əsrlərdə Azərbaycanla ticarət əlaqələri olan «gündoğar ölkə»də ölkənizə həmişə böyük maraq göstərilmiş, xalqlarımız həmişə yaxın olmuşdur. Coğrafi-siyasi cəhətdən çox mühüm bir ərazidə yerləşən Azərbaycanla əməkdaşlığın durmadan inkişaf etdirilməsinə Yaponiya xüsusi əhəmiyyət verir. [383-384]

Əmin olduğumu bildirirəm ki, sizin bu səfəriniz təkcə iki ölkənin qarşılıqlı münasibətlərində deyil, həm də «Böyük ipək yolu» üzərində yerləşən dövlətlərin siyasi, iqtisadi və mədəni əlaqələri tarixində yeni dövrün başlanğıcı olacaqdır.

Sizin rəhbəri olduğunuz Azərbaycanda hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu və islahatlar aparılır, böyük işlər görülür, yeni-yeni nailiyyətlər əldə olunur. Yaponiya hökuməti və ictimaiyyəti tərəfindən bütün bunlar diqqətlə izlənilir və çox maraqla qarşılır. İnanıram ki, müstəqil Azərbaycan Respublikası Dünya Birliyində öz layiqli yerini tutacaqdır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Cənab Baş nazir! Hörmətli Ryutaro Haşimoto!

Səmimi sözlərə və qonaqpərvərliyə görə minnətdarlığımı bildirirəm. Məni Yaponiyaya rəsmi səfərə dəvət etdiyinizə görə, cənab Haşimoto, sizə təşəkkür edir və bu səfərin böyük tarixi əhəmiyyətə malik olduğunu vurğulamaq istəyirəm.

Biz dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrindən biri olan Yaponiya ilə bütün sahələrdə əməkdaşlığın daha da dərinləşdirilməsinə və möhkəmləndirilməsinə xüsusi əhəmiyyət veririk.

Bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət, hüquqi, demokratik dövlət quruculuğu sahəsində böyük işlər görülmüş, islahatlar həyata keçirilmişdir. Bunun nəticəsində yüksək uğurlar əldə olunmuşdur. Qazanılan müvəffəqiyyətlərə baxmayaraq müstəqil respublikamızın qarşılaşdığı problemlər də vardır.

Sizə məlum olsun ki, Ermənistan silahlı qüvvələri 1988-ci ildən bəri Azərbaycana təcavüz edərək ölkəmizin ərazisinin 20 faizini işğal etmiş, 1 milyondan çox vətəndaşımız yerindən-yurdundan zorla qovularaq çadırlarda ağır vəziyyətdə yaşayır.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün Minsk qrupu çərçivəsində danışıqlar aparıldı. ATƏT-in üzvü olan ölkələrin [384-385] dövlət və hökumət başçıları tərəfindən 1996-cı ilin dekabrında Lissabonda keçirilən zirvə görüşündə bu münaqişənin həlli üçün prinsiplər qəbul olundu və Minsk qrupunun həmsədrləri olan – Rusiya, ABŞ, Fransa bu münaqişənin sülh yolu ilə həll edilməsi haqqında təkliflər irəli sürdülər. Bu sahədə sizin dəstəyinizə, köməyinizə ehtiyacımız var. Beynəlxalq təşkilatlarda və toplantılarda Yaponiyanın Azərbaycanın haqq işini dəstəkləməsinə ehtiyac duyuruq.

Biz Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması üçün əlimizdən gələni edirik, lakin Ermənistan tərəfi beynəlxalq təşkilatların qətnamələrinə, hamı tərəfindən tanınmış hüquq normalarına məhəl qoymur. Biz istəyirik ki, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, sərhədlərimizin toxunulmazlığı bərpa edilsin, qaçqınlarımız öz doğma yerlərinə qayıtsınlar. Elə buna görə də Azərbaycan Minsk qrupu həmsədrlərinin irəli sürdüyü təklifləri əsas kimi qəbul etmiş və münaqişənin Lissabon prinsipləri əsasında həll olunması istiqamətində ciddi səylərini davam etdirir.

R y u t a r o H a ş i m o t o: Yaponiya Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü dəstəkləyir. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplər əsasında sülh yolu ilə aradan qaldırılmasına tərəfdardır. Yaponiya Azərbaycanın haqq işini müdafiə edir, bir ölkənin digər ölkənin ərazisini zor gücü ilə ələ keçirməsini qətiyyətlə pisləyir.

Sizin Yaponiyaya səfəriniz ölkələrimiz arasında əlaqələrin inkişaf etdirilməsində yeni mərhələ açdığını bildirirəm. Çox böyük əhəmiyyətli Azərbaycan-Yaponiya sənədlərinin əməkdaşlığımızın durmadan genişləndirilməsi üçün yaxşı hüquqi baza yaratdığını vurğulamaq istəyirəm.

Azərbaycanla bütün sahələrdə, o cümlədən siyasi, iqtisadi və mədəniyyət sahələrində əməkdaşlığa Yaponiya böyük diqqət yetirir, gələn ilin ortalarında Bakıda səfirlik açacağıq. [385-386] Yaponiya Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafına daim yardım göstərməyə hazırdır.

Bazar iqtisadiyyatı yolunu seçmiş, islahatları müvəffəqiyyətlə aparan Azərbaycan üçün kadrlar hazırlanmasına və ölkəmizin sosial-iqtisadi vəziyyətinin ardıcıl olaraq yaxşılaşdırılmasına, inkişaf etdirilməsinə kömək göstərmək üçün Yaponiya müəyyən proqram həyata keçirməyi nəzərdə tutmuşdur. Təklif edirik ölkələrimiz arasında daha sıx və səmərəli iqtisadi əməkdaşlığı təmin edən mexanizm yaradılsın. Yaponiya hökuməti Azərbaycanın «Şimal» buxar-qaz elektrik stansiyasının tikinti layihəsinə 20,7 milyard iena (165 milyon ABŞ dolları) məbləğində ən güzəştli kredit, etilen-polietilen zavodunda EP-300 qurğusunun yenidən qurulması layihəsinin maliyyələşdirilməsinə 75 milyon ABŞ dolları məbləğində ən güzəştli kredit ayırmışdır. 165 milyon dollarlıq güzəştli kredit 40 il müddətinə verilir. Həm də ilk 10 il müddətində Azərbaycan tərəfindən heç bir ödəniş olmayacaq, sonrakı 30 il ərzində isə kredit illik 0,75 faizlə qaytarılacaqdır. 75 milyon dollarlıq güzəştli kredit isə 3 ildən sonra ödənilməyə başlanacaq və 10 il ərzində illik 2,5 faizlə qaytarılacaqdır. Bundan başqa Yaponiya Azərbaycana ərzaq məhsulları istehsalının artırılması üçün 400 milyon iena (3 milyon 250 min ABŞ dolları) məbləğində əvəzsiz kömək - qrant vermişdir.

Azərbaycana vərəm xəstəxanası üçün 1,7 milyon dollar məbləğində tibbi avadanlıq göndəriləcək. Yaponiya hökuməti ölkənizə humanitar yardımını daha da artıracaq, o cümlədən Azərbaycan qaçqınlarına BMT-nin Qaçqınların İşləri üzrə Ali Komissarlığı xətti ilə təcili yardım göstərməyə başlayacaqdır.

Biz müstəqil Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq maliyyə qurumları ilə əlaqələrini müsbət qiymətləndiririk, Azərbaycanın Asiya İnkişaf Bankına və Beynəlxalq Ticarət Təşkilatına üzv qəbul olunmasını dəstəkləyirik. [386-387]

Respublikamıza kömək göstərən donor ölkələrin bu yaxınlarda Tokio şəhərində görüşü keçirilmişdir. Bu tədbir Azərbaycana maliyyə yardımının daha da artırılmasına müsbət təsir edəcəkdir. Respublikanızın iqtisadiyyatının durmadan inkişaf etdirilməsi üçün həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan layihələr Yaponiya tərəfindən dəstəklənmişdir. Ölkələrimizin, xüsusilə energetika sahəsində qarşılıqlı əlaqələrinin daha da sıxlaşdırılmasını vacib hesab edirəm. Biz dünyanın enerji ehtiyatları ilə təmin olunmasında Azərbaycana dünya bazarında yeni mənbə kimi böyük ümidlər bəsləyirik.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların - birgə işlənilməsi üçün imzalanmış müqavilələrin həyata keçirilməsində Yaponiya şirkətlərinə yaradılmış şəraitə görə cənab prezident sizə minnətdarlığımı bildirirəm və digər sahələrdə də ölkəmizlə əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsinin hər iki tərəf üçün faydalı olduğunu vurğulamaq istəyirəm.

Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə Yaponiyanın «Mitsui» şirkəti arasında pay iştirakı haqqında imzalanmış sazişi yüksək qiymətləndirirəm. Bu, ölkələrimizin qarşılıqlı münasibətlərinin daha da inkişaf etdirilməsinin tərkib hissəsidir.

Naxçıvan hava limanının yenidən qurulması layihəsinə Yaponiyanın müsbət münasibət bəslədiyini nəzərə çarpdırıram. Bakıda Onkoloji Mərkəzin tikintisinin başa çatdırılmasının maliyyələşdirilməsinə də Yaponiyanın kömək göstərmək niyyətində olduğunu bildirirəm.

Cənab Prezident! Sizin Yaponiyaya səfərinizi bir daha tarixi hadisə kimi yüksək qiymətləndirirəm. Yaponiyaya bir - çox dövlət başçıları səfərə gəliblər. Lakin - Sizin bu rəsmi səfərinizə ictimaiyyət və kütləvi informasiya vasitələri tərəfindən göstərilən belə dərin maraq Yaponiyada nadir hallardan biridir. Məndə sizin keçirdiyiniz görüşlərin siyahısı vardır. Belə gərgin işiniz məndə heyranət doğurur. [387-388]

H e y d ə r Ə l i y e v: Azərbaycanla bütün sahələrdə əməkdaşlığın ardıcıl inkişaf etdirilməsinə Yaponiyada böyük maraq bəslənilməsinin ölkələrimiz arasındakı münasibətlərin uğurlu perspektivlərindən xəbər verir. Müstəqil dövlətimizə göstərilən diqqətə görə sizə, hörmətli Baş nazir, təşəkkür edirəm.

Yaponiyaya səfərimin çox uğurlu olduğunu razılıq hissi ilə bildirirəm. Cənab Haşimoto, sizin elan etdiyiniz və Zaqafqaziya, Mərkəzi Asiya dövlətləri ilə hərtərəfli münasibətlərin inkişaf etdirilməsinə nəzərdə tutduğunuz "İpək yolu diplomatiyası"nı yüksək qiymətləndirərək demək istəyirəm ki, bir vaxtlar Asiyadan Avropaya uzanan həmin yolun üzərində indi 33 ölkə yerləşib və biz "İpək yolu"nun gələcəyi ilə bağlı məsələləri müzakirə etmək üçün 1998-ci ilin may ayında Bakıda Avropa Birliyinin iştirakı ilə bu ölkələrin nümayəndələrinin beynəlxalq konfransını keçirməyi qərara almışdıq və çox istərdik ki, Yaponiyanın nümayəndə heyəti də bu konfransda iştirak etsin.

R y u t a r o H a ş i m o t o: Yaponiyanın nümayəndə heyəti bu beynəlxalq konfransda iştirak edəcəkdir.

H e y d ə r Ə l i y e v: Mən «Toşibo» şirkətinin 1970-ci illərdə Azərbaycanda kondisionerlər zavodunun tikintisində yaxından iştirak etdiyini məmnunluqla xatırlayıram. Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənilməsi üçün «Əsrin müqaviləsi»ndə «İtoçu» şirkəti böyük paya

malikdir. Digər bir müqavilənin həyata keçirilməsində «Mitsui» şirkəti cəlb olunmuşdur. Bu rəsmi səfərim zamanı Yaponiyanın çoxsaylı şirkətləri ilə uğurlu danışıqlar aparılmışdır.

Yaponiyanın zəngin təcrübəsinin Azərbaycanda öyrənilib tətbiq edilməsinin böyük əhəmiyyətini vurğulayır və kədr hazırlığı sahəsində bu ölkənin respublikamıza göstərəcəyi köməyin çox faydalı olacağına əmin olduğumu nəzərə çarpdırmaq istəyirəm. [388-389]

Ölkələrimizin beynəlxalq təşkilatlarda əməkdaşlığının genişləndirilməsinin zəruriliyini xüsusi qeyd edirəm. Azərbaycan Yaponiyanın BMT Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvlüyünə seçilməsini dəstəkləyir.

Hörmətli Baş nazir, cənab Haşimoto, mən sizi Azərbaycana rəsmi səfərə dəvət edirəm.

* * *

Fevralın 26-da hökumət binasında Yaponiya ilə Azərbaycan arasında ikitərəfli sənədlərin imzalanması mərasimindən sonra jurnalistlər qarşısında bəyanat

Cənab Baş nazir Haşimoto, hörmətli dostlar! Bugünkü hadisə, çox mühüm sənədlərin - "Azərbaycan Respublikası ilə Yaponiya arasında dostluq və tərəfdaşlıq haqqında birgə bəyanat"ın və "Azərbaycan Respublikası ilə Yaponiya arasında ticarət və iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlıq haqqında birgə bəyanat"ın imzalanması münasibətilə sizi təbrik edirəm. Hesab edirəm ki, bu sənədlərin, xüsusən Yaponiya ilə Azərbaycan arasında dostluq və tərəfdaşlıq, ticarət əməkdaşlığı haqqında bəyanatların və digər sənədlərin imzalanması ilə ölkələrimizin əməkdaşlığında yeni mərhələ açılır. Mən bəyan edirəm ki, biz öz üzərimizə götürdüyümüz bütün öhdəlikləri yerinə yetirəcək və etibarlı tərəfdaşlar olacağıq. [389]

YAPONİYANIN "CAPEKS" ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ VADA İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

26 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab prezident!

Yaponiyada olduğum müddətdə mənimlə səmimi görüşə gəldiyinizə görə sizə ürəkdən təşəkkür edirəm. Bu rəsmi səfərimin Azərbaycan-Yaponiya əməkdaşlığının durmadan inkişaf etdirilməsində yeni mərhələ açdığımı qeyd edirsiniz, bu səfəri, eyni zamanda, tarixi hadisə adlandırırırsınız. Sizə çox minnətdaram. Baş nazir Haşimotonun dəvəti ilə Yaponiyaya ilk rəsmi səfərimdən məmnun qaldığımı bildirirəm. Yaponiyanın işgüzar dairələrinin bu səfərin gedişini diqqətlə izlədiklərini, ölkəmizin əməkdaşlığının inkişafında onun çox əhəmiyyətli yer tutacağını vurğulayırsınız. Son illər ölkəmizdə aparılan islahatlara, əldə edilmiş nailiyyətlərə yüksək qiymət verirsiniz. Böyük enerji və zəngin xammal ehtiyatlarına malik Azərbaycanda Yaponiya şirkətləri üçün gözəl imkanlar vardır. Biz bu imkanlardan səmərəli istifadə etməliyik. Azərbaycanın XXI əsrin ən inkişaf etmiş ölkələrindən birinə çevriləcəyinə yönəldilmiş arzularınıza görə sizə bir daha minnətdaram.

Prezident olduğunuz "Capeks" şirkətinin Azərbaycanla qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr qurmağa böyük diqqət [390-391] yetirməsini yüksək qiymətləndirir və bu əməkdaşlığın hər iki tərəf üçün müsbət nəticələr verəcəyinə ümidvar olduğumu bildirirəm.

Müstəqillik qazanmış, bazar münasibətləri yolunu seçmiş, hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quran, islahatları müvəffəqiyyətlə həyata keçirən və öz qapılarını xarici iş adamlarının üzünə geniş açan Azərbaycanın dünya ölkələri, o cümlədən Yaponiya ilə bütün sahələrdə əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinə böyük əhəmiyyət veririk. "Capeks" şirkətinin respublikamıza marağından razı qaldığımı söyləyirəm.

Mən Yaponiyanın Baş naziri Haşimoto ilə görüşümü və apardığım danışıqları xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Əminəm ki, bu görüş və imzalanan sənədlər Azərbaycan-Yaponiya əməkdaşlığının inkişaf etdirilməsinə güclü təkan verəcəkdir. [391]

YAPONİYANIN "NİÇİMEN" ŞİRKƏTİNİN AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ TƏŞKİL ETDİYİ QƏBULDA* NİTQ

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

27 fevral 1998-ci il

Hörmətli prezident, möhtərəm dostlar!

Qonaqpərvərliyə görə, bu səmimi və işgüzar görüşə görə sizə təşəkkür edirəm.

Bilirsiniz ki, dünən bizim Yaponiya Baş naziri cənab Haşimoto və digər hökumət üzvləri ilə yekun söhbətlərimiz və görüşlərimiz oldu. Dövlətlərarası, hökumətlərarası çox mühüm sənədlər imzaladıq. Bu sənədlər Yaponiya ilə Azərbaycan arasında qarşılıqlı münasibətlərin yeni mərhələsini açır, ölkələrimiz arasında hərtərəfli əməkdaşlıq üçün yaxşı əsas yaradır.

Dünən Baş nazirin iqamətgahında Azərbaycan və Yaponiya hökumət nümayəndə heyətlərinin iştirakı ilə imzalanmış sənədlər arasında Azərbaycan hökuməti ilə Yaponiyanın "Eksimbank"ı arasında saziş də var. Bu sənəd "Azərikimya" Dövlət Şirkətində etilən istehsalı üçün qurğu inşasına kredit ayrılması haqqındadır. 75 milyon dollar məbləğində bu kredit Azərbaycan hökumətinin təminatı ilə ayrılmışdır. İstə[392-393]yirəm bilirsiniz ki, biz hökumət təminatlarına ilk dəfədir razılıq veririk və bu, Yaponiyanın "Eksimbank"ın kreditinə aiddir.

Bizim üçün bir çox digər mühüm layihələr də var. Onlarla əlaqədar Yaponiyanın bəzi digər iri şirkətlərindən təkliflər alınmışdır. Bu şirkətlər də Azərbaycan hökumətinin təminatını istəyirlər. Lakin biz hökumətin təminatları ilə onlara dair sazişlər imzalanmasından çəkindik və ancaq "Niçimen" şirkətinin "Azərikimya" Dövlət Şirkəti ilə bağlı təklifi ilə razılaşdıq.

Siz həmin məsələ ilə əlaqədar bizim bu müəssisə ilə, Azərbaycanla çoxdan danışıqlar aparırdınız. Fevralın 24-də burada, Tokioda sizinlə görüşümüz zamanı məndən xahiş etdiniz ki, həmin kredit üçün hökumət təminatlarına razılıq verim. Siz öhdəlik götürdünüz ki, etilən istehsalatın tikintisini vaxtında və çox yüksək səviyyədə təmin edəcəksiniz. Mən sizə inandım və bununla razılaşdım. Təkrar edirəm, bu, ilk dəfədir ki, mən hökumət təminatlarına razılıq verirəm.

Biz bu layihəni sizinlə mizakirə etdik və bildirdik ki, həmin tikintinin dəyərinin 15 faizini sizin şirkətiniz maliyyələşdirəcəkdir. Sizinlə razılaşmamızın və bu kreditin alınmasının ən mühüm şərti ondan ibarətdir ki, tikinti başa çatdıqdan sonra bu kredit "Eksimbank"a sizin köməyinizlə, yəni "Azərikimya" şirkətinin buraxdığı məhsulun satın alınması hesabına ödəniləcəkdir. Sizin bu öhdəliyiniz şirkətinizlə "Azərikimya" arasında imzalanmış sazişdə təsbit olunmuşdur. Azərbaycanda maliyyə vəziyyətinin çətin olduğunu nəzərə alaraq mən öz üzərimə çox böyük məsuliyyət götürüb, "Azərikimya" şirkətinə aid layihə üçün sizin şirkətin ayırdığı kreditə hökumət təminatı vermişəm. Siz isə etilən istehsalatın tikintisini vaxtında təmin etmək, layihənin 15 faizini maliyyələşdirmək və buraxacağımız və dünya bazarında rəqabət qabiliyyətli olacaq məhsul hesabına kreditin 10 il ərzində ödə[393-394]nilməsini təmin etmək barədə öz üzərinizə məsuliyyət götürmüsünüz. Bu məhsulu siz özünüz alacaq və bizimlə haqq-hesabı ödəyəcəksiniz. Şərtlər çox aydın, dəqiq və anlaşılıqdır. Mən öz vəzifəmi yerinə yetirdim. İndi iş sizdən asılıdır. Mən sizə inandım və ümid etmək istərdim ki, siz bu inamı doğruldacaqsınız.

Sizə bizimlə uğurlu iş, şərəfli, vicdanlı əməkdaşlıq, öz öhdəliklərinizi vaxtında və keyfiyyətlə yerinə yetirməyi arzulayıram.

Sizə və şirkətinizə böyük uğurlar diləyirəm. Bilirəm ki, sizin Azərbaycanla əməkdaşlığa dair başqa təklifləriniz də var. Siz birinci saziş üzrə imtahandan çıxırsınız. Ümidvaram ki, siz bu imtahana müvəffəqiyyətlə verəcəksiniz və biz sizinlə gələcəkdə də əməkdaşlıq edəcəyik. Sizin hamınıza uğurlar arzulayıram. Sağ olun. [394]

* Qəbulda "Niçimen" şirkətinin vitse-prezidenti İto Şunro Heydər Əliyevi salamlayaraq nitq söyləmişdir.

RÖYTER AGENTLİYİNİN TOKİO MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

27 fevral 1998-ci il

S u a l: Birinci sualın boru kəmərləri haqqındadır. Mən belə başa düşürəm ki, siz boru kəmərlərinin üç istiqamətdə çəkilməsi fikrindəsiniz. Bu boru kəmərlərindən biri Bakıdan Novorossiyskə gedən kəmərdir. Digər boru kəmərlərindən biri - Bakıdan Ceyhana və Bakıdan Supsaya çəkiləcəkdir. Mənə məlumdur ki, siz Bakı-Ceyhan istiqamətində çəkiləcək kəməre daha çox üstünlük verirsiniz. Siz bu istiqamətdə çəkilən kəməre nə üçün üstünlük verirsiniz?

C a v a b: Yəqin ki, məsələ barədə düz təsəvvürünüz yoxdur. Biz bu istiqamətlərin üçünü də dəstəkləyirik. Biz birinci neft kəmərinə – Bakı-Novorossiysk kəmərinə tikib yaratmışıq. Bu kəmərdən artıq istifadə olunur. Bu, ilkin neftin ixracı üçün çəkilmiş bir kəmərdir. O, Rusiyanın ərazisindən Qara dənizin Novorossiysk limanına gedir. Biz bu boru kəməri ilə nefti artıq ixrac edirik. Buna bənzər ikinci neft kəmərinə Bakıdan, Gürcüstan ərazisindən Qara dənizin Supsa limanına çəkirik. Bu da ilkin neftin ixracı üçün tikilən boru kəməridir. Bunların hər ikisi bir-birinə alternativ olan kəmərlərdir. Yəni onların biri Şimal, digəri isə Qərb istiqamətindədir. Bunların tutumu o qədər də çox deyil. Ancaq Bakı-Ceyhan boru kəməri böyük boru kəməridir. Bu kəmərlə ildə təxminən 50-70 milyon ton neft ixrac etmək olar. [395-396]

Sizin üçün aydın olmaqdan ötrü bildirəmə ki, Şimal istiqamətində boru kəməri artıq tikilib, yaranıbdır və ondan istifadə edilir. Biz ikinci boru kəmərinə-Gürcüstan ərazisindən keçməklə Qara dənizin Supsa limanına çəkiləcək kəməri bu ilin axırınadək tikib qurtarmalıyıq. Bakı-Ceyhan boru kəmərinin isə indi layihəsi hazırlanır. O, çox böyük vəsait tələb edir. Ona görə də biz hesab edirik ki, onun tikintisinə başlamaq üçün bu ilin axırınadək qərar verməliyik.

S u a l: Bu o deməkdir ki, siz hələ tam qərara gəlməmişsiniz ki, bu boru kəmərinə tikəcəksiniz, yoxsa yox?

C a v a b: Yox, qərara gəlmişik. Sadəcə, onun layihəsi hazır olmalıdır və maliyyə məsələsi həll edilməlidir. Yəni bu, bizim fikrimizdir.

S u a l: Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti bu planla razıdır mı?

C a v a b: Onlar əsasən razıdırlar. Doğrudur, onların bu barədə, yəni həmin boru kəmərinin maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədar bəzi məsələləri vardır. Bu barədə hələ iş görmək lazımdır.

S u a l: Vaxt cədvəli, daha doğrusu, işin başa çatması haqqında bir söz deyə bilərsiniz mi?

C a v a b: İşin başa çatması haqqında bir söz deyə bilmərəm. Amma hesab edirəm ki, biz bu ilin axırınadək bu işin başlanmasına nail olmalıyıq. Bizim 1994-cü ildə imzaladığımız müqaviləyə görə bu boru kəmərinin tikilməsinin müddəti 4 ildir.

S u a l: Belə nəticə çıxarmaq olarmı ki, 2002-ci ildə bu boru kəməri işlək olacaqdır?

C a v a b: Mən istərdim ki, olsun.

S u a l: Növbəti sual qazma haqqında olacaqdır. Siz xarici şirkətlərə Azərbaycanda qazma işləri aparmağa şərait yaradacaqsınız mı.

C a v a b: Qazma işi aparılmasa, neft çıxarmaq olmaz. Bəlkə sual düzgün tərcümə edilmədi, yaxud sual düzgün [396-397] qurmadınız? Yəqin siz yeni yataqlarda xarici şirkətlərə yer ayırmağımızla maraqlanırsınız?

J u r n a l i s t: Bəli.

C a v a b: Bilirsiniz, Azərbaycanda zəngin neft yataqları vardır. Biz bu yataqlardan gələcəkdə də istifadə etmək üçün xarici şirkətlərlə əməkdaşlığımızı davam etdirəcəyik.

S u a l: Deyə bilərsiniz mi, bunu nə vaxt edəcəksiniz və hansı yataqları nəzərdə tutursunuz?

C a v a b: Biz bunu daim edirik. Məsələn, biz 1994-cü ilin sentyabr ayında birinci müqaviləni imzalamışdıq. Ondan sonra az vaxt keçibdir, amma biz 9 müqavilə imzalamışdıq. Yaponiyanın bir neçə şirkəti də konsorsium yaradıb bizim yataqlardan birində müştərək iş görmək istəyirlər. Onlar xahiş etdilər ki, biz həmin müqavilənin imzalanmasına razılıq verək. Ancaq orada bəzi məsələləri araşdırmaq lazımdır, bəzi məsələlər mənim üçün aydın deyildir. Ona görə də mən bunu təxirə saldım.

Yəni bizdə bu proses davam edir. Dünyanın böyük neft şirkətləri Azərbaycanın neft yataqlarına daim böyük maraq göstərirlər. Bizim bir neçə perspektivli yataqlarımız var. Xarici şirkətlər onları artıq öyrəniblər, bu yataqların imkanlarını bilirlər və orada iş görmək üçün bizə müraciət ediblər.

S u a l: Belə nəticəyə gələ bilərsiniz ki, Azərbaycan gələcəkdə də öz neft yataqlarını xarici şirkətlər üçün açıq saxlayacaqdır?

C a v a b: Bəli, tamamilə doğrudur.

S u a l: Siz dünən Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimoto ilə birlikdə Yaponiya şirkətlərinin təşkil etdiyi konsorsiumun Azərbaycanda işləməsi üçün sənədə imza atmalı idiniz. Lakin bu, baş tutmadı. Yapon tərəfi belə iddia edir ki, guya Azərbaycan tərəfi sənədləri bir qədər gecikdiribdir. Həqiqətən belədirmi?

C a v a b: Yox, belə deyil. Bilirsiniz, biz bu müqavilələrin imzalanmasına çox ciddi yanaşıırıq. Hər bir məsələ və şərtlər [397-398] bizim üçün aydın olmalıdır. Biz on illərlə müddətə olan işlərlə bağlı müqavilə imzalayırıq. Ona görə də hansı məsələ haradasa bizə aydın deyilsə, burada tələsməyə yol vermək olmaz. Yaponiya şirkətləri konsorsiumunun Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə hazırladığı materiallar tamam kamil, mükəmməl deyil. Orada bəzi şərtlər tam aydın deyildir. Ona görə də biz bu müqaviləni imzalaya bilməzdik. Doğrudur, Yaponiya şirkətləri çox istəyirlər ki, bu müqavilə imzalansın. Amma əgər bəzi məsələlər aydın deyilsə, biz bu müqaviləyə imza ata bilməzdik.

Dünən biz Baş nazir Haşimotonun iqamətgahında "Mitsui" şirkəti ilə bir müqaviləyə imza atdıq. Orada hər şey aydındır. Çünki həmin neft yatağının bir hissəsi barədə biz keçən ilin sentyabr ayında İtaliyanın "Eni-Acip" şirkəti ilə müqavilə imzalamışdıq. Biz onun 15 faizini dünən "Mitsui" şirkətinə verdik. Çünki orada şərtlərin hamısı aydın idi. "Mitsui" şirkəti isə "Eni-Acip" şirkətindən də yüksək şərtlərə razı oldu. Ona görə də biz onlarla müqavilə imzaladıq.

Güman edirəm ki, biz bu müqaviləni də gələcəkdə imzalaya bilərik. Dünən mən iki ay vaxt verdim ki, həmin sənədlərin üzərində işləsinlər. Sənədlər hazır olandan sonra, əgər şərtlər müəyyən olunsa, biz həmin müqaviləni də imzalayacağıq.

S u a l: Neftayırma və kimya sektoru barədə hökumətin planlarından bir qədər ətraflı danışa bilərsinizmi?

C a v a b: Bizim bu sahədə planlarımız çoxdur. Birincisi, kimya sektoru haqqında. Burada "Niçimen" şirkəti ilə böyük bir müqavilə imzalamışıq və biz Yaponiyanın İxrac-İdxal Bankının kreditini götürürük. Götürdüyümüz kreditin məbləği 75 milyon dollardır. Amma bu layihənin ümumi dəyəri 100 milyon dollara qədərdir. "Niçimen" şirkəti bizimlə bərabər orada iş görəcəkdir. [398-399]

S u a l: Azərbaycan coğrafi-siyasi cəhətdən çox kövrək bir ərazidə yerləşmişdir. Şimalda Rusiya, cənubda İran, qərbdə isə Ermənistan və Türkiyə yerləşir. Siz Azərbaycanın öz qonşuları ilə münasibətlərini necə görürsünüz?

C a v a b: Biz istəyirik ki, qonşularımızla dostluq, mehribanlıq şəraitində yaşayaq. Türkiyə ilə bizim çox sıx dostluq əlaqələrimiz vardır. Rusiya və İran ilə bizim əlaqələrimiz də dostluq xarakteri daşıyır. Bizim bir qonşumuz da var – Gürcüstan. Gürcüstanla da əlaqələrimiz çox yaxşıdır, dostluq xarakteri daşıyır.

Bilirsiniz ki, biz Ermənistanla hərbi münaqişədəyik. Ermənistan 10 il bundan əvvəl Azərbaycanın ərazisinə hərbi təcavüz edibdir. Onlar bu hərbi təcavüzə Azərbaycanın bir hissəsi olan Dağlıq Qarabağı qoparıb özlərinə bağlamaq məqsədi ilə başlayıblar. Müharibə başlayıbdır, qan tökülübdür, Azərbaycanın torpaqlarının 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur. İşğal olunmuş həmin torpaqlardan bir milyondan artıq vətəndaşımız yerindən-yurdundan zorla çıxarılıbdır. Doğrudur, biz dörd ilə yaxındır ki, atəşi dayandırmışıq, atəşkəs rejimində yaşayırıq, yəni döyüşlər yoxdur. Biz məsələnin sülh yolu ilə həll olunması üçün danışıqlar aparırıq. Ancaq hələ son nəticəni əldə etməmişik.

Azərbaycanın coğrafi-siyasi vəziyyəti doğrudan da möhkəmdir. Bizim coğrafi-siyasi vəziyyətimiz əlverişlidir. Ancaq bizə qarşı olan münasibətlərdə çox mürəkkəblik vardır.

S u a l: Rusiya və İran Xəzər dənizinin neft və qaz ehtiyatlarından Xəzəryanı ölkələrin birgə istifadə etməsini təklif edirlər. Mən belə düşünürəm: siz və daha iki ölkə belə bir təklif irəli sürürsünüz ki, bu ehtiyatlardan hər ölkə özü necə bilirsə, o cür də istifadə etsin. Siz Rusiya və İranla nə dərəcədə razısınız, nə dərəcədə razı deyilsiniz?

C a v a b: Bizim təklifimiz belədir ki, Xəzər dənizinin mineral ehtiyatlarından istifadə edilməsi Xəzər dənizinin [399-400] sektorlara bölünməsi yolu ilə ola bilər. Sovet İttifaqı mövcud olduğu zaman Xəzər dənizi Xəzəryanı respublikaların arasında sektorlara bölünübür. O cümlədən İran ilə Sovet İttifaqı arasında da Xəzər dənizi sektorlara bölünübür. Bu ənənə on illərdir ki, davam edir. Biz hesab edirik ki, bu, ən əlverişli prinsipdir. Biz Azərbaycan sektorunda öz işlərimizi bu prinsip əsasında görürük. Qazaxıstan da bu prinsiplə razıdır. Rusiya və İran bu prinsipi hələ ki, qəbul etmirlər. Ancaq hesab edirəm ki, bu prinsiplə daha əlverişli prinsip ola bilməz.

S u a l: Siz tam əminsiz ki, bundan daha yaxşı prinsip ola bilməz?

C a v a b: Bundan yaxşı prinsip ola bilməz. Güman edirəm ki, başqa dövlətlər də tədricən bu fikrə gələcəklər.

S u a l: Ayırdığımız vaxta, verdiyiniz məlumata görə çox sağ olun. Çox sağ olun ki, mənim üçün belə bir imkan yaratdınız.

Bu doğrudurmu ki, 1987-ci ildə SSRİ-də Siz yeganə adam idiniz ki, Çernobil hadisəsi haqqında açıq danışdınız?

C a v a b: Bu, 1987-ci ildə yox, 1986-cı ildə olubdur. Bəli, bu məsələ Sov.İKP MK Siyasi Bürosunda müzakirə olunarkən mən Qorbaçova və Siyasi Büronun başqa üzvlərinə açıq bildirdim ki, bunu gizlətmək olmaz, hər bir şeyi dərhal açmaq və dünyaya məlumat vermək lazımdır. O vaxt Siyasi Bürodə məsələ ilə əlaqədar mənimlə Qorbaçov və Liqaçov arasında çox böyük bir münaqişə oldu.

S u a l: Siz yeganə adam idiniz ki, bunu təklif etdiniz?

C a v a b: Mən yeganə adam idim. Ancaq orada məndən sonra Yakovlev də bu fikri təsdiqlədi. O da o vaxt Siyasi Büronun üzvü idi.

J u r n a l i s t: Cənab prezident, bir daha çox sağ olun.

*Müsaibəni Agentliyin müxbiri
Kioşi Takenaka aparmışdır.
[400]*

YAPONIYANIN "ASAHI" TELEŞİRKƏTİNƏ MÜSAHİBƏ

27 fevral 1998-ci il

S u a l: Hazırda Yaponiya iqtisadiyyatı müəyyən çətinliklərlə qarşılaşır. Siz bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Yaponiya iqtisadiyyatının necə vəziyyətdə olduğundan danışmaq mənim üçün çətinidir. Biz bunu kənardan müşahidə edirik və burada baş verən proseslərdən xəbərdarıq. Lakin bu, məni o qədər də çox maraqlandırmır, çünki, dediyiniz kimi, Yaponiya nə kimi çətinliklərlə üzləşsə də, o, böyük iqtisadi potensiala malik yüksək inkişaf etmiş ölkədir, dünya iqtisadiyyatında aparıcı mövqe tutur. Buna görə də belə düşünürəm ki, Yaponiya bu çətinlikləri aradan qaldıracaq və Dünya Birliyində əvvəlki tək layiqli yer tutacaqdır.

S u a l: Cənab prezident, siz Yaponiyaya özünüzün ilk rəsmi səfərinizin məqsədləri barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Bu, müstəqil Azərbaycan prezidentinin Yaponiyaya ilk səfəridir. Elə bu faktın özü indiki səfərin böyük əhəmiyyəti olduğunu göstərir. Biz müstəqil bir dövlət kimi altı ildir mövcudluq, dünyanın bütün ölkələri ilə qarşılıqlı surətdə faydalı münasibətlər yaratmağa çalışırıq. Mən dünyanın istər Qərbində, istərsə də Şərqində bir çox aparıcı ölkələrində rəsmi səfərlərdə olmuşam. Yaponiya həm iqtisadi baxımdan, həm də dünya siyasətində öz sanbalına görə çox böyük ölkədir. Buna görə də mənim səfərimdən məqsəd ən əvvəl Yaponiya ilə sıx münasibətlər yaratmaq və əməkdaşlığımızın [401-402] konkret istiqamətlərini müəyyənləşdirməkdir. Mən Yaponiyaya bu məqsədlə gəlmişəm və səfərimin yekunlarından razıyam.

S u a l: Cənab prezident, ölkənizdə olduqca çox neft var. Onun ehtiyatları nə qədərdir?

C a v a b: Ən əvvəl, siz buna görə Azərbaycana həsəd aparmayın. Sizin neftiniz yoxdur, əvəzində başqa çox şeyləriniz var. Ümumiyyətlə, Xəzər hövzəsində neft olduqca çoxdur. Biz Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda işləyirik. Azərbaycanda quruda da neft ehtiyatları var. Bilirsiniz ki, Azərbaycan qədim neft məmləkətidir və hazırda onun hasilatının ikinci mərhələsi başlanır. Biz xarici neft şirkətlərini cəlb edərək zəngin neft yataqlarının işlənməsi sahəsində fəal iş aparırıq. Bu yataqlar Azərbaycan geoloqları, neftçiləri tərəfindən kəşf olunmuşdur və biz onları müxtəlif səbəblər üzündən istismar edə bilmirdik. Bizdə nə qədər neft olduğunu söyləmək çətinidir. Məsələn, elə neft yataqları var ki, geoloqlarımız, mütəxəssislərimiz onların barəsində proqnozlar verirlər. Amma biz onların istismarına, qazılmasına başladığımızda məlum olur ki, orada neft gözlədiyimizdən də çoxdur. Yeri gəlmişkən, hazırda "Çıraq" yatağında vəziyyət belədir. Biz burada 1994-cü ilin sentyabrında imzalanmış müqaviləyə əsasən ötən ilin noyabrında neft çıxarmağa başladığımız "Əşrəfi" və "Dan ulduzu" yataqlarında nəzərdə tutulduğundan artıq miqdarda neft hasil edilmişdir. Biz həmin yataqlara dair müqaviləni 1996-cı ildə imzalamışıq və burada iştirak payının 20 faizi Yaponiyanın "İtoçu" şirkətinə mənsubdur. Sözü qısası, neft çoxdur. 30 il müddətinə 9 müqavilə imzalanmışdır. Həmin müqavilələr üzrə sərmayələrin ümumi məbləği təxminən 30 milyard Amerika dolları qədərdir, bir neçə milyard ton neft çıxarıla bilər. [402-403]

S u a l: Cənab prezident, Yaponiya Azərbaycanla əməkdaşlığa başlamaqda bir qədər gecikmişdir. Yaponiya sizin yaxşı tərəfdaşınız ola bilərmi?

C a v a b: Siz, şübhəsiz, gecikmişsiniz, bu, nə isə yaponlara yaraşan cəhət deyildir. Onlar adətən gecikirlər və lazım olan yerə hamıdan tez gəlirlər. Amma əminəm ki, itirilmiş nə varsa, onun yerini dolduracaqsınız. Məsələn, dünən biz iri bir layihədə Yaponiyanın "Mitsui" şirkətinə 15 faiz ayrılması haqqında sənəd imzaladıq. İndi fikir verin: Sizin "İtoçu" şirkəti bizim birinci neft müqaviləmizdə, habelə "Dan ulduzu" və "Əşrəfi" yataqlarına dair müqavilədə iştirak edir, dünən isə "Mitsui" şirkəti iri bir müqavilədə 15 faizlik pay aldı. Bu, pis başlanğıc deyildir. Zənnimcə, öz yapon xarakterinizlə siz itirilmiş nə varsa, onun yerini doldura bilərsiniz. Bu, sizdən asılı olacaqdır. Əgər 1994-cü ildə biz ölkəmizə gəlmiş şirkətlərlə sənəd bağlamışıqsa, indi tenderlər elan edirik. Məsələn, ötən ilin sentyabrında İtaliyanın "Eni-Acip" şirkəti ilə müqavilə bağladığımız "Kürdaşı" yatağına 10 namizəd vardı. "Eni-Acip" ən yaxşı iqtisadi şərtlər təqdim etdi və biz onunla müqavilə imzaladıq. "Mitsui" şirkəti bizə müraciət etdikdə ona dedik ki, əgər siz başqa şirkətlərə nisbətən daha yaxşı şərtlər təqdim etsəniz, onda biz bunu sizə verə bilərik. Onlar bu şərtləri təqdim etdilər. Yəni, indi bizdə tender gedir, rəqabət gedir. Əgər Yaponiya şirkətləri daha yaxşı şərtlər təklif etsələr, onlar yer alacaqlar.

M ü x b i r: Cənab prezident, bu yaxınlarda İraqın bombardman edilməsi təhlükəsi vardı. Bunu isə əsasən neftlə bağlayırlar. Əlbəttə, neft hər bir ölkə üçün yaxşıdır, amma o, xalqa bədbəxtlik gətirməməlidir.

H e y d e r Ə l i y e v: Nə edəsən? Axı biz belə bir vəziyyət qarşısında vahiməyə görə öz təbii ehtiyatlarımızdan ölkəmizin inkişafı üçün istifadə etməyə bilmərik. Hesab edirəm ki, Küveytlə, İraqla bağlı bu

kimi hallar aradan qaldırılmalıdır. [403-404] Hər halda dünya daha təhlükəsiz olmalı və yol verməməlidir ki, iqtisadi maraqlar ucbatından insanlar və ya hər hansı ölkələr silahlı basqınla əlaqədar sanksiyalar təklif etsinlər.

S u a l: Cənab prezident, Sovet İttifaqının mövcud olduğu dövrdə Siz Siyasi Büronun üzvü idiniz. Bizə elə gəlir ki, indi Azərbaycan Rusiya ilə müqayisədə ABŞ ilə daha yaxın tərəfdaşlıq əlaqələri yaradır. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Biz dünyanın bütün ölkələri ilə – Rusiya ilə də, Amerika Birləşmiş Ştatları ilə də, Fransa ilə də, İngiltərə ilə də, Yaponiya ilə də, Çinlə də, hamı ilə, o cümlədən bütün qonşularımızla - İran, Türkiyə və Gürcüstan ilə də bərabər hüquqlu, - qarşılıqlı surətdə faydalı münasibətlər yaratmaq istəyirik. Hətta hərbi münaqişədə olduğumuz Ermənistanla da. Biz yol verə bilmərik ki, böyüklüyündən asılı olmayaraq hər hansı bir ölkə suverenliyimizi, müstəqilliyimizi pozsun. Biz Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə nail olmasını tarixi hadisə hesab edirik. Odur ki, bizim birinci dərəcəli vəzifəmiz müstəqilliyimizin toxunulmazlığını təmin etməkdir. Buna görə də kimsə bizə hər hansı təzyiq göstərməyə çalışdıqda və ya suverenliyimizi hər hansı dolaylı yollarla pozmaq istədikdə biz bununla razılaşa bilmərik. Azərbaycan kiçik bir ölkədir. Amma biz hesab edirik ki, indi dünyada bütün ölkələr ərazisindən, əhalisinin miqdarından, iqtisadi potensialından asılı olmayaraq bərabər hüquqlu ölkələr olmalıdır. Bütün ölkələrlə, o cümlədən Rusiya və Amerika Birləşmiş Ştatları ilə münasibətlərimizin əsasını məhz bu prinsiplər təşkil edir.

S u a l: Cənab prezident, deyilənlərə görə, Rusiyada çox güclü korrupsiya var. İmzalanmış müqavilələr nəticəsində neftdən Azərbaycana çox böyük miqdarda pul daxil olduqdan sonra bu cür korrupsiyadan qorxmursunuzmu?

C a v a b: Korrupsiya hər yerdə, o cümlədən Yaponiyada da var. Bu yaxınlarda eşitdim ki, sizin maliyyə naziri əməkdaşlarının korrupsiyaya qurşandığına görə istefa vermişdir. [404-405] Bu yaxınlarda, təxminən 15 gün bundan əvvəl mən Azərbaycanın xarici işlər nazirini işdən çıxartdım, çünki onun da korrupsiyada əli vardı. Bir sözlə, korrupsiya dünyanın, demək olar bütün ölkələrinə yoluxmuş bir xəstəlikdir. Odur ki, bizim vəzifəmiz bu xəstəliklə mübarizə aparmaqdır. Korrupsiya Azərbaycanda bu gün də özünü göstərir. Biz bunu gizlətmirik və bu barədə açıqca danışıq. Yaponiya firmalarının nümayəndələri ilə görüş zamanı mən onları buna çağırdım ki, münasibətlərimiz təmiz, vicdanlı əsasda qurulsun. Müxtəsəri, korrupsiya ilə mübarizə aparacağıq.

S u a l: Cənab prezident, sovet sisteminin süqutu Sovet İttifaqının o vaxtkı rəhbərliyinin buraxdığı səhvlərlə bağlıdır. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Bilirsinizmi, bu, böyük məsələdir. Keçmiş Sovet İttifaqının rəhbərliyinin səhvləri çox olmuşdur. Lakin artıq indi demək olar ki, məsələ Sovet İttifaqı rəhbərlərinin səhvlərində deyil, siyasi və iqtisadi sistemdə idi. Siz bilirsiniz ki, 1987-ci ildə mən özümün bütün vəzifələrimdən istefa verdim. Mən Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü və SSRİ hökuməti sədrinin birinci müavini idim. Altı il işləmədim, təcrid olundum, hətta təqiblərə məruz qaldım, məni gözümçixdiyə saldılar. 1990-cı ildə sovet rəhbərliyi olduqca xalqa zidd qərar çıxarıb, xalq hərəkətini yatırtmaq üçün Azərbaycana iri qoşun kontingenti yeritdikdə qan töküldü. Moskvada mən Qorbaçovun və onun höku-mətinin bu qərarına qarşı etirazımı bildirdim. Elə onda mən Kommunist Partiyası ilə vidalaşdım, halbuki gənclik illərindən onun sıralarında olmuşdum. Sonra öz baxışlarımı yenidən nəzərdən keçirib qiymətləndirdim. Sovet İttifaqının hələ mövcudluğu dövründə mən bu fikirdə idim ki, Kommunist Partiyası hakimiyyətdən getməlidir. Sovet İttifaqı daha mövcud ola bilməz. Belə də oldu və Sovet İttifaqı süquta uğradı. Ola bilsin ki, bu, qərribə haldır, lakin rəhbərlərindən birinin mən olduğum – Əliyevin olduğu Sovet İttifaqının süqutunu böyük [405-406] razılıqla və məmnunluqla qarşıladım. Ona görə də sovet rəhbərliyinin səhvləri vardı, amma indi, demək olar ki, sistemin özü də səhv idi. Hərçənd inkar etmək olmaz ki, bu sistem öz tarixi rolunu oynamışdır. Mən bütün keçmiş pisləyənlərlə razı deyiləm. Hər hansı keçmişdə müsbət cəhətlər də var, mənfi cəhətlər də var.

O ki qaldı dövləti necə qurmağıma, dediyim kimi, mən müstəqil Azərbaycanın prezidentiyəm. Mənim fəaliyyətimin əsasını Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq, insan hüquqlarını, söz, mətbuat, vicdan azadlıqlarını, bütün azadlıqları, siyasi plüralizmi, sahibkarlıq azadlığını təmin etmək prinsipləri təşkil edir. Biz iqtisadiyyatı bazar münasibətləri və dünya iqtisadiyyatı ilə sıx inteqrasiya əsasında qururuq. Biz xarici sərmayələr üçün açıq qapı siyasəti elan etmişik. Onlar bizə gəlirlər. Bundan ötrü biz əlverişli şərait yaratmışıq. Yəni biz istər siyasi, istər iqtisadi, istərsə də sosial sahələrdə müasir dünya sivilizasiyası səviyyəsində olmaq istəyirik.

S u a l: Cənab prezident, bir aydan sonra Rusiya prezidenti Boris Yeltsin Yaponiyaya rəsmi səfərə gələcəkdir. Siz cənab Yeltsin haqqında nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Yaxşı adamdır. O, demokratiya tərəfdarıdır, iqtisadi islahatlar aparır, Rusiyanın demokratikləşdirilməsini çox fəal həyata keçirir, çox demokratik dəyişikliklər etmək istəyir. Mən də istəyirəm ki, Rusiya imperiya dövləti deyil, demokratik dövlət olsun. Bizim kimi, siz də Rusiya ilə qonşusunuz. Buna görə də istəyirəm ki, Rusiya demokratik ölkə olsun, köhnə Rusiya daha mövcud olmasın.

S u a l: Cənab prezident, necə bilirsiniz, Rusiya Kuril adalarını Yaponiyaya verə bilirmi?

C a v a b: Bilirsinizmi, bu, köhnə problemdir. Mən bilən, 1993-cü ildə, prezident Boris Yeltsin Yaponiyada olarkən bildirmişdi, - buna görə də sizdə saziş əldə edilmişdi, Şimal [406-407] əraziləri məsələsi həll ediləcəkdir. Mətbuatdan bilirəm ki, prezident Yeltsinin və Baş nazir Haşimotonun Krasnoyarskda görüşü, - bu görüşü "qeyri-rəsmi görüş" adlandırdılar, - olarkən həmin məsələ də diqqət mərkəzində idi. Deyirlər ki, onlar bu məsələni 2000-ci ilədək həll etmək barədə razılığa gəlmişlər. Ürəkdən arzu edirəm ki, bu məsələ həll olunsun.

M ü x b i r: Sağ olun.

*Müsaibəni teleşirkətin müxbiri
Tahara Souciro aparmışdır.
[407]*

**“ENÇ-EYÇ-KEY”
TELEKANALINA MÜSAHİBƏ**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

27 fevral 1998-ci il

S u a l: Zati-aliləri prezident Əliyev, Yaponiyaya ilk rəsmi səfəriniz zamanı Siz imperatorla, Baş nazir Haşimoto, Yaponiyanın nazirləri və iqtisadi dairələrinin rəhbərləri ilə görüşdünüz. Sizcə, bu səfərin başlıca nəticəsi nədən ibarətdir?

C a v a b: Başlıca nəticə bundan ibarətdir ki, biz Yaponiya ilə Azərbaycan arasında gələcək hərtərəfli əməkdaşlığın yaxşı bünövrəsini qoyduq. Son illərdə ölkələrimiz arasında iqtisadi əlaqələr inkişaf etmişdir. Azərbaycan dövlət müstəqilliyinə nail olduğdan və 1992-ci ildə Yaponiya ilə Azərbaycan arasında diplomatik münasibətlər yaradıldıqdan sonra əlaqələrimiz inkişaf etmişdir. Lakin indi, Azərbaycan prezidentinin Yaponiyaya ilk rəsmi səfəri baş tutduqdan, səmərəli danışıqlar aparıldıqdan, söhbətlər, görüşlər keçirildikdən, mühüm sənədlər imzalandıqdan sonra hesab edirəm ki, biz gələcək inkişafımızın yaxşı bünövrəsini qoyduq və Yaponiya ilə Azərbaycan arasında hərtərəfli əməkdaşlığın yeni mərhələsini açdıq.

S u a l: Dünən Siz dostluq və tərəfdaşlıq haqqında birgə bəyanat imzaladınız. Bu sənədin əhəmiyyəti nədən ibarətdir?

C a v a b: Hesab edirəm ki, Yaponiya ilə Azərbaycan arasında dostluq və tərəfdaşlıq haqqında bəyanat tarixi əhə[408-409]miyyətə malikdir. Çünki bu bəyanatda gələcək əməkdaşlığımızın prinsipləri və istiqamətləri elan edilmişdir. Buna görə də çox vacibdir ki, bəyanatda Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətli müddəalar – onun beynəlxalq vəziyyəti, iqtisadi problemləri ilə bağlı müddəalar təsbit olunmuşdu. Ermənistanla münaqişə vəziyyətinə məruz qalan, ərazisinin bir hissəsi işğal olunan, ərazi bütövlüyü pozulan Azərbaycan üçün çox mühümdür ki, Yaponiya Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəklədiyini, güc işlədilməsi yolu ilə sərhədlərin dəyişdirilməsinin qeyri-mümkünlüyünü bəyan edir. Yaponiya bəyan edir ki, Ermənistan - Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması haqqında ATƏT-in Lissabon zirvə görüşünün prinsiplərini dəstəkləyir. Yaponiya təsdiq edir ki, ölkələr arasında qarşılıqlı münasibətlərin beynəlxalq hüquq normaları pozulmazdır. Bu, çox mühümdür. Yaponiya Ümumdünya Ticarət Təşkilatına daxil olmağımızı dəstəkləməyi öhdəsinə götürmüşdür. Biz Yaponiyanın BMT Təhlükəsizlik Şurasına daimi üzv seçilə bilməsi üçün onu dəstəkləməyi öhdəmizə götürmüşük. Odur ki, bu bəyanatda siyasi məsələlər də var, iqtisadi məsələlər də var. O, çox böyük əhəmiyyətə malikdir.

Biz ikinci bir bəyanat – ticarət və iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlıq haqqında bəyanat da imzaladıq. O da çox mühüm bəyanatdır və əməkdaşlığımızın prinsiplərini, Yaponiya tərəfindən Azərbaycana güzəştli kreditlər ayrılmasını nəzərdə tutur. Məsələn, 20 milyard iena məbləğində bu cür bir kredit “Şimal” elektrik stansiyasının tikintisi üçün ayrılmışdır. 400 milyon iena məbləğində qrant ayrılmışdır. Bu, Yaponiya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Fondunun imkanlarından istifadə edə bilməyimiz üçün bizə yol açır. Hesab edirəm ki, bu fond Yaponiya üçün, Yaponiya ilə digər ölkələr arasında iqtisadi əlaqələr yaradılması üçün çox mühüm təşkilatdır. [409-410]

S u a l: Cənab prezident, Siz “Böyük ipək yolu”nun dirçəldiyini bildirdiniz, bizim Baş nazir Haşimoto isə bu yolun Asiya ərazisi ilə çəkilməsi konsepsiyasını XXI əsrdə Yaponiya xarici siyasətinin strategiyası kimi bəyan etdi. Burada bizim ölkələrimiz ümumi dil, bu strategiyanın ümumi cəhətlərini tapa bilirlərmi?

C a v a b: Ən əvvəl deyim ki, mən Baş nazir Haşimotonun “Böyük ipək yolu” barəsində doktrinasını, diplomatiyasını çox yüksək qiymətləndirirəm. Bu, Yaponiyanın Baş naziri tərəfindən tarixi təşəbbüsdür və mən buna böyük əhəmiyyət verirəm. Əvvəla, burada Yaponiya ilə Azərbaycanın baxışları və fikirləri tamamilə uyğun gəlir. Yaponiya “İpək yolu”nun ən ucqar Şərq hissəsində, Azərbaycan isə bu yolun mərkəzində yerləşir və burada çox mühüm strateji mövqe tutur. Təkcə ona görə yox ki, biz bu yolun mərkəzindəyik. Ona görə ki, biz Xəzər dənizinin sahilində yerləşirik. “İpək yolu” Yaponiya, Çin və Mərkəzi Asiyadan keçib Xəzərə çıxacaqdır. Xəzərin şərq və qərb sahilləri arasında isə keçid bərəsi var və bu bərə Azərbaycana məxsusdur. Bakı “İpək yolu”nun üstündə yeganə iri dəniz limanıdır. Buna görə də Azərbaycan burada çox mühüm yer tutur. Baş nazirin də, mənim də bu məsələyə eyni mövqedən yanaşmağımız bizi çox doğmalaşdırır, yaxınlaşdırır və söylərimizi birləşdirir.

S u a l: Siz yeni “İpək yolu” dedikdə konkret olaraq nəyi nəzərdə tutursunuz?

C a v a b: Yeni “İpək yolu” köhnə “İpək yolu”nun bərpa edilməsi deməkdir, amma müasir nəqliyyat vasitələrindən istifadə olunmaqla. Əvvəllər bu yol işləyərkən nəqliyyatın indiki növləri yox idi. Adamlar piyada gedib-gəlirdi və ya adi nəqliyyat vasitələrindən istifadə edirdilər. İndi isə dəmir yolu, avtomobil nəqliyyatı, dəniz gəmiləri var və bunlar “İpək yolu”nu min illər əvvəl olduğundan qat-qat səmərəli edir. [410-411]

S u a l: Necə bilirsiniz, Yaponiya "İpək yolu"nun dirçəldilməsində və inkişafında nə kimi rol oynayacaqdır?

C a v a b: Belə düşünürəm ki, Yaponiya kreditlər ayrılması baxımından böyük rol oynaya bilər. Çünki "İpək yolu" müasir infrastruktur yaradılmasını nəzərdə tutur. Buna görə də Yaponiya bu infrastrukturun yaradılmasına, xüsusən Xəzər dənizində yaradılmasına öz maliyyə imkanları ilə, əlbəttə, böyük töhfə verə bilər. Məsələn, Bakı dəniz limanını, Türkmənistan sahilindəki limanı – Türkmənbaşı limanını inkişaf etdirmək olar. Gürcüstanın Qara dəniz sahilindəki Poti limanını inkişaf etdirmək lazımdır. Başqa ehtiyaclar da var. Buna görə də Yaponiya "İpək yolu" üçün çox işlər görə bilər.

S u a l: 1993-cü ildə Siz prezident vəzifəsinə başladıqdan sonra Azərbaycanda siyasi vəziyyət sabitləşməyə başladı. Ölkənizdə indiki vəziyyəti Siz özünüz necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b: Bu dörd il çox çətin və mürəkkəb illər olmuşdur. 1993-cü ilin iyununda Azərbaycanda artıq vətəndaş müharibəsi gedirdi. Azərbaycan fəlakət həddində idi, əslində parçalanmışdı. Azərbaycan bir tərəfdən, Ermənistanla müharibə aparırdı və Ermənistan silahlı qüvvələri çox əlverişli olan daxili siyasi vəziyyətdən istifadə edərək respublikamızın müxtəlif rayonlarını çətinlik çəkmədən qəsb etmişdilər. Digər tərəfdən, Azərbaycanın daxilində silahlı dəstələrə, qruplara malik olan müxtəlif siyasi qüvvələr hakimiyyət uğrunda öz aralarında mübarizə aparırdılar. Bundan istifadə edən və Azərbaycanı parçalamaq istəyən xarici xüsusi idarələr Azərbaycanın şimal hissəsini ondan qoparıb ayırmaq istəyirdilər və bunu artıq ölkəmizin cənubunda etmişdilər və orada "Talış-Muğan Respublikası" deyilən respublika yaradılmışdı.

S u a l: Bunlar hansı xarici qüvvələrdir?

C a v a b: Böyük dövlətlər var və onlar adətən, belə imkandan istifadə edirlər. Buna görə də vətəndaş müharibəsi [411-412] və bu cür mürəkkəb daxili siyasi vəziyyət, təbii olaraq, Azərbaycan üçün böyük təhlükə törədirdi. Əlbəttə, bütün bunları, vətəndaş müharibəsini dayandırmaq və cinayətkar quldur dəstələrini, qrupları məhv etmək üçün təcridən şərait yaratmaq bizdən ötrü çox çətin idi. Mənim yolum çox ağırdır. Bir də ona görə ki, 1993-cü ildə mən vətəndaş müharibəsini dayandıra bilmişdim. Lakin 1994-cü ilin oktyabrında başqa silahlı qruplar mənə qarşı qiyam qaldırdılar, onlar dövlət çevrilişi etmək istəyirdilər. Siz yəqin eşitmişiniz, görmüşünüz, mən televiziya ilə xalqa müraciət etdim. Xalq toplaşdı məni müdafiə etdi. Mən dövlət çevrilişinin qarşısını ala bildim. Sonra 1995-ci ilin martında ayrı-ayrı silahlı qüvvələr, xüsusən Daxili İşlər Nazirliyinin tərkibində olmuş XTPD xarici dövlətlərin xüsusi idarələrinin iştirakı ilə yenidən dövlət çevrilişi etməyə çalışdılar. Artıq müəyyən olunmuşdur ki, bu işdə Türkiyənin, Rusiyanın xüsusi idarələri və Azərbaycanın müxtəlif siyasi qüvvələri iştirak edirdilər.

S u a l: Sizə qarşı beynəlxalq konsorsium fəaliyyət göstərirmi?

C a v a b: Tamamilə doğrudur. Mən onda da bunun qarşısını ala bildim. Sonra mənə qarşı terror aktları cəhdləri oldu. Mənim təyyarəmi, mənimlə Ukrayna prezidenti cənab Kuçmanın keçib gedəcəyimiz körpünü partlatmaq istədilər. Bir sözlə, mən bütün bunların qarşısını aldım. İndi Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət normaldır, vəziyyəti sabitləşdirmək mümkün olmuşdur. Silahlı quldur dəstələrini, qrupları məhv etmək mümkün olmuşdur. Hərçənd bizdə müxalifətdə olan siyasi partiyalar var. Onlardan bəziləri öz köhnə əməllərindən, gücdən, terror aktlarından, təxribatlardan istifadə etmək niyyətlərindən hələlik əl çəkməmişlər. Amma indi dövlətimiz möhkəmdir, biz hər hansı bu cür cinayətkar əməlləri dəf edə bilirik. [412-412]

S u a l: Bütün bunları dəf etmək üçün Sizde belə böyük qüvvələr haradandır?

C a v a b: Təcrübə var, nüfuz var. Belə çətin keçid dövrünü yaşayan bu cür mürəkkəb ölkələrdə liderlər nüfuzla malik olmalıdırlar, xalqın etimadını qazanmalıdırlar. Mənim ən başlıca silahım xalqın etimadıdır, onun mənə olan münasibətidir.

S u a l: Necə bilirsiniz, ölkəniz beynəlxalq birlikdə nə kimi rol oynayacaqdır?

C a v a b: Belə düşünürəm ki, XXI əsr Azərbaycan üçün daha böyük tərəqqi, sosial-iqtisadi inkişaf və Dünya Birliyində Azərbaycanın demokratik, hüquqi, dünyəvi bir dövlət kimi möhkəmlənməsi əsri olacaqdır. XXI əsr Qafqazda coğrafi-strateji mövqeyə malik olan bir ölkə kimi Azərbaycanın nüfuzunu, siyasi və iqtisadi əhəmiyyətini qaldıracaqdır. Mən bu perspektivi görürəm.

S u a l: Azərbaycanın Rusiya ilə gələcək münasibətlərinin perspektivləri necədir?

C a v a b: Rusiya geniş iqtisadi imkanlara, çoxlu əhaliyə və inkişaf tarixinə malik böyük ölkədir. Buna görə biz onunla mehriban qonşuluq, dostluq münasibətləri saxlamaq istəyirik. Xüsusən ona görə ki, iki əsrdir Azərbaycan Rusiya ilə bağlıdır. Azərbaycan iki yüz il ərzində Rusiyanın tərkibində olmuşdur. Əvvəlcə çar Rusiyasının tərkibində, sonra da Sovet İttifaqının tərkibində. Burada Rusiya hakim rol oynayırdı. Buna görə də biz bu ölkə ilə iqtisadi cəhətdən çox bağlıyıq, aramızda çox sıx mədəni, insani əlaqələr var. Rusiyada çoxlu azərbaycanlı yaşayır. Buna görə də biz onunla dostluq, mehriban qonşuluq münasibətlərinə malik olmaq istəyirik, amma nə "böyük qardaş"ın, nə də imperiya ovqatlarının olmaması üçün bərabərhüquqlu əsasda. İstəyirik ki, Rusiya demokratik ölkə olsun; elə bir ölkə ki, özünün [413-414] bütün qonşularına, o cümlədən də Azərbaycana bərabər hüquqlarla yanaşsın.

S u a l: Gələn ay Moskvada MDB ölkələri dövlət başçılarının çox mühüm görüşü keçiriləcəkdir. Siz və prezident Şevardnadze deyirsiniz ki, siyasi bir struktur kimi MDB hələlik qeyri-bərabərhüquqlu struktur

olaraq qalır. Sizcə, buna nə mane olur? Nə kimi islahatlar aparmaq lazımdır ki, MDB gələcəkdə də mövcud ola bilsin?

C a v a b: Ötən ilin oktyabrında Kişinyovda MDB dövlət başçılarının görüşündə bir çox prezident, o cümlədən də mən MDB-nin fəaliyyətini çox kəskin şəkildə tənqid etdik, böyük narazılığımızı bildirdik. Prezident Yeltsin bütün bunlarla razılaşdı və MDB Hökumət Başçıları Şurasına təkliflər hazırlamaq barədə göstəriş verdi. Görək nə kimi təkliflər hazırlanacaqdır. Hər halda bizim prinsiplərimiz qüvvədə qalır. MDB yalnız o halda səmərəli ola bilər ki, bərabərhüquqlu əməkdaşlığı təmin etsin. Bu birincisi. İkincisi, hesab edirəm ki, MDB-də bütün ölkələrlə münasibətlər eyni olmalıdır. Yol vermək olmaz ki, Rusiyanın Ermənistanla xüsusi münasibətləri olsun, Azərbaycanla daha az yaxın münasibətləri. Məsələn, Kişinyovda mən bunun əleyhinə çıxdım ki, Rusiya Ermənistanla hərbi ittifaqa malikdir, onun orada öz hərbi bazaları var. Rusiya Gürcüstanda da hərbi bazalara malikdir. Zənnimcə, buna lüzum yoxdur və mən bunu açıqca tənqid etdim. Yaxud da, məsələn, ötən ilin əvvəllərində Rusiyanın rəsmi orqanları belə bir faktı yaydılar ki, üç il ərzində Rusiyanın Müdafiə Nazirliyi Ermənistana böyük miqdarda silahı, özü də ağır silahları-bir milyard dollar məbləğində tanklar, raketlər, toplar, ağır texnika və sursatı qeyri-leqal, qanunsuz surətdə vermişdir. Halbuki Ermənistan və Azərbaycan hərbi münaqişə vəziyyətindədir, Rusiya Minsk qrupunun həmsədridir, Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasında vasitəçi rolu oynayır, amma [414-415] Ermənistana qeyri-leqal surətdə bu qədər böyük miqdarda silah verir. Biz bundan çox narahatıq. Mən prezident Boris Yeltsinə məktub göndərdim.

S u a l: Cavab aldınız mı?

C a v a b: Hələlik almamışam. Mən xahiş etmişdim ki, o, həmin faktı araşdırsın. Ən başlıcası isə bu qanunsuz silahların Rusiyaya qaytarılmasına nail olsun. Çünki Ermənistanda bu qədər böyük miqdarda silahlar olması regionumuz üçün təhlükə törədir. MDB-nin işini və fəaliyyətini bax belə faktlar çətinləşdirir. Onlar aradan qaldırılsa, MDB səmərəli struktur ola bilər.

S u a l: Ötən il Siz Amerika Birləşmiş Ştatlarına tarixi bir səfər etdiniz. Azərbaycanın bu ölkə ilə münasibətlərinin perspektivləri necədir?

C a v a b: Bəli, mənim ABŞ-a səfərim həqiqətən çox mühüm idi və tarixi əhəmiyyətə malikdir. Orada biz prezident cənab Bill Klinton ilə çox mühüm sənədlər imzaladıq. Hesab edirəm ki, Amerika Birləşmiş Ştatları ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığı, qarşılıqlı münasibətləri daha da genişləndirmək üçün yaxşı perspektiv var. Xüsusən iqtisadi əməkdaşlıq sahəsində. Siz bilirsiniz ki, ABŞ-ın bir çox iri neft şirkətləri Xəzərdəki yataqların işlənməsində iştirak edir, Birləşmiş Ştatlar Azərbaycandan keçməli olan neqlə kamərlərinə böyük maraq göstərir. Bir sözlə, əməkdaşlığımızın perspektivləri genişdir və mən buna böyük əhəmiyyət verirəm.

S u a l: Siz 907-ci düzəliş barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Təəssüf ki, ABŞ Konqresinin qəbul etdiyi bu düzəliş hələlik ləğv olunmamışdır. Biz onun ləğv edilməsinə çalışırıq. Prezident Klinton bizi əmin etdi ki, 907-ci düzəlişin aradan götürülməsi üçün var qüvvə ilə fəaliyyət göstərəcəkdir.

S u a l: Cənab prezident, Siz Yaponiya ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığı hansı istiqamətdə inkişaf etdirmək [415-416] istəyirsiniz? Qafqaz bölgəsində vəziyyətin sabitləşməsi üçün Yaponiyanın siyasi dairələrinə nə kimi ümidlər bəsləyirsiniz?

C a v a b: Zənnimcə, Yaponiya ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıq bütün sahələri əhatə etməlidir. Yəni biz hərtərəfli əməkdaşlıq olmasını istəyirik. Dünən cənab Haşimoto ilə biz Yaponiya-Azərbaycan müştərək komissiyası yaradılması barədə razılığa gəldik. Komissiya daim fəaliyyət göstərəcək və əməkdaşlığımızı təmin edəcəkdir. Əlbəttə, iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlıq xüsusi yer tutur. Buna biz də kömək edəcəyik. Bizim çox böyük imkanlarımız var və bu imkanlardan Yaponiya şirkətləri istifadə edirlər. Yaponiya texnologiyalarına, texnikasına, elmi ixtiralarına ehtiyacımız var. Odur ki, bu, böyük imkanlar yaradır.

İndi də bölgəmizdə vəziyyətin sabitləşməsində Yaponiyanın rolu barədə. Mənə belə gəlir ki, bölgəmizdə, Xəzər hövzəsində, Qafqazda Yaponiyanın iqtisadi cəhətdən iştirak etməsi bölgəmizdə vəziyyətin sabitləşməsində onun müəyyən rolunu, şübhəsiz, təmin edəcəkdir.

M ü x b i r: Sağ olun.

H e y d ər Ə l i y e v: Siz də sağ olun. Sizin televiziyanız vasitəsilə bütün Yaponiya vətəndaşlarına ən xoş arzularımı çatdırıram. Onlara səadət, firavanlıq, əmin-amanlıq və uğurlar diləyirəm.

M ü x b i r: Sağ olun.

Müsaibəni "En-Eyç-Key" telekanalının müxbiri İçio İsikava apardı.

[416]

YAPONİYANIN XARİCİ TİCARƏT VƏ SƏNAYE NAZİRİ MİSTİO XORİUÇİ İLƏ GÖRÜŞDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

27 fevral 1998-ci il

Cənab Xoriuçi!

Xoş sözlərə və məni mehribanlıqla qarşıladığınıza görə sizə minnətdarlığımı bildirir, dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələrindən biri olan Yaponiyaya rəsmi səfərə gəlməyimdən çox razı qaldığımı vurğulamaq istəyirəm. "Böyük ipək yolu"nun bərpa edilməsinə Yaponiyanın böyük əhəmiyyət verdiyini, Baş nazir Haşimotonun "İpək yolu diplomatiyası"nın tezliklə uğur qazanması üçün xüsusi proqram hazırladığını yüksək qiymətləndirirəm. Asiyadan Avropaya uzanan həmin yolun gələcəyi ilə bağlı məsələləri müzakirə etmək üçün 1998-ci ilin may ayında Avropa Birliyi ilə birlikdə Bakıda beynəlxalq konfrans keçiriləcək və konfransda 33 ölkə iştirak edəcəkdir.

Bazar münasibətləri yolunu seçmiş Azərbaycanın öz iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsində xarici ölkələrin nüfuzlu şirkətləri ilə əməkdaşlığa böyük üstünlük verdiyini nəzərə çarpdırıram. Yaponiyanın işgüzar dairələrinin ölkəmizə böyük maraq göstərməsini yüksək qiymətləndirirəm. Son illər Azərbaycanda uğurlu islahatlar aparılmışdır. İndi respublikamızda inflyasiya yoxdur, milli valyutanın – manatın məzən-
[417-418]nəsi sabitdir, ümumi daxili məhsulun həcmi 5,8 faiz artmışdır və ölkədə möhkəm ictimai-siyasi sabitlik yaradılmışdır.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənməsi barədə imzalanmış müqavilələrin həyata keçirilməsində dünyanın 12 ölkəsindən 20-dən çox ən nüfuzlu şirkəti yaxından iştirak edir, respublikamızın bütün sahələrinə sərmayə qoyulması getdikcə artır. Bu prosesdə Yaponiya şirkətlərinin də fəallıq göstərməsinin vacib olduğunu bildirmək istəyirəm.

Yaponiyanın 6 ən böyük şirkətinin Azərbaycanda öz nümayəndəliyini açmasını müsbət hadisə kimi qiymətləndirirəm və əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi üçün mövcud imkanlardan daha səmərəli istifadə ediləcəkdir.

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən Yaponiya şirkətlərinə hər cür şərait yaradılacaqdır. Zəngin təbii ehtiyatlara malik olan respublikamızla bütün sahələrdə əlaqələrin genişləndirilməsinin hər iki tərəf üçün çox böyük faydalar gətirəcəyinə ürəkdən inanıram.

Azərbaycan -Yaponiya əməkdaşlığının durmadan inkişaf etdirilməsi üçün ikitərəfli hökumətlərarası komissiya yaradılmasını, "Şimal" buxar-qaz elektrik stansiyasının tikinti layihəsinə 20,7 milyard iena (165 min ABŞ dolları) məbləğində ən güzəştli kredit ayrılması, orada işlərin qısa bir müddətdə başa çatdırılması, əlavə olaraq 45 kilometr qaz-boru kəmərinin çəkilməsi, Naxçıvan hava limanının yenidən qurulması, Onkoloji Mərkəzin tikintisinin başa çatdırılması ilə əlaqədar kredit ayrılmasını müsbət qiymətləndirir və ölkələrimiz arasında əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsinin hər iki tərəf üçün faydalı olduğunu bildirirəm. Sağ olun.

Cənab Xoriuçi, mən Sizi Azərbaycana səfərə dəvət edirəm. [418]

**YAPONIYANIN "NİKKEY SİMBUN"
QƏZETİNİN MÜXBİRİNƏ
MÜSAHİBƏ**

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

27 fevral 1998-ci il

S u a l: Cənab prezident, Tokio haqqında təəssüratınız necədir? Siz yəqin Yaponiyaya ilk dəfə gəlmisiniz?

C a v a b: Bəli, mən Yaponiyaya ilk dəfə gəlmişəm. Təəssüratım çox yaxşıdır. Əslinə qalsa, Tokionu əməlli-başlı görə bilmədim, çünki mənim buradakı iş cədvəlim çox gərgindir, daim görüşlər olur. Səfərimdən çox razıyam.

S u a l: Siz Yaponiyaya səfər ərəfəsində Bakıda jurnalistlərə bəyan etmişiniz ki, əsas neft kəməri Bakı-Ceyhan marşrutu ilə çəkiləcəkdir. Bu neft kəmərinin nə kimi əhəmiyyəti var?

C a v a b: Bilirsiniz ki, Xəzər hövzəsi və onun ətrafında yerləşən ölkələr böyük neft və qaz ehtiyatlarına malikdirlər. Gələcəkdə bunların ixcarı üçün isə neft-qaz kəmərləri lazımdır. Özü də bir-iki yox, çoxlu. Biz Bakıdan Novorossiyskə, Rusiya ərazisindən keçməklə Qara dəniz sahilinə bir neft kəməri çəkmişik və artıq onunla neft ixrac edirik. İkinci neft kəmərinə qərb istiqamətində Gürcüstan ərazisi ilə, Bakıdan Qara dənizin Supsa limanına çəkirik. Hesab edirəm ki, sonrakı əsas neft kəməri Bakı-Ceyhan marşrutu ilə Gürcüstan və Türkiyə ərazisindən keçməklə çəkiləcəkdir. Amma iş hələ bununla da bitmir. Türkmənistandan qərbə qaz ixrac [419-420] etmək üçün hələ qaz kəməri çəkmək lazımdır. İndi bu məsələ öyrənilir. Yeri gəlmişkən deyim ki, martın 1-də İstanbulda Türkiyə, Gürcüstan, Azərbaycan, Qazaxıstan və Türkmənistan xarici işlər nazirlərinin görüşü olacaqdır. Bu görüş Türkiyənin Baş naziri Məsud Yılmazın təşəbbüsü ilə təşkil edilir. O, dekabrın axırlarında Türkmənistanda olmuş və Bakı-Ceyhan neft kəmərinə paralel olaraq Türkmənistandan Xəzər dənizi, Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə vasitəsilə qaz kəmərinin çəkilməsi barədə bu ölkənin prezidenti cənab Niyazov ilə danışıqlar aparmışdır. Bax buna görə də o, təşəbbüs qaldırmışdır. Bu məsələ martın 1-də İstanbulda müzakirə olunacaqdır. Enerji ehtiyatlarını ixrac etmək üçün bir neçə neft-qaz kəməri lazım gələcəkdir.

S u a l: Biz eşitmişik ki, Qazaxıstandan Xəzər dənizi vasitəsilə Bakıya neft kəməri çəkilməsi haqqında layihə var. Bu, alternativ boru kəməri olacaqdır?

C a v a b: Keçən il mən və Qazaxıstan prezidenti Nazarbayev Qazaxıstandan Xəzər dənizinin dibi ilə Bakıya neft kəmərinin çəkilməsi haqqında saziş imzalamışdıq və nəzərə almışdıq ki, neft Bakı-Ceyhan boru kəmərinə keçəcəkdir. Axı, Qazaxıstanın "Tengiz" yatağında neft olduqca çoxdur. Orada Amerikanın "Şevron" şirkəti işləyir. Onlar neftin nəqli üçün Rusiya ərazisi ilə Qara dənizə bir neft kəmərinə artıq çəkirlər. Amma bu kəmərin neftin bütünü ixracını təmin etməyəcəkdir.

S u a l: Nə üçün təmin etməyəcəkdir?

C a v a b: Gücü çatmayacaq. Hər halda, əgər təmin edə bilsəydi, onlar bizə müraciət etməzdilər. Məsələn, hazırda "Şevron" nefti bizim ərazimiz vasitəsilə ixrac edir. Ancaq neft kəməri ilə deyil, tankerlərlə, daha doğrusu, Qazaxıstanın Aktau limanından bizim, Azərbaycanın tankerləri ilə Bakıya gətirilir, burada terminal tikilib, orada sisternlərə doldurulur və qatarla Batumiyə yola salınır, oradan isə Avropaya göndərilir [420-421]. Keçən il bu marşrutla bir milyon tonadək neft daşınmışdır. Bu il iki və üç milyon ton daşımaq nəzərdə tutulur. Ona görə də nefti tankerlərlə daşımaqda isə, neft kəməri çəkmək yaxşıdır. Bu, asan və ucuz başa gəlir.

S u a l: Deməli, Qazaxıstan nefti və Türkmənistan qazı Bakıdan keçəcəkdir?

C a v a b: Bəli, belədir.

M ü x b i r: Rusiya istəyir ki, neft və qaz onun ərazisindən ixrac edilsin.

C a v a b: Biz etiraz etmirik. Əgər bu ölkələr özlərinin enerji ehtiyatlarını həm Rusiya, həm də Azərbaycan ərazisi ilə ixrac etmək istəyirlərsə, biz buna etiraz etmirik.

S u a l: "İnterfaks" xəbər verib ki, Çeçenistanın vitse-prezidenti Bakıdadır və neft kəmərinin tikintisini dayandırmaq üçün danışıqlar aparır. Bu belədirmi?

C a v a b: Mən bunu bilmirəm. Mənim Yaponiyaya yola düşməyim ərəfəsində onun Bakıya gəldiyini bilirəm. Amma o, Bakıya oradan Ərəb Əmirliklərinə, İordaniyaya getmək üçün gəlmişdir, çünki onların Çeçenistandan təyyarə ilə oraya uçmaq imkanı yoxdur. O, Bakıya hava nəqliyyatından istifadə etmək üçün gəlmişdir və yəqin ki, artıq uçubdur.

S u a l: Xəzər dənizinin bölünməsi barədə sizin mövqeyiniz necədir?

C a v a b: Biz lap əvvəldən Xəzər dənizinin sektorlara bölünməsi mövqeyində dayanırıq, çünki hələ o zaman, biz hamımız Sovetlər İttifaqının tərkibində olanda və Xəzər dənizi ümumi olanda artıq o, sektorlara bölünmüşdü. Hələ 1970-ci ildə sovet hökumətinin qərarı ilə Azərbaycanın, Qazaxıstanın,

Türkmənistanın, Rusiyanın və hətta İranın da sektorları müəyyən edilmişdi. Belə bölgü var idi və biz əslində həmin təcrübədən istifadə edirik. Biz təzə bir şey kəşf etmirik və hesab edirik ki, bu təcrübə bütün ölkələr üçün ən məqbuldur. Biz bu prinsipə tərəfdarıq. [421-422]

S u a l: Deməli, siz bu məsələyə dair danışıqlarda iştirak etməyəcəksiniz?

C a v a b: Yox, biz danışıqlar aparırıq. Məsələn, biz Qazaxıstanla saziş imzalamışıq ki, həm Qazaxıstan, həm də Azərbaycan Xəzərin sektorlara bölünməsi prinsipini əsas götürəcəkdir. İndi biz Türkmənistanla danışıqlar aparırıq, mən və prezident Niyazov ikitərəfli komissiya təyin etmişik, onun tərkibinə ekspert qrupları daxildir. Birinci görüş 15 gün bundan öncə Aşqabadda olmuşdur. İkinci görüş Bakıda keçiriləcəkdir. Biz ikitərəfli danışıqlar aparırıq.

S u a l: Yəqin ki, Xəzəryanı beş ölkə bu məsələyə dair konfrans keçirəcək?

C a v a b: Əgər onların hamısı buna razı olarsa. Amma İran və Rusiya bununla hələlik razılaşmaq istəmir. Əgər hamı bu prinsipə razılaşarsa, biz yığılıb razılığa gələ bilərik.

S u a l: Ermənistan prezidenti Ter-Petrosyan bu yaxınlarda istefa vermişdir. Bizə elə gəlirdi ki, bundan sonra Dağlıq Qarabağ münaqişəsi məsələsində vəziyyət kəskinləşəcəkdir. Siz bu məsələdə indi yaranmış vəziyyəti necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b: Biz 1994-cü ildə Ermənistanla atəşkəs haqqında saziş bağlamışıq və dörd ilə yaxındır ki, münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılması barədə danışıqlar aparırıq. Bu danışıqlar bütün səviyyələrdə aparılıb, lakin əsas şəxslər prezident Ter-Petrosyan və prezident Əliyev olmuşdur. Münaqişənin iki mərhələdə həlli haqqında ATƏT-in Minsk qrupunun təklifləri olmuşdur: Birinci mərhələdə Azərbaycanın Ermənistanın silahlı birləşmələri tərəfindən altı rayonunun azad edilməsi, ikinci mərhələdə Azərbaycanın daha iki rayonunun azad olunması və Dağlıq Qarabağın statusunun müəyyən edilməsi. Bu təkliflər keçən ilin sentyabrında verilmişdir. Lakin Ermənistan tərəfi bunlarla o qədər də razı deyildi. Sonra Ter-Petrosyan razılaşdı. Ancaq onun hökumətindəki bəzi insanlar razılaşmadılar. Fevralın 3-də Ter- [422-423]Petrosyan istefa verdi. Martın 16-da Ermənistanda yeni prezident seçkisi təyin edilib, hazırda seçkiqabağı kampaniya gedir. Şübhəsiz ki, biz hələlik danışıqlar prosesini dondurmuşuq, seçkinin nəticələrini gözləyirik. Ümidvaram ki, yeni prezident seçiləcək və biz danışıqları davam etdirəcəyik. Münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasında vəziyyətin kəskinləşdiyini deyə bilmərəm, bu fikirlə razı deyiləm. Sadəcə olaraq, danışıqlar prosesi hələlik dondurulmuşdur.

S u a l: Ötən il belə bir qalmaqallı xəbər yayıldı ki, Rusiya Ermənistana 1 milyard dollarlıq silah vermişdir. Siz bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Elədir ki var. Özü də Rusiyanın rəsmi orqanları, onun Müdafiə Nazirliyi özləri elan etmişdir ki, 1993-1996-cı illər ərzində Müdafiə Nazirliyi Ermənistana qanunsuz olaraq bir milyard dollar məbləğində silah – ağır tanklar, toplar, raketlər və bir çox başqa ağır silah, texnika, döyüş sursatı vermişdir. Əvvəla, Rusiyaya böyük zərər vurulmuş, ikincisi, Ermənistanla Azərbaycan arasında atəşkəs rejiminin qüvvədə olduğu bir vaxtda bu qədər silahın verilməsini başa düşmək olmur. Xüsusən də nəzərə alsaq ki, Rusiya Minsk qrupunun həmsədridir və Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həllində vasitəçilik edir. Biz həmin məsələ ilə əlaqədar Rusiyaya etirazımızı bildirmişik. Keçən ilin martında mən Boris Yeltsinə geniş məktub göndərmişəm, bizdə Ermənistana verilmiş silah növlərinin konkret siyahısı var. Biz tələb etmişik ki, Rusiya təhqiqat aparsın və bu silahın geri qaytarılmasını təmin etsin. Çünki bu, bizim üçün daha vacibdir, nəinki silahı kimlərin verməsi. Ona görə ki, Ermənistanda bu qədər çox silahların, raket texnikasının olması Azərbaycan üçün çox böyük təhlükə törədir.

S u a l: Sizcə, bu səfərdən sonra Yaponiya-Azərbaycan əməkdaşlığı necə inkişaf edəcəkdir? [423-424]

C a v a b: Mən Yaponiya ilə Azərbaycan arasında bütün sahələrdə, xüsusən iqtisadi sahədə əməkdaşlığın inkişaf perspektivinə çox nikbin baxıram. Dünən Baş nazir cənab Haşimoto ilə bizim çox yaxşı söhbətimiz, danışıqlarımız oldu. Bilirsiniz ki, biz çox mühüm sənədlər imzaladıq. Üstəlik, cənab Haşimoto Azərbaycan ilə Yaponiya arasında daimi iqtisadi əməkdaşlığın xüsusi mexanizmini işləyib hazırlamağı təklif etdi. O, öz hökumətinə, mən də öz hökumətimə tapşırıqlar verdik. Biz layihələr hazırlayacağıq və əməkdaşlığımızın inkişafına dair xüsusi Yaponiya-Azərbaycan ikitərəfli komissiyası yaradılacaqdır.

M ü x b i r: Sağ olun. Çox maraqlı oldu.

H e y d ər Ə l i y e v: Siz də sağ olun. Sizə uğurlar arzulayıram.

*Müsaibəni qəzetin müxbiri
Xiroşi İqasira aparmışdır.*

[424]

YAPONIYANIN "ASAHI SİMBUN" QƏZETİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı

27 fevral 1998-ci il

S u a l: Xahiş edirəm deyəsiniz, Yaponiyaya səfəriniz uğurludurmu?

C a v a b: Bəli, çox uğurludur. Bu, müstəqil Azərbaycan prezidentinin Yaponiyaya ilk rəsmi səfəridir və səfər uğurludur. Mən Baş nazir cənab Haşimoto ilə, Yaponiya hökumətinin digər üzvləri ilə çoxsaylı görüşləri, səmərəli, səmimi və mehriban danışıqları nəzərdə tuturam. Mən əlahəzrət Yaponiya imperatoru ilə də görüşdüm. Ölkənin işguzar dairələri ilə də çox görüşlərim oldu. Burada olduğum üç gündə onlarca görüş keçirmişəm. Başlıcası budur ki, biz çox mühüm hökumətlərarası, dövlətlərarası sənədlər imzaladıq. İki sənədi Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimoto ilə mən imzaladım. Bir sözlə, mən səfəri çox uğurlu, əldə olunmuş nəticələri isə yaxşı nəticələr hesab edirəm.

S u a l: İmzaladığınız sənədlər bu səfərin ən böyük nailiyyətidir?

C a v a b: Sözsüz ki, belədir. Hər hansı səfər, hər hansı danışıqlar müəyyən sənədlərdə öz əksini tapmalıdır.

S u a l: Siz Baş nazir Haşimotonun "İpək yolu" diplomatiyası adlandırılan diplomatik xəttini necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b: Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm. Onun "İpək yolu" diplomatiyası həmin yolun bərpası üçün gördüyümüz işlərə də tamamilə uyğun gəlir. Dünən görüşümüz zamanı mən ona ətraflı danışdım ki, biz qədim "İpək yolu"nun bərpası ilə artıq neçə ildir məşğul oluruq və bundan ötrü xeyli iş görmüşük. Baş nazir cənab Haşimotonun "İpək yolu" diplomatiyası isə bizim istədiyimizlə, Avropa Birliyinin də məşğul olduğu işlərə tam uyğundur. Ona görə də burada baxış və rəylərimiz tamamilə üst-üstə düşür. Biz bu proqramı birlikdə həyata keçirəcəyik.

S u a l: Xəbər verilir ki, Siz may ayının axırlarında Bakıda 33 ölkə nümayəndələrinin "İpək yolu"na dair görüşünü keçirməyi planlaşdırırsınız. Bu görüş hansı məqsədlə keçiriləcəkdir?

C a v a b: Bilirsinizmi, biz bu görüşü Avropa Birliyinin təklifi ilə böyük bir görüşə çevirəcəyik. Avropa Birliyi həmin məsələ ilə məşğul olur və bu işi intensivləşdirmək, fəallaşdırmaq istəyir. Biz belə bir görüşü mayın axırlarında Azərbaycanda keçirməyə razılıq verdik. Bu məsələyə dair sazişlərin altı layihəsi hazırlanıb. Onlar əsasən çərçivə, normativ səciyyə daşıyacaq, lakin "İpək yolu"nun bərpası üçün söylərimizin daha da inkişaf etdirilməsinin əsas prinsiplərini, istiqamətlərini müəyyənləşdirəcəkdir. Bu yolun üstündə 33 ölkə yerləşir, mən onların dövlət və hökumət başçılarına dəvətlər göndərmişəm. Dünən mən belə bir dəvəti və hazırlanmış sazişlərin layihəsi olan məktubu Baş nazir cənab Haşimotoya təqdim etdim. Hesab edirəm ki, bu, "İpək yolu" proqramının inkişafında mühüm mərhələ olacaqdır.

S u a l: Siz gələcək Xəzər bölgəsinin mühümlüyünü necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b: Zənnimcə, XXI əsrdə Xəzər hövzəsinin ümumdünya əhəmiyyəti olacaqdır. Çünki Xəzər hövzəsinin və onun ətrafında yerləşən ölkələrin, xüsusən Qazaxıstan, Türkmənistan və Azərbaycanın energetika ehtiyatları çox böyükdür. Bu ehtiyatlardan, karbohidrogen xammalından, daha dəqiq desək, neft və qazdan istifadə edilməsi bütün Dünya Birliyi[426-427]nin xeyrinədir. Bu, təbii olaraq, belə deməyə əsas verir ki, bu problem böyük bir dünya problemi olacaqdır. Bir də ona görə ki, bildiyiniz kimi, imzaladığımız müqavilələrdə, - 1994-cü ildən başlayaraq doqquz müqavilə bağlanılıb, - dünyanın 12 ölkəsinin 20 şirkəti iştirak edir. Bu ölkələr Amerika Birləşmiş Ştatları, Böyük Britaniya, Fransa, Almaniya, Norveç, İtaliya, Rusiya, Türkiyə, İran, Səudiyyə Ərəbistanı və Yaponiyadır. Bir görün, nə qədər ölkə var.

S u a l: Yaponiya bu bölgənin energetika sahəsində nə kimi rol oynaya bilər?

C a v a b: Yaponiya bu neft yataqlarının işlənməsində iştirak etməyə maraqlı göstərir. Bunu biz də alqışlayırıq. Yaponiyanın "İtoçu" şirkəti həm də "Əsrin müqaviləsi" adlandırılan birinci müqavilənin səhmdarıdır. 1996-cı ildə "İtoçu" daha bir layihədə 20 faizlik iştirak payı almışdır. Dünən biz "Mitsui" şirkəti ilə saziş imzaladıq. O, İtaliyanın "Eni-Acip" şirkəti ilə imzaladığımız müqavilədə 15 faizlik iştirak payı aldı. Bir sözlə, gördüyünüz kimi, Yaponiya artıq Xəzər hövzəsinə gəlmişdir.

S u a l: Mümkündürmü ki, sizin bölgə gələcəkdə İran körfəzindən daha əhəmiyyətli olacaqdır?

C a v a b: Bunu gələcək göstərəcəkdir.

S u a l: Azərbaycan ilə Yaponiya arasında dostluq münasibətlərinin inkişafı üçün nə lazımdır?

C a v a b: Arzu lazımdır. Belə arzu bizdə də var, Yaponiyada da. İqtisadi maraqlıdır. O da var. Yaponiya Azərbaycan iqtisadiyyatına, neft və qaz ehtiyatlarına, iqtisadiyyatın başqa sahələrinə böyük maraqlıdır. Biz Yaponiya texnologiyalarına, texnikasına və elmi-texniki tərəqqi sahəsində hazırda ümumdünya əhəmiyyətinə malik olan bütün nailiyyətlərinizə maraqlıdır. Yaponiya Azərbaycana Qafqazda coğrafi-strateji mövqeyə malik olan və "İpək yolu"nun mərkəzində yerləşən bir ölkə kimi maraqlıdır.

göstərir. Biz [427-428] Yaponiyaya marağ göstəririk, çünki o, "İpək yolu"nun ən şərq hissəsində yerləşir. Müxtəşəri, bir görün, nə qədər maraqlar çulğaşır. Əgər bu maraqlara xüsusən Azərbaycanın Yaponiya kimi iqtisadi cəhətdən çox inkişaf etmiş olan ölkə ilə fəal əməkdaşlıq etmək arzusunu da əlavə etsək, tamamilə aydın olar ki, əməkdaşlığımız uğurlu və böyük perspektivə malik olacaqdır.

S u a l: Qazaxıstan və Türkmənistanda da neft var. Onların nefti sizinkindən nə ilə fərqlənir?

C a v a b: Keyfiyyəti ilə. Azərbaycan nefti çox keyfiyyətlidir, Qazaxıstan neftində isə olduqca çox kükürd var, o, çox yapışqandır. İkinci dünya müharibəsi zamanı təyyarələrə bizim nefti doldururdular və onlar bu emal edilməmiş neftlə uçurdu. Bir sözlə, bizim neft çox keyfiyyətlidir.

S u a l: Siz Yaponiyadan ən çox nə gözləyirsiniz?

C a v a b: Dünən biz Baş nazir cənab Haşimoto ilə razılığa gəldik ki, Yaponiya ilə Azərbaycan arasında fəal əməkdaşlığın xüsusi mexanizmini yaradacağıq. O öz kabinetinin üzvlərinə göstəriş verdi, mən isə öz hökumətimizin üzvlərinə göstəriş verdim. Onlar təkliflər hazırlayacaqlar. Bizə məlumdur ki, 1994-cü ildə Yaponiya, Qazaxıstan, Türkmənistan, Özbəkistan və Qırğızıstan arasında ikitərəfli komissiyalar yaradılmışdır. Dünən biz bu məsələni müzakirə edərkən cənab Haşimoto dedi ki, Azərbaycan ilə Yaponiya arasında əməkdaşlıq yüksək səviyyədə olmalıdır. Buna görə də əməkdaşlıq mexanizmini yaratmağı, mövcud təcrübədən bəhrələnməyi təklif etdik. Mən Yaponiyadan, bax, bunları gözləyirəm. Təbii ki, bütün razılışmaların həyata keçirilməsini gözləyirəm. Mən dünən dedim ki, imzaladığımız sənədlərdə nəzərdə tutulanların hamısını həyata keçirəcəyik. Gözləyirəm ki, Yaponiya tərəfi də öz öhdəliklərinə sadıq olsun.

S u a l: Yaponiya Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması üçün nə edə bilər? [428-429]

C a v a b: Dünən cənab Haşimoto ilə imzaladığımız birgə bəyanatda deyilir ki, Yaponiya Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyir. Bu, bizim üçün çox mühümdür, çünki Ermənistan tərəfindən Azərbaycana qarşı təcavüz nəticəsində ərazimizin 20 faizini Ermənistan silahlı qüvvələri işğal etmiş, ərazi bütövlüyümüz pozulmuşdur. Dağlıq Qarabağ dövlət müstəqilliyi iddiasındadır. Biz bununla razılığa bilmərik, çünki öz ərazimizin bir hissəsini kiməsə güzəştə gedib ona müstəqillik statusu verə bilmərik. Dağlıq Qarabağın iddiaları beynəlxalq hüquq normalarına ziddir. Buna görə də Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün və sərhədlərinin pozulmazlığı, qüvvə tətbiqi ilə sərhədlərin dəyişdirilməsinin qeyri-mümkünlüyü prinsiplərinin Yaponiya tərəfindən dəstəklənməsi – bu, mənimlə cənab Haşimotonun imzaladığımız birgə bəyanatda əksini tapıb, - bizim üçün çox mühümdür. Dağlıq Qarabağ və Ermənistan nə qədər çalışsa da, Yaponiya kimi ölkələr əsla razılığa bilməzlər ki, Dağlıq Qarabağ müstəqillik statusu alsın.

İkincisi, 1996-cı ilin dekabrında Lissabonda, ATƏT ölkələrinin dövlət və hökumət başçılarının görüşündə Dağlıq Qarabağ münaqişəsini sülh yolu ilə aradan qaldırmaq prinsipləri haqqında bəyanat qəbul edilmişdir. Bu prinsiplər üç bənddən ibarətdir: Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində özünüidarə statusu, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin – həm erməni, həm də Azərbaycan millətindən olan əhalisinin təhlükəsizliyinə təminat verilməsi. Dünənki bəyanatda vurğulanmışdır ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması haqqında Lissabon prinsipləri Yaponiya tərəfindən dəstəklənir, hərçənd, Yaponiya ATƏT-in üzvü deyildir. Bir sözlə, bizim üçün bu da vacibdir. Belə beynəlxalq dəstək bizdən ötrü çox böyük əhəmiyyətə malikdir.

S u a l: Rusiyaya münasibətdə xarici siyasət xəttiniz necədir? [429-430]

C a v a b: Rusiyaya münasibətdə xəttimiz dostluq, mehriban qonşuluq münasibətləri yaratmaqdan, bütün sahələrdə əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdən ibarətdir. Ötən il iyulun əvvəllərində mən Rusiyaya rəsmi səfərə getdim və biz Rusiya ilə Azərbaycan arasında dostluq və qarşılıqlı təhlükəsizlik haqqında müqavilə imzaladıq. İstəyirik ki, bu müqavilədə nəzərdə tutulanların hamısı yerinə yetirilsin. Bir sözlə, biz Rusiya ilə münasibətləri məhz bu istiqamətdə inkişaf etdiririk.

S u a l: Rusiya ilə Yaponiya arasında münasibətlər yaxşılaşacaqmı?

C a v a b: Sözsüz ki, yaxşılaşacaqdır. Rusiya Yaponiya ilə yaxşı münasibətlərə, Yaponiya da Rusiya ilə yaxşı münasibətlərə malik olmaq istəyir. Biz də Rusiya ilə yaxşı münasibətlərə malik olmaq istəyirik. Lakin bir şərtlə ki, bütün bunlar bərabərhüquqlu əsas üzərində olsun.

S u a l: SSRİ-nin mövcudluğu dövründə Siz Siyasi Büronun üzvü idiniz. Amma indi SSRİ yoxdur. O vaxtdan bəri ölkənizdə nə kimi dəyişikliklər baş vermişdir?

C a v a b: Siz mənim bioqrafiyama bilərsiniz. Bilirsiniz ki, mən təkcə Sov.İKP-nin üzvü deyil, həm də SSRİ-nin ən ali hakimiyyət dairəsinin – Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü idim, Sovet İttifaqının rəhbərlərindən biri olmuşdum. Siz yəqin bilərsiniz ki, 1987-ci ildə mən bütün vəzifələrimdən istefa verdim, təkləndim, məni gözdən saldılar, mənə qarşı hər cür böhtanlar atdılar, iftiralar dolu məqalələr dərc etdilər. 1990-cı ilin yanvarında Qorbaçov başda olmaqla, o vaxtkı Sovet İttifaqının rəhbərləri Azərbaycan xalqına qarşı böyük cinayət törətdilər. Onlar xalq hərəkətini yaratmaq üçün Bakıya iri qoşun kontingenti yeritdilər və bir gecədə çox böyük insan tələfatı oldu. Bakının küçələri qana boyanmışdı. O vaxt mən Moskvada yaşayırdım və mitinqdə, mətbuat konfransında çıxış edərək sovet hökumətinin, Qorbaçovun bu cinayətini [430-431] pislədim, etirazımı bildirdim və Kommunist Partiyasının sıralarından çıxdım. Onda mən qəti qərara gəldim ki, Kommunist Partiyası hakimiyyətdən getməlidir. Sovet İttifaqı daha mövcud ola bilməz. 1991-ci ildə Sovet İttifaqı dağıldı və Azərbaycan dövlət müstəqilliyi əldə etdi. 1993-cü ildə mən müstəqil Azərbaycanın prezidenti seçildim və mənim xəttim kommunist ideologiyasından,

sosialist sistemindən fərqlənən yeni bir xətdir. Azərbaycanda mən bir prezident kimi və dövlətimiz demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qururuq, iqtisadi islahatlar aparırıq, iqtisadiyyatı bazar prinsipləri əsasında yenidən təşkil edirik, dünyanın bütün ölkələri ilə qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlıq yaradıırıq. Qapılarımız bütün dünyanın üzünə açıqdır. Sovet İttifaqının dövründə olmuş qapalı Azərbaycan daha yoxdur. Bax, belə dəyişikliklər baş vermişdir. Biz kommunist ideologiyasından, sosialist sistemindən, sosialist iqtisadiyyatından imtina etmişik. Biz öz həyatımızın müasir dövrünü nəzərə alaraq milli mənafelərimiz, milli dəyərlərimiz, ənənələrimiz əsasında və ümumbəşəri dəyərlərlə, nailiyyətlərlə sintezdə qururuq.

S u a l: Yaponiyada sizin 30-dan çox görüşünüz oldu. Burada işinizin bu cür intensivliyini nə ilə izah etmək olar?

C a v a b: Bu gün mən səhər saat doqquzuncu yarisından işləməyə başlamışam və işimi günün sonunda qurtaracağam. Ona görə belə intensiv işləyirəm ki, Yaponiyada olmaqdan maksimum fayda götürmək istəyirəm. Əlbəttə, hər hansı bir insan kimi, mən də Yaponiyanın təbiətinə baxmaq, görməli yerləri ilə tanış olmaq, küçədə gəzişmək istərdim. Deyirlər ki, bu mehmanxanada bağ var. Mən həтта ona da baxa bilməmişəm, çünki ona vaxtım yoxdur. Vaxtdan maksimum istifadə etmək istəyirəm ki, öz xalqıma, öz respublikama, öz dövlətimə fayda gətirim, Yaponiyaya bu ilk səfərin gedişində ölkələrimiz arasında uzunmüddətli əməkdaşlığın yaxşı bünövrəsini qoyum. [431-432]

M ü x b i r: Biz hesab edirik ki, xalqınız belə prezidentə malik olduğuna görə çox xoşbəxtdir.

H e y d ə r Ə l i y e v: Bizdə də belə hesab edirlər.

M ü x b i r: Çox sağ olun. Siz sabah evə uçursunuz?

H e y d ə r Ə l i y e v: Bəli, indi biz qatarla Kiotoya gedirik, sizin qədim paytaxtınıza baxmaq istəyirəm, hərçənd orada da görüşlər olacaqdır. Sabah isə evə gedəcəyəm.

M ü x b i r: Biz elə edəcəyik ki, Siz Yaponiyada olduğunuz son anadək burada özünüzü yaxşı hiss edəsiniz. Çox sağ olun.

H e y d ə r Ə l i y e v: Azərbaycana gəlin. Siz bizdə olmusunuzmu?

M ü x b i r: Təəssüf ki yox.

H e y d ə r Ə l i y e v: Elə isə gəlin.

*Müsahibəni qəzetin müxbiri
Komaki Akieşi aparmışdır.*

[432]

YAPONİYADA TƏHSİL ALAN AZƏRBAYCANLI TƏLƏBƏLƏRLƏ GÖRÜŞÜ VƏ ÇIXIŞI

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

27 fevral 1998-ci il

Tələbələrin hər biri özü haqqında Azərbaycan prezidentinə məlumat verdi. Onlarla prezident arasında səmimi söhbət oldu.

Şəhriyar Cəfərov: Cənab prezident, mən bir ildir ki, bu ölkədəyəm, burada yapon dilini öyrənmişəm. Yaponiya Universitetində oxuyurdum, indi aspiranturaya qəbul olunmuşam. Yaponiyaya öz hesabıma gəlmişəm.

Cənab prezident, sizin bu ölkəyə rəsmi səfəriniz nəticəsində Yaponiyada Azərbaycanı çox yaxşı tanıdılar. Məlumat üçün bildirim ki, vaxtilə burada Azərbaycanı yaxşı tanıyırdılar. Doğrudur, respublikamız Yaponiyada dövlət səviyyəsində tanınırdı, lakin sıradan adamların ölkəmiz haqqında dolğun məlumatı yox idi. Amma Yaponiya televiziyaının sizin səfəriniz və ölkəmiz barədəki verilişləri və mətbuatda dərc olunan geniş məqalələr Azərbaycan haqqında ətraflı təsəvvür yaratdı.

Heydər Əliyev: Buraya sən öz təşəbbüsünlə gəlmişən, yapon dilini öyrənmişən. İndi bu dili yaxşı bilirən?

Şəhriyar Cəfərov: Bəli.

Heydər Əliyev: İndi sən burada oxuyursan. Bəs maliyyə vəziyyətin necədir? [433-434]

Şəhriyar Cəfərov: Yaponiya dövləti bu ölkəyə öz hesabına oxumağa gəlmiş tələbələrə dörd saat müddətində işləməyə icazə verir. Mən buradakı xarici ticarət şirkətlərindən birində tərcüməçi işləyirəm və aldığım zəhmət haqqı ilə öz təhsilimin xərcini ödəyirəm. Tələbə kimi mənə müəyyən güzəştlər də edilir. Aspiranturada oxuyacağım qrupda cəmi on nəfər var. Onların hamısı xarici ölkələrdən gəlibdir.

Heydər Əliyev: Neçə yaşın var?

Şəhriyar Cəfərov: 1967-ci ildə anadan olmuşam, 30 yaşım var.

Sevinc Məmmədova: Mən hazırda yapon dili üzrə birinci kursu bitirmişəm. Fikrim var ki, burada Yaponiya-Azərbaycan əlaqələrinin genişləndirilməsi məsələləri barədə elmi-tədqiqat işi aparım.

Cənab prezident, Sizin Yaponiyaya ilk rəsmi səfəriniz bizi ürəkdən sevindirir.

Xəzər Fərhadov: Mən respublika Xarici İşlər Nazirliyinin göndərişi ilə buraya oxumağa gəlmişəm.

Cənab prezident, Sizin Yaponiyaya rəsmi səfərinizdən böyük şərəf duyuruq. Yaponiya rəsmi dairələrinin və ictimaiyyətinin Sizin səfərinizə böyük maraq göstərməsi qəlbimizi iftixar hissi ilə döyündürür.

Mən burada təhsil almaqla yanaşı, Yaponiya ədəbiyyatını, mədəniyyətini öyrənməyə də xüsusi maraq göstərirəm. Biz məşhur diplomatlarla tez-tez görüşlər keçiririk. Mən doğma Azərbaycanı Yaponiyada ləyaqətlə təmsil etməyə çalışıram və ölkəmizi tanıtdırmaq üçün əlimdən gələni edirəm. Ötən semestrə birinci yeri tutdum.

Hafiz Qayıbov: Mən Dünya Bankının xətti ilə burada oxumağa gəlmişəm. Onlar ümumdünya müsabiqəsi keçirdilər və burada oxumaq üçün göndərməyə on nəfər seçildi. Onlardan biri də mənəm. Universitetdə iqtisadiyyat üzrə təhsil alıram. Burada Mərkəzi Asiyanın və Azərbaycanın [434-435] neft yataqları mövzusunda elmi-tədqiqat işi ilə məşğul oluram.

Heydər Əliyev: Yapon dilini bilirənmi?

Hafiz Qayıbov: Mən ingilis dilində təhsil alıram, yapon dilini bir az bilirəm.

Gursel İsmayılzadə: Mən Bakı Dövlət Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsini bitirmişəm. 1993-1996-cı illərdə Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin Protokol İdarəsində işləmişəm. 1996-cı ilin oktyabrından Yaponiyadayam. Altı aya yapon dilini öyrəndikdən sonra Tokio Universitetinin beynəlxalq əlaqələr fakültəsində elmi-tədqiqat işi ilə məşğul olmuşam. Keçən il imtahan verib aspiranturaya qəbul olunmuşam. Elmi-tədqiqat işim İkinci dünya müharibəsindən sonra Yaponiyanın xarici siyasəti mövzusunda. Burada Yaponiya Təhsil Nazirliyinin hesabına oxuyuram.

Mən Yaponiyaya əvvəlcə bir il yarım müddətinə gəlmişdim. İndi aspiranturaya daxil olduğum üçün burada qalacağam. Əgər imkan olsa iki ildən sonra doktoranturaya daxil olmaq istəyirəm. Bütün dərslərimiz yapon dilində keçir. Mənim təhsil aldığım universitetdə yeni müstəqillik qazanmış dövlətlər üzrə kafedra vardır. Professorlardan bir neçəsi universitetin tələbələrinə Azərbaycan haqqında da mühazirələr oxuyub. Bu mühazirələrdə mən də bir neçə dəfə çıxış etmişəm. Azərbaycan haqqında, ölkəmizin hazırkı xarici siyasəti, iqtisadiyyatı barədə məlumat vermişəm.

E l ş ə n Q u r b a n o v: Mən üç il yarımdır ki, Yaponiyadayam. Bir ay bundan əvvəl burada elmi işimi müdafiə etmişəm.

H e y d ə r Ə l i y e v: Yaponiyada elmi iş müdafiə etmək keçmiş Sovet İttifaqında olduğu kimidir, yoxsa?

E l ş ə n Q u r b a n o v: Necə izah edim, sistem başqadır. Mən ilk dəfə 1990-cı ildə Sankt-Peterburqda müdafiə etmişəm. Yaponiyada da aspiranturamı qurtardım və müdafiə [435-436] etdim. Allah qoysa, diplomumu alıb Novruz bayramında vətənə qayıtmaq və Azərbaycanda işləmək fikrindəyəm.

Cənab prezident, Gürsellə mən bu daşı Yaponiyanın ən yüksək yeri olan Fuci dağından götürmüşük. Biz həmin dağa qalxan ilk azərbaycanlılar olmuşuq. Mən istəyirəm ki, bu daşı və albomu sizə təqdim edim.

Cənab prezident, çox sağ olun ki, Yaponiyaya rəsmi səfərə gəlmisiniz və bizimlə görüşürsünüz. Biz həmişə sizin köməyinizi və qaygınızı hiss etmişik. Mən əminəm ki, bundan sonra Yaponiyada təhsil alan azərbaycanlıların sayı daha da artacaqdır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Təəssüf ki, vaxtımız az olduğuna görə mən geniş danışa bilməyəcəyəm. Yəqin ki, bizim buradakı işlərimizi izləmişiniz. Mən dördüncü gündür ki, Yaponiyadayam. Bu, çox məhsuldar bir səfər olubdur. Mən ötən dörd gündə 41-ci görüşü keçirirəm. Yaponiyada keçirdiyim görüşlər haqqında Baş nazir Haşimotoya dünən siyahı veriblər. O, həmin siyahıya baxıb dəhşətə gəlib ki, bu qədər görüş keçirmək olarmı. Mən bunların hamısını ona görə edirəm ki, həm Azərbaycanı daha da tanıdım, həm də Azərbaycan ilə Yaponiya arasında daha sıx əlaqələr yaradaq.

Biz burada çox əhəmiyyətli sənədlər imzaladıq. Baş nazir Haşimoto ilə mən iki birgə bəyanat imzaladıq. Başqa sənədlər də imzalandı. Cənab Haşimoto ilə mənim çox yaxşı danışıqlarımız, söhbətimiz oldu. Onunla mənim aramda dostluq əlaqələri yarandı. Biz bir çox məsələləri müzakirə etdik. İndi biz Yaponiya ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin çox sürətlə inkişaf etməsi üçün yaxşı şərait yaratmışıq.

Yaponiyanın Azərbaycana marağı həddindən artıq çoxdur və bu maraq gündən-günə daha da artacaqdır. Ona görə də bizə Yaponiya üzrə mütəxəssislər, dili bilən mütəxəssislər lazımdır. Mən görürəm ki, yaponlar özləri bu işlərə nə qədər ciddi diqqət yetirsələr də, onların rus dilinə tərcüməçiləri çox [436-437] zəifdirlər. Məsələn, hətta cənab Haşimotonun yanında tərcümə edən rus dilində o qədər də yaxşı danışa bilmir. Siz bunu görürdünüz.

Lazımdır ki, yapon dilini yaxşı bilən azərbaycanlı mütəxəssislərimiz olsun. Təkcə dil öyrənmək yox, gərək siz Yaponiyanın – bu qədər inkişaf etmiş bir ölkənin bütün imkanlarından bəhrələnəsiniz, öyrənəsiniz. Necə olub ki, yaponlar dünyada bu qədər böyük bir nailiyyət əldə ediblər? Siz də bunları öyrənin, gətirib Azərbaycanda tətbiq edin, yayın.

Mən sizin hamınızı ürəkdən salamlayıram, hər birinizə müvəffəqiyyətlər arzulayıram. Təşəbbüs göstərib Yaponiyaya gəlməyinizə və burada təhsil almağınıza çox müsbət münasibət bəsləyirəm. Çünki 1970-ci illərdə mən Azərbaycanda işləyəndə bizim gəncləri Bakıdan o tərəfə çıxarmaq mümkün deyildi. Mən onları Moskvaya, Leninqrada və başqa yerlərə oxumağa zorla göndərirdim. Siz o tarixi götürüb öyrənin.

Mən gedib Moskvadan icazə almışdım, azərbaycanlı gənclər üçün güzəştli qəbul var idi. Bilirsiniz, həmin tələbələr Azərbaycanda imtahan verirdilər, gedib Moskva, Leninqrad, Kiyev və başqa şəhərlərin universitetlərində oxuyurdular. Nə üçün? Çünki özləri gedib orada birbaşa imtahan verə bilmirdilər. Bir də, azərbaycanlıların psixologiyası elədir ki, hamı istəyir ata-anasının yanında – Maşağada, Qarabağda, Naxçıvanda olsun, Bakının Nizami küçəsində, yaxud bulvarda gəzsin.

Mən Azərbaycana neçə illər rəhbərlik etmişəm. Mənim çox arzum olub ki, Azərbaycan gəncləri dünya ölkələrinə səpələnsinlər, orada təhsil alsınlar. O vaxt dünya ölkələrinə getmək mümkün deyildi, mən bunu SSRİ miqyasında edirdim. Amma indi dünya ölkələri bizim üçün açıqdır. İndi Amerikada da, Avstraliyada da, Meksikada da, Yaponiyada da gedib oxumaq olar. Amma bunların arasında Yaponiya bizim üçün çox əhəmiyyətli ölkədir. [437-438]

Bizim çox güclü iqtisadi əlaqələrimiz qurulubdur. Bunlar inkişaf edəcəkdir. Cənab Haşimotonun "İpək yolu doktrinası" haqqında sizin məlumatınız var. Bu, bizim apardığımız siyasətlə üst-üstə düşür. Biz 1998-ci ilin may ayında "İpək yolu"nun üzərində yerləşən 33 ölkənin nümayəndələrinin Avropa Birliyinin iştirakı ilə toplantısını keçirəcəyik. Yəni bizim əlaqələrimizin gələcəyi çox yaxşı olduğuna görə sizin işinizin perspektivi də yaxşıdır.

Məsləhətim odur ki, dili yaxşı öyrənin, Yaponiyanın bütün xüsusiyyətlərini, onların bu nailiyyətləri necə əldə etdiyini öyrənin, yaponlar kimi işləyin. Mən açıq deyirəm, yaponlar kimi işləmək lazımdır. Dünyada onlar kimi fədakarcasına işləyən, əməksevər, zəhmətkeş ikinci bir millət yoxdur. Siz hamınız bunları bilirsiniz. Əgər belə olmasaydı, onlar bu nailiyyətləri əldə edə bilməzdilər. Mən istərdim ki, azərbaycanlıların hamısı yox, heç olmasa bir qismi, buraya gələnlər yaponlar kimi olsunlar.

Sağ olun, hamınıza cansağlığı arzu edirəm. Azərbaycanla əlaqələrinizi qırmayın, harada olursunuzsa-olun, azərbaycanlısınız. Dilinizi, dininizi itirməyin, milliyyətinizi qoruyun və fəxr edin ki, siz azərbaycanlısınız. Fəxr edin ki, siz müstəqil Azərbaycanın vətəndaşlarısınız. Sağ olun. [438]

TOKİODA MƏTBUAT KONFRANSINDA* ÇIXIŞ VƏ SUALLARA CAVABLAR

*Tokio,
Milli Mətbuat Mərkəzi*

27 fevral 1998-ci il

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Sizi, kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələrini salamlayır və sizə öz dərin hörmətimi bildirirəm.

Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimotonun dəvəti ilə bu gün dördüncü gündür ki, mən sizin gözəl ölkənizdə rəsmi səfərdəyəm. Bu, müstəqil Azərbaycan prezidentinin Yaponiyaya ilk rəsmi səfəridir.

Bu səfəri başa çatdıraraq deyə bilərəm ki, Yaponiyada olmağımdan və burada görülən işlərdən çox məmnunam. Hesab edirəm ki, səfər uğurla keçdi. Mənim çox görüşlərim, söhbətlərim, danışıqlarım oldu.

Yaponiya imperatoru əlahəzrət Akixito tərəfindən qəbul edildim. Baş nazir cənab Haşimoto, Yaponiya hökumətinin üzvləri, o cümlədən xarici işlər, nəqliyyat, ticarət nazirləri ilə görüşlərim, danışıqlarım, söhbətlərim oldu. Mən parlamentdə oldum, Yaponiya-Azərbaycan dostluğu assosiasiyasını təmsil edən bir qrup parlament deputatı ilə görüşdüm. Yaponiyanın işgüzar dünyasının nümayəndələri ilə çoxsaylı görüşlərim [439-440] oldu. Tokionu tərk edərək deyə bilərəm ki, fevralın 24-dən başlayaraq, bu günlər ərzində üst-üstə 38 görüş keçirdim. Onların hamısı çox faydalı, maraqlı oldu və məndə xoş təəssürat buraxdı.

Baş nazir cənab Haşimoto ilə görüş, danışıqlar, söhbət və təbii olaraq, Yaponiya ilə Azərbaycan arasında hökumətlərarası, dövlətlərarası sənədlər imzalanması xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Yaponiyanın Baş naziri ilə mən iki mühüm sənəd – Yaponiya ilə Azərbaycan arasında dostluq və tərəfdaşlıq haqqında birgə bəyanat və Yaponiya ilə Azərbaycan arasında ticarət və iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlıq haqqında birgə bəyanat imzaladıq. Bu bəyanatlarda iki ölkə arasında bütün sahələrdə əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsinin əsas prinsipləri və istiqamətləri öz əksini tapmışdır. Qarşılıqlı məsləhətləşmələr haqqında Yaponiyanın və Azərbaycanın xarici işlər nazirlikləri arasında saziş, "Şimal" elektrik stansiyasının tikintisi üçün 20,7 milyard iena məbləğində ölkəmizə kredit verilməsi haqqında Yaponiya Xarici İşlər Nazirliyi ilə Azərbaycan hökuməti arasında saziş, Azərbaycana təmənnəsiz olaraq 400 milyon iena məbləğində yardım verilməsi haqqında notalar imzalanmışdır.

Biz "Azərikimya" Dövlət Şirkətində etilən istehsal zavodunun tikintisi üçün Azərbaycan hökumətinin təminatı altında kredit ayrılması haqqında Yaponiyanın "Eksimbank"ı ilə saziş imzaladıq. Bu sazişi Yaponiyanın "Niçimen" şirkəti həyata keçirəcəkdir. Layihənin ümumi dəyəri təxminən 95 milyon dollardır.

Baş nazirin ofisində Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı "Kürdaşı" neft yatağına dair layihədə Yaponiyanın "Mitsui" şirkətinə bizim tərəfimizdən 15 faizlik iştirak payı verilməsi haqqında saziş də imzalandı.

Ümumiyyətlə, Baş nazir Haşimoto ilə danışıqlarımız və imzalanmış sənədlər tarixi əhəmiyyətli hadisələrdir və [440-441] gələcəkdə Yaponiya ilə Azərbaycan arasında uğurlu əməkdaşlıq üçün möhkəm bünövrə qoyur.

Biz Yaponiya ilə əlaqələrə və xüsusən onunla iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlığa böyük əhəmiyyət veririk. Şadam ki, səfərim zamanı bu baxımdan yaxşı zəmin yaratmaq mümkün oldu.

Mən Yaponiyanın bir çox şirkətlərinin rəhbərləri ilə görüşdüm. Onların əksəriyyəti energetika, neft-qaz sənayesi sahəsində işləyir. Mən bu şirkətlərlə ona görə görüşdüm ki, onlar Azərbaycana, onun iqtisadiyyatına, o cümlədən ölkəmizin neft-qaz sənayesinə böyük maraq göstərirlər. Yaponiyanın "İtoçu" şirkəti artıq Azərbaycanda işləyir və Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı üç perspektivli neft yatağının işlənməsi haqqında 11 neft şirkəti ilə 1994-cü ildə imzalanmış müqavilə üzrə yaradılmış ilk iri konsorsiumun üzvüdür. 1996-cı ildə "İtoçu" şirkəti Xəzərin Azərbaycan sektorundakı "Dan ulduzu" və "Əşrəfi" yataqlarının işlənməsi üzrə xarici şirkətlərin daha bir konsorsiumuna daxil olmuş və burada 20 faizlik iştirak payına malikdir.

Dediyim kimi, dünən başqa bir neft şirkəti – "Mitsui" Azərbaycanda işləmək hüququ aldı. Yaponiya şirkətləri bizə çox təkliflər vermişlər. Biz onlara baxacaşıq. Şəxsən mən istəyirəm ki, onlar ödənilsin və biz əməkdaşlığımızı genişləndirə bilək.

Dünən biz cənab Haşimoto ilə razılığa gəldik ki, Yaponiya ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın daha müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün xüsusi müştərək hökumətlərarası Yaponiya-Azərbaycan iqtisadi komissiyası yaradılacaqdır.

* Mətbuat konfransında Yaponiyanın və xarici ölkələrin müxtəlif kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri, siyasi xadimlər və biznesmenlər iştirak edirdilər.

Bunu çox mühüm hesab edirəm ki, biz cənab Haşimoto ilə iqtisadi məsələləri müzakirə etməklə yanaşı, beynəlxalq vəziyyəti, o cümlədən Azərbaycanın yerləşdiyi Qafqaz bölgəsində şəraiti səciyyələndirən vəziyyəti də ətraflı şərh etdik. Sizə məlumdur ki, həmsərhəd olan Azərbaycanla Ermənistan arasında 1988-ci ildən başlayaraq Dağlıq Qarabağ üstündə hərbi münaqişə gedir. Qanlı müharibə kimi səciyyələndirilən [441-442] bu münaqişə Azərbaycana olduqca böyük maddi və mənəvi ziyan vurmuşdur. Müxtəlif səbəblər üzündən bu münaqişənin gedişində Ermənistan silahlı birləşmələri Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal etmişlər, oradan bir milyon nəfərdən çox Azərbaycan vətəndaşı qovulmuşdur və indi onlar ölkəmizin müxtəlif bölgələrində, əksəriyyəti də çadırlarda, çox ağır iqtisadi şəraitdə yaşayırlar.

1994-cü ilin mayında biz Ermənistanla atəşkəs haqqında saziş əldə etdik. O vaxtdan bəri döyüş əməliyyatları yoxdur, biz münaqişəni sülh yolu ilə aradan qaldırmaq üçün danışıqlar aparırıq. Münaqişənin aradan qaldırılması üçün əsas 1996-cı ildə qəbul olunmuş ATƏT-in Lissabon bəyanatıdır. Bu bəyanatda münaqişənin aradan qaldırılmasının əsas prinsipləri göstərilmişdir: Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində özünüidarə statusu verilməsi, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisi üçün – həm erməni, həm də azərbaycanlı əhalisi üçün təhlükəsizliyə təminat verilməsi. Bu prinsiplər əsasında ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransa münaqişənin ikimərhələli həllini təklif etmişlər. Birinci mərhələdə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ ətrafındakı altı inzibati rayonundan Ermənistan silahlı birləşmələrinin çıxarılmasını və qaçqınların – həmin rayonların sakinlərinin oraya qayıtması nəzərdə tutulur. İkinci mərhələdə Azərbaycanın daha iki rayonunun - Laçın və Şuşa rayonlarının azad edilməsi və Dağlıq Qarabağın statusunun müəyyənləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Biz bu təkliflərlə razılaşdıq, lakin bu təkliflərlə Ermənistanda rəhbərlərin bir hissəsi razılaşdı, bir hissəsi isə razılaşmadı. Minsk qrupunun bu təklifləri ilə razılaşmış olan Ermənistan prezidenti Ter-Petrosyan fevralın 3-də istefa verdi. İndi Ermənistanda yeni prezident seçilməsi prosesi gedir. Buna görə də danışıqlar prosesi dayandırılmışdır və [442-443] görünür, Ermənistan prezidenti seçildikdən sonra davam etdiriləcəkdir.

Məmnunluqla qeyd edirəm ki, dünən Baş nazir Haşimoto ilə mənim imzaladığımız birgə bəyanatda Yaponiya bəyan etmişdir ki, o, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, habelə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması haqqında ATƏT-in Lissabon prinsiplərini dəstəkləyir.

Biz hesab edirik ki, bütün ölkələr beynəlxalq hüquq normalarını gözləməlidirlər, hər hansı bir ölkənin sərhədlərinin zor gücünə dəyişdirilməsinə yol vermək olmaz, hər hansı bir ölkənin ərazi bütövlüyünün pozulması yolverilməzdir.

Dünən Baş nazir cənab Haşimoto ilə müzakirə etdiyimiz mühüm məsələlərdən biri də "İpək yolu" məsələsidir. Mən Baş nazir Haşimotonun "İpək yolu" barəsində diplomatiyasını, doktrinasını yüksək qiymətləndirirəm. Mən Baş nazir Haşimotoya məlumat verdim ki, bir çox ölkələr, o cümlədən Azərbaycan bu yolun bərpa olunması üçün artıq çox iş görmüşlər. Məsələn, Avrasiya nəqliyyat magistralı yaradılmışdır və bu magistral ilə Mərkəzi Asiyadan Avropaya və oradan Qara dəniz, Gürcüstan, Azərbaycan və Xəzər dənizi vasitəsilə yüklər daşınır. Bütövlükdə "İpək yolu" üstündə 33 ölkə yerləşmişdir. Yaponiya ən şərq nöqtəsindədir. Azərbaycan bu yolun mərkəzindədir. Buradan o yana bu yol Avropa ilə İspaniya, Portuqaliya və İrlandiyaya qədər gedir. "İpək yolu"nun daha da inkişaf etdirilməsi ilə bağlı məsələlərin müzakirəsi üçün Avropa Birliyinin təşəbbüsü ilə cari il mayın axırlarında Bakıda bütün 33 ölkə nümayəndələrinin görüşünü keçirmək nəzərdə tutulur.

Burada olduğum vaxtda mən bir çox digər məsələləri də müzakirə etdim. Biz Yaponiyaya elə bir ölkə kimi baxırıq ki, o, öz iqtisadi və sosial inkişafında böyük uğurlara nail olur, bütün Dünya Birliyinin iqtisadi inkişafına çox böyük töhfə [443-444] verir, dünya elmini və sivilizasiyasını çox mühüm ixtiralarla, yüksək texnologiyalar və texnika ilə zənginləşdirir.

Mən yapon xalqına, onun əməksevərliyinə, istedadına, olduqca böyük qabiliyyətinə dərin hörmət hissləri bəsləyirəm. Yaponiyayı tərk edərək yapon xalqına səadət, firavanlıq və sülh arzulayıram. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

S u a l (RİTA-SÖTA Agentliyi): Heydər Əliyeviç, Siz bəzi son müsahibələrinizdə Bakı rayonundakı yataqdan əsas kəməri çəkilməsi məsələsinə öz münasibətinizi bildirmisiniz. Bununla belə, bu məsələ barəsində mövqeyi, o cümlədən bununla əlaqədar Rusiyanın istəklərinə münasibəti bilavasitə Sizin özünüzdən eşitmək istərdim. Xəzər dənizinin statusunu müəyyənləşdirmək üçün Xəzər dənizi beş ölkənin yüksək səviyyədə görüşünü çağırmaq haqqında Boris Yeltsinin təklifinə necə baxırsınız? Sağ olun.

C a v a b: Məlumdur ki, Bakıdan Rusiya ərazisi ilə Novorossiysk limanına doğru şimal marşrutu üzrə artıq bir boru kəməri çəkilmişdir və biz onunla neft ixrac edirik. İkinci neft kəməri Gürcüstan ərazisi ilə Qara dənizin Supsa limanına çəkilir. Üçüncü neft kəmərinin inşası nəzərdə tutulur. Onu konsorsiumun səhmdarları Gürcüstan, Türkiyə vasitəsilə Bakı-Ceyhan marşrutu üzrə çəkməyi iqtisadi baxımdan daha məqsədəuyğun hesab edirlər. Məlumdur ki, bütün neft kəmərlərini neft çıxarıb ixrac edənlər öz vəsaitləri hesabına çəkirlər. Bu zaman iqtisadi məqsədəuyğunluq ön sıraya çıxarılır. Həmin boru kəmərinin Aralıq dənizi sahilindəki Ceyhan limanına çəkilməsini nəzərdə tutmaq da məhz burdan irəli gəlir.

O ki qaldı Xəzəryanı ölkələrin yüksək səviyyədə görüşü və Xəzərin statusunu müəyyənləşdirmək barədə prezident Boris Nikolayeviç Yeltsinin təklifinə, - yeri gəlmişkən, bu təklifdən xəbərim yoxdur və onun barəsində sizdən eşidirəm, - belə düşünürəm ki, dövlət başçıları səviyyəsində zirvə toplantısı [444-445] keçirilməzdən əvvəl, bu məsələni yaxşı hazırlamaq lazımdır. Yəni əvvəlcə razılığa gəlmək, artıq bundan sonra qəti qərar qəbul olunması üçün zirvə toplantısı keçirmək gərəkdir. Bir sözlə, mən zirvə toplantısının əleyhinə deyiləm. Lakin bu toplantı həmin məsələ hökumətlər səviyyəsində yaxşı hazırlandıqdan sonra çağırılmalıdır.

S u a l (*"Mayniti" qəzeti*): Mənim sualım Dağlıq Qarabağa dair sülh prosesi haqqındadır. Məlumdur ki, əvvəllər Amerika da, Rusiya da Ermənistanın tərəfində olmuşlar. Lakin ötən ilin avqustunda Sizin Amerikaya səfərinizdən sonra Vaşinqtonun mövqeyi dəyişmiş və dövlət katibinin müavini Talbott Ermənistanı sülh prosesi ilə razılaşdırmaq üçün oraya getmişdir. Ermənistanla saziş imzalanmışdır. Hazırda bu saziş həyata keçirilirmi?

C a v a b: Məgər o, Ermənistana gedibmi? Xeyr, bu, doğru deyildir. Bu, doğru informasiya deyildir.

M ü x b i r: Müəyyən razılıq var idi ki, Talbott sülh haqqında danışıqlar aparacaqdır. Bu təşəbbüs həyata keçirilirmi?

C a v a b: Görünür, Siz dəqiq informasiyaya malik deyilsiniz. ATƏT-in Minsk qrupu var, Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransa bu qrupun həmsədrəridir. Cənab Telbott da Minsk qrupunda ABŞ tərəfindən həmsədrdir. Onun Ermənistana getdiyi barədə bizdə məlumat yoxdur. Lakin, dediyim kimi, danışıqlar müəyyən dərəcədə bununla əlaqədar dayandırılmışdır ki, Ermənistanda rəhbərlik dəyişmişdir. Biz ümid edirik ki, Minsk qrupunun həmsədrləri obyektiv olacaq və Ermənistanın da, Azərbaycanın da maraqlarına eyni münasibət göstərəcəklər.

Əvvəllər Azərbaycana çox ədalətsiz, qeyri-obyektiv münasibət bəslənilmişdir. 1992-ci ildə Amerika Konqresinin "Azadlığı müdafiə aktı"na 907-ci düzəlişi qəbul etməsi bu ədalətsizliyin nəticəsi olmuşdur. Həmin düzəliş Azərbaycana qarşı ayrı-seçkilik deməkdir. O, Amerikadakı ermənilərin təz[445-446]iyiqi altında qəbul edilmişdir. Ümidvaram ki, indi bütün ölkələr bu məsələyə ədalətlə yanaşacaqlar.

S u a l (*Mirosava – beynəlxalq mövzulardan yazan publisist*): Xüsusən Sizin Amerika Birləşmiş Ştatlarına səfərinizdən sonra Avropa və Amerika şirkətləri ölkənizə axışmağa başladılar. Sizə elə gəlmirmi ki, yaponlar bu baxımdan gecikmişlər?

C a v a b: Yaponlar ümumiyyətlə, gecikmişlər. Bu isə onlara heç yaraşan xüsusiyyət deyildir. Axı yaponlar həmişə və hər yerdə öndə gedirlər. Ümidvaram ki, mənim bu səfərimdən və biz burada bir çox məsələlər barəsində razılığa gəldikdən sonra yaponlar geriliyi aradan qaldıracaqlar, biz isə bu işdə kömək edəcəyik. [446]

YAPONİYANIN "SANKEY SİMBUN" QƏZETİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı

27 fevral 1998-ci il

S u a l: Cənab prezident, birinci sualım Sizin Yaponiyaya səfərinizin nəticələri haqqındadır. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Yaponiyaya səfərimin nəticələri yaxşıdır, mən bunu müsbət qiymətləndirirəm. Mən həm səfərimdən, həm də onun nəticələrindən razıyam.

S u a l: Dünən məlum oldu ki, Yaponiya şirkətləri konsorsiumu ilə Azərbaycan arasında sənədin imzalanması təxirə salınıb. Səbəb nədir?

C a v a b: Bilirsiniz, biz bir çox sənədlər imzaladıq. Mən buna xüsusi əhəmiyyət verirəm ki, bizim burada əsas məqsədimiz dövlətlərimiz, hökumətlərimiz arasında sənədlər imzalamaqdan ibarət idi. Ona görə də Yaponiya ilə Azərbaycan arasında iki çox mühüm sənəd – Azərbaycan Respublikası və Yaponiya arasında dostluq və tərəfdaşlıq haqqında birgə bəyanat və Azərbaycan Respublikası və Yaponiya arasında ticarət və iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlıq haqqında birgə bəyanat imzaladıq. Hər iki bəyanatı Baş nazir cənab Haşimoto ilə mən imzaladıq. Dövlətlərimiz və hökumətlərimiz arasında başqa bir neçə sənəd də imzalandı. [447-448]

“Niçimen” şirkətinə Azərbaycanda böyük bir iş vermək üçün biz Yaponiyanın İxrac-İdxal Bankından kredit götürdük və bu barədə də müqavilə imzaladıq. Sonra Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti və Yaponiyanın “Mitsui” şirkəti arasında pay iştirakının verilməsi haqqında saziş, yəni Azərbaycandakı “Kürdaşı” neft yatağının bir hissəsinin birgə işlənmək üçün bu şirkətə verilməsi barədə saziş imzaladıq.

Çox sənədlər imzalandı. Ancaq Yaponiya şirkətləri konsorsiumu ilə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti arasında imzalanması nəzərdə tutulan müqavilə imzalanmadı. Çünki onun bəzi şərtləri hələ tam müəyyən olunmamışdır.

S u a l: Siz dəqiq deyə bilərsiniz ki, hansı şərtləri nəzərdə tutursunuz?

C a v a b: Burada bir neçə şərtlər vardır və onlar iqtisadi məsələlərdir. Bunların hamısı mənim xatirimdə deyildir. Yəni o dövlətlərarası, hökumətlərarası müqavilə deyil ki, mən onu dəqiqliklə bilim. O, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə Yaponiya şirkətləri konsorsiumu arasında olan müqavilədir.

S u a l: Fevral ayının 4-də Ermənistanın prezidenti Levon Ter-Petrosyan öz vəzifəsini tərk etdi. Sizin fikrinizcə, bu, Qafqazdakı ümumi vəziyyətə necə təsir edəcəkdir?

C a v a b: Bilirsiniz, prezidentin istefaya getməsi, şübhəsiz ki, Ermənistanın daxilindəki vəziyyəti gərginləşdiribdir. İndi orada yeni prezident seçkiləri elan edilə bilər və olduqca çox namizədlər vardır. Namizədlər arasında mübarizə gedəcəkdir və şübhəsiz ki, kimsə seçiləcəkdir. Ancaq siz bilirsiniz, Ermənistanla Azərbaycan arasında hərbi münaqişə olduğuna və biz bu münaqişəni sülh yolu ilə həll etmək üçün danışıqlar apardığımız görə indi Ermənistanda baş vermiş bu vəziyyət, şübhəsiz ki, bizim bu danışıqları ləngidir.

Qafqazdakı ümumi vəziyyətə bunun indi nə cür təsir edəcəyini hələlik deyə bilmərəm. Çünki bu, Ermənistanın dax[448-449]ili işidir. Amma, əlbəttə ki, bizimlə münasibətlərdə bunun əhəmiyyəti vardır. Dediym kimi, bizim danışıqlar indi demək olar ki, dondurulubdur.

S u a l: Rusiyanın prezidenti təklif etmişdir ki, Xəzəryanı beş ölkənin gələcəkdə sammiti keçirilsin və Xəzər dənizinin beynəlxalq statusu müəyyən edilsin. Azərbaycan prezidentinin buna münasibəti necədir?

C a v a b: Bilirsiniz, belə bir təklif çoxdan verilibdir. O, yeni bir təklif deyildir. Sammitin keçirilməsi barədə təklif verilməyibdir. Bu barədə sizdə olan məlumat dəqiq deyildir. Sadəcə olaraq, 4-5 ölkənin yüksək səviyyəli nümayəndələrinin görüşünün keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Ancaq bu da hələ son təklif deyildir. Ayrı-ayrı ölkələr bu barədə bir-biri ilə danışıqlar aparırlar. Məsələn, Türkmənistanla Azərbaycan arasında bu məsələni həll etmək üçün həm Azərbaycan, həm də Türkmənistan tərəfi böyük bir nümayəndə heyəti müəyyənləşdiribdir və mən ekspert qrupları təyin etmişəm. Bizim nümayəndə heyətimiz 15 gün bundan qabaq Türkmənistanda, Aşqabadda olmuşdur. Növbəti görüş Azərbaycanda olacaqdır.

Yaxud da ki, Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında bu məsələni prezident Nazarbayev və mən bir neçə dəfə müzakirə etmişik. Rusiyanın prezidenti Boris Yeltsinlə, Baş nazir Çernomyrdinlə, xarici işlər naziri Primakovla da bu barədə mənim danışıqlarım olubdur. Yəni belə danışıqlar, məsləhətləşmələr vaxtaşırı keçirilir.

S u a l: Xəzər dənizinin statusu barədə Rusiya ilə Azərbaycan arasında müxtəlif fikirlər vardır. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Bəli, doğru deyirsiniz, burada bizim mövqələrimiz müxtəlifdir. Biz Xəzər dənizinin sektorlara bölünməsinin tərəfdarıyıq, Rusiya isə kondominium tərəfdarıdır. Ona görə də burada bizim fikirlərimiz müxtəlifdir. [449-450]

S u a l: Siz Xəzər dənizini göl kimi qəbul edirsiniz, yoxsa dəniz kimi?

C a v a b: Bilirsiniz, bu məsələ də gərək müzakirə olunsun. Biri deyir Xəzər göldür, digəri deyir dənizdir, başqa biri deyir ki, daxili su hövzəsidir. Cürbəcür fikirlər vardır. Bunlar hamısı müəyyən olunmalıdır. Bu məsələ indiyədək heç vaxt müzakirə edilməyibdir. Çünki keçmişdə Xəzər dənizinin əksər hissəsi Sovet İttifaqının olubdur. İran da cənubda Xəzər dənizinin bir hissəsinə sahib olaraq başqa bir iddia irəli sürməyibdir. İndi, Sovet İttifaqı dağılandıqdan sonra Xəzəryanı beş dövlət və hər dövlətin də öz fikri vardır. Bunlar hamısı müzakirə mövzudur.

S u a l: Məndə belə bir məlumat vardır ki, Türkmənistan, Qazaxıstan və Azərbaycan eyni fikirdədirlər. Rusiya isə bu fikrə qarşıdır?

C a v a b: Bəli, Qazaxıstanla Azərbaycan eyni fikirdədirlər. Türkmənistan da bu fikrə yaxınlaşıbdir. Rusiya ilə İran başqa fikirdədirlər. Ancaq güman edirəm ki, onlar da gəlib bizim bu fikrə çatacaqlar, fikrimizlə razılaşaçaqlar.

S u a l: Bu həqiqət nə vaxt olacaqdır?

C a v a b: Mən istərdim tez olsun. Amma vaxt gəlib çatacaqdır.

S u a l: Yaponiya ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əlaqələrdən başqa, daha hansı əlaqələri görmək istərdiniz?

C a v a b: Mən istəyirəm ki, bütün sahələrdə əlaqələrimiz olsun. Biz Yaponiya ilə geniş surətdə əməkdaşlıq etmək istəyirik. Baş nazir cənab Haşimoto ilə mənim dünən imzaladığımız bəyanatda bunlar öz əksini tapıbdır.

S u a l: Bakıda Yaponiya jurnalistlərinə müsahibə verərkən demişdiniz ki, müasir "İpək yolu"nu görmək istəyirsiniz. Bununla konkret olaraq nəyi demək istəyirsiniz?

C a v a b: Bu, çox mühüm bir problemdir. Biz artıq bununla çox ciddi məşğul oluruq. Biz Avropa-Asiya nəqliy[450-451]yat magistralı yaratmışıq. Yüklər həmin nəqliyyat magistralı ilə artıq Mərkəzi Asiyadan Avropaya bu yolla, yəni Özbəkistan, Qazaxıstan, Türkmənistan və Qırğızıstandan Xəzər dənizi vasitəsilə bəzələrdə Bakıya gətirilir, buradan Gürcüstanın Qara dənizdəki Poti limanına çatdırılır, oradan isə Avropaya göndərilir. Ancaq bu, "İpək yolu"nun bir hissəsidir. "İpək yolu"nun böyük bir hissəsi isə Yaponiyadan başlamış, Avropada İspaniyaya, İrlandiyaya qədərdir. Biz dünən bu məsələni Baş nazir cənab Haşimoto ilə çox ətraflı müzakirə etdik.

S u a l: Siz Bakıda Yaponiya jurnalistlərinə demişdiniz ki, Azərbaycanın iqtisadi istiqaməti Yaponiyaya doğrudur. Bu həqiqətdirmi?

C a v a b: Bilirsiniz, biz bütün ölkələrlə iqtisadi əlaqələr qurmaq istəyirik. Yaponiya da dünyada iqtisadi cəhətdən ən inkişaf etmiş bir ölkə olduğuna və texnologiya, müasir texnika sahəsində yüksək nailiyyətlər əldə etdiyinə görə biz bu sahədə də sizin ölkə ilə əməkdaşlıq etmək istəyirik.

S u a l: Lakin şərhçilər deyirlər ki, Rusiyada Xəzər dənizi hövzəsi ölkələrinə çox təsir etmək istəyirlər. Bu barədə nə fikirləşirsiniz?

C a v a b: Doğrudur.

S u a l: Sizin bu barədə fikriniz necədir?

C a v a b: Fikrim belədir ki, heç bir ölkə heç bir ölkəyə təsir etməməlidir. Hər bir ölkə öz işini müstəqil görməlidir. Böyük ölkələr öz imkanlarından istifadə edib kiçik ölkələrə təsir, yaxud təzyiq etməməlidirlər.

S u a l: Sizin dediklərinizdə böyük həqiqət vardır. Bu, çox doğru ideyadır. Lakin məsələnin o biri tərəfi ondan ibarətdir ki, Azərbaycan bir çox sahələrdə, xüsusən iqtisadi sahədə Rusiyadan asılıdır.

C a v a b: Yox. Rusiya ilə bizim iqtisadi əlaqələrimiz çox genişdir. Ona görə də biz bu əlaqələri davam etdirmək istəyi[451-452]rik. İqtisadi əlaqələrin geniş olması heç vaxt heç bir ölkəyə hüquq vermir ki, o, başqa bir ölkəyə təzyiq etsin.

Biz Yaponiya ilə iqtisadi əlaqələri ona görə genişləndiririk ki, sonra Yaponiya bizə təzyiq etsin? Biz bununla razı ola bilmərik. Əməkdaşlıq bərabərhüquqlu olmalıdır.

J u r n a l i s t: Çox sağ olun.

*Müsahibəni qəzetin müxbiri
Yasua Okuşura aparmışdır.*

[452]

YAPONIYANIN "YOMIURI SIMBUN" QƏZETİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

*Tokio,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

27 fevral 1998-ci il

S u a l: Cənab prezident, məlumdur ki, dünən Siz Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimoto ilə görüşmüşünüz və onunla bərabər birgə bəyanatlar imzalamısınız. Dünən Yaponiyanın "Mitsui" şirkəti ilə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti arasında saziş imzalanıbdır. Ümumiyyətlə, Siz Yaponiyaya rəsmi səfərinizi necə qiymətləndirirsiniz və Yaponiya ilə Azərbaycan arasındakı münasibətləri necə görmək istəyirsiniz?

C a v a b: Mən Yaponiyaya rəsmi səfərimi müsbət qiymətləndirirəm və bu səfərimdən çox razıyam. Hesab edirəm ki, burada olduğum zaman Yaponiya hökuməti – Baş nazir, hökumətin üzvləri ilə və bu ölkənin böyük şirkətləri ilə mənim çox səmərəli danışıqlarım olubdur, bunların nəticəsində dövlətlərimiz, hökumətlərimiz arasında çox əhəmiyyətli sənədlər imzalamışıq.

S u a l: Növbəti sualım boru kəməri haqqındadır. Eşitdiyimə görə, Siz Qərb istiqamətinə, yəni Rusiyadan keçən boru kəməri ilə müqayisədə Gürcüstan və Türkiyə ərazisindən keçən boru kəmərinə daha çox üstünlük verirsiniz. Nəyə görə?

C a v a b: Yox, bu, tamamilə belə deyil. Biz ilkin neftin ixracı üçün iki boru kəməri tikməyi qərara almışıq. Bunların birini – Rusiyanın ərazisindən Novorossiysk limanına gedən [453-454] boru kəmərinə tikib qurtarmışıq və bu boru kəməri ilə neft artıq ixrac olunur. İkinci neft kəmərinə biz Qərb istiqamətindən – Gürcüstan ərazisindən keçirmək fikrindəyik və bu kəməri də indi tikirik. Həmin boru kəməri bu ilin sonunadək hazır olacaqdır. Biz Rusiya ilə Qərb istiqamətini eyni tutmuşuq.

Ancaq bir də böyük neft kəməri vardır. Biz onun marşrutu haqqında son üç ildə çox axtarışlar aparmışıq. Axtarışlar nəticəsində belə qərara gəlmişik ki, bu boru kəmərinin ən əlverişli marşrutu Azərbaycan-Gürcüstan-Türkiyə ərazisindən keçməklə Türkiyənin Aralıq dənizindəki Ceyhan limanına getməkdən ibarətdir.

S u a l: Mənim eşitdiyimə görə, belə deyək ki, Rusiyanın buna acığı tutacaqdır. Doğrudur?

C a v a b: Ola bilər kimsə acığı tutsun. Biz indi işimizi elə görə bilmərik ki, hamı razı olsun. Ola bilər, kimsə razı, kimsə narazı olsun.

S u a l: Növbəti sualım Azərbaycanın Rusiya və Amerika Birləşmiş Ştatları ilə əlaqələri haqqındadır. Siz keçən il ABŞ-a rəsmi səfər etdiniz və o vaxtdan Amerika ilə Azərbaycan arasında dostcasına, çox sıx münasibətlər vardır. Lakin Azərbaycanla Rusiya arasındakı münasibətlərdə bir qədər soyuqluq hiss olunur. Elədirmi?

C a v a b: Bilirsiniz, mən Amerika Birləşmiş Ştatlarına bir dəfə səfər etmişəm. Ondan əvvəl isə Rusiyaya səfər etmişəm. Mən Rusiyaya bir neçə dəfə səfər etmişəm. Nə üçün Amerikaya bir dəfə səfər etdiyimə görə kimsə düşünməlidir ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlər soyuqlaşdı? Bizim respublikamız bütün ölkələrlə bərabərhüquqlu əlaqələr yaratmaq istəyir. Şübhəsiz ki, biz Amerika Birləşmiş Ştatları ilə sıx dostluq əlaqələri yaratmaq istəyirik. Mən Vaşinqtonda olarkən prezident cənab Bill Klintonla Azərbaycan-Amerika tərəfdaşlıq [454-455] əlaqələrinə aid çox əhəmiyyətli birgə bəyanat imzaladıq. Biz bu əlaqələrimizə xüsusi əhəmiyyət veririk.

Biz eyni zamanda, Rusiya ilə də yaxşı əlaqədəyik və istəyirik ki, bu əlaqələrimiz daha da yaxşı olsun. Biz sadəcə olaraq, Rusiyanın Qafqaza aid olan siyasəti ilə razı deyilik. Məsələn, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında hərbi münaqişə olduğu bir zaman Rusiya üç il müddətində Ermənistana bir milyard dollarlıqdan artıq silah-sursat veribdir. Biz hesab edirik ki, buna yol vermək olmaz. Biz buna etiraz etmişik. Mən Boris Yeltsinə bu barədə xüsusi məktub göndərmişəm və həmin silahların Ermənistandan geri qaytarılmasını tələb etmişəm.

Yaxud da ki, keçən ilin avqust ayında Rusiya ilə Ermənistan arasında hərbi ittifaq müqaviləsi bağlanıbdır. Biz buna etiraz edirik. Rusiyanın Ermənistanda hərbi bazaları vardır. Biz buna da etiraz edirik. Ona görə də bizim Rusiya ilə belə problemlərimiz vardır. Siz bəlkə bunlara görə deyirsiniz ki, Rusiya ilə bizim münasibətlərimizdə bir az soyuqluq vardır.

Biz öz fikrimizi Rusiyaya açıq şəkildə bildiririk. Biz bildirmişik ki, Rusiyanın Qafqazda hərbi bazalar saxlamasına ehtiyac yoxdur. Rusiyanın Ermənistana gizli yolla bir milyard dollar dəyərində qanunsuz silah-sursat verməsi, şübhəsiz ki, bizim münasibətlərimizə mənfi təsir göstərir.

S u a l: Lakin siz Rusiya ilə yaxşı münasibətlər saxlamaq əzmindəsiniz?

C a v a b: Bəli. Biz istəyirik ki, Rusiya ilə yaxşı münasibətlərimiz olsun. Amma biz eyni zamanda, Rusiyanın Qafqazda apardığı siyasətin bəzi tərəflərini tənqid edirik və bu siyasətlə razı deyilik.

S u a l: Müstəqil Dövlətlər Birliyinə qarşı son zamanlar çoxlu tənqid eşidilməkdədir. Sizin ölkə gələcəkdə Müstəqil Dövlətlər Birliyindən çıxmaq fikrindədirmi?

C a v a b: Yox, biz Müstəqil Dövlətlər Birliyindən çıxmaq fikrində deyilik. Ancaq Müstəqil Dövlətlər Birliyinin işini biz [455-456] də tənqid edirik. Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan ölkələrin dövlət başçıları keçən ilin oktyabr ayında Moldovada, Kişinyovda görüşmüşdülər. Orada bir çox dövlət başçıları Müstəqil Dövlətlər Birliyinin işini tənqid etmişdilər. Tənqidin çoxu da Rusiyaya aid idi. Çünki Müstəqil Dövlətlər Birliyində Rusiya liderlik edir. Bir halda ki, liderlik edir, demək, o, həm də cavabdehdir.

S u a l: Müstəqil Dövlətlər Birliyinin tərkibindən niyə çıxmaq istəmirsiniz? Ona görə ki, mümkün deyil, yoxsa?

C a v a b: Yox. Çıxmağa ehtiyac yoxdur. Yəni biz istəmirik ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyi dağılsın. Şəxsən mən istəyirəm ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyi beynəlxalq normalara uyğun bir beynəlxalq təşkilat olsun, səmərəli fəaliyyət göstərsin və bütün dövlətlər də eyni hüquqa malik olsunlar. Bu hüquqlar formal yox, faktiki olmalıdır, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin içində gərək bir dövlət o biri dövlətə təzyiq etməsin. Məsələn, mən hesab edirəm ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyində olan ölkələrdən ikisi bir-biri ilə hərbi ittifaq bağlaya bilməzlər. Bu özü Müstəqil Dövlətlər Birliyinə zərbə vurur. Amma Rusiya Ermənistanla belə bir ittifaq bağlayıbdir. Bunlar bizi narahat edir.

S u a l: Məlumdur ki, Ermənistan prezidenti öz vəzifəsini tərk etmişdir. Şübhəsiz ki, bu, Dağlıq Qarabağ probleminin həll olunmasını çətinləşdirəcəkdir. Bu məsələyə sizin münasibətiniz necədir?

C a v a b: Şübhəsiz ki, bu, problemi müəyyən qədər çətinləşdirəcəkdir. Çünki prezident Ter-Petrosyanla biz bir neçə ildir ki, bu barədə bilavasitə danışıqlar aparırırdıq, bir-birinə müəyyən qədər inam yaranmışdı. Yeni seçilən prezidentlə bizim aramızda danışıqlar başlanmalıdır və ondan sonra biz baxmalıyıq ki, bu danışıqlar necə gedir. Amma güman edirəm ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunmasına alternativ yoxdur. Ona görə də [456-457] mən hesab edirəm ki, bu danışıqlar davam edəcəkdir. Sadəcə, lazımdır ki, indi Ermənistanda yeni prezident seçilsin və biz bundan sonra danışıqları davam etdirəcəyik. Şübhəsiz ki, belə vəziyyət bizim işimizi ləngidir.

S u a l: İcazə verirsinizsə, bir sualım da vardır. Məlumdur ki, imzalanmış sənədlərdən sonra Yaponiya şirkətləri Azərbaycanda neft istehsalında iştirak edəcəklər. Onlar bundan böyük mənfəət, xeyir götürmək fikrindədirlər. Sizin fikrinizcə, bu, hər iki tərəf üçün mənfəətli olacaqmı? Yaponiya şirkətlərinin gələcəkdə Azərbaycandakı işini necə görmək istəyirsiniz?

C a v a b: Birincisi, əgər hansısa bir iqtisadi müqavilə imzalanırsa, o, hər iki tərəf üçün eyni dərəcədə faydalı olmalıdır. Biz xarici ölkələrin şirkətləri ilə neft istehsalı sahəsində imzaladığımız müqavilədə şübhəsiz ki, Azərbaycanın mənfəətini üstün tuturuq. Bizimlə müqavilə imzalayan şirkətin də əgər mənfəəti olmasa gəlib müqavilə imzalamaz. Demək, bu, ikitərəfli mənfəətdir. Yaponiyanın hansı şirkəti əgər mənfəət götürməsə Azərbaycana gələr? Heç birisi. Əgər bizim də mənfəətimiz olmasa heç bir şirkətə imkan vermərik ki, gəlib bizimlə işləsin. O ki qaldı bizim əməkdaşlığımızın gələcəyi, biz istəyirik ki, bu əməkdaşlıq sağlam prinsiplər əsasında qurulsun və mən bunun gələcəyini çox yaxşı görürəm.

Bizim indiyə qədər qurduğumuz əlaqələr və mənim burada olduğum zaman imzalanmış müqavilələr gələcəkdə Yaponiya şirkətləri ilə Azərbaycan arasında geniş əməkdaşlıq etmək üçün yaxşı əsas yaradıbdır. İndiyədək Yaponiyanın 6 şirkəti Azərbaycanda öz ofisini açıbdır.

S u a l: Güman edirəm ki, yalnız neft sahəsində işləyən şirkətlər deyildir?

C a v a b: Bəli. Məsələn, dünən "Niçimen" şirkəti ilə Azərbaycanda kimya kompleksi sahəsində etilən istehsalı üzrə böyük bir müqavilənin imzalanmasına razılıq verdik. Biz bunun üçün Yaponiyanın İxrac-İdxal Bankı ilə dövlət zəma[457-458]nəti verən bir müqavilə imzaladıq. Təkcə neft sahəsi deyil. Kimya da, sənayenin başqa sahələri də vardır. Mənim dünən və əvvəlki üç gündə bu şirkətlərlə apardığım görüşlərdən görünür ki, Yaponiya şirkətləri təkcə neft sahəsinə yox, iqtisadiyyatın bir çox başqa sahələrinə də maraq göstərirlər.

J u r n a l i s t: Cənab prezident, çox sağ olun.

*Müsaibəni qəzetin müxbiri
Kuniaki Yematsuya aparmışdır.*

[458]

**KİOTO PROFEKTURA VƏ BƏLƏDİYYƏ
İDARƏSİ, ŞƏHƏRİN TİCARƏT-SƏNAYE
PALATASI ADINDAN AZƏRBAYCAN
PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ TƏŞKİL EDİLMİŞ
RƏSMİ QƏBULDA NİTQ**

27 fevral 1998-ci il

Hörmətli cənab vitse-qubernator!
Hörmətli cənab vitse-mer!
Möhtərəm cənablar, dostlar!

Sizi ürəkdən salamlayıram və sizə, sizin simanızda isə qədim Kiotonun bütün sakinlərinə Azərbaycan xalqı, Azərbaycan Respublikası adından ən yaxşı arzularımı çatdırıram.

Bilirsiniz ki, mən sizin ölkənizə rəsmi səfərə gəlmişəm və bu, Azərbaycan Respublikası prezidentinin Yaponiyaya ilk rəsmi səfəridir.

Mən burada çox görüşlər keçirdim. Əlahəzrət imperator Akixito ilə mənim çox maraqlı və xoş görüşüm oldu. Mən Baş nazir cənab Haşimoto ilə görüşdüm və danışıqlar apardım, söhbət etdim. Yaponiya hökumətinin bir çox üzvləri ilə, işgüzar dairələrin və kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri ilə görüşlərim oldu. Bu səfər tarixi əhəmiyyətə malikdir, çünki Yaponiya ilə Azərbaycan arasında bilavasitə münasibətlər yaradır. Onu nəzərdə tuturam ki, dünən Baş nazir Haşimoto ilə biz çox mühüm hökumətlərarası, dövlətlərarası sənədlər imzaladıq.

Bilirsiniz ki, Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini bu yaxınlarda – 1991-ci ildə, Sovetlər İttifaqı dağıldıqdan sonra [459-460] əldə etmişdir. Biz dünyanın bütün ölkələri ilə bərabərhüquqlu, qarşılıqlı surətdə faydalı münasibətlər yaradırıq və bizim üçün çox mühümdür ki, Yaponiya ilə mehriban dostluq münasibətlərimiz sahmana düşmüşdür.

Dünən Yaponiyanın Baş naziri cənab Haşimoto və Azərbaycan prezidenti Əliyev iki mühüm sənəd – ölkələrimiz arasında dostluq və tərəfdaşlıq haqqında birgə bəyanat və Yaponiya ilə Azərbaycan arasında iqtisadiyyat və ticarət sahəsində əməkdaşlıq haqqında birgə bəyanat imzaladılar. Bizim üçün tarixi olan bu sənədlərdə gələcək fəaliyyətimizin və ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlığın möhkəmlən-dirilməsinin əsas prinsipləri və konkret istiqamətləri öz əksini tapmışdır.

Tokioda vaxtımın xeyli hissəsi Yaponiyanın ən iri şirkətlərinin nümayəndələri ilə, ölkənin işgüzar aləminin nümayəndələri ilə görüşlərə həsr edildi. Bu, bizim üçün çox əlamətdar və mühümdür. Bu, Yaponiya işgüzar dairələrinin Azərbaycana böyük maraq göstərdiklərini, ölkələrimiz arasında iqtisadi əməkdaşlığın böyük imkanları olduğunu nümayiş etdirir. Fərəh hissi ilə deyə bilərəm ki, Yaponiyanın bəzi ən iri şirkətləri artıq bizimlə əməkdaşlıq edir, Azərbaycanda işləyirlər. Bu səfərdən sonra belələrinin sayı artacaqdır, çünki biz bəzi şirkətlərlə sazişlər, müqavilələr bağladıq. Yaponiyanın altı iri şirkəti bizdə öz nümayəndəliklərini açmışdır.

Biz ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlığı daha da möhkəmlətməyin yaxşı bünövrəsini qoyduq.

Bu gün mən Yaponiyanın qədim paytaxtına – Kiotoya gəldim. Bu, mənim çoxdankı arzum idi. Mən Yaponiya, onun tarixi, qədim mədəniyyəti, ənənələri haqqında, o cümlədən Yaponiyanın qədim paytaxtı kimi Kioto şəhəri haqqında çox oxumuşam. Burada, bütün dünyada tanınan zəngin və çoxəsrlik tarixə, zəngin ənənələrə, son dərəcə zəngin dəyərlərə malik bu şəhərdə olarkən yapon xalqının çoxəsrlik tarixinə, [460-461] mədəniyyətinə, adətlərinə və ümumən yer üzündə bəşəriyyətin inkişafı üçün onun gördüyü bütün işlərə öz dərin hörmətimi ifadə etmək istəyirəm.

Yaponiya qədim mədəniyyət və çox zəngin ənənələr ölkəsidir. Bu gün Yaponiya bütün dünyanın iqtisadi və elmi-texniki həyatında aparıcı yer tutan bir ölkədir. İkinci dünya müharibəsindən sonra yapon xalqı qısa bir tarixi dövrdə elmin, texnikanın, elmi-texniki tərəqqinin, iqtisadiyyatın inkişafında böyük sıçrayış etmiş və öz ölkəsini iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş aparıcı ölkələr sırasına çıxarmışdır. Həqiqətən, bu gün bunu deməyə hər cür əsas var ki, mühafizi Kioto olan Yaponiyanın qədim, zəngin mədəniyyəti ölkənin müasir həyatı – elmi ixtiralar, qabaqcıl, yüksək inkişaf etmiş texnika, iqtisadiyyat ilə çox gözəl uzlaşır. Məhz bunun sayəsində, Kiotoda keçmişə, qədim zamanlara xas xüsusiyyətlər müasirliklə gözəl uzlaşdığına görə o, dünyanın məşhur şəhəridir. Sizin tarixinizə və görkəmli müasir nailiyyətlərinizə dərin ehtiramımı bildirirəm. Bunu öz gözlərimlə görmək və Kioto ilə az da olsa tanış olmaq üçün mən bu gün şəhərinizə gəlməyi qərara aldım.

Səmimi qəbula, qonaqpərvərliyə, bugünkü axşama görə sağ olun. Ümidvaram ki, bu qısa müddətdə Kioto ilə, Yaponiyanın, Yaponiya imperiyasının tarixi ilə, şəhərinizdəki bütün qədim mədəniyyət abidələri ilə tanış ola biləcəyəm.

Sizə, Kiotonun bütün sakinlərinə ən yaxşı arzularımı bildirir, cansağlığı, xoşbəxtlik, firavanlıq və sülh arzu edirəm. Sağ olun. [461]

YAPON ÇAY DƏSTGAHI MƏCLİSİNDƏKİ SÖHBƏTDƏN

*Kioto,
Azərbaycan Prezidentinin iqamətgahı*

28 fevral 1998-ci il

Hörmətli xanımlar və cənablar!
Hörmətli dostlar!

Məni öz adətinizcə milli çaya qonaq etdiyiniz üçün dərin təşəkkürümü bildirirəm. Çay bütün dünyada, eləcə də biz azərbaycanlılar arasında da geniş yayılmış içkidir. Ancaq bugün bu məclisdə Yaponiyada çay içmə mərasimi haqqında eşitdiklərim mənim üçün çox maraqlı oldu. Sizin yaşıl çayınız doğrudan da dadlıdır. Sizin çado (yəni "çay yolu") adlandırdığınız çay dəstgahı adi çay içmə mərasimindən yapon mədəniyyətini zənginləşdirən sənət səviyyəsində yüksəlmişdir. Verdiyiniz məlumatdan aydın olur ki, hələ XVI əsrdə çay dəstgahını sənət əsəri dərəcəsinə ucaltmış, özünəməxsus üslub yaratmış görkəmli yapon mədəniyyət və siyasi xadimi Sen Rikünün xələflərinin Kiotoda imperator sarayı yaxınlığında olan evinin çay otaqlarının Yaponiya hökuməti tərəfindən ölkənin mədəni sərvəti elan olunması məni hətta məmnun etdi. Mən yapon adətincə milli çay içmə mərasimindən, eləcə də mənə verilən ləzzətli çaydan böyük zövq aldım. Bir daha çox sağ olun. [462]

KİOTODAKI QIZIL MƏBƏDLƏ TANIŞLIĞI ZAMANI SÖYLƏDİKLƏRİNDƏN

28 fevral 1998-ci il

Hörmətli baş direktor!
Xanımlar və cənablar!

Yaponiyanın XIV əsrə aid nadir memarlıq incilərindən biri olan Qızıl məbədi görmək, onun tarixi ilə tanış olmaq, əfsanəvi Güzgü gölü seyr etmək məndə qeyri-adi duyğular yaratdı. Sizin bu gözəl məbədin tikilmə tarixi haqqında verdiyiniz məlumat məndə yapon xalqının ulu keçmişinə olan hörmətimi daha da artırdı. Binada rastlaşdığım və söhbət etdiyim yerli sakinlərin xarici turistlərdən heç də az olmadığını, birlikdə xatirə şəkli çəkdirdiyim yapon məktəblilərinin isə bu gözəl məbədi ziyarət yerinə çevirdiklərini görəndə çox sevindim. Çünki keçmişini, tarixini sevən və onu öyrənən xalq bu gün də qüdrətlidir. Səmimi görüşünüz, maraqlı söhbətiniz və mənə qarşı göstərdiyiniz mehribançılıq üçün sizə təşəkkür edir, işlərinizdə uğurlar arzulayıram. [463]

KİOTODAKI QƏDİM NİDZÖ QƏSRI İLƏ TANIŞLIQ ZAMANI SÖHBƏTDƏN

28 fevral 1998-ci il

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Bu gün mən doğrudan da həyatımda unutmayacağım çox maraqlı bir gün yaşadım. Yaponiyada, bu əsrarəngiz ölkədə, bir günün ərzində dünya möcüzələrinə bərabər abidələrlə tanış oldum. Gördüm və valeh oldum. XVIII əsrin əvvəllərində tikilməyə başlamış və 20 ildən artıq bir müddətdə tikintisi davam etmiş, sonralar isə neçə il yapon imperatorunun iqamətgahı olmuş bu qəsrdəki binaların əzəmətini və gözəlliyini adi sözlə təsvir etmək çətindir. Burada Kano rəssamlarının əl işləri ilə bəzədilmiş, zəngin dizayna malik möhtəşəm Ninomaru sarayı məndə böyük təəssürat oyatdı. Məni bir cəhət də məmnun etdi. Bu, yaponların öz tarixi keçmişlərinə olan sevgisi və qayğısıdır. Qəsrin həyatının xüsusi zövqlə qurulması da mənim çox xoşuma gəldi. Mənə Yaponiya milli memarlığının nadir incisi olan Nidzö qəsridə olmaq imkanı yaratdığınız üçün sizə dərin minnətdarlığımı və məmnunluğumu bildirirəm. Sağ olun. [464]

**YAPONİYA XARİCİ İŞLƏR NAZİRLİYİNİN
OSAKO ŞƏHƏRİNDƏKİ NÜMAYƏNDƏSİ
SƏFİR CƏNAB SATO TƏRƏFİNDƏN
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ŞƏRƏFİNƏ
RƏSMİ QƏBULDAKI SÖHBƏTDƏN**

28 fevral 1998-ci il

Hörmətli səfir!
Hörmətli dostlar!

Yaponiyaya - "Gündoğar ölkə"yə səfərim zamanı mənə göstərilən qonaqpərvərlik və diqqətə görə sizə bir daha minnətdarlığımı bildirirəm. Sizin gözəl ölkəniz və orada apardığım danışıqlar məndə böyük təəssürat yaratdı. Mənim Yaponiyaya bu ilk rəsmi səfərim Azərbaycan-Yaponiya əməkdaşlığının durmadan inkişaf etdirilməsində yeni bir mərhələ açır. Ötən vaxt ərzində biz əlahəzrət imperatorla, Baş nazirlə, parlamentin Nümayəndələr və Müşavirlər palatalarının rəhbərləri ilə görüşlər və digər çoxsaylı görüşlər keçirdik, danışıqlar apardım, dostcasına söhbətlər etdik. Bütün söhbətlər, danışıqlar, dostluq, qarşılıqlı anlaşma, bir-birinə səmimi hisslər şəraitində keçdi. Hesab edirəm ki, biz Azərbaycan-Yaponiya münasibətlərində böyük və səmərəli iş gördük.

Yaponiyanın qədim paytaxtı Kioto şəhəri ilə tanışlığımız, onun gözəlliyi və füsunkarlığı bizi məftun etdi. Kiotoda İmperator sarayı ilə, Qızıl məbədlə tanışlıq bizdə böyük təəssürat oyatdı. Bunlar gözəl tarixi-memarlıq abidələridir. Bu abidələr Yaponiyanın necə zəngin tarixə, mədəniyyətə malik olduğunu əyani şəkildə göstərir. Mən bu gün burada tanış ola bildiklərimdən çox razı qaldım. Qonaqpərvərlik üçün çox sağ olun. [465]

**KİOTODAKI NİŞİCİN-ORİ-KALKAN
TOXUCULUQ- SƏNAYE MƏRKƏZİNDƏKİ
SÖHBƏTDƏN**

28 fevral 1998-ci il

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Bu gün son dərəcə şadam ki, Yaponiyanın ən böyük toxuculuq sənaye mərkəzindəyəm. Məni mehribanlıqla qarşıladığınıza görə, ünvanıma söylədiyiniz səmimi sözlərə görə sağ olun.

Əlaqələrimizin inkişaf etməsində mənim Yaponiyaya rəsmi səfərim, bu səfər zamanı əlahəzrət imperatorla, Baş nazirlə, digər yüksək vəzifəli şəxslərlə görüşlərim, danışıqlarım, əldə etdiyimiz nailiyyətlər, imzaladığımız dəyərli sənədlər xüsusi yer tutur. Bizim ölkələrimiz arasında yaranmış iqtisadi əməkdaşlıq Yaponiya-Azərbaycan əlaqələrinin bu günü və gələcəyi üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Burada deyildi ki, toxuculuq sənaye mərkəzi qədim Kiotonun rəmzi kimi şöhrət tapmışdır. Mərkəzin yaranma tarixi, onun kiçik toxuculuq sexindən böyük sənaye mərkəzinə çevrilməsi haqqında ətraflı məlumatınız da çox maraqlı oldu. Toxuculuq mərkəzində istehsal prosesi ilə tanış oldum, məlum oldu ki, ötən illər ərzində burada çox böyük işlər görülmüşdür. Burada toxunan qızıl parça, gözəl, nəfis parçalar, hazırlanan məşhur kimano, qalstuklar, şallar, çətirlər və digər məhsullar nəinki Yaponiyada, xarici ölkələrdə də məşhurdur. Bu məhsullar son dərəcə ecazkarıdır. Bər-bəzəklə, naxışla [466-467]ziyənətləndirilən, məharətlə biçilən yapon milli geyimləri, yapon parçaları rəng şuxluğu, əlvanlığı, zərifliyi, gözəlliyi ilə nəzəri cəlb edir.

Nişicin-Ori-Kalkanda fəhlələrə yaradılmış şərait, onlara göstərilən xidmət məndə çox böyük məmnunluq hissi yaratdı.

Mən bu gün burada, toxuculuq sənaye mərkəzində olmağımdan çox şad oldum. Səmimi görüşünüz, göstərdiyiniz mehribançılıq üçün sizə təşəkkür edirəm. Hamınıza uğurlar arzulayıram. Sağ olun. [467]

KİOTO ƏL SƏNƏTİ MƏRKƏZİNDƏKİ SÖHBƏTDƏN

28 fevral 1998-ci il

Biz bu gün burada yapon xalqının incəsənətinin belə gözəl nümunələri – nadir sənət əsərləri ilə tanış olduq. Gözəl bədii tərtibatla hazırlanmış miniatür ölçülü əl işləri, böyük ustalqla, zövqlə işlənmiş müxtəlif töhfələr, hədiyyələr, yapon xalqının qədim həyat tərzini, adət-ənənələrini əks etdirən əşyalar, bəzək şeyləri nəfisliyi, ecazkarlığı ilə seçilir.

Zərif, rəngarəng, milli naxışlarla bəzədilmiş əl işlərində onları yaradan el sənətkarlarının hərarəti duyulur. Hər bir sənət əsəri yaponların həyat tərzinin mədəniyyətini, zövqünü, intellektual səviyyəsini gözlərimiz önünə gətirir. Eləcə də bütün bunlar yaponların qədim xalq yaradıcılığına olan məhəbbətini və ehtiramını bir daha sübut edir.

Bu gün burada olmaq, əl sənəti mərkəzi ilə tanışlıq çox xoş idi. Mən çox şadam və sizə təşəkkür edirəm. Hamınıza işlərinizdə uğurlar arzulayıram. [468]

Q E Y D L Ə R

1. **«Kitabi-Dədə Qorqud»** – türk xalqları və Azərbaycan xalq ədəbiyyatının ən qədim yazılı abidəsi. «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanının yaranmasından 1300 il keçir. Elm aləminə XIX əsrdən məlum olan bu qəhrəmanlıq dastanlarının hələlik XV-XVI əsrlərdə köçürülmüş iki əlyazma nüsxəsi (Drezden və Vatikan) tapılmışdır. – 5.

2. **«Koroğlu»** – Azərbaycan, Yaxın Şərq və Orta Asiyada geniş yayılmış qəhrəmanlıq eposu. XVII əsr tarixçilərinin verdiyi məlumatda Koroğlunun və onun silahdaşlarının adı çəkilir. Zaman keçdikcə Koroğlu mərdliyinə, şücaətinə görə türk xalqlarının əfsanəvi qəhrəmanına çevrilmişdir. – 5.

3. **Nizami Gəncəvi, İlyas Yusif oğlu** (1141-1209) – dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri. Dünya ədəbiyyatı tarixinə məsnəvi formasında yazdığı beş epik poemadan ibarət «Xəmsə» müəllifi kimi daxil olmuşdur. Nizami Gəncəvinin ilkin Şərq Renessansının zirvəsi olan yaradıcılığında dövrünün ən humanist, ümumbəşəri ictimai-siyasi, sosial və mənəvi-əxlaqi idealları parlaq bədii əksini tapmışdır. Nizami Gəncəvi Yaxın Şərq ədəbiyyatında mənzum roman janrının əsasını qoymuş, yeni ədəbi məktəb yaratmışdır. Nizami Gəncəvi həm də dövrünün görkəmli mütəfəkkiri olmuşdur. Onun bütün əsərlərində şəxsiyyət azadlığı, insanın mənəvi azadlığı tərənnüm olunur. – 5.

4. **Xaqani Şirvani, Əfzələddin İbrahim İbn Nəccar Şirvani** (1126-1199) – Azərbaycan şairi, mütəfəkkir. Xaqani Azərbaycan ədəbiyyatının ən görkəmli simalarındandır. Xaqani Şirvaninin ədəbi irsi olduqca zəngindir. Onun epik poeziyanın ilk görkəmli nümunələrindən «Töhfət ül-İraqeyn» adlı məsnəvisi, «Mədain xərəbələri» adlı məşhur fəlsəfi qəsidəsi, «Həbsiyyə» adlandırılan qəsidələri və mərsiyələri klassik Şərq ədəbiyyatında kamil əsərlərdir. – 5. [469-470]

5. **Xətib Təbrizi, Yəhya Əli oğlu** (1030-1109) – Azərbaycan şairi və ədəbiyyatşünası. Xətib Təbrizi həmçinin universal, ensiklopedik alim olmuş, bir çox elm sahəsinə dair tədqiqatları ilə şöhrət qazanmışdır. – 5.

6. **Nəsimi**, əsl adı **Seyid Əli** (1369-1417) – Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri. İmadəddin Nəsimi adı ilə də məşhurdur. Əsərlərini Azərbaycan, ərəb, fars dillərində yazmışdır. Hürufuliyi yaydığı üçün Hələbdə həbs olunmuş, «kafir», «dinsiz» elan edilərək ruhanilərin fitvası ilə öldürülmüşdür. – 5.

7. **Qətran Təbrizi, Əbu Mənsur** (1012-1088) – böyük Azərbaycan şairi. Təbrizi aşiqanə serləri, gözəl təbiət təsvirləri ilə Azərbaycan poeziyasına yenilik gətirmişdir. Yaradıcılığında hökmdarlara həsr edilmiş qəsidələr mühüm yer tutur. – 5.

8. **Füzuli Məhəmməd Süleyman oğlu** (1494-1556) – Azərbaycanın dahi şairi və mütəfəkkiri. Azərbaycan, fars və ərəb dillərində qəsidə, müsəddəs, rübai, qitə və s. yazmışdır. Aşiqanə qəzəlləri ilə lirik şair kimi şöhrətlənmişdir. Yaradıcılığının zirvəsi olan «Leyli və Məcnun» poeması Azərbaycan, eləcə də Şərq və dünya poeziyasının nadir incilərindəndir. Kərbəladə dəfn edilmişdir. – 5.

9. **Səfiəddin Urməvi, Səfiəddin Əbdülmömin ibn Yusif ibn Fakir əl-Urməvi** (1230-1294) – Azərbaycan musiqişünası, ifaçı, bəstəkar, xəttat. Onun yaradıcılığı Yaxın və Orta Şərq xalqları musiqisinin inkişafında yeni dövrün başlanğıcıdır. – 5.

10. **Əcəmi Əbubəkr oğlu Naxçıvani** (XII əsrin 20-ci illəri - XII əsrin sonu) – orta əsr Azərbaycan memarlığının görkəmli nümayəndəsi, Naxçıvan memarlıq məktəbinin banisi. O, Naxçıvanda Yusif ibn Küseyir türbəsini, Mömünə xatun türbəsini, böyük Cümə məscidini və mənbələrdə «Darülmülk» adlandırılan Eldəgəzlər sarayını yaratmışdır. – 5.

11. **Sultan Məhəmməd Təbrizi** (1470-ci illərin sonu – 1555) – Azərbaycanın miniatür rəssamı. XVI əsr Təbriz miniatür məktəbinin başçısı. – 5.

12. **Nəsirəddin Tusi Məhəmməd ibn Həsən** (1201-1274) – Azərbaycanın ensiklopediyaçı alimi, dövlət xadimi. Təsis etdiyi Marağa Astronomiya Rəsədxanası (1259) qısa müddətdə böyük elmi mərkəzə [470-471] çevrilmiş, burada bir çox məşhur riyaziyyatçı və astronom alimlər yetişmişdir. – 5.

13. **Bəhmənyar Əbülhəsən ibn Mərzban** (?- 1066) – Azərbaycan filosofu, İbn Sinanın şagirdi və davamçısı. Bəhmənyara görə hər şeyin əsasını ən ümumi mənada varlıq təşkil edir. Orta əsrlərdə Müsəlman Şərqində fəlsəfi fikrin inkişafında böyük rolu olmuşdur. – 5.

14. **Mirzə Fətəli Axundov** (1812-1878) – böyük Azərbaycan yazıçısı, materialist filosof. Axundov Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində daha çox pyesləri, bədii nəsr və fəlsəfi əsərləri ilə tanınmışdır. 1850-55-ci illərdə yazdığı altı komediya ilə Azərbaycan və bütün Şərqi Ədəbiyyatında realist dramaturgiyanın əsasını qoymuşdur. – 5.

15. **Abbasqulu Ağa Bakıxanov**, ədəbi təxəllüsü Qüdsi (1794-1847) – Azərbaycan alimi, şair, maarifpərvər. Bakı xanı II Mirzə Məhəmməd (1784-91) oğludur. Rus ordusunda polkovnik rütbəsinədək yüksəlmişdi. 1828-ci ildə Türkməncayda Rusiya–İran danışıqlarında iştirak etmişdi. Bakıxanovun «Gülüstani-İrəm» (1841) əsəri Azərbaycan tarixşünaslığının inkişafında çox böyük rol oynamışdır. – 5.

16. **Cavanşir** (təqribən 616-680/81) – dövlət xadimi, sərkərdə. Cavanşir sasanı ordusunun tərkibində ərəblərə qarşı vuruşan alban hərbi hissəsinin komandanı kimi döyüşlərdə fərqlənmişdi. Cavanşirin hakimiyyəti dövründə qədim Albaniyada iqtisadi həyat nisbətən dirçəlmiş, elm və mədəniyyət inkişaf etmişdi. – 5.

17. **Babək, Babək əl-Xürrəmi** (təqr.795/798-838) – Xürrəmilər hərəkatının rəhbəri, görkəmli Azərbaycan sərkərdəsi və siyasi xadimi. Babək Azərbaycan xalqının ərəb istilalarına və Xilafətə qarşı azadlıq müharibəsinə başçılıq etmişdir.

Babəkin rəhbərliyi ilə xürrəmilər 20 ildən çox yadellilərə qarşı mübarizə aparmışlar. Babək hərəkatı Abbasilər xilafəti üçün ciddi təhlükəyə çevrilmişdi. Buna görə də Babək hərəkatının getdikcə güclənməsindən qorxuya düşən xəlifə Mütəsim Bizans dövləti ilə sülh bağladı və Xilafətin bütün hərbi qüvvələrini xürrəmilərə qarşı göndərdi. 838-ci ildə xəyanət nəticəsində Babəki ələ keçirdilər və işgəncə ilə öldürdülər. – 5. [471-472]

18. **Məhəmməd Cahan Pəhləvan Əbu Cəfər Hüsrətəddin** (? -1186) — Eldəgəzlər sülaləsinin hökmdarı (1174/75-1186), atabəy. Şəmsəddin Eldəgəzin oğlu. Pəhləvanın dövründə Eldəgəzlər dövləti Yaxın Şərqi ən qüdrətli dövlətlərindən birinə çevrildi. Bir sıra qonşu hökmdarlar M.C.Pəhləvanın vassallığını qəbul etməyə məcbur oldular. M.C.Pəhləvanın dövründə ölkənin iqtisadi həyatı dirçəlmiş, Azərbaycan şəhərləri Yaxın Şərqi iri ticarət mərkəzlərinə çevrilmişdi. – 5.

19. **Qızıl Arslan**, Osman Müzəffərəddin (?-1191) – Eldəgəzlər sülaləsinin hökmdarı (1186-91), atabəy, Şəmsəddin Eldəgəzin oğlu. Qızıl Arslan zamanında Eldəgəzlər dövləti daha da gücləndi. Hətta Şirvanşahlar da Eldəgəzlərin vassallığını qəbul etdi. Şimali və Cənubi Azərbaycan ərazisinin vahid bir dövlət daxilində birləşməsi iqtisadiyyatın, elm və mədəniyyətin inkişafına şərait yaratdı. – 5.

20. **Uzun Həsən** (1423/24-1478) – Ağqoyunlu hökmdarı (1468-78), görkəmli sərkərdə və diplomat. 1467-ci ildə Cahan şahı məğlub edən Uzun Həsən Qaraqoyunlu dövlətinə son qoyaraq mərkəzi Təbriz şəhəri olmaqla «Xorasandan Qaramana qədər uzanan» Ağqoyunlu dövlətinin əsasını qoymuşdur. – 5.

21. **Şah İsmayıl Xətai** (1487-1524) — Azərbaycan Səfəvilər dövlətinin banisi. Dövlət xadimi və sərkərdə, şair. 1501-ci ilin payızında Təbrizə daxil olan I Şah İsmayıl özünü şah elan etdi. Bununla da paytaxtı Təbriz olmaqla Azərbaycan Səfəvilər dövlətinin əsası qoyuldu. I Şah İsmayılın dövründə Səfəvilər dövləti Yaxın Şərqi ən qüdrətli dövlətlərindən birinə çevrildi.

I Şah İsmayıl «Xətai» təxəllüsü ilə Azərbaycan, fars və ərəb dillərində şeirlər yazmışdır. – 5.

22. **Azərbaycan Demokratik Respublikası (ADR), Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti** – Müsəlman Şərqi ilk dəfə dünyəvi, demokratik respublikanın əsasını qoymuş müstəqil Azərbaycan dövləti. Cəmi 23 ay (1918-ci il mayın 28-də yaradılmış, 1920-ci il aprelin 28-də bolşeviklərin və daşnakların səyi ilə devrilmişdir) yaşamışdır. – 6,76.

23. **Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT)** – müasir dünyanın ən nüfuzlu beynəlxalq təşkilatı. Qərargahı Nyu-York şəhərindədir. Əsas vəzifəsi beynəlxalq sülhü və təhlükəsizliyi qorumaq və möhkəmlətmək, dövlətlər arasında əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdir. BMT-nin Nizamnaməsi 1945-[472-473]ci il iyulun 26-da San-Fransisko konfransında 50 dövlətin nümayəndəsi tərəfindən imzalandı və 1945-ci il oktyabrın 24-də qüvvəyə mindi. Hazırda BMT-yə 198 dövlət daxildir.

BMT-nin əsas orqanları Baş Məclis, Təhlükəsizlik Şurası, İqtisadi və İctimai Şura, Qəyyumluq Şurası, Beynəlxalq Məhkəmə və Katiblikdir.

1992-ci ildən Azərbaycan Respublikası BMT-nin üzvüdür. – 9, 182, 315, 317, 318, 364, 386.

24. **ATƏT** – Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı. Əsası 1975-ci il iyulun 3-9-da Helsinkidə qoyulmuşdur. Burada Avropanın 33 dövlətinin, ABŞ və Kanadanın dövlət və hökumət rəhbərləri iştirak edirdi. ATƏT «soyuq müharibə»nin qurtarmasından sonra ümumavropa təhlükəsizlik sistemini formalaşdıran, yeni Avropanın siyasi və iqtisadi həyatının sivil birgəyaşayış qaydalarını müəyyən edən, dövlətlərarası münasibətləri rəqiblik və münacişə relsindən əməkdaşlıq və qarşılıqlı mənafə istiqamətlərinə yönəldən bir təşkilat funksiyasını icra edir.

Azərbaycan 1992-ci ildən ATƏT-in üzvüdür və 1993-cü ilin ikinci yarısından ATƏT-in zirvə görüşlərində Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev başda olmaqla Azərbaycan nümayəndə heyəti fəal iştirak edirdi. – 9, 47, 182, 277, 316, 317, 384, 429, 442.

25. **İslam Konfransı Təşkilatı (İKT)** – 1969-cu ildə yaradılmışdır. Müsəlman ölkələrinin çoxunu və Fələstin Azadlıq Təşkilatını birləşdirir. Nizamnaməsinə görə İslam Konfransı Təşkilatının fəaliyyəti müsəlmanların həmrəyliyinin möhkəmlənməsinə, üzv-dövlətlər arasında əməkdaşlığa yönəldilmişdir. İqamətgahı Ciddədədir (Səudiyyə Ərəbistanı). Azərbaycan 1991-ci ildən İKT-nin üzvüdür. – 9, 222, 224, 235.

26. **Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB)** – 1991-ci il dekabrın 8-də Belorusiya, Rusiya və Ukrayna dövlət başçılarının imzaladıqları Saziş əsasında SSRİ dağıldıqdan sonra yeni dövlətlərarası birlik kimi yaradılmışdır. Azərbaycan 1993-cü ilin sentyabrında MDB-yə daxil olmuşdur. Tərkibinə keçmiş SSRİ-nin 12 müttəfiq respublikası – Azərbaycan, Belarus, Ermənistan, Gürcüstan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Moldova, Özbəkistan, Rusiya, Tacikistan, Türkmənistan, Ukrayna daxildir. MDB-nin 1993-cü ildə qəbul edilmiş nizamnaməsində aşağıdakı birgə fəaliyyət sahələri nəzərdə tutulur: insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi; xarici siyasi fəaliyyətin əlaqələndirilməsi; ümumi iqtisadi məkanın formalaşdırılmasında, nəqliyyat sisteminin və rabitənin inkişafında [473-474] əməkdaşlıq; əhəlinin sağlamlığının və ətraf mühitin mühafizəsi; sosial və mühacirət məsələləri, mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə; müdafiə siyasətində və xarici sərhədlərin qorunmasında əməkdaşlıq.

MDB-nin orqanları aşağıdakılardır: Dövlət başçıları Şurası; Hökumət başçıları Şurası; Xarici işlər nazirləri Şurası; Dövlətlərarası iqtisadi Şura; Mərkəzi Sankt-Peterburq şəhərində olan Parlamentlərarası Assambleya və s. MDB-nin daimi fəaliyyət göstərən orqanı Minsk şəhərində yerləşən Əlaqələndirmə Məsləhət Komitəsidir. – 9, 48, 171, 182, 301, 316, 414, 415, 455, 456.

27. **Türk Dövlətləri Birliyi (TDB)** – 1992-ci il oktyabr ayının 30-31-də Ankarada Türkiyə, Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Türkmənistan dövlət başçılarının iştirak etdikləri toplantıda yaradılmışdır. TDB-nin nizamnaməsi türkdilli xalqların sosial-mədəni bənzərliyini nəzərə alaraq ortaq mədəni irsin araşdırılmasını, genişləndirilməsini, tanıtılmasını tövsiyə edir. – 9.

28. **Qara Dəniz Ölkələri İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı** – 1992-ci ildə İstanbul zirvə görüşündə yaradılmışdır. Buraya Albaniya, Azərbaycan, Bolqarıstan, Ermənistan, Gürcüstan, Moldova, Rumıniya, Rusiya, Serbiya, Xorvatiya, Türkiyə, Ukrayna və Yunanıstan daxildir. Bu təşkilat ancaq iqtisadi əməkdaşlıq maraqları əsasında qurulmuş təşkilatdır. İqamətgahı İstanbuldadır. – 9, 96.

29. **Beynəlxalq Valyuta Fondu** – BMT-nin hökumətlərarası ixtisaslaşdırılmış idarəsi, beynəlxalq valyuta təşkilatı. 1945-ci ildə yaradılmış, 1947-ci ildən fəaliyyətə başlamışdır. İdarə heyəti Vaşinqtondadır. Dünyanın 130-a yaxın ölkəsi fondun üzvüdür. Nizamnaməsinə görə məqsədi beynəlxalq valyuta əməkdaşlığına yardım etmək, ölkələr arasında valyuta-hesablaşma münasibətlərini nizama salmaq, fonda daxil olan ölkələrin ödəmə balanslarını tarazlaşdırmaq və valyuta məzənnəsini tənzimləməkdən ibarətdir. 1992-ci ildə Azərbaycan Respublikası Beynəlxalq Valyuta Fonduna qəbul olunmuşdur. – 9, 96, 301, 360.

30. **Ümumdünya Bərpa və İnkişaf Bankı (ÜBİB)** – BMT-nin ixtisaslaşdırılmış müəssisəsi, dövlətlərarası valyuta-maliyyə təşkilatı. Əsası 1944-cü ildə qoyulmuşdur. 1946-cı ildən fəaliyyətə başlamışdır. ÜBİB üzvləri ancaq Beynəlxalq Valyuta Fondunun üzvləri ola bilər. İdarə heyəti Vaşinqtondadır. Orta müddətli və uzunmüddətli kredit verir. – 9. [474-475]

31. **İslam İnkişaf Bankı (İİB)** – Beynəlxalq maliyyə institutu. İİB-nin əsası 1973-cü ilin dekabrında Ciddədə keçirilən müsəlman ölkələri maliyyə nazirlərinin konfransında qəbul olunmuş bəyannaməyə əsasən qoyulmuşdur. Bank islam, şəriət qaydalarına riayət edən ölkələrə maliyyə yardımı göstərir. Bankın 55 üzvü var. Azərbaycan Respublikası İslam İnkişaf Bankının 1991-ci ildən üzvüdür. – 9.

32. **Parlamentlərarası İttifaq** – milli parlament qruplarını birləşdirən qeyri-dövlət təşkilatı. Parlamentlərarası İttifaqın əsas qayəsi parlamentariyalar arasında şəxsi əlaqələri genişləndirmək və parlament insti-

tutlarının birgə fəaliyyətlərində əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsidir. Parlamentlərarası İttifaq Cenevrədə fəaliyyət göstərir. – 9, 316.

33. **Avropa Şurası (AŞ)** – Avropada hökumətlərarası təşkilat. 1949-cu ildə yaradılmışdır. Qərargahı Fransanın Strasburq şəhərində yerləşir. AŞ-nin əsas məqsədi Avropada sülhü və təhlükəsizliyi qorumaq, seçki sistemində çoxpartiyalılığa riayət etmək, demokratiyanı və insan hüquqlarını qorumaq, möhkəmləndirmək, Avropa ölkələrinin mədəniyyətlərinin yaxınlaşmasına çalışmaq və s. ibarətdir. AŞ-nin ali orqanları Nazirlər Komitəsi, Məsləhət Assambleyası, Sahə nazirliklərinin müşavirəsi və katiblikdir. Azərbaycan 2001-ci ildən AŞ-nin üzvüdür. – 9, 157-163, 317, 323.

34. **Avropa Birliyi (AB)** – 1951-57-ci illərdə yaranmış üç Qərbi Avropa inteqrasiya təşkilatının ümumi adı (Avropa İqtisadi Birliyi - AİB, Avropa Kömür və Polad Birliyi – AKPB, Avropada Atom Energetika Birliyi (AAEB), AB ümumi prinsiplərin müəyyən edilməsindən birgə fəaliyyətə qədər bir neçə mərhələ (Avropa İnvestisiya Bankının, Avropa Regional İnkişaf Fondunun - vahid valyutaya keçməsi - AVRO-ya) keçmişdir. Mühüm mərhələ Vahid Avropa Aktının (1986-1987-ci ildən qüvvəyə minmişdir) qəbul edilməsi olmuşdur. 1967-ci ildə rəhbər orqanların birləşməsindən sonra - AİB, AKPB və AAEB – Avropa Birliyi – 1993-cü ildə isə Avropa Şurası yarandı. – 9, 68, 271, 282, 341, 417, 426, 438, 443.

35. **Avropa Parlamenti** – Avropa Şurasının orqanlarından biri. İştirakçı ölkələrin əhalisinə görə ümumi səsvermə yolu ilə 5 il müddətinə seçilir. AP aylıq sessiyaları Strasburqda, fəvqəladə iclasları AP-nin komitələri işləyən Brüsseldə, Katibliyi isə Lüksemburqdadır. Azərbaycan 2001-ci ildən Avropa Parlamentinin üzvüdür. – 9, 316. [475-476]

36. **NATO** (Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatı) – hərbi-siyasi ittifaq. 1949-cu il aprelin 4-də Vaşinqtonda ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa, Belçika, Niderland, Lüksemburq, Kanada, İtaliya, Portuqaliya, Norveç, Danimarka, İslanidiyanın imzaladıqları Şimali Atlantika müqaviləsi əsasında yaradılmışdır. 1952-ci ildə Yunanıstan və Türkiyə, 1955-ci ildə Almaniya Federativ Respublikası, 1982-ci ildə İspaniya NATO-ya qoşulmuşlar. Varşava Müqaviləsi Təşkilatı dağıldıqdan (1990) sonra əvvəllər sosialist ölkələri düşərgəsinə daxil olmuş ölkələrin bir qismi NATO-ya üzvlüyə qəbul edilmiş, digər qismi isə ilkin mərhələ kimi NATO-nun «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramına qoşulmuşlar. Ali orqanı NATO Şurasının sessiyasıdır. Mənzil-qərargahı Brüsseldədir. – 9.

37. **Fərhad Bədəlbəyli**, Bədəlbəyli Fərhad Şəmsi oğlu (d.1947) – Azərbaycan pianoçusu və musiqi xadimi. Ü.Hacıbəyov adına Bakı Musiqi Akademiyasının (1991) rektoru, professor. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatıdır. Azərbaycan və SSRİ xalq artistidir. B.Smetana və J.Viania da Motta adına beynəlxalq müsabiqələr laureatıdır. Azərbaycan piano məktəbini ləyaqətlə təmsil edən çoxlu sayda pianoçu yetişdirmiş istedadlı pedaqoqdur. Azərbaycan Respublikası Musiqi Xadimləri İttifaqının sədridir. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təbif olunmuşdur. – 12.

38. **İran**, İran İslam Respublikası – Cənub-Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 1,65 milyon km², əhalisi 62,2 milyon nəfərdir. Paytaxtı Tehran şəhəridir. İnzibati cəhətdən 24 ostana bölünür. Ali qanunverici hakimiyyət orqanı Xalq Şurası Məclisidir. Hökuməti Baş nazir təşkil, prezident isə təsdiq edir. – 14, 80, 84, 228, 234-237, 265, 363, 399, 404, 421, 427.

39. **Türkiyə Cümhuriyyəti** – Qərbi Asiyada və Avropanın cənub-şərq kənarında dövlət. Sahəsi 780,6 min km², əhalisi 62,7 mln. nəfərdir. İnzibati cəhətdən 67 ilə (vilayətə) bölünür. Paytaxtı Ankara şəhəridir. Dövlət başçısı Prezident, Ali qanunvericilik orqanı Türkiyə Böyük Millət Məclisidir. – 14, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 60, 61, 62, 75, 78, 79, 85, 89, 114, 119, 120, 185, 213-215, 216, 221, 226, 240-285, 363, 379, 380, 399, 404, 412, 419, 420, 427, 444, 453, 454.

40. **Sovetlər İttifaqı**, **Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı (SSRİ)** – 1922-1991-ci illərdə keçmiş Rusiya imperiyasının böyük [476-477] hissəsində mövcud olmuş dövlət. SSRİ-nin yaradılmasına dair Müqaviləyə (dek.1922) əsasən onun tərkibinə Belorusiya (BSSR), Rusiya (RSFSR), Cənubi Qafqaz respublikaları (ZSFSR; 1936-cı ildən müttəfiq respublikalar – Azərbaycan SSR, Ermənistan SSR, Gürcüstan SSR) və Ukrayna SSR, 1925-ci ildə – Özbəkistan SSR, Türkmənistan SSR, 1929-cu ildə Tacikistan SSR, 1936-cı ildə Qazaxıstan SSR, Qırğızıstan SSR, 1940-cı ildə Moldaviya SSR, Latviya SSR, Litva SSR, Estoniya SSR daxil olmuşdular.

1991-ci ilin dekabrında Belorusiya, Rusiya və Ukrayna SSRİ-nin mövcudluğunun dayandırıldığı elan edərək Müstəqil Dövlətlər Birliyinin (MDB) yaradılması haqqında Saziş imzaladılar (8 dekabr, Minsk). 1991-ci il dekabrın 21-də Latviya, Litva və Estoniya istisna olmaqla keçmiş SSRİ-nin digər müttəfiq respublikalarının başçıları Alma-Atada Bəyannamə imzalayaraq MDB-nin yaradılması haqqında məqsəd və prinsiplərə qoşulduqlarını bəyan etdilər. – 14, 78, 83, 84, 152, 174, 176, 177, 179, 241, 288, 289, 421, 459.

41. **Əliş Ləmbəranski**, Əliş Cəmil oğlu (1914–1999) – mühəndis, dövlət xadimi. Ləmbəranski müxtəlif illərdə Azərbaycan SSR Neft Sənayesi nazirinin müavini, Bakı şəhər ZDS İcraiyyə Komitəsinin sədri, SSRİ Nazirlər Soveti yanında Mikrobiologiya Sənayesi Baş İdarəsi rəisinin birinci müavini, Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti sədrinin müavini vəzifələrində işləmişdir. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı olmuşdur. SSRİ Dövlət mükafatı laureatı idi. – 14.

42. **Cənnət xanım**, Səlimova Cənnət Əlibəy qızı (d.1940) – rejissor. Azərbaycan Respublikasının xalq artisti. – 18.

43. **Nodar Şaşıqoğlu** (d.1927) – Azərbaycanın teatr və kino aktyoru, bədii qiraət ustası. Azərbaycan Respublikasının xalq artisti. – 14.

44. **Səməd Vurğun**, Səməd Yusif oğlu Vəkilov (1906-1956) – görkəmli Azərbaycan şairi, ictimai xadim. Azərbaycanın xalq şairi. S.Vurğunun yaradıcılığı XX əsr Azərbaycan şerinin inkişafında mühüm rol oynamışdır. S.Vurğun Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının məsul katibi, sədri, Azərbaycanın Xarici Ölkələrlə Mədəni Əlaqə Cəmiyyətinin sədri, Azərbaycan MEA-nın vitse prezidenti olmuşdur, iki dəfə SSRİ Dövlət mükafatı laureatı adına layiq görülmüşdür. – 19. [477-478]

45. **Məsud Yılmaz** (d.1947) – Türkiyənin siyasi və dövlət xadimi. 1997-ci ildə Türkiyə Cümhuriyyətinin Baş naziri olmuşdur. Ana Vətən Partiyasının başqanıdır. – 20-25, 26, 240, 241, 244, 249-250, 251, 272, 284, 420.

46. **ATƏT-in Minsk qrupu** – 1992-ci il martın 24-də yaradılmışdı.

1997-ci ildə Minsk qrupunun tərkibinə aşağıdakı dövlətlər daxil olmuşdur: Azərbaycan, Ermənistan, Belarus, Almaniya, İtaliya, Rusiya, ABŞ, Fransa, Türkiyə, Danimarka və İsveç. 1994-cü ilin dekabrından Minsk qrupuna iki sədr – Rusiya və İtaliya rəhbərlik edirdi. 1996-cı ilin dekabrından onun üç – Rusiya, ABŞ və Fransa həmsədrləri var. Qrupun əsas vəzifəsi Ermənistan–Azərbaycan münafişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasına və Dağlıq Qarabağ probleminin dinc vasitələrlə həll edilməsinə bilavasitə kömək etməkdir. – 20, 22, 25, 47, 162, 212, 223, 227, 228, 248, 256, 257, 260, 277, 294, 314, 357, 360, 369, 384, 385, 414, 422, 423, 445.

47. **«Türk petrolları»**, T ü r k i y ə p e t r o l l a r ı – 1954-cü ildə Türkiyənin neft və qaz sənayesinin inkişafı üçün yaradılmışdır. Karbohidrogen istehsalı və emalı sahəsində Türkiyənin ən böyük şirkətidir. TPAO hazırda MDB, Şimali Afrika və Orta Şərqdə fəaliyyət göstərir. Azərbaycana gələn ilk xarici neft şirkətlərindəndir. – 21, 24, 249, 271.

48. **Novorossiysk** – Rusiya Federasiyasının Krasnodar diyarında liman. Bakıdan Novorossiyskə neft kəməri çəkilmiş və 1997-ci ildə istifadəyə verilmişdir. – 24, 226, 379, 395, 419, 453.

49. **Supsa limanı** – Qara dəniz sahilində liman. 1996-cı il martın 8-də Bakıdan Supsa limanına neft kəmərinin çəkilməsinə dair beynəlxalq saziş imzalanmışdır. 1999-cu il aprelin 17-də Bakı - Supsa ixrac boru kəməri, Supsa yerüstü terminalı istifadəyə verilmişdir. Açılda Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev başda olmaqla Azərbaycan nümayəndə heyəti iştirak etmişdi. – 24, 185, 226, 379, 395, 396, 419, 444.

50. **Ceyhan limanı** – Aralıq dənizi sahilində liman. Uzunluğu 1695 km olacaq Bakı–Tbilisi–Ceyhan neft kəmərinin çəkilməsi nəzərdə tutulmuşdur. 1998-ci il oktyabrın 29-da Azərbaycan, Türkiyə, Gürcüstan, Qazaxıstan, Özbəkistan prezidentləri və ABŞ-ın energetika naziri Bakı–Tbilisi–Ceyhan [478-479] marşrutunu müdafiə edən «Ankara bəyannaməsi»ni imzalamışlar. Bakı–Tbilisi–Ceyhan neft kəməri 2005-ci ildə istifadəyə veriləcək. – 24, 226, 250, 258, 271, 278, 282, 283, 379, 395, 396, 419, 420, 444, 454.

51. **Arkadi Raykin**, Arkadi İsaakoviç (1911-1987) – görkəmli rus satirik aktyoru. SSRİ xalq artisti. Sosialist Əməyi qəhrəmanı. – 37.

52. **«ANS» televiziya** – Azərbaycanda 1991-ci ildən fəaliyyət göstərən müstəqil televiziya kanallarından biri. – 45, 241.

53. **ATƏT-in Lissabon zirvə görüşü** — 1996-cı il dekabrın 2-4-də Portuqaliyanın paytaxtı Lissabon şəhərində ATƏT-in 54 üzvünün dövlət və hökumət başçılarının iştirakı ilə növbəti Zirvə toplantısı keçirildi. Toplantıda müzakirə olunan məsələlər arasında Azərbaycan Respublikası nümayəndə heyətinin təkidi ilə

gündəliyə salınan Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi geniş diskussiyaya səbəb oldu. Azərbaycan Respublikası nümayəndə heyətinin başçısı Prezident Heydər Əliyevin qəti, prinsipial mövqeyi və gərgin səyi nəticəsində yekun sənədə əlavə kimi qəbul edilən ATƏT sədrinin bəyanatında ilk dəfə olaraq ən yüksək səviyyədə münaqişənin həllinin əsası kimi Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü 53 dövlət tərəfindən qətiyyətlə dəstəkləndi və Dağlıq Qarabağın yalnız Azərbaycan Respublikasının tərkibində statusunun müəyyən olunması öz əksini tapdı. – 47, 211, 223, 227, 248, 256, 277, 280, 294, 340, 357, 360, 364, 369, 385, 409, 429, 442, 443.

54. «**Əsrin müqaviləsi**» – 1994-cü ilin sentyabrın 20-də Bakıda «Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda «Azəri», «Çıraq» yataqlarının və «Günəşli» yatağının dərinlikdə yerləşən hissəsinin birgə işlənilməsi və hasil olunan neftin pay şəklində bölüşdürülməsi» haqqında dünyanın 11 ən iri neft şirkəti ilə bağlanmış müqavilə. – 48, 226, 282, 368, 388, 427.

55. «**Şevron-Tengiz**» – Qazaxıstanın və bir sıra məşhur neft şirkətlərinin təşkil etdiyi neft konsorsiumu («Şevron-Teksako», «Eksson-Mobil», «Likarko») 1995-ci ildə təşkil olunmuşdur. Qazaxıstanın Tengiz neft yatağında neftin kəşfiyyatı və emalı ilə məşğul olur. – 63, 67.

56. **Nursultan Nazarbayev, A b i ş o ğ l u** (d.1940) – Qazaxıstanın dövlət və siyasi xadimi. 1979-cu ildə Qazaxıstan MK-nın katibi, 1984-cü ildə Qazaxıstan Ali Sovetinin sədri, Nazirlər Sovetinin sədri, 1989-91-ci illərdə Qazaxıstan KP MK-nın Birinci katibi. 1990-cı ildə həm də Ali Sovetin sədri, 1991-ci ildə Qazaxıstan SSR-in prezidenti və 1991-ci ilin dekabrından Qazaxıstan Respublikasının prezidentidir. – 64, 420, 449.

57. **Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (ARDNŞ)** – Respublikada neft və qazın kəşfiyyatına, çıxarılmasına və emal edilməsinə rəhbərlik edən qurum. 1991-ci ildə təşkil edilmişdir. Şirkət neft və qaz quyularının qazılması və istifadəyə verilməsi, nəql edilməsi və s. məqsədlə dünyanın bir sıra ölkələrinin iri neft şirkətləri ilə sazişlər, müqavilələr bağlamışdır. – 64, 67, 68, 69, 70, 335, 387, 398, 448, 453.

58. **Natiq Əliyev, N a t i q A ğ a ə l i o ğ l u** (d.1947) – 1993-cü ildən Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin prezidentidir. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 64.

59. **Şərifov Abid Q o c a o ğ l u** (d.1940) – inşaatçı. 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini, fəvqəladə hallar üzrə dövlət komissiyasının sədridir. – 64.

60. **Transqafqaz nəqliyyat dəhlizi (TRASEKA)** – Avropanı Asiya ilə birləşdirən yol. Bu nəqliyyat dəhlizini Şərqlə Qərbi birləşdirən orta materik xətti də adlandırmaq olar. Transqafqaz nəqliyyat dəhlizi Azərbaycanı, bütünlükdə Qafqazı Avropa ilə birləşdirir. – 66, 67, 69, 185, 272, 278, 283, 323, 340, 359, 366, 369, 443, 450.

61. «**Total**» – məşhur fransız neft şirkəti. 1954-cü ildə təşkil olunmuşdur. Bir çox ölkələrdə neftin kəşfiyyatı, emalı və satışı ilə məşğul olur. – 66.

62. «**Mobil Oyl Korporeyşn**» – neft şirkəti. 1866-cı ildə yaradılmışdır. Şirkət neft və qaz yataqlarının kəşfiyyatı, neft və qaz hasilatı, satışı, emalı və nəql olunması ilə, kimyəvi maddələr istehsalı və elmi-tədqiqat işləri ilə məşğul olur. – 67.

63. **Naxçıvan Muxtar Respublikası** (1920-23-cü illərdə Naxçıvan Sovet Sosialist Respublikası, 1923-24-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Diyarı, 1924-90-cı illərdə Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası, 1990-cı ildən Naxçıvan Muxtar Respublikası) – Azərbaycan Respublikasının tərkibində muxtar dövlət. [480-481]

Muxtar respublika ərazisinin sahəsi 5,5 min km², əhalisi 361,2 min nəfərdir. Hazırda 6 inzibati rayonu (Babək, Culfa, Ordubad, Sədərək, Şahbuz, Şərur, 4 şəhəri (Naxçıvan, Ordubad, Culfa, Şərur), 4 şəhər tipli qəsəbəsi (Babək, Şahbuz, Parağaçay, Heydərabad), 207 kənd və qəsəbəsi var. – 72-90, 263.

64. **Etibar Məmmədov, E t i b a r S a l i d a r o ğ l u** (d.1955) – Azərbaycan Milli İstiqlal partiyasının sədri. 1990-95 və 1995-2000-ci illərdə Milli Məclisin deputatı olmuşdur. – 73, 86.

65. **Ramiz Mehdiyev, R a m i z Ə n v ə r o ğ l u** (d.1938) – Azərbaycanın siyasi və dövlət xadimi, fəlsəfə elmləri doktoru, professor. 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatının rəhbəridir. 1995-2000-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. – 73, 100.

66. **Eldəgəzlər dövləti** – bax, Atabəylər dövləti.

67. **Atabəylər dövləti** – Azərbaycanda Eldəgəzlər sülaləsinin idarə etdiyi güdrətli feodal dövlət (1136-1225). Azərbaycan atabəyləri dövlətinin əsasını Azərbaycanın da bir vilayət kimi daxil olduğu İraq Səlcuq sultanlığının

başçısı Şəmsəddin Eldəgəz qoymuşdur. Azərbaycan atabəyləri dövlətinin yaranma tarixi Sultan Məsudun (1135-52) Arranı (Bərdəni) bir ıqta kimi Şəmsəddinə verməsi ilə bağlıdır.

Paytaxtı müxtəlif vaxtlarda Naxçıvan, Həmədan, Təbriz olmuşdur. – 74.

68. **Çingiz xan** (təqribən 1155-1227) – vahid monqol dövlətinin banisi, sərkərdə. 1183-1204-cü illərdə hakimiyyət uğrunda mübarizədə əsas rəqiblərini məğlub etmiş, çoxsaylı qəbilə-tayfa birliklərinin yaşadığı böyük ərazini ələ keçirmişdi. 1206-cı ildə monqol noyonlarının (feodalların) qurultayında Çingiz xan adı ilə bütün tayfaların böyük xanı seçilmişdi. Çingiz xan daim monqol tayfalarını birləşdirmək və mərkəzi hakimiyyəti möhkəmlətmək siyasəti yeritmişdir. – 74.

69. **Teymurləng**, **Teymur**, **Əmir Teymur**, **Topal Teymur** (1336-1405) – Orta Asiya görkəmli dövlət xadimi, sərkərdə, əmir. Teymurilər imperiyasının banisi. Türkləşmiş barlas tayfasından idi; sağ çiyindən və dizindən aldığı zədədən ayağı qatlanmadığına görə «Teymurləng» (Topal Teymur) ləqəbi ilə tanınmışdır. Teymurləng üç yuruluşunda (1386-87; 1392-97; [481-482]1399-1404) Azərbaycanda olmuşdur. Əlincə qalası uğrunda 14 il mübarizə aparan Teymurləng buraya 4 dəfə (1387,1393,1397,1400) yürüş etmiş, ciddi döyüşlər aparsa da məqsədinə nail ola bilməmişdi. – 74.

70. **Böyük Oktyabr Sosialist inqilabı** – müasir tarixşünaslıqda Oktyabr çevrilişi də adlanır. 1917-ci il oktyabrın 24-dən 25-nə (noyabrın 6-dan 7-nə) keçən gecə V.İ.Leninin başçılığı ilə bolşeviklər silahlı üsyan edərək Müvəqqəti hökuməti devirdilər. Bunun nəticəsində, V.İ.Lenin başda olmaqla, Rusiyada Sovet hökuməti - Xalq Komissarları Soveti yarandı. – 75, 378.

71. **Zəngəzur mahalı**, **Zəngəzur qəzası** – XIX əsrin 2-ci yarısında Azərbaycanda inzibati ərazi vahidi. 1861-ci ildə təşkil olunmuşdur. Çar Rusiyası hökumətinin 1867-ci il dekabr tarixli fərmanına əsasən yaradılmış Yelizavetpöl (Gəncə) quberniyasının tərkibinə daxil edilmişdi. – 75, 76, 81.

72. **Mehri**, **Megri**, **Miqri rayonu** – Ermənistan ərazisində azərbaycanlılar yaşayan ərazi, Tarixi mənbələrdə bu ərazinin Azərbaycana məxsus olduğu göstərilir. – 75.

73. **Qafan** – 13-14 əsrlərdə Naxçıvan tıməninə daxil olmuş ərazi. Fəzlullah Rəşidəddinin «Azar və əhya» əsərində Qafanın Naxçıvana aid olduğu göstərilir. – 75.

74. **Fətəli Xan Xoyski** (1875-1920) – Azərbaycanın görkəmli siyasi və dövlət xadimi. 1918-20-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının sədri, daxili işlər, ədliyyə və xarici işlər naziri olmuşdur. 1920-ci ildə Tiflis şəhərində erməni terrorçuları tərəfindən xaincəsinə qətlə yetirilmişdir. – 76.

75. **Həsən Hacinski**, **Məmməd Həsən Cəfərqulu oğlu** (1875-1931) – Azərbaycanın siyasi və dövlət xadimi, mühəndis. Peterburq Texnoloji İnstitutunu (1902) bitirmişdir. «Hümmət» partiyasının yaradıcılarından biri. 1911-ci ildən «Müsavat» partiyasının üzvü olmuşdur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətində xarici işlər, daxili, ticarət, sənaye və ərzaq nazirləri olmuşdur. Tiflisdə qətlə yetirilmişdir. – 76. [482-483]

76. **Yerevan**, **Rəvan**, **Erivan**, **İrəvan**, – orta əsrlərdə və yeni dövrdə (1918-ci ilin mayın 29-dək İrəvan) Azərbaycan şəhəri. 16-cı əsrin əvvəllərində Zəngi çayı sahilində dağlarla əhatə olunmuş düzənlikdə salınmışdır. İrəvan şəhəri dəfələrlə Şəfəvi və Osmanlı qoşununun hücumlarına məruz qalmış, gah bu, gah da o biri dövlətin tərkibinə qatılmışdı. İkinci Rusiya–İran müharibəsi (1826-28) dövründə, Türkmənçay müqaviləsinə (1828) əsasən, Rusiyaya birləşdirildi. 19-cu əsrin 20-30-cu illərində İran və Türkiyədən köçürülmüş çoxlu erməni İrəvanda yerləşdirilmişdi. 1918-ci ilin mayında Daşnaksutyun partiyası liderlərinin başçılığı ilə Ermənistan Respublikası yarandı. 1918-ci il mayın 28-də yaradılmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti mayın 29-da keçirdiyi iclasında İrəvan şəhərini «paytaxtı» olmayan Ermənistan Respublikasına güzəştə getdi. – 76.

77. **Moskva müqaviləsi** (1921) – RSFSR ilə Türkiyə arasında bağlanmış müqavilə. Moskva müqaviləsinin 3-cü maddəsi bütünlüklə Naxçıvan məsələsinə həsr edilmiş və orada aydın şəkildə göstərilmişdir ki, danışıqlarda iştirak edən hər iki tərəfin razılığı ilə hazırkı müqavilənin I maddəsinin (V əlavəsində) göstərilən sərhədlərdə Naxçıvan vilayəti Azərbaycanın himayəsi altında, həmin protektoratı Azərbaycanın heç bir üçüncü dövlətə güzəştə getməməsi şərti ilə muxtar ərazi təşkil edir. – 77, 78, 79, 88.

78. **Qars müqaviləsi** (1921) – Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstan Sovet Sosialist Respublikaları ilə Türkiyə, RSFSR-in iştirakı ilə oktyabrın 13-də Qarsda bağlanmışdır. Qars müqaviləsinin 5-ci maddəsi və 3-cü əlavəsi Naxçıvanın ərazi mənsubiyyəti məsələsini bir daha təsdiqlədi, onun sərhədlərini qəti surətdə müəyyən-

ləşdirdi. Qeyd olunan maddədə dürüst və konkret göstərilirdi: «Türkiyə hökuməti, Sovet Ermənistanı və Azərbaycan hökumətləri razıdırlar ki, indiki müqavilənin III əlavəsində göstərilən sərhədlərdə Naxçıvan vilayəti Azərbaycanın himayəsi altında muxtar ərazi təşkil edir». Qars müqaviləsi beynəlxalq müqavilə kimi Naxçıvanın Azərbaycanın tərkibində muxtar ərazi statusunu təsbit etmişdir. Təsadüfi deyildir ki, Naxçıvan MR-in təhlükəsizliyi hədələnəndə Qars müqaviləsi mühüm tarixi sənəd olmaqla onun taleyinin qarantı kimi gündəliyə gəlir. – 77, 78, 79, 88, 263.

79. **Şahtaxtinski Behbud Ağa** (1881-1924) – diplomat. 1917-18-ci illərdə Bakı Soveti İcraiyyə Komitəsinin, Bakı XKS fəvqəladə komissiyasının üzvü, «Hümmət» təşkilatı Mərkəzi Komitəsinin sədri olmuşdur. Azərbaycan [483-484]canda sovet hakimiyyəti qurulandan sonra (1920) xalq ədliyyə komissarı, eyni zamanda Azərbaycan SSR-in RSFSR-də fəvqəladə nümayəndəsi idi. Naxçıvan diyarının Azərbaycanın tərkibində muxtariyyət statusu qazanmasında mühüm mərhələ – Moskva və Qars müqavilələrinin (1921) bağlanması Şahtaxtinskiyin böyük xidməti olmuşdur. – 78.

80. **Turqut Özal**, **Ö z a l T u r q u t** (1927-1993) – Türkiyənin dövlət və siyasi xadimi. 1980-82-ci illərdə Dövlət naziri, 1983-89-illərdə Türkiyənin Baş naziri, 1989-1993-cü illərdə Türkiyənin prezidenti olmuşdur. – 79.

81. **Süleyman Dəmirəl** (d.1924) – Türkiyənin görkəmli siyasi, ictimai və dövlət xadimi. Yeddi dəfə hökumətə başçılıq etmiş, 1993-2000-ci illərdə Türkiyə Respublikasının prezidenti olmuşdur. 1993-cü il mayın 16-dan isə dövlətə rəhbərlik etmiş Süleyman Dəmirəlin siyasi həyatının mənasını Türkiyəni iqtisadi cəhətdən dinamik inkişaf edən, demokratik dəyərlərə əsaslanan, Avropa ilə qovuşan bir dövlətə çevirmək əzmi təşkil etmişdir. Yeni türk dövlətləri ilə münasibətlərin, xüsusilə Azərbaycanla əlaqələrin genişlənməsi və möhkəmlənməsi Süleyman Dəmirəlin diqqət mərkəzində olmuşdur. Süleyman Dəmirəl: «Türkiyə həmişə Azərbaycanın yanındadır, Azərbaycanın müstəqilliyini tanıyan ilk ölkədir, onun inkişaf etməsi üçün əlindən gələn hər bir yardımı göstərmişdir və göstərməkdə də davam edəcəkdir» kəlamına əbədi sadıq dövlət xadimidir.

S.Dəmirəl Türkiyə-Azərbaycan, xalqlarımız və dövlətlərimiz arasında sarsılmaz dostluq münasibətlərinə xüsusi diqqət göstərdiyinə görə Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 79, 114, 214, 218, 221, 240, 243-245, 247, 251, 254, 256-258, 261, 262, 263, 268, 272, 273, 274, 275, 276-279, 284.

82. **Həsən Həsənov**, **H ə s ə n Ə z i z o ğ l u** (d.1940) – Azərbaycanın tanınmış ictimai və siyasi xadimi, diplomat. Ayrı-ayrı illərdə Nazirlər Sovetinin sədri, BMT-də Azərbaycan Respublikasının daimi nümayəndəsi və xarici işlər naziri olmuşdur. Hazırda Macarıstanda Azərbaycan Respublikasının fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri. Birinci çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. – 81, 242, 274, 284, 304, 305.

83. **1990-cı ilin yanvarında Azərbaycanda faciə baş verdi.** Yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə fəvqəladə vəziyyət elan edilmədən Sovet [484-485] ordusunun xüsusi təyinatlı cəza dəstələri, dəniz donanmasının və daxili qoşunların bölmələri Bakı şəhərinə yeridildi. Sovet ordusunun bu kütləvi zorakılıq aktı nəticəsində 131 nəfər öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmış, yüzlərlə adam qanunsuz həbs edilmiş və itkin düşmüş, dövlət əmlakına, ictimai və şəxsi əmlakla, şəhər təsərrüfatına və vətəndaşlara böyük maddi ziyan dəymişdi. 1990-cı ilin Qanlı Yanvarı Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda aparılan mübarizə tariximizdə Vətənin şəhid övladlarının qanı ilə yazılmış şərəfli səhifə oldu. – 85, 87, 141-145, 165, 405, 430.

84. **Mütəllibov Ayaz N i y a z i o ğ l u** (d.1938) - 1989-90-cı illərdə Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin sədri, 1990-cı ildə Qorbaçovun təkidi ilə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi seçilmişdir. 1992-ci ildə Azərbaycan Respublikasının prezidenti olmuşdur. Ayaz Mütəllibov işində ciddi səhvlərə yol vermiş, nəticədə Ermənistan silahlı qüvvələri Dağlıq Qarabağdan azərbaycanlı əhalini çıxarmış və ərazini işğal etməyə nail olmuşlar. – 86, 128, 144.

85. **Anar**, **R z a y e v A n a r R ə s u l o ğ l u** (d.1938) – Azərbaycan yazıçısı, publisist, dramaturq, ictimai xadim, Azərbaycanın xalq yazıçısı. Azərbaycan və SSRİ Dövlət mükafatları laureatı. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin və SSRİ xalq deputatı olmuşdur. 1995-ci ildən Milli Məclisin deputatı və Mədəniyyət məsələləri komissiyasının sədridir. 1987-ci ildən Azərbaycan Respublikası Yazıçılar Birliyinin sədridir. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 86.

86. **Asya xanım**, **A s y a M a n a f o v a** (d.1941) – 1991-ci ildən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı, 1995-ci ildən isə «Təbii ehtiyatlar, energetika və ekologiya» məsələləri daimi komissiyasının sədridir. – 86.

87. **Bəxtiyar Vahabzadə**, Bəxtiyar Mahmud oğlu (d.1925) – Azərbaycanın xalq şairi, dramaturq, ədəbiyyatşünas. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı, 1991-ci ildən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı, Azərbaycan Milli EA-nın akademikidir. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 86, 87.

88. **Azərbaycan Xalq Cəbhəsi (AXC)** – ictimai-siyasi təşkilat. 1989-cu ildə təsis konfransı keçirilmiş, Proqram və Nizamnaməsi qəbul olunmuşdur. 1999-cu il iyulun 25-də keçirilmiş qurultayının qərarı ilə [485-486] Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası adlandırılmışdır. – 88, 134, 135, 153, 207.

89. **Volski Arkadi İvanoviç** (d.1942) – Rusiyanın ictimai və siyasi xadimi. 1988-ci ildə Sov. İKP Siyasi Bürosunun və SSRİ Ali Sovetinin Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində nümayəndəsi olmuşdur. 1989-cu ildə isə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində üzdənirəq Xüsusi İdarəetmə Komitəsinin sədri təyin edilmişdir. Ermənipərəst mövqe tutduğundan Dağlıq Qarabağın ermənilər tərəfindən işğalına kömək etmişdir. Hazırda Rusiya sənayeçiləri və iş adamları Şurasının prezidentidir. – 87.

90. **Vahid Axundov** (d.1942) – iqtisadçı, elmlər doktoru, professor. 1993-cü ildən Azərbaycan Respublikası İqtisadi siyasət üzrə Dövlət müşaviridir. – 93, 94.

91. **Artur Rasizadə**, Artur Tahir oğlu (d.1935) – Azərbaycanın dövlət xadimi. 1986-92-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin birinci müavini işləyib. 1996-cı ildən Azərbaycan Respublikasının Baş naziridir. – 94, 239.

92. **Əliyev İrşad**, İrşad Nadir oğlu (d.1944) – 1992-ci ildə Prezident aparatında məsləhətçi, 1992-94-cü illərdə Respublika Qaçqınlar və Köçkünlərlə İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri işləmişdir. 1994-cü ilin oktyabr ayından 2004-cü ilə qədər Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı naziri olmuşdur. – 91-99, 117, 118, 121, 124, 130.

93. **Dünya Bankı** – BMT-nin hökumətlərarası ixtisaslaşdırılmış idarəsi. 1945-ci ildə ABŞ-da Bretton-Vuds çərçivəsi sistemində yaradılmışdır. İdarə heyəti Vaşinqtondadır. Məqsədi inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqtisadi və sosial inkişafına kömək etməkdir. Səhmdar cəmiyyəti formasındadır və iştirakçıları yalnız Beynəlxalq Valyuta Fondunun üzvləridir. Banka 130-dan artıq dövlət daxildir. 1992-ci ildən Azərbaycan Respublikası Dünya Bankının üzvüdür. – 96, 271, 282, 302, 360.

94. **Abbas Abbasov**, Abbas Aydın oğlu (d.1949) – 1992-ci ildən Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti sədrinin birinci müavini. – 100, 119, 121. [486-487]

95. **Yusif Hübətov**, Yusif Kərim oğlu (d.1950) – politoloq, hüquqşünas. 1993-cü ildən Azərbaycan Respublikası prezidenti yanında İcra Aparatı ərazi idarəetmə orqanları ilə iş şöbəsinin müdürüdür. 1995-2000-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. – 100.

96. **Rəsul Quliyev**, Rəsul Bayram oğlu (d.1947) — 1993-1996-cı illərdə Milli Məclisin sədri olmuşdur. – 108, 109, 128, 135.

97. **Vəzirov Əbdürrəhman Xəlil oğlu** (d.1930) – 1988-90-cı illərdə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi olmuşdur. – 128, 144.

98. **1994-cü ilin oktyabrında dövlət çevrilişi cəhdi**. Oktyabrın 3-də Gəncə və Qazaxda, həmçinin Bakıda Azərbaycanın dövlətçiliyinə, müstəqilliyinə düşmən olan qüvvələr tərəfindən dövlət çevrilişi cəhdi nəzərdə tutulur. Həmin gün Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan edilmiş və Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev televiziya və radio ilə xalqa müraciət etmişdi. Gecə olmasına baxmayaraq Bakı və ona yaxın yerlərdə yüz minlərlə insan Prezident Sarayı qarşısına toplaşaraq milli və vətəndaşlıq həmrəyliyi nümayiş etdirərək Heydər Əliyevin siyasətini müdafiə etdiklərini bildirlər. – 143, 149, 264, 314, 412.

99. **Elmira Qafarova**, Elmira Mikayıl qızı (1934-1993) – Azərbaycanın siyasi və dövlət xadimi. Müxtəlif illərdə respublikanın maarif naziri, xarici işlər naziri, Nazirlər Soveti Sədrinin müavini, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri kimi məsul vəzifələrdə çalışmışdır. – 144.

100. **Vatslav Havel** (d.1936) – Çexiyanın görkəmli siyasi və dövlət xadimi, dramaturq. Kommunist rejimi zamanı ölkədə hüquq müdafiəçilərinin liderlərindən biri olmuşdur. Dəfələrlə həbs edilmişdir. 1989-

cu ildən «Vətəndaş forumu» hərəkatının başçısı idi. 1989-92-ci illərdə Çexoslovakiyanın, 1993-cü ildən isə Çexiyanın prezidentidir. – 146.

101. **Əbülfəz Elçibəy**, Ə l i y e v Ə b ü l f ə z Q ə d i r q u l u o ğ l u (1938-2000) – 1989-cu ildə yaradılan AXC-nin, sonralar AXCP-nin [487-488] sədri. 1992-93-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 153, 154, 207, 208.

102. **Ramil Usubov** (d.1948) – general- polkovnik. 1994-cü ildən Azərbaycan Respublikasının daxili işlər naziridir. – 151.

103. **Jak Şirak** (d.1932) – Fransanın görkəmli siyasi və dövlət xadimi. 1974-76 və 1986-88-ci illərdə Fransanın Baş naziri, 1977-95-ci illərdə Paris şəhərinin meri olmuşdur. 1974-76-cı illərdə qollistlərin Respublikanın Müdafiəsi naminə Demokratik İttifaqı partiyasının Baş katibi, 1976-cı ildən Respublikanın Müdafiəsi naminə Birlik partiyasının sədridir. 1995-ci ildən Fransa Respublikasının prezidentidir. – 157.

104. **Yeqor Stroyev**, Y e q o r S e m y o n o v i ç (d.1937) – Rusiya dövlət xadimi. 1996-2001-ci illərdə Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin sədri olmuşdur. Hazırda Oryol vilayətinin qubernatorudur. – 164-166.

105. **Boris Yeltsin**, B o r i s N i k o l a y e v i ç (d.1931) – Rusiyanın siyasi və dövlət xadimi. 1991-2000-ci illərdə Rusiya Federasiyasının ilk prezidenti olmuşdur. – 166, 406, 407, 414, 423, 444, 449, 455.

106. **Şevardnadze Eduard Amvrosiyeviç** (d.1928) – Gürcüstanın siyasi və dövlət xadimi. 1972-85-ci illərdə Gürcüstan KP MK-nın birinci katibi, 1985-90-cı illərdə SSRİ xarici işlər naziri, 1994-2004-cü illərdə Gürcüstanın prezidenti olmuşdur. – 167-188, 228, 277, 281, 298.

107. **Bülbül**, M u r t u z a M ə ş ə d i R z a o ğ l u M ə m m ə d o v (1897-1961) – Azərbaycan klassik vokal məktəbinin banisi, musiqi folkloru tədqiqatçısı. Bülbülün yaradıcılığı müasir Azərbaycan musiqili teatrı tarixində mühüm bir mərhələ təşkil edir. Bülbül Azərbaycan xalq mahnılarını, təsnifləri böyük sənətkarlıqla ifa etmişdir. Azərbaycan Ali Sovetinin deputatı olmuşdur. SSRİ xalq artisti və SSRİ Dövlət mükafatları laureatı idi. – 186.

108. **İslam Kərimov**, İ s l a m A b d u q ə n i o ğ l u (d.1938) – Özbəkistanın siyasi və dövlət xadimi. 1989-1990-cı illərdə Özbəkistan KP [488-489] MK-nın birinci katibi olmuşdur. 1990-cı ildən Özbəkistan Respublikasının prezidentidir. – 191-192.

109. **Şeyxülislam**, P a ş a z a d ə A l l a h ş ü k ü r H ü m m ə t o ğ l u (d.1949) – 1980-ci ildən Qafqaz Müsəlmanları Ruhani İdarəsinin, 1990-cı ildən Qafqaz Xalqları Ali Dini Şurasının sədridir. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 193-196.

110. **Rəhim Qaziyev**, R ə h i m H ə s ə n o ğ l u (d.1943) – texnika elmləri namizədi. Azərbaycan Politeknik İnstitutunun müəllimi, 1992-93-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının müdafiə naziri olmuşdur. Ordu quruculuğunda kobud səhvlərə yol vermiş, nəticədə Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsi, o cümlədən Şuşa şəhəri ermənilər tərəfindən işğal olunmuşdur. – 208, 264.

111. **Surət Hüseynov**, S u r ə t D a v u d o ğ l u (d.1959) – 1993-94-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının Baş naziri olmuşdur. 1994-cü ilin oktyabrında Azərbaycanın müstəqilliyinə, suverenliyinə qarşı yönəlmiş çevrilis cəhdinə rəhbərlik etmişdir. – 208, 264.

112. **Ələkrəm Hübətov**, Ə l ə k r ə m Ə l ə k b ə r o ğ l u – 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikasını parçalamaq məqsədilə qanunsuz hərbi qruplaşmaya rəhbərlik etmiş, qondarma «Talış-Muğan Respublikasını» yaratmaq cəhdi göstərmişdir. – 208, 264.

113. **Qədrî Ecvet Tezcan** (d.1949) – Türkiyə diplomatı. 1998-2001-ci illərdə Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycanda fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri olmuşdur. – 213-215.

114. **Tansu Çillər** (d.1946) – Türkiyənin siyasi və dövlət xadimi. 1991-ci ildən TBMM-nin üzvü, 1993-cü ildən isə «Doğru yol» partiyasının sədri, 1993-95-ci illərdə Türkiyə Cümhuriyyətinin Baş naziri olmuşdur. – 216.

115. **Livan, Livan Respublikası** – Qərbi Asiyada, Aralıq dənizinin şərq sahilində dövlət. Sahəsi 10,4 min km², əhalisi 3,8 milyon nəfərdir. Paytaxtı Beyrut şəhəridir. İnzibati cəhətdən 5 muhafazaya bölünür. Dövlət başçısı prezidentdir. Qanunvericilik orqanı birpalatalı parlamentdir. – 222-233, 236, 238-239. [489-490]

116. **Atəşkəs rejimi**. 1994-cü il mayın 12-də Moskvada Ermənistan–Azərbaycan arasında atəşin müvəqqəti dayandırılması (atəşkəs) haqqında müqavilə imzalandı. Müqaviləyə görə müharibə aparən tərəflər sülh müqaviləsi bağlanana qədər atəşin dayandırılması haqqında razılığa gəldilər. – 228, 279, 293, 399, 423.

117. **Beyrut** – Livan Respublikasının paytaxtı. Eramızdan əvvəl XVIII əsrdən Berut, Berit adı ilə məlumdur. VII əsrdə Xulafətə daxil edilmiş. XIV-XV əsrlərdə Misir məmlüklərinin, 1516-1918-ci illərdə Osmanlı imperiyasının tərkibində, 1920-43-cü illərdə Fransa mandatında, 1943-cü ildən Livan Respublikasının paytaxtıdır. – 232.

118. **İran islam inqilabı** – İranın daxilində Milli Cəbhənin, xaricdən isə ruhanilərinin Fransada mühacirətdə olan başçısı ayətullah Ruhulla Xomeyninin rəhbərlik etdiyi ümumxalq hərəkatı. Bu hərəkat getdikcə gücləndi və 1979-cu ildə şah (Məhəmməd Rza Pəhləvi) ölkəni tərk etdi. Sürgündən vətənə qayıtmış imam Xomeyni İran İslam Respublikasını elan etdi. – 234-237.

119. **İmam Xomeyni, R u h u l l a M u s a v i** (1903-1989) – 1979-cu ildən İran İslam Respublikasının başçısı, ayətullah. 1964-cü ildə ölkədən qovulmuş, əvvəlcə İraqda, sonra isə Fransada mühacirətdə olmuşdur. 1979-cu ildə İrana qayıtmış, şah rejimini devirməyə və islam Respublikasını qurmağa nail olmuş inqilaba başçılıq etmişdir. – 234.

120. **Tehran** – İranın paytaxtı. Ölkənin əsas siyasi, iqtisadi, ticarət-maliyyə və mədəniyyət mərkəzi. Tehranın əsası IX əsrdə Rey şəhərinin yaxınlığında qoyulmuşdur. XIII əsrdə monqollar Reyi dağıtdıqdan sonra Tehran böyüməyə başladı. 1785-ci ildə İranın paytaxtı elan edilmişdir. – 222, 224, 225, 235, 236.

121. **Məhəmməd Xatəmi** (d.1943) – İranın siyasi, ictimai və dövlət xadimi. 1989-92-ci illərdə İranın mədəniyyət və islam oriyentasiyası naziri olmuşdur. 1997-ci ildən İran İslam Respublikasının prezidentidir. – 235, 236.

122. **Xamnei, H ü s e y n S e y i d Ə l i** (d.1939) – İranın dini və dövlət xadimi, Ayətullah 1981-89-cu illərdə İranın prezidenti, 1989-cu ildən isə İran İslam Respublikasının dini rəhbəridir. – 236. [490-491]

123. **«Literaturnaya qazeta»** – Rusiya Federasiyasında ədəbi, ictimai, siyasi qəzet. 1929-cu ildən Moskvada (fasilələrlə) nəşr edilir. – 241.

124. **Mustafa Kamal Atatürk, Q a z i M u s t a f a K a m a l** (1881-1938) – Türkiyə dövlət, siyasi və hərbi xadimi, Türkiyə Respublikasının banisi və ilk prezidenti (1923-38). Birinci dünya müharibəsi zamanı Dardanel boğazının müdafiəsində (1915) şücaət göstərmişdir. 1916-cı ildə ona general rütbəsi və paşa titulu verilmişdir.

Atatürk 1919-cu ildə «kamalçılar hərəkatına» – milli azadlıq hərəkatına başçılıq etmişdir. 1920-ci ildə Atatürk Ankarada yeni parlament – Türkiyə Böyük Millət Məclisini (TBMM) yaratdı. Sakarya çayı yaxınlığında qələbəyə görə TBMM Atatürkə marşal rütbəsi və «Qazi» fəxri adını vermişdir. 1922-ci ildə Atatürkün komandanlığı ilə türk ordusu Türkiyəni xarici müdaxiləçilərdən tamamilə azad etdi.

Atatürk soy adı ona 1934-cü ildə TBMM tərəfindən verilmişdir. – 243, 244, 245, 252, 260.

125. **Qorbaçov, M i x a i l S e r g e y e v i ç** (d.1931) – 1985-91-ci illərdə Sov.İKP MK-nın Baş katibi, 1990-91-ci illərdə SSRİ-nin ilk və son prezidenti. Qorbaçov «yenidənqurma» adı ilə «aşkarlıq və demokratiya» siyasi xəttini, «humanist, demokratik sosializm» şüarını meydana atdı. Sovet totalitar rejimi ilə uyuşmayan «yenidənqurma» ölkəni dərin siyasi və iqtisadi böhrana saldı. Qorbaçovun milli münaqişələrə səbəb olan siyasəti, xüsusən Azərbaycana qarşı qərəzli, düşmənçilik mövqeyi ilə səciyələndirdi. Ermənilərin Azərbaycana olan torpaq iddialarını dəstəkləyən Qorbaçov 1990-cı ilin yanvarında Bakıda baş verən Qanlı Yanvar faciəsinin, həmçinin Tbilisi və Vilnüsdakı qanlı hadisələrin təşkilatçısı və günahkarıdır. – 262, 400, 405, 430.

126. **Menderes Adnan** (1936-cı ilədək Ertəkin) (1899-1961) – Türkiyə siyasi və dövlət xadimi. Burjua - Mülkədar Demokrat Partiyasının lideri idi. Menderes Baş nazir (1950-60) olarkən NATO və SENTO

bloklarına qoşulmuş, ABŞ-la qeyri-bərabər hüquqlu müqavilələr imzalamışdı. 1960-cı il mayın 27-də Menderes hökuməti devrilmiş və Menderes mühakimə olunaraq edam edilmişdir. – 268.

127. **Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurası (BMTTS)** – BMT-nin daimi fəaliyyət göstərən mühüm orqanı. BMT-nin Nizamnaməsinə görə beynəlxalq sülhün və təhlükəsizliyin qorunmasında [491-492] əsas məsuliyyət daşıyır. 15 üzvü var: 5 daimi (Çin, Fransa, Rusiya, Böyük Britaniya, ABŞ), 10 üzvü isə 2 il müddətinə seçilir. Şuranın hər bir üzvü bir səsə malikdir. Prosedura məsələlərinə dair qərarlar Şuranın 9 üzvü səs verdikdə qəbul olunmuş sayılır. – 278, 367, 389, 409.

128. **Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı** – Qərbi və Şərqi Avropa, MDB ölkələrini uzunmüddətli kreditlə təchiz edən regional dövlətlərarası bank. 1990-cı ildə yaradılmışdır. Londonda yerləşir. Bankın 57 üzvü var, həmçinin Avropa İnvestisiya Bankı və Avropa Birliyi ora daxildir. – 282.

129. **«İpək yolu», «B ö y ü k İ p ə k Y o l u»** – beynəlxalq tarixi tranzit-ticarət yolu; eramızdan əvvəl 2-ci əsrin sonlarından eramızın 16-cı əsrinədək fəaliyyət göstərmiş, Çindən Şimali Afrika və İspaniyaya qədər uzanaraq, ayrı-ayrı qolları ilə o zaman dünyanın məlum olan, demək olar ki, bütün ölkələrini birləşdirmişdir.

Əlverişli coğrafi mövqedə yerləşməsi və zəngin maddi sərvətlərə malik olması sayəsində Azərbaycan qədim zamanlardan dünya ölkələri arasında iqtisadi və mədəni əlaqələrdə mühüm yer tutmuşdur.

XX əsrin sonunda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin «Böyük İpək Yolunun» yenidən dirçəldilməsi ideyasını irəli sürməsi bütün dünyada, xüsusilə də «Böyük İpək Yolu» üstündə yerləşən ölkələrdə ciddi maraqla qarşılandı. Bu məqsədlə 1998-ci ilin sentyabrında Bakıda 33 dövlətin və Avropa Birliyinin iştirakı ilə beynəlxalq konfrans keçirildi; TRASEKA proqramı çərçivəsində nəzərdə tutulan Asiya–Qafqaz–Avropa ticarət dəhlizinin – «Böyük İpək Yolunun» bərpasının və onun imkanlarından hamılıqla bəhrələnməyin vacibliyi qeyd olundu. – 283, 323, 340, 341, 359, 362, 363, 366, 369, 383, 388, 410, 411, 417, 425, 426, 438, 443, 450, 451.

130. **Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP)** – Azərbaycanda ən kütləvi-siyasi partiya. YAP 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvan şəhərində təsis edilib. 81 rayon və 5 minə yaxın ilk partiya təşkilatında birləşən 180 min üzvü var. Partiyada Gənclər Birliyi və Qadın Şurası fəaliyyət göstərir. Parlamentdə 73 deputatla təmsil olunur. YAP Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmləndirilməsində, ölkəmizdə demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət qurulmasında və iqtisadi-siyasi islahatların həyata keçirilməsində fəal iştirak edir. YAP ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında aparıcı qüvvədir. YAP-ın təsis konfransında (1992) o vaxt Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri işləmiş mərhum pre[492-493]zidentimiz Heydər Əliyev yekdilliklə partiyanın sədri seçilmişdi. – 287-309.

131. **1995-ci ilin martında dövlət çevrilişi cəhdi.** Martın 12-13-də Qazax və Ağstafa, martın 16-17-də isə Bakının 8-ci kilometr qəsəbəsində Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstələrinin bir qrup üzvünün silahlı çıxışı nəzərdə tutulur. Respublika rəhbərliyinin qəti tədbirləri nəticəsində çevriliş cəhdinin qarşısı alındı və silahlı dəstə tərkisilah olundu. – 297, 314, 412.

132. **Aynur Sofiyeva** (d.1970) – Azərbaycan şahmatçısı. Beynəlxalq dərəcəli grossmeyster. Hazırda Milli Məclisin deputatıdır. – 305.

133. **Arif Babayev, Arif İmran oğlu** (d.1938) – Azərbaycan müğənnisi. Azərbaycan Respublikasının xalq artisti. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 310.

134. **Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrı** – Respublikanın ən böyük musiqi teatrı. Azərbaycan XKS-nin 1920-ci il 1 iyul tarixli qərarı ilə Birləşmiş Dövlət Teatrı tərkibində opera truppası kimi yaradılmışdı. 1924-cü ildə opera truppası bu teatrdan ayrılaraq müstəqil opera və balet teatrına çevrilmişdir. 1928-ci ildə teatra M.F.Axundovun adı verilmişdir. 1959-cu ildən Akademik Opera və Balet Teatrı adlanır. – 310.

135. **Bakı Musiqi Akademiyası** – Ü.Hacıbəyov adına Bakı Musiqi Akademiyası 1921-ci ildə yaradılıb. Bakı Musiqi Akademiyası Azərbaycanda ilk musiqi tədris müəssisəsidir. Buranın 4 fakültəsi var. Təhsil iki pilləlidir - bakalavr və magistratura. Bakı Musiqi Akademiyasının tərkibində Opera studiyası və musiqi məktəb studiyası fəaliyyət göstərir. – 310.

136. **Muxtar Dadaşov, Muxtar Hüseyn oğlu** (1928-2002) – Azərbaycan pəhləvanı. Əməkdar idman ustası, əməkdar məşqçi. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 311.

137. **Böyükağa Mirzəzadə, B ö y ü k a ğ a M ə ş ə d i o ğ l u** (d.1921) – Azərbaycanın xalq rəssamı. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. Yaradıcılığı boyu tematik tablolar çəkmişdir. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 312. [493-494]

138. **Xocalı soyqırımı** – 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı qüvvələri və Xankəndində yerləşən Rusiyanın 366-cı alayının əsgər və zabitləri Xocalıya hər tərəfdən hücum etmiş, şəhəri tamamilə yandırmışlar; 1000 nəfərdən artıq adam öldürülmüş, yüzlərlə şəhər sakini yaralanmış, itkin düşmüşdür. – 320-321.

139. **Yaponiya** – Sakit okeanın Şərqi Asiya sahilləri yaxınlığındakı adalarda dövlət. Sahəsi 372 min km², əhalisi 126 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 47 prefekturaya bölünür. Yaponiya konstitusiyalı monarxiyadır. – 322-468.

140. **«İtoçu» şirkəti** – Yaponiyanın «İtoçu» korporasiyası 1958-ci ildə yaradılmışdır. Dünyanın 176 ölkəsində şirkətləri və firmaları var. «İtoçu» 1996-cı ilin avqustundan Bakıda fəaliyyət göstərir. – 323, 325-326, 327-329, 334, 345, 356, 359, 365, 369, 381, 388, 402.

141. **«Mitsui»** – Yaponiyanın qabaqcıl şirkətlərindən biri. 1947-ci ildə təşkil olunmuşdur. Dünyanın 79 ölkəsində nümayəndəliyi var. Əsasən, neftayırma sənayesi ilə məşğul olur. – 323, 334-335, 356, 359, 369, 387, 388, 398, 403, 427, 440, 441, 448, 453.

142. **Əzimov Araz, A r a z B ö y ü k a ğ a o ğ l u** (1962) – diplomat, fəvqəladə və səlahiyyətli səfir. 1994-cü ildən Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirinin müavini. – 324.

143. **Tokio** – Yaponiyanın paytaxtı, ölkənin əsas sənaye-maliyyə mərkəzidir.

Tokio IV əsrin ortalarında salınmış (ilk adı Edo) sonralar Tokuşava hakimlərinin iqamətgahına çevrilmişdir. 1869-cu ildə imperator iqamətgahı Kiotadan Edoya köçürüldü, şəhər Tokio adlandırıldı və Yaponiyanın paytaxtı oldu. – 325-458.

144. **«Niçimen»** – yapon şirkəti. Azərbaycanda 1993-cü ildən fəaliyyət göstərir və 1997-ci ildə Bakıda öz nümayəndəliyini açmışdır. Şirkət, əsasən qara metallurgiya, yanacaq, elektrotexnika, kimya və yüngül sənaye sahələri ilə məşğuldur. – 330-331, 392-394, 398, 440, 448. [494-495]

145. **«Tomen»** – yapon şirkəti. 1920-ci ildə yaradılmış şirkət dünyanın bir çox ölkələri ilə geniş əlaqələr qurmuşdur və dünyanın 100-dən çox ölkəsində fəaliyyət göstərir. Şirkət əsasən ticarət, xammal emalı, tikinti işləri və vasitəçilik məsələləri ilə məşğul olur. – 332-333.

146. **Yaponiya Xarici Ticarətin İnkişafı Təşkilatı (CETRO)** – 1958-ci ildə yaradılmış qeyri-kommersiya təşkilatıdır və hökumətin himayəsi altında fəaliyyət göstərir. Əsas vəzifəsi beynəlxalq ticarətin ahəngdar inkişafına nail olmaq üçün xarici ölkələrlə ticarət əlaqələrini möhkəmləndirməkdir. CETRO-nun təklif etdiyi informasiya və xidmətlər pulsuzdur və maraqlanan bütün şəxslər, şirkətlər, təşkilatlar bunlardan istifadə edə bilərlər. – 339-340.

147. **Yaponiya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Agentliyi (CAYKO)** – ikitərəfli əlaqələr çərçivəsində əsasən texniki əməkdaşlıq və əvəzsiz yardım proqramları ilə məşğul olan rəsmi orqan kimi hökumətin strukturuna daxildir. Ölkənin ən nüfuzlu qurumlarından sayılan CAYKO yüksək ixtisaslı ekspertlərin köməyi ilə əməkdaşlıq əlaqələrinin genişləndirilməsinə xüsusi diqqət verir. – 338.

148. **Akixito** (d.1933) — 1989-cu ildən Yaponiyanın imperatorudur. – 343-345, 356, 358, 459.

149. **«Toşiba»** – Yaponiya şirkəti. Əsasən, energetika, tibbi avadanlıq və tikinti sahəsində fəaliyyət göstərir. – 344, 348, 388.

150. **Arif Rəhimzadə, A r i f Q a f a r o ğ l u** (d.1941) – Azərbaycanın siyasi və dövlət xadimi. 1990-cı ildən Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı, 1994-cü ildən Milli Məclis sədrinin birinci müavini. – 362.

151. **«Mitsubisi»** – yapon şirkəti. Dünyanın 87 ölkəsində filialları olan bu şirkət əsasən elektrotexnika sənayesi, tikinti, maşın avadanlığı istehsalı ilə məşğul olur və özünün sərbəst bankı vardır. Azərbaycanda nümayəndəliyi fəaliyyət göstərir. – 346-347.

152. «Sumitomo» – yapon şirkəti. Əsasən qara və əlvan metallurgiya, elektrotexnika, elektroenergetika, aerokosmik texnika, kimya sənayesi, yüngül sənaye və digər sahələr üzrə fəaliyyət göstərir. – 348-349. [495-496]

153. «Nisso İvai» – yapon şirkəti. İxrac-idxal əməliyyatlarının həyata keçirilməsinə, iqtisadiyyatın ən müxtəlif sahələrində yeni texnologiyanın tətbiqi ilə əlaqədar layihələrin maliyyələşdirilməsinə böyük maraq göstərir. Dünyanın 154 ölkəsində nümayəndəliyi və 500-dən artıq törəmə şirkəti vardır. – 371-372.

154. «Marubeni» – yapon şirkəti. Bu şirkət ilk dəfə «İtoçu» şirkətinin tərkibində fəaliyyətə başlamışdır. İkinci dünya müharibəsindən sonra «İtoçu»dan ayrılmış və müstəqil şirkət kimi tanınmışdır. «Marubeni»nin hazırda dünyanın 85 ölkəsində 163 ticarət nümayəndəliyi və 95 ölkədə törəmə şirkəti vardır. – 373-374.

155. «Soni Media Uorld» – yapon şirkəti. Yüksək texnologiyası ilə beynəlxalq miqyasda tanınan bu korporasiya müasir dövrün tələblərinə cavab verən elektronika aparatları istehsal edir. – 375-376.

156. «Neft Daşları» – Abşeron yarımadasından 42 km cənub-şərqdə, açıq dənizdə, polad dirəklər üzərində salınmış neft «şəhəri». Bu ərazi oradakı daşların (təq. 20 ədəd) bəzilərində neft-qaz nişanələrinin olması ilə əlaqədar Neft Daşları adlandırılmışdır. Neft Daşları rayonunda geoloji kəşfiyyat işlərinə 1946-cı ildən başlanılmışdır. Çıxarılan neft həm tankerlər, həm də boru kəmərləri vasitəsilə sahələrə nəql edilir. – 381.

157. **ABƏŞ**, Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti –1994-cü ilin axırlarında yaradılmışdır. «Xəzərin Azərbaycan sektorunda neft yataqlarının müştərək işlədilməsi və istifadəyə verilməsi» haqqında Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin və dünyanın bir neçə böyük neft şirkətləri ilə imzalanmış müqavilənin payçıları adından onun şərtlərini həyata keçirmək məqsədilə yaradılmış əməliyyat şirkətidir. Buraya 7 ölkəni (B.Britaniya, Yaponiya, Norveç, Rusiya, Türkiyə və Səudiyyə Ərəbistanı) təmsil edən 11 iri neft şirkəti daxildir. – 396.

158. «Eni-Acip» – İtaliyanın neft şirkətlərindən biri. Neftin kəşfiyyatı, çıxarılması və emalı ilə məşğul olur. – 398, 403, 427.

159. **Çernobil hadisələri** – 1986-cı ilin aprel ayında Çernobil AES-nin 4-cü enerji blokunda avariya baş verdi. Bunun nəticəsində Ukrayna ərazisinin xeyli hissəsi, həmçinin Belorusiya və Rusiya Federasiyasının Bryansk və Kaluqa əyalətləri də radiaktiv çirklənməyə məruz qaldı. [496-497] Bunun nəticəsində AES-nin 30 km-ndə yaşayan əhalisi bu zonadan köçürüldü. 1986-cı ilin noyabrında 4-cü blok ləğv edildi. – 400.

160. **Yakovlev Aleksandr Nikolayeviç** (d.1923) – Rusiyanın siyasi xadimi. 1987-90-cı illərdə Sov.İKP MK-da Siyasi Büronun üzvü olmuşdur. «Yenidənqurma» dövründə M.S.Qorbaçovun ən yaxın silahdaşlarından olmuşdur. 1991-ci ildə Sov.İKP sıralarından xaric edilmişdir. 1993-cü ildən Rusiya Federasiyası prezidenti yanında Siyasi repressiya qurbanlarının reabilitasiya komissiyasının sədridir. – 400.

161. **Ümumdünya Ticarət Təşkilatı** – 1947-ci ildə qəbul edilmiş müqavilə 23 ölkənin beynəlxalq ticarətdə gömrük rüsumlarının aşağı salınmasına və başqa çətinliklərin aradan götürülməsində hökumətlərarası qəbul etdiyi çoxtərəfli müqavilədir. Bu müqavilə 1995-ci ildə beynəlxalq ticarətdə rüsumlar haqqında qəbul edilmiş müqavilənin hüquqi varisidir.

Təşkilatın əsas prinsipi bütün iştirakçılar üçün münasib mühit yaratmaqdır. Təşkilata 130 ölkə daxildir. – 409.

162. **Kuçma Leonid Daniloviç** (d.1938) – Ukraynanın siyasi və dövlət xadimi. 1994-cü ildən Ukrayna Respublikasının prezidentidir. – 412.

163. **Bill Klinton**, Uilyam Ceferson Blayd (d.1946) – ABŞ-ın siyasi və dövlət xadimi. ABŞ-ın 41-ci prezidenti (1992-2000). Klinton xarici siyasətində SSRİ dağıldıqdan sonra müstəqillik qazanmış dövlətlərlə, o cümlədən Azərbaycan Respublikası ilə münasibətlərin yaxşılaşdırılmasına mühüm əhəmiyyət vermişdir. – 415, 454.

164. «**Şevron**» korporasiyası – dünyanın ən iri beynəlxalq enerji və kimya şirkətlərindən biri. Baş ofisi Kaliforniyanın San-Fransisko şəhərində yerləşir. Neft və kimya sənayesinin bütün sahələrində iş görən «Şevron»un dünyanın 100-ə qədər ölkəsində 450 filialı və birgə müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Dünyanın

müxtəlif ölkələrində 41 000 işçisi var. 1879-cu ildə «Pasifik Kost Oyl Kompani» adı ilə fəaliyyətə başlamışdır. – 420.

165. **Niyazov Saparmurad Ata oğlu** (d.1940) – Türkmənistanın siyasi və dövlət xadimi. 1985-ci ildə Türkmənistan SSR-in Nazirlər Sovetinin sədri, 1985-ci ilin dekabrından 1990-cı ilə qədər Türkmənistan KP MK-nın birinci katibi olmuşdur. 1990-cı ildən Türkmənistan Respublikasının prezidentidir. – 420, 422.

166. **«İnterfaks»** – Moskvada müstəqil informasiya agentliyi. 1989-cu ildə yaradılmışdır. Rusiya və xarici kütləvi informasiya vasitələri, xarici dövlətlərin nümayəndəlikləri, dövlət, iqtisadiyyat və başqa təşkilatlar üçün siyasi, iqtisadi və başqa informasiyalar yayır. – 421.

167. **Talbott Stroub** – ABŞ-ın dövlət xadimi. 1994-cü ilin fevralından ABŞ Dövlət katibinin müavini, 1997-ci ilin fevralından həm də Minsk konfransının həmsədri olmuşdur. – 445.

168. **Kioto** – 792-94-cü illərdə salınmış bu şəhər XIX əsrin 70-ci illərində Yaponiyanın paytaxtı olmuşdur. Ölkənin mərkəzində yerləşən Kioto əhalisinin sayına görə Yaponiyada 7-ci yeri tutur. Hazırda beynəlxalq turizm mərkəzi olan Kioto qədim memarlıq və boyakarlıq baxımından abidələr mərkəzidir. – 459-464.

169. **«907-ci maddə»** – ABŞ Konqresinin 1992-ci il oktyabrın 24-də erməni lobbisinin təzyiqi ilə qəbul etdiyi «Rusiyanın və yeni müstəqillik qazanmış dövlətlərin azadlığını müdafiə aktı»na 907-ci düzəliş nəzərdə tutulur. Düzəliş ABŞ hökumətinin Azərbaycan hökumətinə yardımını qadağan edir. Buna baxmayaraq istər Bill Klinton, istərsə də ondan sonra ABŞ prezidenti seçilən Corc Buş hökumətləri bu düzəlişin reallığı nəzərə almadığını təsdiq edərək onun ləğv edilməsi təklifini müdafiə etmişlər. C.Buş hökuməti 2002 və 2003-cü illər üçün bu düzəlişin fəaliyyətdən düşdüyünü qərara almışdır. – 445

170. **Primakov Yevgeni Maksimoviç** (d.1929) – Rusiya Federasiyasının siyasi və dövlət xadimi, diplomat. Rusiya EA-nın akademiki. 1990-cı illərdə Rusiya Federasiyasının xarici işlər naziri, Nazirlər Sovetinin sədri vəzifələrində çalışmışdır. Hazırda Rusiya Federasiyası Sənaye-Ticarət Palatasının prezidentidir. – 449.

171. **Çernomırdin Viktor Stepanoviç** (d.1938) – Rusiya Federasiyasının dövlət xadimi, diplomat. 1992-98-ci illər Rusiya Federasiyasının Baş naziri olmuş, hazırda isə Rusiya Federasiyasının Ukrayna Respublikasında Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiridir. – 449. [498-499]

172. **Çado** («Çay dəstgahı») – yaponlar arasında geniş yayılmış çay içmə mərasimi. Çado zamanı hörmətli qonağa verilən yaşıl çayı Yaponiyaya XIII əsrdə Çindən rahiblər gətirmişlər. Sonralar Çado mərasimi yapon mədəniyyətini zənginləşdirən sənət səviyyəsinə yüksəlmişdir. – 462.

173. **Qızıl məbəd** – 1394-cü ildə 3-cü imperator Sequn Yoşimitsu taxt-tacdan əl çəkəndən sonra ömrünü sakit bir guşədə başa vurmağı qərara almış və Qızıl məbədin tikintisinə başlamışdır. Yoşimitsunun vəfatından sonra imperator Kinkaki bu məbədin tikintisini başa çatdırmışdır. Məbədin hər mərtəbəsinin öz adı vardır və özünəməxsus bəzədilmişdir. Binaın ikinci və üçüncü mərtəbələri, üzərinə yapon lakı çəkilmiş nazik qızıl təbəqə ilə örtülmüşdür. Qızıl məbəd Yaponiyanın nadir incilərindən biridir. – 463.

174. **Nidzö qəsri** – qəsrin tikintisinə 1603-cü ildə başlanılmış, 1626-cı ildə başa çatdırılmışdır. 1867-ci ildə bu qəsir imperator ailəsinə verilmiş və 1884-cü ildən Nidzö adı almışdır. Bu qəsir tarixi abidə kimi böyük qayğı ilə qorunub saxlanılır. Onun Ninomaru sarayı yaponların milli sərvəti hesab edilir. Bu qəsirdə rəsmi mərasimlər və qəbullar keçirilir. – 464.

175. **Kalkan toxuculuq sənaye mərkəzi** – bu mərkəz qədim Kiotonun rəmzi kimi şöhrət qazanmışdır. Vaxtilə materikdən köçüb gəlmiş bir qrup yapon tərəfindən əsas qoyulan kiçik toxuculuq sexi sonradan böyük toxuculuq sənaye mərkəzinə çevrilmişdir. İndi Nişicin - Ori Kalkan təxminən 1000 kiçik şirkəti özündə birləşdirir. Hazırda «Nişicin» adı birləşmiş toxuculuq müəssisələrinin markasına çevrilmişdir. Birliyin çox geniş toxuculuq şəbəkəsi vardır. – 466. [499]

Şəxsi adlar göstəricisi

Abbasov Abbas	– 100, 119, 121
Abdullayev Tahir	– 289
Axundov Mirzə Fətəli	– 5
Axundov Vahid	– 93,94
Akieşi Komaki	– 432
Akixito	– 343-345, 356, 358, 459
Alp Əli Hikmət	– 277
Anar	– 86
Asya xanım Manafova	– 86
Atatürk Mustafa Kamal	– 243, 244, 245, 252, 260
Babayev Arif	– 310
Babək	– 5
Bakıxanov Abbasqulu Ağa	– 5
Bayraqdar	– 273
Bədləbəyli Fərhad	– 12
Bəhmənyar Əbülhəsən	– 5
Bomel Jak	– 157-163
Brik Van Den	– 323
Bülbül	– 186
Camay Vahid	– 122-124
Cavadov	– 208
Cavanşir	– 5
Cəfərov Şəhriyar	– 433, 434
Cənnətxanım	– 18
Curo Sauto	– 358-360
Çağlar Cavid	– 253
Çernomirdin	– 449
Çətin Hikmət	– 246-248, 251
Çxeidze Akaki	– 65
Çillər Tansu	– 216
Çingiz xan	– 74
Dadaşov Muxtar	– 311[500-501]
Dəmirəl Süleyman	– 79, 114, 214, 218, 221, 240, 243-245, 247, 251,254, 256-258, 261, 262, 263, 268, 272, 273, 274, 275, 276-279, 284
Dzasoxov Aleksandr Sergeyeviç	– 147
Elçibəy Əbülfəz	– 153, 154,207, 208
Əcəmi Naxçıvani	– 5
Əhmədov Gülhüseyn	– 99-104
Əhmədov Xasay	– 110-113
Əbdülbari Gözəl	– 39
Əkbərov Ağa	– 127-129
Əliyev İrşad	– 91-99, 117, 118, 121,124,130
Əliyev Natiq	– 64
Əmiraslanov Elçin	– 208
Əzimov Araz	– 324
Fərhadov Xəzər	– 434
Fucita Kimio	– 338
Füzuli Məhəmməd	– 5
Hacinski Hacı Həsən	– 7-6
Haşimoto Ryutaro	– 322, 323, 325, 327, 340, 341, 358, 359, 362, 363, 366, 375, 383-389, 390, 391, 392, 397, 398, 407, 408, 410, 416, 417, 424, 425, 426,428, 429, 436, 437, 438, 439, 441, 443, 447, 450, 451, 459, 460
Havel Vatslav	– 146
Həravi İlyas	– 233
Həmidov Sərdar	– 136
Həriri, əl-Həriri Rafiq	– 222-233, 236
Həsənov Həsən	– 81, 242, 274, 284, 304, 305

Hümbətov Ələkram	– 208, 264
Hümbətov Yusif	– 100
Hüseynov Surət	– 208, 264
Xamnei	– 236
Xatəmi Məhəmməd	– 235, 236
Xəlilov İsgəndər	– 60
Xətai Şah İsmayıl	– 5
Xiroşi Yasuda	– 336-337
İmam Xomeyni	– 234 [501-502]
Xoriuçi Mistio	– 417-418
Xoyski Fətəli xan	– 76
İqaşira Xiroşi	– 424
İmanov Tofiq	– 129-130
İsikava İçio	– 419
İsmayılzadə Gursel	– 435
Kərimov İslam	– 191-192
Kinci Miyuxara	– 348-349
Klerfayt Corc	– 157-163
Klinton Bill	– 415, 454
Komatsu Kunio	– 350
Kuçma Leonid	– 412
Qafarova Elmira	– 144
Qaradayı İsmayıl Haqqı	– 259-260
Qayıbov Hafiz	– 434, 435
Qazıyev Rəhim	– 208, 264
Qədimov Yusif	– 289
Qəmbərov İsa	– 207
Qəribov Mahir	– 132-133
Qızıl Arslan	– 5
Qorbaçov Mixail	– 262, 400, 405, 430
Quliyev Rəsul	– 108, 109, 128, 135
Quliyev Tarix	– 209
Qurbanov Elşən	– 435
Ləmbəranski Əliş	– 14
Masataki Husamiçə	– 371-372
Mehdiyev Ramiz	– 73, 100
Menderes Adnan	– 268
Məhəmməd Cahan Pəhləvan	– 5
Məmmədov Etibar	– 73, 86
Məmmədov Əli	– 104-110
Məmmədova Sevinc	– 434
Mirofuşi Nimoro	– 325-326
Mirzəzadə Böyükağa	– 312
Moroxaşi Şinroki	– 346-347
Mütəllibov Ayaz	– 86, 128, 144
Nanuli Rojdenovna	– 188
Nazərbayev	– 64, 420, 449
Nəsibov Nadir	– 122 [502-503]
Nəsimi İmadəddin	– 5
Nişiqaki Akiro	– 341-342
Niyazov Saparmurad	– 420, 422
Nizami Gəncəvi	– 5
Okuşura Yasua	– 452
Ovuçi Keyzo	– 368-370
Özal Turqut	– 79
Paksu Nuri	– 113-121
Primakov Yevgeni	– 449
Rasizadə Artur	– 239
Raykin Arkadi	– 37
Rəhimzadə Arif	– 362
Rüstəmov İzzət	– 134

Sarıyev Həsən	– 133-136
Sarıyev Kamil	– 130-132
Sədəfçi Həmdi	– 216-221
Səməd Vurğun	– 19
Sofiyeva Aynur	– 305
Soikxiro İto	– 355-357
Souçiro Tahara	– 407
Stroyev Yeqor	– 164-166
Şahmuradov İsmixan	– 125-126
Şahtaxtinski Behvud Ağa	– 78
Şain Hüseyin	– 216-221
Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə	– 193-196
Şaşıqoğlu Nodar	– 14
Şevardnadze Eduard	– 167-188, 228, 277, 281, 298
Şərifov Abid	– 64
Şirak Jak	– 157
Şirvani Xaqani	– 5
Şqeyi Yeşimo	– 334-335
Şunro İto	– 330-331
Takenaka Kioşi	– 400
Talbott Stroub	– 445
Tapan Okan	– 64, 65
Ter-Petrosyan Levon	– 211, 227, 228, 281, 422, 423, 442, 448, 456
Teymurləng	– 74
Tezcan Qədrü Ecvet	– 213-215 [503-504]
Təbrizi Xətib	– 5
Təbrizi Qətran	– 5
Təbrizi Sultan Məhəmməd	– 5
Toqo	– 366
Toriumi İvao	– 373-374
Tusi Nəsirəddin	– 5
Toro Toyoşimo	– 339-340
Tzuçi Akixiro	– 332-333
Urməvi Səfiəddin	– 5
Usubov Ramil	– 151
Uzun Həsən	– 5
Vahabzadə Bəxtiyar	– 86, 87
Vada	– 390-391
Vəkilov İsrafil	– 225
Vəzirov Əbdürrəhman	– 128, 144
Volski Arkadi	– 87
Yakovlev Aleksandr	– 400
Yeltsin	– 166, 406, 407, 414, 423, 444, 449, 455
Yematsuya Kuniaki	– 458
Yılmaz Məsud	– 20-25, 26, 240, 241, 244, 249-250, 251, 272, 284, 420 [504]

Coğrafi adlar göstəricisi

Abxaziya	– 182,183
Ağcəbədi	– 95, 135
Ağdam	– 124, 130-132, 133-136
Ağdaş	– 95, 123, 124, 125-126, 127
Ağsu	– 123
Aktau	– 63, 420
Almaniya	– 272, 427
Amerika Birləşmiş Statları	– 14, 21, 25, 47, 67, 212, 223, 227, 272, 281, 294, 357, 360, 369, 385, 386, 406, 415, 418, 420, 427, 442, 445, 446, 454
Ankara	– 247, 263
Aralıq dənizi	– 226, 444, 454
Araz çayı	– 80, 84, 262
Asiya	– 65, 66, 67, 69, 185, 272, 283, 323, 359, 363, 366, 388, 410, 417
Aşqabad	– 422, 449
Avropa	– 14, 28, 65, 66, 67, 68, 69, 163, 179, 185, 217, 272, 283, 323, 340, 359, 363, 366, 388, 417, 420, 443, 446, 451
Avstraliya	– 437
Bakı	– 11, 12, 21, 24, 28, 29, 38, 42, 53, 60, 63, 66, 69, 108, 143, 146, 165, 168, 170, 171, 185, 190, 192, 210, 226, 241, 250, 262, 273, 282, 340, 344, 347, 349, 354, 359, 366, 379, 387, 395, 396, 410, 411, 417, 419, 420, 421, 422, 426, 430, 437, 443, 444, 451
Batumi	– 63, 67, 420
Beyləqan	– 110-113
Beyrut	– 232
Bərdə	– 131, 135 [505-506]
Bolqarıstan	– 272
Böyük Kəsik	– 65
Ceyhan	– 24, 226, 250, 258, 271, 278, 282, 283, 379, 395, 396, 419, 420, 444, 454
Cəbrayıl	– 81, 113
Cənubi Qafqaz	– 341
Çeçenistan	– 421
Çexiya	– 146
Çernobil	– 400
Çin	– 283, 323, 404, 410
Dağıstan	– 14, 286
Dağlıq Qarabağ	– 9, 25, 47, 77, 87, 162, 163, 165, 182, 211, 223, 227, 248, 277, 279, 280, 281, 294, 320, 360, 363, 364, 384, 399, 422, 428, 429, 441, 442, 445, 456
Dübəndi	– 63, 65, 66
Ədirnə	– 216-222
Əli Bayramlı	– 63
Ərəb Əmirlikləri	– 421
Fransa	– 25, 47, 60, 67, 212, 223, 227, 281, 294, 357, 360, 369, 380, 385, 404, 427, 442, 445
Füzuli	– 113
Goranboy	– 123, 124, 127-129
Göyçay	– 95
Gürcüstan	– 14, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 83, 167-188, 226, 228, 265, 272, 277, 281, 324, 363, 366, 379, 396, 399, 404, 411, 414, 419, 420, 443, 444, 453, 454
Hacıqabul	– 95
Horadiz	– 130
Xəzər dənizi	– 21, 24, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 71, 170, 185, 186, 223, 257, 270, 271, 272, 282, 324, 339, 363, 366, 368, 369, 379, 381, 399, 400, 402, 410, 411, 415, 420, 421, 426, 427, 441, 443, 444, 449, 450, 451 [506-507]
Xıdırıstan	– 130
Xocalı	– 320-321
İqdir	– 263

İmişli	– 104-110
İngiltərə (Böyük Britaniya)	– 366, 404, 427
İordaniya	– 421
İraq	– 278
İran	– 14, 80, 84, 228, 234-237, 265, 363, 399, 404, 421, 427, 450
İrəvan (Yerevan)	– 76
İrlandiya	– 366, 443, 451
İsmayılı	– 127
İspaniya	– 366, 443, 451
İstanbul	– 60, 243-285, 324, 420
İtaliya	– 398, 427
Kərki	– 85
Kioto	– 459-468
Kişinyov	– 166, 414, 456
Kiyev	– 437
Kopenhagen	– 47, 277
Kürdəmir	– 124, 132-133
Krasnoyarsk	– 407
Qafan	– 75
Qafqaz	– 9, 14, 167, 172, 183, 248, 265, 277, 278, 281, 320, 416, 427, 441, 448, 455
Qara dəniz	– 48, 63, 64, 68, 69, 226, 272, 366, 379, 395, 396, 411, 419, 444, 451
Qarabağ	– 437
Qars	– 241, 262, 263, 264
Qazax	– 82
Qazaxıstan	– 21, 24, 63, 64, 66, 67, 68, 71, 83, 114, 226, 271, 324, 380, 400, 420, 421, 426, 428, 449, 450, 451
Qırğızıstan	– 428, 451
Qubadlı	– 80, 82, 113
Laçın	– 82, 113, 281, 442
Leninqrad	– 437
Ləki	– 131 [507-508]
Livan	– 222-233, 236, 238-239
Maştaga	– 437
Mehri	– 75
Meksika	– 437
Mədinə	– 232
Məkkə	– 232
Mərkəzi Asiya	– 66, 69, 272, 282, 324, 340, 341, 359, 410, 443, 451
Misir	– 225
Moldova	– 272, 456
Moskva	– 82, 87, 142, 167, 176, 178, 179, 241, 262, 264, 289, 405, 406
Naxçıvan Muxtar Respublikası	– 72-90, 263
Naxçıvan	– 74, 75, 85, 88, 113, 114, 262, 387, 418, 437
Neftçala	– 95
Noqano	– 361
Norveç	– 427
Novorossiysk	– 24, 226, 379, 395, 419, 453
Nüvədi	– 80
Ordubad	– 82
Orta Asiya	– 33, 84, 185, 271, 278
Osaka	– 465
Özbəkistan	– 33, 114, 191-192, 428, 451
Paris	– 281
Portuqaliya	– 443
Poti	– 411, 451
Pumniya	– 272
Rus Borisi (kənd)	– 127
Rusiya	– 21, 25, 47, 83, 114, 164-166, 212, 223, 227, 228, 263, 265, 269, 281, 286, 294, 357, 360, 363, 369, 379, 385, 395, 399, 400, 404, 412, 413,

	414, 415, 419, 421, 423, 427, 429, 430, 442, 444, 445, 449, 450, 451, 453, 454, 455, 456
Saath	– 99-104
Sabirabad	– 124
Sankt Peterburq	– 19 [508-509]
Seyidli (kənd)	– 131
Sədərək	– 81
Sərəxs	– 272
Saudiyyə Ərəbistanı	– 232, 427
Sibir	– 83
Strasburq	– 227
Sumqayıt	– 330
Supsa	– 24, 185, 226, 379, 395, 396, 419, 444
Şimali Qafqaz	– 183
Şimali Osetiya-Alaniya Respublikası	– 147
Şuşa	– 281, 442
Tağlar	– 82
Tbilisi (Tiflis)	– 75, 76, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 250
Tehran	– 222, 224, 225, 235, 236
Tokio	– 325-458
Türkiyə	– 14, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 60, 61, 62, 75, 78, 79, 85, 89, 114, 119, 120, 185, 213-215, 216-221, 226, 240-285, 363, 379, 380, 399, 404, 412, 419, 420, 427, 444, 453, 454
Türkmənbaşı	– 411
Türkmənistan	– 20, 21, 23, 24, 63, 64, 67, 68, 71, 226, 271, 272, 324, 380, 411, 419, 420, 421, 422, 426, 428, 449, 450
Ucar	– 117
Ukrayna	– 272
Vaşinqton	– 445, 454
Vejnəli	– 80
Yaxın Şərq	– 230, 248
Yaponiya	– 322-468
Zaqafqaziya	– 76, 79, 81, 83, 183, 359
Zəngəzur	– 75, 76, 81
Zəngilan	– 80, 113
Zərdab	– 123, 124, 129-130 [509]

Kitabı çapa hazırlayan *Tofiq Babayev*

Rəssamı *Fuad Fərəcov*
Texniki redaktoru *Zoya Nəcəfova*
Yığım üzrə operator *İlhamə Kərimova*
Kompüter tərtibatı *Məhəbbət Orucov*

Cildin hazırlanmasında AzərTAc-ın materiallarından istifadə olunmuşdur.

«Tayms» qarnitur. Formatı 60x90 1/16. Ofset kağızı 1. Şerti çap vərəqi 32, 5. Uçot vərəqi 33. Tirajı 5000. Müqavilə qiyməti ilə.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi
Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı. Bakı – Mehdi Hüseyn küç. 61. dalan 2/3.
“Qismət» Nəşriyyat, Poliqrafiya və Ticarət LTD tərəfindən çap olunmuşdur.